නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

දීඝනිකායෙ

සීලක්ඛන්ධවග්ගටීකා

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා

සංවණ්ණනාරම්භෙ රතනත්තයවන්දනා සංවණ්ණෙතබ්බස්ස ධම්මස්ස පභවනිස්සයවිසුද්ධිපටිවෙදනත්ථං, තං පන ධම්මසංවණ්ණනාසු විඤ්ඤූනං බහුමානුප්පාදනත්ථං, තං සම්මදෙව තෙසං උග්ගහධාරණාදික්කමලද්ධබ්බාය සම්මාපටිපත්තියා සබ්බහිතසුඛනිප්ඵාදනත්ථං. අථ වා මඞ්ගලභාවතො, සබ්බකිරියාසු පුබ්බකිච්චභාවතො, පණ්ඩිතෙහි සම්මාචරිතභාවතො, ආයතිං පරෙසං දිට්ඨානුගතිආපජ්ජනතො ච සංවණ්ණනායං රතනත්තයපණාමකිරියා. අථ වා රතනත්තයපණාමකරණං පූජනීයපූජාපුඤ්ඤවිසෙසනිබ්බත්තනත්ථං, තං අත්තනො යථාලද්ධසම්පත්තිනිමිත්තකස්ස කම්මස්ස බලානුප්පාදනත්ථං, අන්තරා ච තස්ස අසඞ්කොචනත්ථං, තදුභයං අනන්තරායෙන අට්ඨකථාය පරිසමාපනත්ථං. ඉදමෙව ච පයොජනං ආචරියෙන ඉධාධිප්පෙතං. තථා හි වක්ඛති – ‘‘ඉති මෙ පසන්නමතිනො…පෙ.… තස්සානුභාවෙනා’’ති. වත්ථුත්තයපූජා හි නිරතිසයපුඤ්ඤක්ඛෙත්තසම්බුද්ධියා අපරිමෙය්‍යප්පභාවො පුඤ්ඤාතිසයොති බහුවිධන්තරායෙපි ලොකසන්නිවාසෙ අන්තරායනිබන්ධනසකලසංකිලෙසවිද්ධංසනාය පහොති, භයාදිඋපද්දවඤ්ච නිවාරෙති. යථාහ –

‘‘පූජාරහෙ පූජයතො, බුද්ධෙ යදි ච සාවකෙ’’තිආදි (ධ. ප. 1.195; අප. 1.10.1), තථා –

> ‘‘යෙ භික්ඛවෙ බුද්ධෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා. අග්ගෙ ඛො පන පසන්නානං අග්ගො විපාකො හොතී’’තිආදි (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90).

> ‘‘බුද්ධොති කිත්තයන්තස්ස, කායෙ භවති යා පීති;
> වරමෙව හි සා පීති, කසිණෙනපි ජම්බුදීපස්ස.
> ධම්මොති…පෙ.… සඞ්ඝොති…පෙ.… දීපස්සා’’ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.6);

තථා –

> ‘‘යස්මිං, මහානාම, සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොස…පෙ.… න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොතී’’තිආදි (අ. නි. 6.10; 11.11),

> ‘‘අරඤ්ඤෙ රුක්ඛමූලෙ වා…පෙ.…
> භයං වා ඡම්භිතත්තං වා,
> ලොමහංසො න හෙස්සතී’’ති. (සං. නි. 1.249) ච

තත්ථ යස්ස වත්ථුත්තයස්ස වන්දනං කත්තුකාමො, තස්ස ගුණාතිසයයොගසන්දස්සනත්ථං **‘‘කරුණාසීතලහදය’’**න්තිආදිනා ගාථත්තයමාහ. ගුණාතිසයයොගෙන හි වන්දනාරහභාවො, වන්දනාරහෙ ච කතා වන්දනා යථාධිප්පෙතප්පයොජනං සාධෙතීති. තත්ථ යස්සා දෙසනාය සංවණ්ණනං කත්තුකාමො, සා න විනයදෙසනා විය කරුණාප්පධානා, නාපි අභිධම්මදෙසනා විය පඤ්ඤාප්පධානා, අථ ඛො කරුණාපඤ්ඤාප්පධානාති තදුභයප්පධානමෙව තාව සම්මාසම්බුද්ධස්ස ථොමනං කාතුං තංමූලකත්තා සෙසරතනානං ‘‘කරුණාසීතලහදය’’න්තිආදි වුත්තං.

තත්ථ කිරතීති කරුණා, පරදුක්ඛං වික්ඛිපති, අපනෙතීති අත්ථො. අථ වා කිණාතීති කරුණා, පරදුක්ඛෙ සති කාරුණිකං හිංසති, විබාධතීති අත්ථො, පරදුක්ඛෙ සති සාධූනං කම්පනං හදයඛෙදං කරොතීති වා කරුණා. අථ වා කමිති සුඛං, තං රුන්ධතීති කරුණා. එසා හි පරදුක්ඛාපනයනකාමතාලක්ඛණා, අත්තසුඛනිරපෙක්ඛතාය කාරුණිකානං සුඛං රුන්ධති විබන්ධතීති. කරුණාය සීතලං කරුණාසීතලං, කරුණාසීතලං හදයං අස්සාති කරුණාසීතලහදයො, තං **කරුණාසීතලහදයං.** තත්ථ කිඤ්චාපි පරෙසං හිතොපසංහාරසුඛාදිඅපරිහානිච්ඡනසභාවතාය, බ්‍යාපාදාරතීනං උජුවිපච්චනීකතාය ච සත්තසන්තානගතසන්තාපවිච්ඡෙදනාකාරප්පවත්තියා මෙත්තාමුදිතානම්පි චිත්තසීතලභාවකාරණතා උපලබ්භති, තථාපි දුක්ඛාපනයනාකාරප්පවත්තියා පරූපතාපාසහනරසා අවිහිංසාභූතා කරුණා විසෙසෙන භගවතො චිත්තස්ස චිත්තපස්සද්ධි විය සීතීභාවනිමිත්තන්ති වුත්තං **‘‘කරුණාසීතලහදය’’**න්ති. කරුණාමුඛෙන වා මෙත්තාමුදිතානම්පි හදයසීතලභාවකාරණතා වුත්තාති දට්ඨබ්බං.

අථ වා අසාධාරණඤාණවිසෙසනිබන්ධනභූතා සාතිසයං නිරවසෙසඤ්ච සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං විය සවිසයබ්‍යාපිතාය මහාකරුණාභාවං උපගතා කරුණාව භගවතො අතිසයෙන හදයසීතලභාවහෙතූති ආහ **“කරුණාසීතලහදය”**න්ති. අථ වා සතිපි මෙත්තාමුදිතානං සාතිසයෙ හදයසීතීභාවනිබන්ධනත්තෙ සකලබුද්ධගුණවිසෙසකාරණතාය තාසම්පි කාරණන්ති කරුණාව භගවතො හදයසීතලභාවකාරණං වුත්තා. කරුණානිදානා හි සබ්බෙපි බුද්ධගුණා. කරුණානුභාවනිබ්බාපියමානසංසාරදුක්ඛසන්තාපස්ස හි භගවතො පරදුක්ඛාපනයනකාමතාය අනෙකානිපි අසඞ්ඛෙය්‍යානි කප්පානං අකිලන්තරූපස්සෙව නිරවසෙසබුද්ධකරධම්මසම්භරණනියතස්ස සමධිගතධම්මාධිපතෙය්‍යස්ස ච සන්නිහිතෙසුපි සත්තසඞ්ඛාරසමුපනීතහදයූපතාපනිමිත්තෙසු න ඊසකම්පි චිත්තසීතීභාවස්සඤ්ඤථත්තමහොසීති. එතස්මිඤ්ච අත්ථවිකප්පෙ තීසුපි අවත්ථාසු භගවතො කරුණා සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බං.

පජානාතීති පඤ්ඤා, යථාසභාවං පකාරෙහි පටිවිජ්ඣතීති අත්ථො. පඤ්ඤාව ඤෙය්‍යාවරණප්පහානතො පකාරෙහි ධම්මසභාවාවජොතනට්ඨෙන පජ්ජොතොති පඤ්ඤාපජ්ජොතො, සවාසනප්පහානතො විසෙසෙන හතං සමුග්ඝාටිතං විහතං, පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන විහතං පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතං. මුය්හන්ති තෙන, සයං වා මුය්හති, මොහනමත්තමෙව වා තන්ති මොහො, අවිජ්ජා, ස්වෙව විසයසභාවපටිච්ඡාදනතො අන්ධකාරසරික්ඛතාය තමො වියාති තමො, පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතො මොහතමො එතස්සාති පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමො, තං **පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමං** . සබ්බෙසම්පි හි ඛීණාසවානං සතිපි පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන අවිජ්ජාන්ධකාරස්ස විහතභාවෙ සද්ධාධිමුත්තෙහි විය දිට්ඨිප්පත්තානං සාවකෙහි, පච්චෙකසම්බුද්ධෙහි ච සවාසනප්පහානෙන සම්මාසම්බුද්ධානං කිලෙසප්පහානස්ස විසෙසො විජ්ජතීති සාතිසයෙන අවිජ්ජාප්පහානෙන භගවන්තං ථොමෙන්තො ආහ **“පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම”**න්ති.

අථ වා අන්තරෙන පරොපදෙසං අත්තනො සන්තානෙ අච්චන්තං අවිජ්ජාන්ධකාරවිගමස්ස නිබ්බත්තිතත්තා, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතාය, බලෙසු ච වසීභාවස්ස සමධිගතත්තා, පරසන්තතියඤ්ච ධම්මදෙසනාතිසයානුභාවෙන සම්මදෙව තස්ස පවත්තිතත්තා භගවාව විසෙසතො මොහතමවිගමෙන ථොමෙතබ්බොති ආහ **“පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම”**න්ති. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථවිකප්පෙ **“පඤ්ඤාපජ්ජොතො”**ති පදෙන භගවතො පටිවෙධපඤ්ඤා විය දෙසනාපඤ්ඤාපි සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන එකසෙසනයෙන වා සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බං.

අථ වා භගවතො ඤාණස්ස ඤෙය්‍යපරියන්තිකත්තා සකලඤෙය්‍යධම්මසභාවාබොධනසමත්ථෙන අනාවරණඤාණසඞ්ඛාතෙන පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන සබ්බඤෙය්‍යධම්මසභාවච්ඡාදකස්ස මොහන්ධකාරස්ස විධමිතත්තා අනඤ්ඤසාධාරණො භගවතො මොහතමවිනාසොති කත්වා වුත්තං **“පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම”**න්ති. එත්ථ ච මොහතමවිධමනන්තෙ අධිගතත්තා අනාවරණඤාණං කාරණූපචාරෙන සකසන්තානෙ මොහතමවිධමනං දට්ඨබ්බං. අභිනීහාරසම්පත්තියා සවාසනප්පහානමෙව හි කිලෙසානං ‘‘ඤෙය්‍යාවරණප්පහාන’’න්ති, පරසන්තානෙ පන මොහතමවිධමනස්ස කාරණභාවතො අනාවරණඤාණං ‘‘මොහතමවිධමන’’න්ති වුච්චතීති.

කිං පන කාරණං අවිජ්ජාවිග්ඝාතො යෙවෙකො පහානසම්පත්තිවසෙන භගවතො ථොමනානිමිත්තං ගය්හති, න පන සාතිසයනිරවසෙසකිලෙසප්පහානන්ති? තප්පහානවචනෙනෙව තදෙකට්ඨතාය සකලසංකිලෙසගණසමුග්ඝාතජොතිතභාවතො. න හි සො තාදිසො කිලෙසො අත්ථි, යො නිරවසෙසඅවිජ්ජාප්පහානෙන න පහීයතීති. අථ වා විජ්ජා විය සකලකුසලධම්මසමුප්පත්තියා නිරවසෙසාකුසලධම්මනිබ්බත්තියා, සංසාරප්පවත්තියා ච අවිජ්ජා පධානකාරණන්ති තබ්බිග්ඝාතවචනෙන සකලසංකිලෙසගණසමුග්ඝාතො වුත්තොයෙව හොතීති වුත්තං **“පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම”**න්ති.

නරා ච අමරා ච නරාමරා, සහ නරාමරෙහීති සනරාමරො, සනරාමරො ච සො ලොකො චාති සනරාමරලොකො, තස්ස ගරුති සනරාමරලොකගරු, තං **සනරාමරලොකගරුං.** එතෙන දෙවමනුස්සානං විය තදවසිට්ඨසත්තානම්පි යථාරහං ගුණවිසෙසාවහතො භගවතො උපකාරිතං දස්සෙති. න චෙත්ථ පධානාපධානභාවො චොදෙතබ්බො. අඤ්ඤො හි සද්දක්කමො, අඤ්ඤො අත්ථක්කමො. එදිසෙසු හි සමාසපදෙසු පධානම්පි අප්පධානං විය නිද්දිසීයති යථා – ‘‘සරාජිකාය පරිසාය’’ති (අප. අට්ඨ. 1.82). කාමඤ්චෙත්ථ සත්තසඞ්ඛාරභාජනවසෙන තිවිධො ලොකො, ගරුභාවස්ස පන අධිප්පෙතත්තා ගරුකරණසමත්ථස්සෙව යුජ්ජනතො සත්තලොකස්සවසෙන අත්ථො ගහෙතබ්බො. සො හි ලොකියන්ති එත්ථ පුඤ්ඤපාපානි තබ්බිපාකො චාති ‘‘ලොකො’’ති වුච්චති. අමරග්ගහණෙන චෙත්ථ උපපත්තිදෙවා අධිප්පෙතා.

අථ වා සමූහත්ථො ලොක-සද්දො සමුදායවසෙන ලොකීයති පඤ්ඤාපීයතීති. සහ නරෙහීති සනරා, සනරා ච තෙ අමරා චෙති සනරාමරා, තෙසං ලොකොති සනරාමරලොකොති පුරිමනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. අමර-සද්දෙන චෙත්ථ විසුද්ධිදෙවාපි සඞ්ගය්හන්ති. තෙ හි මරණාභාවතො පරමත්ථතො අමරා. නරාමරානංයෙව ච ගහණං උක්කට්ඨනිද්දෙසවසෙන, යථා – ‘‘සත්ථා දෙවමනුස්සාන’’න්ති (දී. නි. 1.157). තථා හි සබ්බානත්ථපරිහරණපුබ්බඞ්ගමාය නිරවසෙසහිතසුඛවිධානතප්පරාය නිරතිසයාය පයොගසම්පත්තියා සදෙවමනුස්සාය පජාය අච්චන්තුපකාරිතාය, අපරිමිතනිරුපමප්පභාවගුණවිසෙසසමඞ්ගිතාය ච සබ්බසත්තුත්තමො භගවා අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං උත්තමං ගාරවට්ඨානං, තෙන වුත්තං – **“සනරාමරලොකගරු”**න්ති.

සොභනං ගතං ගමනං එතස්සාති **සුගතො.** භගවතො හි වෙනෙය්‍යජනුපසඞ්කමනං එකන්තෙන තෙසං හිතසුඛනිප්ඵාදනතො සොභනං, තථා ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජන (දී. නි. 2.33; 3.198-200; ම. නි. 2.385, 386) පටිමණ්ඩිතරූපකායතායදුතවිලම්බිත- ඛලිතානුකඩ්ඪනනිප්පීළනුක්කුටිකකුටිලාකුලතාදිදොසරහිතං විලාසිතරාජහංසවසභවාරණමිගරාජගමනං කායගමනං ඤාණගමනඤ්ච විපුලනිම්මලකරුණාසතිවීරියාදිගුණවිසෙසසහිතමභිනීහාරතො යාව මහාබොධි අනවජ්ජතාය සොභනමෙවාති.

අථ වා සයම්භුඤාණෙන සකලම්පි ලොකං පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පරිජානන්තො ඤාණෙන සම්මා ගතො අවගතොති **සුගතො.** තථා ලොකසමුදයං පහානාභිසමයවසෙන පජහන්තො අනුප්පත්තිධම්මතං ආපාදෙන්තො සම්මා ගතො අතීතොති **සුගතො.** ලොකනිරොධං නිබ්බානං සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන සම්මා ගතො අධිගතොති **සුගතො.** ලොකනිරොධගාමිනිපටිපදං භාවනාභිසමයවසෙන සම්මා ගතො පටිපන්නොති **සුගතො.** සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පච්චෙති, න පච්චාගච්ඡතීති **සුගතො**තිආදිනා නයෙන අයමත්ථො විභාවෙතබ්බො . අථ වා සුන්දරං ඨානං සම්මාසම්බොධිං නිබ්බානමෙව වා ගතො අධිගතොති **සුගතො.** යස්මා වා භූතං තච්ඡං අත්ථසඤ්හිතං විනෙය්‍යානං යථාරහං කාලයුත්තමෙව ච ධම්මං භාසති, තස්මා සම්මා ගදතීති **සුගතො,** ද-කාරස්ස ත-කාරං කත්වා. ඉති සොභනගමනතාදීහි සුගතො, තං **සුගතං.**

පුඤ්ඤපාපකම්මෙහි උපපජ්ජනවසෙන ගන්තබ්බතො ගතියො, උපපත්තිභවවිසෙසා. තා පන නිරයාදිවසෙන පඤ්චවිධා, තාහි සකලස්සාපි භවගාමිකම්මස්ස අරියමග්ගාධිගමෙන අවිපාකාරහභාවකරණෙන නිවත්තිතත්තා භගවා පඤ්චහිපි ගතීහි සුට්ඨු මුත්තො විසංයුත්තොති ආහ – **‘‘ගතිවිමුත්ත’’**න්ති. එතෙන භගවතො කත්ථචිපි ගතියා අපරියාපන්නතං දස්සෙති, යතො භගවා ‘‘දෙවාතිදෙවො’’ති වුච්චති, තෙනෙවාහ –

> ‘‘යෙන දෙවූපපත්‍යස්ස, ගන්ධබ්බො වා විහඞ්ගමො;
> යක්ඛත්තං යෙන ගච්ඡෙය්‍යං, මනුස්සත්තඤ්ච අබ්බජෙ;
> තෙ මය්හං ආසවා ඛීණා, විද්ධස්තා විනළීකතා’’ති. (අ. නි. 4.36);

තංතංගතිසංවත්තනකානඤ්හි කම්මකිලෙසානං අග්ගමග්ගෙන බොධිමූලෙයෙව සුප්පහීනත්තා නත්ථි භගවතො ගතිපරියාපන්නතාති අච්චන්තමෙව භගවා සබ්බභවයොනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසසත්තනිකායෙහි සුපරිමුත්තො, තං **ගතිවිමුත්තං. වන්දෙ**ති නමාමි, ථොමෙමීති වා අත්ථො.

අථ වා **ගතිවිමුත්ත**න්ති අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුප්පත්තියා භගවන්තං ථොමෙති. එත්ථ හි ද්වීහාකාරෙහි භගවතො ථොමනා වෙදිතබ්බා – අත්තහිතසම්පත්තිතො, පරහිතපටිපත්තිතො ච. තෙසු අත්තහිතසම්පත්ති අනාවරණඤාණාධිගමතො, සවාසනානං සබ්බෙසං කිලෙසානං අච්චන්තප්පහානතො, අනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තිතො ච වෙදිතබ්බා. පරහිතපටිපත්ති ලාභසක්කාරාදිනිරපෙක්ඛචිත්තස්ස සබ්බදුක්ඛනිය්‍යානිකධම්මදෙසනාතො, විරුද්ධෙසුපි නිච්චං හිතජ්ඣාසයතො, ඤාණපරිපාකකාලාගමනතො ච. සා පනෙත්ථ ආසයතො පයොගතො ච දුවිධා පරහිතපටිපත්ති, තිවිධා ච අත්තහිතසම්පත්ති පකාසිතා හොති. කථං? ‘‘කරුණාසීතලහදය’’න්ති එතෙන ආසයතො පරහිතපටිපත්ති, සම්මා ගදනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන පයොගතො පරහිතපටිපත්ති, ‘‘පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතමං ගතිවිමුත්ත’’න්ති එතෙහි චතුසච්චපටිවෙධත්ථෙන ච සුගත-සද්දෙන තිවිධාපි අත්තහිතසම්පත්ති, අවසිට්ඨෙන, ‘‘පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම’’න්ති එතෙන ච සබ්බාපි අත්තහිතසම්පත්තිපරහිතපටිපත්ති පකාසිතා හොතීති.

අථ වා තීහාකාරෙහි භගවතො ථොමනා වෙදිතබ්බා – හෙතුතො, ඵලතො, උපකාරතො ච. තත්ථ **හෙතු** මහාකරුණා, සා පඨමපදෙන නිදස්සිතා. **ඵලං** චතුබ්බිධං – ඤාණසම්පදා, පහානසම්පදා, ආනුභාවසම්පදා, රූපකායසම්පදා චාති. තාසු ඤාණප්පහානසම්පදා දුතියපදෙන සච්චප්පටිවෙධත්ථෙන ච සුගත-සද්දෙන පකාසිතා හොන්ති. ආනුභාවසම්පදා තතියපදෙන, රූපකායසම්පදා යථාවුත්තකායගමනසොභනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන, ලක්ඛණානුබ්‍යඤ්ජනපාරිපූරියා (දී. නි. 2.33; 3.198-200; ම. නි. 2.385-386) විනා තදභාවතො. **උපකාරො** අන්තරං අබාහිරං කරිත්වා තිවිධයානමුඛෙන විමුත්තිධම්මදෙසනා, සො සම්මා ගදනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන පකාසිතො හොතීති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ‘‘කරුණාසීතලහදය’’න්ති එතෙන සම්මාසම්බොධියා මූලං දස්සෙති. මහාකරුණාසඤ්චොදිතමානසො හි භගවා සංසාරපඞ්කතො සත්තානං සමුද්ධරණත්ථං කතාභිනීහාරො අනුපුබ්බෙන පාරමියො පූරෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අධිගතොති කරුණා සම්මාසම්බොධියා මූලං. ‘‘පඤ්ඤාපජ්ජොතවිහතමොහතම’’න්ති එතෙන සම්මාසම්බොධිං දස්සෙති. අනාවරණඤාණපදට්ඨානඤ්හි මග්ගඤාණං, මග්ගඤාණපදට්ඨානඤ්ච අනාවරණඤාණං ‘‘සම්මාසම්බොධී’’ති වුච්චතීති. සම්මා ගදනත්ථෙන සුගත-සද්දෙන සම්මාසම්බොධියා පටිපත්තිං දස්සෙති, ලීනුද්ධච්චපතිට්ඨානායූහනකාමසුඛල්ලිකත්තකිලමථානුයොග- සස්සතුච්ඡෙදාභිනිවෙසාදිඅන්තද්වයරහිතාය කරුණාපඤ්ඤාපරිග්ගහිතාය මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා පකාසනතො සුගත-සද්දස්ස. ඉතරෙහි සම්මාසම්බොධියා පධානාප්පධානභෙදං පයොජනං දස්සෙති. සංසාරමහොඝතො සත්තසන්තාරණඤ්චෙත්ථ පධානං පයොජනං, තදඤ්ඤමප්පධානං. තෙසු පධානෙන පරහිතප්පටිපත්තිං දස්සෙති, ඉතරෙන අත්තහිතසම්පත්තිං, තදුභයෙන

අත්තහිතාය පටිපන්නාදීසු (පු. ප. 24, 173) චතූසු පුග්ගලෙසු භගවතො චතුත්ථපුග්ගලභාවං දස්සෙති. තෙන ච අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යභාවං උත්තමවන්දනීයභාවං, අත්තනො ච වන්දනකිරියාය ඛෙත්තඞ්ගතභාවං දස්සෙති.

එත්ථ ච කරුණාග්ගහණෙන ලොකියෙසු මහග්ගතභාවප්පත්තාසාධාරණගුණදීපනතො භගවතො සබ්බලොකියගුණසම්පත්ති දස්සිතා හොති, පඤ්ඤාග්ගහණෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණපදට්ඨානමග්ගඤාණදීපනතො සබ්බලොකුත්තරගුණසම්පත්ති. තදුභයග්ගහණසිද්ධො හි අත්ථො ''සනරාමරලොකගරු''න්තිආදිනා විපඤ්චීයතීති. කරුණාග්ගහණෙන ච උපගමනං නිරුපක්කිලෙසං දස්සෙති, පඤ්ඤාග්ගහණෙන අපගමනං. තථා කරුණාග්ගහණෙන ලොකසමඤ්ඤානුරූපං භගවතො පවත්තිං දස්සෙති, ලොකවොහාරවිසයත්තා කරුණාය, පඤ්ඤාග්ගහණෙන සමඤ්ඤායානභිධාවනං. සභාවානවබොධෙන හි ධම්මානං සමඤ්ඤං අතිධාවිත්වා සත්තාදිපරාමසනං හොතීති. තථා කරුණාග්ගහණෙන මහාකරුණාසමාපත්තිවිහාරං දස්සෙති, පඤ්ඤාග්ගහණෙන තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤාණං, චතුසච්චඤාණං, චතුප්පටිසම්භිදාඤාණං, චතුවෙසාරජ්ජඤාණං. කරුණාග්ගහණෙන මහාකරුණාසමාපත්තිඤාණස්ස ගහිතත්තා සෙසාසාධාරණඤාණානි, ඡ අභිඤ්ඤා, අට්ඨසු පරිසාසු (ම. නි. 1.151) අකම්පනඤාණානි, දස බලානි, චුද්දස බුද්ධඤාණානි, සොළස ඤාණචරියා, අට්ඨාරස බුද්ධධම්මා, (දී. නි. අට්ඨ. 3.305; විභ. මූල. ටී. ගන්ථාරම්භවණ්ණනාය) චතුචත්තාරීස ඤාණවත්ථූනි, (සං. නි. 2.34) සත්තසත්තති ඤාණවත්ථූනීති (සං. නි. 2.34) එවමාදීනං අනෙකෙසං පඤ්ඤාප්පභෙදානං වසෙන ඤාණචාරං දස්සෙති.

තථා කරුණාග්ගහණෙන චරණසම්පත්තිං, පඤ්ඤාග්ගහණෙන විජ්ජාසම්පත්තිං. කරුණාග්ගහණෙන සත්තාධිපතිතා, පඤ්ඤාග්ගහණෙන ධම්මාධිපතිතා. කරුණාග්ගහණෙන ලොකනාථභාවො, පඤ්ඤාග්ගහණෙන අත්තනාථභාවො. තථා කරුණාග්ගහණෙන පුබ්බකාරිභාවො, පඤ්ඤාග්ගහණෙන කතඤ්ඤුතා . තථා කරුණාග්ගහණෙන අපරන්තපතා, පඤ්ඤාග්ගහණෙන අනත්තන්තපතා. කරුණාග්ගහණෙන වා බුද්ධකරධම්මසිද්ධි, පඤ්ඤාග්ගහණෙන බුද්ධභාවසිද්ධි. තථා කරුණාග්ගහණෙන පරෙසං තාරණං, පඤ්ඤාග්ගහණෙන සයං තාරණං. තථා කරුණාග්ගහණෙන සබ්බසත්තෙසු අනුග්ගහචිත්තතා, පඤ්ඤාග්ගහණෙන සබ්බධම්මෙසු විරත්තචිත්තතා දස්සිතා හොති. සබ්බෙසඤ්ච බුද්ධගුණානං කරුණා ආදි, තන්නිදානභාවතො. පඤ්ඤා පරියොසානං, තතො උත්තරිකරණීයාභාවතො. ඉති ආදිපරියොසානදස්සනෙන සබ්බෙ බුද්ධගුණා දස්සිතා හොන්ති. තථා කරුණාග්ගහණෙන සීලක්ඛන්ධපුබ්බඞ්ගමො සමාධික්ඛන්ධො දස්සිතො හොති. කරුණානිදානඤ්හි සීලං, තතො පාණාතිපාතාදිවිරතිප්පවත්තිතො, සා ච ඣානත්තයසම්පයොගිනීති. පඤ්ඤාවචනෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධො. සීලඤ්ච සබ්බබුද්ධගුණානමාදි, සමාධි මජ්ඣෙ, පඤ්ඤා පරියොසානන්ති. එවම්පි ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණා සබ්බෙ බුද්ධගුණා දස්සිතා හොන්ති, නයතො දස්සිතත්තා. එසො එව හි නිරවසෙසතො බුද්ධගුණානං දස්සනුපායො, යදිදං නයග්ගාහණං. අඤ්ඤථා කො නාම සමත්ථො භගවතො ගුණෙ අනුපදං නිරවසෙසතො දස්සෙතුං. තෙනෙවාහ –

''බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං,
කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො;
ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ,
වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා''ති. (දී. නි. අට්ඨ. 1.304; දී. නි. අට්ඨ. 3.141; ම. නි. අට්ඨ. 3.425, උදා. අට්ඨ. 53; බු. වං. අට්ඨ. 4.4; චරියා. අට්ඨ. නිදානකථායං, පකිණ්ණකකථායං; අප. අට්ඨ. 2.6.20);

තෙනෙව ච ආයස්මතා සාරිපුත්තත්ථෙරෙනාපි බුද්ධගුණපරිච්ඡෙදනං පති අනුයුත්තෙන ''නො හෙතං භන්තෙ''ති (දී. නි. 2.145) පටික්ඛිපිත්වා, ''අපි ච මෙ භන්තෙ ධම්මන්වයො විදිතො''ති (දී. නි. 2.146) වුත්තං.

එවං සඞ්ඛෙපෙන සකලසබ්බඤ්ඤුගුණෙහි භගවන්තං අභිත්ථවිත්වා ඉදානි සද්ධම්මං ථොමෙතුං **''බුද්ධොපී''**තිආදිමාහ. තත්ථ **බුද්ධොති** කත්තුනිද්දෙසො. **බුද්ධභාවන්ති** කම්මනිද්දෙසො. **භාවෙත්වා, සච්ඡිකත්වාති** ච පුබ්බකාලකිරියානිද්දෙසො. **යන්ති** අනියමතො කම්මනිද්දෙසො. **උපගතොති** අපරකාලකිරියානිද්දෙසො. **වන්දෙති** කිරියානිද්දෙසො, **තන්ති** නියමනං. **ධම්මන්ති** වන්දනකිරියාය කම්මනිද්දෙසො. **ගතමලං, අනුත්තරන්ති** ච තබ්බිසෙසනං.

තත්ථ බුද්ධ-සද්දස්ස තාව ''බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙතා පජායාති බුද්ධො''තිආදිනා (මහානි. 192; චූළනි. 95-97; පටි. ම. 1.162) නිද්දෙසනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. අථ වා සවාසනාය අඤ්ඤාණනිද්දාය අච්චන්තවිගමතො, බුද්ධියා වා විකසිතභාවතො බුද්ධවාති **බුද්ධො,** ජාගරණවිකසනත්ථවසෙන. අථ වා කස්සචිපි ඤෙය්‍යධම්මස්ස අනවබුද්ධස්ස අභාවෙන ඤෙය්‍යවිසෙසස්ස කම්මභාවෙන අග්ගහණතො කම්මවචනිච්ඡාය අභාවෙන අවගමනත්ථවසෙනෙව කත්තුනිද්දෙසො ලබ්භතීති බුද්ධවාති බුද්ධො, යථා ''දික්ඛිතො න දදාතී''ති, අත්ථතො පන පාරමිතාපරිභාවිතො සයම්භුඤාණෙන සහ වාසනාය විහතවිද්ධස්තනිරවසෙසකිලෙසො මහාකරුණාසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණාදිඅපරිමෙය්‍ය ගුණගණාධාරො ඛන්ධසන්තානො බුද්ධො. යථාහ –

''බුද්ධොති යො සො භගවා සයම්භූ අනාචරියකො පුබ්බෙ අනනුස්සුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්බුජ්ඣි, තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤුතං පත්තො, බලෙසු ච වසීභාව''න්ති (මහානි. 192; චූළනි. 95-97; පටි. ම. 1.162).

අපි-සද්දො සම්භාවනෙ, තෙන ''එවං ගුණවිසෙසයුත්තො සොපි නාම භගවා''ති වක්ඛමානගුණෙ ධම්මෙ සම්භාවනං දීපෙති. **බුද්ධභාවන්ති** සම්මාසම්බොධිං. **භාවෙත්වාති** උප්පාදෙත්වා, වඩ්ඪෙත්වා ච. **සච්ඡිකත්වාති** පච්චක්ඛං කත්වා. **උපගතොති** පත්තො, අධිගතොති අත්ථො, එතස්ස ''බුද්ධභාව''න්ති එතෙන සම්බන්ධො. **ගතමලන්ති** විගතමලං, නිද්දොසන්ති අත්ථො. **වන්දෙති** පණමාමි, ථොමෙමි වා. **අනුත්තරන්ති** උත්තරරහිතං, ලොකුත්තරන්ති අත්ථො. **ධම්මන්ති** යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ අපායතො ච, සංසාරතො ච අපතමානෙ කත්වා ධාරයතීති ධම්මො.

අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – එවං විවිධගුණසමන්නාගතො බුද්ධොපි භගවා යං අරියසඞ්ඛාතං ධම්මං භාවෙත්වා, ඵලනිබ්බානසඞ්ඛාතං පන සච්ඡිකත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අධිගතො, තමෙතං බුද්ධානම්පි බුද්ධභාවහෙතුභූතං සබ්බදොසමලරහිතං අත්තනො උත්තරිතරාභාවෙන අනුත්තරං පටිවෙධසද්ධම්මං නමාමීති. පරියත්තිසද්ධම්මස්සාපි තප්පකාසනත්තා ඉධ සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. අථ වා ''අභිධම්මනයසමුද්දං භාවෙත්වා අධිගච්ඡි, තීණි පිටකානි සම්මසී''ති ච අට්ඨකථායං වුත්තත්තා පරියත්තිධම්මස්සාපි සච්ඡිකිරියාසම්මසනපරියායො ලබ්භතීති සොපි ඉධ වුත්තො යෙවාති දට්ඨබ්බො. තථා ''යං ධම්මං භාවෙත්වා, සච්ඡිකත්වා''ති ච වුත්තත්තා බුද්ධකරධම්මභූතාහි පාරමිතාහි සහ පුබ්බභාගෙ අධිසීලසික්ඛාදයොපි ඉධ ධම්ම-සද්දෙන සඞ්ගහිතාති වෙදිතබ්බා. තාපි හි විගතපටිපක්ඛතාය විගතමලා, අනඤ්ඤසාධාරණතාය අනුත්තරා චාති. තථා හි සත්තානං සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණාය කතමහාභිනීහාරො මහාකරුණාධිවාසපෙසලජ්ඣාසයො පඤ්ඤාවිසෙසපරියොදාතනිම්මලානං දානදමසඤ්ඤමාදීනං උත්තමධම්මානං සතසහස්සාධිකානි කප්පානං චත්තාරි අසඞ්ඛෙය්‍යානි සක්කච්චං නිරන්තරං නිරවසෙසං භාවනාපච්චක්ඛකරණෙහි කම්මාදීසු අධිගතවසීභාවො, අච්ඡරියාචින්තෙය්‍යමහානුභාවො, අධිසීලඅධිචිත්තානං පරමුක්කංසපාරමිප්පත්තො භගවා පච්චයාකාරෙ චතුවීසතිකොටිසතසහස්සමුඛෙන මහාවජිරඤාණං පෙසෙත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති.

එත්ථ ච ''භාවෙත්වා''ති එතෙන විජ්ජාසම්පදාය ධම්මං ථොමෙති, 'සච්ඡිකත්වා'ති එතෙන විමුත්තිසම්පදාය. තථා පඨමෙන ඣානසම්පදාය, දුතියෙන විමොක්ඛසම්පදාය. පඨමෙන වා සමාධිසම්පදාය, දුතියෙන සමාපත්තිසම්පදාය. අථ වා පඨමෙන ඛයඤාණභාවෙන, දුතියෙන අනුප්පාදඤාණභාවෙන. පුරිමෙන වා විජ්ජූපමතාය, දුතියෙන වජිරූපමතාය. පුරිමෙන වා විරාගසම්පත්තියා, දුතියෙන නිරොධසම්පත්තියා. තථා පඨමෙන නිය්‍යානභාවෙන, දුතියෙන නිස්සරණභාවෙන. පඨමෙන වා හෙතුභාවෙන, දුතියෙන අසඞ්ඛතභාවෙන. පඨමෙන වා දස්සනභාවෙන, දුතියෙන විවෙකභාවෙන. පඨමෙන වා අධිපතිභාවෙන, දුතියෙන අමතභාවෙන ධම්මං ථොමෙති. අථ වා ''යං ධම්මං භාවෙත්වා බුද්ධභාවං උපගතො''ති එතෙන ස්වාක්ඛාතතාය ධම්මං ථොමෙති, ''සච්ඡිකත්වා''ති එතෙන සන්දිට්ඨිකතාය. තථා පුරිමෙන අකාලිකතාය, පච්ඡිමෙන එහිපස්සිකතාය. පුරිමෙන වා ඔපනෙය්‍යිකතාය, පච්ඡිමෙන පච්චත්තං වෙදිතබ්බතාය ධම්මං ථොමෙති.

''ගතමල''න්ති ඉමිනා සංකිලෙසාභාවදීපනෙන ධම්මස්ස පරිසුද්ධතං දස්සෙති, ''අනුත්තර''න්ති එතෙන අඤ්ඤස්ස විසිට්ඨස්ස අභාවදීපනෙන විපුලපරිපුණ්ණතං. පඨමෙන වා පහානසම්පදං ධම්මස්ස දස්සෙති, දුතියෙන පභාවසම්පදං. භාවෙතබ්බතාය වා ධම්මස්ස ගතමලභාවො යොජෙතබ්බො . භාවනාගුණෙන හි සො දොසානං සමුග්ඝාතකො හොතීති. සච්ඡිකාතබ්බභාවෙන අනුත්තරභාවො යොජෙතබ්බො. සච්ඡිකිරියානිබ්බත්තිතො හි තදුත්තරිකරණීයාභාවතො අනඤ්ඤසාධාරණතාය අනුත්තරොති. තථා ''භාවෙත්වා''ති එතෙන සහ පුබ්බභාගසීලාදීහි සෙක්ඛා සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධා දස්සිතා හොන්ති, ''සච්ඡිකත්වා''ති එතෙන සහ අසඞ්ඛතාය ධාතුයා අසෙක්ඛා සීලසමාධිපඤ්ඤාක්ඛන්ධා දස්සිතා හොන්තීති.

එවං සඞ්ඛෙපෙනෙව සබ්බධම්මගුණෙහි සද්ධම්මං අභිත්ථවිත්වා, ඉදානි අරියසඞ්ඝං ථොමෙතුං **''සුගතස්සා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **සුගතස්සාති** සම්බන්ධනිද්දෙසො, තස්ස ''පුත්තාන''න්ති එතෙන සම්බන්ධො. **ඔරසානන්ති** පුත්තවිසෙසනං. **මාරසෙනමථනානන්ති** ඔරසපුත්තභාවෙ කාරණනිද්දෙසො, තෙන කිලෙසප්පහානමෙව භගවතො ඔරසපුත්තභාවකාරණං අනුජානාතීති දස්සෙති. **අට්ඨන්නන්ති** ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො, තෙන ච සතිපි තෙසං සත්තවිසෙසභාවෙන අනෙකසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යාභාවෙ ඉමං ගණනපරිච්ඡෙදං නාතිවත්තන්තීති දස්සෙති, මග්ගට්ඨඵලට්ඨභාවානතිවත්තනතො. **සමූහන්ති** සමුදායනිද්දෙසො. **අරියසඞ්ඝන්ති** ගුණවිසිට්ඨසඞ්ඝාතභාවනිද්දෙසො, තෙන අසතිපි අරියපුග්ගලානං කායසාමග්ගියං අරියසඞ්ඝභාවං දස්සෙති, දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතභාවතො. තත්ථ උරසි භවා ජාතා, සංවද්ධා ච ඔරසා. යථා හි සත්තානං ඔරසපුත්තා අත්තජාතතාය පිතුසන්තකස්ස දායජ්ජස්ස විසෙසෙන භාගිනො හොන්ති, එවමෙතෙපි අරියපුග්ගලා සම්මාසම්බුද්ධස්ස සවනන්තෙ අරියාය ජාතියා ජාතතාය භගවතො සන්තකස්ස විමුත්තිසුඛස්ස, අරියධම්මරතනස්ස ච එකන්තභාගිනොති ඔරසා විය **ඔරසා.** අථ වා භගවතො ධම්මදෙසනානුභාවෙන අරියභූමිං ඔක්කමමානා, ඔක්කන්තා ච අරියසාවකා භගවතො උරොවායාමජනිතාභිජාතතාය නිප්පරියායෙන ''ඔරසපුත්තා''ති වත්තබ්බතං අරහන්ති. සාවකෙහි පවත්තියමානාපි හි ධම්මදෙසනා භගවතො ''ධම්මදෙසනා'' ඉච්චෙව වුච්චති, තංමූලකත්තා, ලක්ඛණාදිවිසෙසාභාවතො ච.

යදිපි අරියසාවකානං අරියමග්ගාධිගමසමයෙ භගවතො විය තදන්තරායකරණත්ථං දෙවපුත්තමාරො , මාරවාහිනී වා න එකන්තෙන අපසාදෙති, තෙහි පන අපසාදෙතබ්බතාය කාරණෙ විමථිතෙ තෙපි විමථිතා එව නාම හොන්තීති ආහ – **''මාරසෙනමථනාන''**න්ති. ඉමස්මිං පනත්ථෙ 'මාරමාරසෙනමථනාන'න්ති වත්තබ්බෙ ''මාරසෙනමථනාන''න්ති එකදෙසසරූපෙකසෙසො කතොති දට්ඨබ්බං. අථ වා ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරමාරානං විය දෙවපුත්තමාරස්සාපි ගුණමාරණෙ සහායභාවූපගමනතො කිලෙසබලකායො ''සෙනා''ති වුච්චති. යථාහ – ''කාමා තෙ පඨමා සෙනා''තිආදි (සු. නි. 438;

මහානි. 28, 68; චූළනි. 47). සා ච තෙහි දියඩ්ඪසහස්සභෙදා, අනන්තභෙදා වා කිලෙසවාහිනී සතිධම්මවිචයවීරියසමථාදිගුණපහරණෙහි ඔධිසො විමථිතා, විහතා, විද්ධස්තා චාති **මාරසෙනමථනා,** අරියසාවකා. එතෙන තෙසං භගවතො අනුජාතපුත්තතං දස්සෙති.

ආරකත්තා කිලෙසෙහි, අනයෙ න ඉරියනතො, අයෙ ච ඉරියනතො අරියා, නිරුත්තිනයෙන. අථ වා සදෙවකෙන ලොකෙන ''සරණ''න්ති අරණීයතො උපගන්තබ්බතො, උපගතානඤ්ච තදත්ථසිද්ධිතො අරියා, අරියානං සඞ්ඝොති අරියසඞ්ඝො, අරියො ච සො, සඞ්ඝො චාති වා අරියසඞ්ඝො, තං **අරියසඞ්ඝං.** භගවතො අපරභාගෙ බුද්ධධම්මරතනානම්පි සමධිගමො සඞ්ඝරතනාධීනොති අස්ස අරියසඞ්ඝස්ස බහූපකාරතං දස්සෙතුං ඉධෙව **''සිරසා වන්දෙ''**ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

එත්ථ ච ''සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන''න්ති එතෙන අරියසඞ්ඝස්ස පභවසම්පදං දස්සෙති, ''මාරසෙනමථනාන''න්ති එතෙන පහානසම්පදං, සකලසංකිලෙසප්පහානදීපනතො. ''අට්ඨන්නම්පි සමූහ''න්ති එතෙන ඤාණසම්පදං, මග්ගට්ඨඵලට්ඨභාවදීපනතො. ''අරියසඞ්ඝ''න්ති එතෙන පභවසම්පදං දස්සෙති, සබ්බසඞ්ඝානං අග්ගභාවදීපනතො. අථ වා ''සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන''න්ති අරියසඞ්ඝස්ස විසුද්ධනිස්සයභාවදීපනං, ''මාරසෙනමථනාන''න්ති සම්මාඋජුඤායසාමීචිප්පටිපන්නභාවදීපනං, ''අට්ඨන්නම්පි සමූහ''න්ති ආහුනෙය්‍යාදිභාවදීපනං, ''අරියසඞ්ඝ''න්ති අනුත්තරපුඤ්ඤක්ඛෙත්තභාවදීපනං. තථා ''සුගතස්ස ඔරසානං පුත්තාන''න්ති එතෙන අරියසඞ්ඝස්ස ලොකුත්තරසරණගමනසබ්භාවං දීපෙති. ලොකුත්තරසරණගමනෙන හි තෙ භගවතො ඔරසපුත්තා ජාතා. ''මාරසෙනමථනාන''න්ති එතෙන අභිනීහාරසම්පදාසිද්ධං පුබ්බභාගෙ සම්මාපටිපත්තිං දස්සෙති. කතාභිනීහාරා හි සම්මා පටිපන්නා මාරං, මාරපරිසං වා අභිවිජිනන්ති. ''අට්ඨන්නම්පි සමූහ''න්ති එතෙන විද්ධස්තවිපක්ඛෙ සෙක්ඛාසෙක්ඛධම්මෙ දස්සෙති, පුග්ගලාධිට්ඨානෙන මග්ගඵලධම්මානං පකාසිතත්තා. ''අරියසඞ්ඝ''න්ති අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යභාවං දස්සෙති. සරණගමනඤ්ච සාවකානං සබ්බගුණානමාදි, සපුබ්බභාගප්පටිපදා සෙක්ඛා සීලක්ඛන්ධාදයො මජ්ඣෙ, අසෙක්ඛා සීලක්ඛන්ධාදයො පරියොසානන්ති ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණා සඞ්ඛෙපතො සබ්බෙ අරියසඞ්ඝගුණා පකාසිතා හොන්ති.

එවං ගාථාත්තයෙන සඞ්ඛෙපතො සකලගුණසඞ්කිත්තනමුඛෙන රතනත්තයස්ස පණාමං කත්වා, ඉදානි තං නිපච්චකාරං යථාධිප්පෙතෙ පයොජනෙ පරිණාමෙන්තො **''ඉති මෙ''**තිආදිමාහ. තත්ථ රතිජනනට්ඨෙන **රතනං,** බුද්ධධම්මසඞ්ඝා. තෙසඤ්හි ''ඉතිපි සො භගවා''තිආදිනා යථාභූතගුණෙ ආවජ්ජන්තස්ස අමතාධිගමහෙතුභූතං අනප්පකං පීතිපාමොජ්ජං උප්පජ්ජති. යථාහ –

> ''යස්මිං, මහානාම, සමයෙ අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොසපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති තථාගතං ආරබ්භ. උජුගතචිත්තො ඛො පන, මහානාම, අරියසාවකො ලභති අත්ථවෙදං, ලභති ධම්මවෙදං, ලභති ධම්මූපසංහිතං පාමොජ්ජං, පමුදිතස්ස පීති ජායතී''තිආදි (අ. නි. 6.10; අ. නි. 11.11).

චිත්තීකතාදිභාවො වා රතනට්ඨො. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''චිත්තීකතං මහග්ඝඤ්ච, අතුලං දුල්ලභදස්සනං;
> අනොමසත්තපරිභොගං, රතනං තෙන වුච්චතී''ති. (ඛු. පා. අට්ඨ. 6.3; දී. නි. අට්ඨ. 2.33; සු. නි. අට්ඨ. 1.226; මහානි. අට්ඨ. 50);

චිත්තීකතභාවාදයො ච අනඤ්ඤසාධාරණා බුද්ධාදීසු එව ලබ්භන්තීති. වන්දනාව **වන්දනාමයං,** යථා ''දානමයං, සීලමය''න්ති (දී. නි. 3.305; ඉතිවු. 60; නෙත්ති. 34). වන්දනා චෙත්ථ කායවාචාචිත්තෙහි තිණ්ණං රතනානං ගුණනින්නතා, ථොමනා වා. පුජ්ජභවඵලනිබ්බත්තනතො **පුඤ්ඤං,** අත්තනො සන්තානං පුනාතීති වා. **සුවිහතන්තරායොති** සුට්ඨු විහතන්තරායො, එතෙන අත්තනො පසාදසම්පත්තියා, රත්තනත්තයස්ස ච ඛෙත්තභාවසම්පත්තියා තං පුඤ්ඤං අත්ථප්පකාසනස්ස උපඝාතකඋපද්දවානං විහනනෙ සමත්ථන්ති දස්සෙති. **හුත්වාති** පුබ්බකාලකිරියා, තස්ස ''අත්ථං පකාසයිස්සාමී''ති එතෙන සම්බන්ධො. **තස්සාති** යං රතනත්තයවන්දනාමයං පුඤ්ඤං, තස්ස. **ආනුභාවෙනාති** බලෙන.

එවං රතනත්තයස්ස නිපච්චකාරකරණෙ පයොජනං දස්සෙත්වා, ඉදානි යස්සා ධම්මදෙසනාය අත්ථං සංවණ්ණෙතුකාමො, තස්සා තාව ගුණාභිත්ථවනවසෙන උපඤ්ඤාපනත්ථං **''දීඝස්සා''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **දීඝසුත්තඞ්කිතස්සාති** දීඝප්පමාණසුත්තලක්ඛිතස්ස, එතෙන ''දීඝො''ති අයං ඉමස්ස ආගමස්ස අත්ථානුගතා සමඤ්ඤාති දස්සෙති. නනු ච සුත්තානියෙව ආගමො, කස්ස පන සුත්තෙහි අඞ්කනන්ති? සච්චමෙතං පරමත්ථතො, සුත්තානි පන උපාදායපඤ්ඤත්තො ආගමො. යථා හි අත්ථබ්‍යඤ්ජනසමුදායෙ ''සුත්ත''න්ති වොහාරො, එවං සුත්තසමුදායෙ ''ආගමො''ති වොහාරො. පටිච්චසමුප්පාදාදිනිපුණත්ථසබ්භාවතො **නිපුණස්ස.** ආගමිස්සන්ති එත්ථ, එතෙන, එතස්මා වා අත්තත්ථපරත්ථාදයොති ආගමො, ආගමො ච සො වරො චාති **ආගමවරො,** ආගමසම්මතෙහි වා වරොති **ආගමවරො,** තස්ස. බුද්ධානං අනුබුද්ධා **බුද්ධානුබුද්ධා,** බුද්ධානං සච්චපටිවෙධං අනුගම්ම පටිවිද්ධසච්චා

අග්ගසාවකාදයො අරියා. තෙහි අත්ථසංවණ්ණනාවසෙන, ගුණසංවණ්ණනාවසෙන ච සංවණ්ණිතස්ස. අථ වා බුද්ධා ච අනුබුද්ධා ච **බුද්ධානුබුද්ධා**ති යොජෙතබ්බං. සම්මාසම්බුද්ධෙනෙව හි තිණ්ණම්පි පිටකානං අත්ථවණ්ණනාක්කමො භාසිතො, යා ''පකිණ්ණකදෙසනා''ති වුච්චති, තතො සඞ්ගායනාදිවසෙන සාවකෙහීති ආචරියා වදන්ති.

සද්ධාවහගුණස්සාති බුද්ධාදීසු පසාදාවහසම්පත්තිකස්ස. අයඤ්හි ආගමො බ්‍රහ්මජාලාදීසු (දී. නි. 1.5-7, 26-28) සීලදිට්ඨාදීනං අනවසෙසනිද්දෙසාදිවසෙන, මහාපදානාදීසු (දී. නි. 2.3-5) පුරිමබුද්ධානම්පි ගුණනිද්දෙසාදිවසෙන, පාථිකසුත්තාදීසු (දී. නි. 3.3,4) තිත්ථියෙ නිමද්දිත්වා අප්පටිවත්තියසීහනාද නදනාදිවසෙන, අනුත්තරියසුත්තාදීසු (අ. නි. 6.8) ච විසෙසතො බුද්ධගුණවිභාවනෙන රතනත්තයෙ සාතිසයප්පසාදං ආවහති. සංවණ්ණනාසු චායං ආචරියස්ස පකති, යා තංතංසංවණ්ණනාසු ආදිතො තස්ස තස්ස සංවණ්ණෙතබ්බස්ස ධම්මස්ස විසෙසගුණකිත්තනෙන ථොමනා. තථා හි **පපඤ්චසූදනීසාරත්ථප්පකාසිනීමනොරථපූරණීසු අට්ඨසාලිනී**ආදීසු ච යථාක්කමං ''පරවාදමථනස්ස ඤාණප්පභෙදජනනස්ස ධම්මකථිකපුඞ්ගවානං විචිත්තපටිභානජනනස්ස තස්ස ගම්භීරඤාණෙහි ඔගාළ්හස්ස අභිණ්හසො නානානයවිචිත්තස්ස අභිධම්මස්සා''තිආදිනා ථොමනා කතා.

අත්ථො කථීයති එතායාති අත්ථකථා, සා එව **අට්ඨකථා,** ත්ථ-කාරස්ස **ට්ඨ**-කාරං කත්වා, යථා ''දුක්ඛස්ස පීළනට්ඨො''ති (පටි. ම. 2.8). **ආදිතො** තිආදිම්හි පඨමසඞ්ගීතියං. ඡළභිඤ්ඤතාය පරමෙන චිත්තවසීභාවෙන සමන්නාගතත්තා, ඣානාදීසු පඤ්චවිධවසිතාසබ්භාවතො **ච වසිනො,** ථෙරා මහාකස්සපාදයො. තෙසං **සතෙහි පඤ්චහි**. **යා**ති යා අට්ඨකථා. **සඞ්ගීතා**ති අත්ථං පකාසෙතුං යුත්තට්ඨානෙ ''අයං එතස්ස අත්ථො, අයං එතස්ස අත්ථො''ති සඞ්ගහෙත්වා වුත්තා. **අනුසඞ්ගීතා** ච යසත්ථෙරාදීහි **පච්ඡාපි** දුතියතතියසඞ්ගීතීසු, ඉමිනා අත්තනො සංවණ්ණනාය ආගමනසුද්ධිං දස්සෙති.

සීහස්ස ලානතො ගහණතො **සීහළො,** සීහකුමාරො. තංවංසජාතතාය තම්බපණ්ණිදීපෙ ඛත්තියානං, තෙසං නිවාසතාය තම්බපණ්ණිදීපස්ස ච සීහළභාවො වෙදිතබ්බො. **ආභතා**ති ජම්බුදීපතො ආනීතා. **අථා**ති පච්ඡා. අපරභාගෙ හි අසඞ්කරත්ථං සීහළභාසාය අට්ඨකථා ඨපිතාති. තෙනස්ස මූලට්ඨකථා සබ්බසාධාරණා න හොතීති ඉදං අත්ථප්පකාසනං එකන්තෙන කරණීයන්ති දස්සෙති. තෙනෙවාහ – **''දීපවාසීනමත්ථායා''**ති. තත්ථ **දීපවාසීනන්**ති ජම්බුදීපවාසීනං. **දීපවාසීනන්**ති වා සීහළදීපවාසීනං අත්ථාය සීහළභාසාය ඨපිතාති යොජනා.

අපනෙත්වානාති කඤ්චුකසදිසං සීහළභාසං අපනෙත්වා. **තතො**ති අට්ඨකථාතො. **අහන්**ති අත්තානං නිද්දිසති. **මනොරමං භාසන්**ති මාගධභාසං. සා හි සභාවනිරුත්තිභූතා පණ්ඩිතානං මනං රමයතීති. තෙනෙවාහ – **''තන්තිනයානුච්ඡවික''**න්ති, පාළිගතියා අනුලොමිකං පාළිභාසායානුවිධායිනින්ති අත්ථො. **විගතදොසන්**ති අසභාවනිරුත්තිභාසන්තරරහිතං.

සමයං අවිලොමෙන්තොති සිද්ධන්තං අවිරොධෙන්තො, එතෙන අත්ථදොසාභාවමාහ. අවිරුද්ධත්තා එව හි ථෙරවාදාපි ඉධ පකාසියිස්සන්ති. **ථෙරවංසපදීපානන්**ති ථිරෙහි සීලක්ඛන්ධාදීහි සමන්නාගතත්තා ථෙරා, මහාකස්සපාදයො. තෙහි ආගතා ආචරියපරම්පරා ථෙරවංසො, තප්පරියාපන්නා හුත්වා ආගමාධිගමසම්පන්නත්තා පඤ්ඤාපජ්ජොතෙන තස්ස සමුජ්ජලනතො **ථෙරවංසපදීපා,** මහාවිහාරවාසිනො ථෙරා, තෙසං. විවිධෙහි ආකාරෙහි නිච්ඡීයතීති විනිච්ඡයො, ගණ්ඨිට්ඨානෙසු ඛීලමද්දනාකාරෙන පවත්තා විමතිච්ඡෙදකථා. සුට්ඨු නිපුණො සණ්හො විනිච්ඡයො එතෙසන්ති **සුනිපුණවිනිච්ඡයා.** අථ වා විනිච්ඡිනොතීති විනිච්ඡයො, යථාවුත්තවිසයං ඤාණං. සුට්ඨු නිපුණො ඡෙකො විනිච්ඡයො එතෙසන්ති **සුනිපුණවිනිච්ඡයා,** එතෙන මහාකස්සපාදිථෙරපරම්පරාභතො, තතොයෙව ච අවිපරීතො සණ්හසුඛුමො මහාවිහාරවාසීනං විනිච්ඡයොති තස්ස පමාණභූතතං දස්සෙති.

සුජනස්ස චාති ච-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන න කෙවලං ජම්බුදීපවාසීනමෙව අත්ථාය, අථ ඛො සාධුජනතොසනත්ථඤ්චාති දස්සෙති, තෙන ච තම්බපණ්ණිදීපවාසීනම්පි අත්ථායාති අයමත්ථො සිද්ධො හොති, උග්ගහණාදිසුකරතාය තෙසම්පි බහුපකාරත්තා. **චිරට්ඨිතත්ථ**න්ති චිරට්ඨිතිඅත්ථං , චිරකාලට්ඨිතියාති අත්ථො. ඉදඤ්හි අත්ථප්පකාසනං අවිපරීතබ්‍යඤ්ජනසුනික්ඛෙපස්ස අත්ථසුනයස්ස ච උපායභාවතො සද්ධම්මස්ස චිරට්ඨිතියා සංවත්තති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

''ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා සද්ධම්මස්ස ඨිතියා අසම්මොසාය අනන්තරධානාය සංවත්තන්ති. කතමෙ ද්වෙ? සුනික්ඛිත්තඤ්ච පදබ්‍යඤ්ජනං, අත්ථො ච සුනීතො''ති (අ. නි. 2.21).

යං අත්ථවණ්ණනං කත්තුකාමො, තස්සා මහත්තං පරිහරිතුං **''සීලකථා''**තිආදි වුත්තං. තෙනෙවාහ – **''න තං ඉධ විචාරයිස්සාමී''**ති. අථ වා යං අට්ඨකථං කත්තුකාමො, තදෙකදෙසභාවෙන විසුද්ධිමග්ගො ච ගහෙතබ්බොති කථිකානං උපදෙසං කරොන්තො තත්ථ විචාරිතධම්මෙ උද්දෙසවසෙන දස්සෙති **''සීලකථා''** තිආදිනා. තත්ථ **සීලකථා**ති චාරිත්තවාරිත්තාදිවසෙන සීලවිත්ථාරකථා. **ධුතධම්මා**ති පිණ්ඩපාතිකඞ්ගාදයො (විසුද්ධි. 1.22; ථෙරගා. අට්ඨ. 2.845, 849) තෙරස කිලෙසධුනනකධම්මා. **කම්මට්ඨානානි සබ්බානී**ති පාළියං ආගතානි අට්ඨතිංස, අට්ඨකථායං ද්වෙති නිරවසෙසානි යොගකම්මස්ස භාවනාය පවත්තිට්ඨානානි. **චරියාවිධානසහිතො**ති රාගචරිතාදීනං සභාවාදිවිධානෙන සහිතො. **ඣානානි** චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානි, **සමාපත්තියො** චතස්සො අරූපසමාපත්තියො. අට්ඨපි වා

පටිලද්ධමත්තානි **ඣානානි,** සමාපජ්ජනවසීභාවප්පත්තියා **සමාපත්තියො. ඣානානි** වා රූපාරූපාවචරජ්ඣානානි , **සමාපත්තියො** ඵලසමාපත්තිනිරොධසමාපත්තියො.

ලොකියලොකුත්තරභෙදා ඡ අභිඤ්ඤායො **සබ්බා අභිඤ්ඤායො.** ඤාණවිභඞ්ගාදීසු ආගතනයෙන එකවිධාදිනා පඤ්ඤාය සඞ්කලෙත්වා සම්පිණ්ඩෙත්වා නිච්ඡයො **පඤ්ඤාසඞ්කලනනිච්ඡයො.**

පච්චයධම්මානං හෙතාදීනං පච්චයුප්පන්නධම්මානං හෙතුපච්චයාදිභාවො පච්චයාකාරො, තස්ස දෙසනා **පච්චයාකාරදෙසනා,** පටිච්චසමුප්පාදකථාති අත්ථො. සා පන ඝනවිනිබ්භොගස්ස සුදුක්කරතාය සණ්හසුඛුමා, නිකායන්තරලද්ධිසඞ්කරරහිතා, එකත්තනයාදිසහිතා ච තත්ථ විචාරිතාති ආහ – **''සුපරිසුද්ධනිපුණනයා''**ති. පටිසම්භිදාදීසු ආගතනයං අවිස්සජ්ජෙත්වාව විචාරිතත්තා **අවිමුත්තතන්ති මග්ගා.**

ඉති පන සබ්බන්ති ඉති-සද්දො පරිසමාපනෙ, **පන**-සද්දො වචනාලඞ්කාරෙ, එතං සබ්බන්ති අත්ථො. **ඉධාති** ඉමිස්සා අට්ඨකථායං. **න විචාරයිස්සාමි,** පුනරුත්තිභාවතොති අධිප්පායො.

ඉදානි තස්සෙව අවිචාරණස්ස එකන්තකාරණං නිද්ධාරෙන්තො **''මජ්ඣෙ විසුද්ධිමග්ගො''**තිආදිමාහ. තත්ථ **''මජ්ඣෙ ඨත්වා''**ති එතෙන මජ්ඣෙභාවදීපනෙන විසෙසතො චතුන්නං ආගමානං සාධාරණට්ඨකථා විසුද්ධිමග්ගො, න සුමඞ්ගලවිලාසිනීආදයො විය අසාධාරණට්ඨකථාති දස්සෙති. ''විසෙසතො''ති ඉදං විනයාභිධම්මානම්පි විසුද්ධිමග්ගො යථාරහං අත්ථවණ්ණනා හොති යෙවාති කත්වා වුත්තං.

ඉච්චෙවාති ඉති එව. **තම්පීති** විසුද්ධිමග්ගම්පි. **එතායාති** සුමඞ්ගලවිලාසිනියා. එත්ථ ච ''සීහළදීපං ආභතා''තිආදිනා අත්ථප්පකාසනස්ස නිමිත්තං දස්සෙති, ''දීපවාසීනමත්ථාය, සුජනස්ස ච තුට්ඨත්ථං, චිරට්ඨිතත්ථඤ්ච ධම්මස්සා''ති එතෙන පයොජනං, අවසිට්ඨෙන කරණප්පකාරං. සීලකථාදීනං අවිචාරණම්පි හි ඉධ කරණප්පකාරො එවාති.

ගන්ථාරම්භකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නිදානකථාවණ්ණනා

විභාගවන්තානං සභාවවිභාවනං විභාගදස්සනවසෙනෙව හොතීති පඨමං තාව වග්ගසුත්තවසෙන විභාගං දස්සෙතුං **''තත්ථ දීඝාගමො නාමා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **තත්ථාති** ''දීඝස්ස ආගමවරස්ස අත්ථං පකාසයිස්සාමී''ති යදිදං වුත්තං, තස්මිං වචනෙ. යස්ස අත්ථං පකාසයිස්සාමීති පටිඤ්ඤාතං, සො **දීඝාගමො නාම** වග්ගසුත්තවසෙන එවං විභාගොති අත්ථො. අථ වා **තත්ථාති** ''දීඝාගමනිස්සිතමත්ථ''න්ති එතස්මිං වචනෙ. යො දීඝාගමො වුත්තො, සො වග්ගාදිවසෙන එදිසොති අත්ථො. අත්තනො සංවණ්ණනාය පඨමමහාසඞ්ගීතියං නික්ඛිත්තානුක්කමෙනෙව පවත්තභාවදස්සනත්ථං **''තස්ස වග්ගෙසු...පෙ.... වුත්තං නිදානමාදී''**ති ආහ. කස්මා පන චතූසු ආගමෙසු දීඝාගමො පඨමං සඞ්ගීතො, තත්ථ ච සීලක්ඛන්ධවග්ගො ආදිතො නික්ඛිත්තො, තස්මිඤ්ච බ්‍රහ්මජාලන්ති? නායමනුයොගො කත්ථචිපි න පවත්තති, අපි ච සද්ධාවහගුණතො දීඝනිකායො පඨමං සඞ්ගීතො. සද්ධා හි කුසලධම්මානං බීජං. යථාහ – ''සද්ධා බීජං තපො වුට්ඨී''ති, (සං. නි. 1.197; සු. නි. 77) සද්ධාවහගුණතා චස්ස දස්සිතායෙව. කිඤ්ච කතිපයසුත්තසඞ්ගහතො, අප්පපරිමාණතො ච ගහණධාරණාදිසුකරතො. තථාහෙස චතුත්තිංසසුත්තසඞ්ගහො චතුසට්ඨිභාණවාරපරිමාණො ච. සීලකථාබාහුල්ලතො පන සීලක්ඛන්ධවග්ගො පඨමං නික්ඛිත්තො. සීලඤ්හි සාසනස්ස ආදි, සීලපතිට්ඨානත්තා සබ්බගුණානං. තෙනෙවාහ – ''තස්මා තිහ, ත්වං භික්ඛු, ආදිමෙව විසොධෙහි කුසලෙසු ධම්මෙසු. කො චාදි කුසලානං ධම්මානං? සීලඤ්ච සුවිසුද්ධ''න්තිආදි (සං. නි. 5.395). එතෙන චස්ස වග්ගස්ස අන්වත්ථසඤ්ඤතා වුත්තා හොති. දිට්ඨිවිනිවෙඨනකථාභාවතො පන සුත්තන්තපිටකස්ස නිරවසෙසදිට්ඨිවිභජනං බ්‍රහ්මජාලං පඨමං නික්ඛිත්තන්ති දට්ඨබ්බං. තෙපිටකෙ හි බුද්ධවචනෙ බ්‍රහ්මජාලසදිසං දිට්ඨිගතානි නිග්ගුම්බං නිජ්ජටං කත්වා විභත්තසුත්තං නත්ථීති.

පඨමමහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා

යස්සා පඨමමහාසඞ්ගීතියං නික්ඛිත්තානුක්කමෙන සංවණ්ණනං කත්තුකාමො, තං, තස්සා ච තන්තිආරුළ්හාය ඉධ වචනෙ කාරණං දස්සෙන්තො **''පඨමමහාසඞ්ගීති...පෙ.... වෙදිතබ්බා''**ති ආහ. තත්ථ යථාපච්චයං තත්ථ තත්ථ දෙසිතත්තා , පඤ්ඤත්තත්තා ච විප්පකිණ්ණානං ධම්මවිනයානං සඞ්ගහෙත්වා ගායනං කථනං සඞ්ගීති, එතෙන තංතංසික්ඛාපදානං සුත්තානඤ්ච ආදිපරියොසානෙසු, අන්තරන්තරා ච සම්බන්ධවසෙන ඨපිතං සඞ්ගීතිකාරවචනං සඞ්ගහිතං හොති. මහාවිසයත්තා, පූජනීයත්තා ච මහතී සඞ්ගීති මහාසඞ්ගීති, පඨමා මහාසඞ්ගීති පඨමමහාසඞ්ගීති, තස්සා පවත්තිකාලො පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලො, තස්මිං **පඨමමහාසඞ්ගීතිකාලෙ. නිදානන්ති** ච දෙසනං දෙසකාලාදිවසෙන අවිදිතං විදිතං කත්වා නිදස්සෙතීති නිදානං. සත්තානං දස්සනානුත්තරියසරණාදිපටිලාභහෙතුභූතාසු විජ්ජමානාසුපි අඤ්ඤාසු භගවතො කිරියාසු ''බුද්ධො බොධෙය්‍යා''න්ති (බු. වං. අට්ඨ. රතනචඞ්කමනකණ්ඩවණ්ණනා; චරියා. උද්දානගාථාවණ්ණනා) පටිඤ්ඤාය අනුලොමතො වෙනෙය්‍යානං මග්ගඵලප්පත්තීනං හෙතුභූතා කිරියා නිප්පරියායෙන බුද්ධකිච්චන්ති ආහ – **''ධම්මචක්කප්පවත්තනඤ්හි ආදිං කත්වා''**ති. තත්ථ සද්ධින්ද්‍රියාදිධම්මොයෙව

පවත්තනට්ඨෙන චක්කන්ති **ධම්මචක්කං.** අථ වා චක්කන්ති ආණා, ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මඤ්ච තං චක්කඤ්චාති **ධම්මචක්කං,** ධම්මෙන ඤායෙන චක්කන්තිපි **ධම්මචක්කං.** යථාහ –

‘‘ධම්මඤ්ච පවත්තෙති චක්කඤ්චාති ධම්මචක්කං, චක්කඤ්ච පවත්තෙති ධම්මඤ්චාති ධම්මචක්කං, ධම්මෙන පවත්තෙතීති ධම්මචක්කං, ධම්මචරියාය පවත්තෙතීති ධම්මචක්ක’’න්තිආදි (පටි. ම. 2, 39, 41).

‘‘කතබුද්ධකිච්චෙ’’ති එතෙන බුද්ධකත්තබ්බස්ස කස්සචිපි අසෙසිතභාවං දස්සෙති. නනු ච සාවකෙහි විනීතාපි විනෙය්‍යා භගවතායෙව විනීතා හොන්ති, යතො සාවකභාසිතං සුත්තං ‘‘බුද්ධවචන’’න්ති වුච්චති, සාවකවිනෙය්‍යා ච න තාව විනීතාති? නායං දොසො තෙසං විනයනූපායස්ස සාවකෙසු ඨපිතත්තා. තෙනෙවාහ –

‘‘න තාවාහං, පාපිම, පරිනිබ්බායිස්සාමි, යාව මෙ භික්ඛූ න සාවකා භවිස්සන්ති වියත්තා විනීතා විසාරදා බහුස්සුතා ධම්මධරා…පෙ…. උප්පන්නං පරප්පවාදං සහ ධම්මෙන සුනිග්ගහිතං නිග්ගහෙත්වා සප්පාටිහාරියං ධම්මං දෙසෙස්ස’’න්තිආදි (දී. නි. 2.168; සං. නි. 5.822; උදා. 51).

‘‘කුසිනාරාය’’න්තිආදි භගවතො පරිනිබ්බුතදෙසකාලවිසෙසදස්සනං ‘‘අපරිනිබ්බුතො භගවා’’ති ගාහස්ස මිච්ඡාභාවදස්සනත්ථං, ලොකෙ ජාතසංවද්ධභාවදස්සනත්ථඤ්ච . තථා හි මනුස්සභාවස්ස සුපාකටකරණත්ථං මහාබොධිසත්තා චරිමභවෙ දාරපරිග්ගහාදීනිපි කරොන්තීති. උපාදීයතෙ කම්මකිලෙසෙහීති උපාදි, විපාකක්ඛන්ධා කටත්තා ච රූපං. සො පන උපාදි කිලෙසාභිසඞ්ඛාරමාරනිම්මථනෙන නිබ්බානප්පත්තියං අනොස්සට්ඨො, ඉධ ඛන්ධමච්චුමාරනිම්මථනෙන ඔස්සට්ඨො නිස්සෙසිතොති අයං **අනුපාදිසෙසා,** නිබ්බානධාතු. **නිබ්බානධාතූ**ති චෙත්ථ නිබ්බුතිමත්තං අධිප්පෙතං, ඉත්ථම්භූතලක්ඛණෙ චායං කරණනිද්දෙසො. **‘‘ධාතුභාජනදිවසෙ’’**ති ඉදං න ‘‘සන්නිපතිතාන’’න්ති එතස්ස විසෙසනං, උස්සාහජනනස්ස පන විසෙසනං, ‘‘ධාතුභාජනදිවසෙ භික්ඛූනං උස්සාහං ජනෙසී’’ති. ධාතුභාජනදිවසතො හි පුරිමපුරිමතරදිවසෙසු භික්ඛූ සමාගතාති. අථ වා ධාතුභාජනදිවසෙ **සන්නිපතිතානං** කායසාමග්ගීවසෙන සහිතානන්ති අත්ථො. සඞ්ඝස්ස ථෙරො **සඞ්ඝත්ථෙරො,** සො පන සඞ්ඝො කිං පරිමාණොනන්ති ආහ – **‘‘සත්තන්නං භික්ඛුසතසහස්සාන’’**න්ති. නිච්චසාපෙක්ඛතාය හි එදිසෙසු සමාසො හොතියෙව, යථා – ‘‘දෙවදත්තස්ස ගරුකුල’’න්ති.

ආයස්මා මහාකස්සපො පුන දුල්ලභභාවං මඤ්ඤමානො භික්ඛූනං උස්සාහං ජනෙසීති සම්බන්ධො. ‘‘ධාතුභාජනදිවසෙ සන්නිපතිතාන’’න්ති ඉදං ‘‘භික්ඛූනං උස්සාහං ජනෙසී’’ති එත්ථ ‘‘භික්ඛූන’’න්ති ඉමිනාපි පදෙන සම්බන්ධනීයං. සුභද්දෙන වුඩ්ඪපබ්බජිතෙන වුත්තවචනමනුස්සරන්තොති සම්බන්ධො. තත්ථ **අනුස්සරන්තො** ධම්මසංවෙගවසෙනාති අධිප්පායො. ‘‘සද්ධම්මං අන්තරධාපෙය්‍යුං සඞ්ගායෙය්‍යං…පෙ…. චිරට්ඨිතිකං තස්ස කිමඤ්ඤං ආණණ්‍යං භවිස්සතී’’ති එතෙසං පදානං ‘‘ඉති චින්තයන්තො’’ති එතෙන සම්බන්ධො. තථා ‘‘යඤ්චාහ’’න්ති එතස්ස ‘‘අනුග්ගහිතො පසංසිතො’’ති එතෙන සම්බන්ධො. **යං පාපභික්ඛූ**ති එත්ථ **ය**න්ති නිපාතමත්තං, කාරණනිද්දෙසො වා, යෙන කාරණෙන අන්තරධාපෙය්‍යුං, තදෙතං කාරණං විජ්ජතීති අත්ථො, **අද්ධනිය**න්ති අද්ධානමග්ගගාමී, අද්ධානක්ඛමන්ති අත්ථො.

යඤ්චාහන්ති එත්ථ **ය**න්ති යස්මා, යෙන කාරණෙනාති වුත්තං හොති, කිරියාපරාමසනං වා එතං, තෙන ‘‘අනුග්ගහිතො පසංසිතො’’ති එත්ථ අනුග්ගණ්හනං පසංසනඤ්ච පරාමසති. **‘‘චීවරෙ සාධාරණපරිභොගෙනා’’**ති එත්ථ ‘‘අත්තනා සමසමට්ඨපනෙනා’’ති ඉධ අත්තනා-සද්දං ආනෙත්වා චීවරෙ අත්තනා සාධාරණපරිභොගෙනාති යොජෙතබ්බං. යස්ස යෙන හි සම්බන්ධො දූරට්ඨම්පි ච තස්ස තන්ති අථ වා භගවතා චීවරෙ සාධාරණපරිභොගෙන භගවතා අනුග්ගහිතොති යොජනීයං, එතස්සාපි හි කරණනිද්දෙසස්ස සහයොගකත්තුත්ථජොතකත්තසම්භවතො. **යාවදෙ**ති යාවදෙව, යත්තකං කාලං, යත්තකෙ වා සමාපත්තිවිහාරෙ, අභිඤ්ඤාවිහාරෙ වා ආකඞ්ඛන්තො විහරාමි චෙව වොහරාමි ච, තථා කස්සපොපීති අත්ථො. ඉදඤ්ච නවානුපුබ්බවිහාරඡළභිඤ්ඤාභාවසාමඤ්ඤෙන ථුතිමත්තං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. න හි ආයස්මා මහාකස්සපො භගවා විය දෙවසිකං චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යා සමාපත්තියො සමාපජ්ජති, යමකපාටිහාරියාදිවසෙන වා අභිඤ්ඤායො වළඤ්ජෙතීති. තෙනෙවාහ – ‘‘නවානුපුබ්බවිහාරඡළභිඤ්ඤාප්පභෙදෙ’’ති . **තස්ස කිමඤ්ඤං ආණණ්‍යං භවිස්සති,** අඤ්ඤත්‍ර ධම්මවිනයසඞ්ගායනාති අධිප්පායො. **‘‘නනු මං භගවා’’**තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං උපමාවසෙන විභාවෙති.

තතො පරන්ති තතො භික්ඛූනං උස්සාහජනනතො පරතො. **පුරෙ අධම්මො දිප්පතී**ති අපිනාම දිබ්බති, යාව අධම්මො ධම්මං පටිබාහිතුං සමත්ථො හොති, තතො පුරෙතරමෙවාති අත්ථො. ආසන්නෙ අනිච්ඡිතෙ හි අයං පුරෙ-සද්දො. **දිප්පතී**ති ච දිප්පිස්සති. පුරෙසද්දසන්නියොගෙන හි අනාගතත්ථෙ අයං වත්තමානප්පයොගො, යථා – ‘‘පුරා වස්සති දෙවො’’ති.

‘‘සකලනවඞ්ගසත්ථුසාසනපරියත්තිධරෙ…පෙ…. එකූනපඤ්චසතෙ පරිග්ගහෙසී’’ති එතෙන සුක්ඛවිපස්සකඛීණාසවපරියන්තානං යථාවුත්තපුග්ගලානං සතිපි ආගමාධිගමසබ්භාවෙ සහ පටිසම්භිදාහි පන තෙවිජ්ජාදිගුණයුත්තානං ආගමාධිගමසම්පත්තියා උක්කංසගතත්තා සඞ්ගීතියා බහූපකාරතං දස්සෙති. **ඉදං වුත්තං** සඞ්ගීතික්ඛන්ධකෙ, (පාරා. 437) **අපච්චක්ඛං නාම නත්ථී** පගුණප්පවත්තිභාවතො, සමන්තපාසාදිකායං පන ‘‘අසම්මුඛා

පටිග්ගහිතං නාම නත්ථී''ති (පාරා. අට්ඨ. පඨමමහාසඞ්ගීතිකථා) වුත්තං, තං ''ද්වෙ සහස්සානි භික්ඛුතො''ති වුත්තම්පි භගවතො සන්තිකෙ පටිග්ගහිතමෙවාති කත්වා වුත්තං. **චතුරාසීතිසහස්සානී**ති ධම්මක්ඛන්ධෙ සන්ධායාහ. **පවත්තිනො**ති පගුණානි. ආනන්දත්ථෙරස්ස නවප්පායාය පරිසාය විබ්භමනෙන මහාකස්සපත්ථෙරො එවමාහ – **''න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී''**ති. තත්ථ **මත්ත**න්ති පමාණං. ඡන්දා ආගමනං ඡියාති පදවිභාගො. **''කිඤ්චාපි සෙක්ඛො''**ති ඉදං න සෙක්ඛානං අගතිගමනසබ්භාවෙන වුත්තං, අසෙක්ඛානමෙව පන උච්චිනිතත්තාති දට්ඨබ්බං . පඨමමග්ගෙනෙව හි චත්තාරි අගතිගමනානි පහීයන්තීති. **''අභබ්බො ඡන්දා…පෙ…. අගතිං ගන්තු''**න්ති ච ධම්මසඞ්ගීතියා තස්ස යොග්‍යභාවදස්සනෙන විජ්ජමානගුණකථනං. **පරියත්තො**ති අධීතො.

ගාවො චරන්ති එත්ථාති ගොචරො, ගොචරො විය **ගොචරො,** භික්ඛාචරණට්ඨානං. **විසභාගපුග්ගලො** සුභද්දසදිසො. **සත්තිපඤ්ජර**න්ති සත්තිබග්ගාදිහත්ථෙහි පුරිසෙහි මල්ලරාජූනං භගවතො ධාතුආරක්ඛකරණං සන්ධායාහ. **තං පලිබොධං ඡින්දිත්වා තං කරණීයං කරොතූ**ති සඞ්ගාහකෙන ඡින්දිතබ්බං ඡින්දිත්වා එකන්තකරණීයං කරොතූති අත්ථො. **මහාජන**න්ති බහුජනං. **ගන්ධකුටිං වන්දිත්වා** පරිභොගචෙතියභාවතොති අධිප්පායො. **යථා ත**න්ති යථා අඤ්ඤොපි යථාවුත්තසභාවො, එවන්ති අත්ථො. **සංවෙජෙසී**ති ''නනු භගවතා පටිකච්චෙව අක්ඛාතං – 'සබ්බෙහෙව පියෙහි මනාපෙහි නානාභාවො විනාභාවො'''තිආදිනා (දී. නි. 2.183; සං. නි. 5.379; අ. නි. 10.48; චූළව. 437) සංවෙගං ජනෙසි. **උස්සන්නධාතුක**න්ති උපචිතදොසං. **භෙසජ්ජමත්තා**ති අප්පකං භෙසජ්ජං. අප්පත්ථො හි අයං මත්තා-සද්දො, ''මත්තාසුඛපරිච්චාගො''තිආදීසු (ධ. ප. 290) විය. **දුතියදිවසෙ**ති දෙවතාය සංවෙජිතදිවසතො, ජෙතවනවිහාරං පවිට්ඨදිවසතො වා දුතියදිවසෙ. ආණාව චක්කං **ආණාචක්කං.**

එතදග්ගන්ති එසො අග්ගො. ලිඞ්ගවිපල්ලාසෙන හි අයං නිද්දෙසො. **යදිද**න්ති ච යො අයං, යදිදං ඛන්ධපඤ්චකන්ති වා යොජෙතබ්බං. ''පඨමං ආවුසො උපාලි පාරාජිකං කත්ථ පඤ්ඤත්ත''න්ති කස්මා වුත්තං, නනු තස්ස සඞ්ගීතියා පුරිමකාලෙ පඨමභාවො න යුත්තොති? නො න යුත්තො, භගවතා පඤ්ඤත්තානුක්කමෙන පාතිමොක්ඛුද්දෙසානුක්කමෙන ච පඨමභාවස්ස සිද්ධත්තා. යෙභුය්‍යෙන හි තීණි පිටකානි භගවතො ධරමානකාලෙ ඨිතානුක්කමෙනෙව සඞ්ගීතානි, විසෙසතො විනයාභිධම්මපිටකානීති දට්ඨබ්බං. **''වත්ථුම්පි පුච්ඡී''**තිආදි 'කත්ථ පඤ්ඤත්ත'න්තිආදිනා දස්සිතෙන සහ තදවසිට්ඨම්පි සඞ්ගහෙත්වා දස්සනවසෙන වුත්තං. **පඨමපාරාජිකෙ**ති පඨමපාරාජිකපාළියං (පාරා. 24), තෙනෙවාහ – **''න හි තථාගතා එකබ්‍යඤ්ජනම්පි නිරත්ථකං වදන්තී''**ති.

ජාතකාදිකෙ ඛුද්දකනිකායපරියාපන්නෙ, යෙභුය්‍යෙන ච ධම්මනිද්දෙසභූතෙ තාදිසෙ අභිධම්මපිටකෙ සඞ්ගණ්හිතුං යුත්තං, න පන දීඝනිකායාදිප්පකාරෙ සුත්තන්තපිටකෙ, නාපි පඤ්ඤත්තිනිද්දෙසභූතෙ විනයපිටකෙති දීඝභාණකා ''ජාතකාදීනං අභිධම්මපිටකෙ සඞ්ගහො''ති වදන්ති. චරියාපිටකබුද්ධවංසානඤ්චෙත්ථ අග්ගහණං, ජාතකගතිකත්තා. මජ්ඣිමභාණකා පන ''අට්ඨුප්පත්තිවසෙන දෙසිතානං ජාතකාදීනං යථානුලොමදෙසනාභාවතො තාදිසෙ සුත්තන්තපිටකෙ සඞ්ගහො යුත්තො, න පන සභාවධම්මනිද්දෙසභූතෙ යථාධම්මසාසනෙ අභිධම්මපිටකෙ''ති ජාතකාදීනං සුත්තන්තපිටකපරියාපන්නතං කථයන්ති. තත්ථ ච යුත්තං විචාරෙත්වා ගහෙතබ්බං.

එවං නිමිත්තපයොජනකාලදෙසකාරකකරණප්පකාරෙහි පඨමං සඞ්ගීතිං දස්සෙත්වා ඉදානි තත්ථ වවත්ථාපිතසිද්ධෙසු ධම්මවිනයෙසු නානප්පකාරකොසල්ලත්ථං එකවිධාදිභෙදෙ දස්සෙතුං **''එවමෙත''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **විමුත්තිරස**න්ති විමුත්තිගුණං, විමුත්තිසම්පත්තිකං වා, අග්ගඵලනිප්ඵාදනතො, විමුත්තිකිච්චං වා, කිලෙසානං අච්චන්තං විමුත්තිසම්පාදනතො. කෙචි පන ''විමුත්තිඅස්සාද''න්ති වදන්ති.

කිඤ්චාපි අවිසෙසෙන සබ්බම්පි බුද්ධවචනං කිලෙසවිනයනෙන විනයො, යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ අපායපතනාදිතො ධාරණෙන ධම්මො, ඉධාධිප්පෙතෙ පන ධම්මවිනයෙ නිද්ධාරෙතුං **''තත්ථ විනයපිටක''**න්තිආදිමාහ. **අවසෙසං බුද්ධවචනං ධම්මො,** ඛන්ධාදිවසෙන සභාවධම්මදෙසනාබාහුල්ලතො. අථ වා යදිපි ධම්මොයෙව විනයොපි, පරියත්තියාදිභාවතො, විනයසද්දසන්නිධානෙ පන භින්නාධිකරණභාවෙන පයුත්තො ධම්ම-සද්දො විනයතන්තිවිධුරං තන්තිං දීපෙති යථා ''පුඤ්ඤඤාණසම්භාරා, ගොබලිබද්ධ''න්ති ච.

''අනෙකජාතිසංසාර''න්ති අයං ගාථා භගවතා අත්තනො සබ්බඤ්ඤුතඤාණපදට්ඨානං අරහත්තප්පත්තිං පච්චවෙක්ඛන්තෙන එකූනවීසතිමස්ස පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස අනන්තරං භාසිතා. තෙනාහ **''ඉදං පඨමබුද්ධවචන''**න්ති. ඉදං කිර සබ්බබුද්ධෙහි අවිජහිතං උදානං. අයමස්ස සඞ්ඛෙපත්ථො – අහං ඉමස්ස අත්තභාවගෙහස්ස කාරකං තණ්හාවඩ්ඪකිං **ගවෙසන්තො** යෙන ඤාණෙන තං දට්ඨුං සක්කා, තස්ස බොධිඤාණස්සත්ථාය දීපඞ්කරපාදමූලෙ කතාභිනීහාරො එත්තකං කාලං **අනෙකජාතිසංසාරං** අනෙකජාතිසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යං සංසාරවට්ටං **අනිබ්බිසං** තං ඤාණං අවින්දන්තො අලභන්තොයෙව **සන්ධාවිස්සං** සංසරිං. යස්මා ජරාබ්‍යාධිමරණමිස්සතාය **ජාති** නාමෙසා පුනප්පුනං උපගන්තුං **දුක්ඛා,** න ච සා තස්මිං අදිට්ඨෙ නිවත්තති, තස්මා තං ගවෙසන්තො සන්ධාවිස්සන්ති අත්ථො. **දිට්ඨොසී**ති ඉදානි මයා සබ්බඤ්ඤුතඤාණං පටිවිජ්ඣන්තෙන දිට්ඨො අසි. **පුන ගෙහ**න්ති පුන ඉමං අත්තභාවසඞ්ඛාතං මම ගෙහං. **න කාහසි** න කරිස්සසි. තව **සබ්බා** අවසෙසාකිලෙසඵාසුකා මයා **භග්ගා.** ඉමස්ස තයා කතස්ස අත්තභාවගෙහස්ස **කූටං** අවිජ්ජාසඞ්ඛාතං කණ්ණිකමණ්ඩලං **විසඞ්ඛතං** විද්ධංසිතං. **විසඞ්ඛාරං** නිබ්බානං ආරම්මණකරණවසෙන **ගතං** අනුපවිට්ඨං ඉදානි මම

චිත්තං, අහඤ්ච තණ්හානං ඛයසඞ්ඛාතං අරහත්තමග්ගං **අජ්ඣගා** අධිගතො පත්තොස්මීති. අයං මනසා පවත්තිතධම්මානමාදි. **"යදා හවෙ පාතුභවන්ති ධම්මා"**ති (උදා. 1, 2, 3) අයං පන වාචාය පවත්තිතධම්මානං ආදීති වදන්ති. අන්තොජප්පනවසෙන කිර භගවා "අනෙකජාතිසංසාර"න්තිආදිමාහ (ධ. ප. 153). **"පාටිපදදිවසෙ"**ති ඉදං "සබ්බඤ්ඤුභාවප්පත්තස්සා"ති න එතෙන සම්බන්ධිතබ්බං, "පච්චවෙක්ඛන්තස්ස උප්පන්නා"ති එතෙන පන සම්බන්ධිතබ්බං. විසාඛපුණ්ණමායමෙව හි භගවා පච්චූසසමයෙ සබ්බඤ්ඤුතං පත්තොති.

වයධම්මාති අනිච්චලක්ඛණමුඛෙන දුක්ඛානත්තලක්ඛණම්පි සඞ්ඛාරානං විභාවෙති "යදනිච්චං තං දුක්ඛං, යං දුක්ඛං තදනත්තා"ති (සං. නි. 3.15; පටි. ම. 2.10) වචනතො. ලක්ඛණත්තයවිභාවනනයෙනෙව ච තදාරම්මණං විපස්සනං දස්සෙන්තො සබ්බතිත්ථියානං අවිසයභූතං බුද්ධාවෙණිකං චතුසච්චකම්මට්ඨානාධිට්ඨානං අවිපරීතං නිබ්බානගාමිනිප්පටිපදං පකාසෙතීති දට්ඨබ්බං. ඉදානි තත්ථ සම්මාපටිපත්තියං නියොජෙති **"අප්පමාදෙන සම්පාදෙථා"**ති. අථ වා **"වයධම්මා සඞ්ඛාරා"**ති එතෙන සඞ්ඛෙපෙන සංවෙජෙත්වා **"අප්පමාදෙන සම්පාදෙථා"**ති සඞ්ඛෙපෙනෙව නිරවසෙසං සම්මාපටිපත්තිං දස්සෙති. අප්පමාදපදඤ්හි සික්ඛාත්තයසඞ්ගහිතං කෙවලපරිපුණ්ණං සාසනං පරියාදියිත්වා තිට්ඨතීති.

පඨමසඞ්ගීතියං අසඞ්ගීතං සඞ්ගීතික්ඛන්ධකකථාවත්ථුප්පකරණාදි. කෙචි පන "සුභසුත්තම්පි (දී. නි. 1.444) පඨමසඞ්ගීතියං අසඞ්ගීත"න්ති වදන්ති, තං පන න යුජ්ජති. පඨමසඞ්ගීතිතො පුරෙතරමෙව හි ආයස්මතා ආනන්දෙන ජෙතවනෙ විහරන්තෙන සුභස්ස මාණවස්ස භාසිතන්ති.

දළ්හිකම්මසිථිලීකරණප්පයොජනා යථාක්කමං පකතිසාවජ්ජපණ්ණත්තිසාවජ්ජෙසු සික්ඛාපදෙසු. **තෙනාති** විවිධනයත්තාදිනා. **එතන්ති** විවිධවිසෙසනයත්තාති ගාථාවචනං. **එතස්සාති** විනයස්ස.

අත්තත්ථපරත්ථාදිභෙදෙති යො තං සුත්තං සජ්ඣායති, සුණාති, වාචෙති, චින්තෙති, දෙසෙති ච, සුත්තෙන සඞ්ගහිතො සීලාදිඅත්ථො තස්සාපි හොති, තෙන පරස්ස සාධෙතබ්බතො පරස්සාපි හොතීති, තදුභයං තං සුත්තං **සූචෙති** දීපෙති. තථා දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකං ලොකියලොකුත්තරඤ්චාති එවමාදිභෙදෙ අත්ථෙ **ආදි**-සද්දෙන සඞ්ගණ්හාති. **අත්ථ**-සද්දො චායං හිතපරියායවචනං, න භාසිතත්ථවචනං, යදි සියා, සුත්තං අත්තනොපි භාසිතත්ථං සූචෙති, පරස්සාපීති අයමත්ථො වුත්තො සියා. සුත්තෙන ච යො අත්ථො පකාසිතො සො තස්සෙව හොතීති, න තෙන පරත්ථො සූචිතො හොති, තෙන සූචෙතබ්බස්ස පරත්ථස්ස නිවත්තෙතබ්බස්ස අභාවා අත්ථගහණඤ්ච න කත්තබ්බං. අත්තත්ථපරත්ථවිනිම්මුත්තස්ස භාසිතත්ථස්ස අභාවා ආදිග්ගහණඤ්ච න කත්තබ්බං. තස්මා යථාවුත්තස්ස හිතපරියායස්ස අත්ථස්ස සුත්තෙ අසම්භවතො සුත්තධාරස්ස පුග්ගලස්ස වසෙන අත්තත්ථපරත්ථා වුත්තා.

අථ වා සුත්තං අනපෙක්ඛිත්වා යෙ අත්තත්ථාදයො අත්ථප්පභෙදා වුත්තා "න හඤ්ඤදත්ථත්ථිපසංසලාභා"ති එතස්ස පදස්ස නිද්දෙසෙ (මහානි. 63; චූළනි. 85) "අත්තත්ථො, පරත්ථො, උභයත්ථො, දිට්ඨධම්මිකො අත්ථො, සම්පරායිකො අත්ථො, උත්තානො අත්ථො, ගම්භීරො අත්ථො, ගූළ්හො අත්ථො, පටිච්ඡන්නො අත්ථො, නෙය්‍යො අත්ථො, නීතො අත්ථො, අනවජ්ජො අත්ථො, නික්කිලෙසො අත්ථො, වොදානො අත්ථො, පරමත්ථො"ති තෙ සුත්තං සූචෙතීති අත්ථො. ඉමස්මිං අත්ථවිකප්පෙ **අත්ථ**-සද්දො භාසිතත්ථපරියායොපි හොති. එත්ථ හි පුරිමකා පඤ්ච අත්ථප්පභෙදා හිතපරියායා, තතො පරෙ ඡ භාසිතත්ථභෙදා, පච්ඡිමකා පන උභයසභාවා. තත්ථ දුරධිගමතාය විභාවනෙ අලද්ධගාධො **ගම්භීරො. න** විවටො **ගූළ්හො.** මූලුදකාදයො විය පංසුනා අක්ඛරසන්නිවෙසාදිනා තිරොහිතො **පටිච්ඡන්නො** . නිද්ධාරෙත්වා ඤාපෙතබ්බො **නෙය්‍යො.** යථාරුතවසෙන වෙදිතබ්බො **නීතො. අනවජ්ජනික්කිලෙසවොදානා** පරියායවසෙන වුත්තා, කුසලවිපාකකිරියාධම්මවසෙන වා. **පරමත්ථො** නිබ්බානං, ධම්මානං අවිපරීතසභාවො එව වා. අථ වා "අත්තනා ච අප්පිච්ඡො හොතී"ති අත්තත්ථං, "අප්පිච්ඡකථඤ්ච පරෙසං කත්තා හොතී"ති පරත්ථං සූචෙති. එවං "අත්තනා ච පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොතී"තිආදි (අ. නි. 4.99, 265) සුත්තානි යොජෙතබ්බානි. විනයාභිධම්මෙහි ච විසෙසෙත්වා සුත්ත-සද්දස්ස අත්ථො වත්තබ්බො. තස්මා වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයවසප්පවත්තාය දෙසනාය අත්තහිතපරහිතතාදීනි සාතිසයං පකාසිතානි හොන්ති තප්පරභාවතො, න ආණාධම්මසභාවවසප්පවත්තායාති ඉදමෙව ච **"අත්ථානං සූචනතො සුත්ත"**න්ති වුත්තං.

සුත්තෙ ච ආණාධම්මසභාවා ච වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයං අනුවත්තන්ති, න විනයාභිධම්මෙසු විය වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයො ආණාධම්මසභාවෙ. තස්මා වෙනෙය්‍යානං එකන්තහිතපටිලාභසංවත්තනිකා සුත්තන්තදෙසනා හොතීති **"සුවුත්තා චෙත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **පසවතීති** ඵලති. **"සුත්තාණා"**ති එතස්ස අත්ථං පකාසෙතුං **"සුට්ඨු ච නෙ තායතී"**ති වුත්තං. අත්තත්ථාදිවිධානෙසු ච සුත්තස්ස පමාණභාවො, අත්තත්ථාදීනඤ්ච සඞ්ගාහකත්තං යොජෙතබ්බං තදත්ථප්පකාසනපධානත්තා සුත්තස්ස. විනයාභිධම්මෙහි විසෙසනඤ්ච යොජෙතබ්බං. **එතන්ති** "අත්ථානං සූචනතො"තිආදිකං අත්ථවචනං. **එතස්සාති** සුත්තස්ස.

අභික්කමන්තීති එත්ථ අභි-සද්දො කමනකිරියාය වුද්ධිභාවං අතිරෙකතං දීපෙති, **අභිඤ්ඤාතා අභිලක්ඛිතාති** එත්ථ ඤාණලක්ඛණකිරියානං සුපාකටතාවිසෙසං, **අභික්කන්තෙනාති** එත්ථ කන්තියා අධිකත්තං විසිට්ඨතන්ති යුත්තං කිරියාවිසෙසකත්තා උපසග්ගස්ස. **අභිරාජා අභිවිනයෙති** පන පූජිතපරිච්ඡින්නෙසු රාජවිනයෙසු අභි-සද්දො පවත්තතීති කථමෙතං යුජ්ජෙය්‍යාති ? පූජනපරිච්ඡෙදනකිරියාදීපනතො, තාහි ච කිරියාහි රාජවිනයානං යුත්තත්තා. එත්ථ හි

අතිමාලාදීසු අති-සද්දො විය, අභි-සද්දො යථා සහ සාධනෙන කිරියං වදතීති අභිරාජඅභිවිනය-සද්දා සිද්ධා, එවං අභිධම්මසද්දෙ අභි-සද්දො සහ සාධනෙන වුඩ්ඪියාදිකිරියං දීපෙතීති අයමත්ථො දස්සිතොති දට්ඨබ්බො.

භාවනාඵරණවුඩ්ඪීහි **වුඩ්ඪිමන්තොපි ධම්මා වුත්තා. ආරම්මණාදීහීති** ආරම්මණසම්පයුත්තකම්මද්වාරපටිපදාදීහි. **අවිසිට්ඨන්ති** අඤ්ඤමඤ්ඤවිසිට්ඨෙසු විනයසුත්තාභිධම්මෙසු අවිසිට්ඨං සමානං. තං පිටකසද්දන්ති අත්ථො. **යථාවුත්තෙනාති** ''එවං දුවිධත්ථෙනා''තිආදිනා වුත්තප්පකාරෙන.

කථෙතබ්බානං අත්ථානං දෙසකායත්තෙන ආණාදිවිධිනා අතිසජ්ජනං පබොධනං **දෙසනා.** සාසිතබ්බපුග්ගලගතෙන යථාපරාධාදිසාසිතබ්බභාවෙන අනුසාසනං විනයනං **සාසනං.** කථෙතබ්බස්ස සංවරාසංවරාදිනො අත්ථස්ස කථනං වචනපටිබද්ධතාකරණං **කථා.** කථීයති වා එත්ථාති **කථා.** සංවරාසංවරස්ස කථා **සංවරාසංවරකථා.** එස නයො ඉතරෙසුපි. **භෙද-**සද්දො විසුං විසුං යොජෙතබ්බො ''දෙසනාභෙදං සාසනභෙදං කථාභෙදඤ්ච යථාරහං පරිදීපයෙ''ති. **භෙදන්ති** ච නානත්තන්ති අත්ථො. සික්ඛා ච පහානානි ච ගම්භීරභාවො ච **සික්ඛාප්පහානගම්භීරභාවං,** තඤ්ච පරිදීපයෙ. එත්ථ **යථාති** උපාරම්භනිස්සරණධම්මකොසරක්ඛණහෙතුපරියාපුණනං සුප්පටිපත්ති දුප්පටිපත්තීති එතෙහි පකාරෙහි. ආණං පණෙතුං අරහතීති **ආණාරහො** සම්මාසම්බුද්ධත්තා. වොහාරපරමත්ථානම්පි සබ්භාවතො ආහ **ආණාබාහුල්ලතොති.** ඉතො පරෙසුපි එසෙව නයො. **පචුරාපරාධා** සෙය්‍යසකාදයො. **අජ්ඣාසයො** ආසයොව අත්ථතො දිට්ඨි, ඤාණඤ්ච. වුත්තඤ්චෙතං –

''සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨි ච, ඛන්ති චෙවානුලොමිකෙ;
යථාභූතඤ්ච යං ඤාණං, එතං ආසයසද්දිත''න්ති. (විසුද්ධි. ටී. 1.136);

අනුසයා කාමරාගභවරාගදිට්ඨිපටිඝවිචිකිච්ඡාමානාවිජ්ජාවසෙන සත්ත අනාගතා කිලෙසා, අතීතා පච්චුප්පන්නා ච තථෙව වුච්චන්ති. න හි කාලභෙදෙන ධම්මානං සභාවභෙදො අත්ථීති. **චරියාති** ඡ මූලචරියා, අන්තරභෙදෙන අනෙකවිධා, සංසග්ගවසෙන තෙසට්ඨි හොන්ති. තෙ පන අම්හෙහි **අසම්මොහන්තරධානසුත්තටීකායං** විභාගතො දස්සිතා, අත්ථිකෙහි තතො ගහෙතබ්බා. අථ වා **චරියාති** චරිතං, තං සුචරිතදුච්චරිතවසෙන දුවිධං. **අධිමුත්ති** නාම සත්තානං පුබ්බපරිචයවසෙන අභිරුචි, සා දුවිධා හීනපණීතභෙදෙන. සනිවිනිබ්භොගාභාවතො දිට්ඨිමානතණ්හාවසෙන **''අහං මමා''ති සඤ්ඤිනො.** මහන්තො සංවරො **අසංවරො.** බුද්ධිඅත්ථො හි අය'මකාරො යථා ''අසෙක්ඛා ධම්මා''ති (ධ. ස. 11).

තීසුපි චෙතෙසු එතෙ ධම්මත්ථදෙසනා පටිවෙධාති එත්ථ තන්තිඅත්ථො තන්තිදෙසනා තන්තිඅත්ථපටිවෙධො ච තන්තිවිසයා හොන්තීති විනයපිටකාදීනං අත්ථදෙසනාපටිවෙධාධාරභාවො යුත්තො, පිටකානි පන තන්ති යෙවාති තෙසං ධම්මාධාරභාවො කථං යුජ්ජෙය්‍යාති? තන්තිසමුදායස්ස අවයවතන්තියා ආධාරභාවතො. අවයවස්ස හි සමුදායො ආධාරභාවෙන වුච්චති, යථා – ''රුක්ඛෙ සාඛා''ති. ධම්මාදීනඤ්ච දුක්ඛොගාහභාවතො තෙහි විනයාදයො ගම්භීරාති විනයාදීනඤ්ච චතුබ්බිධො ගම්භීරභාවො වුත්තො. තස්මා ධම්මාදයො එව දුක්ඛොගාහත්තා ගම්භීරා, න විනයාදයොති න චොදෙතබ්බමෙතං සමුදායෙන, විසයවිසයීමුඛෙන ච විනයාදීනංයෙව ගම්භීරභාවස්ස වුත්තත්තා. ධම්මො හි විනයාදයො, තෙසං විසයො අත්ථො, ධම්මත්ථවිසයා ච දෙසනාපටිවෙධොති. තත්ථ පටිවෙධස්ස දුක්කරභාවතො ධම්මත්ථානං, දෙසනාඤාණස්ස දුක්කරභාවතො දෙසනාය ච දුක්ඛොගාහභාවො වෙදිතබ්බො, පටිවෙධස්ස පන උප්පාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා, තබ්බිසයඤාණුප්පත්තියා ච දුක්කරභාවතො දුක්ඛොගාහතා වෙදිතබ්බා.

''හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා''ති එතෙන වචනෙන ධම්මස්ස හෙතුභාවො කථං ඤාතබ්බොති? **''ධම්මපටිසම්භිදා''**ති එතස්ස සමාසපදස්ස අවයවපදත්ථං දස්සෙන්තෙන **''හෙතුම්හි ඤාණ''**න්ති වුත්තත්තා. ''ධම්මෙ පටිසම්භිදා''ති එත්ථ හි ''ධම්මෙ''ති එතස්ස අත්ථං දස්සෙන්තෙන ''හෙතුම්හී''ති වුත්තං, ''පටිසම්භිදා''ති එතස්ස ච අත්ථං දස්සෙන්තෙන ''ඤාණ''න්ති. තස්මා හෙතුධම්ම-සද්දා එකත්ථා, ඤාණපටිසම්භිදා-සද්දා චාති ඉමමත්ථං වදන්තෙන සාධිතො ධම්මස්ස හෙතුභාවො, අත්ථස්ස හෙතුඵලභාවො ච එවමෙව දට්ඨබ්බො.

යථාධම්මන්ති චෙත්ථ **ධම්ම-**සද්දො හෙතුං හෙතුඵලඤ්ච සබ්බං සඞ්ගණ්හාති. සභාවවාචකො හෙස, න පරියත්තිහෙතුභාවවාචකො, තස්මා **යථාධම්මන්ති** යො යො අවිජ්ජාසඞ්ඛාරාදිධම්මො , තස්මිං තස්මින්ති අත්ථො. ධම්මානුරූපං වා **යථාධම්මං.** දෙසනාපි හි පටිවෙධො විය අවිපරීතසවිසයවිභාවනතො ධම්මානුරූපං පවත්තති, යතො 'අවිපරීතාභිලාපො'ති වුච්චති. **ධම්මාභිලාපොති** අත්ථබ්‍යඤ්ජනකො අවිපරීතාභිලාපො, එතෙන ''තත්‍ර ධම්මනිරුත්තාභිලාපෙ ඤාණං නිරුත්තිපටිසම්භිදා''ති (විභ. 718) එත්ථ වුත්තං සභාවධම්මනිරුත්තිං දස්සෙති, සද්දසභාවත්තා දෙසනාය. තථා හි නිරුත්තිපටිසම්භිදාය පරිත්තාරම්මණාදිභාවො **පටිසම්භිදාවිභඞ්ගපාළියං** (විභ. 749) වුත්තො. අට්ඨකථායඤ්ච ''තං සභාවනිරුත්තිං සද්දං ආරම්මණං කත්වා''තිආදිනා (විභ. අට්ඨ. 642) සද්දාරම්මණතා දස්සිතා. ''ඉමස්ස අත්ථස්ස අයං සද්දො වාචකො''ති වචනවචනීයෙ වවත්ථපෙත්වා තංතංවචනීය විභාවනවසෙන පවත්තිතො හි සද්දො දෙසනාති. **''අනුලොමාදිවසෙන වා කථන''**න්ති එතෙන තස්සා ධම්මනිරුත්තියා අභිලාපං කථනං තස්ස වචනස්ස පවත්තනං දස්සෙති. **''අධිප්පායො''**ති එතෙන ''දෙසනාති පඤ්ඤත්තී''ති එතං වචනං ධම්මනිරුත්තාභිලාපං සන්ධාය වුත්තං, න තබ්බිනිමුත්තං පඤ්ඤත්තිං සන්ධායාති දස්සෙති.

නනු ච ‘‘ධම්මො තන්ති’’ති ඉමස්මිං පක්ඛෙ ධම්මස්ස සද්දසභාවත්තා ධම්මදෙසනානං විසෙසො න සියාති? න, තෙසං තෙසං අත්ථානං බොධකභාවෙන ඤාතො, උග්ගහණාදිවසෙන ච පුබ්බෙ වවත්ථාපිතො සද්දප්පබන්ධො ධම්මො, පච්ඡා පරෙසං අවබොධනත්ථං පවත්තිතො තදත්ථප්පකාසකො සද්දො දෙසනාති. අථ වා යථාවුත්තසද්දසමුට්ඨාපකො චිත්තුප්පාදො දෙසනා, මුසාවාදාදයො විය. ‘‘වචනස්ස පවත්තන’’න්ති ච යථාවුත්තචිත්තුප්පාදවසෙන යුජ්ජති. සො හි වචනං පවත්තෙති, තඤ්ච තෙන පවත්තීයති දෙසීයති. ‘‘සො ච ලොකියලොකුත්තරො’’ති එවං වුත්තං අභිසමයං යෙන පකාරෙන අභිසමෙති, යං අභිසමෙති, යො ච තස්ස සභාවො, තෙහි පාකටං කාතුං **‘‘විසයතො අසම්මොහතො ච අත්ථානුරූපං ධම්මෙසූ’’**තිආදිමාහ. තත්ථ හි විසයතො අත්ථාදිඅනුරූපං ධම්මාදීසු අවබොධො අවිජ්ජාදිධම්මසඞ්ඛාරාදිඅත්ථතදුභයපඤ්ඤාපනාරම්මණො **ලොකියො අභිසමයො,** අසම්මොහතො අත්ථාදිඅනුරූපං ධම්මාදීසු අවබොධො නිබ්බානාරම්මණො මග්ගසම්පයුත්තො යථාවුත්තධම්මත්ථපඤ්ඤත්තීසු සම්මොහවිද්ධංසනො **ලොකුත්තරො අභිසමයොති.** අභිසමයතො අඤ්ඤම්පි පටිවෙධත්ථං දස්සෙතුං **‘‘තෙසං තෙසං වා’’**තිආදිමාහ. ‘පටිවෙධනං පටිවෙධො’ති ඉමිනා හි වචනත්ථෙන අභිසමයො, ‘පටිවිජ්ඣීයතීති පටිවෙධො’ති ඉමිනා තංතංරූපාදිධම්මානං අවිපරීතසභාවො ච ‘‘පටිවෙධො’’ති වුච්චතීති.

යථාවුත්තෙහි ධම්මාදීහි පිටකානං ගම්භීරභාවං දස්සෙතුං **‘‘ඉදානි යස්මා එතෙසු පිටකෙසූ’’**තිආදිමාහ. **යො චෙත්ථාති** එතෙසු තංතංපිටකගතෙසු ධම්මාදීසු යො පටිවෙධො, එතෙසු ච පිටකෙසු තෙසං තෙසං ධම්මානං යො අවිපරීතසභාවොති යොජෙතබ්බං. දුක්ඛොගාහතා ච අවිජ්ජාසඞ්ඛාරාදීනං ධම්මත්ථානං දුප්පටිවිජ්ඣතාය, තෙසං පඤ්ඤාපනස්ස දුක්කරභාවතො තංදෙසනාය, පටිවෙධනසඞ්ඛාතස්ස පටිවෙධස්ස උප්පාදනවිසයිකරණානං අසක්කුණෙය්‍යත්තා, අවිපරීතසභාවසඞ්ඛාතස්ස පටිවෙධස්ස දුවිඤ්ඤෙය්‍යතාය එව වෙදිතබ්බා.

යන්ති යං පරියත්තිදුග්ගහණං සන්ධාය වුත්තං. **අත්ථන්ති** භාසිතත්ථං, පයොජනත්ථඤ්ච. **න උපපරික්ඛන්තීති** න විචාරෙන්ති. **න නිජ්ඣානං ඛමන්තීති** නිජ්ඣානපඤ්ඤං නක්ඛමන්ති, නිජ්ඣායිත්වා පඤ්ඤාය දිස්වා රොචෙත්වා ගහෙතබ්බා න හොන්තීති අධිප්පායො. **ඉතීති** එවං එතාය පරියත්තියා. **වාදප්පමොක්ඛානිසංසා** අත්තනො උපරි පරෙහි ආරොපිතවාදස්ස නිග්ගහස්ස පමොක්ඛප්පයොජනා හුත්වා ධම්මං පරියාපුණන්ති, **වාදප්පමොක්ඛා** වා නින්දාපමොක්ඛා. **යස්ස චත්ථායාති** යස්ස ච සීලාදිපූරණස්ස අනුපාදාවිමොක්ඛස්ස වා අත්ථාය **ධම්මං පරියාපුණන්ති** ඤායෙන පරියාපුණන්තීති අධිප්පායො. **අස්සාති** අස්ස ධම්මස්ස. **නානුභොන්තීති** න වින්දන්ති. තෙසං තෙ ධම්මා දුග්ගහිතත්තා උපාරම්භමානදබ්බමක්ඛපලාසාදිහෙතුභාවෙන **දීඝරත්තං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තන්ති.** භණ්ඩාගාරෙ නියුත්තො භණ්ඩාගාරිකො, භණ්ඩාගාරිකො විය භණ්ඩාගාරිකො, ධම්මරතනානුපාලකො. අඤ්ඤත්ථං අනපෙක්ඛිත්වා භණ්ඩාගාරිකස්සෙව සතො පරියත්ති **භණ්ඩාගාරිකපරියත්ති.**

‘‘තාසංයෙවා’’ති අවධාරණං පාපුණිතබ්බානං ඡළභිඤ්ඤාචතුප්පටිසම්භිදාදීනං විනයෙ පභෙදවචනාභාවං සන්ධාය වුත්තං. **වෙරඤ්ජකණ්ඩෙ** (පාරා. 12) හි තිස්සො විජ්ජාව විභත්තා. දුතියෙ පන **‘‘තාසංයෙවා’’**ති අවධාරණං චතස්සො පටිසම්භිදා අපෙක්ඛිත්වා කතං, න තිස්සො විජ්ජා. තා හි ඡසු අභිඤ්ඤාසු අන්තොගධාති සුත්තෙ විභත්තා යෙවාති.

දුග්ගහිතං ගණ්හාති, ‘‘තථාහං භගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි, යථා තදෙවිදං විඤ්ඤාණං සන්ධාවති සංසරති අනඤ්ඤ’’න්තිආදිනා (ම. නි. 1.396). **ධම්මචින්තන්ති** ධම්මසභාවවිචාරණං, ‘‘චිත්තුප්පාදමත්තෙනෙව දානං හොති, සයමෙව චිත්තං අත්තනො ආරම්මණං හොති, සබ්බං චිත්තං අසභාවධම්මාරම්මණ’’න්ති ච එවමාදි. **තෙසන්ති** තෙසං පිටකානං.

එතන්ති එතං බුද්ධවචනං. අත්ථානුලොමතො **අනුලොමිකො.** අනුලොමිකතංයෙව විභාවෙතුං **‘‘කස්මා පනා’’**තිආදි වුත්තං. **එකනිකායම්පීති** එකසමූහම්පි . පොණිකා චික්ඛල්ලිකා ච ඛත්තියා, තෙසං නිවාසො **පොණිකනිකායො චික්ඛල්ලිකනිකායො** ච.

නවප්පභෙදන්ති එත්ථ කථං නවප්පභෙදං? සගාථකඤ්හි සුත්තං ගෙය්‍යං, නිග්ගාථකඤ්ච සුත්තං වෙය්‍යාකරණං, තදුභයවිනිමුත්තඤ්ච සුත්තං උදානාදිවිසෙසසඤ්ඤාරහිතං නත්ථි, යං සුත්තඞ්ගං සියා, මඞ්ගලසුත්තාදීනඤ්ච (ඛු. පා. 5.2; සු. නි. 225) සුත්තඞ්ගසඞ්ගහො න සියා, ගාථාභාවතො, ධම්මපදාදීනං විය, ගෙය්‍යඞ්ගසඞ්ගහො වා සියා, සගාථකත්තා, සගාථවග්ගස්ස විය, තථා උභතොවිභඞ්ගාදීසු සගාථකප්පදෙසානන්ති? වුච්චතෙ –

> ‘‘සුත්තන්ති සාමඤ්ඤවිධි, විසෙසවිධයො පරෙ;
> සනිමිත්තා නිරුළ්හත්තා සහතාඤ්ඤෙන නාඤ්ඤතො’’. (සාරත්ථ. ටී. 1.පඨමමහාසඞ්ගීතිකථාවණ්ණනා);

සබ්බස්සාපි හි බුද්ධවචනස්ස **සුත්තන්ති** අයං **සාමඤ්ඤවිධි.** තෙනෙවාහ ආයස්මා මහාකච්චානො නෙත්තියං – ‘‘නවවිධසුත්තන්තපරියෙට්ඨී’’ති (නෙත්ති. සඞ්ගහවාර). ‘‘එත්තකං තස්ස භගවතො සුත්තාගතං සුත්තපරියාපන්නං (පාචි. 255, 1242), සකවාදෙ පඤ්චසුත්තසතානී’’ති (ධ. ස. අට්ඨ. නිදානකථා; කථා. අට්ඨ. නිදානකථා) එවමාදි ච එතස්ස අත්ථස්ස සාධකං.

විසෙසවිධයො පරෙ සනිමිත්තා තදෙකදෙසෙසු ගෙය්‍යාදයො විසෙසවිධයො තෙන තෙන නිමිත්තෙන පතිට්ඨිතා. තථා හි ගෙය්‍යස්ස සගාථකත්තං තබ්භාවනිමිත්තං. ලොකෙපි හි සසිලොකං සගාථකං (නෙත්ති. අට්ඨ. 13) චුණ්ණියගන්ථං ‘ගෙය්‍ය’න්ති වදන්ති. ගාථාවිරහෙ පන සති පුච්ඡං කත්වා විස්සජ්ජනභාවො වෙය්‍යාකරණස්ස තබ්භාවනිමිත්තං. පුච්ඡාවිස්සජ්ජනඤ්හි ‘බ්‍යාකරණ’න්ති වුච්චති, බ්‍යාකරණමෙව වෙය්‍යාකරණං. එවං සන්තෙ සගාථකාදීනම්පි පුච්ඡං කත්වා විස්සජ්ජනවසෙන පවත්තානං වෙය්‍යාකරණභාවො ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති, ගෙය්‍යාදිසඤ්ඤානං අනොකාසභාවතො, ‘ගාථාවිරහෙ සතී’ති විසෙසිතත්තා ච. තථා හි ධම්මපදාදීසු කෙවලං ගාථාබන්ධෙසු, සගාථකත්තෙපි සොමනස්සඤාණමයිකගාථායුත්තෙසු, ‘වුත්තඤ්හෙත’න්තිආදිවචනසම්බන්ධෙසු, අබ්භුතධම්මපටිසංයුත්තෙසු ච සුත්තවිසෙසෙසු යථාක්කමං ගාථාඋදානඉතිවුත්තකඅබ්භුතධම්මසඤ්ඤා පතිට්ඨිතා, තථා සතිපි ගාථාබන්ධභාවෙ භගවතො අතීතාසු ජාතීසු චරියානුභාවප්පකාසකෙසු ජාතකසඤ්ඤා, සතිපි පඤ්හාවිස්සජ්ජනභාවෙ, සගාථකත්තෙ ච කෙසුචි සුත්තන්තෙසු වෙදස්ස ලභාපනතො වෙදල්ලසඤ්ඤා පතිට්ඨිතාති එවං තෙන තෙන සගාථකත්තාදිනා නිමිත්තෙන තෙසු තෙසු සුත්තවිසෙසෙසු ගෙය්‍යාදිසඤ්ඤා පතිට්ඨිතාති විසෙසවිධයො සුත්තඞ්ගතො පරෙ ගෙය්‍යාදයො. යං පනෙත්ථ ගෙය්‍යඞ්ගාදිනිමිත්තරහිතං, තං සුත්තඞ්ගං විසෙසසඤ්ඤාපරිහාරෙන සාමඤ්ඤසඤ්ඤාය පවත්තනතොති. නනු ච සගාථකං සුත්තං ගෙය්‍යං, නිග්ගාථකං සුත්තං වෙය්‍යාකරණන්ති සුත්තඞ්ගං න සම්භවතීති චොදනා තදවත්ථා වාති? න තදවත්ථා, සොධිතත්තා. සොධිතඤ්හි පුබ්බෙ ගාථාවිරහෙ සති පුච්ඡාවිස්සජ්ජනභාවො වෙය්‍යාකරණස්ස තබ්භාවනිමිත්තන්ති.

යඤ්ච වුත්තං – ‘‘ගාථාභාවතො මඞ්ගලසුත්තාදීනං (ඛු. පා. 5.1, 2, 3) සුත්තඞ්ගසඞ්ගහො න සියා’’ති, තං න, **නිරුළ්හත්තා.** නිරුළ්හො හි මඞ්ගලසුත්තාදීනං සුත්තභාවො. න හි තානි ධම්මපදබුද්ධවංසාදයො විය ගාථාභාවෙන පඤ්ඤාතානි, අථ ඛො සුත්තභාවෙන. තෙනෙව හි අට්ඨකථායං ‘‘සුත්තනාමක’’න්ති නාමග්ගහණං කතං. යඤ්ච පන වුත්තං – ‘‘සගාථකත්තා ගෙය්‍යඞ්ගසඞ්ගහො සියා’’ති, තදපි නත්ථි, යස්මා **සහතාඤ්ඤෙන.** සහ ගාථාහීති හි සගාථකං. සහභාවො නාම අත්ථතො අඤ්ඤෙන හොති, න ච මඞ්ගලසුත්තාදීසු කථාවිනිමුත්තො කොචි සුත්තපදෙසො අත්ථි, යො ‘සහ ගාථාහී’ති වුච්චෙය්‍ය, න ච සමුදායො නාම කොචි අත්ථි, යදපි වුත්තං – ‘‘උභතොවිභඞ්ගාදීසු සගාථකප්පදෙසානං ගෙය්‍යඞ්ගසඞ්ගහො සියා’’ති තදපි න, අඤ්ඤතො. අඤ්ඤා එව හි තා ගාථා ජාතකාදිපරියාපන්නත්තා. අතො න තාහි උභතොවිභඞ්ගාදීනං ගෙය්‍යඞ්ගභාවොති. එවං සුත්තාදීනං අඞ්ගානං අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්කරාභාවො වෙදිතබ්බො.

‘‘අයං ධම්මො…පෙ.… අයං විනයො, ඉමානි චතුරාසීති ධම්මක්ඛන්ධසහස්සානී’’ති බුද්ධවචනං ධම්මවිනයාදිභෙදෙන වවත්ථපෙත්වා සඞ්ගායන්තෙන මහාකස්සපප්පමුඛෙන වසිගණෙන අනෙකච්ඡරියපාතුභාවපටිමණ්ඩිතාය සඞ්ගීතියා ඉමස්ස දීඝාගමස්ස පඨමමජ්ඣිමබුද්ධවචනාදිභාවො වවත්ථාපිතොති දස්සෙති, **‘‘එවමෙතං අභෙදතො’’**තිආදිනා.

නිදානකථාවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

1. බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනා

පරිබ්බාජකකථාවණ්ණනා

එවං පඨමමහාසඞ්ගීතිං දස්සෙත්වා යදත්ථං සා ඉධ දස්සිතා, ඉදානි තං නිගමනවසෙන දස්සෙතුං **“ඉමිස්සා”**තිආදිමාහ.

1. එත්තාවතා ච බ්‍රහ්මජාලස්ස සාධාරණතො බාහිරනිදානං දස්සෙත්වා ඉදානි අබ්භන්තරනිදානං සංවණ්ණෙතුං **“තත්ථ එව”**න්තිආදි වුත්තං. අථ වා ඡහි ආකාරෙහි සංවණ්ණනා කාතබ්බා සම්බන්ධතො පදතො පදවිභාගතො පදත්ථතො අනුයොගතො පරිහාරතො වාති. තත්ථ **සම්බන්ධො** නාම දෙසනාසම්බන්ධො. යං ලොකියා ‘‘උම්මුග්ඝාතො’’ති වදන්ති. සො පන පාළියා නිදානපාළිවසෙන, නිදානපාළියා පන සඞ්ගීතිවසෙන වෙදිතබ්බොති පඨමමහාසඞ්ගීතිං දස්සෙන්තෙන නිදානපාළියා සම්බන්ධස්ස දස්සිතත්තා පදාදිවසෙන සංවණ්ණනං කරොන්තො **“එවන්ති නිපාතපද”**න්තිආදිමාහ. **“මෙතිආදීනී”**ති එත්ථ අන්තරා-සද්ද-ච-සද්දානං නිපාතපදභාවො, වත්තබ්බො, න වා වත්තබ්බො තෙසං නයග්ගහණෙන ගහිතත්තා, තදවසිට්ඨානං ආපටි-සද්දානං ආදි-සද්දෙන සඞ්ගණ්හනතො. **“පදවිභාගො”**ති පදානං විසෙසො, න පන පදවිග්ගහො. අථ වා පදානි ච පදවිභාගො ච **පදවිභාගො,** පදවිග්ගහො ච පදවිභාගො ච **පදවිභාගොති** වා එකසෙසවසෙන පදපදවිග්ගහාපි පදවිභාග සද්දෙන වුත්තාති වෙදිතබ්බං. තත්ථ පදවිග්ගහො ‘‘භික්ඛූනං සඞ්ඝො’’තිආදිභෙදෙසු පදෙසු දට්ඨබ්බො.

අත්ථතොති පදත්ථතො. තං පන පදත්ථං අත්ථුද්ධාරක්කමෙන පඨමං එවං-සද්දස්ස දස්සෙන්තො **“එවංසද්දො තාවා”**තිආදිමාහ. **අවධාරණාදීති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන ඉදමත්ථපුච්ඡාපරිමාණාදිඅත්ථානං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තථා හි ‘‘එවංගතානි, එවංවිධො, එවමාකාරො’’තිආදීසු ඉදං-සද්දස්ස අත්ථෙ එවං-සද්දො. ගත-සද්දො හි පකාරපරියායො, තථා විධාකාර-සද්දා ච. තථා හි විධයුත්තගත-සද්දෙ ලොකියා පකාරත්ථෙ වදන්ති. ‘‘එවං නු ඛො, න නු ඛො, කිං නු ඛො, කථං නු ඛො’’ති, ‘‘එවං සු තෙ සුන්හාතා සුවිලිත්තා කප්පිතකෙසමස්සු, ආමුත්තමාලාභරණා ඔදාතවත්ථවසනා පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතා සමඞ්ගීභූතා පරිචාරෙන්ති, සෙය්‍යථාපි ත්වං එතරහි සාචරියකොති? නො හිදං භො ගොතමා’’ති ච ආදීසු පුච්ඡායං. ‘‘එවං ලහුපරිවත්තං, එවං ආයුපරියන්තො’’ති ච ආදීසු පරිමාණෙ. නනු ච ‘‘එවං නු ඛො, එවං සු තෙ, එවං ආයුපරියන්තො’’ති එත්ථ එවං-සද්දෙන පුච්ඡනාකාරපරිමාණාකාරානං වුත්තත්තා ආකාරත්ථො එව එවං-සද්දො ති? න, විසෙසසබ්භාවතො. ආකාරමත්තවාචකො හෙත්ථ ආකාරත්ථොති අධිප්පෙතො, යථා ‘‘එවං බ්‍යාඛොතිආදීසු පන න ආකාරවිසෙසවාචකො එවඤ්ච කත්වා ‘‘එවං ජාතෙන මච්චෙනා’’තිආදීනි උපමාදීසු උදාහරණානි උපපන්නානි හොන්ති. තථා හි ‘‘යථාපි…පෙ…. බහු’’න්ති? එත්ථ පුප්ඵරාසිට්ඨානියතො මනුස්සුපපත්තිසප්පුරිසූපනිස්සයසද්ධම්මසවනයොනිසොමනසිකාරභොගසම්පත්තිආදිදානාදිපුඤ්ඤකිරියාහෙතුසමුදායතො සොභාසුගන්ධතාදිගුණයොගතො මාලාගුණසදිසියො පහූතා පුඤ්ඤකිරියා මරිතබ්බසභාවතාය මච්චෙන සත්තෙන කත්තබ්බාති ජොදිතත්තා පුප්ඵරාසිමාලාගුණාව උපමා, තෙසං උපමාකාරො යථා-සද්දෙන අනියමතො වුත්තොති එවං-සද්දො උපමාකාරනිගමනත්ථොති වත්තුං යුත්තං. සො පන උපමාකාරො නියමියමානො අත්ථතො උපමාව හොතීති ආහ **“උපමායං ආගතො”**ති.

තථා **එවං** ඉමිනා ආකාරෙන **“අභික්කමිතබ්බ”**න්තිආදිනා උපදිසියමානාය සමණසාරුප්පාය ආකප්පසම්පත්තියා යො තත්ථ උපදිසනාකාරො, සො අත්ථතො උපදෙසොයෙවාති වුත්තං **“එවං තෙ…පෙ…. උපදෙසෙ”**ති. තථා **එවමෙතං භගවා, එවමෙතං සුගතාති** එත්ථ ච භගවතා යථාවුත්තමත්ථං අවිපරීතතො ජානන්තෙහි කතං තත්ථ සංවිජ්ජමානගුණානං පකාරෙහි හංසනං උදග්ගතාකරණං **සම්පහංසනං,** යො තත්ථ සම්පහංසනාකාරොති යොජෙතබ්බං. **එවමෙවං පනායන්ති** එත්ථ ගරහණාකාරොති යොජෙතබ්බං. සො ච ගරහණාකාරො ‘‘වසලී’’තිආදි ඛුංසනසද්දසන්නිධානතො ඉධ එවං-සද්දෙන පකාසිතොති විඤ්ඤායති. යථා චෙත්ථ, එවං උපමාකාරාදයොපි උපමාදිවසෙන වුත්තානං පුප්ඵරාසිආදිසද්දානං සන්නිධානතොති දට්ඨබ්බං. **එවඤ්ච වදෙහීති** ‘‘යථාහං වදාමි, එවං සමණං ආනන්දං වදෙහී’’ති වදනාකාරො ඉදානි වත්තබ්බො එවං-සද්දෙන නිදස්සීයතීති නිදස්සනත්ථො වුත්තො. **එවං නොති** එත්ථාපි තෙසං යථාවුත්තධම්මානං අහිතදුක්ඛාවහභාවෙ සන්නිට්ඨානජනනත්ථං අනුමතිග්ගහණවසෙන ‘‘සංවත්තන්ති, නො වා, කථං වා එත්ථ හොතී’’ති පුච්ඡාය කතාය ‘‘එවං නො එත්ථ හොතී’’ති වුත්තත්තා තදාකාරසන්නිට්ඨානං එවං-සද්දෙන විභාවිතන්ති විඤ්ඤායති, සො පන තෙසං ධම්මානං අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනාකාරො නියමියමානො අවධාරණත්ථො හොතීති ආහ **“එවං නො එත්ථ හොතීති ආදීසු අවධාරණෙ”**ති. **එවං භන්තෙති** පන ධම්මස්ස සාධුකං සවනමනසිකාරෙ සන්නියොජිතෙහි භික්ඛූහි අත්තනො තත්ථ ඨිතභාවස්ස පටිජානනවසෙන වුත්තත්තා එත්ථ එවං-සද්දො වචනසම්පටිච්ඡනත්ථො වුත්තො, තෙන එවං භන්තෙ, සාධු භන්තෙ, සුට්ඨු භන්තෙති වුත්තං හොති.

නානානයනිපුණන්ති එකත්තනානත්තඅබ්‍යාපාරඑවංධම්මතාසඞ්ඛාතා, නන්දියාවට්ට තිපුක්ඛලසීහවික්කීළිතඅඞ්කුසදිසාලොචනසඞ්ඛාතා වා ආධාරාදිභෙදවසෙන නානාවිධා නයා නානානයා, නයා වා පාළිගතියො, තා ච පඤ්ඤත්තිඅනුපඤ්ඤත්තිආදිවසෙන සංකිලෙසභාගියාදිලොකියාදිතදුභයවොමිස්සතාදිවසෙන කුසලාදිවසෙන ඛන්ධාදිවසෙන සඞ්ගහාදිවසෙන සමයවිමුත්තාදිවසෙන ඨපනාදිවසෙන කුසලමූලාදිවසෙන තිකපට්ඨානාදිවසෙන ච නානප්පකාරාති නානානයා, තෙහි නිපුණං සණ්හසුඛුමන්ති නානානයනිපුණං. ආසයොව අජ්ඣාසයො, තෙ ච සස්සතාදිභෙදෙන, තත්ථ ච අප්පරජක්ඛතාදිවසෙන අනෙකා, අත්තජ්ඣාසයාදයො එව වා සමුට්ඨානං උප්පත්තිහෙතු එතස්සාති **අනෙකජ්ඣාසයසමුට්ඨානං. අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නන්ති**

අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණං උපනෙතබ්බාභාවතො, සඞ්කාසනපකාසනවිවරණවිභජනඋත්තානීකරණපඤ්ඤත්තිවසෙන ඡහි අත්ථපදෙහි, අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසවසෙන ඡහි බ්‍යඤ්ජනපදෙහි ච සමන්නාගතන්ති වා අත්ථො දට්ඨබ්බො.

විවිධපාටිහාරියන්ති එත්ථ පාටිහාරියපදස්ස වචනත්ථං ‘‘පටිපක්ඛහරණතො රාගාදිකිලෙසාපනයනතො පාටිහාරිය’’න්ති වදන්ති. භගවතො පන පටිපක්ඛා රාගාදයො න සන්ති, යෙ හරිතබ්බා. පුථුජ්ජනානම්පි විගතූපක්කිලෙසෙ අට්ඨගුණසමන්නාගතෙ චිත්තෙ හතපටිපක්ඛෙ ඉද්ධිවිධං පවත්තති, තස්මා තත්ථ පවත්තවොහාරෙන ච න සක්කා ඉධ ‘‘පාටිහාරිය’’න්ති වත්තුං. සචෙ පන මහාකාරුණිකස්ස භගවතො වෙනෙය්‍යගතා ච කිලෙසා පටිපක්ඛා, තෙසං හරණතො ‘‘පාටිහාරිය’’න්ති වුත්තං, එවං සති යුත්තමෙතං. අථ වා භගවතො ච සාසනස්ස ච පටිපක්ඛා තිත්ථියා, තෙසං හරණතො **පාටිහාරියං.** තෙ හි දිට්ඨිහරණවසෙන, දිට්ඨිප්පකාසනෙ අසමත්ථභාවෙන ච ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීහි හරිතා අපනීතා හොන්තීති. **‘‘පටී’’**ති වා අයං සද්දො ‘‘පච්ඡා’’ති එතස්ස අත්ථං බොධෙති ‘‘තස්මිං පටිපවිට්ඨම්හි, අඤ්ඤො ආගඤ්ඡි බ්‍රාහ්මණො’’තිආදීසු විය, තස්මා සමාහිතෙ චිත්තෙ, විගතූපක්කිලෙසෙ ච කතකිච්චෙන පච්ඡා හරිතබ්බං පවත්තෙතබ්බන්ති පටිහාරියං, අත්තනො වා උපක්කිලෙසෙසු චතුත්ථජ්ඣානමග්ගෙහි හරිතෙසු පච්ඡා හරණං පටිහාරියං. ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනියො ච විගතූපක්කිලෙසෙන, කතකිච්චෙන ච සත්තහිතත්ථං පුන පවත්තෙතබ්බා, හරිතෙසු ච අත්තනො උපක්කිලෙසෙසු පරසත්තානං උපක්කිලෙසහරණානි හොන්තීති පටිහාරියානි භවන්ති. පටිහාරියමෙව **පාටිහාරියං.** පටිහාරියෙ වා ඉද්ධිආදෙසනානුසාසනීසමුදායෙ භවං එකෙකං **‘‘පාටිහාරිය’’**න්ති වුච්චති. පටිහාරියං වා චතුත්ථජ්ඣානං මග්ගො ච පටිපක්ඛහරණතො, තත්ථ ජාතං, තස්මිං වා නිමිත්තභූතෙ, තතො වා ආගතන්ති **පාටිහාරියං.** තස්ස පන ඉද්ධිආදිභෙදෙන විසයභෙදෙන ච බහුවිධස්ස භගවතො දෙසනාය ලබ්භමානත්තා ආහ ‘‘විවිධපාටිහාරිය’’න්ති.

න අඤ්ඤථාති භගවතො සම්මුඛා සුතාකාරතො න අඤ්ඤථාති අත්ථො, න පන භගවතො දෙසිතාකාරතො. අචින්තෙය්‍යානුභාවා හි භගවතො දෙසනා. එවඤ්ච කත්වා ‘‘සබ්බප්පකාරෙන කො සමත්ථො විඤ්ඤාතු’’න්ති ඉදං වචනං සමත්ථිතං හොති. ධාරණබලදස්සනඤ්ච න විරුජ්ඣති සුතාකාරාවිරජ්ඣනස්ස අධිප්පෙතත්තා. න හෙත්ථ අත්ථන්තරතාපරිහාරො ද්වින්නම්පි අත්ථානං එකවිසයත්තා, ඉතරථා ථෙරො භගවතො දෙසනාය සබ්බථා පටිග්ගහණෙ සමත්ථො අසමත්ථො වාති ආපජ්ජෙය්‍යාති.

‘‘යො පරො න හොති, සො අත්තා’’ති එවං වුත්තාය නියකජ්ඣත්තසඞ්ඛාතාය සසන්තතියං වත්තනතො තිවිධොපි මෙ-සද්දො කිඤ්චාපි එකස්මිංයෙව අත්ථෙ දිස්සති, කරණසම්පදානසාමිනිද්දෙසවසෙන පන විජ්ජමානභෙදං සන්ධායාහ **‘‘මෙ-සද්දො තීසු අත්ථෙසු දිස්සතී’’**ති.

කිඤ්චාපි උපසග්ගො කිරියං විසෙසෙති, ජොතකභාවතො පන සතිපි තස්මිං සුත-සද්දො එව තං තමත්ථං අනුවදතීති අනුපසග්ගස්ස සුත-සද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ සඋපසග්ගස්ස ගහණං න විරුජ්ඣතීති දස්සෙන්තො **‘‘සඋපසග්ගො ච අනුපසග්ගො චා’’**ති ආහ. **අස්සාති** සුත-සද්දස්ස. කම්මභාවසාධනානි ඉධ සුත-සද්දෙ සම්භවන්තීති වුත්තං **‘‘උපධාරිතන්ති වා උපධාරණන්ති වා අත්ථො’’**ති. **මයාති අත්ථෙ සතීති** යදා මෙසද්දස්ස කත්තුවසෙන කරණනිද්දෙසො, තදාති අත්ථො. **මමාති අත්ථෙ සතීති** යදා සම්බන්ධවසෙන සාමිනිද්දෙසො, තදා.

සුතසද්දසන්නිධානෙ පයුත්තෙන එවංසද්දෙන සවනකිරියාජොතකෙන භවිතබ්බන්ති වුත්තං **‘‘එවන්ති සොතවිඤ්ඤාණාදිවිඤ්ඤාණකිච්චනිදස්සන’’**න්ති. ආදි-සද්දෙන සම්පටිච්ඡනාදීනං පඤ්චද්වාරිකවිඤ්ඤාණානං තදභිනිහටානඤ්ච මනොද්වාරිකවිඤ්ඤාණානං ගහණං වෙදිතබ්බං. සබ්බෙසම්පි වාක්‍යානං එවකාරත්ථසහිතත්තා **‘‘සුත’’**න්ති එතස්ස සුතං එවාති අයමත්ථො ලබ්භතීති ආහ **‘‘අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො’’**ති, එතෙන අවධාරණෙන නිරාකතං දස්සෙති. යථා ච සුතං සුතං එවාති නියමෙතබ්බං, තං සම්මා සුතං හොතීති ආහ **‘‘අනූනාධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සන’’**න්ති. අථ වා ‘‘සද්දන්තරත්ථාපොහනවසෙන සද්දො අත්ථං වදතී’’ති **සුතන්ති** අසුතං න හොතීති අයමෙතස්ස අත්ථොති වුත්තං **‘‘අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො’’**ති, ඉමිනා දිට්ඨාදිවිනිවත්තනං කරොති. ඉදං වුත්තං හොති. න ඉදං මයා දිට්ඨං, න සයම්භුඤාණෙන සච්ඡිකතං, අථ ඛො සුතං, තඤ්ච ඛො සම්මදෙවාති. තෙනෙවාහ ‘‘අනූනාධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සන’’න්ති. අවධාරණත්ථෙ වා එවං-සද්දෙ අයං අත්ථයොජනා කරීයතීති තදපෙක්ඛස්ස සුත-සද්දස්ස අයමත්ථො වුත්තො **‘‘අස්සවනභාවපටික්ඛෙපතො’’**ති. තෙනෙව ආහ ‘‘අනූනාධිකාවිපරීතග්ගහණනිදස්සන’’න්ති. සවනසද්දො චෙත්ථ කම්මත්ථො වෙදිතබ්බො සුය්‍යතීති.

එවං සවනහෙතුසුණන්තපුග්ගලසවනවිසෙසවසෙන පදත්තයස්ස එකෙන පකාරෙන අත්ථයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි පකාරන්තරෙහිපි තං දස්සෙතුං **‘‘තථා එව’’**න්තිආදි වුත්තං. තත්ථ **තස්සාති** යා සා භගවතො සම්මුඛා ධම්මස්සවනාකාරෙන පවත්තා මනොද්වාරවිඤ්ඤාණවීථි, තස්සා. සා හි නානප්පකාරෙන ආරම්මණෙ පවත්තිතුං සමත්ථා. තථා ච වුත්තං **‘‘සොතද්වාරානුසාරෙනා’’**ති. **නානප්පකාරෙනාති** වක්ඛමානානං අනෙකවිහිතානං බ්‍යඤ්ජනත්ථග්ගහණානානාකාරෙන, එතෙන ඉමිස්සා යොජනාය ආකාරත්ථො එවං-සද්දො ගහිතොති දීපෙති. **පවත්තිභාවප්පකාසනන්ති** පවත්තියා අත්ථිභාවප්පකාසනං. **‘‘සුතන්ති ධම්මප්පකාසන’’**න්ති යස්මිං ආරම්මණෙ වුත්තප්පකාරා විඤ්ඤාණවීථි නානප්පකාරෙන පවත්තා, තස්ස ධම්මත්තා වුත්තං, න සුතසද්දස්ස ධම්මත්ථත්තා. වුත්තස්සෙවත්ථස්ස පාකටීකරණං **‘‘අයඤ්හෙත්ථා’’**තිආදි. තත්ථ **විඤ්ඤාණවීථියාති** කරණත්ථෙ කරණවචනං. **මයාති** කත්තුඅත්ථෙ.

“එවන්ති නිද්දිසිතබ්බප්පකාසන”න්ති නිදස්සනත්ථං එවං-සද්දං ගහෙත්වා වුත්තං නිදස්සෙතබ්බස්ස නිද්දිසිතබ්බත්තාභාවාභාවතො, තෙන එවං-සද්දෙන සකලම්පි සුත්තං පච්චාමට්ඨන්ති දස්සෙති. සුත-සද්දස්ස කිරියාසද්දත්තා, සවනකිරියාය ච සාධාරණවිඤ්ඤාණප්පබන්ධපටිබද්ධත්තා තත්ථ ච පුග්ගලවොහාරොති වුත්තං **“සුතන්ති පුග්ගලකිච්චප්පකාසන”**න්ති. න හි පුග්ගලවොහාරරහිතෙ ධම්මප්පබන්ධෙ සවනකිරියා ලබ්භතීති.

“යස්ස චිත්තසන්තානස්සා”තිආදිපි ආකාරත්ථමෙව එවං-සද්දං ගහෙත්වා පුරිමයොජනාය අඤ්ඤථා අත්ථයොජනං දස්සෙතුං වුත්තං. තත්ථ **ආකාරපඤ්ඤත්තී**ති උපාදාපඤ්ඤත්ති එව, ධම්මානං පවත්තිආකාරුපාදානවසෙන තථා වුත්තා. **“සුතන්ති විසයනිද්දෙසො”**ති සොතබ්බභූතො ධම්මො සවනකිරියාකත්තුපුග්ගලස්ස සවනකිරියාවසෙන පවත්තිට්ඨානන්ති කත්වා වුත්තං. චිත්තසන්තානවිනිමුත්තස්ස පරමත්ථතො කස්සචි කත්තු අභාවෙපි සද්දවොහාරෙන බුද්ධිපරිකප්පිතභෙදවචනිච්ඡාය චිත්තසන්තානතො අඤ්ඤං විය තංසමඞ්ගිං කත්වා වුත්තං **“චිත්තසන්තානෙන තංසමඞ්ගිනො”**ති. සවනකිරියාවිසයොපි සොතබ්බධම්මො සවනකිරියාවසෙන පවත්තචිත්තසන්තානස්ස ඉධ පරමත්ථතො කත්තුභාවතො, සවනවසෙන චිත්තප්පවත්තියා එව වා සවනකිරියාභාවතො තංකිරියාකත්තු ච විසයො හොතීති කත්වා වුත්තං **“තංසමඞ්ගිනො කත්තු විසයෙ”**ති. සුතාකාරස්ස ච ථෙරස්ස සම්මානිච්ඡිතභාවතො ආහ **“ගහණසන්නිට්ඨාන”**න්ති, එතෙන වා අවධාරණත්ථං එවං-සද්දං ගහෙත්වා අයං අත්ථයොජනා කතාති දට්ඨබ්බං.

පුබ්බෙ සුතානං නානාවිහිතානං සුත්තසඞ්ඛාතානං අත්ථබ්‍යඤ්ජනානං උපධාරිතරූපස්ස ආකාරස්ස නිදස්සනස්ස අවධාරණස්ස වා පකාසනසභාවො එවං-සද්දොති තදාකාරාදිඋපධාරණස්ස පුග්ගලපඤ්ඤත්තියා උපාදානභූතධම්මප්පබන්ධබ්‍යාපාරතාය වුත්තං **“එවන්ති පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො”**ති. සවනකිරියා පන පුග්ගලවාදිනොපි විඤ්ඤාණනිරපෙක්ඛා නත්ථීති විසෙසතො විඤ්ඤාණබ්‍යාපාරොති ආහ **“සුතන්ති විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො”**ති. මෙති සද්දප්පවත්තියා එකන්තෙනෙව සත්තවිසයත්තා, විඤ්ඤාණකිච්චස්ස ච තත්ථෙව සමොදහිතබ්බතො **“මෙති උභයකිච්චයුත්තපුග්ගලනිද්දෙසො”**ති වුත්තං. අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිසභාවා යථාක්කමං එවං-සද්ද සුත-සද්දානං අත්ථාති තෙ තථාරූපපඤ්ඤත්තිඋපාදානබ්‍යාපාරභාවෙන දස්සෙන්තො ආහ **“එවන්ති පුග්ගලකිච්චනිද්දෙසො. සුතන්ති විඤ්ඤාණකිච්චනිද්දෙසො”**ති. එත්ථ ච කරණකිරියාකත්තුකම්මවිසෙසප්පකාසනවසෙන පුග්ගලබ්‍යාපාවිසයපුග්ගලබ්‍යාපාරනිදස්සනවසෙන ගහණාකාරගාහකතබ්බිසයවිසෙසනිද්දෙසවසෙන කත්තුකරණ බ්‍යාපාරකත්තුනිද්දෙසවසෙන ච දුතියාදයො චතස්සො අත්ථයොජනා දස්සිතාති දට්ඨබ්බං.

සබ්බස්සාපි සද්දාධිගමනීයස්ස අත්ථස්ස පඤ්ඤත්තිමුඛෙනෙව පටිපජ්ජිතබ්බත්තා, සබ්බපඤ්ඤත්තීනඤ්ච විජ්ජමානාදිවසෙන ඡසු පඤ්ඤත්තිභෙදෙසු අන්තොගධත්තා තෙසු ‘‘එව’’න්තිආදීනං පඤ්ඤත්තීනං සරූපං නිද්ධාරෙන්තො ආහ **“එවන්ති ච මෙති චා”**තිආදි. තත්ථ එවන්ති ච මෙති ච වුච්චමානස්ස අත්ථස්ස ආකාරාදිනො, ධම්මානඤ්ච අසල්ලක්ඛණභාවතො අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තිභාවොති ආහ **“සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙන අවිජ්ජමානපඤ්ඤත්තී”**ති. තත්ථ **සච්චිකට්ඨපරමත්ථවසෙනා**ති භූතත්ථඋත්තමත්ථවසෙන. ඉදං වුත්තං හොතියො මායාමරීචිආදයො විය අභූතත්ථො, අනුස්සවාදීහි ගහෙතබ්බො විය අනුත්තමත්ථො ච න හොති, සො රූපසද්දාදිසභාවො රුප්පනානුභවනාදිසභාවො වා අත්ථො ‘‘සච්චිකට්ඨො, පරමත්ථ චා’’ති වුච්චති, න තථා එවං මෙති පදානමත්ථොති, එතමෙවත්ථං පාකටතරං කාතුං **“කිඤ්හෙත්ථ ත”**න්තිආදි වුත්තං. **සුතන්ති** පන සද්දායතනං සන්ධායාහ **“විජ්ජමානපඤ්ඤත්තී”**ති. තෙනෙව හි **“යඤ්හි තමෙත්ථ සොතෙන උපලද්ධ”**න්ති වුත්තං , ‘‘සොතද්වාරානුසාරෙන උපලද්ධ’’න්ති පන වුත්තෙ අත්ථබ්‍යඤ්ජනාදිසබ්බං ලබ්භති. **තං තං උපාදාය වත්තබ්බතො**ති සොතපථං ආගතෙ ධම්මෙ උපාදාය තෙසං උපධාරිතාකාරාදිනො පච්චාමසනවසෙන ‘‘එව’’න්ති, සසන්තතිපරියාපන්නෙ ඛන්ධෙ උපාදාය ‘‘මෙ’’ති වත්තබ්බත්තාති අත්ථො. දිට්ඨාදිසභාවරහිතෙ සද්දායතනෙ පවත්තමානොපි සුතවොහාරො ‘‘දුතියං තතිය’’න්තිආදිකො විය පඨමාදීනි දිට්ඨමුතවිඤ්ඤාතෙ අපෙක්ඛිත්වා පවත්තොති ආහ **“දිට්ඨාදීනි උපනිධාය වත්තබ්බතො”**ති. අසුතං න හොතීති හි ‘‘සුත’’න්ති පකාසිතො යමත්ථොති.

අත්තනා පටිවිද්ධා සුත්තස්ස පකාරවිසෙසා ‘‘එව’’න්ති ථෙරෙන පච්චාමට්ඨාති ආහ **“අසම්මොහං දීපෙතී”**ති. **“නානප්පකාරපටිවෙධසමත්ථො හොතී”**ති එතෙන වක්ඛමානස්ස සුත්තස්ස නානප්පකාරතං දුප්පටිවිජ්ඣතඤ්ච දස්සෙති. **“සුතස්ස අසම්මොසං දීපෙතී”**ති සුතාකාරස්ස යාථාවතො දස්සියමානත්තා වුත්තං. **අසම්මොහෙනා**ති සම්මොහාභාවෙන, පඤ්ඤාය එව වා සවනකාලසම්භූතාය තදුත්තරකාලපඤ්ඤාසිද්ධි, එවං **අසම්මොසෙනා**ති එත්ථාපි වත්තබ්බං. බ්‍යඤ්ජනානං පටිවිජ්ඣිතබ්බො ආකාරො නාතිගම්භීරො, යථාසුතධාරණමෙව තත්ථ කරණීයන්ති සතියා බ්‍යාපාරො අධිකො, පඤ්ඤා තත්ථ ගුණීභූතාති වුත්තං **“පඤ්ඤාපුබ්බඞ්ගමායා”**තිආදි පඤ්ඤාය පුබ්බඞ්ගමාති කත්වා. පුබ්බඞ්ගමතා චෙත්ථ පධානභාවො ‘‘මනොපුබ්බඞ්ගමා’’තිආදීසු විය, පුබ්බඞ්ගමතාය වා චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීසු ආවජ්ජනාදීනං විය අප්පධානත්තෙ පඤ්ඤා පුබ්බඞ්ගමා එතිස්සාති අයම්පි අත්ථො යුජ්ජති, එවං **“සතිපුබ්බඞ්ගමායා”**ති එත්ථාපි වුත්තනයානුසාරෙන යථාසම්භවමත්ථො වෙදිතබ්බො. **අත්ථබ්‍යඤ්ජනසම්පන්නස්සා**ති අත්ථබ්‍යඤ්ජනපරිපුණ්ණස්ස, සඞ්කාසනපකාසනවිවරණවිභජනඋත්තානීකරණපඤ්ඤත්තිවසෙන ඡහි අත්ථපදෙහි, අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසවසෙන ඡහි බ්‍යඤ්ජනපදෙහි ච සමන්නාගතස්සාති වා අත්ථො දට්ඨබ්බො.

යොනිසොමනසිකාරං දීපෙතීති එවං-සද්දෙන වුච්චමානානං ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථානං අවිපරීතසද්ධම්මවිසයත්තාති අධිප්පායො. **“අවික්ඛෙපං දීපෙතී”**ති ‘‘බ්‍රහ්මජාලං කත්ථ භාසිත’’න්තිආදි පුච්ඡාවසෙන පකරණප්පත්තස්ස වක්ඛමානස්ස සුත්තස්ස සවනං සමාධානමන්තරෙන න සම්භවතීති කත්වා වුත්තං.

‘‘වික්ඛිත්තචිත්තස්සා’’තිආදි තස්සෙවත්ථස්ස සමත්ථනවසෙන වුත්තං. **සබ්බසම්පත්තියාති** අත්ථබ්‍යඤ්ජනදෙසකපයොජනාදිසම්පත්තියා. අවිපරීතසද්ධම්මවිසයෙහි විය ආකාරනිදස්සනාවධාරණත්ථෙහි යොනිසොමනසිකාරස්ස, සද්ධම්මස්සවනෙන විය ච අවික්ඛෙපස්ස යථා යොනිසොමනසිකාරෙන ඵලභූතෙන අත්තසම්මාපණිධිපුබ්බෙකතපුඤ්ඤතානං සිද්ධි වුත්තා තදවිනාභාවතො, එවං අවික්ඛෙපෙන ඵලභූතෙන කාරණභූතානං සද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසූපනිස්සයානං සිද්ධි දස්සෙතබ්බා සියා අස්සුතවතො, සප්පුරිසූපනිස්සයරහිතස්ස ච තදභාවතො.

‘‘න හි වික්ඛිත්තචිත්තො’’තිආදිනා සමත්ථනවචනෙන පන අවික්ඛෙපෙන කාරණභූතෙන සප්පුරිසූපනිස්සයෙන ච ඵලභූතස්ස සද්ධම්මස්සවනස්ස සිද්ධි දස්සිතා. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො යුත්තො සියාසද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසූපනිස්සයා න එකන්තෙන අවික්ඛෙපස්ස කාරණං බාහිරඞ්ගත්තා, අවික්ඛෙපො පන සප්පුරිසූපනිස්සයො විය සද්ධම්මස්සවනස්ස එකන්තකාරණන්ති. එවම්පි අවික්ඛෙපෙන සප්පුරිසූපනිස්සයසිද්ධිජොතනා න සමත්ථිතාව, නො න සමත්ථිතා වික්ඛිත්තචිත්තානං සප්පුරිසපයිරුපාසනාභාවස්ස අත්ථසිද්ධත්තා. එත්ථ ච පුරිමං ඵලෙන කාරණස්ස සිද්ධිදස්සනං නදීපූරෙන විය උපරි වුට්ඨිසබ්භාවස්ස, දුතියං කාරණෙන ඵලස්ස සිද්ධිදස්සනං දට්ඨබ්බං එකන්තෙන වස්සිනා විය මෙඝවුට්ඨානෙන වුට්ඨිප්පවත්තියා.

භගවතො වචනස්ස අත්ථබ්‍යඤ්ජනපභෙදපරිච්ඡෙදවසෙන සකලසාසනසම්පත්තිඔගාහනාකාරො නිරවසෙසපරහිතපාරිපූරිකාරණන්ති වුත්තං **‘‘එවං භද්දකො ආකාරො’’**ති. යස්මා න හොතීති සම්බන්ධො. **පච්ඡිමචක්කද්වයසම්පත්තින්ති** අත්තසම්මාපණිධිපුබ්බෙකතපුඤ්ඤතාසඞ්ඛාතං ගුණද්වයං. අපරාපරං වුත්තියා චෙත්ථ චක්කභාවො, චරන්ති එතෙහි සත්තා සම්පත්තිභවෙසූති වා. යෙ සන්ධාය වුත්තං ‘‘චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ චක්කානි, යෙහි සමන්නාගතානං දෙවමනුස්සානං චතුචක්කං වත්තතී’’තිආදි . පුරිමපච්ඡිමභාවො චෙත්ථ දෙසනාක්කමවසෙන දට්ඨබ්බො. **පච්ඡිමචක්කද්වයසිද්ධියාති** පච්ඡිමචක්කද්වයස්ස අත්ථිතාය. සම්මාපණිහිතත්තො පුබ්බෙ ච කතපුඤ්ඤො සුද්ධාසයො හොති තදසුද්ධිහෙතූනං කිලෙසානං දූරීභාවතොති ආහ **‘‘ආසයසුද්ධි සිද්ධා හොතී’’**ති. තථා හි වුත්තං ‘‘සම්මාපණිහිතං චිත්තං, සෙය්‍යසො නං තතො කරෙ’’ති, ‘‘කතපුඤ්ඤොසි ත්වං ආනන්ද, පධානං අනුයුඤ්ජ ඛිප්පං හොහිසි අනාසවො’’ති ච. තෙනෙවාහ **‘‘ආසයසුද්ධියා අධිගමබ්‍යත්තිසිද්ධී’’**ති. **පයොගසුද්ධියාති** යොනිසොමනසිකාරපුබ්බඞ්ගමස්ස ධම්මස්සවනපයොගස්ස විසදභාවෙන. තථා චාහ **‘‘ආගමබ්‍යත්තිසිද්ධී’’**ති. සබ්බස්ස වා කායවචීපයොගස්ස නිද්දොසභාවෙන. පරිසුද්ධකායවචීපයොගො හි විප්පටිසාරාභාවතො අවික්ඛිත්තචිත්තො පරියත්තියං විසාරදො හොතීති.

‘‘නානප්පකාරපටිවෙධදීපකෙනා’’තිආදිනා අත්ථබ්‍යඤ්ජනෙසු ථෙරස්ස එවං-සද්ද සුත-සද්දානං අසම්මොහාසම්මොසදීපනතො චතුපටිසම්භිදාවසෙන අත්ථයොජනං දස්සෙති. තත්ථ **‘‘සොතබ්බප්පභෙදපටිවෙධදීපකෙනා’’**ති එතෙන අයං සුත-සද්දො එවං-සද්දසන්නිධානතො, වක්ඛමානාපෙක්ඛාය වා සාමඤ්ඤෙනෙව සොතබ්බධම්මවිසෙසං ආමසතීති දස්සෙති. මනොදිට්ඨිකරණාපරියත්තිධම්මානං අනුපෙක්ඛනසුප්පටිවෙධා විසෙසතො මනසිකාරපටිබද්ධාති තෙ වුත්තනයෙන යොනිසොමනසිකාරදීපකෙන එවං-සද්දෙන යොජෙත්වා, සවනධාරණවචීපරිචයා පරියත්තිධම්මානං විසෙසෙන සොතාවධානපටිබද්ධාති තෙ අවික්ඛෙපදීපකෙන සුත-සද්දෙන යොජෙත්වා දස්සෙන්තො සාසනසම්පත්තියා ධම්මස්සවනෙ උස්සාහං ජනෙති. තත්ථ ධම්මාති පරියත්තිධම්මා. **මනසානුපෙක්ඛිතාති** ‘‘ඉධ සීලං කථිතං, ඉධ සමාධි, ඉධ පඤ්ඤා, එත්තකා එත්ථ අනුසන්ධියො’’තිආදිනා නයෙන මනසා අනුපෙක්ඛිතා. **දිට්ඨියා සුප්පටිවිද්ධාති** නිජ්ඣානක්ඛන්තිභූතාය, ඤාතපරිඤ්ඤාසඞ්ඛාතාය වා දිට්ඨියා තත්ථ තත්ථ වුත්තරූපාරූපධම්මෙ ‘‘ඉති රූපං, එත්තකං රූප’’න්තිආදිනා සුට්ඨු වවත්ථපෙත්වා පටිවිද්ධා.

‘‘සකලෙන වචනෙනා’’ති පුබ්බෙ තීහි පදෙහි විසුං විසුං යොජිතත්තා වුත්තං. **අසප්පුරිසභූමින්ති** අකතඤ්ඤුතං ‘‘ඉධෙකච්චො පාපභික්ඛු තථාගතප්පවෙදිතං ධම්මවිනයං පරියාපුණිත්වා අත්තනො දහතී’’ති එවං වුත්තං අනරියවොහාරාවත්ථං. සා එව අනරියවොහාරාවත්ථා **අසද්ධම්මො.** නනු ච ආනන්දත්ථෙරස්ස ‘‘මමෙදං වචන’’න්ති අධිමානස්ස, මහාකස්සපත්ථෙරාදීනඤ්ච තදාසඞ්කාය අභාවතො අසප්පුරිසභූමිසමතික්කමාදිවචනං නිරත්ථකං ති? නයිදං එවං ‘‘එවං මෙ සුත’’න්ති වදන්තෙන අයම්පි අත්ථො විභාවිතොති දස්සනතො. කෙචි පන ‘‘දෙවතානං පරිවිතක්කාපෙක්ඛං තථාවචනන්ති එදිසී චොදනා අනවකාසා’’ති වදන්ති. තස්මිං කිර ඛණෙ එකච්චානං දෙවතානං එවං චෙතසො පරිවිතක්කො උදපාදි ‘‘තථාගතො ච පරිනිබ්බුතො, අයඤ්ච ආයස්මා දෙසනාකුසලො, ඉදානි ධම්මං දෙසෙති, සක්‍යකුලප්පසුතො තථාගතස්ස භාතා චූළපිතුපුත්තො, කිං නු ඛො සයං සච්ඡිකත ධම්මං දෙසෙති, උදාහු භගවතොයෙව වචනං යථාසුත’’න්ති. එවං තදාසඞ්කිතප්පකාරතො අසප්පුරිසභූමිසමොක්කමාදිතො අතික්කමාදි විභාවිතන්ති. **අත්තනො අදහන්තොති** ‘‘මමෙත’’න්ති අත්තනි අට්ඨපෙන්තො. **අප්පෙතීති** නිදස්සෙති. දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙසු යථාරහං සත්තෙ නෙතීති නෙත්ති, ධම්මොයෙව නෙත්ති **ධම්මනෙත්ති.**

දළ්හතරනිවිට්ඨා විචිකිච්ඡා **කඞ්ඛා.** නාතිසංසප්පනං මතිභෙදමත්තං **විමති. අස්සද්ධියං විනාසෙති** භගවතො දෙසිතත්තා, සම්මුඛා චස්ස පටිග්ගහිතත්තා, ඛලිතදුරුත්තාදිග්ගහණදොසාභාවතො ච. එත්ථ ච පඨමාදයො තිස්සො අත්ථයොජනා ආකාරාදිඅත්ථෙසු අග්ගහිතවිසෙසමෙව එවං-සද්දං ගහෙත්වා දස්සිතා, තතො පරා තිස්සො ආකාරත්ථමෙව එවං-සද්දං ගහෙත්වා විභාවිතා. පච්ඡිමා පන තිස්සො යථාක්කමං ආකාරත්ථං නිදස්සනත්ථං අවධාරණත්ථඤ්ච එවං-සද්දං ගහෙත්වා යොජිතාති දට්ඨබ්බං.

එක-සද්දො අඤ්ඤසෙට්ඨාසහායසඞ්ඛ්‍යාදීසු දිස්සති. තථාහෙස ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො ච , ඉදමෙව සච්චං මොඝමඤ්ඤන්ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්තී’’තිආදීසු අඤ්ඤත්ථෙ දිස්සති, ‘‘චෙතසො එකොදිභාව’’න්තිආදීසු සෙට්ඨත්ථෙ,

‘‘එකො වූපකට්ඨො’’තිආදීසු අසහායෙ, ‘‘එකොව බො භික්ඛවෙ ඛණො ච සමයො ච බ්‍රහ්මචරියවාසායා’’තිආදීසු සඞ්ඛායං, ඉධාපි සඞ්ඛායන්ති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘එකන්ති ගණනපරිච්ඡෙදනිද්දෙසො’’**ති. **කාලඤ්ච සමයඤ්චාති** යුත්තකාලඤ්ච පච්චයසාමග්ගිඤ්ච. **ඛණොති** ඔකාසො. තථාගතුප්පාදාදිකො හි මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ඔකාසො තප්පච්චයපටිලාභහෙතුත්තා. ඛණො එව ච **සමයො.** යො ‘‘ඛණො’’ති ච ‘‘සමයො’’ති ච වුච්චති, සො එකො වාති හි අත්ථො. **මහාසමයොති** මහාසමූහො. **සමයොපි ඛොති** සික්ඛාපදපූරණස්ස හෙතුපි. **සමයප්පවාදකෙති** දිට්ඨිප්පවාදකෙ. තත්ථ හි නිසින්නා තිත්ථියා අත්තනො අත්තනො සමයං පවදන්තීති. **අත්ථාභිසමයාති** හිතපටිලාභා. අභිසමෙතබ්බොති අභිසමයො, අභිසමයො අත්ථොති **අභිසමයට්ඨොති** පීළන ආදීනි අභිසමෙතබ්බභාවෙන එකීභාවං උපනෙත්වා වුත්තානි. අභිසමයස්ස වා පටිවෙධස්ස විසයභූතභාවො **අභිසමයට්ඨොති** තානෙව තථා එකත්තෙන වුත්තානි. තත්ථ **පීළනං** දුක්ඛසච්චස්ස තං සමඞ්ගිනො හිංසනං අවිප්ඵාරිකතාකරණං. **සන්තාපො**දුක්ඛදුක්ඛතාදිවසෙන සන්තාපනං පරිදහණං.

තත්ථ සහකාරීකාරණං සන්නිජ්ඣං සමෙති සමවෙතීති **සමයො,** සමවායො. සමෙති සමාගච්ඡති මග්ගබ්‍රහ්මචරියමෙත්ථ තදාධාරපුග්ගලෙහීති **සමයො,** ඛණො. සමෙති එත්ථ, එතෙනව සංගච්ඡති සත්තො, සභාවධම්මො වා සහජාතාදීහි, උප්පාදාදීහි වාති **සමයො,** කාලො. ධම්මප්පවත්තිමත්තතාය අත්ථතො අභූතොපි හි කාලො ධම්මප්පවත්තියා අධිකරණං, කරණං විය ච කප්පනාමත්තසිද්ධෙන රූපෙන වොහරීයතීති. සමං, සහ වා අවයවානං අයනං පවත්ති අවට්ඨානන්ති **සමයො,** සමූහො, යථා ‘‘සමුදායො’’ති. අවයවසහාවට්ඨානමෙව හි සමූහොති. අවසෙසපච්චයානං සමාගමෙ එති ඵලං එතස්මා උප්පජ්ජති පවත්තති චාති **සමයො,** හෙතු යථා ‘‘සමුදයො’’ති. සමෙති සංයොජනභාවතො සම්බන්ධො එති අත්තනො විසයෙ පවත්තති, දළ්හග්ගහණභාවතො වා සංයුත්තා අයන්ති පවත්තන්ති සත්තා යථාභිනිවෙසං එතෙනාති **සමයො,** දිට්ඨි. දිට්ඨිසංයොජනෙන හි සත්තා අතිවිය බජ්ඣන්තීති. සමිති සඞ්ගති සමොධානන්ති **සමයො,** පටිලාභො. සමස්ස යානං, සම්මා වා යානං අපගමොති **සමයො,** පහානං. අභිමුඛං ඤාණෙන එතබ්බො අභිසමෙතබ්බොති අභිසමයො, ධම්මානං අවිපරීතො සභාවො. අභිමුඛභාවෙන සම්මා එති ගච්ඡති බුජ්ඣතීති අභිසමයො, ධම්මානං යථාභූතසභාවාවබොධො. එවං තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ සමය-සද්දස්ස පවත්ති වෙදිතබ්බා. සමය-සද්දස්ස අත්ථුද්ධාරෙ අභිසමය-සද්දස්ස උදාහරණං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **අස්සාති** සමය-සද්දස්ස. **කාලො අත්ථො** සමවායාදීනං අත්ථානං ඉධ අසම්භවතො දෙසදෙසකපරිසානං විය සුත්තස්ස නිදානභාවෙන කාලස්ස අපදිසිතබ්බතො ච.

කස්මා පනෙත්ථ අනියාමිතවසෙනෙව කාලො නිද්දිට්ඨො, න උතුසංවච්ඡරාදිවසෙන නියමෙත්වාති ආහ **‘‘තත්ථ කිඤ්චාපි’’**තිආදි. උතුසංවච්ඡරාදිවසෙන නියමං අකත්වා සමය-සද්දස්ස වචනෙ අයම්පි ගුණො ලද්ධො හොතීති දස්සෙන්තො **‘‘යෙ වා ඉමෙ’’**තිආදිමාහ. සාමඤ්ඤජොතනා හි විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති. තත්ථ **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො** දෙවසිකං ඣානසමාපත්තීහි වීතිනාමනකාලො, විසෙසතො සත්තසත්තාහානි. **පකාසාති** දසසහස්සිලොකධාතුයා පකම්පනඔභාසපාතුභාවාදීහි පාකටා. යථාවුත්තප්පභෙදෙසුයෙව සමයෙසු එකදෙසං පකාරන්තරෙහි සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං **‘‘යො චායං’’**න්තිආදිමාහ. තථා හි ඤාණකිච්චසමයො අත්තහිතපටිපත්තිසමයො ච **අභිසම්බොධිසමයො.** අරියතුණ්හීභාවසමයො **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරසමයො.** කරුණාකිච්චපරහිතපටිපත්තිධම්මිකථාසමයො **දෙසනාසමයෙව.**

කරණවචනෙන නිද්දෙසො කතො යථාති සම්බන්ධො. **තත්ථාති** අභිධම්මවිනයෙසු. **තථාති** භුම්මකරණෙහි. **අධිකරණත්ථ** ආධාරත්ථො. භාවො නාම කිරියා, කිරියාය කිරියන්තරලක්ඛණං **භාවෙනභාවලක්ඛණං.** තත්ථ යථා කාලො සභාවධම්මපරිච්ඡින්නො සයං පරමත්ථතො අවිජ්ජමානොපි ආධාරභාවෙන පඤ්ඤාතො තඞ්ඛණප්පවත්තානං තතො පුබ්බෙ පරතො ච අභාවතො ‘‘පුබ්බණ්හෙ ජාතො, සායන්හෙ ගච්ඡතී’’ති, ච ආදීසු, සමූහො ච අවයවවිනිමුත්තො අවිජ්ජමානොපි කප්පනාමත්තසිද්ධො අවයවානං ආධාරභාවෙන පඤ්ඤාපීයති ‘‘රුක්ඛෙ සාඛා, යවරාසියං සම්භූතො’’තිආදීසු, එවං ඉධාපීති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘අධිකරණඤ්හි…පෙ…. ධම්මාන’’**න්ති. යස්මිං කාලෙ, ධම්මපුඤ්ජෙ වා කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති, තස්මිංයෙව කාලෙ, ධම්මපුඤ්ජෙ ච ඵස්සාදයොපි හොන්තීති අයඤ්හි තත්ථ අත්ථො. යථා ච ගාවීසු දුය්හමානාසු ගතො, දුද්ධාසු ආගතොති දොහනකිරියාය ගමනකිරියා ලක්ඛීයති, එවං ඉධාපි ‘‘යස්මිං සමයෙ, තස්මිං සමයෙ’’ති ච වුත්තෙ සතීති අයමත්ථො විඤ්ඤායමානො එව හොති පදත්ථස්ස සත්තාවිරහාභවතොති සමයස්ස සත්තාකිරියාය චිත්තස්ස උප්පාදකිරියා, ඵස්සාදීනං භවනකිරියා ච ලක්ඛීයති. **යස්මිං සමයෙති** යස්මිං නවමෙ ඛණෙ, යොනිසොමනසිකාරාදිහෙතුම්හි, පච්චයසමවායෙ වා සති කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති, තස්මිංයෙව ඛණෙ, හෙතුම්හි, පච්චයසමවායෙ ච සති ඵස්සාදයොපි හොන්තීති උභයත්ථ සමය-සද්දෙ භුම්මනිද්දෙසො කතො ලක්ඛණභූතභාවයුත්තොති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘ඛණ…පෙ…. ලක්ඛීයතී’’**ති.

හෙතුඅත්ථො කරණත්ථො ච සම්භවති ‘‘අන්නෙන වසති, අජ්ඣෙනෙන වසති, ඵරසුනා ඡින්දති, කුදාලෙන ඛණතී’’තිආදීසු විය. වීතික්කමඤ්හි සුත්වා භික්ඛුසඞ්ඝං සන්නිපාතාපෙත්වා ඔතිණ්ණවත්ථුකං පුග්ගලං පටිපුච්ඡිත්වා, විගරහිත්වා ච තං තං වත්ථුං ඔතිණ්ණකාලං අනතික්කමිත්වා තෙනෙව කාලෙන සික්ඛාපදානි පඤ්ඤපෙන්තො භගවා විහරති සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තිහෙතුඤ්ච අපෙක්ඛමානො තතියපාරාජිකාදීසු වියාති.

අච්චන්තමෙව ආරම්භතො පට්ඨාය යාව දෙසනානිට්ඨානං පරහිතපටිපත්තිසඞ්ඛාතෙන **කරුණාවිහාරෙන. තදත්ථජොතනත්ථන්ති** අච්චන්තසංයොගත්ථජොතනත්ථං. **උපයොගවචනනිද්දෙසො කතො** යථා ‘‘මාසං අජ්ඣෙතී’’ති.

පොරාණාති අට්ඨකථාචරියා. **අභිලාපමත්තභෙදොති** වචනමත්තෙන විසෙසො. තෙන සුත්තවිනයෙසු විභත්තිබ්‍යයො කතොති දස්සෙති.

සෙට්ඨන්ති සෙට්ඨවාචකං වචනං සෙට්ඨන්ති වුත්තං සෙට්ඨගුණසහචරණතො. තථා **උත්තම**න්ති එත්ථාපි. **ගාරවයුත්තො**ති ගරුභාවයුත්තො ගරුගුණයොගතො, ගරුකරණාරහතාය වා **ගාරවයුත්තො.**

වුත්තොයෙව න පන ඉධ වත්තබ්බො විසුද්ධිමග්ගස්ස ඉමිස්සා අට්ඨකථාය එකදෙසභාවතොති අධිප්පායො.

අපිච භගෙ වනි, වමීති වා භගවා, භගෙ සීලාදිගුණෙ වනි භජි සෙවි, තෙ වා විනෙය්‍යසන්තානෙසු ''කථං නු ඛො උප්පජ්ජෙය්‍යු''න්ති වනි යාචි පත්ථයීති භගවා, භගං වා සිරිං, ඉස්සරියං, යසඤ්ච වමි ඛෙළපිණ්ඩං විය ඡඩ්ඩයීති භගවා. තථා හි භගවා හත්ථගතං සිරිං, චතුද්දීපිස්සරියං, චක්කවත්තිසම්පත්තිසන්නිස්සයඤ්ච සත්තරතනසමුජ්ජලං යසං අනපෙක්ඛො පරිච්චජීති. අථ වා භානි නාම නක්ඛත්තානි, තෙහි සමං ගච්ඡන්ති පවත්තන්තීති භගා, සිනෙරුයුගන්ධරාදිගතා භාජනලොකසොභා. තෙ භගවා වමි තප්පටිබද්ධඡන්දරාගප්පහානෙන පජහතීති එවම්පි භගෙ වමීති භගවා.

''ධම්මසරීරං පච්චක්ඛං කරොතී''ති ''යො වො ආනන්ද මයා ධම්මො ච විනයො ච දෙසිතො පඤ්ඤත්තො, සො වො මමච්චයෙන සත්ථා''ති වචනතො ධම්මස්ස සත්ථුභාවපරියායො විජ්ජතීති කත්වා වුත්තං.

වජිරසඞ්ඝාතසමානකායො පරෙහි අභෙජ්ජසරීරත්තා. න හි භගවතො රූපකායෙ කෙනචි අන්තරායො සක්කා කාතුන්ති. **දෙසනාසම්පත්තිං නිද්දිසති** වක්ඛමානස්ස සකලසුත්තස්ස ''එව''න්ති නිද්දිසනතො. **සාවකසම්පත්තිං** නිද්දිසති පටිසම්භිදාප්පත්තෙන පඤ්චසු ඨානෙසු භගවතා එතදග්ගෙ ඨපිතෙන මයා මහාසාවකෙන සුතං, තඤ්ච ඛො මයාව සුතං, න අනුස්සවිතං, න පරම්පරාභතන්ති ඉමස්සත්ථස්ස දීපනතො. **කාලසම්පත්තිං** නිද්දිසති ''භගවා''ති පදස්ස සන්නිධානෙ පයුත්තස්ස සමය-සද්දස්ස කාලස්ස බුද්ධුප්පාදපටිමණ්ඩිතභාවදීපනතො. බුද්ධුප්පාදපරමා හි කාලසම්පදා. තෙනෙතං වුච්චති –

''කප්පකසායෙ කලියුගෙ, බුද්ධුප්පාදො අහො මහච්ඡරියං;
හුතාවහමජ්ඣෙ ජාතං, සමුදිතමකරන්දමරවින්ද''න්ති.

භගවාති දෙසකසම්පත්තිං නිද්දිසති ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමගාරවාධිවචනතො.

විජ්ජන්තරිකායාති විජ්ජුනිච්ඡරණක්ඛණෙ. **අන්තරතොති** හදයෙ. **අන්තරාති** ආරබ්භ නිප්ඵත්තීනං වෙමජ්ඣෙ. **අන්තරිකායාති** අන්තරාළෙ. එත්ථ ච ''තදන්තරං කො ජානෙය්‍ය, එතෙසං අන්තරා කප්පා, ගණනාතො අසඞ්ඛියා, අන්තරන්තරා කථං ඔපාතෙතී''ති ච ආදීසු විය කාරණවෙමජ්ඣෙසු වත්තමානා අන්තරා-සද්දා එව උදාහරිතබ්බා සියුං, න පන චිත්තඛණවිවරෙසු වත්තමානා අන්තරන්තරිකා-සද්දා. අන්තරා-සද්දස්ස හි අයං අත්ථුද්ධාරොති. අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො සියා – යෙසු අත්ථෙසු අන්තරා-සද්දො වත්තති, තෙසු අන්තරසද්දොපි වත්තතීති සමානත්ථත්තා අන්තරා-සද්දත්ථෙ වත්තමානො අන්තර-සද්දො උදාහටො, අන්තරා-සද්දො එව වා ''යස්සන්තරතො''ති එත්ථ ගාථාසුඛත්ථං රස්සං කත්වා වුත්තොති දට්ඨබ්බං. අන්තරා-සද්දො එව පන ඉක-සද්දෙන පදං වඩ්ඪෙත්වා ''අන්තරිකා''ති වුත්තොති එවමෙත්ථ උදාහරණොදාහරිතබ්බානං විරොධාභාවො දට්ඨබ්බො. **අයොජියමානෙ උපයොගවචනං න පාපුණාති** සාමිවචනස්ස පසඞ්ගෙ අන්තරා-සද්දයොගෙන උපයොගවචනස්ස ඉච්ඡිතත්තා. තෙනෙවාහ **''අන්තරාසද්දෙන යුත්තත්තා උපයොගවචනං කත''**න්ති.

''නියතො සම්බොධිපරායණො, අට්ඨානමෙතං භික්ඛවෙ අනවකාසො, යං දිට්ඨිසම්පන්නො පුග්ගලො සඤ්චිච්ච පාණං ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, ''නෙතං ඨානං විජ්ජති'' තිආදිවචනතො දිට්ඨිසීලානං නියතසභාවත්තා සොතාපන්නාපි අඤ්ඤමඤ්ඤං දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතා, පගෙව සකදාගාමිආදයො. ''තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරති, තථාරූපෙසු සීලෙසු සීලසාමඤ්ඤගතො විහරතී''ති වචනතො පුථුජ්ජනානම්පි දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙන සංහතභාවො ලබ්භතියෙව.

සුප්පියොපි ඛොති එත්ථ **ඛො**-සද්දො අවධාරණත්ථො ''අස්සොසි ඛො''තිආදීසු විය. තෙන අද්ධානමග්ගපටිපන්නො අහොසියෙව, නාස්ස මග්ගපටිපත්තියා කොචි අන්තරායො අහොසීති අයමත්ථො දීපිතො හොති. **තත්‍රාති** වා කාලස්ස පටිනිද්දෙසො. සොපි හි ''එකං සමය''න්ති පුබ්බෙ අධිකතො. යඤ්හි සමයං භගවා අන්තරා රාජගහඤ්ච නාළන්දඤ්ච අද්ධානමග්ගපටිපන්නො, තස්මිංයෙව සමයෙ සුප්පියොපි තං මග්ගං පටිපන්නො අවණ්ණං භාසති, බ්‍රහ්මදත්තො ච වණ්ණං භාසතීති. පරියායති පරිවත්තතීති **පරියායො,** වාරො. පරියායෙති දෙසෙතබ්බමත්ථං පටිපාදෙතීති **පරියායො,** දෙසනා. පරියායති අත්තනො ඵලං පරිග්ගහෙත්වා පවත්තතීති **පරියායො,** කාරණන්ති එවං පරියාය-සද්දස්ස වාරාදීසු පවත්ති වෙදිතබ්බා. **කාරණෙනාති** කාරණපතිරූපකෙන. තථා හි වක්ඛති ''අකාරණමෙව කාරණන්ති වත්වා''ති. කස්මා පනෙත්ථ ''අවණ්ණං භාසතී''ති, ''වණ්ණං භාසතී''ති ච වත්තමානකාලනිද්දෙසො කතො, නනු සඞ්ගීතිකාලතො සො අවණ්ණවණ්ණානං භාසිතකාලො අතීතොති? සච්චමෙතං, ''අද්ධානමග්ගපටිපන්නො හොතී''ති එත්ථ හොති-සද්දො විය අතීතකාලත්ථො භාසති-සද්දො ච දට්ඨබ්බො. අථ වා යස්මිං කාලෙ තෙහි අවණ්ණො වණ්ණො ච භාසීයති, තං අපෙක්ඛිත්වා එවං වුත්තං. එවඤ්ච කත්වා ''තත්‍රාති කාලස්ස පටිනිද්දෙසො''ති ඉදඤ්ච වචනං සමත්ථිතං හොති.

අකාරණන්ති අයුත්තිං, අනුපපත්තින්ති අත්ථො. න හි අරසරූපතාදයො දොසා භගවති සංවිජ්ජන්ති, ධම්මසඞ්ඛානඤ්ච දුරක්ඛාතදුප්පටිපන්නතාදයොති. **අකාරණන්ති** වා යුත්තකාරණරහිතං, පටිඤ්ඤාමත්තන්ති අධිප්පායො . ඉමස්මිඤ්ච අත්ථෙ **කාරණන්ති වත්වාති** කාරණං වාති වත්වාති අත්ථො. අරසරූපාදීනඤ්චෙත්ථ ජාතිවුඩ්ඪෙසු අභිවාදනාදිසාමීචිකම්මාකරණං **කාරණං,** තථා උත්තරිමනුස්සධම්මාලමරියඤාණදස්සනාභාවස්ස සුන්දරිකාමගුණාදිනවබොධො, සංසාරස්ස ආදිකොටියා අපඤ්ඤායනපටිඤ්ඤා, අබ්‍යාකතවත්ථුබ්‍යාකරණන්ති එවමාදයො, තථා අසබ්බඤ්ඤුතාදීනං කමාවබොධාදයො යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බා. **තථා තථාති** ජාතිවුඩ්ඪානං අනභිවාදනාදිආකාරෙන.

අවණ්ණං භාසමානොති අවණ්ණංභාසනහෙතු. හෙතුඅත්ථො හි අයං මාන-සද්දො. **අනයබ්‍යසනං පාපුණිස්සති** එකන්තමහාසාවජ්ජත්තා රතනත්තයොපවාදස්ස. තෙනෙවාහ –

> ‘‘යො නින්දියං පසංසති,
> තං වා නින්දති යො පසංසියො;
> විචිනාති මුඛෙන සො කලිං,
> කලිනා තෙන සුඛං න වින්දතී’’ති.

‘‘අම්හාකං ආචරියො’’තිආදිනා බ්‍රහ්මදත්තස්ස සංවෙගුප්පත්තිං, අත්තනො ආචරියෙ කාරුඤ්ඤප්පවත්තිඤ්ච දස්සෙත්වා කිඤ්චාපි අන්තෙවාසිනා ආචරියස්ස අනුකූලෙන භවිතබ්බං, අයං පන පණ්ඩිතජාතිකත්තා න එදිසෙසු තං අනුවත්තතීති, ඉදානි තස්ස කම්මස්සකතඤ්ඤාණප්පවත්තිං දස්සෙන්තො **‘‘ආචරියෙ ඛො පනා’’**තිආදිමාහ. **වණ්ණං භාසිතුං ආරද්ධො** ‘‘අපිනාමායං එත්තකෙනාපි රතනත්තයවණ්ණතො ඔරමෙය්‍යා’’ති. වණ්ණීයතීති **වණ්ණො,** ගුණො. වණ්ණනං ගුණසඞ්කිත්තනන්ති **වණ්ණො,** පසංසා. **සංඤ්ඤූළ්හාති** ගන්ථිතා, නිබන්ධිතාති අත්ථො. අතිත්ථෙන පක්ඛන්දො ධම්මකථිකොති න වත්තබ්බො අපරිමාණගුණත්තා බුද්ධාදීනං , නිරවසෙසානඤ්ච තෙසං ඉධ පකාසනං පාළිසංවණ්ණනායෙව සම්පජ්ජතීති. **අනුස්සවාදීති** එත්ථ **ආදි**-සද්දෙන ආකාරපරිවිතක්කදිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියො සඞ්ගණ්හාති. **අත්තනො ථාමෙන වණ්ණං අභාසි,** න පන බුද්ධාදීනං ගුණානුරූපන්ති අධිප්පායො. අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යාපරිමිතප්පභෙදා හි බුද්ධාදීනං ගුණා. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘බුද්ධොපි බුද්ධස්ස භණෙය්‍ය වණ්ණං,
> කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො;
> ඛීයෙථ කප්පො චිරදීඝමන්තරෙ,
> වණ්ණො න ඛීයෙථ තථාගතස්සා’’ති.

ඉධාපි වක්ඛති ‘‘අප්පමත්තකං ඛො පනෙත’’න්තිආදි.

ඉති හ තෙති එත්ථ **ඉතීති** වුත්තප්පකාරපරාමසනං. හ-කාරො නිපාතමත්තන්ති ආහ **‘‘එවං තෙ’’**ති.

ඉරියාපථානුබන්ධනෙන අනුබන්ධා හොන්ති, න පන සම්මාපටිපත්තිඅනුබන්ධනෙනාති අධිප්පායො. **තස්මිං කාලෙති** යස්මිං සංවච්ඡරෙ උතුම්හි මාසෙ පක්ඛෙ වා භගවා තං අද්ධානමග්ගං පටිපන්නො, තස්මිං කාලෙ. තෙනෙව හි කිරියාවිච්ඡෙදදස්සනවසෙන ‘‘රාජගහෙ පිණ්ඩාය චරතී’’ති වත්තමානකාලනිද්දෙසො කතො. **සොති** එවං රාජගහෙ වසමානො භගවා. **තං දිවසන්ති** යං දිවසං අද්ධානමග්ගපටිපන්නො, තං දිවසං. **තං අද්ධානං පටිපන්නො** නාළන්දායං වෙනෙය්‍යානං විවිධ හිතසුඛනිප්ඵත්තිං ආකඞ්ඛමානො ඉමිස්සා ච අට්ඨුප්පත්තියා තිවිධසීලාලඞ්කතං නානාවිධකුහනලපනාදිමිච්ඡාජීවවිද්ධංසනං ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිජාලවිනිවෙඨනං දසසහස්සිලොකධාතුපකම්පනං බ්‍රහ්මජාලසුත්තන්තං දෙසෙස්සාමීති. එත්තාවතා ‘‘කස්මා පන භගවා තං අද්ධානං පටිපන්නො’’ති චොදනා විසොධිතා හොති. ‘‘කස්මා ච සුප්පියො අනුබන්ධො’’ති අයං පන චොදනා ‘‘භගවතො තං මග්ගං පටිපන්නභාවං අජානන්තො’’ති එතෙන විසොධිතා හොති. න හි සො භගවන්තං දට්ඨුමෙව ඉච්ඡතීති. තෙනෙවාහ **‘‘සචෙ පන ජානෙය්‍ය, නානුබන්ධෙය්‍යා’’**ති.

නීලපීතලොහිතොදාතමඤ්ජිට්ඨපභස්සරවසෙන **‘‘ඡබ්බණ්ණරස්මියො. ‘‘සමන්තා අසීතිහත්ථප්පමාණෙ’’**ති තාසං රස්මීනං පකතියා පවත්තිට්ඨානවසෙන වුත්තං. **‘‘තස්මිං කිර සමයෙ’’**ති ච තස්මිං අද්ධානගමනසමයෙ බුද්ධසිරියා අනිගුහිතභාවදස්සනත්ථං වුත්තං. න හි තදා තස්සා නිගුහනෙ පක්කුසාතිඅභිගමනාදීසු විය කිඤ්චිපි කාරණං අත්ථීති. **රතනාවෙළං** රතනවටංසකං. **චීනපිට්ඨචුණ්ණං** සින්ධනචුණ්ණං.

බ්‍යාමප්පභාපරික්ඛෙපවිලාසිනී ච **අස්ස** භගවතො **ලක්ඛණමාලාති** මහාපුරිසලක්ඛණානි අඤ්ඤමඤ්ඤපටිබද්ධත්තා එවමාහ. ද්වත්තිංසාය චන්දමණ්ඩලානං මාලා කෙනචි ගන්ථෙත්වා ඨපිතා යදි සියාති පරිකප්පනවසෙනාහ **‘‘ගන්ථෙත්වා ඨපිතද්වත්තිංසචන්දමාලායා’’**ති. සිරිං අභිභවන්තී ඉවාති සම්බන්ධො. එස නයො **සූරියමාලායාති**ආදීසුපි. **මහාථෙරාති** මහාසාවකෙ සන්ධායාහ. එවං ගච්ඡන්තං භගවන්තං භික්ඛූ ච දිස්වා අථ අත්තනො පරිසං අවලොකෙසීති සම්බන්ධො. **‘‘යස්මා පනෙසා’’**තිආදිනා ‘‘කස්මා ච සො රතනත්තයස්ස අවණ්ණං භාසතී’’ති චොදනං විසොධෙති. **ඉතීති** එවං, වුත්තප්පකාරෙනාති අත්ථො. **ඉමෙහි ද්වීහීති** ලාභපරිවාරහානිං නිගමනවසෙන දස්සෙති. භගවතො

විරොධානුනයාභාවවීමංසනත්ථං එතෙ අවණ්ණං වණ්ණඤ්ච භාසන්තීති අපරෙ. ‘‘මාරෙන අන්වාවිට්ඨා එවං කරොන්තී’’ති ච වදන්ති.

2. අම්බලට්ඨිකාය අවිදූරෙ භවත්තා උය්‍යානං **අම්බලට්ඨිකා** යථා ‘‘වරුණානගරං, ගොදාගාමො’’ති. කෙචි පන **‘‘අම්බලට්ඨිකාති** යථාවුත්තනයෙනෙව එකගාමො’’ති වදන්ති . තෙසං මතෙ **අම්බලට්ඨිකායන්ති** සමීපත්ථෙ භුම්මවචනං. **රාජාගාරකං** වෙස්සවණමහාරාජදෙවායතනන්ති එකෙ. **බහුපරිස්සයොති** බහුපද්දවො. **‘‘සද්ධිං අන්තෙවාසිනා බ්‍රහ්මදත්තෙන මාණවෙනා’’ති වුත්තං** සීහළට්ඨකථායං. තඤ්ච බො පාළි ආරුළ්හවසෙනෙව, න පන තදා සුප්පියස්ස පරිසාය අභාවතො. කස්මා පනෙත්ථ බ්‍රහ්මදත්තොයෙව පාළි ආරුළ්හො, න සුප්පියස්ස පරිසාති? පයොජනාභාවතො. යථා චෙතං, එවං අඤ්ඤම්පි එදිසං පයොජනාභාවතො සඞ්ගීතිකාරෙහි න සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. කෙචි පන **‘‘වුත්තන්ති** පාළියං වුත්ත’’න්ති වදන්ති, තං න යුජ්ජති පාළිආරුළ්හවසෙන පාළියං වුත්තන්ති ආපජ්ජනතො. තස්මා යථාවුත්තනයෙනෙවෙත්ථ අත්ථො ගහෙතබ්බො. පරිවාරෙත්වා නිසින්නො හොතීති සම්බන්ධො.

3. **කථාධම්මොති** කථාසභාවො, **කථාධම්මො** උපපරික්ඛාවිධීති කෙචි. **නීයතීති** නයො, අත්ථො. සද්දසත්ථං අනුගතො නයො **සද්දනයො.** තත්ථ හි අනභිණ්හවුත්තිකෙ අච්ඡරිය-සද්දො ඉච්ඡිතො. තෙනෙවාහ **‘‘අන්ධස්ස පබ්බතාරොහණං වියා’’**ති. **අච්ඡරායොග්ගන්ති අච්ඡරියන්ති** නිරුත්තිනයො , සො පන යස්මා පොරාණට්ඨකථායං ආගතො, තස්මා ආහ **‘‘අට්ඨකථානයො**ති. යාවඤ්චිදං සුප්පටිවිදිතාති සම්බන්ධො, තස්ස යත්තකං සුට්ඨු පටිවිදිතා, තං එත්තකන්ති න සක්කා අම්හෙහි පටිවිජ්ඣිතුං, අක්ඛාතුං වාති අත්ථො. තෙනෙවාහ **‘‘තෙන සුප්පටිවිදිතතාය අප්පමෙය්‍යතං දස්සෙතී’’**ති.

පකතත්ථපටිනිද්දෙසො තං-සද්දොති තස්ස ‘‘භගවතා’’තිආදීහි පදෙහි සමානාධිකරණභාවෙන වුත්තස්ස යෙන අභිසම්බුද්ධභාවෙන භගවා පකතො සුපාකටො ච හොති, තං අභිසම්බුද්ධභාවං සද්ධිං ආගමනපටිපදාය අත්ථභාවෙන දස්සෙන්තො **‘‘යො සො…පෙ…. අභිසම්බුද්ධො’’**ති ආහ. සතිපි ඤාණදස්සන-සද්දානං ඉධ පඤ්ඤාවෙවචනභාවෙ තෙන තෙන විසෙසෙන නෙසං සවිසයවිසෙසප්පවත්තිදස්සනත්ථං අසාධාරණඤාණවිසෙසවසෙන විජ්ජත්තයවසෙන විජ්ජාභිඤ්ඤානාවරණවසෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමංසචක්ඛුවසෙන පටිවෙධදෙසනාඤාණවසෙන ච තදත්ථං යොජෙත්වා දස්සෙන්තො **‘‘තෙසං තෙස’’**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **ආසයානුසයං ජානතා**ආසයානුසයඤාණෙන. **සබ්බඤෙය්‍යධම්මං පස්සතා** සබ්බඤ්ඤුතානාවරණඤාණෙහි.

පුබ්බෙනිවාසාදීහීති පුබ්බෙනිවාසාසවක්ඛයඤාණෙහි. **පටිවෙධපඤ්ඤායාති** අරියමග්ගපඤ්ඤාය. **අරීනන්ති** කිලෙසාරීනං, පඤ්චවිධමාරානං වා, සාසනපච්චත්ථිකානං වා අඤ්ඤතිත්ථියානං, තෙසං හනනං පාටිහාරියෙහි අභිභවනං, අප්පටිභානතාකරණං, අජ්ඣුපෙක්ඛනඤ්ච. කෙසිවිනයසුත්තඤ්චෙත්ථ නිදස්සනං.

තථා ඨානාඨානාදීනි **ජානතා,** යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ **පස්සතා,** සවාසනානං ආසවානං ඛීණත්තා **අරහතා,** අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිභෙදෙ ධම්මෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යාදිතො අවිපරීතාවබොධතො **සම්මාසම්බුද්ධෙන** . අථ වා තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤාණතාය **ජානතා,** තිණ්ණම්පි කම්මානං ඤාණානුපරිවත්තිතො නිසම්මකාරිතාය **පස්සතා,** දවාදීනම්පි අභාවසාධිකාය පහානසම්පදාය **අරහතා,** ඡන්දාදීනං අහානිහෙතුභූතාය අපරික්ඛයපටිභානසාධිකාය සබ්බඤ්ඤුතාය **සම්මාසම්බුද්ධෙනාති** එවං දසබලට්ඨාරසාවෙණිකබුද්ධධම්මෙහිපි යොජනා වෙදිතබ්බා.

යදිපි හීනකල්‍යාණභෙදෙන දුවිධාව අධිමුත්ති පාළියං වුත්තා, පවත්තිආකාරවසෙන පන අනෙකභෙදභින්නාති ආහ **‘‘නානාධිමුත්තිකතා’’**ති. සා පන අධිමුත්ති අජ්ඣාසයධාතු, තදපි තථා තථා දස්සනං ඛමනං රොචනඤ්චාති ආහ **‘‘නානජ්ඣාසයතා…පෙ…. රුචිතා’’**ති. **නානාධිමුත්තිකතඤාණෙනාති** චෙත්ථ සබ්බඤ්ඤුතඤාණං අධිප්පෙතං, න දසබලඤාණන්ති ආහ **‘‘සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙනා’’**ති. **ඉති හ මෙති** එත්ථ එවං-සද්දත්ථො **ඉති**-සද්දො, **හ**-කාරො නිපාතමත්තං සරලොපො ච කතොති දස්සෙතුං වුත්තං **‘‘එවං ඉමෙ’’**ති.

4. **අරහත්තමග්ගෙන සමුග්ඝාතං කතං,** යතො ‘‘නත්ථි අබ්‍යාවටමනො’’ති බුද්ධධම්මෙසු වුච්චති. **වීතිනාමෙත්වා** ඵලසමාපත්තීහි. **නිවාසෙත්වා** විහාරනිවාසනපරිවත්තනවසෙන. **‘‘කදාචි එකකො’’**තිආදි තෙසං තෙසං විනෙය්‍යානං විනයනානුකූලං භගවතො උපසඞ්කමදස්සනං. පාදනික්ඛෙපසමයෙ භූමියා සමභාවාපත්ති සුප්පතිට්ඨිතපාදතාය නිස්සන්දඵලං, න ඉද්ධිනිම්මානං. **‘‘ඨපිතමත්තෙ දක්ඛිණපාදෙ’’**ති බුද්ධානං සබ්බදක්ඛිණතාය වුත්තං. **අරහත්තෙ** පතිට්ඨහන්තීති සම්බන්ධො.

දුල්ලභා සම්පත්තීති සතිපි මනුස්සත්තපටිලාභෙ පතිරූපදෙසවාසඉන්ද්‍රියාවෙකල්ලසද්ධාපටිලාභාදයො ගුණා දුල්ලභාති අත්ථො. **චාතුමහාරාජිකභවනන්ති** චාතුමහාරාජිකදෙවලොකෙ සුඤ්ඤවිමානානි ගච්ඡන්තීති අත්ථො. එස නයො **තාවතිංසභවනාදීසුපි. කාලයුත්තන්ති** ඉමිස්සා වෙලාය ඉමස්ස එවං වත්තබ්බන්ති තංතංකාලානුරූපං. **සමයයුත්තන්ති** තස්සෙව වෙවචනං, අට්ඨුප්පත්තිඅනුරූපං වා. අථ වා **සමයයුත්තන්ති** හෙතුදාහරණසහිතං. කාලෙන සාපදෙසඤ්හි භගවා ධම්මං දෙසෙති. **උතුං ගණ්හාපෙති,** න පන මලං පක්ඛාලෙතීති අධිප්පායො. න හි භගවතො කායෙ රජොජල්ලං උපලිම්පතීති.

කිලාසුභාවො කිලමථො. සීහසෙය්‍යං කප්පෙති සරීරස්ස කිලාසුභාවමොචනත්ථන්ති යොජෙතබ්බං. **‘‘බුද්ධචක්ඛුනා ලොකං වොලොකෙතී’’**ති ඉදං පච්ඡිමයාමෙ භගවතො බහුලආචිණ්ණවසෙන වුත්තං. අප්පෙකදා අවසිට්ඨබලඤාණෙහි සබ්බඤ්ඤුතඤාණෙන ච භගවා තමත්ථං සාධෙතීති. ‘‘ඉමෙ දිට්ඨිට්ඨානා’’තිආදිදෙසනා **සීහනාදො.** තෙසං ‘‘වෙදනාපච්චයා තණ්හා’’ තිආදිනා **පච්චයාකාරං සමොධානෙත්වා. ‘‘සිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය නභං පහරන්තො විය වා’’**ති ඉදං බ්‍රහ්මජාලදෙසනාය අනඤ්ඤසාධාරණත්තා සුදුක්කරතාදස්සනත්ථං වුත්තං. **එතන්ති** ‘‘යෙන, තෙනා’’ති එතං පදද්වයං. **යෙනාති** වා හෙතුම්හි කරණවචනං, **යෙන කාරණෙන සො** මණ්ඩලමාළො උපසඞ්කමිතබ්බො, **තෙන** කාරණෙන උපසඞ්කමීති අත්ථො, කාරණං පන ‘‘ඉමෙ භික්ඛූ’’තිආදිනා අට්ඨකථායං වුත්තංඑව. **කට්ඨන්ති** නිසීදනයොග්‍යං දාරුක්ඛන්ධං.

පුරිමොති ‘‘කතමාය නු භවථා’’ති එවං වුත්තො අත්ථො. **කා ච පන වොති** එත්ථ ච-සද්දො බ්‍යතිරෙකෙ. තෙන යථාපුච්ඡිතාය කථාය වක්ඛමානං විප්පකතභාවං ජොතෙති. **පන**-සද්දො වචනාලඞ්කාරො. යාය හි කථාය තෙ භික්ඛූ සන්නිසින්නා, සා එව අන්තරාකථාභූතා විප්පකතා විසෙසෙන පුන පුච්ඡීයතීති. **අඤ්ඤාති** අන්තරාසද්දස්ස අත්ථමාහ. අඤ්ඤත්ථෙ හි අයං අන්තරා-සද්දො ‘‘භූමන්තරං සමයන්තර’’න්තිආදීසු විය. **අන්තරාති** වා වෙමජ්ඣෙති අත්ථො. නනු ච තෙහි භික්ඛූහි සා කථා යථාධිප්පායං ‘‘ඉති හ මෙ’’තිආදිනා නිට්ඨපිතා යෙවාති? න නිට්ඨාපිතා භගවතො උපසඞ්කමනෙන උපච්ඡින්නත්තා. යදි හි භගවා තස්මිං ඛණෙ න උපසඞ්කමෙය්‍ය භිය්‍යොපි තප්පටිබද්ධායෙව කථා පවත්තෙය්‍යුං, භගවතො උපසඞ්කමනෙන පන න පවත්තෙසුං. තෙනෙවාහ **අයං ඛො...පෙ.... අනුප්පත්තො’’**ති. කස්මා පනෙත්ථ ධම්මවිනයසඞ්ගහෙ කරියමානෙ නිදානවචනං, නනු භගවතො වචනමෙව සඞ්ගහෙතබ්බන්ති? වුච්චතෙදෙසනාය ඨිතිඅසම්මොසසද්ධෙය්‍යභාවසම්පාදනත්ථං. කාලදෙසදෙසකවත්ථුධම්මපටිග්ගාහකපටිබද්ධා හි දෙසනා චිරට්ඨිතිකා හොති, අසම්මොසධම්මා සද්ධෙය්‍යා ච. දෙසකාලකත්තුසොතුනිමිත්තෙහි උපනිබන්ධො විය වොහාරවිනිච්ඡයො, තෙනෙව ආයස්මතා මහාකස්සපෙන ‘‘බ්‍රහ්මජාලං ආවුසො ආනන්ද කත්ථ භාසිත’’න්තිආදිනා දෙසාදිපුච්ඡාසු කතාසු තාසං විස්සජ්ජනං කරොන්තෙන ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන නිදානං භාසිතන්ති තයිදමාහ **‘‘කාල...පෙ.... නිදානං භාසිත’’**න්ති.

අපිච සත්ථුසිද්ධියා නිදානවචනං. තථාගතස්ස හි භගවතො පුබ්බරචනානුමානාගමතක්කාභාවතො සම්මාසම්බුද්ධත්තසිද්ධි. සම්මාසම්බුද්ධභාවෙන හිස්ස පුබ්බරචනාදීනං අභාවො සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණචාරතාය, එකප්පමාණත්තා ච ඤෙය්‍යධම්මෙසු. තථා ආචරියමුට්ඨිධම්මමච්ඡරියසත්ථුසාවකානුරොධාභාවතො ඛීණාසවත්තසිද්ධි. ඛීණා සවතාය හිස්ස ආචරියමුට්ඨිආදීනං අභාවො, විසුද්ධා ච පරානුග්ගහප්පවත්ති. ඉති දෙසකදොසභූතානං දිට්ඨිචාරිත්තසම්පත්තිදූසකානං අවිජ්ජාතණ්හානං අභාවසූචකෙහි, ඤාණප්පහානසම්පදාහි බ්‍යඤ්ජනකෙහි ච සම්බුද්ධවිසුද්ධභාවෙහි පුරිමවෙසාරජ්ජද්වයසිද්ධි, තතො එව ච අන්තරායිකනිය්‍යානිකධම්මෙසු සම්මොහාභාවසිද්ධිතො පච්ඡිමවෙසාරජ්ජද්වයසිද්ධීති භගවතො චතුවෙසාරජ්ජසමන්නාගමො , අත්තහිතපරහිතප්පටිපත්ති ච පකාසිතා හොති නිදානවචනෙන සම්පත්තපරිසාය අජ්ඣාසයානුරූපං ඨානුප්පත්තිකප්පටිභානෙන ධම්මදෙසනාදීපනතො, ‘‘ජානතා පස්සතා’’තිආදි වචනතො ච. තෙන වුත්තං ‘‘සත්ථුසිද්ධියා නිදානවචන’’න්ති.

තථා සත්ථුසිද්ධියා නිදානවචනං. ඤාණකරුණාපරිග්ගහිතසබ්බකිරියස්ස හි භගවතො නත්ථි නිරත්ථිකා පවත්ති, අත්තහිතත්ථා වා, තස්මා පරෙසංයෙව අත්ථාය පවත්තසබ්බකිරියස්ස සම්මාසම්බුද්ධස්ස සකලම්පි කායවචීමනොකම්මං සත්ථුභූතං, න කබ්‍යරචනාදිසාසනභූතං. තෙන වුත්තං ‘‘සත්ථුසිද්ධියා නිදානවචන’’න්ති. අපිච සත්ථුනො පමාණභූතතාවිභාවනෙන සාසනස්ස පමාණභාවසිද්ධියා නිදානවචනං. ‘‘භගවතා’’ති හි ඉමිනා තථාගතස්ස ගුණවිසිට්ඨසත්තුත්තමාදිභාවදීපනෙන, ‘‘ජානතා’’තිආදිනා ආසයානුසයඤාණාදිපයොගදීපනෙන ච අයමත්ථො සාධිතො හොති. ඉදමෙත්ථ නිදානවචනපයොජනස්ස මුඛමත්තදස්සනං. කො හි සමත්ථො බුද්ධානුබුද්ධෙන ධම්මභණ්ඩාගාරිකෙන භාසිතස්ස නිදානස්ස පයොජනානි නිරවසෙසතො විභාවෙතුන්ති.

නිදානවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

5. නික්ඛිත්තස්සාති දෙසිතස්ස. දෙසනාපි හි දෙසෙතබ්බස්ස සීලාදිඅත්ථස්ස විනෙය්‍යසන්තානෙසු නික්ඛිපනතො ‘‘නික්ඛෙපො’’ති වුච්චති. තත්ථ යථා අනෙකසතඅනෙකසහස්සභෙදානිපි සුත්තන්තානි සංකිලෙසභාගියාදිසාසනප්පට්ඨානනයෙන සොළසවිධතං නාතිවත්තන්ති, එවං අත්තජ්ඣාසයාදිසුත්තනික්ඛෙපවසෙන චතුබ්බිධභාවන්ති ආහ **‘‘චත්තාරො සුත්තනික්ඛෙපා’’**ති. කාමඤ්චෙත්ථ අත්තජ්ඣාසයස්ස, අට්ඨුප්පත්තියා ච පරජ්ඣාසයපුච්ඡාහි සද්ධිං සංසග්ගභෙදො සම්භවති අජ්ඣාසයපුච්ඡානුසන්ධිසබ්භාවතො, අත්තජ්ඣාසයඅට්ඨුප්පත්තීනං පන අඤ්ඤමඤ්ඤං සංසග්ගො නත්ථීති නයිධ නිරවසෙසො විත්ථාරනයො සම්භවති, තස්මා ‘‘චත්තාරො සුත්තනික්ඛෙපා’’ති වුත්තං. අථ වා යදිපි අට්ඨුප්පත්තියා අජ්ඣාසයෙන සියා සංසග්ගභෙදො, තදන්තොගධත්තා පන සෙසනික්ඛෙපානං මූලනික්ඛෙපවසෙන චත්තාරොව දස්සිතාති දට්ඨබ්බං. සො පනායං සුත්තනික්ඛෙපො සාමඤ්ඤභාවතො පඨමං විචාරෙතබ්බො, තස්මිං විචාරිතෙ යස්සා අට්ඨුප්පත්තියා ඉදං සුත්තං නික්ඛිත්තං, තස්සා විභාගවසෙන ‘‘මමං වා භික්ඛවෙ’’තිආදිනා (දී. නි. 1.5, 6), ‘‘අප්පමත්තකං ඛො පනෙත’’න්තිආදිනා (දී. නි. 1.7), ‘‘අත්ථි භික්ඛවෙ’’තිආදිනා (දී. නි. 1.28) ච පවත්තානං සුත්තානං සුත්තපදෙසානං වණ්ණනා වුච්චමානා තංතංඅනුසන්ධිදස්සනසුඛතාය සුවිඤ්ඤෙය්‍යා හොතීති ආහ **‘‘සුත්තනික්ඛෙපං විචාරෙත්වා වුච්චමානා පාකටා හොතී’’**ති.

‘‘සුත්තනික්ඛෙපා’’තිආදීසු නික්ඛිපනං නික්ඛෙපො, සුත්තස්ස නික්ඛෙපො සුත්තස්ස කථනං **සුත්තනික්ඛෙපො,** සුත්තදෙසනාති අත්ථො. නික්ඛිපීයතීති වා නික්ඛෙපො, සුත්තංයෙව නික්ඛෙපො **සුත්තනික්ඛෙපො.** අත්තනො

අජ්ඣාසයො අත්තජ්ඣාසයො, සො අස්ස අත්ථි සුත්තදෙසනාකාරණභූතොති **අත්තජ්ඣාසයො.** අත්තනො අජ්ඣාසයො එතස්සාති වා **අත්තජ්ඣාසයො. පරජ්ඣාසයොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. පුච්ඡාය වසො පුච්ඡාවසො, සො එතස්ස අත්ථීති **පුච්ඡාවසිකො.** අරණීයතො අත්ථො, සුත්තදෙසනාය වත්ථු. අත්ථස්ස උප්පත්ති අත්ථුප්පත්ති, අත්ථුප්පත්තියෙව අට්ඨුප්පත්ති, සා එතස්ස අත්ථීති **අට්ඨුප්පත්තිකො.** අථ වා නික්ඛිපීයති සුත්තං එතෙනාති **සුත්තනික්ඛෙපො,** අත්තජ්ඣාසයාදි එව. එතස්මිං පන අත්ථවිකප්පෙ අත්තනො අජ්ඣාසයො **අත්තජ්ඣාසයො,** පරෙසං අජ්ඣාසයො **පරජ්ඣාසයො,** පුච්ඡීයතීති පුච්ඡා, පුච්ඡිතබ්බො අත්ථො. සොතබ්බවසප්පවත්තං ධම්මප්පටිග්ගාහකානං වචනං පුච්ඡාවසිකා, තදෙව නික්ඛෙපසද්දාපෙක්ඛාය පුල්ලිඞ්ගවසෙන වුත්තං **"පුච්ඡාවසිකො"**ති. තථා අට්ඨුප්පත්තියෙව **"අට්ඨුප්පත්තිකො"**ති එවම්පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එත්ථ ච පරෙසං ඉන්ද්‍රියපරිපාකාදිකාරණනිරපෙක්ඛතා අත්තජ්ඣාසයස්ස විසුං නික්ඛෙපභාවො යුත්තො. තෙනෙවාහ **"කෙවලං අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව කථෙතී"**ති. පරජ්ඣාසයපුච්ඡාවසිකානං පන පරෙසං අජ්ඣාසයපුච්ඡානං දෙසනානිමිත්තභූතානං උප්පත්තියං පවත්තිතානං කථං අට්ඨුප්පත්තියං අනවරොධො, පුච්ඡාවසිකඅට්ඨුප්පත්තිකානං වා පරජ්ඣාසයානුරොධෙන පවත්තිතදෙසනත්තා කථං පරජ්ඣාසයෙ අනවරොධොති න චොදෙතබ්බමෙතං. පරෙසඤ්හි අභිනීහාරපරිපුච්ඡාදිවිනිමුත්තස්සෙව සුත්තදෙසනාකාරණුප්පාදස්ස අට්ඨුප්පත්තිභාවෙන ගහිතත්තා පරජ්ඣාසයපුච්ඡාවසිකානං විසුං ගහණං. තථා හි ධම්මදායාදසුත්තාදීනං (ම. නි. 1.29) ආමිසුප්පාදාදිදෙසනානිමිත්තං "අට්ඨුප්පත්තී"ති වුච්චති. පරෙසං පුච්ඡං විනා අජ්ඣාසයමෙව නිමිත්තං කත්වා දෙසිතො පරජ්ඣාසයො, පුච්ඡාවසෙන දෙසිතො පුච්ඡාවසිකොති පාකටොයමත්ථොති. **අත්තනො අජ්ඣාසයෙනෙව කථෙසි** ධම්මතන්තිඨපනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. **සම්මප්පධානසුත්තන්තහාරකොති** අනුපුබ්බෙන නිද්දිට්ඨානං සංයුත්තකෙ සම්මප්පධානපටිසංයුත්තානං සුත්තානං ආවළි, තථා **ඉද්ධිපාදහාරකාදි. විමුත්තිපරිපාචනීයා ධම්මා** සද්ධින්ද්‍රියාදයො. **අභිනීහාර**න්ති පණිධානං.

වණ්ණාවණ්ණෙති එත්ථ "අච්ඡරියං ආවුසො"තිආදිනා භික්ඛුසඞ්ඝෙන වුත්තො වණ්ණොපි සඞ්ගහිතො, තං පන අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා "අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙව ධම්මා"තිආදිනා උපරි දෙසනං ආරභිස්සතීති. "මමං වා භික්ඛවෙ පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යු"න්ති ඉමිස්සා දෙසනාය බ්‍රහ්මදත්තෙන වුත්තවණ්ණො අට්ඨුප්පත්තීති කත්වා වුත්තං **"අන්තෙවාසී වණ්ණං. ඉති ඉමං වණ්ණාවණ්ණං අට්ඨුප්පත්තිං කත්වා"**ති. වා-සද්දො උපමානසමුච්චයසංසයවවස්සග්ගපදපූරණවිකප්පාදීසු බහූසු අත්ථෙසු දිස්සති. තථා හෙස "පණ්ඩිතො වාපි තෙන සො"තිආදීසු (ධ. ප. 63) උපමානෙ දිස්සති, සදිසභාවෙති අත්ථො. "තං වාපි ධීරා මුනි වෙදයන්තී"තිආදීසු (සු. නි. 203) සමුච්චයෙ, "කෙ වා ඉමෙ, කස්ස වා"තිආදීසු (පාරා. 296) සංසයෙ, "අයං වා ඉමෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං සබ්බබාලො සබ්බමූළ්හො"තිආදීසු වවස්සග්ගෙ, "න වායං කුමාරකො මත්තමඤ්ඤාසී"තිආදීසු (සං. නි. 2.154) පදපූරණෙ, "යෙ හි කෙචි භික්ඛවෙ සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා"තිආදීසු (ම. නි. 1.170) විකප්පෙ, ඉධායං විකප්පෙයෙවාති දස්සෙන්තො ආහ **"වා-සද්දො විකප්පනත්ථො"**ති. **පර**-සද්දො අත්ථෙව අඤ්ඤත්ථෙ "අහඤ්චෙව ඛො පන ධම්මං දෙසෙය්‍යං, පරෙ ච මෙ න ආජානෙය්‍යු"න්තිආදීසු (දී. නි. 2.64, 65; ම. නි. 1.281; ම. නි. 2.223; සං. නි. 1.172; මහාව. 4, 8) අත්ථි අධිකෙ "ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණ"න්තිආදීසු (පටි. ම. මාතිකා 68, 1.111) අත්ථි පච්ඡාභාගෙ "පරතො ආගමිස්සතී"තිආදීසු. අත්ථි පච්චනීකභාවෙ "උප්පන්නං පරප්පවාදං සහ ධම්මෙන සුනිග්ගහිතං නිග්ගහෙත්වා"තිආදීසු (දී. නි. 2.168). ඉධාපි පච්චනීකභාවෙති දස්සෙන්තො ආහ **"පරෙති පටිවිරුද්ධා"**ති.

ඊදිසෙසුපීති එත්ථ **පි**-සද්දො සම්භාවනෙ, තෙන රතනත්තයනිමිත්තම්පි අකුසලචිත්තප්පවත්ති න කාතබ්බා, පගෙව වට්ටාමිසලොකාමිසනිමිත්තන්ති දස්සෙති. සභාවධම්මතො අඤ්ඤස්ස කත්තුඅභාවජොතනත්ථං ආහනතීති කත්තුඅත්ථෙ ආඝාතසද්දං දස්සෙති, තත්ථ **ආහනතීති** හිංසති විබාධති, උපතාපෙති වාති අත්ථො. ආහනති එතෙන, ආහනනමත්තං වා **ආඝාතොති** කරණභාවත්ථාපි සම්භවන්තියෙව. එවං අවයවභෙදනෙන ආඝාත-සද්දස්ස අත්ථං වත්වා ඉදානි තත්ථ පරියායෙනපි අත්ථං දස්සෙන්තො **"කොපස්සෙතං අධිවචන"**න්ති ආහ. අයඤ්ච නයො **"අප්පච්චයො අනභිරද්ධී"**තිආදීසුපි යථාසම්භවං වත්තබ්බො. **අප්පතීතා හොන්ති තෙනාති** පාකටපරියායෙන අප්පච්චය-සද්දස්ස අත්ථදස්සනං, තංමුඛෙන පන න පච්චෙති තෙනාති **අප්පච්චයොති** දට්ඨබ්බං. **අභිරාධයතීති** සාධයති. **ද්වීහීති** ආඝාතඅනභිරද්ධිපදෙහි. **එකෙනාති** අප්පච්චයපදෙන. **සෙසානන්ති** සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධානං, සඤ්ඤාවිඤ්ඤාණඅවසිට්ඨසඞ්ඛාරක්ඛන්ධසඞ්ඛාතානං වා. **කරණ**න්ති උප්පාදනං. ආඝාතාදීනඤ්හි පවත්තියා පච්චයසමවායනං ඉධ "කරණ"න්ති වුත්තං, තං පන අත්ථතො උප්පාදනමෙව. අනුප්පාදනඤ්හි සන්ධාය භගවතා "න කරණීයා"ති වුත්තන්ති. **පටික්ඛිත්තමෙව** එකුප්පාදෙකවත්ථුකෙකාරම්මණෙකනිරොධභාවතො.

තත්ථාති තස්මිං මනොපදොසෙ. **තුම්හන්ති** "තුම්හාක"න්ති ඉමිනා සමානත්ථො එකො සද්දො "යථා අම්හාක"න්ති ඉමිනා සමානත්ථො "අම්හ"න්ති අයං සද්දො. යථාහ, "තස්මා හි අම්හං දහරා න මීයරෙ"ති (ජා. 1.9.93, 99). **"අන්තරායො"**ති ඉදං මනොපදොසස්ස අකරණීයතාය කාරණවචනං. යස්මා තුම්හාකංයෙව ච භවෙය්‍ය තෙන කොපාදිනා පඨමජ්ඣානාදීනං අන්තරායො, තස්මා තෙ කොපාදිපරියායෙන වුත්තා ආඝාතාදයො න කරණීයාති අත්ථො. තෙන නාහං "සබ්බඤ්ඤූ"ති ඉස්සරභාවෙන තුම්හෙ තතො නිවාරෙමි, අථ ඛො ඉමිනා නාම කාරණෙනාති දස්සෙති. තං පන කාරණවචනං යස්මා ආදීනවවිභාවනං හොති, තස්මා ආහ **"ආදීනවං දස්සෙන්තො"**ති. **"අපි නු තුම්හෙ"**තිආදිනා මනොපදොසො න කාලන්තරභාවිනොයෙව හිතසුඛස්ස අන්තරායකරො, අථ ඛො තඞ්ඛණප්පවත්තිරහස්සපි හිතසුඛස්ස අන්තරායකරොති මනොපදොසෙ ආදීනවං දළ්හතරං කත්වා දස්සෙති. **යෙසං කෙසඤ්චි** "පරෙ"තිආදීසු විය න පටිවිරුද්ධානංයෙවාති අත්ථො. තෙනෙවාහ **"කුපිතො"**තිආදි.

අන්ධතමන්ති අන්ධභාවකරතමං. **යන්ති** යත්ථ. භුම්මත්ථෙ හි එතං පච්චත්තවචනං. යස්මිං කාලෙ කොධො සහතෙ නරං, අන්ධතමං තදා හොතීති සම්බන්ධො. **යන්ති** වා කාරණවචනං, යස්මා කොධො උප්පජ්ජමානො නරං අභිභවති, තස්මා අන්ධතමං තදා හොති, යදා කොධොති අත්ථො යංතංසද්දානං එකන්තසම්බන්ධිභාවතො. අථ වා **යන්ති** කිරියාය පරාමසනං. **කොධො සහතෙති** යදෙතං කොධස්ස සහනං අභිභවනං, එතං අන්ධකාරතමභවනන්ති අත්ථො. අථ වා යං නරං කොධො සහතෙ අභිභවති, තස්ස අන්ධතමං තදා හොති, තතො ච කුද්ධො අත්ථං න ජානාති, කුද්ධො ධම්මං න පස්සතීති. **අන්තරතොති** අබ්භන්තරතො, චිත්තතො වා.

''ඉදම්පිදම්පි කාරණ''න්ති ඉමිනා සබ්බඤ්ඤූ එව අම්හාකං සත්ථා අවිපරීතධම්මදෙසනත්තා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො එකන්තනියානිකත්තා, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො සංකිලෙසරහිතත්තාති ඉමමත්ථං දස්සෙති. **''ඉදම්පිදම්පි කාරණ''**න්ති එතෙන ච ''න සබ්බඤ්ඤූ''තිආදිවචනං අභූතං අතච්ඡන්ති නිබ්බෙඨිතං හොති. **දුතියං පදන්ති** ''අතච්ඡ''න්ති පදං. **පඨමස්සාති** ''අභූත''න්ති පදස්ස. **චතුත්ථඤ්චාති** ''න ච පනෙතං අම්හෙසු සංවිජ්ජතී''ති පදං. **තතියස්සාති** ''නත්ථි චෙතං අම්හෙසූ''ති පදස්ස. **අවණ්ණෙයෙවාති** කාරණපතිරූපකං වත්වා දොසපතිට්ඨාපනවසෙන නින්දනෙ එව. **න සබ්බත්ථාති** කෙවලං අක්කොසනබුංසනවම්භනාදීසු න එකන්තෙන නිබ්බෙඨනං කාතබ්බන්ති අත්ථො. වුත්තමෙවත්ථං **''යදි හී''**තිආදිනා පාකටං කත්වා දස්සෙති.

6. **ආනන්දන්ති** පමොදන්ති **එතෙන** ධම්මෙන තංසමඞ්ගිනො සත්තාති ආනන්ද-සද්දස්ස කරණත්ථතං දස්සෙති . සොභනං මනො අස්සාති සුමනො, සොභනං වා මනො සුමනො, තස්ස භාවො සොමනස්සන්ති තදඤ්ඤධම්මානම්පි සම්පයුත්තානං සොමනස්සභාවො ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති රුළ්හීසද්දත්තා යථා ''පඞ්කජ''න්ති දස්සෙන්තො **''චෙතසිකසුඛස්සෙතං අධිවචන''**න්ති ආහ. උබ්බිලයතීති උබ්බිලං, හින්දති පුරිමාවත්ථාය විසෙසං ආපජ්ජතීති අත්ථො. උබ්බිලමෙව උබ්බිලාවිතං, තස්ස භාවො **උබ්බිලාවිතත්තං.** යාය උප්පන්නාය කායචිත්තං වාතපූරිතභස්තා විය උද්ධුමායනාකාරප්පත්තං හොති, තස්සා ගෙහස්සිතාය ඔදග්ගියපීතියා එතං අධිවචනං. තෙනෙවාහ **''උද්ධච්චාවහායා''**තිආදි. ඉධාපි ''කිඤ්චාපි තෙසං භික්ඛූනං උබ්බිලාවිතමෙව නත්ථි, අථ ඛො ආයතිං කුලපුත්තානං එදිසෙසුපි ඨානෙසු අකුසලුප්පත්තිං පටිසෙධෙන්තො ධම්මනෙත්තිං ඨපෙතී''ති, **''ද්වීහි පදෙහි සඞ්ඛාරක්ඛන්ධො, එකෙන වෙදනාක්ඛන්ධො වුත්තො''**ති එත්ථ ''තෙසං වසෙන සෙසානම්පි සම්පයුත්තධම්මානං කරණං පටික්ඛිත්තමෙවා''ති ච අට්ඨකථායං, **''පි-සද්දො සම්භාවනෙ''**තිආදිනා ඉධ ච වුත්තනයෙන අත්ථො යථාසම්භවං වෙදිතබ්බො. **''තුම්හංයෙවස්ස තෙන අන්තරායො''**ති එත්ථාපි ''අන්තරායොති ඉද''න්තිආදිනා හෙට්ඨා අවණ්ණපක්ඛෙ වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො.

කස්මා පනෙතන්ති ච වක්ඛමානංයෙව අත්ථං මනසි කත්වා චොදෙති. ආචරියො **''සච්චං වණ්ණිත''**න්ති තමත්ථං පටිජානිත්වා **''තං පන නෙක්ඛම්මනිස්සිත''**න්තිආදිනා පරිහරති. තත්ථ **එතන්ති** ආනන්දාදීනං අකරණීයතාවචනං. නනු භගවතා වණ්ණිතන්ති සම්බන්ධො. **කසිණෙනාති** කසිණතාය සකලභාවෙන. කෙචි පන **''ජම්බුදීපස්සාති** කරණෙ සාමිවචන''න්ති වදන්ති, තෙසං මතෙන කසිණජම්බුදීප-සද්දානං සමානාධිකරණභාවො දට්ඨබ්බො. **තස්මාති** යස්මා ගෙහස්සිතපීතිසොමනස්සං ඣානාදීනං අන්තරායකරං, තස්මා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා ''සොමනස්සං පාහං දෙවානං ඉන්ද දුවිධෙන වදාමි සෙවිතබ්බම්පි අසෙවිතබ්බම්පී''ති (දී. නි. 2.359). **''අයඤ්හී''**තිආදි යෙන සම්පයුත්තා පීති අන්තරායකරී, තං දස්සනත්ථං වුත්තං. තත්ථ ''ඉදඤ්හි ලොභසහගතං පීතිසොමනස්ස''න්ති වත්තබ්බං සියා, පීතිග්ගහණෙන පන සොමනස්සම්පි ගහිතමෙව හොති සොමනස්සරහිතාය පීතියා අභාවතොති පීතියෙව ගහිතාති දට්ඨබ්බං. අථ වා සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බවිභාගවචනතො සොමනස්සස්ස පාකටො අන්තරායකරභාවො, න තථා පීතියාති පීතියෙව ලොභසහගතත්තෙන විසෙසෙත්වා වුත්තා. **''ලුද්ධො අත්ථ''**න්තිආදිගාථානං ''කුද්ධො අත්ථ''න්තිආදි ගාථාසු විය අත්ථො දට්ඨබ්බො.

''මමං වා භික්ඛවෙ පරෙ වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, ධම්මස්ස වා වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, සඞ්ඝස්ස වා වණ්ණං භාසෙය්‍යුං, තත්‍ර චෙ තුම්හෙ අස්සථ ආනන්දිනො සුමනා උබ්බිලාවිතා, අපි නු තුම්හෙ පරෙසං සුභාසිතදුබ්භාසිතං ආජානෙය්‍යාථාති. නො හෙතං භන්තෙ''ති අයං **තතියවාරො,** සො දෙසනාකාලෙ නීහරිත්වා දෙසෙතබ්බපුග්ගලාභාවතො දෙසනාය අනාගතොපි තදත්ථසම්භවතො අත්ථතො ආගතොයෙවාති දට්ඨබ්බො යථා තං කථාවත්ථුපකරණං විත්ථාරවසෙනාති අධිප්පායො. **''අත්ථතො ආගතො යෙවා''**ති එතෙන සංවණ්ණනාකාලෙ තථා බුජ්ඣනකසත්තානං වසෙන සො වාරො ආනෙත්වා වත්තබ්බොති දස්සෙති. **''යථෙව හී''**තිආදිනා තමෙවත්ථසම්භවං විභාවෙති. **වුත්තනයෙනාති** ''තත්‍ර තුම්හෙහීති තස්මිං වණ්ණෙ තුම්හෙහී''තිආදිනා, ''දුතියං පදං පඨමස්ස පදස්ස, චතුත්ථඤ්ච තතියස්ස වෙවචන''න්තිආදිනා ච වුත්තනයෙන.

චූළසීලවණ්ණනා

7. **නිවත්තො** අමූලකත්තා විස්සජ්ජෙතබ්බතාභාවතො. **අනුවත්තතියෙව** විස්සජ්ජෙතබ්බතාය අධිකතභාවතො. **අනුසන්ධිං දස්සෙස්සති** ''අත්ථි භික්ඛවෙ''තිආදිනා. ඔරන්ති වා අපරභාගො ''ඔරතො භොගං, ඔරං පාර''න්තිආදීසු විය. අථ වා හෙට්ඨාඅත්ථො **ඔර**-සද්දො ''ඔරං ආගමනාය යෙ පච්චයා, තෙ ඔරම්භාගියානි සංයොජනානී''තිආදීසු විය. සීලඤ්හි සමාධිපඤ්ඤායො අපෙක්ඛිත්වා අපරභාගො, හෙට්ඨාභූතඤ්ච හොතීති. **සීලමත්තකන්ති** එත්ථ **මත්ත**-සද්දො අප්පකත්ථො වා ''භෙසජ්ජමත්තා''තිආදීසු (දී. නි. 1.447) විය. විසෙසනිවත්තිඅත්ථො වා ''අවිතක්කවිචාරමත්තා ධම්මා (ධ. ස. තිකමාතිකා 6), මනොමත්තා ධාතු මනොධාතූ''ති ච ආදීසු විය. ''අප්පමත්තකං, ඔරමත්තක''න්ති පදද්වයෙන සාමඤ්ඤතො වුත්තොයෙව හි අත්ථො සීලමත්තකන්ති විසෙසවසෙන වුත්තො. අථ වා සීලෙනපි තදෙකදෙසස්සෙව

සඞ්ගහණත්ථං අප්පකත්ථවාචකො, විසෙසනිවත්තිඅත්ථො එව වා ‘‘සීලමත්තක’’න්ති එත්ථ **මත්ත**-සද්දො වුත්තො. තථා හි ඉන්ද්‍රියසංවරපච්චයසන්නිස්සිතසීලානි ඉධ දෙසනං අනාරුළ්හානි. න හි තානි පාතිමොක්ඛආජීවපාරිසුද්ධිසීලානි විය සබ්බපුථුජ්ජනෙසු පාකටානීති. **‘‘උස්සාහං කත්වා’’**ති එතෙන **‘‘වදමානො’’**ති එත්ථ සත්තිඅත්ථං මාන-සද්දං දස්සෙති.

අලඞ්කරණං විභූසනං **අලඞ්කාරො,** කුණ්ඩලාදිපසාධනං වා. ඌනට්ඨානපූරණං **මණ්ඩනං. මණ්ඩනෙ**ති මණ්ඩනහෙතු. අථ වා මණ්ඩතීති මණ්ඩනො, මණ්ඩනජාතිකො පුරිසො. බහුවචනත්ථෙ ච ඉදං එකවචනං, මණ්ඩනසීලෙසූති අත්ථො. **පරිපූරකාරී**ති එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා, තෙන සකලම්පි සීලථොමන සුත්තං දස්සෙති. **චන්දන**න්ති චන්දනසභාවරණතො චන්දනගන්ධො, තථා **තගරාදී**සුපි. **සතඤ්ච ගන්ධො**ති එත්ථ ගන්ධො වියාති ගන්ධොති වුත්තො සීලනිබන්ධනො ථුතිඝොසො. සීලඤ්හි කිත්තියා නිමිත්තං. යථාහ ‘‘සීලවතො සීලසම්පන්නස්ස කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡතී’’ති (දී. නි. 2.150; අ. නි. 5.213; මහාව. 285). **පවායතී**ති පකාසති. ගන්ධාව **ගන්ධජාතා.**

‘‘අප්පකං බහුක’’න්ති ඉදං පාරාපාරං විය අඤ්ඤමඤ්ඤං උපනිධාය වුච්චතීති ආහ **‘‘උපරිගුණෙ උපනිධායා’’**ති. **සීලඤ්හී**ති එත්ථ **හි**-සද්දො හෙතුඅත්ථො, තෙන ඉදං දස්සෙති ‘‘යස්මා සීලං කිඤ්චාපි පතිට්ඨාභාවෙන සමාධිස්ස බහුකාරං, පභාවාදිගුණවිසෙසෙ පනස්ස උපනිධාය කලම්පි න උපෙති, තථා සමාධි ච පඤ්ඤායා’’ති. තෙනෙවාහ **‘‘තස්මා’’**තිආදි. ඉදානි ‘‘කථ’’න්ති පුච්ඡිත්වා සමාධිස්ස ආනුභාවං විත්ථාරතො විභාවෙති. **‘‘අභි…පෙ…. මූලෙ’’**ති ඉදං යමකපාටිහාරියස්ස සුපාකටභාවදස්සනත්ථං, අඤ්ඤෙහි බොධිමූලඤාතිසමාගමාදීසු කතපාටිහාරියෙහි විසෙසනත්ථඤ්ච වුත්තං. යමකපාටිහාරියකරණත්ථාය හි භගවතො චිත්තෙ උප්පන්නෙ තදනුච්ඡවිකං ඨානං ඉච්ඡිතබ්බන්ති රතනමණ්ඩපාදි සක්කස්ස දෙවරඤ්ඤො ආණාය විස්සකම්මුනා නිම්මිතන්ති වදන්ති, භගවතාව නිම්මිතන්ති අපරෙ. ‘‘යො කොචි එවරූපං පාටිහාරියං කාතුං සමත්ථො අත්ථි වෙ, ආගච්ඡතූ’’ති චොදනාසදිසත්තා වුත්තං **‘‘අත්තාදානපරිදීපන’’**න්ති. තත්ථ **අත්තාදානං** අනුයොගො, තිත්ථියානං තථා කාතුං අසමත්ථත්තා, ‘‘කරිස්සාමා’’ති පුබ්බෙ උට්ඨිතත්තා **තිත්ථියපරිමද්දනං.**

උපරිමකායතොතිආදි පටිසම්භිදාමග්ගෙ (පටි. ම. 1.116).

තත්ථායං පාළිසෙසො –

> ‘‘හෙට්ඨිමකායතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, උපරිමකායතො උදකධාරා පවත්තති. පුරත්ථිමකායතො අග්ගි, පච්ඡිමකායතො උදකං. පච්ඡිමකායතො අග්ගි, පුරත්ථිමකායතො උදකං. දක්ඛිණඅක්ඛිතො අග්ගි, වාමඅක්ඛිතො උදකං. වාමඅක්ඛිතො අග්ගි, දක්ඛිණඅක්ඛිතො උදකං. දක්ඛිණකණ්ණසොතතො අග්ගි, වාමකණ්ණසොතතො උදකං. වාමකණ්ණසොතතො අග්ගි, දක්ඛිණකණ්ණසොතතො උදකං. දක්ඛිණනාසිකාසොතතො අග්ගි, වාමනාසිකාසොතතො උදකං. වාමනාසිකාසොතතො අග්ගි, දක්ඛිණනාසිකාසොතතො උදකං. දක්ඛිණඅංසකූටතො අග්ගි, වාමඅංසකූටතො උදකං. වාමඅංසකූටතො අග්ගි, දක්ඛිණඅංසකූටතො උදකං. දක්ඛිණහත්ථතො අග්ගි, වාමහත්ථතො උදකං. වාමහත්ථතො අග්ගි, දක්ඛිණහත්ථතො උදකං. දක්ඛිණපස්සතො අග්ගි, වාමපස්සතො උදකං. වාමපස්සතො අග්ගි, දක්ඛිණපස්සතො උදකං. දක්ඛිණපාදතො අග්ගි , වාමපාදතො උදකං. වාමපාදතො අග්ගි, දක්ඛිණපාදතො උදකං. අඞ්ගුලඞ්ගුලෙහි අග්ගි, අඞ්ගුලන්තරිකාහි උදකං . අඞ්ගුලන්තරිකාහි අග්ගි, අඞ්ගුලඞ්ගුලෙහි උදකං. එකෙකලොමතො අග්ගි, එකෙකලොමතො උදකං. ලොමකූපතො ලොමකූපතො අග්ගික්ඛන්ධො පවත්තති, ලොමකූපතො ලොමකූපතො උදකධාරා පවත්තතී’’ති (පටි. ම. 1.116).

අට්ඨකථායං පන ‘‘එකෙකලොමකූපතො’’ති ආගතං.

‘‘ඡන්නං වණ්ණානන්ති ආදිනයප්පවත්ත’’න්ති එත්ථාපි නීලානං පීතකානං ලොහිතකානං ඔදාතානං මඤ්ජිට්ඨානං පභස්සරානන්ති අයං පාළිසෙසො. **‘‘සුවණ්ණවණ්ණා රස්මියො’’**ති ඉදං තාසං යෙභුය්‍යතාය වුත්තං. **විත්ථාරෙතබ්බ**න්ති එත්ථාපි ‘‘සත්ථා තිට්ඨති, නිම්මිතො චඞ්කමති වා නිසීදති වා සෙය්‍යං වා කප්පෙතී’’තිආදිනා චතූසු ඉරියාපථෙසු එකෙකමූලකා සත්ථුවසෙන චත්තාරො, නිම්මිතවසෙන චත්තාරොති සබ්බෙව අට්ඨ වාරෙ විත්ථාරෙතබ්බං.

මධුපායාසන්ති මධුසිත්තං පායාසං. අත්තා මිත්තො මජ්ඣත්තො වෙරීති චතූසු සීමසම්භෙදවසෙන **චතුරඞ්ගසමන්නාගතං මෙත්තාකම්මට්ඨානං.** ‘‘චතුරඞ්ගසමන්නාගත’’න්ති ඉදං පන ‘‘වීරියාධිට්ඨාන’’න්ති එතෙනාපි යොජෙතබ්බං. තත්ථ ‘‘කාමං තචො ච න්හාරු චා’’තිආදිපාළි (ම. නි. 2.184; සං. නි. 2.22; අ. නි. 2.5; අ. නි. 8.13; මහානි. 196) වසෙන චතුරඞ්ගසමන්නාගතතා වෙදිතබ්බා. ‘‘කිච්ඡං වතායං ලොකො ආපන්නො’’තිආදිනා (දී. නි. 2.57; සං. නි. 2.4) ජරාමරණමුඛෙන **පච්චයාකාරෙ ඤාණං ඔතාරෙත්වා. ආනාපානචතුත්ථජ්ඣාන**න්ති එත්ථාපි ‘‘සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණ’’න්ති පදං විභත්තිවිපරිණාමං කත්වා යොජෙතබ්බං. තම්පි හි සබ්බබුද්ධානං ආචිණ්ණමෙවාති වදන්ති. ඡත්තිංසකොටිසතසහස්සමුඛෙන මහාවජිරඤාණගබ්භං ගණ්හාපෙන්තො **විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා.** ද්වත්තිංසදොණගණ්හනප්පමාණං කුණ්ඩං **කොලම්බො.** දරිභාගො **කන්දරො.** චක්කවාළපාදෙසු මහාසමුද්දො **චක්කවාළමහාසමුද්දො.**

''දුවෙ පුථුජ්ජනා''තිආදි පුථුජ්ජනෙ ලබ්භමානවිභාගදස්සනත්ථං වුත්තං, න මූලපරියායවණ්ණනාදීසු විය පුථුජ්ජනවිසෙසනිද්ධාරණත්ථං. සබ්බොපි හි පුථුජ්ජනො භගවතො උපරි ගුණෙ විභාවෙතුං න සක්කොති, තිට්ඨතු පුථුජ්ජනො, සාවකපච්චෙකබුද්ධානම්පි අවිසයා බුද්ධගුණා. තථා හි වක්ඛති ''සොතාපන්නා''තිආදි (දී. නි. අට්ඨ. 1.8). වාචුග්ගතකරණං **උග්ගහො.** අත්ථපරිපුච්ඡනං **පරිපුච්ඡා.** අට්ඨකථාවසෙන අත්ථස්ස සවනං **සවනං.** බ්‍යඤ්ජනත්ථානං සුනික්ඛෙපසුදස්සනෙන ධම්මස්ස පරිහරණං **ධාරණං.** එවං සුතධාතපරිචිතානං මනසානුපෙක්ඛනං **පච්චවෙක්ඛණං.** බහූනං නානප්පකාරානං කිලෙසානං සක්කායදිට්ඨියා ච අවිහතත්තා තා ජනෙන්ති, තාහි වා ජනිතාති **පුථුජ්ජනා.** අවිසාතමෙව වා **ජන**-සද්දො වදති. **පුථු සත්ථාරානං මුඛුල්ලොකිකා**ති එත්ථ පුථූ ජනා සත්ථුපටිඤ්ඤා එතෙසන්ති **පුථුජ්ජනා**ති වචනත්ථො. **පුථු...පෙ.... අවුට්ඨිතා**ති එත්ථ ජනෙතබ්බා, ජායන්ති වා එත්ථාති ජනා, ගතියො. පුථූ ජනා එතෙසන්ති **පුථුජ්ජනා.** ඉතො පරෙ ජායන්ති එතෙහීති ජනා, අභිසඞ්ඛාරාදයො. තෙ එතෙසං පුථූ විජ්ජන්තීති **පුථුජ්ජනා.** අභිසඞ්ඛරණාදි අත්ථො එව වා **ජන**-සද්දො දට්ඨබ්බො. කාමරාගභවරාගදිට්ඨිඅවිජ්ජා **ඔඝා.** රාගග්ගිආදයො **සන්තාපා.** තෙයෙව, සබ්බෙපි වා කිලෙසා **පරිළාහා. පුථු පඤ්චසු කාමගුණෙසු රත්තා**ති එත්ථ ජායතීති ජනො, රාගො ගෙධොති එවං ආදිකො. පුථු ජනො එතෙසන්ති **පුථුජ්ජනා,** පුථූසු වා ජනා ජාතා රත්තාති එවං රාගාදිඅත්ථො එව වා **ජන**-සද්දො දට්ඨබ්බො. **පලිබුද්ධා**ති සම්බුද්ධා, උපද්දුතා වා. **''පුථූනං ගණනපථමතීතාන''**න්තිආදිනා පුථූ ජනා **පුථුජ්ජනා**ති දස්සෙති.

යෙහි ගුණවිසෙසෙහි නිමිත්තභූතෙහි භගවති **තථාගත**-සද්දො පවත්තො, තංදස්සනත්ථං **''අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො''**තිආදිමාහ. ගුණනෙමිත්තකානෙව හි භගවතො සබ්බානි නාමානි. යථාහ –

> ''අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි නාමානි, සගුණෙන මහෙසිනො;
> ගුණෙන නාමමුද්ධෙය්‍යං, අපි නාමසහස්සතො''ති. (ධ. ස. අට්ඨ. 1313; උදා. අට්ඨ. 53; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.76);

තථා ආගතොති එත්ථ ආකාරනියමනවසෙන ඔපම්මසම්පටිපාදනත්ථො **තථා**-සද්දො. සාමඤ්ඤජොතනාය විසෙසාවට්ඨානතො පටිපදාගමනත්ථො **ආගත**-සද්දො, න ඤාණගමනත්ථො ''තථලක්ඛණං ආගතො''තිආදීසු (දී. නි. අට්ඨ. 1.7; ම. නි. අට්ඨ. 1.12; සං. නි. අට්ඨ. 2.4.78; අ. නි. අට්ඨ. 1.1.170; උදා. අට්ඨ. 18; පටි. ම. අට්ඨ. 1.1.37; ථෙරගා. අට්ඨ. 1.3; ඉතිවු. අට්ඨ. 38; මහානි. අට්ඨ. 14) විය, නාපි කායගමනාදිඅත්ථො ''ආගතො ඛො මහාසමණො, මාගධානං ගිරිබ්බජ''න්තිආදීසු (මහාව. 62) විය. තත්ථ යදාකාරනියමනවසෙන ඔපම්මසම්පටිපාදනත්ථො තථා-සද්දො, තං කරුණාපධානත්තා මහාකරුණාමුඛෙන පුරිමබුද්ධානං ආගමනපටිපදං උදාහරණවසෙන සාමඤ්ඤතො දස්සෙන්තො යංතංසද්දානං එකන්තසම්බන්ධභාවතො **''යථා සබ්බලොක...පෙ.... ආගතා''**ති ආහ. තං පන පටිපදං මහාපදානසුත්තාදීසු (දී. නි. 2.4) සම්බහුලනිද්දෙසෙන සුපාකටානං ආසන්නානඤ්ච විපස්සීආදීනං ඡන්නං සම්මාසම්බුද්ධානං වසෙන නිදස්සෙන්තො **''යථා විපස්සී භගවා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **යෙන අභිනීහාරෙනා**ති මනුස්සත්තලිඞ්ගසම්පත්තිහෙතුසත්ථාරදස්සනපබ්බජ්ජාඅභිඤ්ඤාදිගුණසම්පත්තිඅධිකාරඡන්දානං වසෙන අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතෙන කායප්පණිධානමහාපණිධානෙන . සබ්බෙසඤ්හි බුද්ධානං කායප්පණිධානං ඉමිනාව අභිනීහාරෙන සමිජ්ඣතීති. එවං මහාභිනීහාරවසෙන ''තථාගතො''ති පදස්ස අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි පාරමීපූරණවසෙන දස්සෙතුං **''යථා විපස්සී භගවා...පෙ.... කස්සපො භගවා දානපාරමිං පූරෙත්වා''**තිආදිමාහ.

එත්ථ ච සුත්තන්තිකානං මහාබොධියානපටිපදාය කොසල්ලජනනත්ථං පාරමීසු අයං විත්ථාරකථා – කා පනෙතා පාරමියො? කෙනට්ඨෙන පාරමියො? කතිවිධා චෙතා? කො තාසං කමො? කානි ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි? කො පච්චයො? කො සංකිලෙසො? කිං වොදානං? කො පටිපක්ඛො? කා පටිපත්ති? කො විභාගො? කො සඞ්ගහො? කො සම්පාදනූපායො? කිත්තකෙන කාලෙන සම්පාදනං? කො ආනිසංසො? කිං චෙතාසං ඵලන්ති?

තත්‍රිදං විස්සජ්ජනං – **කා පනෙතා පාරමියො**ති. තණ්හාමානාදීහි අනුපහතා කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා දානාදයො ගුණා පාරමියො.

කෙනට්ඨෙන පාරමියොති දානසීලාදිගුණවිසෙසයොගෙන සත්තුත්තමතාය පරමා මහාසත්තා බොධිසත්තා, තෙසං භාවො, කම්මං වා පාරමී, දානාදිකිරියා. අථ වා පරතීති පරමො, දානාදිගුණානං පූරකො පාලකො ච බොධිසත්තො. පරමස්ස අයං, පරමස්ස වා භාවො, කම්මං වා පාරමී, දානාදිකිරියාව. අථ වා පරං සත්තං අත්තනි මවති බන්ධති ගුණවිසෙසයොගෙන, පරං වා අධිකතරං මජ්ජති සුජ්ඣති සංකිලෙසමලතො, පරං වා සෙට්ඨං නිබ්බානං විසෙසෙන මයති ගච්ඡති, පරං වා ලොකං පමාණභූතෙන ඤාණවිසෙසෙන ඉධලොකං විය මුනාති පරිච්ඡින්දති, පරං වා අතිවිය සීලාදිගුණගණං අත්තනො සන්තානෙ මිනොති පක්ඛිපති, පරං වා අත්තභූතතො ධම්මකායතො අඤ්ඤං, පටිපක්ඛං වා තදනත්ථකරං කිලෙසචොරගණං මිනාති හිංසතීති පරමො, මහාසත්තො. ''පරමස්ස අය''න්තිආදි වුත්තනයෙනෙව යොජෙතබ්බං. පාරෙ වා නිබ්බානෙ මජ්ජති සුජ්ඣති සත්තෙ ච සොධෙති, තත්ථ වා සත්තෙ මවති බන්ධති යොජෙති, තං වා මයති ගච්ඡති ගමෙති ච, මුනාති වා තං යාථාවතො, තත්ථ වා සත්තෙ මිනොති පක්ඛිපති, කිලෙසාරිං වා සත්තානං තත්ථ මිනාති හිංසතීති පාරමී, මහාපුරිසො. තස්ස භාවො, කම්මං වා පාරමිතා, දානාදිකිරියාව. ඉමිනා නයෙන පාරමීනං සද්දත්ථො වෙදිතබ්බො.

කතිවිධාති සඞ්ඛෙපතො දසවිධා, තා පන **පාළියං** සරූපතො ආගතායෙව. යථාහ –

> ''විචිනන්තො තදා දක්ඛිං, පඨමං දානපාරමි''න්තිආදි (බු. වං. 116).

යථා චාහ –

‘‘කති නු ඛො භන්තෙ බුද්ධකාරකා ධම්මා? දස ඛො සාරිපුත්ත බුද්ධකාරකා ධම්මා. කතමෙ දස? දානං ඛො සාරිපුත්ත බුද්ධකාරකො ධම්මො, සීලං නෙක්ඛම්මං පඤ්ඤා වීරියං ඛන්ති සච්චමධිට්ඨානං මෙත්තා උපෙක්ඛා බුද්ධකාරකො ධම්මො, ඉමෙ ඛො සාරිපුත්ත දස බුද්ධකාරකා ධම්මාති. ඉදමවොච භගවා, ඉදං වත්වාන සුගතො අථාපරං එතදවොච සත්ථා –

‘දානං සීලඤ්ච නෙක්ඛම්මං, පඤ්ඤා වීරියෙන පඤ්චමං;
ඛන්ති සච්චං අධිට්ඨානං, මෙත්තුපෙක්ඛාති තෙ දසා’ති’’.

කෙචි පන ‘‘ඡබ්බිධා’’ති වදන්ති, තං එතාසං සඞ්ගහවසෙන වුත්තං. සො පන සඞ්ගහො පරතො ආවිභවිස්සති.

කො තාසං කමොති එත්ථ **කමො** නාම දෙසනාක්කමො, සො ච පඨමසමාදානහෙතුකො, සමාදානං පවිචයහෙතුකං, ඉති යථා ආදිම්හි පවිචිතා සමාදින්නා ච, තථා දෙසිතා. තත්ථ ච දානං සීලස්ස බහූපකාරං සුකරඤ්චාති තං ආදිම්හි වුත්තං. දානං සීලපරිග්ගහිතං මහප්ඵලං හොති මහානිසංසන්ති දානානන්තරං සීලං වුත්තං. සීලං නෙක්ඛම්මපරිග්ගහිතං, නෙක්ඛම්මං පඤ්ඤාපරිග්ගහිතං, පඤ්ඤා වීරියපරිග්ගහිතා, වීරියං ඛන්තිපරිග්ගහිතං, ඛන්ති සච්චපරිග්ගහිතා, සච්චං අධිට්ඨානපරිග්ගහිතං, අධිට්ඨානං මෙත්තාපරිග්ගහිතං, මෙත්තා උපෙක්ඛාපරිග්ගහිතා මහප්ඵලා හොති මහානිසංසාති මෙත්තානන්තරං උපෙක්ඛා වුත්තා. උපෙක්ඛා පන කරුණාපරිග්ගහිතා, කරුණා ච උපෙක්ඛාපරිග්ගහිතාති වෙදිතබ්බා. කථං පන මහාකාරුණිකා බොධිසත්තා සත්තෙසු උපෙක්ඛකා හොන්තීති? උපෙක්ඛිතබ්බයුත්තෙසු කඤ්චි කාලං උපෙක්ඛකා හොන්ති, න පන සබ්බත්ථ, සබ්බදා චාති කෙචි. අපරෙ පන න සත්තෙසු උපෙක්ඛකා, සත්තකතෙසු පන විප්පකාරෙසු උපෙක්ඛකා හොන්තීති.

අපරො නයො – පචුරජනෙසුපි පවත්තියා සබ්බසත්තසාධාරණත්තා, අප්පඵලත්තා, සුකරත්තා ච ආදිම්හි **දානං** වුත්තං. සීලෙනදායකපටිග්ගාහකසුද්ධිතො, පරානුග්ගහං වත්වා පරපීළානිවත්තිවචනතො, කිරියධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවචනතො, භොගසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්තිහෙතුවචනතො ච දානස්ස අනන්තරං **සීලං** වුත්තං. නෙක්ඛම්මෙන සීලසම්පත්තිසිද්ධිතො, කායවචීසුචරිතං වත්වා මනොසුචරිතවචනතො, විසුද්ධසීලස්ස සුඛෙනෙව ඣානසමිජ්ඣනතො, කම්මාපරාධප්පහානෙන පයොගසුද්ධිං වත්වා කිලෙසාපරාධප්පහානෙන ආසයසුද්ධිවචනතො, වීතික්කමප්පහානෙන චිත්තස්ස පරියුට්ඨානප්පහානවචනතො ච සීලස්ස අනන්තරං **නෙක්ඛම්මං** වුත්තං. පඤ්ඤාය නෙක්ඛම්මස්ස සිද්ධිපරිසුද්ධිතො, ඣානාභාවෙ පඤ්ඤාභාවවචනතො. සමාධිපදට්ඨානා හි පඤ්ඤා, පඤ්ඤාපච්චුපට්ඨානො ච සමාධි. සමථනිමිත්තං වත්වා උපෙක්ඛානිමිත්තවචනතො, පරහිතජ්ඣානෙන පරහිතකරණූපායකොසල්ලවචනතො ච නෙක්ඛම්මස්ස අනන්තරං **පඤ්ඤා** වුත්තා. වීරියාරම්භෙන පඤ්ඤාකිච්චසිද්ධිතො, සත්තසුඤ්ඤතාධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං වත්වා සත්තහිතාය ආරම්භස්ස අච්ඡරියතාවචනතො, උපෙක්ඛානිමිත්තං වත්වා පග්ගහනිමිත්තවචනතො, නිසම්මකාරිතං වත්වා උට්ඨානවචනතො ච. නිසම්මකාරිනො හි උට්ඨානං ඵලවිසෙසමාවහතීති පඤ්ඤාය අනන්තරං **වීරියං** වුත්තං.

වීරියෙන තිතික්ඛාසිද්ධිතො. වීරියවා හි ආරද්ධවීරියත්තා සත්තසඞ්ඛාරෙහි උපනීතං දුක්ඛං අභිභුය්‍ය විහරති වීරියස්ස තිතික්ඛාලඞ්කාරභාවතො. වීරියවතො හි තිතික්ඛා සොභති. පග්ගහනිමිත්තං වත්වා සමථනිමිත්තවචනතො, අච්චාරම්භෙන උද්ධච්චදොසප්පහානවචනතො. ධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තියා හි උද්ධච්චදොසො පහීයති. වීරියවතො සාතච්චකරණවචනතො. ඛන්තිබහුලො හි අනුද්ධතො සාතච්චකාරී හොති. අප්පමාදවතො පරහිතකිරියාරම්භෙ පච්චුපකාරතණ්හාභාවවචනතො. යාථාවතො ධම්මනිජ්ඣානෙ හි සති තණ්හා න හොති. පරහිතාරම්භෙ පරමෙපි පරකතදුක්ඛසහනභාවවචනතො ච වීරියස්ස අනන්තරං **ඛන්ති** වුත්තා . සච්චෙන ඛන්තියා චිරාධිට්ඨානතො, අපකාරිනො අපකාරඛන්තිං වත්වා තදුපකාරකරණෙ අවිසංවාදවචනතො, ඛන්තියා අපවාදවාචාවිකම්පනෙන භූතවාදිතාය අවිජහනවචනතො, සත්තසුඤ්ඤතාධම්මනිජ්ඣානක්ඛන්තිං වත්වා තදුපබ්‍රූහිතඤාණසච්චවචනතො ච ඛන්තියා අනන්තරං **සච්චං** වුත්තං. අධිට්ඨානෙන සච්චසිද්ධිතො. අචලාධිට්ඨානස්ස හි විරති සිජ්ඣති. අවිසංවාදිතං වත්වා තත්ථ අචලභාවවචනතො. සච්චසන්ධො හි දානාදීසු පටිඤ්ඤානුරූපං නිච්චලොව පවත්තති. ඤාණසච්චං වත්වා සම්භාරෙසු පවත්තිනිට්ඨාපනවචනතො. යථාභූතඤාණවා හි බොධිසම්භාරෙසු අධිතිට්ඨති, තෙ ච නිට්ඨාපෙති පටිපක්ඛෙහි අකම්පියභාවතොති සච්චස්ස අනන්තරං **අධිට්ඨානං** වුත්තං. මෙත්තාය පරහිතකරණසමාදානාධිට්ඨානසිද්ධිතො, අධිට්ඨානං වත්වා හිතූපසංහාරවචනතො. බොධිසම්භාරෙ හි අධිතිට්ඨමානො මෙත්තාවිහාරී හොති. අචලාධිට්ඨානස්ස සමාදානාවිකොපනතො, සමාදානසම්භවතො ච අධිට්ඨානස්ස අනන්තරං **මෙත්තා** වුත්තා. උපෙක්ඛාය මෙත්තාවිසුද්ධිතො, සත්තෙසු හිතූපසංහාරං වත්වා තදපරාධෙසු උදාසීනතාවචනතො, මෙත්තාභාවනං වත්වා තන්නිස්සන්දභාවනාවචනතො, ‘‘හිතකාමසත්තෙපි උපෙක්ඛකො’’ති අච්ඡරියගුණභාවවචනතො ච මෙත්තාය අනන්තරං **උපෙක්ඛා** වුත්තාති එවමෙතාසං කමො වෙදිතබ්බො.

කානි ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානීති? එත්ථ අවිසෙසෙන තාව සබ්බාපි පාරමියො පරානුග්ගහලක්ඛණා, පරෙසං උපකාරකරණරසා, අවිකම්පනරසා වා, හිතෙසිතාපච්චුපට්ඨානා, බුද්ධත්තපච්චුපට්ඨානා වා, මහාකරුණාපදට්ඨානා, කරුණූපායකොසල්ලපදට්ඨානා වා.

විසෙසෙන පන යස්මා කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා අත්තූපකරණපරිච්චාගචෙතනා **දානපාරමිතා.** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං කායවචීසුචරිතං අත්ථතො අකත්තබ්බවිරති, කත්තබ්බකරණචෙතනාදයො ච **සීලපාරමිතා.** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතො ආදීනවදස්සනපුබ්බඞ්ගමො කාමභවෙහි නික්ඛමනචිත්තුප්පාදො **නෙක්ඛම්මපාරමිතා.** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතො ධම්මානං සාමඤ්ඤවිසෙසලක්ඛණාවබොධො **පඤ්ඤාපාරමිතා.** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතො කායචිත්තෙහි පරහිතාරම්භො **වීරියපාරමිතා.** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං සත්තසඞ්ඛාරාපරාධසහනං අදොසප්පධානො තදාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො **ඛන්තිපාරමිතා** . කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං විරතිචෙතනාදිභෙදං අවිසංවාදනං **සච්චපාරමිතා.** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතං අචලසමාදානාධිට්ඨානං තදාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො **අධිට්ඨානපාරමිතා.** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතො ලොකස්ස හිතූපසංහාරො අත්ථතො අබ්‍යාපාදො **මෙත්තාපාරමිතා.** කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතා අනුනයපටිඝවිද්ධංසිනී ඉට්ඨානිට්ඨෙසු සත්තසඞ්ඛාරෙසු සමප්පවත්ති **උපෙක්ඛාපාරමිතා.**

තස්මා පරිච්චාගලක්ඛණං **දානං,** දෙය්‍යධම්මෙ ලොභවිද්ධංසනරසං, අනාසත්තිපච්චුපට්ඨානං, භවවිභවසම්පත්තිපච්චුපට්ඨානං වා, පරිච්චජිතබ්බවත්ථුපදට්ඨානං. සීලනලක්ඛණං **සීලං,** සමාධානලක්ඛණං, පතිට්ඨානලක්ඛණඤ්චාති වුත්තං හොති. දුස්සීල්‍යවිද්ධංසනරසං, අනවජ්ජරසං වා, සොචෙය්‍යපච්චුපට්ඨානං, හිරොත්තප්පපදට්ඨානං. කාමතො භවතො ච නික්ඛමනලක්ඛණං **නෙක්ඛම්මං,** තදාදීනවවිභාවනරසං , තතො එව විමුඛභාවපච්චුපට්ඨානං, සංවෙගපදට්ඨානං . යථාසභාවපටිවෙධලක්ඛණා **පඤ්ඤා,** අක්ඛලිතපටිවෙධලක්ඛණා වා කුසලිස්සාසඛිත්තඋසුපටිවෙධො විය, විසයොභාසනරසා පදීපො විය, අසම්මොහපච්චුපට්ඨානා අරඤ්ඤගතසුදෙසකො විය, සමාධිපදට්ඨානා, චතුසච්චපදට්ඨානා වා. උස්සාහලක්ඛණං **වීරියං,** උපත්ථම්භනරසං, අසංසීදනපච්චුපට්ඨානං, වීරියාරම්භවත්ථු (අ. නි. 8.80) පදට්ඨානං, සංවෙගපදට්ඨානං වා. ඛමනලක්ඛණා **ඛන්ති,** ඉට්ඨානිට්ඨසහනරසා, අධිවාසනපච්චුපට්ඨානා, අවිරොධපච්චුපට්ඨානා වා, යථාභූතදස්සනපදට්ඨානා. අවිසංවාදනලක්ඛණං **සච්චං,** යාථාවවිභාවනරසං [යථාසභාවවිභාවනරසං (චරියා. අට්ඨ. පකිණ්ණකකථාය)], සාධුතාපච්චුපට්ඨානං, සොරච්චපදට්ඨානං. බොධිසම්භාරෙසු අධිට්ඨානලක්ඛණං **අධිට්ඨානං,** තෙසං පටිපක්ඛාභිභවනරසං, තත්ථ අචලතාපච්චුපට්ඨානං, බොධිසම්භාරපදට්ඨානං. හිතාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා **මෙත්තා,** හිතූපසංහාරරසා, ආඝාතවිනයනරසා වා, සොම්මභාවපච්චුපට්ඨානා, සත්තානං මනාපභාවදස්සනපදට්ඨානා. මජ්ඣත්තාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා **උපෙක්ඛා,** සමභාවදස්සනරසා, පටිඝානුනයවූපසමපච්චුපට්ඨානා, කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණපදට්ඨානා. එත්ථ ච කරුණූපායකොසල්ලපරිග්ගහිතතා දානාදීනං පරිච්චාගාදිලක්ඛණස්ස විසෙසනභාවෙන වත්තබ්බා, යතො තානි පාරමීසඞ්ඛ්‍යං ලභන්තීති.

කො පච්චයොති අභිනීහාරො පච්චයො. යො හි අයං ''මනුස්සත්තං ලිඞ්ගසම්පත්ති''තිආදි (බු. වං. 2.59) අට්ඨධම්මසමොධානසම්පාදිතො ''තිණ්ණො තාරෙය්‍යං, මුත්තො මොචෙය්‍යං, බුද්ධො බොධෙය්‍යං, සුද්ධො සොධෙය්‍යං, දන්තො දමෙය්‍යං, සන්තො සමෙය්‍යං, අස්සත්ථො අස්සාසෙය්‍යං, පරිනිබ්බුතො පරිනිබ්බාපෙය්‍ය''න්තිආදිනා (චරියා. අට්ඨ. පකිණ්ණකකථාය) පවත්තො අභිනීහාරො, සො අවිසෙසෙන සබ්බපාරමීනං පච්චයො. තප්පවත්තියා හි උද්ධං පාරමීනං පවිචයුපට්ඨානසමාදානාධිට්ඨානනිප්ඵත්තියො මහාපුරිසානං සම්භවන්ති.

යථා ච අභිනීහාරො, එවං මහාකරුණා, උපායකොසල්ලඤ්ච. තත්ථ **උපායකොසල්ලං** නාම දානාදීනං බොධිසම්භාරභාවස්ස නිමිත්තභූතා පඤ්ඤා, යාහි කරුණූපායකොසල්ලතාහි මහාපුරිසානං අත්තසුඛනිරපෙක්ඛතා, නිරන්තරං පරහිතකරණපසුතතා, සුදුක්කරෙහිපි මහාබොධිසත්තචරිතෙහි විසාදාභාවො, පසාදසම්බුද්ධිදස්සනසවනානුස්සරණාවත්ථාසුපි සත්තානං හිතසුඛපටිලාභහෙතුභාවො ච සම්පජ්ජති. තථා හි පඤ්ඤාය බුද්ධභාවසිද්ධි, කරුණාය බුද්ධකම්මසිද්ධි. පඤ්ඤාය සයං තරති, කරුණාය පරෙ තාරෙති. පඤ්ඤාය පරදුක්ඛං පරිජානාති, කරුණාය පරදුක්ඛපටිකාරං ආරභති. පඤ්ඤාය ච දුක්ඛෙ නිබ්බින්දති, කරුණාය දුක්ඛං සම්පටිච්ඡති. තථා පඤ්ඤාය පරිනිබ්බානාභිමුඛො හොති, කරුණාය තං න පාපුණාති. තථා කරුණාය සංසාරාභිමුඛො හොති , පඤ්ඤාය තත්‍ර නාභිරමති. පඤ්ඤාය ච සබ්බත්ථ විරජ්ජති, කරුණානුගතත්තා න ච න සබ්බෙසං අනුග්ගහාය පවත්තො, කරුණාය සබ්බෙපි අනුකම්පති, පඤ්ඤානුගතත්තා න ච න සබ්බත්ථ විරත්තචිත්තො. පඤ්ඤාය ච අහංකාරමමංකාරාභාවො, කරුණාය ආලසියදීනතාභාවො. තථා පඤ්ඤාකරුණාහි යථාක්කමං අත්තපරනාථතා, ධීරවීරභාවො, අනත්තන්තපඅපරන්තපතා, අත්තහිතපරහිතනිප්ඵත්ති, නිබ්භයාභිංසනකභාවො, ධම්මාධිපතිලොකාධිපතිතා, කතඤ්ඤුපුබ්බකාරිභාවො, මොහතණ්හාවිගමො, විජ්ජාචරණසිද්ධි, බලවෙසාරජ්ජනිප්ඵත්තීති සබ්බස්සාපි පාරමිතාඵලස්ස විසෙසෙන උපායභාවතො පඤ්ඤාකරුණා පාරමීනං පච්චයො. ඉදඤ්ච ද්වයං පාරමීනං විය පණිධානස්සාපි පච්චයො.

තථා උස්සාහඋම්මඞ්ගඅවත්ථානහිතචරියා ච පාරමීනං පච්චයොති වෙදිතබ්බා, යා බුද්ධභාවස්ස උප්පත්තිට්ඨානතාය **''බුද්ධභූමියො''**ති පවුච්චන්ති. යථාහ –

> ''කති පන භන්තෙ බුද්ධභූමියො? චතස්සො ඛො සාරිපුත්ත බුද්ධභූමියො. කතමා චතස්සො? උස්සාහො ච හොති වීරියං, උමඞ්ගො ච හොති පඤ්ඤාභාවනා, අවත්ථානඤ්ච හොති අධිට්ඨානං, මෙත්තාභාවනා ච හොති හිතචරියා. ඉමා ඛො සාරිපුත්ත චතස්සො බුද්ධභූමියො''ති (සු. නි. අට්ඨ. 1.ඛග්ගවිසාණසුත්තවණ්ණනායම්පි).

තථා නෙක්ඛම්මපවිවෙකඅලොභාදොසාමොහනිස්සරණප්පභෙදා ඡ අජ්ඣාසයා. වුත්තඤ්හෙතං –

> ‘‘නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා කාමෙ දොසදස්සාවිනො, පවිවෙක…පෙ…. සඞ්ගණිකාය, අලොභ…පෙ…. ලොභෙ, අදොස…පෙ…. දොසෙ, අමොහ…පෙ…. මොහෙ, නිස්සරණජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා සබ්බභවෙසු දොසදස්සාවිනො’’ති (විසුද්ධි. අට්ඨ. 1.49 වාක්‍යඛන්ධෙපි).

තස්මා එතෙ බොධිසත්තානං ඡ අජ්ඣාසයා දානාදීනං පච්චයාති වෙදිතබ්බා. න හි ලොභාදීසු ආදීනවදස්සනෙන, අලොභාදිඅධිකභාවෙන ච විනා දානාදිපාරමියො සම්භවන්ති. අලොභාදීනඤ්හි අධිකභාවෙන පරිච්චාගාදිනින්නචිත්තතා අලොභජ්ඣාසයාදිතාති. යථා චෙතෙ, එවං දානජ්ඣාසයතාදයොපි. යථාහ –

> ‘‘කති පන භන්තෙ බොධාය චරන්තානං බොධිසත්තානං අජ්ඣාසයා? දස ඛො සාරිපුත්ත බොධාය චරන්තානං බොධිසත්තානං අජ්ඣාසයා. කතමෙ දස? දානජ්ඣාසයා සාරිපුත්ත බොධිසත්තා මච්ඡෙරෙ දොසදස්සාවිනො, සීල…පෙ…. උපෙක්ඛජ්ඣාසයා සාරිපුත්ත බොධිසත්තා සුඛදුක්ඛෙසු දොසදස්සාවිනො’’ති.

එතෙසු හි මච්ඡෙරඅසංවරකාමවිචිකිච්ඡාකොසජ්ජඅක්ඛන්තිවිසංවාදඅනධිට්ඨානබ්‍යාපාද- සුඛදුක්ඛසඞ්ඛාතෙසු ආදීනවදස්සනපුබ්බඞ්ගමා දානාදිනින්නචිත්තතාසඞ්ඛාතා දානජ්ඣාසයතාදයො දානාදිපාරමීනං නිබ්බත්තියා කාරණන්ති . තථා අපරිච්චාගපරිච්චාගාදීසු යථාක්කමං ආදීනවානිසංසපච්චවෙක්ඛණා දානාදිපාරමීනං පච්චයො.

තත්ථායං පච්චවෙක්ඛණාවිධි – ඛෙත්තවත්ථුහිරඤ්ඤසුවණ්ණගොමහිංසදාසිදාසපුත්තදාරාදිපරිග්ගහබ්‍යාසත්තචිත්තානං සත්තානං ඛෙත්තාදීනං වත්ථුකාමභාවෙන බහුපත්ථනීයභාවතො, රාජචොරාදිසාධාරණභාවතො, විවාදාධිට්ඨානතො, සපත්තකරණතො, නිස්සාරතො, පටිලාභපරිපාලනෙසු පරවිහෙඨනහෙතුතො, විනාසනිමිත්තඤ්ච සොකාදිඅනෙකවිහිතබ්‍යසනාවහතො, තදාසත්තිනිදානඤ්ච මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතචිත්තානං අපායූපපත්තිසම්භවතොති එවං විවිධවිපුලානත්ථාවහා එතෙ අත්ථා නාම, තෙසං පරිච්චාගොයෙවෙකො සොත්ථිභාවොති පරිච්චාගෙ අප්පමාදො කරණීයො.

අපිච ‘‘යාචකො යාචමානො අත්තනො ගුය්හස්ස ආචික්ඛනතො මය්හං විස්සාසිකො’’ති ච ‘‘පහාය ගමනීයං අත්තනො සන්තකං ගහෙත්වා පරලොකං යාහීති මය්හං උපදෙසකො’’ති ච ‘‘ආදිත්තෙ විය අගාරෙ මරණග්ගිනා ආදිත්තෙ ලොකෙ තතො මය්හං සන්තකස්ස අපවාහකසහායො’’ති ච ‘‘අපවාහිතස්ස චස්ස නිජ්ඣායනික්ඛෙපට්ඨානභූතො’’ති ච ‘‘දානසඞ්ඛාතෙ කල්‍යාණකම්මස්මිං සහායභාවතො, සබ්බසම්පත්තීනං අග්ගභූතාය පරමදුල්ලභාය බුද්ධභූමියා සම්පත්තිහෙතුභාවතො ච පරමො කල්‍යාණමිත්තො’’ති ච පච්චවෙක්ඛිතබ්බං.

තථා ‘‘උළාරෙ කම්මනි අනෙනාහං සම්භාවිතො, තස්මා සා සම්භාවනා අවිතථා කාතබ්බා’’ති ච ‘‘එකන්තභෙදිතාය ජීවිතස්ස අයාචිතෙනපි මයා දාතබ්බං, පගෙව යාචිතෙනා’’ති ච ‘‘උළාරජ්ඣාසයෙහි ගවෙසිත්වාපි දාතබ්බො, සයමෙවාගතො මම පුඤ්ඤෙනා’’ති ච ‘‘යාචකස්ස දානාපදෙසෙන මය්හමෙවායමනුග්ගහො’’ති ච ‘‘අහං විය අයං සබ්බොපි ලොකො මයා අනුග්ගහෙතබ්බො’’ති ච ‘‘අසති යාචකෙ කථං මය්හං දානපාරමී පූරෙය්‍යා’’ති ච ‘‘යාචකානමෙවත්ථාය මයා සබ්බො පරිග්ගහෙතබ්බො’’ති ච ‘‘අයාචිත්වා මම සන්තකං යාචකා සයමෙව කදා ගණ්හෙය්‍යු’’න්ති ච ‘‘කථමහං යාචකානං පියො චස්සං මනාපො’’ති ච ‘‘කථං වා තෙ මය්හං පියා චස්සු මනාපා’’ති ච ‘‘කථං වාහං දදමානො, දත්වාපි ච අත්තමනො අස්සං පමුදිතො පීතිසොමනස්සජාතො’’ති ච ‘‘කථං වා මෙ යාචකා භවෙය්‍යුං, උළාරො ච දානජ්ඣාසයො’’ති ච ‘‘කථං වාහමයාචිතොයෙව යාචකානං හදයමඤ්ඤාය දදෙය්‍ය’’න්ති ච ‘‘සති ධනෙ යාචකෙ ච අපරිච්චාගො මහතී මය්හං වඤ්චනා’’ති ච ‘‘කථං වාහං අත්තනො අඞ්ගානි ජීවිතං වාපි යාචකානං පරිච්චජෙය්‍ය’’න්ති ච පච්චවෙක්ඛිතබ්බං.

අපිච ‘‘අත්ථො නාමායං නිරපෙක්ඛං දායකං අනුගච්ඡති යථා තං නිරපෙක්ඛං ඛෙපකං කිටකො’’ති අත්ථෙ නිරපෙක්ඛතාය චිත්තං උප්පාදෙතබ්බං. යාචමානො පන යදි පියපුග්ගලො හොති, ‘‘පියො මං යාචතී’’ති සොමනස්සං උප්පාදෙතබ්බං. අථ උදාසීනපුග්ගලො හොති, ‘‘අයං මං යාචමානො අද්ධා ඉමිනා පරිච්චාගෙන මිත්තො හොතී’’ති සොමනස්සං උප්පාදෙතබ්බං. දදන්තොපි හි යාචකානං පියො හොතීති. අථ පන වෙරීපුග්ගලො යාචති, ‘‘පච්චත්ථිකො මං යාචති, අයං මං යාචමානො අද්ධා ඉමිනා පරිච්චාගෙන වෙරීපි පියො මිත්තො හොතී’’ති විසෙසතො සොමනස්සං උප්පාදෙතබ්බං. එවං පියපුග්ගලෙ විය මජ්ඣත්තවෙරීපුග්ගලෙසුපි මෙත්තාපුබ්බඞ්ගමං කරුණං උපට්ඨපෙත්වාව දාතබ්බං.

සචෙ පනස්ස චිරකාලපරිභාවිතත්තා ලොභස්ස දෙය්‍යධම්මවිසයා ලොභධම්මා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙන බොධිසත්තපටිඤ්ඤෙන ඉති පටිසඤ්චික්ඛිතබ්බං ‘‘නනු තයා සප්පුරිස සම්බොධාය අභිනීහාරං කරොන්තෙන සබ්බසත්තානං උපකාරත්ථාය අයං කායො නිස්සට්ඨො, තප්පරිච්චාගමයඤ්ච පුඤ්ඤං, තත්ථ නාම තෙ බාහිරෙපි වත්ථුස්මිං අතිසඞ්ගප්පවත්ති හත්ථිසිනානසදිසී හොති, තස්මා තයා න කත්ථචි සඞ්ගො උප්පාදෙතබ්බො. සෙය්‍යථාපි නාම මහතො භෙසජ්ජරුක්ඛස්ස තිට්ඨතො මූලං මූලත්ථිකා හරන්ති, පපටිකං, තචං, ඛන්ධං, විටපං, සාරං, සාඛං, පලාසං, පුප්ඵං, ඵලං ඵලත්ථිකා හරන්ති, න තස්ස රුක්ඛස්ස ‘මය්හං සන්තකං එතෙ හරන්තී’’ති විතක්කසමුදාචාරො හොති, එවමෙව සබ්බලොකහිතාය උස්සුක්කමාපජ්ජන්තෙන මයා මහාදුක්ඛෙ අකතඤ්ඤුකෙ නිච්චාසුචිම්හි කායෙ පරෙසං උපකාරාය විනියුජ්ජමානෙ අණුමත්තොපි මිච්ඡාවිතක්කො න උප්පාදෙතබ්බො, කො වා එත්ථ විසෙසො අජ්ඣත්තිකබාහිරෙසු මහාභූතෙසු එකන්තභෙදනවිකිරණවිද්ධංසනධම්මෙසු, කෙවලං පන සම්මොහවිජම්භිතමෙතං, යදිදං ‘එතං මම, එසොහමස්මි, එසො මෙ අත්තා’ති අභිනිවෙසො. තස්මා බාහිරෙසු විය අජ්ඣත්තිකෙසුපි කරචරණනයනාදීසු , මංසාදීසු ච අනපෙක්ඛෙන හුත්වා ‘තංතදත්ථිකා හරන්තූ’ති නිස්සට්ඨචිත්තෙන භවිතබ්බ’’න්ති. එවං

පටිසඞ්ඛික්ඛතො චස්ස බොධාය පහිතත්තස්ස කායජීවිතෙසු නිරපෙක්ඛස්ස අප්පකසිරෙනෙව කායවචීමනොකම්මානි සුවිසුද්ධානි හොන්ති. සො විසුද්ධකායවචීමනොකම්මන්තො විසුද්ධාජීවො ඤායපටිපත්තියං ඨිතො, ආයාපායුපායකොසල්ලසමන්නාගමෙන භියොයාසො මත්තාය දෙය්‍යධම්මපරිච්චාගෙන, අභයදානසද්ධම්මදානෙහි ච සබ්බසත්තෙ අනුග්ගණ්හිතුං සමත්ථො හොතීති. අයං තාව **දානපාරමියං** පච්චවෙක්ඛණානයො.

සීලපාරමියං පන එවං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං – ඉදඤ්හි සීලං නාම ගඞ්ගොදකාදීහි විසොධෙතුං අසක්කුණෙය්‍යස්ස දොසමලස්ස වික්ඛාලනජලං, හරිචන්දනාදීහි විනෙතුං අසක්කුණෙය්‍යරාගාදිපරිළාහවිනයනං, හාරමකුටකුණ්ඩලාදීහි පචුරජනාලඞ්කාරෙහි අසාධාරණො සාධූනං අලඞ්කාරවිසෙසො, සබ්බදිසාවායනතො අකිත්තිමො, සබ්බකාලානුරූපො ච සුරභිගන්ධො, ඛත්තියමහාසාලාදීහි දෙවතාහි ච වන්දනීයාදිභාවාවහනතො පරමො වසීකරණමන්තො, චාතුමහාරාජිකාදි දෙවලොකාරොහනසොපානපන්ති, ඣානාභිඤ්ඤානං අධිගමුපායො, නිබ්බානමහානගරස්ස සම්පාපකමග්ගො, සාවකබොධිපච්චෙකබොධිසම්මාසම්බොධීනං පතිට්ඨානභූමි, යං යං වා පනිච්ඡිතං පත්ථිතං, තස්ස තස්ස සමිජ්ඣනූපායභාවතො චින්තාමණිකප්පරුක්ඛාදිකෙ ච අතිසෙති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා ‘‘ඉජ්ඣති භික්ඛවෙ සීලවතො චෙතොපණිධි විසුද්ධත්තා’’ති (අ. නි. 8.35). අපරම්පි වුත්තං ‘‘ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො ච අස්සං මනාපො ච ගරු ච භාවනීයො චාති, සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී’’තිආදි (ම. නි. 1.61), තථා ‘‘අවිප්පටිසාරත්ථානි ඛො ආනන්ද කුසලානි සීලානී’’ති (අ. නි. 10.1; 11.1), ‘‘පඤ්චිමෙ ගහපතයො ආනිසංසා සීලවතො සීලසම්පදායා’’ති (දී. නි. 2.150; උදා. 76; මහාව. 185) සුත්තානඤ්ච වසෙන සීලස්ස ගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා, තථා අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්තාදීනං (අ. නි. 7.72) වසෙන සීලවිරහෙ ආදීනවා.

පීතිසොමනස්සනිමිත්තතො, අත්තානුවාදපරානුවාදදණ්ඩදුග්ගතිභයාභාවතො, විඤ්ඤූහි පාසංසභාවතො, අවිප්පටිසාරහෙතුතො, සොත්ථිට්ඨානතො , අභිජනසාපතෙය්‍යාධිපතෙය්‍යායුරූපට්ඨානබන්ධුමිත්තසම්පත්තීනං අතිසයනතො ච සීලං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. සීලවතො හි අත්තනො සීලසම්පදාහෙතු මහන්තං පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජති ‘‘කතං වත මයා කුසලං, කතං කල්‍යාණං, කතං භීරුත්තාණ’’න්ති. තථා සීලවතො අත්තා න උපවදති, න පරෙ විඤ්ඤූ, දණ්ඩදුග්ගතිභයානං සම්භවොයෙව නත්ථි, ‘‘සීලවා පුරිසපුග්ගලො කල්‍යාණධම්මො’’ති විඤ්ඤූනං පාසංසො හොති. තථා සීලවතො ය්වායං ‘‘කතං වත මයා පාපං, කතං ලුද්දං, කතං කිබ්බිස’’න්ති දුස්සීලස්ස විප්පටිසාරො උප්පජ්ජති, සො න හොති. සීලඤ්ච නාමෙතං අප්පමාදාධිට්ඨානතො, භොගබ්‍යසනාදිපරිහාරමුඛෙන මහතො අත්ථස්ස සාධනතො, මඞ්ගලභාවතො ච පරමං සොත්ථිට්ඨානං, නිහීනජච්චොපි සීලවා ඛත්තියමහාසාලාදීනං පූජනීයො හොතීති කුලසම්පත්තිං අතිසෙති සීලසම්පදා, ‘‘තං කිං මඤ්ඤසි මහාරාජ, ඉධ තෙ අස්ස පුරිසො දාසො කම්මකරො’’තිආදි (දී. නි. 1.183) වචනඤ්චෙත්ථ සාධකං. චොරාදීහි අසාධාරණතො, පරලොකානුගමනතො, මහප්ඵලභාවතො, සමථාදිගුණාධිට්ඨානතො ච බාහිරධනං අතිසෙති සීලං, පරමස්ස චිත්තිස්සරියස්ස අධිට්ඨානභාවතො ඛත්තියාදීනං ඉස්සරියං අතිසෙති සීලං. සීලනිමිත්තඤ්හි තංතංසත්තනිකායෙසු සත්තානං ඉස්සරියං වස්සසතදීඝප්පමාණතො ජීවිතතො එකාහම්පි සීලවතො ජීවිතස්ස විසිට්ඨතාවචනතො, සති ච ජීවිතෙ සික්ඛානික්ඛෙපස්ස මරණතාවචනතො සීලං ජීවිතතො විසිට්ඨතරං. වෙරීනම්පි මනුඤ්ඤභාවාවහනතො, ජරාරොගවිපත්තීහි අනභිභවනීයතො ච රූපසම්පත්තිං අතිසෙති සීලං. පාසාදහම්මියාදිට්ඨානවිසෙසෙ, රාජයුවරාජසෙනාපතිආදිට්ඨානවිසෙසෙ ච අතිසෙති සීලං සුඛවිසෙසාධිට්ඨානභාවතො . සභාවසිනිද්ධෙ සන්තිකාවචරෙපි බන්ධුජනෙ මිත්තජනෙ ච අතිසෙති එකන්තහිතසම්පාදනතො, පරලොකානුගමනතො ච. ‘‘න තං මාතා පිතා කයිරා’’තිආදි (ධ. ප. 43) වචනඤ්චෙත්ථ සාධකං. තථා හත්ථිඅස්සරථාදිභෙදෙහි, මන්තාගදසොත්ථානප්පයොගෙහි ච දුරාරක්ඛං අත්තානං ආරක්ඛභාවෙන සීලමෙව විසිට්ඨතරං අත්තාධීනතො, අපරාධීනතො, මහාවිසයතො ච. තෙනෙවාහ ‘‘ධම්මො හවෙ රක්ඛති ධම්මචාරි’’න්තිආදි (ජා. 1.9.102). එවමනෙකගුණසමන්නාගතං සීලන්ති පච්චවෙක්ඛන්තස්ස අපරිපුණ්ණා චෙව සීලසම්පදා පාරිපූරිං ගච්ඡති අපරිසුද්ධා ච පාරිසුද්ධිං.

සචෙ පනස්ස දීඝරත්තං පරිචයෙන සීලපටිපක්ඛා ධම්මා දොසාදයො අන්තරන්තරා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තෙන බොධිසත්තපටිඤ්ඤෙන එවං පටිසඤ්චික්ඛිතබ්බං ‘‘නනු තයා සම්බොධාය පණිධානං කතං, සීලවිකලෙන ච න සක්කා ලොකියාපි සම්පත්තියො පාපුණිතුං, පගෙව ලොකුත්තරා, සබ්බසම්පත්තීනං පන අග්ගභූතාය සම්මාසම්බොධියා අධිට්ඨානභූතෙන සීලෙන පරමුක්කංසගතෙන භවිතබ්බං. තස්මා ‘කිකීව අණ්ඩ’න්තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.19; දී. නි. අට්ඨ. 1.7) වුත්තනයෙන සම්මා සීලං පරිරක්ඛන්තෙන සුට්ඨු තයා පෙසලෙන භවිතබ්බං. අපි ච තයා ධම්මදෙසනාය යානත්තයෙ සත්තානං අවතාරණපරිපාචනානි කාතබ්බානි, සීලවිකලස්ස ච වචනං න පච්චෙතබ්බං හොති අසප්පායාහාරවිචාරස්ස විය වෙජ්ජස්ස තිකිච්ඡනං, තස්මා කථාහං සද්ධෙය්‍යො හුත්වා සත්තානං අවතාරණපරිපාචනානි කරෙය්‍යං’’න්ති සභාවපරිසුද්ධසීලෙන භවිතබ්බං. කිඤ්ච ‘‘ඣානාදිගුණවිසෙසයොගෙන මෙ සත්තානං උපකාරකරණසමත්ථතා , පඤ්ඤාපාරමීආදිපරිපූරණඤ්ච, ඣානාදයො ච ගුණා සීලපාරිසුද්ධිං විනා න සම්භවන්තී’’ති සම්මදෙව සීලං පරිසොධෙතබ්බං.

තථා ‘‘සම්බාධො ඝරාවාසො රජොපථො’’තිආදිනා (දී. නි. 1.191; ම. නි. 1.291; සං. නි. 2.154; ම. නි. 2.10) ඝරාවාසෙ ‘‘අට්ඨිකඞ්කලූපමා කාමා’’තිආදිනා (ම. නි. 1.234; පාචි. 417; මහානි. 3, 6;), ‘‘මාතාපි පුත්තෙන විවදතී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.168, 178) ච කාමෙසු ‘‘සෙය්‍යථාපි පුරිසො ඉණං ආදාය කම්මන්තෙ පයොජෙය්‍යා’’තිආදිනා (දී. නි. 1.218) කාමච්ඡන්දාදීසු ආදීනවදස්සනපුබ්බඞ්ගමා වුත්තවිපරියායෙන ‘‘අබ්භොකාසො පබ්බජ්ජා’’තිආදිනා (දී. නි. 1.1.91; සං. නි. 1.154) පබ්බජ්ජාදීසු ආනිසංසපටිසඞ්ඛාවසෙන **නෙක්ඛම්මපාරමියං** පච්චවෙක්ඛණා වෙදිතබ්බා. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො, විත්ථාරො පන දුක්ඛක්ඛන්ධ (ම. නි. 1.163) වීමංසසුත්තාදි (ම. නි. 1.487) වසෙන දුක්ඛක්ඛන්ධආසිවිසොපමසුත්තාදිවසෙන (චරියා. අට්ඨ. පකිණ්ණකකථාය) වෙදිතබ්බො.

තථා ‘‘පඤ්ඤාය විනා දානාදයො ධම්මා න විසුජ්ඣන්ති, යථාසකං බ්‍යාපාරසමත්ථා ච න හොන්තී’’ති පඤ්ඤාගුණා මනසි කාතබ්බා. යථෙව හි ජීවිතෙන විනා සරීරයන්තං න සොභති, න ච අත්තනො කිරියාසු පටිපත්තිසමත්ථං හොති, යථා ච චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි විඤ්ඤාණෙන විනා යථාසකං විසයෙසු කිච්චං කාතුං නප්පහොන්ති, එවං සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි පඤ්ඤාය විනා සකිච්චපටිපත්තියං අසමත්ථානීති පරිච්චාගාදිපටිපත්තියං පඤ්ඤා පධානකාරණං. උම්මීලිතපඤ්ඤාචක්ඛුකා හි මහාසත්තා අත්තනො අඞ්ගපච්චඞ්ගානිපි දත්වා අනත්තුක්කංසකා, අපරවම්භකා ච හොන්ති, භෙසජ්ජරුක්ඛා විය විකප්පරහිතා කාලත්තයෙපි සොමනස්සජාතා. පඤ්ඤාවසෙන උපායකොසල්ලයොගතො පරිච්චාගො පරහිතප්පවත්තියා දානපාරමීභාවං උපෙති. අත්තත්ථඤ්හි දානං වුඩ්ඪිසදිසං හොති.

තථා පඤ්ඤාය අභාවෙන තණ්හාදිසංකිලෙසාවියොගතො සීලස්ස විසුද්ධියෙව න සම්භවති, කුතො සබ්බඤ්ඤුගුණාධිට්ඨානභාවො. පඤ්ඤවා එව ච ඝරාවාසෙ කාමගුණෙසු සංසාරෙ ච ආදීනවං, පබ්බජ්ජාය ඣානසමාපත්තියං නිබ්බානෙ ච ආනිසංසං සුට්ඨු සල්ලක්ඛෙන්තො පබ්බජිත්වා ඣානසමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා නිබ්බානනින්නො, පරෙ ච තත්ථ පතිට්ඨපෙතීති.

වීරියඤ්ච පඤ්ඤාරහිතං යදිච්ඡිතමත්ථං න සාධෙති දුරාරම්භභාවතො. වරමෙව හි අනාරම්භො දුරාරම්භතො, පඤ්ඤාසහිතෙන පන වීරියෙන න කිඤ්චි දුරධිගමං උපායපටිපත්තිතො. තථා පඤ්ඤවා එව පරාපකාරාදිඅධිවාසකජාතියො හොති, න දුප්පඤ්ඤො. පඤ්ඤාවිරහිතස්ස ච පරෙහි උපනීතා අපකාරා ඛන්තියා පටිපක්ඛමෙව අනුබ්‍රූහෙන්ති, පඤ්ඤවතො පන තෙ ඛන්තිසම්පත්තියා පරිබ්‍රූහනවසෙන අස්සා ථිරභාවාය සංවත්තන්ති. පඤ්ඤවා එව තීණි සච්චානි තෙසං කාරණානි පටිපක්ඛෙ ච යථාභූතං ජානිත්වා පරෙසං අවිසංවාදකො හොති. තථා පඤ්ඤාබලෙන අත්තානං උපත්ථම්භෙත්වා ධිතිසම්පදාය සබ්බපාරමීසු අචලසමාදානාධිට්ඨානො හොති, පඤ්ඤවා එව ච පියමජ්ඣත්තවෙරීවිභාගං අකත්වා සබ්බත්ථ හිතූපසංහාරකුසලො හොති. තථා පඤ්ඤාවසෙන ලාභාදිලොකධම්මසන්නිපාතෙ නිබ්බිකාරතාය මජ්ඣත්තො හොති. එවං සබ්බාසං පාරමීනං පඤ්ඤාව පාරිසුද්ධිහෙතූති පඤ්ඤාගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

අපිච පඤ්ඤාය විනා න දස්සනසම්පත්ති, අන්තරෙන ච දිට්ඨිසම්පදං න සීලසම්පදා, සීලදිට්ඨිසම්පදාරහිතස්ස න සමාධිසම්පදා, අසමාහිතෙන ච න සක්කා අත්තහිතමත්තම්පි සාධෙතුං, පගෙව උක්කංසගතං පරහිතන්ති පරහිතාය පටිපන්නෙන ‘‘නනු තයා සක්කච්චං පඤ්ඤාපාරිසුද්ධියං ආයොගො කරණීයො’’ති බොධිසත්තෙන අත්තා ඔවදිතබ්බො. පඤ්ඤානුභාවෙන හි මහාසත්තො චතුරධිට්ඨානාධිට්ඨිතො චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි (දී. නි. 3.210, 313; අ. නි. 10.32) ලොකං අනුග්ගණ්හන්තො සත්තෙ නියානිකමග්ගෙ අවතාරෙති, ඉන්ද්‍රියානි ච නෙසං පරිපාචෙති. තථා පඤ්ඤාබලෙන ඛන්ධායතනාදීසු පවිචයබහුලො පවත්තිනිවත්තියො යාථාවතො පරිජානන්තො දානාදයො ගුණෙ විසෙසනිබ්බෙධභාගියභාවං නයන්තො බොධිසත්තසික්ඛාය පරිපූරකාරී හොතීති එවමාදිනා අනෙකාකාරවොකාරෙ පඤ්ඤාගුණෙ වවත්ථපෙත්වා පඤ්ඤාපාරමී අනුබ්‍රූහෙතබ්බා.

තථා දිස්සමානපාරානිපි ලොකියානි කම්මානි නිහීනවීරියෙන පාපුණිතුං අසක්කුණෙය්‍යානි, අගණිතඛෙදෙන පන ආරද්ධවීරියෙන දුරධිගමං නාම නත්ථි. නිහීනවීරියො හි ‘‘සංසාරමහොඝතො සබ්බසත්තෙ සන්තාරෙස්සාමී’’ති ආරභිතුමෙව න සක්කුණොති. මජ්ඣිමො ආරභිත්වා අන්තරාවොසානමාපජ්ජති. උක්කට්ඨවීරියො පන අත්තසුඛනිරපෙක්ඛො ආරම්භපාරං අධිගච්ඡතීති වීරියසම්පත්ති පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. අපිච ‘‘යස්ස අත්තනොයෙව සංසාරපඞ්කතො සමුද්ධරණත්ථමාරම්භො, තස්සාපි වීරියස්ස සිථිලභාවෙන මනොරථානං මත්ථකප්පත්ති න සක්කා සම්භාවෙතුං, පගෙව සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමුද්ධරණත්ථං කතාභිනීහාරෙනා’’ති ච ‘‘රාගාදීනං දොසගණානං මත්තමහාගජානං විය දුන්නිවාරයභාවතො, තන්නිදානානඤ්ච කම්මසමාදානානං උක්ඛිත්තාසිකවධකසදිසභාවතො, තන්නිමිත්තානඤ්ච දුග්ගතීනං සබ්බදා විවටමුඛභාවතො, තත්ථ නියොජකානඤ්ච පාපමිත්තානං සදා සන්නිහිතභාවතො, තදොවාදකාරිතාය ච බාලස්ස පුථුජ්ජනභාවස්ස සති සම්භවෙ යුත්තං සයමෙව සංසාරදුක්ඛතො නිස්සරිතු’’න්ති ච ‘‘මිච්ඡාවිතක්කා වීරියානුභාවෙන දූරී භවන්තී’’ති ච ‘‘යදි පන සම්බොධි අත්තාධීනෙන වීරියෙන සක්කා සමධිගන්තුං , කිමෙත්ථ දුක්කර’’න්ති ච එවමාදිනා නයෙන වීරියස්ස ගුණාපච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා ‘‘ඛන්ති නාමායං නිරවසෙසගුණපටිපක්ඛස්ස කොධස්ස විධමනතො ගුණසම්පාදනෙ සාධූනමප්පටිහතමායුධං, පරාභිභවනෙ සමත්ථානං අලඞ්කාරො, සමණබ්‍රාහ්මණානං බලසම්පදා, කොධග්ගිවිනයනී උදකධාරා, කල්‍යාණස්ස කිත්තිසද්දස්ස සඤ්ජාතිදෙසො, පාපපුග්ගලානං වචීවිසවූපසමකරො මන්තාගදො, සංවරෙ ඨිතානං පරමා ධීරපකති, ගම්භීරාසයතාය සාගරො, දොසමහාසාගරස්ස වෙලා, අපායද්වාරස්ස පිධානකවාටං, දෙවබ්‍රහ්මලොකානං ආරොහණසොපානං, සබ්බගුණානං අධිවාසනභූමි, උත්තමා කායවචීමනොවිසුද්ධී’’ති මනසි කාතබ්බං. අපි ච ‘‘එතෙ සත්තා ඛන්තිසම්පත්තියා අභාවතො ඉධ චෙව තපන්ති, පරලොකෙ ච තපනීයධම්මානුයොගතො’’ති ච ‘‘යදිපි පරාපකාරනිමිත්තං දුක්ඛං උප්පජ්ජති, තස්ස පන දුක්ඛස්ස ඛෙත්තභූතො අත්තභාවො, බීජභූතඤ්ච කම්මං මයාව අභිසඞ්ඛත’’න්ති ච ‘‘තස්ස දුක්ඛස්ස ආණණ්‍යකාරණමෙත’’න්ති ච ‘‘අපකාරකෙ අසති කථං මය්හං ඛන්තිසම්පදා සම්භවතී’’ති ච ‘‘යදිපායං එතරහි අපකාරකො, අයං නාම පුබ්බෙ අනෙන මය්හං උපකාරො කතො’’ති ච ‘‘අපකාරො එව වා ඛන්තිනිමිත්තතාය උපකාරො’’ති ච ‘‘සබ්බෙපිමෙ සත්තා මය්හං පුත්තසදිසා, පුත්තකතාපරාධෙසු ච කො කුජ්ඣිස්සතී’’ති ච ‘‘යෙන කොධභූතාවෙසෙන අයං මය්හං අපරජ්ඣති, සො කොධභූතාවෙසො මයා විනෙතබ්බො’’ති ච ‘‘යෙන අපකාරෙන ඉදං මය්හං දුක්ඛං උප්පන්නං, තස්ස අහම්පි නිමිත්ත’’න්ති ච ‘‘යෙහි ධම්මෙහි අපරාධො කතො, යත්ථ ච කතො, සබ්බෙපි තෙ තස්මිංයෙව ඛණෙ නිරුද්ධා, කස්සිදානි කෙන කොධො කාතබ්බො’’ති ච ‘‘අනත්තතාය සබ්බධම්මානං කො කස්ස අපරජ්ඣතී’’ති ච පච්චවෙක්ඛන්තෙන ඛන්තිසම්පදා බ්‍රූහෙතබ්බා.

යදි පනස්ස දීඝරත්තං පරිචයෙන පරාපකාරනිමිත්තකො කොධො චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨෙය්‍ය, ඉති පටිසඤ්චික්ඛිතබ්බං ''ඛන්ති නාමෙසා පරාපකාරස්ස පටිපක්ඛපටිපත්තීනං පච්චුපකාරකාරණ''න්ති ච ''අපකාරො ච මය්හං දුක්ඛුප්පාදනෙන දුක්ඛුපනිසාය සද්ධාය, සබ්බලොකෙ අනභිරතිසඤ්ඤාය ච පච්චයො''ති ච ''ඉන්ද්‍රියපකතිරෙසා, යදිදං ඉට්ඨානිට්ඨවිසයසමායොගො, තත්ථ අනිට්ඨවිසයසමායොගො මය්හං න සියාති තං කුතෙත්ථ ලබ්භා''ති ච ''කොධවසිකො සත්තො කොධෙන උම්මත්තො වික්ඛිත්තචිත්තො, තත්ථ කිං පච්චපකාරෙනා''ති ච ''සබ්බෙ පිමෙ සත්තා සම්මාසම්බුද්ධෙන ඔරසපුත්තා විය පරිපාලිතා, තස්මා න තත්ථ මයා චිත්තකොපොපි කාතබ්බො''ති ච ''අපරාධකෙ ච සති ගුණෙ ගුණවති මයා න කොපො කාතබ්බො''ති ච ''අසති ගුණෙ විසෙසෙන කරුණායිතබ්බො''ති ච ''කොපෙන ච මය්හං ගුණයසා නිහීයන්ති''ති ච ''කුජ්ඣනෙන මය්හං දුබ්බණ්ණදුක්ඛසෙය්‍යාදයො සපත්තකන්තා ආගච්ඡන්ති''ති ච ''කොධො ච නාමායං සබ්බාහිතකාරකො සබ්බහිතවිනාසකො බලවා පච්චත්ථිකො''ති ච ''සති ච ඛන්තියා න කොචි පච්චත්ථිකො''ති ච ''අපරාධකෙන අපරාධනිමිත්තං යං ආයතිං ලද්ධබ්බං දුක්ඛං, සති ච ඛන්තියා මය්හං තදභාවො''ති ච ''චින්තනෙන කුජ්ඣන්තෙන ච මයා පච්චත්ථිකොයෙව අනුවත්තිතො හොති''ති ච ''කොධෙ ච මයා ඛන්තියා අභිභූතෙ තස්ස දාසභූතො පච්චත්ථිකො සම්මදෙව අභිභූතො හොති''ති ච ''කොධනිමිත්තං ඛන්තිගුණපරිච්චාගො මය්හං න යුත්තො''ති ච ''සති ච කොධෙ ගුණවිරොධිනි (ගුණවිරොධපච්චනීධම්මෙ චරියා. අට්ඨ. පකිණ්ණකකථායං) කිං මෙ සීලාදිධම්මා පාරිපූරිං ගච්ඡෙය්‍යුං, අසති ච තෙසු කථාහං සත්තානං උපකාරබහුලො පටිඤ්ඤානුරූපං උත්තමං සම්පත්තිං පාපුණිස්සාමී''ති ච ''ඛන්තියා ච සති බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවතො සමාහිතස්ස සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චතො දුක්ඛතො සබ්බෙ ධම්මා අනත්තතො නිබ්බානඤ්ච අසඞ්ඛතාමතසන්තපණීතාදිභාවතො නිජ්ඣානං ඛමන්ති 'බුද්ධධම්මා ච අචින්තෙය්‍යාපරිමෙය්‍යපභාවා'ති'', තතො ච ''අනුලොමියං ඛන්තියං ඨිතො 'කෙවලා ඉමෙ ච අත්තත්තනියභාවරහිතා ධම්මමත්තා යථාසකං පච්චයෙහි උප්පජ්ජන්ති වයන්ති, න කුතොචි ආගච්ඡන්ති, න කුහිඤ්චි ගච්ඡන්ති, න ච කත්ථචි පතිට්ඨිතා, න චෙත්ථ කොචි කස්සචි බ්‍යාපාරො'ති අහංකාරමමංකාරානධිට්ඨානතා නිජ්ඣානං ඛමති, යෙන බොධිසත්තො බොධියා නියතො අනාවත්තිධම්මො හොති''ති එවමාදිනා ඛන්තිපාරමියං පච්චවෙක්ඛණා වෙදිතබ්බා.

තථා ''සච්චෙන විනා සීලාදීනං අසම්භවතො, පටිඤ්ඤානුරූපං පටිපත්තියා අභාවතො ච සච්චධම්මාතික්කමෙ ච සබ්බපාපධම්මානං සමොසරණතො, අසච්චසන්ධස්ස අප්පච්චයිකභාවතො, ආයතිඤ්ච අනාදෙය්‍යවචනතාවහනතො, සම්පන්නසච්චස්ස ච සබ්බගුණාධිට්ඨානභාවතො, සච්චාධිට්ඨානෙන සබ්බබොධිසම්භාරානං පාරිසුද්ධිපාරිපූරිසමන්වායතො, සභාවධම්මාවිසංවාදනෙන සබ්බබොධිසම්භාරකිච්චකරණතො, බොධිසත්තපටිපත්තියා ච පරිනිප්ඵත්තිතො''තිආදිනා **සච්චපාරමියා** සම්පත්තියො පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා ''දානාදීසු දළ්හසමාදානං, තම්පටිපක්ඛසන්නිපාතෙ ච නෙසං අචලාවත්ථානං, තත්ථ ච ධීරභාවං විනා න දානාදිසම්භාරා සම්බොධිනිමිත්තා සම්භවන්ති''තිආදිනා **අධිට්ඨානෙ** ගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා ''අත්තහිතමත්තෙ අවතිට්ඨන්තෙනාපි සත්තෙසු හිතචිත්තතං විනා න සක්කා ඉධලොකපරලොකසම්පත්තියො පාපුණිතුං, පගෙව සබ්බසත්තෙ නිබ්බානසම්පත්තියං පතිට්ඨාපෙතුකාමෙනා''ති ච ''පච්ඡා සබ්බසත්තානං ලොකුත්තරසම්පත්තිං ආකඞ්ඛන්තෙන ඉදානි ලොකියසම්පත්තිං ආකඞ්ඛා යුත්තරූපා''ති ච ''ඉදානි ආසයමත්තෙන පරෙසං හිතසුඛූපසංහාරං කාතුං අසක්කොන්තො කදා පයොගෙන තං සාධෙස්සාමී''ති ච ''ඉදානි මයා හිතසුඛූපසංහාරෙන සංවඩ්ඪිතා පච්ඡා ධම්මසංවිභාගසහායා මය්හං භවිස්සන්තී''ති ච ''එතෙහි විනා න මය්හං බොධිසම්භාරා සම්භවන්ති, තස්මා සබ්බබුද්ධගුණවිභූතිනිප්ඵත්තිකාරණත්තා මය්හං එතෙ පරමං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං අනුත්තරං කුසලායතනං උත්තමං ගාරවට්ඨාන''න්ති ච ''සවිසෙසං සත්තෙසු සබ්බෙසු හිතජ්ඣාසයතා පච්චුපට්ඨපෙතබ්බා, කිඤ්ච කරුණාධිට්ඨානතොපි සබ්බසත්තෙසු මෙත්තා අනුබ්‍රූහෙතබ්බා. විමරියාදීකතෙන හි චෙතසා සත්තෙසු හිතසුඛූපසංහාරනිරතස්ස තෙසං අහිතදුක්ඛාපනයනකාමතා බලවතී උප්පජ්ජති දළ්හමූලා, කරුණා ච සබ්බෙසං බුද්ධකාරකධම්මානමාදි චරණං පතිට්ඨා මූලං මුඛං පමුඛ''න්ති එවමාදිනා **මෙත්තාය** ගුණා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

තථා ''උපෙක්ඛාය අභාවෙ සත්තෙහි කතා විප්පකාරා චිත්තස්ස විකාරං උප්පාදෙය්‍යුං, සති ච චිත්තවිකාරෙ දානාදිසම්භාරානං සම්භවොයෙව නත්ථී''ති ච ''මෙත්තාසිනෙහෙන සිනෙහිතෙ චිත්තෙ උපෙක්ඛාය විනා සම්භාරානං පාරිසුද්ධි න හොතී''ති ච ''අනුපෙක්ඛකො සම්භාරෙසු පුඤ්ඤසම්භාරං තබ්බිපාකඤ්ච සත්තහිතත්ථං පරිණාමෙතුං න සක්කොති''ති ච ''උපෙක්ඛාය අභාවෙ දෙය්‍යපටිග්ගාහකෙසු විභාගං අකත්වා පරිච්චජිතුං න සක්කොති''ති ච ''උපෙක්ඛාරහිතෙන ජීවිතපරික්ඛාරානං ජීවිතස්ස ච අන්තරායං අමනසිකරිත්වා සංවරවිසොධනං කාතුං න සක්කා''ති ච ''උපෙක්ඛාවසෙන අරතිරතිසහස්සෙව නෙක්ඛම්මබලසිද්ධිතො, උපපත්තිතො ඉක්ඛනවසෙනෙව සබ්බසම්භාරකිච්චනිප්ඵත්තිතො, අච්චාරද්ධස්ස වීරියස්ස අනුපෙක්ඛනෙ පධානකිච්චාකරණතො, උපෙක්ඛතොයෙව තිතික්ඛානිජ්ඣානසම්භවතො, උපෙක්ඛාවසෙන සත්තසඞ්ඛාරානං අවිසංවාදනතො, ලොකධම්මානං අජ්ඣුපෙක්ඛනෙන සමාදින්නධම්මෙසු අචලාධිට්ඨානසිද්ධිතො, පරාපකාරාදීසු අනාභොගවසෙනෙව මෙත්තාවිහාරනිප්ඵත්තිතොති සබ්බබොධිසම්භාරානං සමාදානාධිට්ඨානපාරිපූරිනිප්ඵත්තියො උපෙක්ඛානුභාවෙන සම්පජ්ජන්තී''ති එවං ආදිනා නයෙන **උපෙක්ඛාපාරමී** පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. එවං අපරිච්චාගපරිච්චාගාදීසු යථාක්කමං ආදීනවානිසංසපච්චවෙක්ඛණා දානාදිපාරමීනං පච්චයොති වෙදිතබ්බා.

තථා සපරික්ඛාරා පඤ්චදස චරණධම්මා පඤ්ච ච අභිඤ්ඤායො. තත්ථ **චරණධම්මා** නාම සීලසංවරො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, ජාගරියානුයොගො, සත්ත සද්ධම්මා, චත්තාරි ඣානානි ච. තෙසු සීලාදීනං චතුන්නං තෙරසපි ධුතධම්මා, අප්පිච්ඡතාදයො ච **පරික්ඛාරො** . සද්ධම්මෙසු **සද්ධාය**

බුද්ධධම්මසඞ්ඝසීලචාගදෙවතූපසමානුස්සති- ලූඛපුග්ගලපරිවජ්ජනසිනිද්ධපුග්ගලසෙවනපසාදනීය-
ධම්මපච්චවෙක්ඛණතදධිමුත්තතා **පරික්ඛාරො, හිරොත්තප්පානං**
අකුසලාදීනවපච්චවෙක්ඛණඅපායාදීනවපච්චවෙක්ඛණකුසලධම්මුපත්ථම්භන- භාවපච්චවෙක්ඛණහිරොත්තප්ප
රහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනහිරොත්තප්පසම්පන්නපුග්ගලසෙවනතදධිමුත්තතා, **බාහුසච්චස්ස**
පුබ්බයොගපරිපුච්ඡකභාවසද්ධම්මාභියොගඅනවජ්ජවිජ්ජාට්ඨානාදි-
පරිචයපරිපක්කින්ද්‍රියතාකිලෙසදූරීභාවඅප්පස්සුතපරිවජ්ජනබහුස්සුතසෙවනතදධිමුත්තතා, **වීරියස්ස**
අපායභයපච්චවෙක්ඛණගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණධම්මමහත්තපච්චවෙක්ඛණ-
ථිනමිද්ධවිනොදනකුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනආරද්ධවීරියපුග්ගල- සෙවනසම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණතදධිමුත්තතා, **සතියා**
සතිසම්පජඤ්ඤමුට්ඨස්සතිපුග්ගලපරිවජ්ජනඋපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලසෙවනතදධිමුත්තතා, **පඤ්ඤාය**
පරිපුච්ඡකභාවවත්ථුවිසදකිරියාඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනදුප්පඤ්ඤ-
පුග්ගලපරිවජ්ජනපඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනගම්භීරඤාණචරියපච්ච- වෙක්ඛණතදධිමුත්තතා, චතුන්නං ඣානානං සීලාදිචතුක්කං අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු පුබ්බභාගභාවනා, ආවජ්ජනාදිවසීභාවකරණඤ්ච **පරික්ඛාරො.** තත්ථ සීලාදීහි පයොගසුද්ධියා සත්තානං අභයදානෙ, ආසයසුද්ධියා ආමිසදානෙ, උභයසුද්ධියා ච ධම්මදානෙ සමත්ථො හොතීතිආදිනා චරණාදීනං දානාදිසම්භාරානං පච්චයභාවො යථාරහං නිද්ධාරෙතබ්බො, අතිවිත්ථාරභයෙන න නිද්ධාරයිම්හ. එවං සම්පත්තිචක්කාදයොපි දානාදීනං පච්චයොති වෙදිතබ්බා.

කො සංකිලෙසොති අවිසෙසෙන තණ්හාදීහි පරාමට්ඨභාවො පාරමීනං සංකිලෙසො, විසෙසෙන දෙය්‍යපටිග්ගාහකවිකප්පා දානපාරමියා සංකිලෙසො, සත්තකාලවිකප්පා සීලපාරමියා, කාමභවතදුපසමෙසු අභිරතිඅනභිරතිවිකප්පා නෙක්ඛම්මපාරමියා, ''අහං මමා''ති විකප්පා පඤ්ඤාපාරමියා, ලීනුද්ධච්චවිකප්පා වීරියපාරමියා, අත්තපරවිකප්පා ඛන්තිපාරමියා, අදිට්ඨාදීසු දිට්ඨාදිවිකප්පා සච්චපාරමියා, බොධිසම්භාරතබ්බිපක්ඛෙසු දොසගුණවිකප්පා අධිට්ඨානපාරමියා, හිතාහිතවිකප්පා මෙත්තාපාරමියා, ඉට්ඨානිට්ඨවිකප්පා උපෙක්ඛාපාරමියා සංකිලෙසොති වෙදිතබ්බො.

කිං වොදානන්ති තණ්හාදීහි අනුපඝාතො, යථාවුත්තවිකප්පවිරහො ච එතාසං වොදානන්ති වෙදිතබ්බං. අනුපහතා හි තණ්හාමානදිට්ඨිකොධූපනාහමක්ඛපලාසඉස්සාමච්ඡරියමායාසාඨෙය්‍යථම්භසාරම්භ- මදපමාදාදීහි කිලෙසෙහි දෙය්‍යපටිග්ගාහකවිකප්පාදිරහිතා ච දානාදිපාරමියො පරිසුද්ධා පභස්සරා භවන්තීති.

කො පටිපක්ඛොති අවිසෙසෙන සබ්බෙපි කිලෙසා සබ්බෙපි අකුසලා ධම්මා එතාසං පටිපක්ඛො, විසෙසෙන පන පුබ්බෙ වුත්තා මච්ඡෙරාදයොති වෙදිතබ්බා. අපිච දෙය්‍යපටිග්ගාහකදානඵලෙසු අලොභාදොසාමොහගුණයොගතො ලොභදොසමොහපටිපක්ඛං දානං, කායාදිදොසවඞ්කාපගමනතො ලොභාදිපටිපක්ඛං සීලං , කාමසුඛපරූපඝාතඅත්තකිලමථපරිවජ්ජනතො දොසත්තයපටිපක්ඛං නෙක්ඛම්මං, ලොභාදීනං අන්ධීකරණතො, ඤාණස්ස ච අනන්ධීකරණතො ලොභාදිපටිපක්ඛා පඤ්ඤා, අලීනානුද්ධතඤායාරම්භවසෙන ලොභාදිපටිපක්ඛං වීරියං, ඉට්ඨානිට්ඨසුඤ්ඤතානං ඛමනතො ලොභාදිපටිපක්ඛා ඛන්ති, සතිපි පරෙසං උපකාරෙ අපකාරෙ ච යථාභූතප්පවත්තියා ලොභාදිපටිපක්ඛං සච්චං, ලොකධම්මෙ අභිභුය්‍ය යථාසමාදින්නෙසු සම්භාරෙසු අචලනතො ලොභාදිපටිපක්ඛං අධිට්ඨානං, නීවරණවිවෙකතො ලොභාදිපටිපක්ඛා මෙත්තා, ඉට්ඨානිට්ඨෙසු අනුනයපටිඝවිද්ධංසනතො, සමප්පවත්තිතො ච ලොභාදිපටිපක්ඛා උපෙක්ඛාති දට්ඨබ්බං.

කා පටිපත්තීති සුඛූපකරණසරීරජීවිතපරිච්චාගෙන භයාපනූදනෙන ධම්මොපදෙසෙන ච බහුධා සත්තානං අනුග්ගහකරණං දානෙ පටිපත්ති. තත්ථායං විත්ථාරනයො – ''ඉමිනාහං දානෙන සත්තානං ආයුවණ්ණසුඛබලපටිභානාදිසම්පත්තිං රමණීයං අග්ගඵලසම්පත්තිං නිප්ඵාදෙය්‍ය''න්ති අන්නදානං දෙති, තථා සත්තානං කම්මකිලෙසපිපාසවූපසමාය පානං දෙති, තථා සුවණ්ණවණ්ණතාය, හිරොත්තප්පාලඞ්කාරස්ස ච නිප්ඵත්තියා වත්ථානි දෙති, තථා ඉද්ධිවිධස්ස චෙව නිබ්බානසුඛස්ස ච නිප්ඵත්තියා යානං දෙති, තථා සීලගන්ධනිප්ඵත්තියා ගන්ධං, බුද්ධගුණසොභානිප්ඵත්තියා මාලාවිලෙපනං, බොධිමණ්ඩාසනනිප්ඵත්තියා ආසනං , තථාගතසෙය්‍යානිප්ඵත්තියා සෙය්‍යං, සරණභාවනිප්ඵත්තියා ආවසථං, පඤ්චචක්ඛුපටිලාභාය පදීපෙය්‍යං දෙති. බ්‍යාමප්පභානිප්ඵත්තියා රූපදානං, බ්‍රහ්මස්සරනිප්ඵත්තියා සද්දදානං, සබ්බලොකස්ස පියභාවාය රසදානං, බුද්ධසුඛුමාලභාවාය ඵොට්ඨබ්බදානං, අජරාමරණභාවාය භෙසජ්ජදානං, කිලෙසදාසබ්‍යවිමොචනත්ථං දාසානං භුජිස්සතාදානං, සද්ධම්මාභිරතියා අනවජ්ජඛිඩ්ඩාරතිහෙතුදානං, සබ්බෙපි සත්තෙ අරියාය ජාතියා අත්තනො පුත්තභාවූපනයනාය පුත්තදානං, සකලස්ස ලොකස්ස පතිභාවූපගමනාය දාරදානං, සුභලක්ඛණසම්පත්තියා සුවණ්ණමණිමුත්තාපවාළාදිදානං, අනුබ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා නානාවිධවිභූසනදානං, සද්ධම්මකොසාධිගමාය විත්තකොසදානං, ධම්මරාජභාවාය රජ්ජදානං, ඣානාදිසම්පත්තියා ආරාමුය්‍යානාදිවනදානං, චක්කඞ්කිතෙහි පාදෙහි බොධිමණ්ඩූපසඞ්කමනාය චරණදානං, චතුරොඝනිත්ථරණාය සත්තානං සද්ධම්මහත්ථදානත්ථං හත්ථදානං, සද්ධින්ද්‍රියාදිපටිලාභාය කණ්ණනාසාදිදානං, සමන්තචක්ඛුපටිලාභාය චක්ඛුදානං, ''දස්සනසවනානුස්සරණපාරිචරියාදීසු සබ්බකාලං සබ්බසත්තානං හිතසුඛාවහො, සබ්බලොකෙන ච උපජීවිතබ්බො මෙ කායො භවෙය්‍යා''ති මංසලොහිතාදිදානං, ''සබ්බලොකුත්තමො භවෙය්‍ය''න්ති උත්තමඞ්ගදානං දෙති.

එවං දදන්තො ච න අනෙසනාය දෙති, න පරොපඝාතෙන, න භයෙන, න ලජ්ජාය, න දක්ඛිණෙය්‍යරොසනෙන, න පණීතෙ සති ලූඛං, න අත්තුක්කංසනෙන, න පරවම්භනෙන, න ඵලාභිකඞ්ඛාය, න යාචකජිගුච්ඡාය, න අචිත්තීකාරෙන දෙති, අථ ඛො සක්කච්චං දෙති, සහත්ථෙන දෙති, කාලෙන දෙති, චිත්තිං කත්වා දෙති, අවිභාගෙන දෙති, තීසු කාලෙසු

සොමනස්සිතො දෙති. තතොයෙව දත්වා න පච්ඡානුතාපී හොති, න පටිග්ගාහකවසෙන මානාවමානං කරොති, පටිග්ගාහකානං පියසමුදාචාරො හොති වදඤ්ඤූ යාචයොගො සපරිවාරදායී. තඤ්ච දානසම්පත්තිං සකලලොකහිතසුඛාය පරිණාමෙති, අත්තනො ච අකුප්පාය විමුත්තියා, අපරික්ඛයස්ස ඡන්දස්ස, අපරික්ඛයස්ස වීරියස්ස, අපරික්ඛයස්ස සමාධානස්ස, අපරික්ඛයස්ස ඤාණස්ස, අපරික්ඛයාය සම්මාසම්බොධියා පරිණාමෙති. ඉමඤ්ච දානපාරමිං පටිපජ්ජන්තෙන මහාසත්තෙන ජීවිතෙ, භොගෙසු ච අනිච්චසඤ්ඤා පච්චුපට්ඨපෙතබ්බා, සත්තෙසු ච මහාකරුණා. එවඤ්හි භොගෙ ගහෙතබ්බසාරං ගණ්හන්තො ආදිත්තස්මා විය අගාරස්මා සබ්බං සාපතෙය්‍යං, අත්තානඤ්ච බහි නීහරන්තො න කිඤ්චි සෙසෙති, නිරවසෙසතො නිස්සජ්ජතියෙව. අයං තාව **දානපාරමියා** පටිපත්තික්කමො.

සීලපාරමියා පන යස්මා සබ්බඤ්ඤුසීලාලඞ්කාරෙහි සත්තෙ අලඞ්කරිතුකාමෙන අත්තනොයෙව තාව සීලං විසොධෙතබ්බං, තස්මා සත්තෙසු තථා දයාපන්නචිත්තෙන භවිතබ්බං, යථා සුපිනන්තෙනපි න ආඝාතො උප්පජ්ජෙය්‍ය. පරූපකාරනිරතතාය පරසන්තකො අලගද්දො විය න පරාමසිතබ්බො. අබ්‍රහ්මචරියතොපි ආරාචාරී, සත්තවිධමෙථුනසංයොගවිරතො, පගෙව පරදාරගමනතො. සච්චං හිතං පියං පරිමිතමෙව ච කාලෙන ධම්මිං කථං භාසිතා හොති, අනභිජ්ඣාලු අබ්‍යාපන්නො අවිපරීතදස්සනො සම්මාසම්බුද්ධෙ නිවිට්ඨසද්ධො නිවිට්ඨපෙමො. ඉති චතුරාපායවට්ටදුක්ඛපථෙහි අකුසලකම්මපථෙහි, අකුසලධම්මෙහි ච ඔරමිත්වා සග්ගමොක්ඛපථෙසු කුසලකම්මපථෙසු පතිට්ඨිතස්ස සුද්ධාසයපයොගතාය යථාභිපත්ථිතා සත්තානං හිතසුඛූපසඤ්හිතා මනොරථා සීඝං අභිනිප්ඵජ්ජන්ති.

තත්ථ හිංසානිවත්තියා සබ්බසත්තානං අභයදානං දෙති, අප්පකසිරෙනෙව මෙත්තාභාවනං සම්පාදෙති, එකාදස මෙත්තානිසංසෙ අධිගච්ඡති, අප්පාබාධො හොති අප්පාතඞ්කො දීඝායුකො සුඛබහුලො, ලක්ඛණවිසෙසෙ පාපුණාති, දොසවාසනඤ්ච සමුච්ඡින්දති. තථා අදින්නාදානනිවත්තියා චොරාදිඅසාධාරණෙ උළාරෙ භොගෙ අධිගච්ඡති, අනාසඞ්කනීයො පියො මනාපො විස්සසනීයො, විභවසම්පත්තීසු අලග්ගචිත්තො පරිච්චාගසීලො , ලොභවාසනඤ්ච සමුච්ඡින්දති. අබ්‍රහ්මචරියනිවත්තියා අලොලො හොති සන්තකායචිත්තො, සත්තානං පියො හොති මනාපො අපරිසඞ්කනීයො, කල්‍යාණො චස්ස කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, අලග්ගචිත්තො හොති මාතුගාමෙසු අලුද්ධාසයො, නෙක්ඛම්මබහුලො, ලක්ඛණවිසෙසෙ අධිගච්ඡති, ලොභවාසනඤ්ච සමුච්ඡින්දති.

මුසාවාදනිවත්තියා සත්තානං පමාණභූතො හොති පච්චයිකො ථෙතො ආදෙය්‍යවචනො දෙවතානං පියො මනාපො සුරභිගන්ධමුඛො ආරක්ඛියකායවචීසමාචාරො , ලක්ඛණවිසෙසෙ ච අධිගච්ඡති, කිලෙසවාසනඤ්ච සමුච්ඡින්දති. පෙසුඤ්ඤනිවත්තියා පරූපක්කමෙහි අභෙජ්ජකායො හොති අභෙජ්ජපරිවාරො, සද්ධම්මෙ ච අභිජ්ජනකසද්ධො, දළ්හමිත්තො භවන්තරපරිචිතානම්පි සත්තානං එකන්තපියො, අසංකිලෙසබහුලො. ඵරුසවාචානිවත්තියා සත්තානං පියො හොති මනාපො සුඛසීලො මධුරවචනො සම්භාවනීයො, අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතො චස්ස සරො (ම. නි. 2.387) නිබ්බත්තති. සම්ඵප්පලාපනිවත්තියා ච සත්තානං පියො හොති මනාපො ගරුභාවනීයො ච ආදෙය්‍යවචනො ච පරිමිතාලාපො, මහෙසක්ඛො ච හොති මහානුභාවො, ඨානුප්පත්තිකෙන පටිභානෙන පඤ්හානං බ්‍යාකරණකුසලො, බුද්ධභූමියඤ්ච එකාය එව වාචාය අනෙකභාසානං සත්තානං අනෙකෙසං පඤ්හානං බ්‍යාකරණසමත්ථො හොති.

අනභිජ්ඣාලුතාය ඉච්ඡිතලාභී හොති, උළාරෙසු ච භොගෙසු රුචිං පටිලභති, ඛත්තියමහාසාලාදීනං සම්මතො හොති, පච්චත්ථිකෙහි අනභිභවනීයො, ඉන්ද්‍රියවෙකල්ලං න පාපුණාති, අප්පටිපුග්ගලො ච හොති. අබ්‍යාපාදෙන පියදස්සනො හොති සත්තානං සම්භාවනීයො, පරහිතාභිනන්දිතාය ච සත්තෙ අප්පකසිරෙනෙව පසාදෙති, අලූඛසභාවො ච හොති මෙත්තාවිහාරී, මහෙසක්ඛො ච හොති මහානුභාවො. මිච්ඡාදස්සනාභාවෙන කල්‍යාණෙ සහායෙ පටිලභති, සීසච්ඡෙදම්පි පාපුණන්තො පාපකම්මං න කරොති, කම්මස්සකතාදස්සනතො අකොතූහලමඞ්ගලිකො ච හොති, සද්ධම්මෙ චස්ස සද්ධා පතිට්ඨිතා හොති මූලජාතා, සද්දහති ච තථාගතානං බොධිං , සමයන්තරෙසු නාභිරමති උක්කාරට්ඨානෙ විය රාජහංසො, ලක්ඛණත්තයපරිජානනකුසලො හොති, අන්තෙ ච අනාවරණඤාණලාභී, යාව බොධිං න පාපුණාති, තාව තස්මිං තස්මිං සත්තනිකායෙ උක්කට්ඨුක්කට්ඨො ච හොති, උළාරුළාරසම්පත්තියො පාපුණාති.

‘‘ඉති හිදං සීලං නාම සබ්බසම්පත්තීනං අධිට්ඨානං, සබ්බබුද්ධගුණානං පභවභූමි, සබ්බබුද්ධකරධම්මානමාදි චරණං මුඛං පමුඛ’’න්ති බහුමානං උප්පාදෙත්වා කායවචීසංයමෙ, ඉන්ද්‍රියදමනෙ, ආජීවසම්පදාය, පච්චයපරිභොගෙ ච සතිසම්පජඤ්ඤබලෙන අප්පමත්තෙන ලාභසක්කාරසිලොකං මිත්තමුඛපච්චත්ථිකං විය සල්ලක්ඛෙත්වා ‘‘කිකීව අණ්ඩ’’න්තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.19; දී. නි. අට්ඨ. 1.7) වුත්තනයෙන සක්කච්චං සීලං සම්පාදෙතබ්බං . අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන **විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.6) වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. තඤ්ච පනෙතං සීලං න අත්තනො දුග්ගතිපරිකිලෙසවිමුත්තියා, සුගතියම්පි, න රජ්ජසම්පත්තියා, නචක්කවත්ති-නදෙව-නසක්ක-නමාර-නබ්‍රහ්මසම්පත්තියා, නාපි අත්තනො තෙවිජ්ජතාදිහෙතු, න පච්චෙකබොධියා, අථ ඛො සබ්බඤ්ඤුභාවෙන සබ්බසත්තානං අනුත්තරසීලාලඞ්කාරසම්පාදනත්ථමෙවාති පරිණාමෙතබ්බං.

තථා සකලසංකිලෙසනිවාසට්ඨානතාය, පුත්තදාරාදීහි මහාසම්බාධතාය, කසිවණිජ්ජාදිනානාවිධකම්මන්තාධිට්ඨානබ්‍යාකුලතාය ච ඝරාවාසස්ස නෙක්ඛම්මසුඛාදීනං අනොකාසතං, කාමානඤ්ච ‘‘සත්ථධාරාලග්ගමධුබින්දු විය ච අවලෙය්හමානා පරිත්තස්සාදා විපුලානත්ථානුබන්ධා’’ති ච ‘‘විජ්ජුලතොභාසෙන ගහෙතබ්බං නච්චං විය පරිත්තකාලොපලබ්භා, උම්මත්තකාලඞ්කාරො විය විපරීතසඤ්ඤාය අනුභවිතබ්බා , කරීසාවච්ඡාදනසුඛං විය පටිකාරභූතා, උදකතෙමිතඞ්ගුලියා උස්සාවකොදකපානං විය අතිත්තිකරා, ඡාතජ්ඣත්තභොජනං විය සාබාධා, බලිසාමිසං විය බ්‍යසනසන්නිපාතකාරණා, අග්ගිසන්තාපො විය කාලත්තයෙපි දුක්ඛුප්පත්තිහෙතුභූතා, මක්කටාලෙපො විය බන්ධනිමිත්තා ඝාතකාවච්ඡාදනකිම්ලයො විය අනත්ථච්ඡාදනා, සපත්තගාමවාසො විය

භයට්ඨානභූතා, පච්චත්ථිකපොසකො විය කිලෙසමාරාදීනං ආමිසභූතා, ඡණසම්පත්තියො විය විපරිණාමදුක්ඛා, කොටරග්ගි විය අන්තොදාහකා, පුරාණකූපාවලම්බබීරණමධුපිණ්ඩං විය අනෙකාදීනවා, ලොණූදකපානං විය පිපාසහෙතුභූතා, සුරාමෙරයං විය නීචජනසෙවිතා, අප්පස්සාදතාය අට්ඨිකඞ්කලූපමා’’තිආදිනා ච නයෙන ආදීනවං සල්ලක්ඛෙත්වා තබ්බිපරියායෙන නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසං පස්සන්තෙන නෙක්ඛම්මපවිවෙකඋපසමසුඛාදීසු නින්නපොණපබ්භාරචිත්තෙන නෙක්ඛම්මපාරමී පූරෙතබ්බා.

තථා යස්මා පඤ්ඤා ආලොකො විය අන්ධකාරෙන, මොහෙන සහ න වත්තති, තස්මා මොහකාරණානි තාව බොධිසත්තෙන පරිවජ්ජිතබ්බානි. තත්ථිමානි මොහකාරණානි – අරති තන්දී විජම්භිතා ආලසියං ගණසඞ්ගණිකාරාමතා නිද්දාසීලතා අනිච්ඡයසීලතා ඤාණස්මිං අකුතූහලතා මිච්ඡාධිමානො අපරිපුච්ඡකතා කායස්ස න සම්මාපරිහාරො අසමාහිතචිත්තතා දුප්පඤ්ඤානං පුග්ගලානං සෙවනා පඤ්ඤවන්තානං අපයිරුපාසනා අත්තපරිභවො මිච්ඡාවිකප්පො විපරීතාභිනිවෙසො කායදළ්හීබහුලතා අසංවෙගසීලතා පඤ්ච නීවරණානි. සඞ්ඛෙපතො යෙ වා පන ධම්මෙ ආසෙවතො අනුප්පන්නා පඤ්ඤා න උප්පජ්ජති, උප්පන්නා පරිහායති, ඉති ඉමානි සම්මොහකාරණානි පරිවජ්ජන්තෙන බාහුසච්චෙ ඣානාදීසු ච යොගො කරණීයො.

තත්ථායං බාහුසච්චස්ස විසයවිභාගො – පඤ්ච ඛන්ධා ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො චත්තාරි සච්චානි බාවීසතින්ද්‍රියානි ද්වාදසපදිකො පටිච්චසමුප්පාදො, තථා සතිපට්ඨානාදයො කුසලාදිධම්මප්පකාරභෙදා ච. යානි ච ලොකෙ අනවජ්ජානි විජ්ජට්ඨානානි, යෙ ච සත්තානං හිතසුඛවිධානයොග්‍යා බ්‍යාකරණවිසෙසා. ඉති එවං පකාරං සකලමෙව සුතවිසයං උපායකොසල්ලපුබ්බඞ්ගමාය පඤ්ඤාය සතිවීරියුපත්ථම්භකාරණාය සාධුකං උග්ගහණසවනධාරණපරිචයපරිපුච්ඡාහි ඔගාහෙත්වා තත්ථ ච පරෙසං පතිට්ඨපනෙන සුතමයා පඤ්ඤා නිබ්බත්තෙතබ්බා, තථා ඛන්ධාදීනං සභාවධම්මානං ආකාරපරිවිතක්කනමුඛෙන තෙ නිජ්ඣානං ඛමාපෙන්තෙන චින්තාමයා, ඛන්ධාදීනංයෙව පන සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණපරිග්ගහවසෙන ලොකියං පරිඤ්ඤං නිබ්බත්තෙන්තෙන පුබ්බභාගභාවනාපඤ්ඤා සම්පාදෙතබ්බා. එවඤ්හි ‘‘නාමරූපමත්තමිදං යථාරහං පච්චයෙහි උප්පජ්ජති චෙව නිරුජ්ඣති ච, න එත්ථ කොචි කත්තා වා කාරෙතා වා, හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චං, උදයබ්බයපටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛං, අවසවත්තනට්ඨෙන අනත්තා’’ති අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ ධම්මෙ නිබ්බිසෙසං පරිජානන්තො තත්ථ ආසඞ්ගං පජහිත්වා, පරෙ ච තත්ථ තං ජහාපෙත්වා කෙවලං කරුණාවසෙනෙව යාව න බුද්ධගුණා හත්ථතලං ආගච්ඡන්ති, තාව යානත්තයෙ සත්තෙ අවතාරණපරිපාචනෙහි පතිට්ඨාපෙන්තො, ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමාපත්තියො ච වසීභාවං පාපෙන්තො පඤ්ඤාය අතිවිය මත්ථකං පාපුණාතීති.

තථා සම්මාසම්බොධියා කතාභිනීහාරෙන මහාසත්තෙන ‘‘කො නු අජ්ජ පුඤ්ඤඤාණසම්භාරො උපචිතො, කිඤ්ච මයා කතං පරහිත’’න්ති දිවසෙ දිවසෙ පච්චවෙක්ඛන්තෙන සත්තහිතත්ථං උස්සාහො කරණීයො, සබ්බෙසම්පි සත්තානං උපකාරාය අත්තනො කායං ජීවිතඤ්ච ඔස්සජ්ජිතබ්බං, සබ්බෙපි සත්තා අනොධිසො මෙත්තාය කරුණාය ච ඵරිතබ්බා, යා කාචි සත්තානං දුක්ඛුප්පත්ති, සබ්බා සා අත්තනි පාටිකඞ්ඛිතබ්බා, සබ්බෙසඤ්ච සත්තානං පුඤ්ඤං අබ්භනුමොදිතබ්බං, බුද්ධමහන්තතා අභිණ්හං පච්චවෙක්ඛිතබ්බා, යඤ්ච කිඤ්චි කම්මං කරොති කායෙන වාචාය වා, තං සබ්බං බොධිනින්නචිත්තපුබ්බඞ්ගමං කාතබ්බං. ඉමිනා හි උපායෙන බොධිසත්තානං අපරිමෙය්‍යො පුඤ්ඤභාගො උපචීයති. අපිච සත්තානං පරිභොගත්ථං පරිපාලනත්ථඤ්ච අත්තනො සරීරං ජීවිතඤ්ච පරිච්චජිත්වා ඛුප්පිපාසාසීතුණ්හවාතාතපාදිදුක්ඛපටිකාරො පරියෙසිතබ්බො. යඤ්ච යථාවුත්තදුක්ඛපටිකාරජං සුඛං අත්තනා පටිලභති, තථා රමණීයෙසු ආරාමුය්‍යානපාසාදතලාදීසු, අරඤ්ඤායතනෙසු ච කායචිත්තසන්තාපාභාවෙන අභිනිබ්බුතත්තා සුඛං වින්දති, යඤ්ච සුණාති බුද්ධානුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධබොධිසත්තානං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරභූතං ඣානසමාපත්තිසුඛං, තං සබ්බං සත්තෙසු අනොධිසො උපසංහරති. අයං තාව අසමාහිතභූමියං නයො.

සමාහිතො පන අත්තනා යථානුභූතං විසෙසාධිගමනිබ්බත්තං පීතිපස්සද්ධිසුඛං සබ්බසත්තෙසු අධිමුච්චති, තථා මහති සංසාරදුක්ඛෙ, තන්නිමිත්තභූතෙ ච කිලෙසාභිසඞ්ඛාරදුක්ඛෙ නිමුග්ගං සත්තනිකායං දිස්වා තත්ථපි ඡෙදනභෙදනඵාලනපිසනග්ගිසන්තාපාදිජනිතා දුක්ඛා තිබ්බා ඛරා කටුකා වෙදනා නිරන්තරං චිරකාලං වෙදියන්තෙ නාරකෙ, අඤ්ඤමඤ්ඤං කුජ්ඣනසන්තාපනවිහෙඨනහිංසනපරාධීනතාදීහි දුක්ඛං අනුභවන්තෙ තිරච්ඡානෙ, ජොතිමාලා’කුලසරීරෙ උද්ධබාහුවිරවන්තෙ උක්කාමුඛෙ ඛුප්පිපාසාදීහි ඩය්හමානෙ ච වන්තඛෙළාදිආහාරෙ ච මහාදුක්ඛං වෙදයමානෙ පෙතෙ ච පරියෙට්ඨිමූලකං මහන්තං අනයබ්‍යසනං පාපුණන්තෙ හත්ථච්ඡෙදාදිකාරණයොගෙන දුබ්බණ්ණදුද්දසිකදලිද්දතාදිභාවෙන ඛුප්පිපාසාදියොගෙන බලවන්තෙහි අභිභවනීයතො, පරෙසං වහනතො, පරාධීනතො ච නාරකෙ පෙතෙ තිරච්ඡානෙ ච අතිසයන්තෙ අපායදුක්ඛනිබ්බිසෙසං දුක්ඛං අනුභවන්තෙ මනුස්සෙ ච තථා විසයවිසපරිභොගවික්ඛිත්තචිත්තතාය රාගාදිපරියුට්ඨානෙන ඩය්හමානෙ වායුවෙගසමුට්ඨිතජාලාසමිද්ධසුක්ඛකට්ඨසන්නිපාතෙ අග්ගික්ඛන්ධෙ විය අනුපසන්තපරිළාහවුත්තිකෙ අනිහතපරාධීනෙ කාමාවචරදෙවෙ ච මහතා වායාමෙන විදූරමාකාසං විගාහිතසකුන්තා විය, බලවන්තෙහි ඛිත්තසරා විය ච ‘‘සතිපි චිරප්පවත්තියං අනච්චන්තිකතාය පාතපරියොසානා අනතික්කන්තජාතිජරාමරණා එවා’’ති රූපාවචරාරූපාවචරදෙවෙ ච පස්සන්තෙන මෙත්තාය කරුණාය ච අනොධිසො සත්තා ඵරිතබ්බා. එවං කායෙන වාචාය මනසා ච බොධිසම්භාරෙ නිරන්තරං උපචිනන්තෙන උස්සාහො පවත්තෙතබ්බො.

අපිච ‘‘අචින්තෙය්‍යාපරිමිතවිපුලොළාරවිමලනිරුපමනිරුපක්කිලෙසගුණනිචයනිදානභූතස්ස බුද්ධභාවස්ස උස්සක්කිත්වා සම්පහංසනයොග්‍යං වීරියං නාම අචින්තෙය්‍යානුභාවමෙව. යං න පචුරජනා සොතුම්පි සක්කුණන්ති, පගෙව පටිපජ්ජිතුං. තථා හි තිවිධා අභිනීහාරචිත්තුප්පත්ති, චතස්සො බුද්ධභූමියො, චත්තාරි සඞ්ගහවත්ථූනි (දී. නි. 3.210, 313; අ. නි. 4.32), කරුණෙකරසතා, බුද්ධධම්මෙසු නිජ්ඣානක්ඛන්ති, සබ්බධම්මෙසු නිරුපලෙපො, සබ්බසත්තෙසු

පුත්තසඤ්ඤා, සංසාරදුක්ඛෙහි අපරිඛෙදො, සබ්බදෙය්‍යධම්මපරිච්චාගො, තෙන ච නිරතිමානතා, අධිසීලසික්ඛාදිඅධිට්ඨානං, තත්ථ ච අචලතා, කුසලකිරියාසු පීතිපාමොජ්ජං, විවෙකනින්නචිත්තතා, ඣානානුයොගො, අනවජ්ජසුතෙන අතිත්ති, යථාසුතස්ස ධම්මස්ස පරෙසං හිතජ්ඣාසයෙන දෙසනා, සත්තානං ඤායෙ නිවෙසනං, ආරම්භදළ්හතා, ධීරවීරභාවො, පරාපවාදපරාපකාරෙසු විකාරාභාවො, සච්චාධිට්ඨානං, සමාපත්තීසු වසීභාවො, අභිඤ්ඤාසු බලප්පත්ති, ලක්ඛණත්තයාවබොධො, සතිපට්ඨානාදීසු අභියොගෙන ලොකුත්තරමග්ගසම්භාරසම්භරණං, නවලොකුත්තරාවක්කන්ති''ති එවමාදිකා සබ්බා බොධිසම්භාරපටිපත්ති වීරියානුභාවෙනෙව සමිජ්ඣතීති අභිනීහාරතො යාව මහාබොධි අනොස්සජ්ජන්තෙන සක්කච්චං නිරන්තරං වීරියං සම්පාදෙතබ්බං. සම්පජ්ජමානෙ ච වීරියෙ ඛන්තිආදයො දානාදයො ච සබ්බෙපි බොධිසම්භාරා තදධීනවුත්තිතාය සම්පන්නා එව හොන්තීති. ඛන්තිආදීසුපි ඉමිනා නයෙන පටිපත්ති වෙදිතබ්බා.

ඉති සත්තානං සුඛූපකරණපරිච්චාගෙන බහුධා අනුග්ගහකරණං දානෙන පටිපත්ති, සීලෙන තෙසං ජීවිතසාපතෙය්‍යදාරරක්ඛඅභෙදපියහිතවචනාවිහිංසාදිකරණානි, නෙක්ඛම්මෙන නෙසං ආමිසපටිග්ගහණධම්මදානාදිනා අනෙකධා හිතචරියා, පඤ්ඤාය තෙසං හිතකරණූපායකොසල්ලං, වීරියෙන තත්ථ උස්සාහාරම්භඅසංහීරානි, ඛන්තියා තදපරාධසහනං, සච්චෙන තෙසං අවඤ්චනතදුපකාරකිරියාසමාදානාවිසංවාදනාදි, අධිට්ඨානෙන තදුපකාරකරණෙ අනත්ථසම්පාතෙපි අචලනං, මෙත්තාය තෙසං හිතසුඛානුචින්තනං, උපෙක්ඛාය තෙසං උපකාරාපකාරෙසු විකාරානාපත්තීති එවං අපරිමාණෙ සත්තෙ ආරබ්භ අනුකම්පිතසබ්බසත්තස්ස බොධිසත්තස්ස පුථුජ්ජනෙහි අසාධාරණො අපරිමාණො පුඤ්ඤඤාණසම්භාරූපචයො එත්ථ පටිපත්තීති වෙදිතබ්බං. යො චෙතාසං පච්චයො වුත්තො, තස්ස ච සක්කච්චං සම්පාදනං.

කො විභාගොති දස පාරමියො, දස උපපාරමියො, දස පරමත්ථපාරමියොති සමත්තිංස පාරමියො. තත්ථ කතාභිනීහාරස්ස බොධිසත්තස්ස පරහිතකරණාභිනින්නආසයප්පයොගස්ස කණ්හධම්මවොකිණ්ණා සුක්කධම්මා පාරමියො, තෙහි අවොකිණ්ණා සුක්කා ධම්මා උපපාරමියො, අකණ්හා අසුක්කා පරමත්ථපාරමියොති කෙචි. සමුදාගමනකාලෙසු පූරියමානා පාරමියො, බොධිසත්තභූමියං පුණ්ණා උපපාරමියො, බුද්ධභූමියං සබ්බාකාරපරිපුණ්ණා පරමත්ථපාරමියො. බොධිසත්තභූමියං වා පරහිතකරණතො පාරමියො, අත්තහිතකරණතො උපපාරමියො, බුද්ධභූමියං බලවෙසාරජ්ජසමධිගමෙන උභයහිතපරිපූරණතො පරමත්ථපාරමියොති එවං ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු පණිධානාරම්භපරිනිට්ඨානෙසු තෙසං විභාගොති අපරෙ. දොසුපසමකරුණාපකතිකානං භවසුඛවිමුත්තිසුඛපරමසුඛප්පත්තානං පුඤ්ඤූපචයභෙදතො තබ්බිභාගොති අඤ්ඤෙ.

ලජ්ජාසතිමානාපස්සයානං ලොකුත්තරධම්මාධිපතීනං සීලසමාධිපඤ්ඤාගරුකානං තාරිතතරිතතාරයිතූනං අනුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධසම්මාසම්බුද්ධානං පාරමී, උපපාරමී, පරමත්ථපාරමීති බොධිත්තයප්පත්තිතො යථාවුත්තවිභාගොති කෙචි. චිත්තපණිධිතො යාව වචීපණිධි, තාව පවත්තා සම්භාරා පාරමියො, වචීපණිධිතො යාව කායපණිධි, තාව පවත්තා උපපාරමියො, කායපණිධිතො පභුති පරමත්ථපාරමියොති අපරෙ. අඤ්ඤෙ පන ''පරපුඤ්ඤානුමොදනවසෙන පවත්තා සම්භාරා පාරමියො, පරෙසං කාරාපනවසෙන පවත්තා උපපාරමියො, සයං කරණවසෙන පවත්තා පරමත්ථපාරමියො''ති වදන්ති. තථා භවසුඛාවහො පුඤ්ඤඤාණසම්භාරො පාරමී, අත්තනො නිබ්බානසුඛාවහො උපපාරමී, පරෙසං තදුභයසුඛාවහො පරමත්ථපාරමීති එකෙ.

පුත්තදාරධනාදිඋපකරණපරිච්චාගො පන දානපාරමී, අත්තනො අඞ්ගපරිච්චාගො දානඋපපාරමී, අත්තනො ජීවිතපරිච්චාගො දානපරමත්ථපාරමී. තථා පුත්තදාරාදිකස්ස තිවිධස්සපි හෙතු අවීතික්කමනවසෙන තිස්සො සීලපාරමියො, තෙසු එව තිවිධෙසු වත්ථූසු ආලයං උපච්ඡින්දිත්වා නික්ඛමනවසෙන තිස්සො නෙක්ඛම්මපාරමියො, උපකරණඞ්ගජීවිතතණ්හං සමූහනිත්වා සත්තානං හිතාහිතවිනිච්ඡයකරණවසෙන තිස්සො පඤ්ඤාපාරමියො, යථාවුත්තභෙදානං පරිච්චාගාදීනං වායමනවසෙන තිස්සො වීරියපාරමියො, උපකරණඞ්ගජීවිතන්තරායකරානං ඛමනවසෙන තිස්සො ඛන්තිපාරමියො, උපකරණඞ්ගජීවිතහෙතු සච්චාපරිච්චාගවසෙන තිස්සො සච්චපාරමියො, දානාදිපාරමියො අකුප්පාධිට්ඨානවසෙනෙව සමිජ්ඣන්තීති උපකරණාදිවිනාසෙපි අචලාධිට්ඨානවසෙන තිස්සො අධිට්ඨානපාරමියො, උපකරණාදිඋපඝාතකෙසුපි සත්තෙසු මෙත්තාය අවිජහනවසෙන තිස්සො මෙත්තාපාරමියො, යථාවුත්තවත්ථුත්තයස්ස උපකාරාපකාරෙසු සත්තසඞ්ඛාරෙසු මජ්ඣත්තතාපටිලාභවසෙන තිස්සො උපෙක්ඛාපාරමියොති එවමාදිනා එතාසං විභාගො වෙදිතබ්බො.

කො සඞ්ගහොති එත්ථ පන යථා එතා විභාගතො තිංසවිධාපි දානපාරමීආදිභාවතො දසවිධා, එවං දානසීලඛන්තිවීරියඣානපඤ්ඤාසභාවෙන ඡබ්බිධා. එතාසු හි නෙක්ඛම්මපාරමී සීලපාරමියා සඞ්ගහිතා තස්සා පබ්බජ්ජාභාවෙ, නීවරණවිවෙකභාවෙ පන ඣානපාරමියා, කුසලධම්මභාවෙ ඡහිපි සඞ්ගහිතා. සච්චපාරමී සීලපාරමියා එකදෙසොයෙව වචීසච්චවිරතිසච්චපක්ඛෙ, ඤාණසච්චපක්ඛෙ පන පඤ්ඤාපාරමියා සඞ්ගහිතා. මෙත්තාපාරමී ඣානපාරමියා එව, උපෙක්ඛාපාරමී ඣානපඤ්ඤාපාරමීහි, අධිට්ඨානපාරමී සබ්බාහිපි සඞ්ගහිතාති.

එතෙසඤ්ච දානාදීනං ඡන්නං ගුණානං අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධානං පඤ්චදසයුගළාදීනි පඤ්චදසයුගළාදිසාධකානි හොන්ති – සෙය්‍යථිදං? දානසීලයුගළෙන පරහිතාහිතානං කරණාකරණයුගළසිද්ධි, දානඛන්තියුගළෙන අලොභාදොසයුගළසිද්ධි, දානවීරියයුගළෙන චාගසුතයුගළසිද්ධි, දානඣානයුගළෙන කාමදොසප්පහානයුගළසිද්ධි, දානපඤ්ඤායුගළෙන අරියයානධුරයුගළසිද්ධි, සීලඛන්තිද්වයෙන පයොගාසයසුද්ධිද්වයසිද්ධි, සීලවීරියද්වයෙන භාවනාද්වයසිද්ධි, සීලඣානද්වයෙන දුස්සීල්‍යපරියුට්ඨානප්පහානද්වයසිද්ධි, සීලපඤ්ඤාද්වයෙන දානද්වයසිද්ධි, ඛන්තිවීරියයුගළෙන ඛමාතෙජද්වයසිද්ධි, ඛන්තිඣානයුගළෙන විරොධානුරොධප්පහානයුගළසිද්ධි ,

ඛන්තිපඤ්ඤායුගළෙන සුඤ්ඤතාඛන්තිපටිවෙධදුකසිද්ධි, වීරියඣානදුකෙන පග්ගාහාවික්ඛෙපදුකසිද්ධි, වීරියපඤ්ඤාදුකෙන සරණදුකසිද්ධි, ඣානපඤ්ඤාදුකෙන යානදුකසිද්ධි. දානසීලඛන්තිත්තිකෙන ලොභදොසමොහප්පහානත්තිකසිද්ධි, දානසීලවීරියත්තිකෙන භොගජීවිතකායසාරාදානත්තිකසිද්ධි, දානසීලඣානත්තිකෙන පුඤ්ඤකිරියවත්ථුත්තිකසිද්ධි, දානසීලපඤ්ඤාතිකෙන ආමිසාභයධම්මදානත්තිකසිද්ධීති එවං ඉතරෙහිපි තිකෙහි චතුක්කාදීහි ච යථාසම්භවං තිකානි චතුක්කාදීනි ච යොජෙතබ්බානි.

එවං ඡබ්බිධානම්පි පන ඉමාසං පාරමීනං චතූහි අධිට්ඨානෙහි සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. සබ්බපාරමීනං සමූහසඞ්ගහතො හි චත්තාරි අධිට්ඨානානි. සෙය්‍යථිදං – සච්චාධිට්ඨානං, චාගාධිට්ඨානං, උපසමාධිට්ඨානං, පඤ්ඤාධිට්ඨානන්ති. තත්ථ අධිතිට්ඨති එතෙන, එත්ථ වා අධිතිට්ඨති, අධිට්ඨානමත්තමෙව වා තන්ති අධිට්ඨානං. සච්චඤ්ච තං අධිට්ඨානඤ්ච, සච්චස්ස වා අධිට්ඨානං, සච්චං අධිට්ඨානං එතස්සාති වා සච්චාධිට්ඨානං. එවං සෙසෙසුපි. තත්ථ අවිසෙසතො තාව ලොකුත්තරගුණෙ කතාභිනීහාරස්ස අනුකම්පිතසබ්බසත්තස්ස මහාසත්තස්ස පටිඤ්ඤානුරූපං සබ්බපාරමිපරිග්ගහතො සච්චාධිට්ඨානං, තෙසං පටිපක්ඛපරිච්චාගතො චාගාධිට්ඨානං, සබ්බපාරමිතාගුණෙහි උපසමතො උපසමාධිට්ඨානං , තෙහියෙව පරහිතොපායකොසල්ලතො පඤ්ඤාධිට්ඨානං. විසෙසතො පන ''අත්ථිකජනං අවිසංවාදෙත්වා දස්සාමී''ති පටිජානනතො, පටිඤ්ඤං අවිසංවාදෙත්වා දානතො, දානං අවිසංවාදෙත්වා අනුමොදනතො, මච්ඡරියාදිපටිපක්ඛපරිච්චාගතො, දෙය්‍යපටිග්ගාහකදානදෙය්‍යධම්මක්ඛයෙසු ලොභදොසමොහභයවූපසමතො, යථාරහං යථාකාලං යථාවිධානඤ්ච දානතො, පඤ්ඤුත්තරතො ච කුසලධම්මානං චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං දානං. තථා සංවරසමාදානස්ස අවීතික්කමතො, දුස්සීල්‍යපරිච්චාගතො, දුච්චරිතවූපසමතො, පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං සීලං. යථාපටිඤ්ඤං ඛමනතො, පරාපරාධවිකප්පපරිච්චාගතො, කොධපරියුට්ඨානවූපසමතො, පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානා ඛන්ති. පටිඤ්ඤානුරූපං පරහිතකරණතො, විසාදපරිච්චාගතො, අකුසලධම්මානං වූපසමතො, පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං වීරියං. පටිඤ්ඤානුරූපං ලොකහිතානුචින්තනතො, නීවරණපරිච්චාගතො, චිත්තවූපසමතො, පඤ්ඤුත්තරතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානං ඣානං. යථාපටිඤ්ඤං පරහිතූපායකොසල්ලතො, අනුපායකිරියාපරිච්චාගතො , මොහජපරිළාහවූපසමතො, සබ්බඤ්ඤුතාපටිලාභතො ච චතුරධිට්ඨානපදට්ඨානා පඤ්ඤා.

තත්ථ ඤෙය්‍යපටිඤ්ඤානුවිධානෙහි සච්චාධිට්ඨානං, වත්ථුකාමකිලෙසකාමපරිච්චාගෙහි චාගාධිට්ඨානං, දොසදුක්ඛවූපසමෙහි උපසමාධිට්ඨානං, අනුබොධපටිවෙධෙහි පඤ්ඤාධිට්ඨානං. තිවිධසච්චපරිග්ගහිතං දොසත්තයවිරොධි සච්චාධිට්ඨානං, තිවිධචාගපරිග්ගහිතං දොසත්තයවිරොධි චාගාධිට්ඨානං, තිවිධවූපසමපරිග්ගහිතං දොසත්තයවිරොධි උපසමාධිට්ඨානං, තිවිධඤාණපරිග්ගහිතං දොසත්තයවිරොධි පඤ්ඤාධිට්ඨානං. සච්චාධිට්ඨානපරිග්ගහිතානි චාගූපසමපඤ්ඤාධිට්ඨානානි අවිසංවාදනතො , පටිඤ්ඤානුවිධානතො ච. චාගාධිට්ඨානපරිග්ගහිතානි සච්චූපසමපඤ්ඤාධිට්ඨානානි පටිපක්ඛපරිච්චාගතො, සබ්බපරිච්චාගඵලත්තා ච. උපසමාධිට්ඨානපරිග්ගහිතානි සච්චචාගපඤ්ඤාධිට්ඨානානි කිලෙසපරිළාහූපසමතො, කාමූපසමතො, කායපරිළාහූපසමතො ච. පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිග්ගහිතානි සච්චචාගූපසමාධිට්ඨානානි ඤාණපුබ්බඞ්ගමතො, ඤාණානුපරිවත්තනතො චාති එවං සබ්බාපි පාරමියො සච්චප්පභාවිතා චාගපරිබ්‍යඤ්ජිතා උපසමොපබ්‍රූහිතා පඤ්ඤාපරිසුද්ධා. සච්චඤ්හි එතාසං ජනකහෙතු, චාගො පරිග්ගාහකහෙතු, උපසමො පරිවුඩ්ඪිහෙතු, පඤ්ඤා පාරිසුද්ධිහෙතු. තථා ආදිම්හි සච්චාධිට්ඨානං සච්චපටිඤ්ඤත්තා, මජ්ඣෙ චාගාධිට්ඨානං කතපණිධානස්ස පරහිතාය අත්තපරිච්චාගතො, අන්තෙ උපසමාධිට්ඨානං සබ්බූපසමපරියොසානත්තා, ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු පඤ්ඤාධිට්ඨානං තස්මිං සති සම්භවතො, අසති අභාවතො, යථාපටිඤ්ඤඤ්ච භාවතො.

තත්ථ මහාපුරිසා අත්තහිතපරහිතකරෙහි ගරුපියභාවකරෙහි සච්චචාගාධිට්ඨානෙහි ගිහිභූතා ආමිසදානෙන පරෙ අනුග්ගණ්හන්ති. තථා අත්තහිතපරහිතකරෙහි ගරුපියභාවකරෙහි උපසමපඤ්ඤාධිට්ඨානෙහි ච පබ්බජිතභූතා ධම්මදානෙන පරෙ අනුග්ගණ්හන්ති.

තත්ථ අන්තිමභවෙ බොධිසත්තස්ස චතුරධිට්ඨානපරිපූරණං. පරිපුණ්ණචතුරධිට්ඨානස්ස හි චරිමකභවූපපත්තීති එකෙ. තත්‍ර හි ගබ්භොක්කන්තිඨිතිඅභිනික්ඛමනෙසු පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගමෙන සතො සම්පජානො සච්චාධිට්ඨානපාරිපූරියා සම්පතිජාතො උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිහාරෙන ගන්ත්වා සබ්බා දිසා ඔලොකෙත්වා සච්චානුපරිවත්තිනා වචසා ''අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස, ජෙට්ඨො…පෙ…. සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්සා''ති (දී. නි. 2.31; ම. නි. 3.207) තික්ඛත්තුං සීහනාදං නදි, උපසමාධිට්ඨානසමුදාගමෙන ජිණ්ණාතුරමතපබ්බජිතදස්සාවිනො චතුධම්මපදෙසකොවිදස්ස යොබ්බනාරොග්‍යජීවිතසම්පත්තිමදානං උපසමො, චාගාධිට්ඨානසමුදාගමෙන මහතො ඤාතිපරිවට්ටස්ස හත්ථගතස්ස ච චක්කවත්තිරජ්ජස්ස අනපෙක්ඛපරිච්චාගොති.

දුතියෙ ඨානෙ අභිසම්බොධියං චතුරධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති කෙචි. තත්ථ හි යථාපටිඤ්ඤං සච්චාධිට්ඨානසමුදාගමෙන චතුන්නං අරියසච්චානං අභිසමයො, තතො හි සච්චාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. චාගාධිට්ඨානසමුදාගමෙන සබ්බකිලෙසොපක්කිලෙසපරිච්චාගො, තතො හි චාගාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. උපසමාධිට්ඨානසමුදාගමෙන පරමූපසමසම්පත්ති, තතො හි උපසමාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගමෙන අනාවරණඤාණපටිලාභො, තතො හි පඤ්ඤාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති, තං අසිද්ධං අභිසම්බොධියාපි පරමත්ථභාවතො.

තතියෙ ඨානෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ (සං. නි. 5.1081; මහාව. 13; පටි. ම. 2.30) චතුරධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති අඤ්ඤෙ. තත්ථ හි සච්චාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස ද්වාදසහි ආකාරෙහි අරියසච්චදෙසනාය සච්චාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං, චාගාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සද්ධම්මමහායාගකරණෙන චාගාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං. උපසමාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සයං

උපසන්තස්ස පරෙසං උපසමනෙන උපසමාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණං, පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස වෙනෙය්‍යානං ආසයාදිපරිජානනෙන පඤ්ඤාධිට්ඨානං පරිපුණ්ණන්ති, තදපි අසිද්ධං අපරියොසිතත්තා බුද්ධකිච්චස්ස.

චතුත්ථෙ ඨානෙ පරිනිබ්බානෙ චතුරධිට්ඨානපරිපුණ්ණන්ති අපරෙ. තත්‍ර හි පරිනිබ්බුතත්තා පරමත්ථසච්චසම්පත්තියා සච්චාධිට්ඨානපරිපූරණං, සබ්බූපධිපටිනිස්සග්ගෙන චාගාධිට්ඨානපරිපූරණං, සබ්බසඞ්ඛාරූපසමෙන උපසමාධිට්ඨානපරිපූරණං, පඤ්ඤාපයොජනපරිනිට්ඨානෙන පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිපූරණන්ති.

තත්‍ර මහාපුරිසස්ස විසෙසෙන මෙත්තාඛෙත්තෙ අභිජාතියං සච්චාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සච්චාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තං, විසෙසෙන කරුණාඛෙත්තෙ අභිසම්බොධියං පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස පඤ්ඤාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තං, විසෙසෙන මුදිතාඛෙත්තෙ ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ (සං. නි. 5.1081; මහාව. 13; පටි. ම. 2.30) චාගාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස චාගාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තං, විසෙසෙන උපෙක්ඛාඛෙත්තෙ පරිනිබ්බානෙ උපසමාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස උපසමාධිට්ඨානපරිපූරණමභිබ්‍යත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තත්‍රාපි සච්චාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සංවාසෙන සීලං වෙදිතබ්බං, චාගාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සංවොහාරෙන සොචෙය්‍යං වෙදිතබ්බං, උපසමාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස ආපදාසු ථාමො වෙදිතබ්බො, පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගතස්ස සාකච්ඡාය පඤ්ඤා වෙදිතබ්බා. එවං සීලාජීවචිත්තදිට්ඨිවිසුද්ධියො වෙදිතබ්බා.

තථා සච්චාධිට්ඨානසමුදාගමෙන දොසා අගතිං න ගච්ඡති අවිසංවාදනතො, චාගාධිට්ඨානසමුදාගමෙන ලොභා අගතිං න ගච්ඡති අනභිසඞ්ගතො, උපසමාධිට්ඨානසමුදාගමෙන භයා අගතිං න ගච්ඡති අනපරාධතො, පඤ්ඤාධිට්ඨානසමුදාගමෙන මොහා අගතිං න ගච්ඡති යථාභූතාවබොධතො.

තථා පඨමෙන අදුට්ඨො අධිවාසෙති, දුතියෙන අලුද්ධො පටිසෙවති, තතියෙන අභීතො පරිවජ්ජෙති, චතුත්ථෙන අසම්මූළ්හො විනොදෙති. පඨමෙන නෙක්ඛම්මසුඛප්පත්ති, ඉතරෙහි පවිවෙකඋපසමසම්බොධිසුඛප්පත්තියො හොන්තීති දට්ඨබ්බා. තථා විවෙකජපීතිසුඛසමාධිජපීතිසුඛඅප්පීතිජකායසුඛසතිපාරිසුද්ධිජඋපෙක්ඛාසුඛප්පත්තියො එතෙහි චතූහි යථාක්කමං හොන්තීති. එවමනෙකගුණානුබන්ධෙහි චතූහි අධිට්ඨානෙහි සබ්බපාරමිසමූහසඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. යථා ච චතූහි අධිට්ඨානෙහි සබ්බපාරමිසඞ්ගහො, එවං කරුණාපඤ්ඤාහිපීති දට්ඨබ්බං. සබ්බොපි හි බොධිසම්භාරො කරුණාපඤ්ඤාහි සඞ්ගහිතො. කරුණාපඤ්ඤාපරිග්ගහිතා හි දානාදිගුණා මහාබොධිසම්භාරා භවන්ති බුද්ධත්තසිද්ධිපරියොසානාති එවමෙතාසං සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො.

කො සම්පාදනූපායොති සකලස්සාපි පුඤ්ඤාදිසම්භාරස්ස සම්මාසම්බොධිං, උද්දිස්ස **අනවසෙසසම්භරණං** අවෙකල්ලකාරිතායොගෙන, තත්ථ ච **සක්කච්චකාරිතා** ආදරබහුමානයොගෙන, **සාතච්චකාරිතා** නිරන්තරපයොගෙන, චිරකාලාදියොගො ච අන්තරා අවොසානාපජ්ජනෙනාති චතුරඞ්ගයොගො එතාසං සම්පාදනූපායො. අපිච සමාසතො කතාභිනීහාරස්ස අත්තනි සිනෙහස්ස පරියාදානං, පරෙසු ච සිනෙහස්ස පරිවඩ්ඪනං එතාසං සම්පාදනූපායො. සම්මාසම්බොධිසමධිගමාය හි කතමහාපණිධානස්ස මහාසත්තස්ස යාථාවතො පරිජානනෙන සබ්බෙසු ධම්මෙසු අනුපලිත්තස්ස අත්තනි සිනෙහො පරික්ඛයං පරියාදානං ගච්ඡති, මහාකරුණාසමායොගවසෙන පන පියෙ පුත්තෙ විය සබ්බසත්තෙ සම්පස්සමානස්ස තෙසු මෙත්තාසිනෙහො පරිවඩ්ඪති. තතො ච තංතදාවත්ථානුරූපමත්තපරසන්තානෙසු ලොභදොසමොහවිගමෙන විදූරීකතමච්ඡරියාදිබොධිසම්භාරපටිපක්ඛො මහාපුරිසො දානපියවචනඅත්ථචරියාසමානත්තතාසඞ්ඛාතෙහි චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි (දී. නි. 3.210; අ. නි. 4.32) චතුරධිට්ඨානානුගතෙහි අච්චන්තං ජනස්ස සඞ්ගහකරණවසෙන උපරි යානත්තයෙ අවතාරණං පරිපාචනඤ්ච කරොති. මහාසත්තානඤ්හි මහාපඤ්ඤා මහාකරුණා ච දානෙන අලඞ්කතා; දානං පියවචනෙන; පියවචනං අත්ථචරියාය; අත්ථචරියා සමානත්තතාය අලඞ්කතා සඞ්ගහිතා ච. සබ්බභූතත්තභූතස්ස හි බොධිසත්තස්ස සබ්බත්ථ සමානසුඛදුක්ඛතාය සමානත්තතාසිද්ධි. බුද්ධභූතො පන තෙහෙව සඞ්ගහවත්ථූහි චතුරධිට්ඨානපරිපූරිතාභිබුද්ධෙහි ජනස්ස අච්චන්තිකසඞ්ගහකරණෙන අභිවිනයනං කරොති. දානඤ්හි සම්මාසම්බුද්ධානං චාගාධිට්ඨානෙන පරිපූරිතාභිබුද්ධං ; පියවචනං සච්චාධිට්ඨානෙන; අත්ථචරියා පඤ්ඤාධිට්ඨානෙන; සමානත්තතා උපසමාධිට්ඨානෙන පරිපූරිතාභිබුද්ධා. තථාගතානඤ්හි සබ්බසාවකපච්චෙකබුද්ධෙහි සමානත්තතා පරිනිබ්බානෙ. තත්‍ර හි තෙසං අවිසෙසතො එකීභාවො. තෙනෙවාහ ‘‘නත්ථි විමුත්තියා නානත්ත’’න්ති.

හොන්ති චෙත්ථ –

‘‘සච්චො චාගී උපසන්තො, පඤ්ඤවා අනුකම්පකො,
සම්භතසබ්බසම්භාරො, කං නාමත්ථං න සාධයෙ.

මහාකාරුණිකො සත්ථා, හිතෙසී ච උපෙක්ඛකො,
නිරපෙක්ඛො ච සබ්බත්ථ, අහො අච්ඡරියො ජිනො.

විරත්තො සබ්බධම්මෙසු, සත්තෙසු ච උපෙක්ඛකො,
සදා සත්තහිතෙ යුත්තො, අහො අච්ඡරියො ජිනො.

සබ්බදා සබ්බසත්තානං, හිතාය ච සුඛාය ච,
උය්‍යුත්තො අකිලාසු ච, අහො අච්ඡරියො ජිනො''ති. (චරියා. අට්ඨ. 320 පකිණ්ණකකථා);

කිත්තකෙන කාලෙන සම්පාදනන්ති හෙට්ඨිමෙන තාව පරිච්ඡෙදෙන චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච, මජ්ඣිමෙන අට්ඨාසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච, උපරිමෙන සොළසාසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච, එතෙ ච භෙදා යථාක්කමං පඤ්ඤාධිකසද්ධාධිකවීරියාධිකවසෙන ඤාතබ්බා. පඤ්ඤාධිකානඤ්හි සද්ධා මන්දා හොති, පඤ්ඤා තික්ඛා. සද්ධාධිකානං පඤ්ඤා මජ්ඣිමා හොති, වීරියාධිකානං පඤ්ඤා මන්දා. පඤ්ඤානුභාවෙන ච සම්මාසම්බොධි අභිගන්තබ්බාති අට්ඨකථායං වුත්තං. අවිසෙසෙන පන විමුත්තිපරිපාචනීයානං ධම්මානං තික්ඛමජ්ඣිමමුදුභාවෙන තයොපෙතෙ භෙදා යුත්තාති වදන්ති. තිවිධා හි බොධිසත්තා අභිනීහාරක්ඛණෙ භවන්ති උග්ඝටිතඤ්ඤුවිපඤ්චිතඤ්ඤුනෙය්‍යභෙදෙන. තෙසු උග්ඝටිතඤ්ඤූ සම්මාසම්බුද්ධස්ස සම්මුඛා චතුප්පදිකං ගාථං සුණන්තො තතියපදෙ අපරියොසිතෙයෙව ඡළභිඤ්ඤාහි සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පත්තුං සමත්ථූපනිස්සයො හොති, දුතියො සත්ථු සම්මුඛා චතුප්පදිකං ගාථං සුණන්තො අපරියොසිතෙයෙව චතුත්ථපදෙ ඡහි අභිඤ්ඤාහි අරහත්තං පත්තුං සමත්ථූපනිස්සයො හොති, ඉතරො භගවතො සම්මුඛා චතුප්පදිකං ගාථං සුත්වා පරියොසිතාය ගාථාය ඡහි අභිඤ්ඤාහි අරහත්තං පත්තුං සමත්ථූපනිස්සයො භවති. තයොපෙතෙ විනා කාලභෙදෙන කතාභිනීහාරලද්ධබ්‍යාකරණා පාරමියො පූරෙන්තා යථාක්කමං යථාවුත්තභෙදෙන කාලෙන සම්මාසම්බොධිං පාපුණන්ති. තෙසු තෙසු පන කාලභෙදෙසු අපරිපුණ්ණෙසු තෙ තෙ මහාසත්තා දිවසෙ දිවසෙ වෙස්සන්තරදානසදිසං දානං දෙන්තාපි තදනුරූපෙ සීලාදිසබ්බපාරමිධම්මෙ ආචිනන්තාපි අන්තරා බුද්ධා භවිස්සන්තීති අකාරණමෙතං. කස්මා? ඤාණස්ස අපරිපච්චනතො. පරිච්ඡින්නකාලනිප්ඵාදිතං විය හි සස්සං පරිච්ඡින්නකාලෙ පරිනිප්ඵාදිතා සම්මාසම්බොධි. තදන්තරා පන සබ්බුස්සාහෙන වායමන්තෙනාපි න සක්කා පාපුණිතුන්ති පාරමිපාරිපූරී යථාවුත්තකාලවිසෙසං විනා න සම්පජ්ජතීති වෙදිතබ්බං.

කො ආනිසංසොති යෙ තෙ කතාභිනීහාරානං බොධිසත්තානං –

''එවං සබ්බඞ්ගසම්පන්නා, බොධියා නියතා නරා;
සංසරං දීඝමද්ධානං, කප්පකොටිසතෙහිපි;
අවීචිම්හි නුප්පජ්ජන්ති, තථා ලොකන්තරෙසු ච''ති. ආදිනා (අභි. අට්ඨ. 1.නිදානකථා; අප. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා; ජා. අට්ඨ. 1.දූරෙනිදානකථා; බු. වං. අට්ඨ. 27.දූරෙනිදානකථා; චරියා. අට්ඨ. පකිණ්ණකකථා) –

අට්ඨාරස අභබ්බට්ඨානානුපගමනප්පකාරා ආනිසංසා සංවණ්ණිතා. යෙ ච ''සතො සම්පජානො ආනන්ද බොධිසත්තො තුසිතාකායා චවිත්වා මාතුකුච්ඡිං ඔක්කමී''තිආදිනා (ම. නි. 3.199) සොළස අච්ඡරියබ්භුතධම්මප්පකාරා, යෙ ච ''සීතං බ්‍යපගතං හොති, උණ්හඤ්ච උපසම්මති''තිආදිනා (බු. වං. 83), ''ජායමානෙ ඛො සාරිපුත්ත බොධිසත්තෙ අයං දසසහස්සිලොකධාතු සඞ්කම්පති සම්පකම්පති සම්පවෙධතී''තිආදිනා ච ද්වත්තිංස පුබ්බනිමිත්තප්පකාරා, යෙ වා පනඤ්ඤෙපි ''බොධිසත්තානං අධිප්පායසමිජ්ඣනං කම්මාදීසු වසීභාවො''ති එවමාදයො තත්ථ තත්ථ ජාතකබුද්ධවංසාදීසු දස්සිතප්පකාරා ආනිසංසා, තෙ සබ්බෙපි එතාසං ආනිසංසා, තථා යථානිදස්සිතභෙදා අලොභාදොසාදිගුණයුගළාදයො චාති වෙදිතබ්බා.

කිං ඵලන්ති සමාසතො තාව සම්මාසම්බුද්ධභාවො එතාසං ඵලං, විත්ථාරතො පන ද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණ- (දී. නි. 2.24 ආදයො; 3.168 ආදයො; ම. නි. 2.385) අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනබ්‍යාමප්පභාදිඅනෙකගුණගණසමුජ්ජලරූපකායසම්පත්තිඅධිට්ඨානා දසබලචතුවෙසාරජ්ජඡඅසාධාරණඤාණඅට්ඨාරසාවෙණිකබුද්ධධම්ම- (දී. නි. අට්ඨ. 3.305; මූලටී. 2.සුත්තන්තභාජනීයවණ්ණනා) -පභුතිඅනෙකසතසහස්සගුණසමුදයොපසොභිනී ධම්මකායසිරී, යාවතා පන බුද්ධගුණා යෙ අනෙකෙහිපි කප්පෙහි සම්මාසම්බුද්ධෙනාපි වාචාය පරියොසාපෙතුං න සක්කා, ඉදං එතාසං ඵලන්ති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන බුද්ධවංසචරියාපිටකජාතකමහාපදානසුත්තාදීනං වසෙන වෙදිතබ්බො.

යථාවුත්තාය පටිපදාය යථාවුත්තවිභාගානං පාරමීනං පූරිතභාවං සන්ධායාහ **''සමතිංස පාරමියො පූරෙත්වා''**ති. සතිපි මහාපරිච්චාගානං දානපාරමිභාවෙ පරිච්චාගවිසෙසභාවදස්සනත්ථඤ්චෙව සුදුක්කරභාවදස්සනත්ථඤ්ච **''පඤ්ච මහාපරිච්චාගෙ''**ති විසුං ගහණං, තතොයෙව ච අඞ්ගපරිච්චාගතො විසුං නයනපරිච්චාගග්ගහණං, පරිග්ගහපරිච්චාගභාවසාමඤ්ඤෙපි ධනරජ්ජපරිච්චාගතො පුත්තදාරපරිච්චාගග්ගහණඤ්ච කතං. ගතපච්චාගතිකවත්තසඞ්ඛාතාය පුබ්බභාගපටිපදාය සද්ධිං අභිඤ්ඤාසමාපත්තිනිප්ඵාදනං **පුබ්බයොගො.** දානාදීසුයෙව සාතිසයපටිපත්තිනිප්ඵාදනං **පුබ්බචරියා,** යා චරියාපිටකසඞ්ගහිතා. අභිනීහාරො **පුබ්බයොගො,** දානාදිපටිපත්ති, කායවිවෙකවසෙන එකචරියා වා **පුබ්බචරියාති** කෙචි. දානාදීනඤ්චෙව අප්පිච්ඡතාදීනඤ්ච සංසාරනිබ්බානෙසු ආදීනවානිසංසාදීනඤ්ච විභාවනවසෙන සත්තානං බොධිත්තයෙ පතිට්ඨාපනපරිපාචනවසෙන පවත්තා කථා **ධම්මක්ඛානං.** ඤාතීනං අත්ථචරියා **ඤාතත්ථචරියා,** සාපි කරුණායනවසෙනෙව. **ආදි**-සද්දෙන ලොකත්ථචරියාදයො සඞ්ගණ්හාති. කම්මස්සකතාඤාණවසෙන, අනවජ්ජකම්මායතනවිජ්ජාට්ඨානපරිචයවසෙන, ඛන්ධායතනාදිපරිචයවසෙන, ලක්ඛණත්තයතීරණවසෙන ච ඤාණචාරො **බුද්ධිචරියා,** සා පන අත්ථතො පඤ්ඤාපාරමීයෙව, ඤාණසම්භාරදස්සනත්ථං විසුං ගහණං. **කොටින්ති** පරියන්තො, උක්කංසොති අත්ථො. චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ භාවෙත්වා බ්‍රූහෙත්වාති සම්බන්ධො. තත්ථ **භාවෙත්වාති** උප්පාදෙත්වා. **බ්‍රූහෙත්වාති** වඩ්ඪෙත්වා. සතිපට්ඨානාදිග්ගහණෙන ආගමනපටිපදං මත්ථකං පාපෙත්වා දස්සෙති, විපස්සනාසහගතා එව වා සතිපට්ඨානාදයො දට්ඨබ්බා. එත්ථ ච ''යෙන

අභිනීහාරෙනා’’තිආදිනා ආගමනපටිපදාය ආදිං දස්සෙති, ‘‘දානපාරමී’’තිආදිනා මජ්ඣං, ‘‘චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ’’තිආදිනා පරියොසානන්ති වෙදිතබ්බං.

සම්පතිජාතොති හත්ථතො මුච්චිත්වා මුහුත්තජාතො, න මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛන්තමත්තො. නික්ඛන්තමත්තඤ්හි මහාසත්තං පඨමං බ්‍රහ්මානො සුවණ්ණජාලෙන පටිග්ගණ්හිංසු, තෙසං හත්ථතො චත්තාරො මහාරාජානො අජිනප්පවෙණියා, තෙසං හත්ථතො මනුස්සා දුකූලචුම්බටකෙන පටිග්ගණ්හිංසු, මනුස්සානං හත්ථතො මුඤ්චිත්වා පථවියං පතිට්ඨිතොති **යථාහ** භගවා මහාපදානදෙසනායං. **සෙතම්හි ඡත්තෙති** දිබ්බසෙතච්ඡත්තෙ. **අනුධීරමානෙති** ධාරියමානෙ. එත්ථ ච ඡත්තග්ගහණෙනෙව ඛග්ගාදීනි පඤ්ච කකුධභණ්ඩානිපි (ජා. 2.19.72) වුත්තානෙවාති වෙදිතබ්බං. ඛග්ගතාලවණ්ටමොරහත්ථකවාළබීජනීඋණ්හීසපට්ටාපි හි ඡත්තෙන සහ තදා උපට්ඨිතා අහෙසුං. ඡත්තාදීනියෙව ච තදා පඤ්ඤායිංසු, න ඡත්තාදිගාහකා. **සබ්බා ච දිසාති** දසපි දිසා. නයිදං සබ්බදිසාවිලොකනං සත්තපදවීතිහාරුත්තරකාලං දට්ඨබ්බං. මහාසත්තො හි මනුස්සානං හත්ථතො මුච්චිත්වා පුරත්ථිමදිසං ඔලොකෙසි, තත්ථ දෙවමනුස්සා ගන්ධමාලාදීහි පූජයමානා ‘‘මහාපුරිස ඉධ තුම්හෙහි සදිසොපි නත්ථි, කුතො උත්තරිතරො’’ති ආහංසු. එවං චතස්සො දිසා, චතස්සො අනුදිසා, හෙට්ඨා, උපරීති සබ්බා දිසා අනුවිලොකෙත්වා සබ්බත්ථ අත්තනා සදිසං අදිස්වා ‘‘අයං උත්තරා දිසා’’ති තත්ථ සත්තපදවීතිහාරෙන අගමාසි. **ආසභින්ති** උත්තමං. **අග්ගොති** සබ්බපඨමො. **ජෙට්ඨො සෙට්ඨොති** ච තස්සෙව වෙවචනං. **අයමන්තිමා ජාති, නත්ථි දානි පුනබ්භවොති** ඉමස්මිං අත්තභාවෙ පත්තබ්බං අරහත්තං බ්‍යාකාසි.

‘‘අනෙකෙසං විසෙසාධිගමානං පුබ්බනිමිත්තභාවෙනා’’ති සඞ්ඛිත්තෙන වුත්තමත්ථං **‘‘යඤ්හී’’**තිආදිනා විත්ථාරතො දස්සෙති. තත්ථ **එත්ථාති** –

‘‘අනෙකසාඛඤ්ච සහස්සමණ්ඩලං,
ඡත්තං මරූ ධාරයුමන්තලික්ඛෙ;
සුවණ්ණදණ්ඩා වීතිපතන්ති චාමරා,
න දිස්සරෙ චාමරඡත්තගාහකා’’ති. (සු. නි. 693);

ඉමිස්සා ගාථාය. සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව සබ්බත්ථ අප්පටිහතචාරතාය අනාවරණඤාණන්ති ආහ **‘‘සබ්බඤ්ඤුතානාවරණඤාණපටිලාභස්සා’’**ති. **‘‘තථා අයං භගවාපි ගතො…පෙ…. පුබ්බනිමිත්තභාවෙනා’’**ති එතෙන අභිජාතියං ධම්මතාවසෙන උප්පජ්ජනවිසෙසා සබ්බබොධිසත්තානං සාධාරණාති දස්සෙති. පාරමිතානිස්සන්දා හි තෙති.

වික්කමීති අගමාසි. **මරූති** දෙවා. **සමාති** විලොකනසමතාය සමා සදිසියො. මහාපුරිසො හි යථා එකං දිසං විලොකෙසි, එවං සෙසා දිසාපි, න කත්ථචි විලොකනෙ විබන්ධො තස්ස අහොසීති. **සමාති** වා විලොකෙතුං යුත්තාති අත්ථො. න හි තදා බොධිසත්තස්ස විරූපබීභච්ඡවිසමරූපානි විලොකෙතුං අයුත්තානි දිසාසු උපට්ඨහන්තීති.

‘‘එවං තථාගතො’’ති කායගමනට්ඨෙන ගත-සද්දෙන තථාගත-සද්දං නිද්දිසිත්වා ඉදානි ඤාණගමනට්ඨෙන තං දස්සෙතුං **‘‘අථ වා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **නෙක්ඛම්මෙනාති** අලොභප්පධානෙන කුසලචිත්තුප්පාදෙන. කුසලා හි ධම්මා ඉධ නෙක්ඛම්මං, න පබ්බජ්ජාදයො, ‘‘පඨමජ්ඣානෙනා’’ති ච වදන්ති. **පහායාති** පජහිත්වා. **ගතො** අධිගතො, පටිපන්නො උත්තරිවිසෙසන්ති අත්ථො. **පහායාති** වා පහානහෙතු, පහානලක්ඛණං වා. හෙතුලක්ඛණත්ථො හි අයං පහාය-සද්දො. ‘‘කාමච්ඡන්දාදිප්පහානහෙතුකං ගතො’’ති හෙත්ථ වුත්තං ගමනං අවබොධො, පටිපත්ති එව වා. කාමච්ඡන්දාදිප්පහානෙන ච තං ලක්ඛියති. එස නයො **‘‘පදාලෙත්වා’’**තිආදීසුපි. **අබ්‍යාපාදෙනාති** මෙත්තාය. **ආලොකසඤ්ඤායාති** විභූතං කත්වා මනසිකරණෙන උපට්ඨිතආලොකසඤ්ජානනෙන . **අවික්ඛෙපෙනාති** සමාධිනා. **ධම්මවවත්ථානෙනාති** කුසලාදිධම්මානං යාථාවවිනිච්ඡයෙන, ‘‘සප්පච්චයනාමරූපවවත්ථානෙනා’’තිපි වදන්ති.

එවං කාමච්ඡන්දාදිනීවරණප්පහානෙන ‘‘අභිජ්ඣං ලොකෙ පහායා’’තිආදිනා (විභ. 508) වුත්තාය පඨමජ්ඣානස්ස පුබ්බභාගපටිපදාය භගවතො තථාගතභාවං දස්සෙත්වා ඉදානි සහ උපායෙන අට්ඨහි සමාපත්තීහි, අට්ඨාරසහි ච මහාවිපස්සනාහි තං දස්සෙතුං **‘‘ඤාණෙනා’’**තිආදිමාහ. නාමරූපපරිග්ගහකඞ්ඛාවිතරණානඤ්හි විබන්ධභූතස්ස මොහස්ස දූරීකරණෙන ඤාතපරිඤ්ඤායං ඨිතස්ස අනිච්චසඤ්ඤාදයො සිජ්ඣන්ති, තථා ඣානසමාපත්තීසු අභිරතිනිමිත්තෙන පාමොජ්ජෙන, තත්ථ අනභිරතියා විනොදිතාය ඣානාදි සමධිගමොති සමාපත්තිවිපස්සනානං අරතිවිනොදනඅවිජ්ජාපදාලනාදි උපායො, උප්පටිපාටිනිද්දෙසො පන නීවරණසභාවාය අවිජ්ජාය හෙට්ඨා නීවරණෙසුපි සඞ්ගහදස්සනත්ථන්ති දට්ඨබ්බං. සමාපත්තිවිහාරප්පවෙසවිබන්ධනෙන නීවරණානි කවාටසදිසානීති ආහ **‘‘නීවරණකවාටං උග්ඝාටෙත්වා’’**ති. ‘‘රත්තිං විතක්කෙත්වා විචාරෙත්වා දිවා කම්මන්තෙ පයොජෙතී’’ති වුත්තට්ඨානෙ විය විතක්කවිචාරා ධූමායනාති අධිප්පෙතාති ආහ **‘‘විතක්කවිචාරධූම’’**න්ති. කිඤ්චාපි පඨමජ්ඣානූපචාරෙයෙව ච දුක්ඛං, චතුත්ථජ්ඣානූපචාරෙයෙව සුඛං පහීයති, අතිසයප්පහානං පන සන්ධායාහ **‘‘චතුත්ථජ්ඣානෙන සුඛදුක්ඛං පහායා’’**ති.

අනිච්චස්ස, අනිච්චන්ති අනුපස්සනා **අනිච්චානුපස්සනා,** තෙභූමකධම්මානං අනිච්චතං ගහෙත්වා පවත්තාය විපස්සනායෙතං නාමං. **නිච්චසඤ්ඤන්ති** සඞ්ඛතධම්මෙ ‘‘නිච්චා, සස්සතා’’ති එවං පවත්තමිච්ඡාසඤ්ඤං , සඤ්ඤාසීසෙන දිට්ඨිචිත්තානම්පි ගහණං දට්ඨබ්බං. එස නයො ඉතො පරෙසුපි. **නිබ්බිදානුපස්සනායාති** සඞ්ඛාරෙසු නිබ්බිජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. **නන්දින්ති** සප්පීතිකතණ්හං. තථා **විරාගානුපස්සනායාති** විරජ්ජනාකාරෙන පවත්තාය අනුපස්සනාය. **නිරොධානුපස්සනායාති** සඞ්ඛාරානං නිරොධස්ස අනුපස්සනාය. ‘‘තෙ සඞ්ඛාරා නිරුජ්ඣන්තියෙව, ආයතිං

සමුදයවසෙන න උප්පජ්ජන්තී''ති එවං වා අනුපස්සනා **නිරොධානුපස්සනා**. තෙනෙවාහ ''නිරොධානුපස්සනාය නිරොධෙති, නො සමුදෙතී''ති. මුඤ්චිතුකම්‍යතා හි අයං බලප්පත්තාති. පටිනිස්සජ්ජනාකාරෙන පවත්තා අනුපස්සනා **පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා** . පටිසඞ්ඛා සන්තිට්ඨනා හි අයං. **ආදානන්ති** නිච්චාදිවසෙන ගහණං. සන්තතිසමූහකිච්චාරම්මණානං වසෙන එකත්තග්ගහණං **ඝනසඤ්ඤා. ආයූහනං** අභිසඞ්ඛරණං. අවත්ථාවිසෙසාපත්ති **විපරිණාමො. ධුවසඤ්ඤන්ති** ථිරභාවග්ගහණං. **නිමිත්තන්ති** සමූහාදිඝනවසෙන, සකිච්චපරිච්ඡෙදතාය ච සඞ්ඛාරානං සවිග්ගහග්ගහණං. **පණිධින්ති** රාගාදිපණිධිං, සා පනත්ථතො තණ්හාවසෙන සඞ්ඛාරෙසු නින්නතා.

අභිනිවෙසන්ති අත්තානුදිට්ඨිං. අනිච්චදුක්ඛාදිවසෙන සබ්බධම්මතීරණං **අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනා. සාරාදානාභිනිවෙසන්ති** අසාරෙ සාරග්ගහණවිපල්ලාසං. ''ඉස්සරකුත්තාදිවසෙන ලොකො සමුප්පන්නො''ති අභිනිවෙසො **සම්මොහාභිනිවෙසො.** කෙචි පන ''අහොසිං නු ඛො අහමතීතමද්ධානන්තිආදිනා පවත්තසංසයාපත්ති **සම්මොහාභිනිවෙසො''**ති වදන්ති. සඞ්ඛාරෙසු ලෙණතාණභාවග්ගහණං **ආලයාභිනිවෙසො.** ''ආලයරතා ආලයසමුදිතා''ති වචනතො ආලයො තණ්හා, සායෙව චක්ඛාදීසු රූපාදීසු ච අභිනිවිසනවසෙන පවත්තියා **ආලයාභිනිවෙසොති** කෙචි. ''එවංවිධා සඞ්ඛාරා පටිනිස්සජ්ජීයන්තී''ති පවත්තං ඤාණං **පටිසඞ්ඛානුපස්සනා.** වට්ටතො විගතත්තා විවට්ටං නිබ්බානං, තත්ථ ආරම්මණකරණසඞ්ඛාතෙන අනුපස්සනෙන පවත්තියා **විවට්ටානුපස්සනා** ගොත්‍රභූ. **සංයොගාභිනිවෙසන්ති** සංයුජ්ජනවසෙන සඞ්ඛාරෙසු අභිනිවිසනං. **දිට්ඨෙකට්ඨෙති** දිට්ඨියා සහජාතෙකට්ඨෙ, පහානෙකට්ඨෙ ච. **''ඔළාරිකෙ''**ති උපරිමග්ගවජ්ඣෙ කිලෙසෙ අපෙක්ඛිත්වා වුත්තං, අඤ්ඤථා දස්සනපහාතබ්බාපි දුතියමග්ගවජ්ඣෙහි ඔළාරිකාති. **අණුසහගතෙති** අණුභූතෙ, ඉදං හෙට්ඨිමමග්ගවජ්ඣෙ අපෙක්ඛිත්වා වුත්තං. **සබ්බකිලෙසෙති** අවසිට්ඨසබ්බකිලෙසෙ. න හි පඨමාදිමග්ගෙහි පහීනා කිලෙසා පුන පහීයන්තීති.

කක්ඛළත්තං කථිනභාවො. **පග්ඝරණං** ද්‍රවභාවො. ලොකියවායුනා භස්තස්ස විය යෙන තංතංකලාපස්ස උද්ධුමායනං, ථම්භභාවො වා, තං **විත්ථම්භනං.** විජ්ජමානෙපි කලාපන්තරභූතානං කලාපන්තරභූතෙහි අසම්ඵුට්ඨභාවෙ, තංතංභූතවිවිත්තතා රූපපරියන්තො ආකාසොති යෙසං යො පරිච්ඡෙදො, තෙහි සො අසම්ඵුට්ඨොව, අඤ්ඤථා භූතානං පරිච්ඡෙදසභාවො න සියා බ්‍යාපීභාවාපත්තිතො . අබ්‍යාපිතා හි අසම්ඵුට්ඨතාති. යස්මිං කලාපෙ භූතානං පරිච්ඡෙදො, තෙහි අසම්ඵුට්ඨභාවො **අසම්ඵුට්ඨලක්ඛණං.** තෙනාහ භගවා ආකාසධාතුනිද්දෙසෙ ''අසම්ඵුට්ඨං චතූහි මහාභූතෙහී''ති (ධ. ස. 637).

විරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විසදිසුප්පත්ති **රුප්පනං.** චෙතනාපධානත්තා සඞ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මානං චෙතනාවසෙනෙතං වුත්තං **''සඞ්ඛාරානං අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණ''**න්ති. තථා හි සුත්තන්තභාජනීයෙ සඞ්ඛාරක්ඛන්ධවිභඞ්ගෙ ''චක්ඛුසම්ඵස්සජා චෙතනා''තිආදිනා (විභ. 92) චෙතනාව විභත්තා, අභිසඞ්ඛරණලක්ඛණා ච චෙතනා. යථාහ ''තත්ථ කතමො පුඤ්ඤාභිසඞ්ඛාරො? කුසලා චෙතනා කාමාවචරා''තිආදි (විභ. 226). **ඵරණං** සවිප්ඵාරිකතා. **අස්සද්ධියෙති** අස්සද්ධියහෙතු, නිමිත්තත්ථෙ භුම්මං. එස නයො **''කොසජ්ජෙ''**තිආදීසු. **වූපසමලක්ඛණන්ති** කායචිත්තපරිළාහූපසමලක්ඛණං. ලීනුද්ධච්චරහිතෙ අධිචිත්තෙ පවත්තමානෙ පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු අබ්‍යාවටතාය අජ්ඣුපෙක්ඛනං **පටිසඞ්ඛානං** පක්ඛපාතුපච්ඡෙදතො.

මුසාවාදාදීනං විසංවාදනාදිකිච්චතාය ලූඛානං අපරිග්ගාහකානං පටිපක්ඛභාවතො පරිග්ගාහිකා සම්මාවාචා සිනිද්ධභාවතො සම්පයුත්තධම්මෙ, සම්මාවාචාපච්චයසුභාසිතානං සොතාරඤ්ච පුග්ගලං පරිග්ගණ්හාතීති සා පරිග්ගහලක්ඛණා සම්මාවාචා. කායිකකිරියා කිඤ්චි කත්තබ්බං සමුට්ඨාපෙති. සයඤ්ච සමුට්ඨහනං ඝටනං හොතීති සම්මාකම්මන්තසඞ්ඛාතා විරති සමුට්ඨානලක්ඛණා දට්ඨබ්බා, සම්පයුත්තධම්මානං වා උක්ඛිපනං සමුට්ඨාපනං කායිකකිරියාය භාරුක්ඛිපනං විය. ජීවමානස්ස සත්තස්ස, සම්පයුත්තධම්මානං වා ජීවිතින්ද්‍රියවුත්තියා, ආජීවස්සෙව වා සුද්ධි **වොදානං.** සසම්පයුත්තධම්මස්ස චිත්තස්ස සංකිලෙසපක්ඛෙ පතිතුං අදත්වා සම්මදෙව පග්ගණ්හනං **පග්ගහො.**

''සඞ්ඛාරා''ති ඉධ චෙතනා අධිප්පෙතාති වුත්තං **''සඞ්ඛාරානං චෙතනාලක්ඛණ''**න්ති. **නමනං** ආරම්මණාභිමුඛභාවො. **ආයතනං**පවත්තනං. ආයතනානං වසෙන හි ආයසඞ්ඛාතානං චිත්තචෙතසිකානං පවත්ති. **තණ්හාය හෙතුලක්ඛණන්ති** වට්ටස්ස ජනකහෙතුභාවො, මග්ගස්ස පන නිබ්බානසම්පාපකත්තන්ති අයමෙව තෙසං විසෙසො.

තථලක්ඛණං අවිපරීතසභාවො. **එකරසො** අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනං අනූනාධිකභාවො. **යුගනද්ධා** සමථවිපස්සනාව, ''සද්ධාපඤ්ඤා පග්ගහාවික්ඛෙපා''තිපි වදන්ති.

ඛිණොති කිලෙසෙති **ඛයො,** මග්ගො. අනුප්පාදපරියොසානතාය **අනුප්පාදො,** ඵලං. **පස්සද්ධි** කිලෙසවූපසමො.

ඡන්දස්සාති කත්තුකම්‍යතාඡන්දස්ස. **මූලලක්ඛණං** පතිට්ඨාභාවො. **සමුට්ඨාපනලක්ඛණං** ආරම්මණපටිපාදකතාය සම්පයුත්තධම්මානං උප්පත්තිහෙතුතා. **සමොධානං** විසයාදිසන්නිපාතෙන ගහෙතබ්බාකාරො, යා ''සඞ්ගතී''ති වුච්චති. සමං සහ ඔදහන්ති අනෙන සම්පයුත්තධම්මාති වා **සමොධානං,** ඵස්සො. සමොසරන්ති සන්නිපතන්ති එත්ථාති **සමොසරණං.** වෙදනාය විනා අප්පවත්තමානා සම්පයුත්තධම්මා වෙදනානුභවනනිමිත්තං සමොසටා විය හොන්තීති එවං වුත්තං. ගොපානසීනං කූටං විය සම්පයුත්තානං පාමොක්ඛභාවො **පමුඛලක්ඛණං.** තතො, තෙසං වා සම්පයුත්තධම්මානං උත්තරි පධානන්ති **තදුත්තරි.** පඤ්ඤුත්තරා හි කුසලා ධම්මා. **විමුත්තියාති** ඵලස්ස. තඤ්හි සීලාදිගුණසාරස්ස

පරමුක්කංසභාවෙන සාරං. අයඤ්ච ලක්ඛණවිභාගො ඡධාතුපඤ්චඣානඞ්ගාදිවසෙන තංතංසුත්තපදානුසාරෙන, පොරාණට්ඨකථාය ආගතනයෙන ච කතොති දට්ඨබ්බං. තථා හි වුත්තොපි කොචි ධම්මො පරියායන්තරප්පකාසනත්ථං පුන දස්සිතො, තතො එව ච ‘‘ඡන්දමූලකා කුසලා ධම්මා මනසිකාරසමුට්ඨානා, ඵස්සසමොධානා, වෙදනාසමොසරණා’’ති, ‘‘පඤ්ඤුත්තරා කුසලා ධම්මා’’ති, ‘‘විමුත්තිසාරමිදං බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති, ‘‘නිබ්බානොගධඤ්හි ආවුසො බ්‍රහ්මචරියං නිබ්බානපරියොසාන’’න්ති ච සුත්තපදානං වසෙන **‘‘ඡන්දස්ස මූලලක්ඛණ’’**න්තිආදි වුත්තං.

තථධම්මා නාම චත්තාරි අරියසච්චානි අවිපරීතසභාවත්තා. **තථානි** තංසභාවත්තා. **අවිතථානි** අමුසාසභාවත්තා. **අනඤ්ඤථානි** අඤ්ඤාකාරරහිතත්තා.

ජාතිපච්චයසම්භූතසමුදාගතට්ඨොති ජාතිපච්චයා සම්භූතං හුත්වා සහිතස්ස අත්තනො පච්චයානුරූපස්ස උද්ධං උද්ධං ආගතභාවො, අනුපවත්තත්ථොති අත්ථො. අථ වා සම්භූතට්ඨො ච සමුදාගතට්ඨො ච සම්භූතසමුදාගතට්ඨො, න ජාතිතො ජරාමරණං න හොති, න ච ජාතිං විනා අඤ්ඤතො හොතීති ජාතිපච්චයසම්භූතට්ඨො. ඉත්ථඤ්ච ජාතිතො සමුදාගච්ඡතීති ජාතිපච්චයසමුදාගතට්ඨො. යා යා ජාති යථා යථා පච්චයො හොති, තදනුරූපං පාතුභාවොති අත්ථො. **අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨොති** එත්ථාපි න අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං පච්චයො න හොති, න ච අවිජ්ජං විනා සඞ්ඛාරා උප්පජ්ජන්ති. යා යා අවිජ්ජා යෙසං යෙසං සඞ්ඛාරානං යථා යථා පච්චයො හොති, අයං අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං පච්චයට්ඨො, පච්චයභාවොති අත්ථො.

භගවා තං ජානාති පස්සතීති සම්බන්ධො. **තෙනාති** භගවතා. තං විභජ්ජමානන්ති යොජෙතබ්බං. **තන්ති** රූපායතනං. **ඉට්ඨානිට්ඨාදීති ආදි**-සද්දෙන මජ්ඣත්තං සඞ්ගණ්හාති, තථා අතීතානාගතපච්චුප්පන්නපරිත්තඅජ්ඣත්තබහිද්ධාතදුභයාදිභෙදං. **ලබ්භමානකපදවසෙනාති** ‘‘රූපායතනං දිට්ඨං සද්දායතනං සුතං ගන්ධායතනං රසායතනං ඵොට්ඨබ්බායතනං මුතං, සබ්බං රූපං මනසා විඤ්ඤාත’’න්ති (ධ. ස. 966) වචනතො දිට්ඨපදඤ්ච විඤ්ඤාතපදඤ්ච රූපාරම්මණෙ ලබ්භති. ‘‘රූපාරම්මණං ඉට්ඨං අනිට්ඨං මජ්ඣත්තං පරිත්තං අතීතං අනාගතං පච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං බහිද්ධා දිට්ඨං විඤ්ඤාතං රූපං රූපායතනං රූපධාතු වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝං නීලං පීතක’’න්ති එවමාදීහි **අනෙකෙහි නාමෙහි. ‘‘තෙරසහි වාරෙහී’’**ති රූපකණ්ඩෙ (ධ. ස. 614 ආදයො) ආගතෙ තෙරස නිද්දෙසවාරෙ සන්ධායාහ. එකෙකස්මිඤ්ච වාරෙ චතුන්නං චතුන්නං වවත්ථාපනනයානං වසෙන **‘‘ද්විපඤ්ඤාසාය නයෙහී’’**ති ආහ. **තථමෙව** අවිපරීතදස්සිතාය, අප්පටිවත්තියදෙසනතාය ච. **ජානාමි අබ්භඤ්ඤාසින්ති** වත්තමානාතීතකාලෙසු ඤාණප්පවත්තිදස්සනෙන අනාගතෙපි ඤාණප්පවත්ති වුත්තායෙවාති දට්ඨබ්බා. **විදිත**-සද්දො අනාමට්ඨකාලවිසෙසො වෙදිතබ්බො, ‘‘දිට්ඨං සුතං මුත’’න්තිආදීසු (ධ. ස. 966) විය. **න උපට්ඨාසීති** අත්තත්තනියවසෙන න උපගච්ඡි. යථා රූපාරම්මණාදයො ධම්මා යංසභාවා යංපකාරා ච, තථා නෙ පස්සති ජානාති ගච්ඡතීති **තථාගතොති** එවං පදසම්භවො වෙදිතබ්බො. කෙචි පන ‘‘නිරුත්තිනයෙන පිසොදරාදිපක්ඛෙපෙන වා දස්සී-සද්දස්ස ලොපං, ආගත-සද්දස්ස වාගමං කත්වා **තථාගතො’’**ති වණ්ණෙන්ති.

නිද්දොසතාය **අනුපවජ්ජං.** පක්ඛිපිතබ්බාභාවෙන **අනූනං.** අපනෙතබ්බාභාවෙන **අනධිකං.** අත්ථබ්‍යඤ්ජනාදිසම්පත්තියා **සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං. නො අඤ්ඤථාති** ‘‘තථෙවා’’ති වුත්තමෙවත්ථං බ්‍යතිරෙකෙන සම්පාදෙති. තෙන යදත්ථං භාසිතං, එකන්තෙන තදත්ථනිප්ඵාදනතො යථා භාසිතං භගවතා, තථෙවාති අවිපරීතදෙසනතං දස්සෙති. **‘‘ගදත්ථො’’**ති එතෙන තථං ගදතීති තථාගතොති ද-කාරස්ස **ත**-කාරො කතො නිරුත්තිනයෙනාති දස්සෙති.

තථා ගතමස්සාති **තථාගතො,** ගතන්ති ච කායස්ස වාචාය වා පවත්තීති අත්ථො. **තථාති** ච වුත්තෙ **යංතං**-සද්දානං අබ්‍යභිචාරිසම්බන්ධිතාය ‘‘යථා’’ති අයමත්ථො උපට්ඨිතොයෙව හොති. කායවචීකිරියානඤ්ච අඤ්ඤමඤ්ඤානුලොමෙන වචනිච්ඡායං, කායස්ස වාචා, වාචාය ච කායො සම්බන්ධීභාවෙන උපතිට්ඨතීති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘භගවතො හී’’**තිආදි. ඉමස්මිං පන අත්ථෙ තථාවාදිතාය **තථාගතොති** අයම්පි අත්ථො සිද්ධො හොති. සො පන පුබ්බෙ පකාරන්තරෙන දස්සිතොති ආහ **‘‘එවං තථාකාරිතාය තථාගතො’’**ති.

‘‘තිරියං අපරිමාණාසු ලොකධාතූසූ’’ති එතෙන යදෙකෙ ‘‘තිරියං විය උපරි අධො ච සන්ති ලොකධාතුයො’’ති වදන්ති, තං පටිසෙධෙති. දෙසනාවිලාසොයෙව **දෙසනාවිලාසමයො** යථා ‘‘පුඤ්ඤමයං, දානමය’’න්තිආදීසු.

උපසග්ගනිපාතානං වාචකසද්දසන්නිධානෙ තදත්ථජොතනභාවෙන පවත්තනතො ගත-සද්දොයෙව අවගතත්ථං අතීතත්ථඤ්ච වදතීති ආහ **‘‘ගතොති අවගතො අතීතො’’**ති. අථ වා අභිනීහාරතො පට්ඨාය යාව සම්බොධි, එත්ථන්තරෙ මහාබොධියානපටිපත්තියා හානට්ඨානසංකිලෙසනිවත්තීනං අභාවතො යථා පණිධානං, තථා ගතො අභිනීහාරානුරූපං පටිපන්නොති **තථාගතො.** අථ වා මහිද්ධිකතාය, පටිසම්භිදානං උක්කංසාධිගමෙන අනාවරණතාය ච කත්ථචි පටිඝාතාභාවතො යථා රුචි, තථා කායවචීචිත්තානං ගතානි ගමනානි පවත්තියො එතස්සාති **තථාගතො.** යස්මා ච ලොකෙ විධයුත්තගතපකාර-සද්දා සමානත්ථා දිස්සන්ති, තස්මා යථා විධා විපස්සීආදයො භගවන්තො, අයම්පි භගවා තථා විධොති **තථාගතො.** යථා යුත්තා ච තෙ භගවන්තො අයම්පි භගවා තථා යුත්තොති **තථාගතො.** අථ වා යස්මා සච්චං තච්ඡං තථන්ති ඤාණස්සෙතං අධිවචනං, තස්මා තථෙන ඤාණෙන ආගතොති **තථාගතොති.** එවම්පි තථාගත-සද්දස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො –

‘‘පහාය කාමාදිමලෙ යථා ගතා,

සමාධිඤාණෙහි විපස්සිආදයො;
මහෙසිනො සක්‍යමුනී ජුතින්ධරො,
තථාගතො තෙන **තථාගතො** මතො.

තථඤ්ච ධාතායතනාදිලක්ඛණං,
සභාවසාමඤ්ඤවිභාගභෙදතො;
සයම්භුඤාණෙන ජිනො සමාගතො,
තථාගතො වුච්චති සක්‍යපුඞ්ගවො.

තථානි සච්චානි සමන්තචක්ඛුනා,
තථා ඉදප්පච්චයතා ච සබ්බසො;
අනඤ්ඤනෙය්‍යෙන යතො විභාවිතා,
යාථාවතො තෙන ජිනො **තථාගතො.**

අනෙකභෙදාසුපි ලොකධාතුසු,
ජිනස්ස රූපායතනාදිගොචරෙ;
විචිත්තභෙදං තථමෙව දස්සනං,
තථාගතො තෙන සමන්තලොචනො.

යතො ච ධම්මං තථමෙව භාසති,
කරොති වාචායනුලොම මත්තනො;
ගුණෙහි ලොකං අභිභුය්‍යි ඉරියති,
තථාගතො තෙනපි ලොකනායකො.

යථාභිනීහාරමතො යථාරුචි,
පවත්තවාචාතනුචිත්තභාවතො;
යථාවිධා යෙන පුරා මහෙසිනො,
තථාවිධො තෙන ජිනො **තථාගතො**''ති. (ඉතිවු. අට්ඨ. 38);

සඞ්ගහගාථා මුඛමත්තමෙව. කස්මා? අප්පමාදපදං විය සකලධම්මපටිපත්තියා සබ්බබුද්ධගුණානං සඞ්ගාහකත්තා. තෙනෙවාහ **''සබ්බාකාරෙනා''**තිආදි.

''තං කතමන්ති පුච්ඡතී''ති එතෙන ''කතමඤ්ච තං භික්ඛවෙ''තිආදිවචනස්ස සාමඤ්ඤතො පුච්ඡාභාවො දස්සිතො අවිසෙසතො හි තස්ස පුච්ඡාවිසෙසභාවඤාපනත්ථං මහානිද්දෙසෙ ආගතා සබ්බාව පුච්ඡා අත්ථුද්ධාරනයෙන දස්සෙති **''තත්ථ පුච්ඡා නාමා''**තිආදිනා. තත්ථ **තත්ථාති** ''තං කතමන්ති පුච්ඡතී''ති එත්ථ යදෙතං සාමඤ්ඤතො පුච්ඡාවචනං, තස්මිං.

ලක්ඛණන්ති ඤාතුං ඉච්ඡිතො යො කොචි සභාවො. **''අඤ්ඤාත''**න්ති යෙන කෙනචි ඤාණෙන අඤ්ඤාතභාවමාහ, **''අදිට්ඨ''**න්ති දස්සනභූතෙන ඤාණෙන පච්චක්ඛං විය අදිට්ඨතං. **''අතුලිත''**න්ති ''එත්තකමෙත''න්ති තුලනභූතෙන අතුලිතතං, **''අතීරිත''**න්ති තීරණභූතෙන අකතඤාණකිරියාසමාපනතං, **''අවිභූත''**න්ති ඤාණස්ස අපාකටභාවං, **''අවිභාවිත''**න්ති ඤාණෙන අපාකටීකතභාවං. අදිට්ඨං ජොතීයති එතායාති **අදිට්ඨජොතනා.** දිට්ඨං සංසන්දීයති එතායාති **දිට්ඨසංසන්දනා,** සාකච්ඡාවසෙන විනිච්ඡයකරණං. විමති ඡිජ්ජති එතායාති **විමතිච්ඡෙදනා.** අනුමතියා පුච්ඡා **අනුමතිපුච්ඡා.** ''තං කිං මඤ්ඤථ භික්ඛවෙ''තිආදි පුච්ඡාය හි ''කා තුම්හාකං අනුමතී''ති අනුමති පුච්ඡිතා හොති. **කථෙතුකම්‍යතාති** කථෙතුකම්‍යතාය.

8. සරසෙනෙව පතනසභාවස්ස අන්තරා එව අතීව පාතනං **අතිපාතො,** සණිකං පතිතුං අදත්වා සීඝං පාතනන්ති අත්ථො. අතික්කම්ම වා සත්ථාදීහි අභිභවිත්වා පාතනං **අතිපාතො. සත්තොති** ඛන්ධසන්තානො. තත්ථ හි සත්තපඤ්ඤත්ති. **ජීවිතින්ද්‍රියන්ති** රූපාරූපජීවිතින්ද්‍රියං. රූපජීවිතින්ද්‍රියෙ හි විකොපිතෙ ඉතරම්පි තංසම්බන්ධතාය විනස්සති. කස්මා පනෙත්ථ ''පාණස්ස අතිපාතො, පාණොති චෙත්ථ වොහාරතො සත්තො''ති ච එකවචනනිද්දෙසො කතො, නනු නිරවසෙසානං පාණානං අතිපාතතො විරති ඉධ අධිප්පෙතා. තථා හි වක්ඛති ''සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පීති සබ්බෙ පාණභූතෙ''තිආදිනා (දී. නි. අට්ඨ. 1.චූළසීලවණ්ණනා) බහුවචනනිද්දෙසන්ති? සච්චමෙතං, පාණභාවසාමඤ්ඤවසෙන පනෙත්ථ එකවචනනිද්දෙසො කතො, සබ්බසද්දසන්නිධානෙන තත්ථ පුථුත්තං විඤ්ඤායමානමෙවාති සාමඤ්ඤනිද්දෙසං අකත්වා භෙදවචනිච්ඡාවසෙන බහුවචනනිද්දෙසො කතොති . කිඤ්ච භිය්‍යොසාමඤ්ඤතො සංවරසමාදානං, තබ්බිසෙසතො සංවරභෙදොති ඉමස්ස විසෙසස්ස ඤාපනත්ථං අයං වචනභෙදො කතොති වෙදිතබ්බො. යාය චෙතනාය වත්තමානස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස නිස්සයභූතෙසු මහාභූතෙසු උපක්කමකරණහෙතු තං මහාභූතපච්චයා උප්පජ්ජනකමහාභූතා නුප්පජ්ජිස්සන්ති, සා තාදිසප්පයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා පාණාතිපාතො.

ලද්ධූපක්කමානි හි භූතානි ඉතරභූතානි විය න විසදානීති සමානජාතියානං කාරණං න හොන්තීති. **“කායවචීද්වාරාන”**න්ති එතෙන මනොද්වාරෙ පවත්තාය වධකචෙතනාය පාණාතිපාතභාවං පටික්ඛිපති.

පයොගවත්ථුමහන්තතාදීහි මහාසාවජ්ජතා තෙහි පච්චයෙහි උප්පජ්ජමානාය චෙතනාය බලවභාවතො වෙදිතබ්බා. යථාධිප්පෙතස්ස හි පයොගස්ස සහසා නිප්ඵාදනවසෙන කිච්චසාධිකාය බහුක්ඛත්තුං පවත්තජවනෙහි ලද්ධාසෙවනාය ච සන්නිට්ඨාපකචෙතනාය වසෙන පයොගස්ස මහන්තභාවො. සතිපි කදාචි ඛුද්දකෙ චෙව මහන්තෙ ච පාණෙ පයොගස්ස සමභාවෙ මහන්තං හනන්තස්ස චෙතනා තිබ්බතරා උප්පජ්ජතීති වත්ථුස්ස මහන්තභාවො. ඉති උභයං පෙතං චෙතනාය බලවභාවෙනෙව හොති. තථා හි හන්තබ්බස්ස මහාගුණභාවෙන තත්ථ පවත්තඋපකාරචෙතනා විය ඛෙත්තවිසෙසනිබ්බත්තියා අපකාරචෙතනාපි බලවතී, තිබ්බතරා ච උප්පජ්ජතීති තස්සා මහාසාවජ්ජතා දට්ඨබ්බා. තස්මා පයොගවත්ථුආදිපච්චයානං අමහත්තෙපි මහාගුණතාදිපච්චයෙහි චෙතනාය බලවභාවාදිවසෙනෙව මහාසාවජ්ජභාවො වෙදිතබ්බො.

සම්භරීයන්ති එතෙහීති **සම්භාරා,** අඞ්ගානි. තෙසු පාණසඤ්ඤිතාවධකචිත්තානි පුබ්බභාගියානිපි හොන්ති. **උපක්කමො** වධකචෙතනාසමුට්ඨාපිතො. පඤ්චසම්භාරවතී පාණාතිපාතචෙතනාති සා පඤ්චසම්භාරවිනිමුත්තා දට්ඨබ්බා. **විජ්ජාමයො** මන්තපරිජප්පනපයොගො ආථබ්බණිකාදීනං විය. **ඉද්ධිමයො** කම්මවිපාකජිද්ධිමයො දාඨාකොටකාදීනං විය. **අතිවිය පපඤ්චොති** අතිමහාවිත්ථාරො.

එත්ථාහ – ඛණෙ ඛණෙ නිරුජ්ඣනසභාවෙසු සඞ්ඛාරෙසු කො හන්ති, කො වා හඤ්ඤති, යදි චිත්තචෙතසිකසන්තානො, සො අරූපතාය න ඡෙදනභෙදනාදිවසෙන විකොපනසමත්ථො, නාපි විකොපනීයො, අථ රූපසන්තානො, සො අචෙතනතාය කට්ඨකලිඞ්ගරූපමොති න තත්ථ ඡෙදනාදිනා පාණාතිපාතො ලබ්භති යථා මතසරීරෙ, පයොගොපි පාණාතිපාතස්ස පහරණප්පකාරාදි අතීතෙසු වා සඞ්ඛාරෙසු භවෙය්‍ය අනාගතෙසු වා පච්චුප්පන්නෙසු වා, තත්ථ න තාව අතීතානාගතෙසු සම්භවති තෙසං අභාවතො, පච්චුප්පන්නෙසු ච සඞ්ඛාරානං ඛණිකත්තා සරසෙනෙව නිරුජ්ඣනසභාවතාය විනාසාභිමුඛෙසු නිප්පයොජනො පයොගො සියා, විනාසස්ස ච කාරණරහිතත්තා න පහරණප්පකාරාදිපයොගහෙතුකං මරණං, නිරීහකතාය ච සඞ්ඛාරානං කස්ස සො පයොගො, ඛණිකත්තා වධාධිප්පායසමකාලභිජ්ජනකස්ස කිරියාපරියොසානකාලානවට්ඨානතො කස්ස වා පාණාතිපාතකම්මබද්ධොති.

වුච්චතෙ – යථාවුත්තවධකචෙතනාසහිතො සඞ්ඛාරානං පුඤ්ජො සත්තසඞ්ඛාතො හන්තා, තෙන පවත්තිතවධකපයොගනිමිත්තං අපගතුස්මාවිඤ්ඤාණජීවිතින්ද්‍රියො මතවොහාරප්පවත්තිනිබන්ධො යථාවුත්තවධප්පයොගාකරණෙ උප්පජ්ජනාරහො රූපාරූපධම්මසමූහො හඤ්ඤති, කෙවලො වා චිත්තචෙතසිකසන්තානො. වධප්පයොගාවිසයභාවෙපි තස්ස පඤ්චවොකාරභවෙ රූපසන්තානාධීනවුත්තිතාය රූපසන්තානෙ පරෙන පයොජිතජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකපයොගවසෙන තන්නිබ්බත්තිවිබන්ධකවිසදිසරූපුප්පත්තියා විහතෙ විච්ඡෙදො හොතීති න පාණාතිපාතස්ස අසම්භවො, නාපි අහෙතුකො පාණාතිපාතො, න ච පයොගො නිප්පයොජනො පච්චුප්පන්නෙසු සඞ්ඛාරෙසු කතපයොගවසෙන තදනන්තරං උප්පජ්ජනාරහස්ස සඞ්ඛාරකලාපස්ස තථා අනුප්පත්තිතො, ඛණිකානං සඞ්ඛාරානං ඛණිකමරණස්ස ඉධ මරණභාවෙන අනධිප්පෙතත්තා, සන්තතිමරණස්ස ච යථාවුත්තනයෙන සහෙතුකභාවතො න අහෙතුකං මරණං, න ච කත්තුරහිතො පාණාතිපාතප්පයොගො නිරීහකෙසුපි සඞ්ඛාරෙසු සන්නිහිතතාමත්තෙන උපකාරකෙසු අත්තනො අනුරූපඵලුප්පාදනනියතෙසු කාරණෙසු කත්තුවොහාරසිද්ධිතො යථා ''පදීපො පකාසෙති නිසාකරො චන්දිමා''ති ච, න ච කෙවලස්ස වධාධිප්පායසහභුනො චිත්තචෙතසිකකලාපස්ස පාණාතිපාතො ඉච්ඡිතො සන්තානවසෙන අවට්ඨිතස්සෙව පටිජානනතො, සන්තානවසෙන පවත්තමානානඤ්ච පදීපාදීනං අත්ථකිරියාසිද්ධි දිස්සතීති අත්ථෙව පාණාතිපාතෙන කම්මබද්ධො. අයඤ්ච විචාරො අදින්නාදානාදීසුපි යථාසම්භවං විභාවෙතබ්බො.

“පහීනකාලතො පට්ඨාය විරතොවා”ති එතෙන පහානහෙතුකා ඉධාධිප්පෙතා සමුච්ඡෙදවිරතීති දස්සෙති. කම්මක්ඛයඤාණෙන හි පාණාතිපාතදුස්සීල්‍යස්ස පහීනත්තා භගවා අච්චන්තමෙව තතො පටිවිරතොති වුච්චති සමුච්ඡෙදවසෙන පහානවිරතීනං අධිප්පෙතත්තා. කිඤ්චාපි පහානවිරමණානං පුරිමපච්ඡිමකාලතා නත්ථි, මග්ගධම්මානං පන සම්මාදිට්ඨිආදීනං සම්මාවාචාදීනඤ්ච පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවෙ අපෙක්ඛිතෙ සහජාතානම්පි පච්චයපච්චයුප්පන්නභාවෙන ගහණං පුරිමපච්ඡිමභාවෙනෙව හොතීති ගහණප්පවත්තිආකාරවසෙන පච්චයභූතෙසු සම්මාදිට්ඨිආදීසු පහායකධම්මෙසු පහානකිරියාය පුරිමකාලවොහාරො, පච්චයුප්පන්නාසු ච විරතීසු විරමණකිරියාය අපරකාලවොහාරො ච හොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. පහානං වා සමුච්ඡෙදවසෙන, විරති පටිප්පස්සද්ධිවසෙන යොජෙතබ්බා. අථ වා පාණො අතිපාතීයති එතෙනාති **පාණාතිපාතො,** පාණඝාතහෙතුභූතො ධම්මසමූහො. කො පනෙසො? අහිරිකානොත්තප්පදොසමොහවිහිංසාදයො කිලෙසා. තෙ හි භගවා අරියමග්ගෙන පහාය සමුග්ඝාටෙත්වා පාණාතිපාතදුස්සීල්‍යතො අච්චන්තමෙව පටිවිරතොති වුච්චති කිලෙසෙසු පහීනෙසු කිලෙසනිමිත්තස්ස කම්මස්ස අනුප්පජ්ජනතො. ''අදින්නාදානං පහායා''තිආදීසුපි එසෙව නයො. **විරතොවාති** අවධාරණෙන තස්සා විරතියා කාලාදිවසෙන අපරියන්තතං දස්සෙති. යථා හි අඤ්ඤෙ සමාදින්නවිරතිකාපි අනවට්ඨිතචිත්තතාය ලාභජීවිතාදිහෙතු සමාදානං භින්දන්ති, න එවං භගවා. භගවා පන සබ්බසො පහීනපාණාතිපාතත්තා අච්චන්තවිරතො එවාති. **වීතික්කමිස්සාමීති** අනවජ්ජධම්මෙහි වොකිණ්ණා අන්තරන්තරා උප්පජ්ජනකා දුබ්බලාකුසලා. යස්මා පන කායවචීපයොගං උපලභිත්වා ''ඉමස්ස කිලෙසා උප්පන්නා''ති විඤ්ඤූනා සක්කා ඤාතුං, තස්මා තෙ ඉමිනා පරියායෙන **“චක්ඛුසොතවිඤ්ඤෙය්‍යා”**ති වුත්තාති දට්ඨබ්බා. **කායිකාති** පාණාතිපාතාදිනිප්ඵාදකෙ බලවාකුසලෙ සන්ධායාහ.

ගොත්තවසෙන ලද්ධවොහාරොති සම්බන්ධො. **දීපෙතුං වට්ටති** බ්‍රහ්මදත්තෙන භාසිතවණ්ණස්ස අනුසන්ධිදස්සනවසෙන ඉමිස්සා දෙසනාය ආරද්ධත්තා. තත්‍ථායං දීපනා – ''පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිවිරතො සමණස්ස ගොතමස්ස සාවකසඞ්ඝො නිහිතදණ්ඩො නිහිතසත්‍ථො''ති විත්‍ථාරෙතබ්බං. නනු ච ධම්මස්සාපි වණ්ණො බ්‍රහ්මදත්තෙන භාසිතො? සච්චං භාසිතො, සො පන සම්මාසම්බුද්ධපභවත්තා, අරියසඞ්ඝාධාරත්තා ච ධම්මස්ස ධම්මානුභාවසිද්ධත්තා ච තෙසං තදුභයදීපනෙනෙව දීපිතො හොතීති විසුං න උද්ධටො. සද්ධම්මානුභාවෙනෙව හි භගවා භික්ඛුසඞ්ඝො ච පාණාතිපාතාදිප්පහානසමත්‍ථො අහොසි, දෙසනා පන ආදිතො පට්ඨාය එවං ආගතාති.

එත්‍ථායං අධිප්පායො – ''අත්‍ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙව ච ධම්මා''තිආදිනා අනඤ්ඤසාධාරණෙ බුද්ධගුණෙ ආරබ්භ උපරි දෙසනං වඩ්ඪෙතුකාමො භගවා ආදිතො පට්ඨාය ''තථාගතස්ස වණ්ණං වදමානො වදෙය්‍යා''තිආදිනා බුද්ධගුණවසෙනෙව දෙසනං ආරභි, න භික්ඛුසඞ්ඝවසෙනාති. එසා හි භගවතො දෙසනාය පකති, යං එකරසෙනෙව දෙසනං දස්සෙතුං ලබ්භමානස්සාපි කස්සචි අග්ගහණං. තථා හි රූපකණ්ඩෙ දුකාදීසු තන්නිද්දෙසෙසු ච හදයවත්‍ථු න ගහිතං. ඉතරවත්‍ථූහි අසමානගතිකත්තා දෙසනාභෙදො හොතීති. යථා හි චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනි එකන්තතො චක්ඛාදිනිස්සයානි, න එවං මනොවිඤ්ඤාණං එකන්තෙන හදයවත්‍ථුනිස්සයං, නිස්සිතවසෙන ච වත්‍ථුදුකාදිදෙසනා පවත්තා ''අත්‍ථි රූපං චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස වත්‍ථු, අත්‍ථි රූපං න චක්ඛුවිඤ්ඤාණස්ස වත්‍ථූ''තිආදිනා. යම්පි එකන්තතො හදයවත්‍ථුනිස්සයං, තස්ස වසෙන ''අත්‍ථි රූපං මනොවිඤ්ඤාණස්ස වත්‍ථූ''තිආදිනා දුකාදීසු වුච්චමානෙසුපි න තදනුරූපා ආරම්මණදුකාදයො සම්භවන්ති. න හි ''අත්‍ථි රූපං මනොවිඤ්ඤාණස්ස ආරම්මණං, අත්‍ථි රූපං න මනොවිඤ්ඤාණස්ස ආරම්මණ''න්ති සක්කා වත්තුන්ති වත්‍ථාරම්මණදුකා භින්නගතිකා සියුන්ති න එකරසා දෙසනා භවෙය්‍යාති. තථා නික්ඛෙපකණ්ඩෙ චිත්තුප්පාදවිභාගෙන අවුච්චමානත්තා අවිතක්කඅවිචාරපදවිස්සජ්ජනෙ ''විචාරො චා''ති වත්තුං න සක්කාති අවිතක්කවිචාරමත්තපදවිස්සජ්ජනෙ ලබ්භමානොපි විතක්කො න උද්ධටො, අඤ්ඤථා ''විතක්කො චා''ති වත්තබ්බං සියා.

දණ්ඩනසඞ්ඛාතස්ස දණ්ඩස්ස පරවිහෙඨනස්ස විවජ්ජිතභාවදීපනත්‍ථං දණ්ඩසත්‍ථානං නික්ඛෙපවචනන්ති ආහ **''පරූපඝාතත්‍ථායා''**තිආදි. **විහෙඨනභාවතොති** විහිංසනභාවතො. ''භික්ඛුසඞ්ඝවසෙනාපි දීපෙතුං වට්ටතී''ති වුත්තත්තා තම්පි එකදෙසෙන දීපෙන්තො **''යං පන භික්ඛූ''**තිආදිමාහ.

ලජ්ජීති එත්‍ථ වුත්තලජ්ජාය ඔත්තප්පම්පි වුත්තමෙවාති දට්ඨබ්බං. න හි පාපජිගුච්ඡනං පාපුත්තාසනරහිතං, පාපභයං වා අලජ්ජනං අත්‍ථීති. ධම්මගරුතාය වා බුද්ධානං, ධම්මස්ස ච අත්තාධීනත්තා අත්තාධිපතිභූතා ලජ්ජාව වුත්තා, න පන ලොකාධිපති ඔත්තප්පං. ''දයං මෙත්තචිත්තතං ආපන්නො''ති කස්මා වුත්තං, නනු දයා-සද්දො ''දයාපන්නො''තිආදීසු කරුණාය පවත්තතීති? සච්චමෙතං , අයං පන දයා-සද්දො අනුරක්ඛණමත්‍ථං අන්තොනීතං කත්වා පවත්තමානො මෙත්තාය කරුණාය ච පවත්තතීති ඉධ මෙත්තාය පවත්තමානො වුත්තො. මිදති සිනිය්හතීති මෙත්තා, මෙත්තා එතස්ස අත්‍ථීති මෙත්තං, මෙත්තං චිත්තං එතස්සාති මෙත්තචිත්තො, තස්ස භාවො **මෙත්තචිත්තතා,** මෙත්තා ඉච්චෙව අත්‍ථො. **''සබ්බපාණභූතහිතානුකම්පී''**ති එතෙන තස්සා විරතියා සත්තවසෙන අපරියන්තතං දස්සෙති. **පාණභූතෙති** පාණජාතෙ. **අනුකම්පකොති** කරුණායනකො. යස්මා පන මෙත්තා කරුණාය විසෙසපච්චයො හොති, තස්මා වුත්තං **''තාය එව දයාපන්නතාය''**ති. එවං යෙහි ධම්මෙහි පාණාතිපාතා විරති සම්පජ්ජති, තෙහි ලජ්ජාමෙත්තාකරුණාහි සමඞ්ගීභාවො දස්සිතො. **විහරතීති** එවංභූතො හුත්වා එකස්මිං ඉරියාපථෙ උප්පන්නං දුක්ඛං අඤ්ඤෙන ඉරියාපථෙන විච්ඡින්දිත්වා හරති පවත්තෙති, අත්තභාවං වා යාපෙතීති අත්‍ථො. තෙනෙවාහ **''ඉරියති යපෙති යාපෙති පාලෙතී''**ති.

ආචාරසීලමත්තකන්ති සාධුජනාචාරසීලමත්තකං, තෙන ඉන්ද්‍රියසංවරාදිගුණෙහිපි ලොකියපුථුජ්ජනො තථාගතස්ස වණ්ණං වත්තුං න සක්කොතීති දස්සෙති. තථා හි ඉන්ද්‍රියසංවරපච්චයපරිභොගසීලානි ඉධ සීලකථායං න විභත්තානි.

පරසංහරණන්ති පරස්ස සන්තකහරණං. ථෙනො වුච්චති චොරො, තස්ස භාවො **ථෙය්‍යං. ඉධාපි** බුද්ධකෙ පරසන්තකෙ අප්පසාවජ්ජං, මහන්තෙ මහාසාවජ්ජං. කස්මා? පයොගමහන්තතාය, වත්‍ථුගුණානං පන සමභාවෙ සති කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අප්පසාවජ්ජං, තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජන්ති අයම්පි නයො යොජෙතබ්බො.

සාහත්‍ථිකාදයොති එත්‍ථ මන්තපරිජප්පනෙන පරසන්තකහරණං විජ්ජාමයො, විනා මන්තෙන කායවචීපයොගෙන පරසන්තකස්ස ආකඩ්ඪනං තාදිසඉද්ධානුභාවෙන ඉද්ධිමයො පයොගො.

සෙසන්ති ''පහාය පටිවිරතො''ති එවමාදිකං. තඤ්හි පුබ්බෙ වුත්තනයං. කිඤ්චාපි නයිධ සික්ඛාපදවොහාරෙන විරති වුත්තා, ඉතො අඤ්ඤෙසු පන සුත්තපදෙසෙසු විනයාභිධම්මෙසු ච පවත්තවොහාරෙන විරතියො චෙතනා ච අධිසීලසික්ඛාදීනං අධිට්ඨානභාවතො, තෙසු අඤ්ඤතරකොට්ඨාසභාවතො ච සික්ඛාපදන්ති ආහ **''පඨමසික්ඛාපදෙ''**ති. කාමඤ්චෙත්‍ථ ''ලජ්ජී දයාපන්නො''ති න වුත්තං, අධිකාරවසෙන පන අත්‍ථතො වා වුත්තමෙවාති වෙදිතබ්බං. යථා හි ලජ්ජාදයො පාණාතිපාතප්පහානස්ස විසෙසප්පච්චයො, එවං අදින්නාදානප්පහානස්සාපීති, තස්මා සාපි පාළි ආනෙත්වා වත්තබ්බා. එසෙව නයො ඉතො පරෙසුපි. අථ වා ''සුචිභූතෙනා''ති එතෙන හිරොත්තප්පාදීහි සමන්නාගමො, අහිරිකාදීනඤ්ච පහානං වුත්තමෙවාති ''ලජ්ජී''තිආදි න වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

අසෙට්ඨචරියන්ති අසෙට්ඨානං හීනානං, අසෙට්ඨං වා ලාමකං නිහීනං වුත්තිං, මෙථුනන්ති අත්‍ථො. **''බ්‍රහ්මං සෙට්ඨං ආචාර''**න්ති මෙථුනවිරතිමාහ. **''ආරාචාරී මෙථුනා''**ති එතෙන ''ඉධ බ්‍රාහ්මණ එකච්චො…පෙ.… න හෙව ඛො මාතුගාමෙන සද්ධිං ද්වයංද්වයසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, අපිච ඛො මාතුගාමස්ස උච්ඡාදනපරිමද්දනන්හාපනසම්බාහනං

සාදියති, සො තං අස්සාදෙති, තං නිකාමෙති, තෙන ච විත්තිං ආපජ්ජතී''තිආදිනා (අ. නි. 7.50) වුත්තා සත්තවිධමෙථුනසංයොගාපි පටිවිරති දස්සිතාති දට්ඨබ්බා. ඉධාපි අසද්ධම්මසෙවනාධිප්පායෙන කායද්වාරප්පවත්තා මග්ගෙනමග්ගපටිපත්තිසමුට්ඨාපිකා චෙතනා අබ්‍රහ්මචරියං, මිච්ඡාචාරෙ පන අගමනීයට්ඨානවීතික්කමචෙතනාති යොජෙතබ්බං. තත්ථ අගමනීයට්ඨානං නාම පුරිසානං මාතුරක්ඛිතාදයො දස, ධනක්කීතාදයො දසාති වීසති ඉත්ථියො. ඉත්ථීසු පන දසන්නං ධනක්කිතාදීනං සාරක්ඛසපරිදණ්ඩානඤ්ච වසෙන ද්වාදසන්නං අඤ්ඤෙ පුරිසා. ගුණවිරහිතෙ විප්පටිපත්ති අප්පසාවජ්ජා, මහාගුණෙ මහාසාවජ්ජා. ගුණරහිතෙපි ච අභිභවිත්වා පවත්ති මහාසාවජ්ජා, උභින්නං සමානච්ඡන්දභාවෙපි කිලෙසානං උපක්කමානඤ්ච මුදුතාය අප්පසාවජ්ජා, තිබ්බතාය මහාසාවජ්ජාති වෙදිතබ්බා. තස්ස ද්වෙ සම්භාරා සෙවෙතුකාමතාචිත්තං, මග්ගෙනමග්ගපටිපත්තීති. මිච්ඡාචාරෙ පන අගමනීයට්ඨානතා, සෙවනාචිත්තං මග්ගෙනමග්ගපටිපත්ති, සාදියනඤ්චාති චත්තාරො. ''අභිභවිත්වා වීතික්කමනෙ මග්ගෙනමග්ගපටිපත්තිඅධිවාසනෙ සතිපි පුරිමුප්පන්නසෙවනාභිසන්ධිපයොගාභාවතො අභිභුය්‍යමානස්ස මිච්ඡාචාරො න හොතී''ති වදන්ති. සෙවනාචිත්තෙ සති පයොගාභාවො න පමාණං ඉත්ථියා සෙවනාපයොගස්ස යෙභුය්‍යෙන අභාවතො, ඉත්ථියා පුරෙතරං උපට්ඨාපිතසෙවනාචිත්තායපි මිච්ඡාචාරො න සියාති ආපජ්ජති පයොගාභාවතො. තස්මා පුරිසස්ස වසෙන උක්කංසතො චත්තාරො වුත්තාති දට්ඨබ්බං, අඤ්ඤථා ඉත්ථියා පුරිසකිච්චකරණකාලෙ පුරිසස්සපි සෙවනාපයොගාභාවතො මිච්ඡාචාරො න සියාති එකෙ. ඉදං පනෙත්ථ සන්නිට්ඨානං – අත්තනො රුචියා පවත්තිතස්ස තයො, බලක්කාරෙන පවත්තිතස්ස තයො, අනවසෙසග්ගහණෙන පන චත්තාරොති. එකො පයොගො සාහත්ථිකොව.

9. කම්මපථප්පත්තං දස්සෙතුං **''අත්ථභඤ්ජනකො''**ති වුත්තං. **වචීපයොගො කායපයොගො වාති මුසා**-සද්දස්ස කිරියාපධානතං දස්සෙති. **විසංවාදනාධිප්පායො** පුබ්බභාගක්ඛණෙ තඞ්ඛණෙ ච. වුත්තඤ්හි ''පුබ්බෙවස්ස හොති 'මුසා භණිස්ස'න්ති, භණන්තස්ස හොති 'මුසා භණාමී'ති'' (පාරා. 205). එතඤ්හි ද්වයං අඞ්ගභූතං, ඉතරං පන හොතු වා මා වා, අකාරණමෙතං. **අස්සාති** විසංවාදකස්ස . යථාවුත්තං පයොගභූතං මුසා වදති විඤ්ඤාපෙති, සමුට්ඨාපෙති වා එතායාති **චෙතනා මුසාවාදො.**

පුරිමනයෙ ලක්ඛණස්ස අබ්‍යාපිතතාය, මුසා-සද්දස්ස ච විසංවදිතබ්බත්ථවාචකත්තසම්භවතො පරිපුණ්ණං කත්වා මුසාවාදලක්ඛණං දස්සෙතුං **''මුසාති අභූතං අතච්ඡං වත්ථූ''**තිආදිනා දුතියනයො ආරද්ධො. ඉමස්මිඤ්ච නයෙ මුසා වදීයති වුච්චති එතායාති **චෙතනා මුසාවාදො. ''යමත්ථං භඤ්ජතී''**ති වත්ථුවසෙන මුසාවාදස්ස අප්පසාවජ්ජමහාසාවජ්ජතමාහ. යස්ස අත්ථං භඤ්ජති, තස්ස අප්පගුණතාය අප්පසාවජ්ජො, මහාගුණතාය මහාසාවජ්ජොති අදින්නාදානෙ විය ගුණවසෙනාපි යොජෙතබ්බං. කිලෙසානං මුදුතිබ්බතාවසෙනාපි අප්පසාවජ්ජමහාසාවජ්ජතා ලබ්භතියෙව.

අත්තනො සන්තකං අදාතුකාමතාය, පූරණකථානයෙන ච විසංවාදනපුරෙක්ඛාරස්සෙව මුසාවාදො. තත්ථ පන චෙතනා බලවතී න හොතීති අප්පසාවජ්ජතා වුත්තා. අප්පතාය ඌනස්ස අත්ථස්ස පූරණවසෙන පවත්තා කථා **පූරණකථා.**

තජ්ජොති තස්සාරුප්පො, විසංවාදනානුරූපොති අත්ථො. **''වායාමො''**ති වායාමසීසෙන පයොගමාහ. විසංවාදනාධිප්පායෙන පයොගෙ කතෙපි පරෙන තස්මිං අත්ථෙ අවිඤ්ඤාතෙ විසංවාදනස්ස අසිජ්ඣනතො පරස්ස තදත්ථවිජානනං එකො සම්භාරො වුත්තො. කෙචි පන ''අභූතවචනං විසංවාදනචිත්තං පරස්ස තදත්ථවිජානනන්ති තයො සම්භාරා''ති වදන්ති. **කිරියාසමුට්ඨාපකචෙතනාක්ඛණෙයෙව මුසාවාදකකම්මුනා බජ්ඣති** සන්නිට්ඨාපකචෙතනාය නිබ්බත්තත්තා, සචෙපි දන්ධතාය විචාරෙත්වා පරො තමත්ථං ජානාතීති අධිප්පායො.

''සච්චතො ථෙතතො''තිආදීසු (ම. නි. 1.19) විය **ථෙත**-සද්දො ථිරපරියායො, ථිරභාවො ච සච්චවාදිතාය අධිකතත්තා කථාවසෙන වෙදිතබ්බොති ආහ **''ථිරකථොති අත්ථො''**ති. **නථිරකථොති** යථා හලිද්දිරාගාදයො අනවට්ඨිතසභාවතාය න ථිරා, එවං න ථිරා කථා යස්ස සො න ථිරකථොති හලිද්දිරාගාදයො යථා කථාය උපමා හොන්ති, එවං යොජෙතබ්බං. එස නයො **''පාසාණලෙඛා විය''**තිආදීසුපි.

සද්ධා අයති පවත්තති එත්ථාති සද්ධායො, සද්ධායො එව **සද්ධායිකො** යථා ''වෙනයිකො''ති (අ. නි. 8.11; පාරා. 8). සද්ධාය වා අයිතබ්බො **සද්ධායිකො,** සද්ධෙය්‍යොති අත්ථො. **වත්තබ්බතං ආපජ්ජති** විසංවාදනතොති අධිප්පායො.

සුඤ්ඤභාවන්ති පීතිවිරහිතතාය රිත්තතං. **සා පිසුණවාචාති** යායං යථාවුත්තා සද්දසභාවා වාචා, සා පියසුඤ්ඤකරණතො පිසුණවාචාති නිරුත්තිනයෙන අත්ථමාහ. පිසතීති වා පිසුණා, සමග්ගෙ සත්තෙ අවයවභූතෙ වග්ගෙ භින්නෙ කරොතීති අත්ථො.

ඵරුසන්ති සිනෙහාභාවෙන ලූඛං. **සයම්පි ඵරුසාති** දොමනස්සසමුට්ඨිතත්තා සභාවෙනපි කක්කසා. එත්ථ ච ඵරුසං කරොතීති ඵලූපචාරෙන, ඵරුසයතීති වා වාචාය ඵරුස-සද්දප්පවත්ති වෙදිතබ්බා. **සයම්පි ඵරුසාති** පරෙසං මම්මච්ඡෙදවසෙන පවත්තියා එකන්තනිට්ඨුරතාය සභාවෙන, කාරණවොහාරෙන ච වාචාය ඵරුස-සද්දප්පවත්ති දට්ඨබ්බා. තතොයෙව ච **නෙව කණ්ණසුඛා.** අත්ථවිපන්නතාය **න හදයඞ්ගමා.**

යෙන සම්ඵං පලපතීති යෙන පලාපසඞ්ඛාතෙන නිරත්ථකවචනෙන සුඛං හිතඤ්ච ඵලති විදරති විනාසෙතීති ''සම්ඵ''න්ති ලද්ධනාමං අත්තනො පරෙසඤ්ච අනුපකාරකං යං කිඤ්චි පලපති.

සංකිලිට්ඨචිත්තස්සාති ලොභෙන දොසෙන වා විබාධිතචිත්තස්ස, උපතාපිතචිත්තස්ස වා, දූසිතචිත්තස්සාති අත්ථො. **චෙතනා පිසුණවාචා** පිසුණං වදන්ති එතායාති. යස්ස යතො භෙදං කරොති, තෙසු අභින්නෙසු අප්පසාවජ්ජං, භින්නෙසු මහාසාවජ්ජං, තථා කිලෙසානං මුදුතිබ්බතාවිසෙසෙසු.

යස්ස පෙසුඤ්ඤං උපසංහරති, සො භිජ්ජතු වා මා වා, තස්ස අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනමෙව පමාණන්ති ආහ **"තදත්ථවිජානන"**න්ති, කම්මපථප්පත්ති පන භින්නෙ එව.

අනුප්පදාතාති අනුබලප්පදාතා, අනුවත්තනවසෙන වා පදාතා. කස්ස පන අනුවත්තනං පදානඤ්ච? ''සහිතාන''න්ති වුත්තත්තා ''සන්ධානස්සා''ති විඤ්ඤායති. තෙනෙවාහ **"සන්ධානානුප්පදාතා"**ති. යස්මා පන අනුවත්තනවසෙන සන්ධානස්ස පදානං ආධානං, රක්ඛණං වා දළ්හීකරණං හොති, තෙන වුත්තං **"දළ්හීකම්මං කත්තාති අත්ථො"**ති. ආරමන්ති එත්ථාති **ආරාමො,** රමිතබ්බට්ඨානං . යස්මා පන ආකාරෙන විනාපි අයමෙවත්ථො ලබ්භති, තස්මා වුත්තං **"සමග්ගරාමොතිපි පාළි, අයමෙවෙත්ථ අත්ථො"**ති.

මම්මානි විය මම්මානි, යෙසු ඵරුසවාචාය ඡුපිතමත්තෙසු දුට්ඨාරුසු විය ඝට්ටිතෙසු චිත්තං අධිමත්තං දුක්ඛප්පත්තං හොති. කානි පන තානි? ජාතිආදීනි අක්කොසවත්ථූනි. තානි ඡිජ්ජන්ති, භිජ්ජන්ති වා යෙන කායවචීපයොගෙන, සො **මම්මච්ඡෙදකො.** එකන්තෙන ඵරුසචෙතනා ඵරුසවාචා ඵරුසං වදති එතායාති. කථං පන එකන්තඵරුසචෙතනා හොති? දුට්ඨචිත්තතාය. **තස්සාති** එකන්තඵරුසචෙතනාය එව ඵරුසවාචාභාවස්ස. **මම්මච්ඡෙදකො** සවනඵරුසතායාති අධිප්පායො. **චිත්තසණ්හතාය ඵරුසවාචා න හොති** කම්මපථ'ප්පත්තත්තා, කම්මභාවං පන න සක්කා වාරෙතුන්ති. එවං අන්වයවසෙන චෙතනාඵරුසතාය ඵරුසවාචං සාධෙත්වා ඉදානි තමෙව පටිපක්ඛනයෙන සාධෙතුං **"වචනසණ්හතාය"**තිආදි වුත්තං. **සා** ඵරුසවාචා . **යන්ති** යං පුග්ගලං. එත්ථාපි කම්මපථභාවං අප්පත්තා අප්පසාවජ්ජා, ඉතරා මහාසාවජ්ජා, තථා කිලෙසානං මුදුතිබ්බතාභාවෙ. කෙචි පන ''යං උද්දිස්ස ඵරුසවාචා පයුජ්ජන්ති, තස්ස සම්මුඛාව සීසං එතී''ති, එකෙ ''පරම්මුඛාපි ඵරුසවාචා හොතියෙවා''ති වදන්ති. තත්ථායමධිප්පායො යුත්තො සියා – සම්මුඛා පයොගෙ අගාරවාදීනං බලවභාවතො සියා චෙතනා බලවතී, පරස්ස ච තදත්ථජානනං, න තථා අසම්මුඛාති. යථා පන අක්කොසිතෙ මතෙ ආළහනෙ කතා ඛමනා උපවාදන්තරායං නිවත්තෙති, එවං ''පරම්මුඛා පයුත්තාපි ඵරුසවාචා හොතියෙවා''ති සක්කා විඤ්ඤාතුන්ති. **කුපිතචිත්තන්ති** අක්කොසාධිප්පායෙනෙව කුපිතචිත්තං, න මරණාධිප්පායෙන. මරණාධිප්පායෙන හි චිත්තකොපෙ සති බ්‍යාපාදොයෙව හොතීති. **එත්ථාති** –

> ''නෙලඞ්ගො සෙතපච්ඡාදො, එකාරො වත්තතී රථො;
> අනීඝං පස්ස ආයන්තං, ඡින්නසොතං අබන්ධන''න්ති. (සං. නි. 4.347; උදා. 65);

ඉමිස්සා ගාථාය. සීලඤ්හෙත්ථ ''නෙලඞ්ග''න්ති වුත්තං. තෙනෙවාහ චිත්තො ගහපති ''නෙලඞ්ගන්ති ඛො භන්තෙ සීලානමෙතං අධිවචන''න්ති (සං. නි. 4.347). **සුකුමාරාති** අඵරුසතාය මුදුකා. **පුරස්සාති** එත්ථ **පුර-**සද්දො තන්නිවාසීවාචකො දට්ඨබ්බො ''ගාමො ආගතො''තිආදීසු විය. තෙනෙවාහ **"නගරවාසීන"**න්ති. මනං අප්පායති වඩ්ඪෙතීති **මනාපා.** තෙන වුත්තං **"චිත්තවුඩ්ඪිකරා"**ති. **ආසෙවනං** භාවනං බහුලීකරණං. යං ගාහයිතුං පවත්තිතො, තෙන අග්ගහිතෙ අප්පසාවජ්ජො ගහිතෙ මහාසාවජ්ජොති, ඉධාපි කිලෙසානං මුදුතිබ්බතාවසෙනාපි අප්පසාවජ්ජමහාසාවජ්ජතා ලබ්භතියෙව.

"කාලවාදී"තිආදි සම්ඵප්පලාපා පටිවිරතස්ස පටිපත්තිදස්සනං. යථා හි ''පාණාතිපාතා පටිවිරතො''තිආදි පාණාතිපාතප්පහානපටිපත්තිදස්සනං. ''පාණාතිපාතං පහාය විහරතී''ති හි වුත්තෙ කථං පාණාතිපාතප්පහානං හොතීති? අපෙක්ඛාසබ්භාවතො ''පාණාතිපාතා පටිවිරතො හොතී''ති වුත්තං, සා පන විරති කථන්ති ආහ ''නිහිතදණ්ඩො නිහිතසත්ථො''ති, තඤ්ච දණ්ඩසත්ථනිධානං කථන්ති වුත්තං ''ලජ්ජී''තිආදි, එවං උත්තරුත්තරං පුරිමස්ස පුරිමස්ස උපායසන්දස්සනං, තථා අදින්නාදානාදීසු යථාසම්භවං යොජෙතබ්බං. තෙන වුත්තං ''කාලවාදීතිආදි සම්ඵප්පලාපා පටිවිරතස්ස පටිපත්තිදස්සන''න්ති. අත්ථසඤ්හිතාපි හි වාචා අයුත්තකාලප්පයොගෙන අත්ථාවහා න සියාති අනත්ථවිඤ්ඤාපනවාචං අනුලොමෙති, තස්මා සම්ඵප්පලාපං පජහන්තෙන අකාලවාදිතා පරිවජ්ජෙතබ්බාති වුත්තං **"කාලවාදී"**ති. කාලෙන වදන්තෙනාපි උභයානත්ථසාධනතො අභූතං පරිවජ්ජෙතබ්බන්ති ආහ **"භූතවාදී"**ති. භූතඤ්ච වදන්තෙන යං ඉධලොකපරලොකහිතසම්පාදකං, තදෙව වත්තබ්බන්ති දස්සෙතුං **"අත්ථවාදී"**ති වුත්තං. අත්ථං වදන්තෙනාපි න ලොකියධම්මසන්නිස්සිතමෙව වත්තබ්බං, අථ ඛො ලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතං පීති දස්සෙතුං **"ධම්මවාදී"**ති වුත්තං. යථා ච අත්ථො ලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතො හොති, තං දස්සනත්ථං **"විනයවාදී"**ති වුත්තං. පාතිමොක්ඛසංවරො සතිසංවරො ඤාණසංවරො ඛන්තිසංවරො වීරියසංවරොති හි පඤ්චන්නං සංවරානං, තදඞ්ගවිනයො වික්ඛම්භනවිනයො සමුච්ඡෙදවිනයො පටිප්පස්සද්ධිවිනයො නිස්සරණවිනයොති පඤ්චන්නං විනයානඤ්ච වසෙන වුච්චමානො අත්ථො නිබ්බානාධිගමහෙතුභාවතො ලොකුත්තරධම්මසන්නිස්සිතො හොතීති.

එවං ගුණවිසෙසයුත්තො ච අත්ථො වුච්චමානො දෙසනාකොසල්ලෙ සති සොභති, කිච්චකරො ච හොති, නාඤ්ඤථාති දස්සෙතුං **"නිධානවතිං වාචං භාසිතා"**ති වුත්තං. ඉදානි තං දෙසනාකොසල්ලං විභාවෙතුං **"කාලෙනා"**තිආදිමාහ. අජ්ඣාසයට්ඨුප්පත්තීනං පුච්ඡාය ච වසෙන ඔතිණ්ණෙ දෙසනාවිසයෙ එකංසාදිබ්‍යාකරණවිභාගං සල්ලක්ඛෙත්වා ඨපනාහෙතුදාහරණසංසන්දනානි තංතංකාලානුරූපං විභාවෙන්තියා පරිමිතපරිච්ඡින්නරූපාය

විපුලතරගම්භීරුදාරපහූතත්ථවිත්ථාරසඞ්ගාහකාය දෙසනාය පරෙ යථාජ්ඣාසයං පරමත්ථසිද්ධියං පතිට්ඨාපෙන්තො ‘‘දෙසනාකුසලො’’ති වුච්චතීති එවමෙත්ථ අත්ථයොජනා වෙදිතබ්බා.

10. එවං පටිපාටියා සත්ත මූලසික්ඛාපදානි විභජිත්වා සතිපි අභිජ්ඣාදිප්පහානස්ස සංවරසීලසික්ඛාසඞ්ගහෙ උපරිගුණසඞ්ගහතො, ලොකියපුථුජ්ජනාවිසයතො ච උත්තරදෙසනාය සඞ්ගණ්හිතුං තං පරිහරිත්වා පවුරජනපාකටං ආචාරසීලමෙව විභජන්තො භගවා **‘‘බීජගාමභූතගාමසමාරම්භා’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **ගාමො**ති සමූහො. නනු ච රුක්ඛාදයො චිත්තරහිතතාය න ජීවා, චිත්තරහිතතා ච පරිප්ඵන්දාභාවතො , ඡින්නෙ විරුහනතො, විසදිසජාතිකභාවතො, චතුයොනිඅප්පරියාපන්නතො ච වෙදිතබ්බා, වුඩ්ඪි පන පවාළසිලාලවණානම්පි විජ්ජතීති න තෙසං ජීවභාවෙ කාරණං, විසයග්ගහණඤ්ච පරිකප්පනාමත්තං සුපනං විය චිඤ්චාදීනං, තථා දොහළාදයො, තත්ථ කස්මා බීජගාමභූතගාමසමාරම්භා පටිවිරති ඉච්ඡිතාති? සමණසාරුප්පතො, සන්නිස්සිතසත්තානුරක්ඛණතො ච. තෙනෙවාහ ‘‘ජීවසඤ්ඤිනො හි මොඝපුරිසා මනුස්සා රුක්ඛස්මි’’න්තිආදි (පාචි. 89). **නීලතිණරුක්ඛාදිකස්සා**ති අල්ලතිණස්ස චෙව අල්ලරුක්ඛාදිකස්ස ච. **ආදි-**සද්දෙන ඔසධිගච්ඡලතාදයො වෙදිතබ්බා.

එකං භත්තං එකභත්තං, තං අස්ස අත්ථීති **එකභත්තිකො,** එකස්මිං දිවසෙ එකවාරමෙව භුඤ්ජනකො. තයිදං රත්තිභොජනෙනාපි සියාති තන්නිවත්තනත්ථමාහ **‘‘රත්තූපරතො’’**ති. එවම්පි අපරණ්හභොජීපි සියා එකභත්තිකොති තදාසඞ්කානිවත්තනත්ථං **‘‘විරතො විකාලභොජනා’’**ති වුත්තං. අරුණුග්ගමනතො පට්ඨාය යාව මජ්ඣන්හිකා, අයං බුද්ධානං ආචිණ්ණසමාචිණ්ණො භොජනස්ස කාලො නාම, තදඤ්ඤො විකාලො. **අට්ඨකථායං** පන දුතියපදෙන රත්තිභොජනස්ස පටික්ඛිත්තත්තා අපරණ්හො ‘‘විකාලො’’ති වුත්තො.

සඞ්ඛෙපතො ‘‘සබ්බපාපස්ස අකරණ’’න්තිආදි (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 183; නෙත්ති. 30, 50, 116, 124) නයප්පවත්තං භගවතො සාසනං අච්චන්තඡන්දරාගප්පවත්තිතො නච්චාදීනං දස්සනං න අනුලොමෙතීති ආහ **‘‘සාසනස්ස අනනුලොමත්තා’’**ති. අත්තනා පයොජියමානං, පරෙහි පයොජාපියමානඤ්ච නච්චං නච්චභාවසාමඤ්ඤතො පාළියං එකෙනෙව නච්ච-සද්දෙන ගහිතං, තථා ගීතවාදිත-සද්දෙන චාති ආහ **‘‘නච්චනනච්චාපනාදිවසෙනා’’**ති. **ආදි-**සද්දෙන ගායනගායාපනවාදනවාදාපනානි සඞ්ගණ්හාති. දස්සනෙන චෙත්ථ සවනම්පි සඞ්ගහිතං විරූපෙකසෙසනයෙන. ආලොචනසභාවතාය වා පඤ්චන්නං විඤ්ඤාණානං සවනකිරියායපි දස්සනසඞ්ඛෙපසබ්භාවතො **‘‘දස්සනා’’** ඉච්චෙව වුත්තං. අවිසූකභූතස්ස ගීතස්ස සවනං කදාචි වට්ටතීති ආහ **‘‘විසූකභූතා දස්සනා’’**ති. තථා හි වුත්තං පරමත්ථජොතිකාය **ඛුද්දකපාඨට්ඨකථාය** (ඛු. පා. අට්ඨ. පච්ඡිමපඤ්චසික්ඛාපදවණ්ණනා) ‘‘ධම්මූපසංහිතම්පි චෙත්ථ ගීතං වට්ටති, ගීතූපසංහිතො ධම්මො න වට්ටතී’’ති.

උච්චාති උච්චසද්දෙන සමානත්ථං එකං සද්දන්තරං, සෙති එත්ථාති **සයනං.** උච්චාසයනං මහාසයනඤ්ච සමණසාරුප්පරහිතං අධිප්පෙතන්ති ආහ **‘‘පමාණාතික්කන්තං, අකප්පියත්ථරණ’’**න්ති . ආසන්දාදිආසනඤ්චෙත්ථ සයනෙන සඞ්ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. යස්මා පන ආධාරෙ පටික්ඛිත්තෙ තදාධාරකිරියා පටික්ඛිත්තාව හොති, තස්මා ‘‘උච්චාසයනමහාසයනා’’ ඉච්චෙව වුත්තං, අත්ථතො පන තදුපභොගභූත නිසජ්ජානිපජ්ජනෙහි විරති දස්සිතාති දට්ඨබ්බා. උච්චාසයනසයනමහාසයනසයනාති වා එතස්මිං අත්ථෙ එකසෙසනයෙන අයං නිද්දෙසො කතො යථා ‘‘නාමරූපපච්චයා සළායතන’’න්ති (ම. නි. 3.126; සං. නි. 2.1; උදා. 1). ආසනකිරියාපුබ්බකත්තා සයනකිරියාය සයනග්ගහණෙනෙව ආසනං ගහිතන්ති වෙදිතබ්බං.

අඤ්ඤෙහි ගාහාපනෙ උපනික්ඛිත්තසාදියනෙ ච පටිග්ගහණත්ථො ලබ්භතීති ආහ **‘‘න උග්ගණ්හාපෙති, න උපනික්ඛිත්තං සාදියතී’’**ති. අථ වා තිවිධං පටිග්ගහණං කායෙන වාචාය මනසා. තත්ථ කායෙන පටිග්ගහණං උග්ගණ්හනං, වාචාය පටිග්ගහණං උග්ගහාපනං, මනසා පටිග්ගහණං සාදියනන්ති තිවිධම්පි පටිග්ගහණං සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, එකසෙසනයෙන වා ගහෙත්වා ‘‘පටිග්ගහණා’’ති වුත්තන්ති ආහ **‘‘නෙව නං උග්ගණ්හාතී’’**තිආදි. එස නයො **‘‘ආමකධඤ්ඤපටිග්ගහණා’’**තිආදීසුපි. නීවාරාදිඋපධඤ්ඤස්ස සාලියාදිමූලධඤ්ඤන්තොගධත්තා වුත්තං **‘‘සත්තවිධස්සා’’**ති. ‘‘අනුජානාමි භික්ඛවෙ පඤ්ච වසානි භෙසජ්ජානි අච්ඡවසං මච්ඡවසං සුසුකාවසං සූකරවසං ගද්‍රභවස’’න්ති (මහාව. 262) වුත්තත්තා ඉදං ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතං නාම, තස්ස පන ‘‘කාලෙ පටිග්ගහිත’’න්ති (මහාව. 262) වුත්තත්තා පටිග්ගහණං වට්ටතීති ආහ **‘‘අඤ්ඤත්‍ර ඔදිස්ස අනුඤ්ඤාතා’’**ති.

අක්කමතීති නිප්පීළෙති. පුබ්බභාගෙ අක්කමතීති සම්බන්ධො. **හදයන්**ති නාළිආදිමානභාජනානං අබ්භන්තරං. තිලාදීනං නාළිආදීහි මිනනකාලෙ උස්සාපිතසිඛායෙව **සිඛා,** තස්සා **භෙදො** හාපනං. **කෙචී**ති සාරසමාසාචරියා, උත්තරවිහාරවාසිනො ච.

වධොති මුට්ඨිප්පහාරකසාතාළනාදීහි හිංසනං, විහෙඨනන්ති අත්ථො. විහෙඨනත්ථොපි හි වධසද්දො දිස්සති ‘‘අත්තානං වධිත්වා වධිත්වා’’තිආදීසු (පාචි. 880). යථා හි අප්පටිග්ගහභාවසාමඤ්ඤෙ සතිපි පබ්බජිතෙහි අප්පටිග්ගහිතබ්බවත්ථුවිසෙසභාවසන්දස්සනත්ථං ඉත්ථිකුමාරිදාසිදාසාදයො විභාගෙන වුත්තා , එවං පරස්සහරණභාවතො අදින්නාදානභාවසාමඤ්ඤෙ සතිපි තුලාකූටාදයො අදින්නාදානවිසෙසභාවදස්සනත්ථං විභාගෙන වුත්තා, න එවං පාණාතිපාතපරියායස්ස වධස්ස පුනග්ගහණෙ පයොජනං අත්ථි. ‘‘තත්ථ සයඞ්කාරො, ඉධ පරංකාරො’’ති ච න සක්කා වත්තුං ‘‘කායවචීපයොගසමුට්ඨාපිකා චෙතනා ඡප්පයොගා’’ති ච වුත්තත්තා. තස්මා යථාවුත්තොයෙව

අත්ථො සුන්දරතරො. අට්ඨකථායං පන ''වධොති මාරණ''න්ති වුත්තං, තම්පි පොථනමෙව සන්ධායාති ච සක්කා විඤ්ඤාතුං මාරණ-සද්දස්ස විහිංසනෙපි දිස්සනතො.

එත්තාවතාති ''පාණාතිපාතං පහායා''තිආදිනා ''ඡෙදන…පෙ…. සහසාකාරා පටිවිරතො''ති එතපරිමාණෙන පාඨෙන. අන්තරාභෙදං අග්ගහෙත්වා පාළියං ආගතනයෙන ඡබ්බීසතිසික්ඛාපදසඞ්ගහං යෙභුය්‍යෙන සික්ඛාපදානං අවිභත්තත්තා **චූළසීලං** නාම. දෙසනාවසෙන හි ඉධ චූළමජ්ඣිමාදිභාවො අධිප්පෙතො, න ධම්මවසෙන. තථා හි ඉධ සඞ්ඛිත්තෙන උද්දිට්ඨානං සික්ඛාපදානං අවිභත්තානං විභජනවසෙන මජ්ඣිමසීලදෙසනා පවත්තා. තෙනෙවාහ **''මජ්ඣිමසීලං විත්ථාරෙන්තො''**ති.

චූළසීලවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මජ්ඣිමසීලවණ්ණනා

11. තත්ථ **යථාති** ඔපම්මත්ථෙ නිපාතො. **වාති** විකප්පනත්ථෙ. **පනාති** වචනාලඞ්කාරෙ. **එකෙති** අඤ්ඤෙ. **භොන්තොති** සාධූනං පියසමුදාහාරො. සාධවො හි පරෙ ''භොන්තො''ති වා, ''දෙවානං පියා''ති වා ''ආයස්මන්තො''ති වා සමාලපන්ති. යං කිඤ්චි පබ්බජ්ජං උපගතා **සමණා.** ජාතිමත්තෙන **බ්‍රාහ්මණා.** ඉදං වුත්තං හොති – උස්සාහං කත්වා මම වණ්ණං වදමානොපි පුථුජ්ජනො ''පාණාතිපාතං පහාය පාණාතිපාතා පටිවිරතො''තිආදිනා පරානුද්දෙසිකනයෙන වා යථා පනෙකෙ භොන්තො සමණබ්‍රාහ්මණභාවං පටිජානමානා, පරෙහි ච තථාසම්භාවියමානා තදනුරූපපටිපත්තිං අජානනතො, අසමත්ථතො ච න අභිසම්භුණන්ති, න එවමයං, අයං පන සමණො ගොතමො සබ්බථාපි සමණසාරුප්පපටිපදං පූරෙසියෙවාති එවං අඤ්ඤුද්දෙසිකනයෙන වා සබ්බථාපි ආචාරසීලමත්තමෙව වදෙය්‍යුං, න තදුත්තරින්ති.

බීජගාමභූතගාමසමාරම්භපදෙ සද්දක්කමෙන අප්පධානභූතොපි බීජගාමභූතගාමො නිද්දිසිතබ්බතාය පධානභාවං පටිලභති. අඤ්ඤො හි සද්දක්කමො අඤ්ඤො අත්ථක්කමොති ආහ **''කතමො සො බීජගාමභූතගාමො''**ති. තස්මිඤ්හි විභත්තෙ තබ්බිසයතාය සමාරම්භොපි විභත්තොව හොතීති . තෙනෙවාහ භගවා **''මූලබීජ''**න්තිආදි. මූලමෙව බීජං **මූලබීජං,** මූලං බීජං එතස්සාතිපි **මූලබීජං.** සෙසෙසුපි එසෙව නයො. **ඵළුබීජන්ති** පබ්බබීජං. පච්චයන්තරසමවායෙ සදිසඵලුප්පත්තියා විසෙසකාරණභාවතො විරුහණසමත්ථෙ සාරඵලෙ නිරුළ්හො **බීජ**-සද්දො තදත්ථසංසිද්ධියා මූලාදීසුපි කෙසුචි පවත්තතීති මූලාදිතො නිවත්තනත්ථං එකෙන බීජ-සද්දෙන විසෙසෙත්වා වුත්තං **''බීජබීජ''**න්ති. ''රූපරූපං , දුක්ඛදුක්ඛ''න්ති (සං. නි. 4.327) ච යථා. කස්මා පනෙත්ථ බීජගාමභූතගාමං පුච්ඡිත්වා බීජගාමො එව විභත්තොති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. නනු අවොචුම්හ ''මූලමෙව බීජං මූලබීජං, මූලං බීජං එතස්සාතිපි මූලබීජන්ති''. තත්ථ පුරිමෙන බීජගාමො නිද්දිට්ඨො, දුතියෙන භූතගාමො, දුවිධොපෙස සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, මූලබීජඤ්ච මූලබීජඤ්ච මූලබීජන්ති එකසෙසනයෙන වා පාළියං නිද්දිට්ඨොති වෙදිතබ්බො. තෙනෙවාහ **''සබ්බඤ්හෙත''**න්තිආදි.

12. **''සන්නිධිකතස්සා''**ති එතෙන ''සන්නිධිකාරපරිභොග''න්ති එත්ථ **කාර**-සද්දස්ස කම්මත්ථතං දස්සෙති. යථා වා ''ආචයංගමිනො''ති වත්තබ්බෙ අනුනාසිකලොපෙන ''ආචයගාමිනො''ති (ධ. ස. 10) නිද්දෙසො කතො, එවං ''සන්නිධිකාරං පරිභොග''න්ති වත්තබ්බෙ අනුනාසිකලොපෙන ''සන්නිධිකාරපරිභොග''න්ති වුත්තං, සන්නිධිං කත්වා පරිභොගන්ති අත්ථො.

සම්මා කිලෙසෙ ලිඛතීති **සල්ලෙඛො,** සුත්තන්තනයෙන පටිපත්ති. පරියායති කප්පියතීති **පරියායො,** කප්පියවොහාරානුසාරෙන පටිපත්ති. කිලෙසෙහි ආමසිතබ්බතො **ආමිසං,** යං කිඤ්චි උපභොගාරහං වත්ථු. තෙනෙවාහ **''ආමිසන්ති වුත්තාවසෙස''**න්ති. නයදස්සනඤ්හෙතං සන්නිධිවත්ථූනං. **උදකකද්දමෙති** උදකෙ ච කද්දමෙ ච. **අච්ඡථාති** නිසීදථ. **ගීවායාමකන්ති** ගීවං ආයමිත්වා, යථා ච භුත්තෙ අතිභුත්තතාය ගීවා ආයමිතබ්බාව හොති, එවන්ති අත්ථො. **චතුභාගමත්තන්ති** කුඩුබමත්තං. **''කප්පියකුටිය''**න්තිආදි විනයවසෙන වුත්තං.

13. **එත්තකම්පීති** විනිච්ඡයවිචාරණාවත්ථුකිත්තනම්පි . **පයොජනමත්තමෙවාති** පදත්ථයොජනමත්තමෙව. යස්ස පන පදස්ස විත්ථාරකථං විනා න සක්කා අත්ථො විඤ්ඤාතුං, තත්ථ විත්ථාරකථාපි පදත්ථසඞ්ගහමෙව ගච්ඡති. කුතූහලවසෙන පෙක්ඛිතබ්බතො **පෙක්ඛා,** නටසත්ථවිධිනා නටානඤ්ච පයොගො. නටසමූහෙන පන ජනසමූහෙ කරණවසෙන **''නටසමජ්ජ''**න්ති වුත්තං, සාරසමාසෙ ''පෙක්ඛා මහ''න්ති වුත්තං. **ඝනතාළං** නාම දණ්ඩමයතාළං, සිලාසලාකතාළං වා. **එකෙති** සාරසමාසාචරියා, උත්තරවිහාරවාසිනො ච. යථා චෙත්ථ, එවං ඉතො පරෙසුපි ''එකෙ''ති ආගතට්ඨානෙසු. **චතුරස්සඅම්බණකතාළං** නාම රුක්ඛසාරදණ්ඩාදීසු යෙන කෙනචි චතුරස්සඅම්බණකං කත්වා චතූසු පස්සෙසු චම්මෙන ඔනන්ධිත්වා කතවාදිතං. **අබ්භොක්කිරණං** රඞ්ගබලීකරණං, යා ''නන්දී''ති වුච්චති. **සොභනකරන්ති** සොභනකරණං, ''සොභනසරක''න්ති සාරසමාසෙ වුත්තං. චණ්ඩාලානමිදන්ති **චණ්ඩාලං.** සාණෙ උදකෙන තෙමෙත්වා අඤ්ඤමඤ්ඤං ආකොටනකීළා **සාණධොවනං. ඉන්දජාලෙනාති** අට්ඨිධොවනමන්තං පරිජප්පිත්වා යථා පරෙ අට්ඨීනියෙව පස්සන්ති, එවං තචාදීනං අන්තරධාපනමායාය. **සකටබ්‍යූහාදීති ආදි**-සද්දෙන චක්කපදුමකළීරබ්‍යූහාදිං සඞ්ගණ්හාති.

14. **පදානීති** සාරීනං පතිට්ඨානට්ඨානානි. **දසපදං** නාම ද්වීහි පන්තීහි වීසතියා පදෙහි කීළනජූතං. **පාසකං** වුච්චති ඡසු පස්සෙසු එකෙකං යාව ඡක්කං දස්සෙත්වා කතකීළනකං, තං වඩ්ඪෙත්වා යථාලද්ධං එකකාදිවසෙන සාරියො අපනෙන්තා උපනෙන්තා ච කීළන්ති. සටෙන කීළා **සටිකාති** එකෙ. බහූසු සලාකාසු විසෙසරහිතං එකං සලාකං ගහෙත්වා තාසු

පක්ඛිපිත්වා පුන තස්සෙව උද්ධරණං **සලාකහත්ථ**න්ති එකෙ. පණ්ණෙන වංසාකාරෙන කතා **නාළිකා.** තෙනෙවාහ **“තං ධමන්තා”**ති. ‘‘පුච්ඡන්තස්ස මුඛාගතං අක්ඛරං ගහෙත්වා නට්ඨමුත්ති ලාභාලාභාදිජානනකීළා **අක්ඛරිකා**’’තිපි වදන්ති. ‘‘වාදිතානුරූපං නච්චනං ගායනං වා **යථාවජ්ජං**’’ තිපි වදන්ති. ‘‘එවං කතෙ ජයො භවිස්සති, අඤ්ඤථා පරාජයො’’ති ජයපරාජයෙ පුරක්ඛත්වා පයොගකරණවසෙන පරිහාරපථාදීනම්පි **ජූතපමාදට්ඨානභාවො** වෙදිතබ්බො. පඞ්ගචීරාදීහිපි වංසාදීහි කාතබ්බකිච්චසිද්ධිඅසිද්ධිජයපරාජයාවහො පයොගො වුත්තොති දට්ඨබ්බං. **“යථාවජ්ජ”**න්ති ච කාණාදීහි සදිසතාකාරදස්සනෙහි ජයපරාජයවසෙන ජූතකීළිතභාවෙන වුත්තං.

15. **වාළරූපානී**ති ආහරිමානි වාළරූපානි. ‘‘අකප්පියමඤ්චොව **පල්ලඞ්කො**’’ති සාරසමාසෙ. **වානචිත්ත**න්ති භිත්තිච්ඡදාදිවසෙන වානෙන විචිත්‍රං. රුක්ඛතූලලතාතූලපොටකීතූලානං වසෙන **තිණ්ණං තූලානං.** උද්දලොමියං **කෙචී**ති සාරසමාසාචරියා, උත්තරවිහාරවාසිනො ච. තථා එකන්තලොමියං. **කොසෙය්‍යකට්ටිස්සමය**න්ති කොසෙය්‍යකස්සටමයං. **සුද්ධකොසෙය්‍ය**න්ති රතනපරිසිබ්බනරහිතං. **“ඨපෙත්වා තූලික”**න්ති එතෙන රතනපරිසිබ්බනරහිතාපි තූලිකා න වට්ටතීති දීපෙති. **“රතනපරිසිබ්බිතානී”**ති ඉමිනා යානි රතනපරිසිබ්බිතානි, තානි භූමත්ථරණවසෙන, යථානුරූපං මඤ්චපීඨාදීසු ච උපනෙතුං වට්ටතීති දීපිතං හොති. **අජිනචම්මෙහී**ති අජිනමිගචම්මෙහි. තානි කිර චම්මානි සුඛුමානි, තස්මා දුපට්ටතිපට්ටානි කත්වා සිබ්බන්ති. තෙන වුත්තං **“අජිනප්පවෙණී”**ති. **වුත්තනයෙනා**ති විනයෙ වුත්තනයෙන.

16. **අලඞ්කාරඤ්ජනමෙව** න භෙසජ්ජං මණ්ඩනානුයොගස්ස අධිප්පෙතත්තා. මාලා-සද්දො සාසනෙ සුද්ධපුප්ඵෙසුපි නිරුළ්හොති ආහ **“බද්ධමාලා වා”**ති. **මත්තිකකක්ක**න්ති ඔසධෙහි අභිසඞ්ඛතං යොගමත්තිකකක්කං. **චලිතෙ**ති කුපිතෙ. **ලොහිතෙ සන්නිසින්නෙ**ති දුට්ඨලොහිතෙ ඛීණෙ.

17. දුග්ගතිතො සංසාරතො ච නියාති එතෙනාති නියානං, සග්ගමග්ගො මොක්ඛමග්ගො ච. තං නියානං අරහති, නියානෙ වා නියුත්තා, නියානං වා ඵලභූතං එතිස්සා අත්ථීති නියානිකා, වචීදුච්චරිතසංකිලෙසතො නියාතීති වා ඊ-කාරස්ස රස්සත්තං, ය-කාරස්ස ච ක-කාරං කත්වා නියානිකා, චෙතනාය සද්ධිං සම්ඵප්පලාපා වෙරමණි. තප්පටිපක්ඛතො අනියානිකා, තස්සා භාවො අනියානිකත්තං, තස්මා **අනියානිකත්තා. තිරච්ඡානභූතා**ති තිරොකරණභූතා. **කම්මට්ඨානභාවෙ**ති අනිච්චතාපටිසංයුත්තචතුසච්චකම්මට්ඨානභාවෙ. සහ අත්ථෙනාති **සාත්ථකං,** හිතපටිසංයුත්තන්ති අත්ථො. **විසිඛා**ති සරසන්නිවෙසො, විසිඛාගහණෙන ච තන්නිවාසිනො ගහිතා ‘‘ගාමො ආගතො’’තිආදීසු විය. තෙනෙවාහ ‘‘සූරා සමත්ථා’’ති, ‘‘සද්ධා පසන්නා’’ති ච. කුම්භට්ඨානාපදෙසෙන කුම්භදාසියො වුත්තාති ආහ **“කුම්භදාසීකථා වා”**ති. උප්පත්තිඨිතිසම්භාරාදිවසෙන ලොකං අක්ඛායතීති **ලොකක්ඛායිකා.**

18. **සහිත**න්ති පුබ්බාපරාවිරුද්ධං.

19. දූතස්ස කම්මං දූතෙය්‍යං, තස්ස කථා **දූතෙය්‍යකථා.**

20. **තිවිධෙනා**ති සාමන්තජප්පනඉරියාපථසන්නිස්සිතපච්චයපටිසෙවනභෙදතො තිප්පකාරෙන. **විම්හාපයන්තී**ති ‘‘අහො අච්ඡරියපුරිසො’’ති අත්තනි පරෙසං විම්හයං උප්පාදෙන්ති. **ලපන්තී**ති අත්තානං, දායකං වා උක්ඛිපිත්වා යථා සො කිඤ්චි දදාති, එවං උක්කාචෙත්වා කථෙන්ති. නිමිත්තෙන චරන්ති, නිමිත්තං වා කරොන්තීති **නෙමිත්තිකා** නිමිත්තන්ති ච පරෙසං පච්චය දානසඤ්ඤුප්පාදකං කායවචීකම්මං වුච්චති. නිප්පිංසන්තීති නිප්පෙසා, නිප්පෙසායෙව **නිප්පෙසිකා,** නිප්පෙසොති ච සඨපුරිසො විය ලාභසක්කාරත්ථං අක්කොසබුංසනුප්පණ්ඩනපරපිට්ඨිමංසිකතාදි.

මජ්ඣිමසීලවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මහාසීලවණ්ණනා

21. අඞ්ගානි ආරබ්භ පවත්තත්තා අඞ්ගසහචරිතං සත්ථං **“අඞ්ග”**න්ති වුත්තං. **නිමිත්ත**න්ති එත්ථාපි එසෙව නයො. කෙචි පන **“අඞ්ගන්ති අඞ්ගවිකාර**’’න්ති වදන්ති, පරෙසං අඞ්ගවිකාරදස්සනෙනාපි ලාභාලාභාදිවිජ්ජාති. **පණ්ඩුරාජා**ති දක්ඛිණාමධුරාධිපති. **“මහන්තාන”**න්ති එතෙන අප්පකං නිමිත්තං, මහන්තං නිමිත්තං උප්පාතොති දස්සෙති. **ඉදං නාම පස්සතී**ති යො වසභං කුඤ්ජරං පාසාදං පබ්බතං වා ආරුළ්හං සුපිනෙ අත්තානං පස්සති, තස්ස ඉදං නාම ඵලං හොතීති. **සුපිනක**න්ති සුපිනසත්ථං. අඞ්ගසම්පත්තිවිපත්තිදස්සනමත්තෙන ආදිසනං වුත්තං **“අඞ්ග”**න්ති ඉමිනා, **“ලක්ඛණ”**න්ති ඉමිනා පන මහානුභාවතානිප්ඵාදකඅඞ්ගලක්ඛණවිසෙසදස්සනෙනාති අයමෙතෙසං විසෙසොති. **අහතෙ**ති නවෙ. **ඉතො පට්ඨායා**ති දෙවරක්ඛසමනුස්සාදිභෙදෙන විවිධවත්ථභාගෙ ඉතො වා එත්තො වා සඤ්ඡින්නෙ ඉදං නාම භොගාදි හොතීති. **දබ්බිහොමාදීනි** හොමස්සුපකරණාදිවිසෙසෙහි ඵලවිසෙසදස්සනවසෙන පවත්තානි. **අග්ගිහොමං** වුත්තාවසෙසසාධනවසෙන පවත්තං හොමං. **අඞ්ගලට්ඨී**න්ති සරීරං. අබ්භිනො සත්ථං **අබ්භෙය්‍යං,** මාසුරක්ඛෙන කතො ගන්ථො **මාසුරක්ඛො. භූරිවිජ්ජා** සස්සබුද්ධිකරණවිජ්ජාති සාරසමාසෙ. **සපක්ඛක...පෙ.... චතුප්පදාන**න්ති පිඞ්ගලමක්ඛිකාදිසපක්ඛක සරගොලිකාදිඅපක්ඛකදෙවමනුස්සකොඤ්චාදිද්විපදකකණ්ටකජම්බුකාදිචතුප්පදානං.

23. **“අසුකදිවසෙ”**ති ‘‘පක්ඛස්ස දුතියෙ තතියෙ’’තිආදි තිථිවසෙන වුත්තං. **අසුකනක්ඛත්තෙනා**ති රොහිණීආදිනක්ඛත්තයොගවසෙන.

24. **උක්කානං පතනන්ති** උක්කොභාසානං පතනං. වාතසඞ්ඝාතෙසු හි වෙගෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං සඞ්ඝට්ටෙන්තෙසු දීපකොභාසො විය ඔභාසො උප්පජ්ජිත්වා ආකාසතො පතති, තත්ථායං උක්කාපාතවොහාරො. **අවිසුද්ධතා** අබ්භමහිකාදීහි.

25. **ධාරානුපවෙච්ඡනං** වස්සනං. හත්ථෙන අධිප්පෙතවිඤ්ඤාපනං **හත්ථමුද්දා,** තං පන අඞ්ගුලිසඞ්කොචනෙන ගණනායෙව. පාරසික මිලක්ඛකාදයො විය නවන්තවසෙන ගණනා **අච්ඡිද්දකගණනා. සටුප්පාදනාදීති ආදි-**සද්දෙන වොකලනභාගහාරාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **චින්තාවසෙනාති** වත්ථුං අනුසන්ධිඤ්ච සයමෙව චින්තෙත්වා කරණවසෙන **චින්තාකවි** වෙදිතබ්බො, කිඤ්චි සුත්වා සුතෙන අස්සුතං අනුසන්ධෙත්වා කරණවසෙන **සුතකවි,** කඤ්චි අත්ථං උපධාරෙත්වා තස්ස සඞ්ඛිපනවිත්ථාරණාදිවසෙන **අත්ථකවි,** යං කිඤ්චි පරෙන කතං කබ්බං නාටකං වා දිස්වා තං සදිසමෙව අඤ්ඤං අත්තනො ඨානුප්පත්තිකපටිභානෙන කරණවසෙන **පටිභානකවි** වෙදිතබ්බො.

26. පරිග්ගහභාවෙන දාරිකාය ගණ්හාපනං **ආවාහනං.** තථා දාපනං **විවාහනං.** දෙසන්තරෙ දිගුණතිගුණාදිගහණවසෙන භණ්ඩප්පයොජනං **පයොගො.** තත්ථ වා අඤ්ඤත්ථ වා යථාකාලපරිච්ඡෙදං වඩ්ඪිගහණවසෙන පයොජනං **උද්ධාරො.** ‘‘භණ්ඩමූලරහිතානං වාණිජ්ජං කත්වා එත්තකෙනුදයෙන සහ මූලං දෙථාති ධනදානං **පයොගො,** තාවකාලිකදානං **උද්ධාරො**’’ති ච වදන්ති. **තීහි කාරණෙහීති** එත්ථ වාතෙන, පාණකෙහි වා ගබ්භෙ විනස්සන්තෙ න පුරිමකම්මුනා ඔකාසො කතො, තප්පච්චයා කම්මං විපච්චති. සයමෙව පන කම්මුනා ඔකාසෙ කතෙ න එකන්තෙන වාතො පාණකා වා අපෙක්ඛිතබ්බාති කම්මස්ස විසුං කාරණභාවො වුත්තොති දට්ඨබ්බං. **නිබ්බාපනීයන්ති** උපසමකරං. **පටිකම්මන්ති** යථා තෙ න බාධන්ති, තථා පටිකරණං. **පරිවත්තනත්ථන්ති** ආවුධාදිනා සහ උක්ඛිත්තහත්ථස්ස උක්ඛිපනවසෙන පරිවත්තනත්ථං. ඉච්ඡිතත්ථස්ස දෙවතාය කණ්ණෙ කථනවසෙන ජප්පනං **කණ්ණජප්පනන්ති. ආදිච්චපාරිචරියාති** කරවීරමාලාහි පූජං කත්වා සකලදිවසං ආදිච්චාභිමුඛාවට්ඨානෙන ආදිච්චස්ස පරිචරණං. ‘‘සිරව්හායන’’න්ති කෙචි පඨන්ති, තස්සත්ථොමන්තං පරිජප්පිත්වා සිරසා ඉච්ඡිතස්ස අත්ථස්ස අව්හායනන්ති.

27. **සමිද්ධිකාලෙති** ආයාචිතස්ස අත්ථස්ස සිද්ධිකාලෙ. **සන්තිපටිස්සවකම්මන්ති** දෙවතායාචනාය යා සන්ති පටිකත්තබ්බා, තස්සා පටිඤ්ඤාපටිස්සවකම්මකරණං, සන්තියා ආයාචනප්පයොගොති අත්ථො. **තස්මින්ති** පටිස්සවඵලභූතෙ යථාභිපත්ථිතකම්මස්මිං, යං ‘‘සචෙ මෙ ඉදං නාම සමිජ්ඣිස්සතී’’ති වුත්තං. **තස්සාති** සන්තිපටිස්සවස්ස, යො ‘‘පණිධී’’ති ච වුත්තො. යථාපටිස්සවඤ්හි උපහාරෙ කතෙ පණිධි ආයාචනා කතා නියාතිතා හොතීති. **අච්ඡන්දිකභාවමත්තන්ති** ඉත්ථියා අකාමකභාවමත්තං. **ලිඞ්ගන්ති** පුරිසලිඞ්ගං. **බලිකම්මකරණං** උපද්දවපටිබාහනත්ථඤ්චෙව වඩ්ඪිආවහනත්ථඤ්ච. **දොසානන්ති** පිත්තාදිදොසානං. එත්ථ ච **වමනන්ති** පච්ඡට්ටනං අධිප්පෙතං. **උද්ධංවිරෙචනන්ති** වමනං ‘‘උද්ධං දොසානං නීහරණ’’න්ති වුත්තත්තා. තථා **විරෙචනන්ති** විරෙචනමෙව. **අධොවිරෙචනන්ති** පන සුද්ධිවත්ථිකසාවත්ථිආදි වත්ථිකිරියාපි අධිප්පෙතා ‘‘අධො දොසානං නීහරණ’’න්ති වුත්තත්තා. **සීසවිරෙචනං** සෙම්හනීහරණාදි. **පටලානීති** අක්ඛිපටලානි. **සලාකවෙජ්ජකම්මන්ති** අක්ඛිවෙජ්ජකම්මං, ඉදං වුත්තාවසෙසසාලාකියසඞ්ගහණත්ථං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බන්ති. තප්පනාදයොපි හි සාලාකියානෙවාති. මූලානි පධානානි රොගූපසමෙ සමත්ථානි භෙසජ්ජානි **මූලභෙසජ්ජානි,** මූලානං වා බ්‍යාධීනං භෙසජ්ජානි **මූලභෙසජ්ජානි**. මූලානුබන්ධවසෙන හි දුවිධො බ්‍යාධි. මූලරොගෙ ච තිකිච්ඡිතෙ යෙභුය්‍යෙන ඉතරං වූපසමතීති. **‘‘කායතිකිච්ඡනං දස්සෙතී’’**ති ඉදං කොමාරභච්චසල්ලකත්තසාලාකියාදිකරණවිසෙසභූතතන්තීනං තත්ථ තත්ථ වුත්තත්තා පාරිසෙසවසෙන වුත්තං, තස්මා තදවසෙසාය තන්තියාපි ඉධ සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. සබ්බානි චෙතානි ආජීවහෙතුකානියෙව ඉධාධිප්පෙතානි ‘‘මිච්ඡාජීවෙන ජීවිකං කප්පෙන්තී’’ති වුත්තත්තා . යං පන තත්ථ තත්ථ පාළියං **‘‘ඉති වා’’**ති වුත්තං, තත්ථ **ඉතීති** පකාරත්ථෙ නිපාතො, **වා-**ඉති විකප්පනත්ථෙ. ඉදං වුත්තං හොති ඉමිනා පකාරෙන, ඉතො අඤ්ඤෙන වාති. තෙන යානි ඉතො බාහිරකපබ්බජිතා සිප්පායතනවිජ්ජාට්ඨානාදීනි ජීවිකොපායභූතානි ආජීවපකතා උපජීවන්ති, තෙසං පරිග්ගහො කතොති වෙදිතබ්බො.

මහාසීලවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පුබ්බන්තකප්පිකසස්සතවාදවණ්ණනා

28. **භික්ඛුසඞ්ඝෙන වුත්තවණ්ණො** නාම ‘‘යාවඤ්චිදං තෙන භගවතා’’තිආදිනා වුත්තවණ්ණො. එත්ථායං සම්බන්ධො – න භික්ඛවෙ එත්තකා එව බුද්ධගුණා, යෙ තුම්හාකං පාකටා, අපාකටා පන ‘‘අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙව ධම්මා’’ති විත්ථාරො. තත්ථ ‘‘ඉමෙ දිට්ඨිට්ඨානා එවං ගහිතා’’තිආදිනා සස්සතාදිදිට්ඨිට්ඨානානං යථාගහිතාකාරසුඤ්ඤතභාවප්පකාසනතො, ‘‘තඤ්ච පජානනං න පරාමසතී’’ති සීලාදීනඤ්ච අපරාමාසනියානිකභාවදීපනෙන නිච්චසාරාදිවිරහප්පකාසනතො, යාසු වෙදනාසු අවීතරාගතාය බාහිරකානං එතානි දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතානි සම්භවන්ති, තෙසං පච්චයභූතානඤ්ච සම්මොහාදීනං වෙදකකාරකසභාවාභාවදස්සනමුඛෙන සබ්බධම්මානං අත්තත්තනියතාවිරහදීපනතො, අනුපාදාපරිනිබ්බානදීපනතො ච අයං දෙසනා සුඤ්ඤතාවිභාවනප්පධානාති ආහ **‘‘සුඤ්ඤතාපකාසනං ආරබ්භා’’**ති. **පරියත්තීති** විනයාදිභෙදභින්නා තන්ති. **දෙසනාති** තස්සා තන්තියා මනසාවවත්ථාපිතාය විභාවනා, යථාධම්මං ධම්මාභිලාපභූතා වා පඤ්ඤාපනා, අනුලොමාදිවසෙන වා කථනන්ති පරියත්තිදෙසනානං විසෙසො පුබ්බෙයෙව වවත්ථාපිතොති ආහ **‘‘දෙසනායං පරියත්තිය’’**න්ති. **එවං ආදීසූති** එත්ථ **ආදි-**සද්දෙන සච්චසභාවසමාධිපඤ්ඤාපකතිපුඤ්ඤආපත්තිඤෙය්‍යාදයො සඞ්ගය්හන්ති. තථා හි අයං ධම්ම-සද්දො ‘‘චතුන්නං භික්ඛවෙ ධම්මානං අනනුබොධා’’තිආදීසු (දී. නි. 2.186; අ. නි. 4.1) සච්චෙ වත්තති, ‘‘කුසලා ධම්මා අකුසලා

ධම්මා''තිආදීසු (ධ. ස. 1) සභාවෙ, ''එවංධම්මා තෙ භගවන්තො අහෙසු''න්තිආදීසු (සං. නි. 5.378) සමාධිම්හි, ''සච්චං ධම්මො ධිති චාගො, ස වෙ පෙච්ච න සොචතී''තිආදීසු (සු. නි. 190) පඤ්ඤාය, ''ජාතිධම්මානං භික්ඛවෙ සත්තානං එවං ඉච්ඡා උප්පජ්ජතී''තිආදීසු (ම. නි. 3.373; පටි. ම. 1.33) පකතියං, ''ධම්මො සුචිණ්ණො සුඛමාවහාතී''තිආදීසු (සු. නි. 184; ථෙරගා. 303; ජා. 1.10.102) පුඤ්ඤෙ, ''චත්තාරො පාරාජිකා ධම්මා''තිආදීසු (පාරා. 233) ආපත්තියං, ''සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්තී''තිආදීසු (මහානි. 156; චූළනි. 85; පටි. ම. 3.6) ඤෙය්‍යෙ වත්තති (ම. නි. අට්ඨ. 1.සුත්තනික්ඛෙපවණ්ණනා; අභි. අට්ඨ. 1.තිකමාතිකාපදවණ්ණනා; බු. වං. අට්ඨ. රතනචඞ්කමනකණ්ඩවණ්ණනා). **ධම්මා හොන්තීති** සුඤ්ඤා ධම්මමත්තා හොන්තීති අත්ථො.

''දුද්දසා''ති එතෙනෙව තෙසං ධම්මානං දුක්ඛොගාහතා පකාසිතා හොති. සචෙ පන කොචි අත්තනො පමාණං අජානන්තො ඤාණෙන තෙ ධම්මෙ ඔගාහිතුං උස්සාහං කරෙය්‍ය, තස්ස තං ඤාණං අප්පතිට්ඨමෙව මකසතුණ්ඩසූචි විය මහාසමුද්දෙති ආහ **''අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා''**ති. අලබ්භනෙය්‍යා පතිට්ඨා එත්ථාති අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨාති පදවිග්ගහො වෙදිතබ්බො. අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨානං ඔගාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය ''එත්තකා එතෙ ඊදිසා වා''ති පස්සිතුං න සක්කාති වුත්තං **''ගම්භීරත්තා එව දුද්දසා''**ති. යෙ පන දට්ඨුමෙව න සක්කා, තෙසං ඔගාහිත්වා අනුබුජ්ඣනෙ කථා එව නත්ථීති ආහ **''දුද්දසත්තා එව දුරනුබොධා''**ති. සබ්බපරිළාහපටිප්පස්සද්ධිමත්ථකෙ සමුප්පන්නත්තා, නිබ්බුතසබ්බපරිළාහසමාපත්තිසමොකිණ්ණත්තා ච **නිබ්බුතසබ්බපරිළාහා. සන්තාරම්මණානි** මග්ගඵලනිබ්බානානි අනුපසන්තසභාවානං කිලෙසානං සඞ්ඛාරානඤ්ච අභාවතො. අථ වා සමූහතවික්ඛෙපතාය නිච්චසමාහිතස්ස මනසිකාරස්ස වසෙන තදාරම්මණධම්මානං සන්තභාවො වෙදිතබ්බො කසිණුග්ඝාටිමාකාසතබ්බිසයවිඤ්ඤාණානං අනන්තභාවො විය. අවිරජ්ඣිත්වා නිමිත්තපටිවෙධො විය ඉස්සාසානං අවිරජ්ඣිත්වා ධම්මානං යථාභූතසභාවබොධො සාදුරසො මහාරසො ච හොතීති ආහ **අතිත්තිකරණට්ඨෙනාති**. පටිවෙධප්පත්තානං, තෙසු ච බුද්ධානංයෙව සබ්බාකාරෙන විසයභාවූපගමනතො න තක්කබුද්ධියා ගොචරාති ආහ **''උත්තමඤාණවිසයත්තා''**තිආදි. **''නිපුණා''**ති ඤෙය්‍යෙසු තික්ඛවිසදවුත්තියා ඡෙකා. යස්මා පන සො ඡෙකභාවො ආරම්මණෙ අප්පටිහතවුත්තිතාය සුඛුමඤෙය්‍යගහණසමත්ථතාය සුපාකටො හොති, තෙන වුත්තං **''සණ්හසුඛුමසභාවත්තා''**ති.

අපරො නයො – විනයපණ්ණත්තිආදිගම්භීරනෙය්‍යවිභාවනතො **ගම්භීරා.** කදාචි අසඞ්ඛෙය්‍යමහාකප්පෙ අතික්කමිත්වාපි දුල්ලභදස්සනතාය **දුද්දසා.** දස්සනඤ්චෙත්ථ පඤ්ඤාචක්ඛුවසෙනෙව වෙදිතබ්බං. ධම්මන්වයසඞ්ඛාතස්ස අනුබොධස්ස කස්සචිදෙව සම්භවතො **දුරනුබොධා** . සන්තසභාවතො, වෙනෙය්‍යානඤ්ච ගුණසම්පදානං පරියොසානත්තා **සන්තා.** අත්තනො ච පච්චයෙහි පධානභාවං නීතතාය **පණීතා.** සමධිගතසච්චලක්ඛණතාය අතක්කෙහි, අතක්කෙන වා ඤාණෙන අවචරිතබ්බතාය **අතක්කාවචරා.** නිපුණං, නිපුණෙ වා අත්ථෙ සච්චප්පච්චයාකාරාදිවසෙන විභාවනතො **නිපුණා.** ලොකෙ අග්ගපණ්ඩිතෙන සම්මාසම්බුද්ධෙන වෙදීයන්ති පකාසීයන්තීති **පණ්ඩිතවෙදනීයා.** අනාවරණඤාණපටිලාභතො හි භගවා ''සබ්බවිදූ හං අස්මි, (ධ. ප. 353; මහාව. 11; කථා. 405) දසබලසමන්නාගතො භික්ඛවෙ තථාගතො''තිආදිනා (සං. නි. 2.21) අත්තනො සබ්බඤ්ඤුතාදිගුණෙ පකාසෙති. තෙනෙවාහ **''සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදෙති''**ති.

තත්ථ කිඤ්චාපි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං ඵලනිබ්බානානි විය සච්ඡිකාතබ්බසභාවං න හොති, ආසවක්ඛයඤාණෙ පන අධිගතෙ අධිගතමෙව හොතීති තස්ස පච්චක්ඛකරණං සච්ඡිකිරියාති ආහ **''අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙන පච්චක්ඛං කත්වා''**ති. **අභිවිසිට්ඨෙන ඤාණෙනාති** ච හෙතුඅත්ථෙ කරණවචනං, අභිවිසිට්ඨඤාණාධිගමහෙතූති අත්ථො. **අභිවිසිට්ඨඤාණන්ති** වා පච්චවෙක්ඛණඤාණෙ අධිප්පෙතෙ කරණවචනම්පි යුජ්ජතියෙව. පවෙදනඤ්චෙත්ථ අඤ්ඤාවිසයානං සච්චාදීනං දෙසනාකිච්චසාධනතො, ''එකොම්හි සම්මාසම්බුද්ධො''තිආදිනා (මහාව. 11; කථා. 405) පටිජානනතො ච වෙදිතබ්බං. **වදමානාති** එත්ථ සත්තිඅත්ථො **මාන**-සද්දො, වත්තුං උස්සාහං කරොන්තොති අත්ථො. එවංභූතා ච වත්තුකාමා නාම හොන්තීති ආහ **''වණ්ණං වත්තුකාමා''**ති. සාවසෙසං වදන්තොපි විපරීතං වදන්තො විය ''සම්මා වදතී''ති න වත්තබ්බොති ආහ **''අහාපෙත්වා''**ති, තෙන අනවසෙසත්ථො ඉධ **සම්මා**-සද්දොති දස්සෙති. **''වත්තුං සක්කුණෙය්‍යු''**න්ති ඉමිනා ''වදෙය්‍යු''න්ති සකත්ථදීපනභාවමාහ. එත්ථ ච කිඤ්චාපි භගවතො දසබලාදිඤාණානිපි අනඤ්ඤසාධාරණානි, සප්පදෙසවිසයත්තා පන තෙසං ඤාණානං න තෙහි බුද්ධගුණා අහාපෙත්වා ගහිතා නාම හොන්ති, නිප්පදෙසවිසයත්තා පන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස තස්මිං ගහිතෙ සබ්බෙපි බුද්ධගුණා ගහිතා එව නාම හොන්තීති ඉමමත්ථං දස්සෙති **''යෙහි…පෙ…. වදෙය්‍යු''**න්ති. පුථූනි ආරම්මණානි එතස්සාති **පුථුආරම්මණං,** සබ්බාරම්මණත්තාති අධිප්පායො. අථ වා පුථුආරම්මණාරම්මණතොති එතස්මිං අත්ථෙ ''පුථුආරම්මණතො''ති වුත්තං, එකස්ස ආරම්මණ-සද්දස්ස ලොපං කත්වා ''ඔට්ඨමුඛො කාමාවචර''න්ති ආදීසු විය, තෙනස්ස පුථුඤාණකිච්චසාධකතං දස්සෙති. තථා හෙතං තීසු කාලෙසු අප්පටිහතඤාණං, චතුයොනිපරිච්ඡෙදකඤාණං, පඤ්චගතිපරිච්ඡෙදකඤාණං, ඡසු අසාධාරණඤාණෙසු සෙසාසාධාරණඤාණානි, සත්තඅරියපුග්ගලවිභාවකඤාණං, අට්ඨසුපි පරිසාසු අකම්පනඤාණං, නවසත්තාවාසපරිජානනඤාණං, දසබලඤාණන්ති එවමාදීනං අනෙකසතසහස්සභෙදානං ඤාණානං යථාසම්භවං කිච්චං සාධෙතීති. **''පුනප්පුනං උප්පත්තිවසෙනා''**ති එතෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස කමවුත්තිතං දස්සෙති. කමෙනාපි හි තං විසයෙසු පවත්තති, න සකිංයෙව යථා බාහිරකා වදන්ති ''සකිංයෙව සබ්බඤ්ඤූ සබ්බං ජානාති, න කමෙනා''ති.

යදි එවං අචින්තෙය්‍යාපරිමෙය්‍යභෙදස්ස ඤෙය්‍යස්ස පරිච්ඡෙදවතා එකෙන ඤාණෙන නිරවසෙසතො කථං පටිවෙධොති, කො වා එවමාහ ''පරිච්ඡෙදවන්තං බුද්ධඤාණ''න්ති. අනන්තඤ්හි තං ඤාණං ඤෙය්‍යං විය. වුත්තඤ්හෙතං ''යාවතකං ඤෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං. යාවතකං ඤාණං, තාවතකං ඤෙය්‍ය''න්ති (මහානි. 156; චූළනි. 85; පටි. ම. 3.5). එවම්පි ජාතිභූමිසභාවාදිවසෙන දිසාදෙසකාලාදිවසෙන ච අනෙකභෙදභින්නෙ ඤෙය්‍යෙ කමෙන ගය්හමානෙ

අනවසෙසපටිවෙධො න සම්භවති යෙවාති, නයිදමෙවං. කස්මා? යං කිඤ්චි භගවතා ඤාතුං ඉච්ඡිතං සකලං එකදෙසො වා. තත්ථ අප්පටිහතචාරතාය පච්චක්ඛතො ඤාණං පවත්තති, වික්ඛෙපාභාවතො ච භගවා සබ්බකාලං සමාහිතොව ඤාතුං, ඉච්ඡිතස්ස පච්චක්ඛභාවො න සක්කා නිවාරෙතුං ''ආකඞ්ඛාපටිබද්ධං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණ''න්තිආදි (මහානි. 156; චූළනි. 85; පටි. ම. 3.5) වචනතො, න චෙත්ථ දූරතො චිත්තපටං පස්සන්තානං විය, ''සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා''ති විපස්සන්තානං විය ච අනෙකධම්මාවබොධකාලෙ අනිරූපිතරූපෙන භගවතො ඤාණං පවත්තතීති ගහෙතබ්බං අචින්තෙය්‍යානුභාවතාය බුද්ධඤාණස්ස. තෙනෙවාහ ''බුද්ධවිසයො අචින්තෙය්‍යො''ති (අ. නි. 4.77). ඉදං පනෙත්ථ සන්නිට්ඨානංසබ්බාකාරෙන සබ්බධම්මාවබොධනසමත්ථස්ස ආකඞ්ඛාපටිබද්ධවුත්තිනො අනාවරණඤාණස්ස පටිලාභෙන භගවා සන්තානෙන සබ්බධම්මපටිවෙධසමත්ථො අහොසි සබ්බනෙය්‍යාවරණස්ස පහානතො, තස්මා සබ්බඤ්ඤූ, න සකිංයෙව සබ්බධම්මාවබොධතො , යථා සන්තානෙන සබ්බඉන්ධනස්ස දහනසමත්ථතාය පාවකො ''සබ්බභූ''ති වුච්චතීති.

වචත්ථාපනවචනන්ති සන්නිට්ඨාපනවචනං, අවධාරණවචනන්ති අත්ථො. **අඤ්ඤෙ වාති** එත්ථ අවධාරණෙන නිවත්තිතං දස්සෙති **''න පාණාතිපාතා වෙරමණිආදයො''**ති, අයඤ්ච එව-සද්දො අනියතදෙසතාය ච-සද්දො විය යත්ථ වුත්තො, තතො අඤ්ඤත්ථාපි වචනිච්ඡාවසෙන උපතිට්ඨතීති ආහ **''ගම්භීරා වා''**තිආදි. **සබ්බපදෙහීති** යාව ''පණ්ඩිතවෙදනීයා''ති ඉදං පදං, තාව සබ්බපදෙහි. **සාවකපාරමීඤාණන්ති** සාවකානං දානාදිපාරිපූරියා නිප්ඵන්නං විජ්ජත්තයඡළභිඤ්ඤාචතුප්පටිසම්භිදාදිභෙදං ඤාණං. **තතොති** සාවකපාරමීඤාණතො. **තත්ථාති** සාවකපාරමීඤාණෙ. **තතොපීති** අනන්තරනිද්දිට්ඨතො පච්චෙකබුද්ධඤාණතොපි, කො පන වාදො සාවකපාරමීඤාණතොති අධිප්පායො. එත්ථායං අත්ථයොජනා – කිඤ්චාපි සාවකපාරමීඤාණං හෙට්ඨිමසෙක්ඛඤාණං පුථුජ්ජනඤාණඤ්ච උපාදාය ගම්භීරං, පච්චෙකබුද්ධඤාණං උපාදාය න තථා ගම්භීරන්ති ''ගම්භීරමෙවා''ති න සක්කා වත්තුං. තථා පච්චෙකබුද්ධඤාණම්පි සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං උපාදායාති තත්ථ වචත්ථානං න ලබ්භති, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණධම්මා පන සාවකපාරමීඤාණාදීනං විය කිඤ්චි උපාදාය අගම්භීරභාවාභාවතො ගම්භීරා වාති. යථා චෙත්ථ වචත්ථානං දස්සිතං, එවං සාවකපාරමීඤාණං දුද්දසං, පච්චෙකබුද්ධඤාණං පන තතො දුද්දසතරන්ති තත්ථ වචත්ථානං නත්ථීතිආදිනා වචත්ථානසබ්භාවො නෙතබ්බො. තෙනෙවාහ **''තථා දුද්දසාව...පෙ.... වෙදිතබ්බ''**න්ති.

කස්මා පනෙතං එවං ආරද්ධන්ති එත්ථායං අධිප්පායො – භවතු තාව නිරවසෙසබුද්ධගුණවිභාවනූපායභාවතො සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං එකම්පි පුථුනිස්සයාරම්මණඤාණකිච්චසිද්ධියා ''අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙව ධම්මා''තිආදිනා බහුවචනෙන උද්දිට්ඨං, තස්ස පන විස්සජ්ජනං සච්චපච්චයාකාරාදිවිසෙසවසෙන අනඤ්ඤසාධාරණෙන විභජනනයෙන අනාරභිත්වා සනිස්සයානං දිට්ඨීනං විභජනවසෙන කස්මා ආරද්ධන්ති. තත්ථ යථා සච්චපච්චයාකාරාදීනං විභජනං අනඤ්ඤසාධාරණං, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සෙව විසයො, එවං නිරවසෙසෙන දිට්ඨිගතවිභජනම්පීති දස්සෙතුං **''බුද්ධානඤ්හී''**තිආදි ආරද්ධං. තත්ථ **ඨානානීති** කාරණානි. **ගජ්ජිතං මහන්තං හොතීති** දෙසෙතබ්බස්ස අත්ථස්ස අනෙකවිධතාය, දුවිඤ්ඤෙය්‍යතාය ච නානානයෙහි පවත්තමානං දෙසනාගජ්ජිතං මහන්තං විපුලං, බහුභෙදඤ්ච හොති. **ඤාණං අනුපවිසතීති** තතො එව ච දෙසනාඤාණං දෙසෙතබ්බධම්මෙ විභාගසො කුරුමානං අනුපවිසති, තෙ අනුපවිස්ස ඨිතං විය හොතීති අත්ථො.

බුද්ධඤාණස්ස මහන්තභාවො පඤ්ඤායතීති එවංවිධස්ස නාම ධම්මස්ස දෙසකං පටිවෙධකඤ්චාති බුද්ධානං දෙසනාඤාණස්ස පටිවෙධඤාණස්ස ච උළාරභාවො පාකටො හොති. එත්ථ ච කිඤ්චාපි ''සබ්බං වචීකම්මං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණපුබ්බඞ්ගමං ඤාණානුපරිවත්ති''ති (මහානි. 69; චූළනි. 85; පටි. ම. 3.5; නෙත්ති. 14) වචනතො සබ්බාපි භගවතො දෙසනා ඤාණරහිතා නත්ථි, සීහසමානවුත්තිතාය ච සබ්බත්ථ සමානුස්සාහප්පවත්ති දෙසෙතබ්බධම්මවසෙන පන දෙසනා විසෙසතො ඤාණෙන අනුපවිට්ඨා ගම්භීරතරා ච හොතීති දට්ඨබ්බං. කථං පන විනයපණ්ණත්තිං පත්වා දෙසනා තිලක්ඛණාහතා සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තා හොතීති? තත්ථාපි ච සන්නිසින්නපරිසාය අජ්ඣාසයානුරූපං පවත්තමානා දෙසනා සඞ්ඛාරානං අනිච්චතාදිවිභාවනී, සබ්බධම්මානං අත්තත්තනියතාභාවප්පකාසනී ච හොති. තෙනෙවාහ **''අනෙකපරියායෙන ධම්මිං කථං කත්වා''**තිආදි.

භූමන්තරන්ති ධම්මානං අවත්ථාවිසෙසඤ්ච ඨානවිසෙසඤ්ච. තත්ථ **අවත්ථාවිසෙසොසතිආදිධම්මානං** සතිපට්ඨානින්ද්‍රියබලබොජ්ඣඞ්ගමග්ගඞ්ගාදිභෙදො. **ඨානවිසෙසො** කාමාවචරාදිභෙදො. **පච්චයාකාරපදස්ස** අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව. **සමයන්තරන්ති** දිට්ඨිවිසෙසො, නානාවිහිතා දිට්ඨියොති අත්ථො, අඤ්ඤසමයං වා. **එවං ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මින්ති** එවං ලහුකගරුකාදිවසෙන තදනුරූපෙ ඔතිණ්ණෙ වත්ථුස්මිං **සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනං.**

යදිපි කායානුපස්සනාදිවසෙන සතිපට්ඨානාදයො සුත්තන්තපිටකෙපි (දී. නි. 2.374; ම. නි. 1.107) විභත්තා, සුත්තන්තභාජනීයාදිවසෙන පන අභිධම්මෙයෙව තෙ සවිසෙසං විභත්තාති ආහ **''ඉමෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානා...පෙ.... අභිධම්මපිටකං විභජිත්වා''**ති. තත්ථ **''සත්ත ඵස්සා''**ති සත්තවිඤ්ඤාණධාතුසම්පයොගවසෙන වුත්තං. තථා **''සත්ත වෙදනා''**තිආදීසුපි. **ලොකුත්තරා ධම්මා නාමාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා, තෙන වුත්තාවසෙසං අභිධම්මෙ ආගතං ධම්මානං විභජිතබ්බාකාරං සඞ්ගණ්හාති. චතුවීසති සමන්තපට්ඨානානි එත්ථාති **චතුවීසතිසමන්තපට්ඨානං,** අභිධම්මපිටකං. එත්ථ පච්චයනයං අග්ගහෙත්වා ධම්මවසෙනෙව සමන්තපට්ඨානස්ස චතුවීසතිවිධතා වුත්තා. යථාහ –

''තිකඤ්ච පට්ඨානවරං දුකුත්තමං,
දුකතිකඤ්චෙව තිකදුකඤ්ච;

තිකතිකඤ්චෙව දුකදුකඤ්ච,
ඡ අනුලොමම්හි නයා සුගම්භීරා. (පට්ඨා. 1.පච්චයනිද්දෙස 41, 44, 48, 52);

තථා –

තිකඤ්ච...පෙ.... ඡ පච්චනීයම්හි නයා සුගම්භීරා;
තිකඤ්ච...පෙ.... ඡ අනුලොමපච්චනීයම්හි නයා සුගම්භීරා;
තිකඤ්ච...පෙ.... පච්චනීයානුලොමම්හි නයා සුගම්භීරා''ති. (පට්ඨා. 1.පච්චයනිද්දෙස 44, 52);

එවං ධම්මවසෙන චතුවීසතිභෙදෙසු තිකපට්ඨානාදීසු එකෙකං පච්චයනයෙන අනුලොමාදිවසෙන චතුබ්බිධං හොතීති ඡන්නවුති සමන්තපට්ඨානානි. තත්ථ පන ධම්මානුලොමෙ තිකපට්ඨානෙ කුසලත්තිකෙ පටිච්චවාරෙ පච්චයානුලොමෙ හෙතුමූලකෙ හෙතුපච්චයවසෙන එකූනපඤ්ඤාස පුච්ඡානයා සත්ත විස්සජ්ජනනයාති ආදිනා දස්සියමානා අනන්තභෙදා නයාති ආහ **''අනන්තනය''**න්ති. හොති චෙත්ථ –

''පට්ඨානං නාම පච්චෙකං ධම්මානං අනුලොමාදිම්හි තිකදුකාදීසු යා පච්චයමූලවිසිට්ඨා චතුනයතො සත්තධා ගති''ති.

නවහාකාරෙහීති උප්පාදාදීහි නවහි පච්චයාකාරෙහි. තත්ථ උප්පජ්ජති එතස්මා ඵලන්ති **උප්පාදො,** උප්පත්තියා කාරණභාවො. සති ච අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරා උප්පජ්ජන්ති, න අසති, තස්මා **අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං උප්පාදො හුත්වා පච්චයො හොති.** තථා අවිජ්ජාය සති සඞ්ඛාරා පවත්තන්ති ධරන්ති, නිවිසන්ති ච, තෙ අවිජ්ජාය සති ඵලං භවාදීසු ඛිපන්ති, ආයූහන්ති ඵලුප්පත්තියා ඝටන්ති, සංයුජ්ජන්ති අත්තනො ඵලෙන, යස්මිං සන්තානෙ සයඤ්ච උප්පන්නා, තං පලිබුන්ධන්ති, පච්චයන්තරසමවායෙ උදයන්ති උප්පජ්ජන්ති, හිනොති ච සඞ්ඛාරානං කාරණභාවං ගච්ඡති, පටිච්ච අවිජ්ජං සඞ්ඛාරා අයන්ති පවත්තන්තීති එවං අවිජ්ජාය සඞ්ඛාරානං කාරණභාවූපගමනවිසෙසා උප්පාදාදයො වෙදිතබ්බා. තථා සඞ්ඛාරාදීනං විඤ්ඤාණාදීසු.

උප්පාදට්ඨිතීතිආදීසු ච තිට්ඨති එතෙනාති ඨිති, කාරණං. උප්පාදො එව ඨිති **උප්පාදට්ඨිති.** එස නයො සෙසෙසුපි. යස්මා අයොනිසොමනසිකාරො, ''ආසවසමුදයා අවිජ්ජාසමුදයො''ති (ම. නි. 1.103) වචනතො ආසවා ච අවිජ්ජාය පච්චයො, තස්මා වුත්තං **''උභොපෙතෙ ධම්මා පච්චයසමුප්පන්නා''**ති. **පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤාති** සඞ්ඛාරානං අවිජ්ජාය ච උප්පාදාදිකෙ පච්චයාකාරෙ පරිච්ඡින්දිත්වා ගහණවසෙන පවත්තා පඤ්ඤා. **ධම්මට්ඨිතිඤාණ**න්ති ධම්මානං පච්චයුප්පන්නානං පච්චයභාවතො ධම්මට්ඨිතිසඞ්ඛාතෙ පටිච්චසමුප්පාදෙ ඤාණං. පච්චයධම්මා හි පටිච්චසමුප්පාදෙ ''ද්වාදස පටිච්චසමුප්පාදා''ති වචනතො ද්වාදස පච්චයා. අයඤ්ච නයො න පච්චුප්පන්නෙ එව, අථ ඛො අතීතානාගතකාලෙපි, න ච අවිජ්ජාය එව සඞ්ඛාරෙසු, අථ ඛො සඞ්ඛාරාදීනම්පි විඤ්ඤාණාදීසු ලබ්භතීති පරිපුණ්ණං කත්වා පච්චයාකාරස්ස විභත්තභාවං දස්සෙතුං **''අතීතම්පි අද්ධාන''**න්තිආදි පාළිං ආරභි. පට්ඨානෙ (පට්ඨා. 1.පච්චයනිද්දෙස 1) දස්සිතා හෙතාදිපච්චයා එවෙත්ථ උප්පාදාදිපච්චයාකාරෙහි ගහිතාති තෙ යථාසම්භවං නීහරිත්වා යොජෙතබ්බා, අතිවිත්ථාරභයෙන පන න යොජයිම්හ.

තස්ස තස්ස ධම්මස්සාති තස්ස තස්ස සඞ්ඛාරාදිපච්චයුප්පන්නධම්මස්ස. **තථා තථා පච්චයභාවෙනාති** උප්පාදාදිහෙතාදිපච්චයභාවෙන. අතීතපච්චුප්පන්නානාගතවසෙන තයො අද්ධා කාලා එතස්සාති **තියද්ධං.** හෙතුඵලඵලහෙතුහෙතුඵලවසෙන තයො සන්ධී එතස්සාති **තිසන්ධිං.** සඞ්ඛිප්පන්ති එත්ථ අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාදයො චාති සඞ්ඛෙපො, කම්මං විපාකො ච. සඞ්ඛිප්පන්ති එත්ථාති වා සඞ්ඛෙපො, අවිජ්ජාදයො විඤ්ඤාණාදයො ච. කොට්ඨාසපරියායො වා **සඞ්ඛෙප-**සද්දො. අතීතෙ කම්මසඞ්ඛෙපාදිවසෙන චත්තාරො සඞ්ඛෙපා එතස්සාති **චතුසඞ්ඛෙපං.** සරූපතො අවුත්තාපි තස්මිං තස්මිං සඞ්ඛෙපෙ ආකිරීයන්ති අවිජ්ජාසඞ්ඛාරාදිග්ගහණෙහි පකාසීයන්තීති ආකාරා, අතීතෙ හෙතුආදීනං වා පකාරා ආකාරා, තෙ සඞ්ඛෙපෙ පඤ්ච පඤ්ච කත්වා වීසතිආකාරා එතස්සාති **වීසතාකාරං.**

ඛත්තියාදිභෙදෙන අනෙකභෙදභින්නාපි සස්සතවාදිනො ජාතිසතසහස්සානුස්සරණාදිනො අභිනිවෙසහෙතුනො වසෙන චත්තාරොව හොන්ති , න තතො උද්ධං අධොති සස්සතවාදාදීනං පරිමාණපරිච්ඡෙදස්ස අනඤ්ඤවිසයතං දස්සෙතුං **''චත්තාරො ජනා''**තිආදිමාහ. තත්ථ **චත්තාරො ජනාති** චත්තාරො ජනසමූහා. **ඉදං නිස්සායාති** ඉදං ඉදප්පච්චයතාය සම්මා අග්ගහණං, තත්ථාපි ච හෙතුඵලභාවෙන සම්බන්ධානං සන්තතිඝනස්ස අභෙදිතත්තා පරමත්ථතො විජ්ජමානම්පි භෙදනිබන්ධනං නානත්තනයං අනුපධාරෙත්වා ගහිතං එකත්තග්ගහණං නිස්සාය. **ඉදං ගණ්හන්තීති** ඉදං සස්සතග්ගහණං අභිනිවිස්ස වොහරන්ති, ඉමිනා නයෙන එකච්චසස්සතවාදාදයොපෙත්ථ යථාසම්භවං යොජෙත්වා වත්තබ්බා. **භින්දිත්වාති** ''ආතප්පමන්වායා''තිආදිනා විභජිත්වා ''තයිදං භික්ඛවෙ තථාගතො පජානාති''තිආදිනා විමද්දිත්වා **නිජ්ජටං නිගුම්බං කත්වා** දිට්ඨිජටාවිජටනෙන දිට්ඨිගුම්බවිවරණෙන ච.

''තස්මා''තිආදිනා බුද්ධගුණෙ ආරබ්භ දෙසනාය සමුට්ඨිතත්තා සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං උද්දිසිත්වා දෙසනාකුසලො භගවා සමයන්තරවිග්ගාහණවසෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණමෙව විස්සජ්ජෙතීති දස්සෙති. **''සන්ති''**ති ඉමිනා තෙසං දිට්ඨිගතිකානං විජ්ජමානතාය අවිච්ඡින්නතං, තතො ච නෙසං මිච්ඡාගාහතො සිථිලකරණවිවෙචනෙහි අත්තනො දෙසනාය කිච්චකාරිතං, අවිතථතඤ්ච දීපෙති ධම්මරාජා.

29. **අත්ථීති** ''සංවිජ්ජන්තී''ති ඉමිනා සමානත්ථො පුථුවචනවිසයො එකො නිපාතො ''අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා''තිආදීසු (දී. නි. 2.377; ම. නි. 1.110; ම. නි. 3.154; සං. නි. 4.127; ඛු. පා. 3.1) විය. සස්සතාදිවසෙන පුබ්බන්තං කප්පෙන්තීති **පුබ්බන්තකප්පිකා.** යස්මා පන තෙ තං පුබ්බන්තං පුරිමසිද්ධෙහි තණ්හාදිට්ඨිකප්පෙහි කප්පෙත්වා, ආසෙවනබලවතාය විචිත්තවුත්තිතාය ච විකප්පෙත්වා අපරභාගසිද්ධෙහි අභිනිවෙසභූතෙහි තණ්හාදිට්ඨිග්ගාහෙහි ගණ්හන්ති අභිනිවිසන්ති පරාමසන්ති, තස්මා වුත්තං **''පුබ්බන්තං කප්පෙත්වා විකප්පෙත්වා ගණ්හන්තී''**ති. තණ්හුපාදානවසෙන වා කප්පනග්ගහණානි වෙදිතබ්බානි. තණ්හාපච්චයා හි උපාදානං. **කොට්ඨාසෙසූති** එත්ථ කොට්ඨාසාදීසූති අත්ථො වෙදිතබ්බො. පදපූරණසමීපඋම්මග්ගාදීසුපි හි **අන්ත**-සද්දො දිස්සති. තථා හි ''ඉඞ්ඝ ත්වං සුත්තන්තෙ වා ගාථායො වා අභිධම්මං වා පරියාපුණස්සු (පාචි. 442), සුත්තන්තෙ ඔකාසං කාරාපෙත්වා''ති (පාචි. 1221) ච ආදීසු පදපූරණෙ අන්ත-සද්දො වත්තති, ගාමන්තං ඔසරෙය්‍ය, (පාරා. 409; චූළව. 343) ගාමන්තසෙනාසන''න්තිආදීසු සමීපෙ , ''කාමසුඛල්ලිකානුයොගො එකො අන්තො, අත්ථීති ඛො කච්චාන අයමෙකො අන්තො''තිආදීසු (සං. නි. 2.15; 3.90) උම්මග්ගෙති.

කප්ප-සද්දො මහාකප්පසමන්තභාවකිලෙසකාමවිතක්කකාලපඤ්ඤත්තිසදිසභාවාදීසු වත්තතීති ආහ **''සම්බහුලෙසු අත්ථෙසු වත්තතී''**ති. තථා හෙස ''චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ කප්පස්ස අසඞ්ඛෙය්‍යානී''තිආදීසු (අ. නි. 4.156) මහාකප්පෙ වත්තති, ''කෙවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්වා''තිආදීසු (සං. නි. 1.94) සමන්තභාවෙ, ''සඞ්කප්පො කාමො, රාගො කාමො, සඞ්කප්පරාගො කාමො''තිආදීසු (මහානි. 1; චූළනි. 8) කිලෙසකාමෙ, ''තක්කො විතක්කො සඞ්කප්පො''තිආදීසු (ධ. ස. 7) විතක්කෙ, ''යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී''තිආදීසු (ම. නි. 1.387) කාලෙ, ''ඉච්චායස්මා කප්පො''තිආදීසු (සු. නි. 1090; චූළනි. 113) පඤ්ඤත්තියං, ''සත්ථුකප්පෙන වත කිර භො සාවකෙන සද්ධිං මන්තයමානා න ජානිම්හා''තිආදීසු (ම. නි. 1.260) සදිසභාවෙ වත්තතීති. **වුත්තම්පි චෙතන්ති** මහානිද්දෙසං (මහානි. 28) සන්ධායාහ. **තණ්හාදිට්ඨිවසෙනාති** දිට්ඨියා උපනිස්සයභූතාය සහජාතාය අභිනන්දනභූතාය ච තණ්හාය, සස්සතාදිආකාරෙන අභිනිවිසන්තස්ස මිච්ඡාගාහස්ස ච වසෙන. පුබ්බෙනිවුත්ථධම්මවිසයාය කප්පනාය අධිප්පෙතත්තා අතීතකාලවාචකො ඉධ පුබ්බ-සද්දො, රූපාදිඛන්ධවිනිමුත්තස්ස කප්පනාවත්ථුනො අභාවා අන්ත-සද්දො ච භාගවාචකොති ආහ **''අතීතං ඛන්ධකොට්ඨාස''**න්ති. **''කප්පෙත්වා''**ති ච තස්මිං පුබ්බන්තෙ තණ්හායනාභිනිවෙසානං සමත්ථනං පරිනිට්ඨාපනමාහ. **ඨිතාති** තස්සා ලද්ධියා අවිජහනං. **ආරබ්භාති** ආලම්බිත්වා. විසයො හි තස්සා දිට්ඨියා පුබ්බන්තො. විසයභාවතො එව හි සො තස්සා ආගමනට්ඨානං, ආරම්මණපච්චයො චාති වුත්තං **''ආගම්ම පටිච්චා''**ති.

අධිවචනපදානීති පඤ්ඤත්තිපදානි. දාසාදීසු සිරිවඩ්ඪකාදි-සද්දා විය වචනමත්තමෙව අධිකාරං කත්වා පවත්තියා අධිවචනං පඤ්ඤත්ති. අථ වා අධි-සද්දො උපරිභාවෙ, වුච්චතීති වචනං, උපරි වචනං අධිවචනං, උපාදාභූතරූපාදීනං උපරි පඤ්ඤාපියමානා උපාදාපඤ්ඤත්තීති අත්ථො , තස්මා පඤ්ඤත්තිදීපකපදානීති අත්ථො දට්ඨබ්බො. පඤ්ඤත්තිමත්තඤ්හෙතං වුච්චති, යදිදං ''අත්තා, ලොකො''ති ච, න රූපවෙදනාදයො විය පරමත්ථො. අධිකවුත්තිතාය වා අධිවුත්තියොති දිට්ඨියො වුච්චන්ති. අධිකඤ්හි සභාවධම්මෙසු සස්සතාදිං පකතිආදිදබ්බාදිං ජීවාදිං කායාදිඤ්ච අභූතමත්ථං අජ්ඣාරොපෙත්වා දිට්ඨියො පවත්තන්තීති.

30. **අභිවදන්තීති** ''ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤ''න්ති (ම. නි. 2.187, 203, 427; ම. නි. 3.27, 29) අභිනිවිසිත්වා වදන්ති ''අයං ධම්මො, නායං ධම්මො''තිආදිනා විවදන්ති. අභිවදනකිරියාය අජ්ජාපි අවිච්ඡෙදභාවදස්සනත්ථං වත්තමානකාලවචනං. දිට්ඨි එව **දිට්ඨිගතං** ''මුත්තගතං, (ම. නි. 2.119; අ. නි. 9.11) සඞ්ඛාරගත''න්තිආදීසු (මහානි. 41) විය. ගන්තබ්බාභාවතො වා දිට්ඨියා ගතමත්තං, දිට්ඨියා ගහණමත්තන්ති අත්ථො. දිට්ඨිප්පකාරො වා **දිට්ඨිගතං.** ලොකියා හි විධයුත්තගතපකාර-සද්දෙ සමානත්ථෙ ඉච්ඡන්ති. එකෙකස්මිඤ්ච ''අත්තා''ති, ''ලොකො''ති ච ගහණවිසෙසං උපාදාය පඤ්ඤාපනං හොතීති ආහ **''රූපාදීසු අඤ්ඤතරං අත්තා ච ලොකො චාති ගහෙත්වා''**ති. **අමරං නිච්චං ධුවන්ති** සස්සතවෙවචනානි. මරණාභාවෙන වා **අමරං,** උප්පාදාභාවෙන සබ්බථාපි අත්ථිතාය **නිච්චං,** ථිරට්ඨෙන විකාරාභාවෙන **ධුවං. ''යථාහා''**තිආදිනා යථාවුත්තමත්ථං නිද්දෙසපටිසම්භිදාපාළීහි විභාවෙති. අයඤ්ච අත්ථො ''රූපං අත්තතො සමනුපස්සති, වෙදනං, සඤ්ඤං, සඞ්ඛාරෙ, විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සතී''ති ඉමිස්සා පඤ්චවිධාය සක්කායදිට්ඨියා වසෙන වුත්තො. ''රූපවන්තං අත්තාන''න්තිආදිකාය පන පඤ්චදසවිධාය සක්කායදිට්ඨියා වසෙන චත්තාරො චත්තාරො ඛන්ධෙ ''අත්තා''ති ගහෙත්වා තදඤ්ඤං ''ලොකො''ති පඤ්ඤපෙන්තීති අයම්පි අත්ථො ලබ්භති. තථා එකං ඛන්ධං ''අත්තා''ති ගහෙත්වා තදඤ්ඤෙ අත්තනො උපභොගභූතො ලොකොති, සසන්තතිපතිතෙ වා ඛන්ධෙ ''අත්තා''ති ගහෙත්වා තදඤ්ඤෙ ''ලොකො''ති පඤ්ඤපෙන්තීති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එත්ථාහ – සස්සතො වාදො එතෙසන්ති කස්මා වුත්තං, නනු තෙසං අත්තා ලොකො ච සස්සතොති අධිප්පෙතො, න වාදො ති? සච්චමෙතං, සස්සතසහචරිතතාය පන ''වාදො සස්සතො''ති වුත්තං යථා ''කුන්තා පචරන්තී''ති. සස්සතො ඉති වාදො එතෙසන්ති වා ඉති-සද්දලොපො දට්ඨබ්බො. අථ වා සස්සතං වදන්ති ''ඉදමෙව සච්ච''න්ති අභිනිවිස්ස වොහරන්තීති සස්සතවාදා, සස්සතදිට්ඨිනොති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

31. **ආතාපනං** කිලෙසානං විබාධනං පහානං. **පදහනං** කොසජ්ජපක්ඛෙ පතිතුං අදත්වා චිත්තස්ස උස්සහනං. **අනුයොගො** යථා සමාධි විසෙසභාගියතං පාපුණාති, එවං වීරියස්ස බහුලීකරණං. ඉධ උපචාරප්පනාචිත්තපරිදමනවීරියානං අධිප්පෙතත්තා ආහ **''තිප්පභෙදං වීරිය''**න්ති . නප්පමජ්ජති එතෙනාති **අප්පමාදො,** අසම්මොසො. සම්මා උපායෙන මනසි කරොති කම්මට්ඨානං එතෙනාති **සම්මාමනසිකාරො ඤාණන්ති** ආහ **''වීරියඤ්ච සතිඤ්ච ඤාණඤ්චා''**ති. **එත්ථාති** ''ආතප්ප…පෙ…. මනසිකාරං අන්වාය''ති ඉමස්මිං පාඨෙ. සීලවිසුද්ධියා සද්ධිං චතුන්නං රූපාවචරජ්ඣානානං

අධිගමනපටිපදා වත්තබ්බා, සා පන විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරතො වුත්තාති ආහ **''සඞ්ඛෙපත්ථො''**ති. **''තථාරූප''**න්ති චුද්දසවිධෙහි චිත්තදමනෙහි රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානස්ස දමිතතං වදති.

සමාධානාදිඅට්ඨඞ්ගසමන්නාගතරූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානස්ස යොගිනො සමාධිවිජම්භනභූතා ලොකියාභිඤ්ඤා **ඣානානුභාවො. ''ඣානාදීන''**න්ති ඉදං ඣානලාභිස්ස විසෙසෙන ඣානධම්මා ආපාථං ආගච්ඡන්ති, තංමුඛෙන සෙසධම්මාති ඉමමත්ථං සන්ධාය වුත්තං. **ජනකභාවං පටික්ඛිපති.** සති හි ජනකභාවෙ රූපාදිධම්මානං විය සුඛාදිධම්මානං විය, ච පච්චයායත්තවුත්තිතාය උප්පාදවන්තතා විඤ්ඤායති, උප්පාදෙ ච සති අවස්සම්භාවී නිරොධොති අනවකාසාව නිච්චතා සියාති. **කූටට්ඨ**-සද්දො වා ලොකෙ අච්චන්තනිච්චෙ නිරුළ්හො දට්ඨබ්බො. **''එසිකට්ඨායිට්ඨිතො''**ති එතෙන යථා එසිකා වාතප්පහාරාදීහි න චලති, එවං න කෙනචි විකාරං ආපජ්ජතීති විකාරාභාවමාහ, **''කූටට්ඨො''**ති ඉමිනා පන අනිච්චතාභාවං. විකාරොපි විනාසොයෙවාති ආහ, **''උභයෙනපි ලොකස්ස විනාසාභාවං දීපෙති''**ති. **''විජ්ජමානමෙවා''**ති එතෙන කාරණෙ ඵලස්ස අත්ථිභාවදස්සනෙන අභිබ්‍යත්තිවාදං දීපෙති. **නික්ඛමන්තීති** ච අභිබ්‍යත්තිං ගච්ඡන්තීති අත්ථො. කථං පන විජ්ජමානොයෙව පුබ්බෙ අනභිබ්‍යත්තො අභිබ්‍යත්තිං ගච්ඡතීති? යථා අන්ධකාරෙන පටිච්ඡන්නො ඝටො ආලොකෙන අභිබ්‍යත්තිං ගච්ඡති.

ඉදමෙත්ථ විචාරෙතබ්බං – කිං කරොන්තො ආලොකො ඝටං පකාසෙතීති වුච්චති, යදි ඝටවිසයං බුද්ධිං කරොන්තො, බුද්ධියා අනුප්පන්නාය උප්පත්තිදීපනතො අභිබ්‍යත්තිවාදො හායති. අථ ඝටබුද්ධියා ආවරණභූතං අන්ධකාරං විධමන්තො, එවම්පි අභිබ්‍යත්තිවාදො හායතියෙව. සති හි ඝටබුද්ධියා අන්ධකාරො කථං තස්සා ආවරණං හොතීති, යථා ඝටස්ස අභිබ්‍යත්ති න යුජ්ජති, එවං අත්තනොපි. තත්ථාපි හි යදි ඉන්ද්‍රියවිසයාදිසන්නිපාතෙන අනුප්පන්නාය බුද්ධියා උප්පත්ති, උප්පත්තිවචනෙනෙව අභිබ්‍යත්තිවාදො හායති, තථා සස්සතවාදො. අථ බුද්ධිප්පවත්තියා ආවරණභූතස්ස අන්ධකාරට්ඨානියස්ස මොහස්ස විධමනෙන. සති බුද්ධියා කථං මොහො ආවරණන්ති, කිඤ්චි භෙදසම්භවතො. න හි අභිබ්‍යඤ්ජනකානං චන්දසූරියමණිපදීපාදීනං භෙදෙන අභිබ්‍යඤ්ජිතබ්බානං ඝටාදීනං භෙදො හොති, හොති ච විසයභෙදෙන බුද්ධිභෙදොති භියොපි අභිබ්‍යත්ති න යුජ්ජතියෙව, න චෙත්ථ වුත්තිකප්පනා යුත්තා වුත්තියා වුත්තිමතො ච අනඤ්ඤථානුජානනතොති . **තෙ ච සත්තා සන්ධාවන්තීති** යෙ ඉධ මනුස්සභාවෙන අවට්ඨිතා, තෙයෙව දෙවභාවාදිඋපගමනෙන ඉතො අඤ්ඤත්ථ ගච්ඡන්ති, අඤ්ඤථා කතස්ස කම්මස්ස විනාසො, අකතස්ස ච අබ්භාගමො ආපජ්ජෙය්‍යාති අධිප්පායො.

අපරාපරන්ති අපරස්මා භවා අපරං භවං. **එවං සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්තීති** අත්තනො නිච්චසභාවත්තා න චුතූපපත්තියො, සබ්බබ්‍යාපිතාය නාපි සන්ධාවනසංසරණානි, ධම්මානංයෙව පන පවත්තිවිසෙසෙන එවං සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡන්ති, එවං වොහරීයන්තීති අධිප්පායො. එතෙන අවට්ඨිතසභාවස්ස අත්තනො, ධම්මිනො ච ධම්මමත්තං උප්පජ්ජති චෙව විනස්සති චාති ඉමං විපරිණාමවාදං දස්සෙති. යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං, තං පරතො වක්ඛාම. **අත්තනො වාදං භින්දතීති** සන්ධාවනාදිවචනසිද්ධාය අනිච්චතාය පුබ්බෙ පටිඤ්ඤාතං සස්සතවාදං භින්දති, විද්ධංසෙතීති අත්ථො. **සස්සතිසමන්ති** වා එතස්ස සස්සතං ථාවරං නිච්චකාලන්ති අත්ථො දට්ඨබ්බො.

හෙතුං දස්සෙන්තොති යෙසං ''සස්සතො''ති අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙති අයං දිට්ඨිගතිකො, තෙසං හෙතුං දස්සෙන්තොති අත්ථො. න හි අත්තනො දිට්ඨියා පච්චක්ඛකතමත්ථං අත්තනොයෙව සාධෙති, අත්තනො පන පච්චක්ඛකතෙන අත්ථෙන අත්තනො අප්පච්චක්ඛභූතම්පි අත්ථං සාධෙති. අත්තනා හි යථානිච්ඡිතං පරෙහි විඤ්ඤාපෙති, න අනිච්ඡිතං. **''හෙතුං දස්සෙන්තො''**ති එත්ථ ඉදං හෙතුදස්සනං – එතෙසු අනෙකෙසු ජාතිසතසහස්සෙසු එකොවායං මෙ අත්තා, ලොකො ච අනුස්සරණසබ්භාවතො. යො හි යමත්ථං අනුභවති, සො එව තං අනුස්සරති, න අඤ්ඤො. න හි අඤ්ඤෙන අනුභූතමත්ථං අඤ්ඤො අනුස්සරිතුං සක්කොති යථා තං බුද්ධරක්ඛිතෙන අනුභූතං ධම්මරක්ඛිතො. යථා චෙතාසු, එවං ඉතො පුරිමතරාසුපි ජාතීසූති. කස්මා සස්සතො මෙ අත්තා ච ලොකො ච. යථා ච මෙ, එවං අඤ්ඤෙසම්පි සත්තානං සස්සතො අත්තා ච ලොකො චාති? සස්සතවසෙන දිට්ඨිගහනං පක්ඛන්දො දිට්ඨිගතිකො පරෙපි තත්ථ පතිට්ඨපෙති, පාළියං පන ''අනෙකවිහිතානි අධිවුත්තිපදානි අභිවදන්ති. සො එවං ආහා''ති ච වචනතො පරානුමානවසෙන ඉධ හෙතුදස්සනං අධිප්පෙතන්ති විඤ්ඤායති. **කාරණන්ති** තිවිධං කාරණං සම්පාපකං නිබ්බත්තකං ඤාපකන්ති. තත්ථ අරියමග්ගො නිබ්බානස්ස සම්පාපකං කාරණං, බීජං අඞ්කුරස්ස නිබ්බත්තකං කාරණං, පච්චයුප්පන්නතාදයො අනිච්චතාදීනං ඤාපකං කාරණං, ඉධාපි ඤාපකකාරණමෙව අධිප්පෙතං. ඤාපකො හි ඤාපෙතබ්බත්ථවිසයස්ස ඤාණස්ස හෙතුභාවතො කාරණන්ති. තදායත්තවුත්තිතාය තං ඤාණං තිට්ඨති තත්ථාති **''ඨාන''**න්ති, වසති තත්ථ පවත්තතීති **''වත්ථූ''**ති ච වුච්චති. තථා හි භගවතා වත්ථු-සද්දෙන උද්දිසිත්වාපි ඨානසද්දෙන නිද්දිට්ඨන්ති.

32-33. දුතියතතියවාදානං පඨමවාදතො නත්ථි විසෙසො ඨපෙත්වා කාලවිසෙසන්ති ආහ **''උපරි වාදද්වයෙපි එසෙව නයො''**ති. යදි එවං කස්මා සස්සතවාදො චතුධා විභත්තො, නනු අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදො විය දුවිධෙනෙව විභජිතබ්බො සියාති ආහ **''මන්දපඤ්ඤො හි තිත්ථියො''**තිආදි.

34. **තක්කයතීති** ඌහයති, සස්සතාදිආකාරෙන තස්මිං තස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තං අභිනිරොපෙතීති අත්ථො. **තක්කොති** ආකොටනලක්ඛණො විනිච්ඡයලක්ඛණො වා දිට්ඨිට්ඨානභූතො විතක්කො. **වීමංසා** නාම විචාරණා, සා පනෙත්ථ අත්ථතො පඤ්ඤාපතිරූපකො ලොභසහගතචිත්තුප්පාදො, මිච්ඡාභිනිවෙසො වා අයොනිසොමනසිකාරො, පුබ්බභාගෙ වා දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතන්ති දට්ඨබ්බා. තෙනෙවාහ **''තුලනා රුච්චනා ඛමනා''**ති. පරියාහනනං විතක්කස්ස ආරම්මණඌහනං එවාති ආහ **''තෙන තෙන පකාරෙන තක්කෙත්වා''**ති. **අනුවිචරිතන්ති** වීමංසාය අනුපවත්තිතං,

වීමංසානුගතෙන වා විචාරෙන අනුමජ්ජිතං. පටි පටි භාතීති පටිභානං, යථාසම්හිතාකාරවිසෙසවිභාවකො චිත්තුප්පාදො. පටිභානතො ජාතං පටිභානං, සයං අත්තනො පටිභානං **සයං පටිභානං.** තෙනෙවාහ **"අත්තනො පටිභානමත්තසඤ්ජාත"**න්ති. **මත්ත**-සද්දෙන විසෙසාධිගමාදයො නිවත්තෙති.

"අනාගතෙපි එවං භවිස්සතී"ති ඉදං න ඉධාධිප්පෙතතක්කීවසෙනෙව වුත්තං, ලාභීතක්කිනො එවම්පි සම්භවතීති සම්භවදස්සනවසෙන වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. යං කිඤ්චි අත්තනා පටිලද්ධං රූපාදි සුඛාදි ච ඉධ ලබ්භතීති ලාභො, න ඣානාදිවිසෙසො. **"එවං සති ඉදං හොතී"**ති අනිච්චෙසු භාවෙසු අඤ්ඤො කරොති, අඤ්ඤො පටිසංවෙදෙතීති ආපජ්ජති, තථා ච සති කතස්ස විනාසො, අකතස්ස ච අබ්භාගමො සියා. නිච්චෙසු පන භාවෙසු යො කරොති, සො පටිසංවෙදෙතීති න දොසො ආපජ්ජතීති තක්කිකස්ස යුත්තිගවෙසනාකාරං දස්සෙති.

තක්කමත්තෙනෙවාති ආගමාධිගමාදීනං අනුස්සවාදීනඤ්ච අභාවා සුද්ධතක්කෙනෙව. නනු ච විසෙසලාභිනොපි සස්සතවාදිනො අත්තනො විසෙසාධිගමහෙතු අනෙකෙසු ජාතිසතසහස්සෙසු දසසු සංවට්ටවිවට්ටෙසු චත්තාලීසාය සංවට්ටවිවට්ටෙසු යථානුභූතං අත්තනො සන්තානං තප්පටිබද්ධඤ්ච "අත්තා, ලොකො"ති ච අනුස්සරිත්වා තතො පුරිමපුරිමතරාසුපි ජාතීසු තථාභූතස්ස අතීතානුවිතක්කනමුඛෙන සබ්බෙසම්පි සත්තානං තථාභාවානුවිතක්කනවසෙනෙව සස්සතාභිනිවෙසිනො ජාතා, එවඤ්ච සති සබ්බොපි සස්සතවාදී අනුස්සුතිජාතිස්සරතක්කිකා විය අත්තනො උපලද්ධවත්ථුනිබන්ධනෙන තක්කනෙන පවත්තවාදත්තා තක්කීපක්ඛෙයෙව තිට්ඨෙය්‍ය, අවස්සඤ්ච වුත්තප්පකාරං තක්කනමිච්ඡිතබ්බං , අඤ්ඤථා විසෙසලාභී සස්සතවාදී එකච්චසස්සතිකපක්ඛං, අධිච්චසමුප්පන්නිකපක්ඛං වා භජෙය්‍යාති ? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං, යස්මා විසෙසලාභීනං ඛන්ධසන්තානස්ස දීඝදීඝතරදීඝතමකාලානුස්සරණං සස්සතග්ගාහස්ස අසාධාරණකාරණං. තථා හි "අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරාමි. ඉමිනාමහමෙතං ජානාමී"ති අනුස්සරණමෙව පධානකාරණභාවෙන දස්සිතං. යං පන තස්ස "ඉමිනාමහමෙතං ජානාමී"ති පවත්තං තක්කනං, න තං ඉධ පධානං අනුස්සරණං පති තස්ස අප්පධානභූතත්තා. යදි එවං අනුස්සවාදීනම්පි පධානභාවො ආපජ්ජතීති චෙ? න, තෙසං සච්ඡිකිරියාය අභාවෙන තක්කපධානත්තා, පධානකාරණෙන ච නිද්දෙසො නිරුළ්හො සාසනෙ ලොකෙ ච යථා "චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, යවඞ්කුරො"ති ච.

අථ වා විසෙසාධිගමනිබන්ධනරහිතස්ස තක්කනස්ස විසුං සස්සතග්ගාහෙ කාරණභාවදස්සනත්ථං විසෙසාධිගමො විසුං සස්සතග්ගාහකාරණං වත්තබ්බො , සො ච මන්දමජ්ඣිතික්ඛපඤ්ඤාවසෙන තිවිධොති භගවතා සබ්බතක්කිනො තක්කීභාවසාමඤ්ඤෙන එකජ්ඣං ගහෙත්වා චතුධා වවත්ථාපිතො සස්සතවාදො. යදිපි අනුස්සවාදිවසෙන තක්කිකානං විය මන්දපඤ්ඤාදීනම්පි හීනාදිවසෙන අනෙකභෙදසබ්භාවතො විසෙසලාභීනම්පි බහුධා භෙදො සම්භවති, සබ්බෙ පන විසෙසලාභිනො මන්දපඤ්ඤාදිවසෙන තයො රාසී කත්වා තත්ථ උක්කට්ඨවසෙන අනෙකජාතිසතසහස්සදසසංවට්ටවිවට්ටචත්තාරීසසංවට්ටවිවට්ටානුස්සරණෙන අයං විභාගො වුත්තො. තීසුපි රාසීසු යෙ හීනමජ්ඣිමපඤ්ඤා, තෙ වුත්තපරිච්ඡෙදතො ඌනකමෙව අනුස්සරන්ති. යෙ පන තත්ථ උක්කට්ඨපඤ්ඤා, තෙ වුත්තපරිච්ඡෙදං අතික්කමිත්වා නානුස්සරන්තීති එවං පනායං දෙසනා. තස්මා අඤ්ඤතරභෙදසඞ්ගහවසෙනෙව භගවතා චත්තාරිට්ඨානානි විභත්තානීති වවත්ථිතා සස්සතවාදීනං චතුබ්බිධතා. න හි ඉධ සාවසෙසං ධම්මං දෙසෙති ධම්මරාජා.

35. "අඤ්ඤතරෙනා"ති එතස්ස අත්ථං දස්සෙතුං **"එකෙනා"**ති වුත්තං. **වා**-සද්දස්ස පන අනියමත්ථතං දස්සෙතුං **"ද්වීහි වා තීහි වා"**ති වුත්තං. තෙන චතූසු ඨානෙසු යථාරහං එකච්චං එකච්චස්ස පඤ්ඤාපනෙ සහකාරීකාරණන්ති දස්සෙති. කිං පනෙතානි වත්ථූනි අභිනිවෙසස්ස හෙතු, උදාහු පතිට්ඨාපනස්ස. කිඤ්චෙත්ථ යදි තාව අභිනිවෙසස්ස, කස්මා අනුස්සරණතක්කනානියෙව ගහිතානි, න සඤ්ඤාවිපල්ලාසාදයො. තථාහි විපරීතසඤ්ඤා අයොනිසොමනසිකාරඅසප්පුරිසූපනිස්සයඅසද්ධම්මස්සවනාදීනි මිච්ඡාදිට්ඨියා පවත්තනට්ඨානානි. අථ පතිට්ඨාපනස්ස අධිගමයුත්තියො විය ආගමොපි වත්ථුභාවෙන වත්තබ්බො, උභයත්ථාපි "නත්ථී ඉතො බහිද්ධා"ති වචනං න යුජ්ජතීති? න. කස්මා? අභිනිවෙසපක්ඛෙ තාව අයං දිට්ඨිගතිකො අසප්පුරිසූපනිස්සයඅසද්ධම්මස්සවනෙහි අයොනිසො උම්මුජ්ජිත්වා විපල්ලාසසඤ්ඤො රූපාදිධම්මානං ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජනසභාවස්ස අනවබොධතො ධම්මයුත්තිං අතිධාවන්තො එකත්තනයං මිච්ඡා ගහෙත්වා යථාවුත්තානුස්සරණතක්කෙහි ඛන්ධෙසු "සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා"ති (දී. නි. 1.31) අභිනිවෙසං ජනෙසි. ඉති ආසන්නකාරණත්තා, පධානකාරණත්තා, තග්ගහණෙනෙව ච ඉතරෙසම්පි ගහිතත්තා අනුස්සරණතක්කනානියෙව ඉධ ගහිතානි. පතිට්ඨාපනපක්ඛෙ පන ආගමොපි යුත්තිපක්ඛෙයෙව ඨිතො විසෙසතො බාහිරකානං තක්කගාහිභාවතොති අනුස්සරණතක්කනානියෙව දිට්ඨියා වත්ථුභාවෙන ගහිතානි. කිඤ්ච භියෙ‍යා දුවිධං ලක්ඛණං පරමත්ථධම්මානං සභාවලක්ඛණං සාමඤ්ඤලක්ඛණඤ්චාති. තත්ථ සභාවලක්ඛණාවබොධො පච්චක්ඛඤාණං, සාමඤ්ඤලක්ඛණාවබොධො අනුමානඤාණං, ආගමො ච සුතමයාය පඤ්ඤාය සාධනතො අනුමානඤාණමෙව ආවහති, සුතානං පන ධම්මානං ආකාරපරිවිතක්කනෙන නිජ්ඣානක්ඛන්තියං ඨිතො චින්තාමයං පඤ්ඤං නිබ්බත්තෙත්වා අනුක්කමෙන භාවනාය පච්චක්ඛඤාණං අධිගච්ඡතීති එවං ආගමොපි තක්කවිසයං නාතික්කමතීති තග්ගහණෙන ගහිතොවාති වෙදිතබ්බො. සො අට්ඨකථායං අනුස්සුතිතක්කග්ගහණෙන විභාවිතොති යුත්තං එව්දං "නත්ථී ඉතො බහිද්ධා"ති. "අනෙකවිහිතානි අධිවුත්තිපදානි අභිවදන්ති, සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති"ති (දී. නි. 1.30) ච වචනතො පතිට්ඨාපනවත්ථූනි ඉධාධිප්පෙතානීති දට්ඨබ්බං.

36. දිට්ඨියෙව දිට්ඨිට්ඨානං පරමවජ්ජතාය අනෙකවිහිතානං අනත්ථානං හෙතුභාවතො. යථාහ "මිච්ඡාදිට්ඨිපරමාහං භික්ඛවෙ වජ්ජං වදාමී"ති (අ. නි. 1.310) **"යථාහා"**තිආදිනා පටිසම්භිදාපාළියා (පටි. ම. 1.124) දිට්ඨියා ඨානවිභාගං දස්සෙති. තත්ථ **ඛන්ධාපි දිට්ඨිට්ඨානං** ආරම්මණට්ඨෙන "රූපං අත්තතො සමනුපස්සතී"තිආදි (සං. නි. 3.81, 345) වචනතො. **අවිජ්ජාපි දිට්ඨිට්ඨානං** උපනිස්සයාදිභාවෙන පවත්තනතො. යථාහ "අස්සුතවා භික්ඛවෙ පුථුජ්ජනො අරියානං

අදස්සාවී අරියධම්මස්ස අකොවිදො''තිආදි (ම. නි. 1.2; පටි. ම. 1.130). **ඵස්සොපි දිට්ඨිට්ඨානං.** යථා චාහ ''තදපි ඵස්සපච්චයා, (දී. නි. 1.118 ආදයො) ඵුස්ස ඵුස්ස පටිසංවෙදෙන්තී''ති (දී. නි. 1.144) ච . **සඤ්ඤාපි දිට්ඨිට්ඨානං.** වුත්තඤ්චෙතං ''සඤ්ඤානිදානා හි පපඤ්චසඞ්ඛා, (සු. නි. 880; මහානි. 109) පථවිතො සඤ්ඤත්වා''ති (ම. නි. 1.2) ච ආදි. **විතක්කොපි දිට්ඨිට්ඨානං.** වුත්තම්පි චෙතං ''තක්කඤ්ච දිට්ඨීසු පකප්පයිත්වා, සච්චං මුසාති ද්වයධම්මමාහූ''ති (සු. නි. 892) ''තක්කී හොති වීමංසී''ති (දී. නි. 1.34) ච ආදි. **අයොනිසොමනසිකාරොපි දිට්ඨිට්ඨානං.** තෙනාහ භගවා ''තස්ස එවං අයොනිසො මනසි කරොතො ඡන්නං දිට්ඨීනං අඤ්ඤතරා දිට්ඨි උප්පජ්ජති. 'අත්ථි මෙ අත්තා'ති වා අස්ස සච්චතො ථෙතතො දිට්ඨි උප්පජ්ජතී''තිආදි (ම. නි. 1.19). සමුට්ඨාති එතෙනාති සමුට්ඨානං සමුට්ඨානභාවො **සමුට්ඨානට්ඨො. පවත්තිතාති** පරසන්තානෙසු උප්පාදිතා. **පරිනිට්ඨාපිතාති** අභිනිවෙසස්ස පරියොසානං මත්ථකං පාපිතාති අත්ථො. **''ආරම්මණවසෙනා''**ති අට්ඨසු දිට්ඨිට්ඨානෙසු ඛන්ධෙ සන්ධායාහ. **පවත්තනවසෙනාති** අවිජ්ජාදයො. **ආසෙවනවසෙනාති** පාපමිත්තපරතොඝොසාදීනම්පි සෙවනං ලබ්භතියෙව. අථ වා **එවංගතිකාති** එවංගමනා, එවංනිට්ඨාති අත්ථො. ඉදං වුත්තං හොති – ඉමෙ දිට්ඨිසඞ්ඛාතා දිට්ඨිට්ඨානා එවං පරමත්ථතො අසන්තං අත්තානං සස්සතභාවඤ්චස්ස අජ්ඣාරොපෙත්වා ගහිතා, පරාමට්ඨා ච බාලලපනා යාව පණ්ඩිතා න සමනුයුඤ්ජන්ති, තාව ගච්ඡන්ති පවත්තන්ති. පණ්ඩිතෙහි සමනුයුඤ්ජියමානා පන අනවට්ඨිතවත්ථුකා අවිමද්දක්ඛමා සූරියුග්ගමනෙ උස්සාවබින්දූ විය ඛජ්ජොපනකා විය ච භිජ්ජන්ති විනස්සන්ති චාති.

තත්ථායං අනුයුඤ්ජනෙ සඞ්ඛෙපකථා – යදි හි පරෙන පරිකප්පිතො අත්තා ලොකො වා සස්සතො සියා, තස්ස නිබ්බිකාරතාය පුරිමරූපාවිජහනතො කස්සචි විසෙසාධානස්ස කාතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අහිතතො නිවත්තනත්ථං, හිතෙ ච පටිපත්තිඅත්ථං උපදෙසො එව නිප්පයොජනො සියා සස්සතවාදිනො, කථං වා සො උපදෙසො පවත්තීයති විකාරාභාවතො, එවඤ්ච අත්තනො අජටාකාසස්ස විය දානාදිකිරියා හිංසාදිකිරියා ච න සම්භවති. තථා සුඛස්ස දුක්ඛස්ස අනුභවනනිබන්ධො එව සස්සතවාදිනො න යුජ්ජති කම්මබද්ධාභාවතො, ජාතිආදීනඤ්ච අසම්භවතො කුතො විමොක්ඛො, අථ පන ධම්මමත්තං තස්ස උප්පජ්ජති චෙව විනස්සති ච, යස්ස වසෙනායං කිරියාදිවොහාරොති වදෙය්‍ය, එවම්පි පුරිමරූපාවිජහනෙන අවට්ඨිතස්ස අත්තනො ධම්මමත්තන්ති න සක්කා සම්භාවෙතුං, තෙ වා පනස්ස ධම්මා අවත්ථාභූතා අඤ්ඤෙ වා සියුං අනඤ්ඤෙ වා. යදි අඤ්ඤෙ, න තාහි තස්ස උප්පන්නාහිපි කොචි විසෙසො අත්ථි. යාහි කරොති පටිසංවෙදෙති චවති උපපජ්ජති චාති ඉච්ඡිතං, තස්මා තදවත්ථො එව යථාවුත්තදොසො. කිඤ්ච ධම්මකප්පනාපි නිරත්ථිකා සියා, අථානඤ්ඤෙ උප්පාදවිනාසවන්තීහි අවත්ථාහි අනඤ්ඤස්ස අත්තනො තාසං විය උප්පාදවිනාසසබ්භාවතො කුතො නිච්චතාවකාසො, තාසම්පි වා අත්තනො විය නිච්චතාති බන්ධවිමොක්ඛානං අසම්භවො එවාති න යුජ්ජතියෙව සස්සතවාදො. න චෙත්ථ කොචි වාදී ධම්මානං සස්සතභාවෙ පරිසුද්ධං යුත්තිං වත්තුං සමත්ථො, යුත්තිරහිතඤ්ච වචනං න පණ්ඩිතානං චිත්තං ආරාධෙතීති. තෙන වුත්තං ''යාව පණ්ඩිතා න සමනුයුඤ්ජන්ති, තාව ගච්ඡන්ති පවත්තන්තී''ති. කම්මවසෙන අභිමුඛො සම්පරෙති එත්ථාති **අභිසම්පරායො,** පරොලොකො.

''සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණඤ්චා''ති ඉදං ඉධ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස විභජියමානත්තා වුත්තං, තස්මිං වා වුත්තෙ තදධිට්ඨානතො ආසවක්ඛයඤාණං, තදවිනාභාවතො සබ්බම්පි වා භගවතො දසබලාදිඤාණං ගහිතමෙව හොතීති කත්වා. **පජානන්තොපීති පි**-සද්දො සම්භාවනෙ, තෙන **''තඤ්චා''**ති එත්ථ වුත්තං ච-සද්දත්ථමාහ. ඉදං වුත්තං හොති – තං දිට්ඨිගතතො උත්තරිතරං සාරභූතං සීලාදිගුණවිසෙසම්පි තථාගතො නාභිනිවිසති, කො පන වාදො වට්ටාමිසෙති. **''අහ''**න්ති දිට්ඨිවසෙන වා තං පරාමසනාකාරමාහ. **පජානාමීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො පකාරත්ථො, තෙන ''මම''න්ති තණ්හාවසෙන පරාමසනාකාරං දස්සෙති. ධම්මසභාවං අතික්කමිත්වා පරතො ආමසනං **පරාමාසො.** න හි තං අත්ථි, ඛන්ධෙසු යං ''අහ''න්ති වා, ''මම''න්ති වා ගහෙතබ්බං සියා. යො පන පරාමාසො තණ්හාදයොව, තෙ ච භගවතො බොධිමූලෙයෙව පහීනාති ආහ **''පරාමාසකිලෙසාන''**න්තිආදි. **අපරාමාසතොති** වා නිබ්බුතිවෙදනස්ස හෙතුවචනං, **''විදිතා''**ති ඉදං පදං අපෙක්ඛිත්වා කත්තරි සාමිවචනං, අපරාමසනහෙතු පරාමාසරහිතාය පටිපත්තියා තථාගතෙන සයමෙව අසඞ්ඛතධාතු අධිගතාති එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

''යාසු වෙදනාසූ''තිආදිනා භගවතො දෙසනාවිලාසං දස්සෙති. තථා හි ඛන්ධායතනාදිවසෙන අනෙකවිධාසු චතුසච්චදෙසනාසු සම්භවන්තීසුපි අයං තථාගතානං දෙසනාසු පටිපත්ති, යං දිට්ඨිගතිකා මිච්ඡාපටිපත්තියා දිට්ඨිගහනං පක්ඛන්දාති දස්සනත්ථං වෙදනායෙව පරිඤ්ඤාය භූමිදස්සනත්ථං උද්ධටා. **කම්මට්ඨානන්ති** චතුසච්චකම්මට්ඨානං. **යථාභූතං විදිත්වාති** විපස්සනාපඤ්ඤාය වෙදනාය සමුදයාදීනි ආරම්මණපටිවෙධවසෙන මග්ගපඤ්ඤාය අසම්මොහපටිවෙධවසෙන ජානිත්වා, පටිවිජ්ඣිත්වාති අත්ථො. **පච්චයසමුදයට්ඨෙනාති** ''ඉමස්මිං සති ඉදං හොති, ඉමස්සුප්පාදා ඉදං උප්පජ්ජතී''ති (ම. නි. 1.404; සං. නි. 2.21; උදා. 1) වුත්තලක්ඛණෙන අවිජ්ජාදීනං පච්චයානං උප්පාදෙන චෙව මග්ගෙන අසමුග්ඝාතෙන ච. **නිබ්බත්තිලක්ඛණන්ති** උප්පාදලක්ඛණං, ජාතින්ති අත්ථො. **පඤ්චන්නං ලක්ඛණානන්ති** එත්ථ චතුන්නං පච්චයානම්පි උප්පාදලක්ඛණමෙව ගහෙත්වා වුත්තන්ති ගහෙතබ්බං, යස්මා පච්චයලක්ඛණම්පි ලබ්භතියෙව, තථා චෙව සංවණ්ණිතං. **පච්චයනිරොධට්ඨෙනාති** එත්ථාපි වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. **යන්ති** යස්මා, **යං** වා සුඛං සොමනස්සං. **පටිච්චාති** ආරම්මණපච්චයාදිභූතං වෙදනං ලභිත්වා. **අයන්ති** සුඛසොමනස්සානං පච්චයභාවො, සුඛසොමනස්සමෙව වා, ''අස්සාදො''ති පදං පන අපෙක්ඛිත්වා පුල්ලිඞ්ගනිද්දෙසො. අයඤ්හෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – පුරිමුප්පන්නං වෙදනං ආරබ්භ සොමනස්සුප්පත්තියං යො පුරිමවෙදනාය අස්සාදෙතබ්බාකාරො සොමනස්සස්සාදනාකාරො, අයං අස්සාදොති. කථං පන වෙදනං ආරබ්භ සුඛං උප්පජ්ජතීති? චෙතසිකසුඛස්ස අධිප්පෙතත්තා නායං දොසො. විසෙසනං හෙත්ථ සොමනස්සග්ගහණං සුඛං සොමනස්සන්ති ''රුක්ඛො සිංසපා''ති යථා.

“අනිච්චා”ති ඉමිනා සඞ්ඛාරදුක්ඛතාවසෙන උපෙක්ඛාවෙදනාය, සබ්බවෙදනාසුයෙව වා ආදීනවමාහ, ඉතරෙහි ඉතරදුක්ඛතාවසෙන යථාක්කමං දුක්ඛසුඛවෙදනානං, අවිසෙසෙන වා තීණිපි පදානි සබ්බාසම්පි වෙදනානං වසෙන යොජෙතබ්බානි. **අයන්ති** යො වෙදනාය හුත්වා අභාවට්ඨෙන අනිච්චභාවො, උදයබ්බයපටිපීළනට්ඨෙන දුක්ඛභාවො, ජරාය මරණෙන චාති ද්වෙධා විපරිණාමෙතබ්බභාවො ච, අයං වෙදනාය ආදීනවො, යතො වා ආදීනං පරමකාරුඤ්ඤං වාති පවත්තතීති. **වෙදනාය නිස්සරණන්ති** එත්ථ **වෙදනායාති** නිස්සක්කවචනං, යාව වෙදනාපටිබද්ධං ඡන්දරාගං න පජහති, තාවායං පුරිසො වෙදනං අල්ලීනොයෙව හොති. යදා පන තං ඡන්දරාගං පජහති, තදායං පුරිසො වෙදනාය නිස්සටො විසංයුත්තො හොතීති ඡන්දරාගප්පහානං වෙදනාය නිස්සරණං වුත්තං. එත්ථ ච වෙදනාග්ගහණෙන වෙදනාය සහජාතනිස්සයාරම්මණභූතා ච රූපාරූපධම්මා ගහිතා එව හොන්තීති පඤ්චන්නම්පි උපාදානක්ඛන්ධානං ගහණං දට්ඨබ්බං. වෙදනාසීසෙන පන දෙසනා ආගතා, තත්ථ කාරණං වුත්තමෙව, ලක්ඛණහාරනයෙන වා අයමත්ථො විභාවෙතබ්බො. තත්ථ වෙදනාග්ගහණෙන ගහිතා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චං, වෙදනානං සමුදයග්ගහණෙන ගහිතා අවිජ්ජාදයො සමුදයසච්චං, අත්ථඞ්ගමනිස්සරණපරියායෙහි නිරොධසච්චං, ‘‘යථාභූතං විදිත්වා’’ති එතෙන මග්ගසච්චන්ති එවමෙත්ථ චත්තාරි සච්චානි වෙදිතබ්බානි. කාමුපාදානමූලකත්තා සෙසුපාදානානං, පහීනෙ ච කාමුපාදානෙ උපාදානසෙසාභාවතො **“විගතඡන්දරාගතාය අනුපාදානො”**ති වුත්තං. **අනුපාදාවිමුත්තොති** අත්තනො මග්ගඵලප්පත්තිං භගවා දස්සෙති. ‘‘වෙදනාන’’න්තිආදිනා හි යස්සා ධම්මධාතුයා සුප්පටිවිද්ධත්තා ඉමං දිට්ඨිගතං සකාරණං සගතිකං පභෙදතො විභජිතුං සමත්ථො අහොසි , තස්ස සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සද්ධිං පුබ්බභාගපටිපදාය උප්පත්තිභූමිං දස්සෙති ධම්මරාජා.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

එකච්චසස්සතවාදවණ්ණනා

38. සත්තෙසු සඞ්ඛාරෙසු ච එකච්චං සස්සතං එතස්සාති එකච්චසස්සතො, එකච්චසස්සතවාදො. සො එතෙසං අත්ථීති **එකච්චසස්සතිකා** . තෙ පන යස්මා එකච්චසස්සතො වාදො දිට්ඨි එතෙසන්ති එකච්චසස්සතවාදා නාම හොන්ති, තස්මා තමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ **“එකච්චසස්සතවාදා”**ති. ඉමිනා නයෙන **එකච්චඅසස්සතිකා** දිපදස්සපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. නනු ච ‘‘එකච්චසස්සතිකා’’ති වුත්තෙ තදඤ්ඤස්ස එකච්චස්ස අසස්සතතාසන්නිට්ඨානං සිද්ධමෙව හොතීති? සච්චං සිද්ධමෙව හොති අත්ථතො, න පන සද්දතො. තස්මා සුපාකටං කත්වා දස්සෙතුං ‘‘එකච්චඅසස්සතිකා’’ති වුත්තං. න හි ඉධ සාවසෙසං කත්වා ධම්මං දෙසෙති ධම්මස්සාමී. **ඉධාති** ‘‘එකච්චසස්සතිකා’’ති ඉමස්මිං පදෙ. **ගහිතාති** වුත්තා, තථා චෙව අත්ථො දස්සිතො. **ඉධාති** වා ඉමිස්සා දෙසනාය. තථා හි පුරිමකා තයො වාදා සත්තවසෙන, චතුත්ථො සඞ්ඛාරවසෙන විභත්තො. **“සඞ්ඛාරෙකච්චසස්සතිකා”**ති ඉදං තෙහි සස්සතභාවෙන ගය්හමානානං ධම්මානං යථාවසභාවදස්සනවසෙන වුත්තං, න පනෙකච්චසස්සතිකමතදස්සනවසෙන. තස්ස හි සස්සතාභිමතං අසඞ්ඛතමෙවාති ලද්ධි. තෙනෙවාහ ‘‘චිත්තන්ති වා…පෙ…. ඨස්සතී’’ති. න හි යස්ස භාවස්ස පච්චයෙහි අභිසඞ්ඛතභාවං පටිජානාති, තස්සෙව නිච්චධුවාදිභාවො අනුම්මත්තකෙන සක්කා පටිඤ්ඤාතුං. එතෙන ‘‘උප්පාදවයධුවතායුත්තභාවා සියා නිච්චා, සියා අනිච්චා සියා න වත්තබ්බා’’තිආදිනා පවත්තස්ස සත්තභඞ්ගවාදස්ස අයුත්තතා විභාවිතා හොති.

තත්ථායං අයුත්තතාවිභාවනා – යදි ‘‘යෙන සභාවෙන යො ධම්මො අත්ථීති වුච්චති, තෙනෙව සභාවෙන සො ධම්මො නත්ථී’’තිආදිනා වුච්චෙය්‍ය, සියා අනෙකන්තවාදො. අථ අඤ්ඤෙන, සියා න අනෙකන්තවාදො. න චෙත්ථ දෙසන්තරාදිසම්බන්ධභාවො යුත්තො වත්තුං තස්ස සබ්බලොකසිද්ධත්තා, විවාදාභාවතො . යෙ පන වදන්ති ‘‘යථා සුවණ්ණඝටෙන මකුටෙ කතෙ ඝටභාවො නස්සති, මකුටභාවො උප්පජ්ජති, සුවණ්ණභාවො තිට්ඨතියෙව, එවං සබ්බභාවානං කොචි ධම්මො නස්සති, කොචි ධම්මො උප්පජ්ජති, සභාවො පන තිට්ඨතී’’ති. තෙ වත්තබ්බා ‘‘කිං තං සුවණ්ණං, යං ඝටෙ මකුටෙ ච අවට්ඨිතං, යදි රූපාදි, සො සද්දො විය අනිච්චො. අථ රූපාදි සමූහො, සමූහො නාම සම්මුතිමත්තං. න තස්ස අත්ථිතා නත්ථිතා නිච්චතා වා ලබ්භතී’’ති අනෙකන්තවාදො න සියා. ධම්මානඤ්ච ධම්මිනො අඤ්ඤථානඤ්ඤථාසු දොසො වුත්තොයෙව සස්සතවාදවිචාරණායං. තස්මා සො තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. අපිච නිච්චානිච්චනවත්තබ්බරූපො අත්තා ලොකො ච පරමත්ථතො විජ්ජමානතාපටිජානනතො යථා නිච්චාදීනං අඤ්ඤතරං රූපං, යථා වා දීපාදයො. න හි දීපාදීනං උදයබ්බයසභාවානං නිච්චානිච්චනවත්තබ්බසභාවතා සක්කා විඤ්ඤාතුං, ජීවස්ස නිච්චාදීසු අඤ්ඤතරං රූපං වියාති එවං සත්තභඞ්ගස්ස විය සෙසභඞ්ගානම්පි අසම්භවොයෙවාති සත්තභඞ්ගවාදස්ස අයුත්තතා වෙදිතබ්බා.

එත්ථ ච ‘‘ඉස්සරො නිච්චො, අඤ්ඤෙ සත්තා අනිච්චා’’ති එවං පවත්තවාදා සත්තෙකච්චසස්සතිකා සෙය්‍යථාපි ඉස්සරවාදා. ‘‘පරමාණවො නිච්චා ධුවා, අණුකාදයො අනිච්චා’’ති එවං පවත්තවාදා සඞ්ඛාරෙකච්චසස්සතිකා සෙය්‍යථාපි කාණාදා. නනු ‘‘එකච්චෙ ධම්මා සස්සතා, එකච්චෙ අසස්සතා’’ති එතස්මිං වාදෙ චක්ඛාදීනං අසස්සතතාසන්නිට්ඨානං යථාසභාවාවබොධො එව, තයිදං කථං මිච්ඡාදස්සනන්ති, කො වා එවමාහ ‘‘චක්ඛාදීනං අසස්සතභාවසන්නිට්ඨානං මිච්ඡාදස්සන’’න්ති? අසස්සතෙසුයෙව පන කෙසඤ්චි ධම්මානං සස්සතභාවාභිනිවෙසො ඉධ මිච්ඡාදස්සනං. තෙන පන එකවාරෙ පවත්තමානෙන චක්ඛාදීනං අසස්සතභාවාවබොධො විදූසිතො සංසට්ඨභාවතො විසසංසට්ඨො විය සප්පිමණ්ඩො සකිච්චකරණාසමත්ථතාය සම්මාදස්සනපක්ඛෙ ඨපෙතබ්බතං නාරහතීති. අසස්සතභාවෙන නිච්ඡිතාපි වා චක්ඛුආදයො සමාරොපිතජීවසභාවා එව දිට්ඨිගතිකෙහි ගය්හන්තීති තදවබොධස්ස මිච්ඡාදස්සනභාවො න සක්කා නිවාරෙතුං. තෙනෙවාහ **“චක්ඛුං ඉතිපි…පෙ…. කායො ඉතිපි අයං මෙ අත්තා”**තිආදි. එවඤ්ච කත්වා අසඞ්ඛතාය සඞ්ඛතාය ච ධාතුයා වසෙන යථාක්කමං ‘‘එකච්චෙ ධම්මා සස්සතා, එකච්චෙ අසස්සතා’’ති එවං පවත්තො විභජ්ජවාදොපි එකච්චසස්සතවාදො ආපජ්ජතීති එවංපකාරා චොදනා අනවකාසා හොති අවිපරීතධම්මසභාවසම්පටිපත්තිභාවතො.

කාමඤ්චෙත්ථ පුරිමවාදෙපි අසස්සතානං ධම්මානං ''සස්සතා''ති ගහණං විසෙසතො මිච්ඡාදස්සනං, සස්සතානං පන ''සස්සතා''ති ගාහො න මිච්ඡාදස්සනං යථාසභාවග්ගහණභාවතො. අසස්සතෙසුයෙව පන ''කෙචිදෙව ධම්මා සස්සතා, කෙචි අසස්සතා''ති ගහෙතබ්බධම්මෙසු විභාගප්පවත්තියා ඉමස්ස වාදස්ස වාදන්තරතා වුත්තා, න චෙත්ථ ''සමුදායන්තොගධත්තා එකදෙසස්ස සප්පදෙසසස්සතග්ගාහො නිප්පදෙසසස්සතග්ගාහෙ සමොධානං ගච්ඡතී''ති සක්කා වත්තුං වාදී තබ්බිසයවිසෙසවසෙන වාදද්වයස්ස පවත්තත්තා. අඤ්ඤෙ එව හි දිට්ඨිගතිකා ''සබ්බෙ ධම්මා සස්සතා''ති අභිනිවිට්ඨා, අඤ්ඤෙ ''එකච්චසස්සතා''ති. සඞ්ඛාරානං අනවසෙසපරියාදානං, එකදෙසපරිග්ගහො ච වාදද්වයස්ස පරිබ්‍යත්තොයෙව. කිඤ්ච භියෝ‍යා අනෙකවිධසමුස්සයෙ එකවිධසමුස්සයෙ ච ඛන්ධපබන්ධෙ අභිනිවෙසභාවතො. චතුබ්බිධොපි හි සස්සතවාදී ජාතිවිසෙසවසෙන නානාවිධරූපකායසන්නිස්සයෙ එව අරූපධම්මපුඤ්ජෙ සස්සතාභිනිවෙසී ජාතො අභිඤ්ඤාණෙන අනුස්සවාදීහි ච රූපකායභෙදග්ගහණතො. තථා ච වුත්තං ''තතො චුතො අමුත්‍ර උදපාදි''න්ති (දී. නි. 1.32) ''චවන්ති උපපජ්ජන්තී''ති ච ආදි. විසෙසලාභී එකච්චසස්සතිකො අනුපධාරිතභෙදසමුස්සයෙව ධම්මපබන්ධෙ සස්සතාකාරග්ගහණෙන අභිනිවිසනං ජනෙසි එකභවපරියාපන්නඛන්ධසන්තානවිසයත්තා තදභිනිවෙසස්ස. තථා ච තීසුපි වාදෙසු ''තං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, තතො පරං නානුස්සරතී''ති එත්තකමෙව වුත්තං, තක්කීනං පන සස්සතෙකච්චසස්සතවාදීනං සස්සතාභිනිවෙසවිසෙසො රූපාරූපධම්මවිසයතාය සුපාකටොයෙවාති.

39. **දීඝස්ස කාලස්ස අතික්කමෙනාති** විවට්ටවිවට්ටට්ඨායීනං අපගමෙන. අනෙකත්ථත්තා ධාතූනං **සං**-සද්දෙන යුත්තො **වට්ට**-සද්දො විනාසවාචීති ආහ **''විනස්සතී''**ති, සඞ්ඛයවසෙන වත්තතීති අත්ථො. විපත්තිකරමහාමෙඝසමුප්පත්තිතො පට්ඨාය හි යාව අණුසහගතොපි සඞ්ඛාරො න හොති, තාව ලොකො සංවට්ටතීති වුච්චති. **ලොකොති** චෙත්ථ පථවීආදිභාජනලොකො අධිප්පෙතො. **උපරිබ්‍රහ්මලොකෙසූති** පරිත්තසුභාදීසු රූපීබ්‍රහ්මලොකෙසු. අග්ගිනා හි කප්පවුට්ඨානං ඉධාධිප්පෙතං බහුලං පවත්තනතො. තෙනෙවාහ භගවා ''ආභස්සරසංවත්තනිකා හොන්තී''ති. **අරූපෙසු වාති වා**-සද්දෙන සංවට්ටමානලොකධාතුහි අඤ්ඤලොකධාතූසු වාති විකප්පනං වෙදිතබ්බං. න හි ''සබ්බෙ අපායසත්තා තදා රූපාරූපභවෙසු උප්පජ්ජන්තී''ති සක්කා විඤ්ඤාතුං අපායෙසු දීඝතමායුකානං මනුස්සලොකූපපත්තියා අසම්භවතො. සතිපි සබ්බසත්තානං අභිසඞ්ඛාරමනසා නිබ්බත්තභාවෙ බාහිරපච්චයෙහි විනා මනසාව නිබ්බත්තත්තා ''මනොමයා''ති වුච්චන්ති රූපාවචරසත්තා. යදි එවං කාමභවෙ ඔපපාතිකසත්තානම්පි මනොමයභාවො ආපජ්ජතීති? නාපජ්ජති අධිචිත්තභූතෙන අතිසයමනසා නිබ්බත්තසත්තෙසු මනොමයවොහාරතොති දස්සන්තො ආහ **''ඣානමනෙන නිබ්බත්තත්තා මනොමයා''**ති. එවං අරූපාවචරසත්තානම්පි මනොමයභාවො ආපජ්ජතීති චෙ? න, තත්ථ බාහිරපච්චයෙහි නිබ්බත්තෙතබ්බතාසඞ්කාය එව අභාවතො, ''මනසාව නිබ්බත්තා''ති අවධාරණාසම්භවතො. නිරුළ්හො වායං ලොකෙ මනොමයවොහාරො රූපාවචරසත්තෙසු. තථා හි ''අන්නමයො පානමයො මනොමයො ආනන්දමයො විඤ්ඤාණමයො''ති පඤ්චධා අත්තානං වෙදවාදිනො වදන්ති. උච්ඡෙදවාදෙපි වක්ඛති ''දිබ්බො රූපී මනොමයො''ති (දී. නි. 1.86). සොභනා පභා එතෙසු සන්තීති **සුභා. ''උක්කංසෙනා''**ති ආභස්සරදෙවෙ සන්ධායාහ, පරිත්තාභා අප්පමාණාභා පන ද්වෙ චත්තාරො ච කප්පෙ තිට්ඨන්ති. **අට්ඨකප්පෙති** අට්ඨ මහාකප්පෙ.

40. **සණ්ඨාතීති** සම්පත්තිකරමහාමෙඝසමුප්පත්තිතො පට්ඨාය පථවීසන්ධාරකූදකතංසන්ධාරකවායුමහාපථවීආදීනං සමුප්පත්තිවසෙන ඨාති, ''සම්භවතී'' ඉච්චෙව වා අත්ථො අනෙකත්ථත්තා ධාතූනං. **පකතියාති** සභාවෙන, තස්ස ''සුඤ්ඤ''න්ති ඉමිනා සම්බන්ධො. තත්ථ කාරණමාහ **''නිබ්බත්තසත්තානං නත්ථිතාය''**ති, අනුප්පන්නත්තාති අත්ථො, තෙන යථා එකච්චානි විමානානි තත්ථ නිබ්බත්තසත්තානං චුතත්තා සුඤ්ඤානි හොන්ති, න එවමිදන්ති දස්සෙති. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජබ්‍රහ්මපුරොහිතමහාබ්‍රහ්මානො බ්‍රහ්මකායිකා, තෙසං නිවාසො භූමිපි **''බ්‍රහ්මකායිකා''**ති වුත්තා. කම්මං උපනිස්සයවසෙන පච්චයො එතිස්සාති **කම්මපච්චයා. අථ** වා තත්ථ නිබ්බත්තසත්තානං විපච්චනකකම්මස්ස සහකාරීපච්චයභාවතො, කම්මස්ස පච්චයාති **කම්මපච්චයා** . උතු සමුට්ඨානං එතිස්සාති **උතුසමුට්ඨානා. ''කම්මපච්චයඋතුසමුට්ඨානා''**ති වා පාඨො, කම්මසහායො පච්චයො, කම්මස්ස වා සහායභූතො පච්චයො කම්මපච්චයො , සොව උතු කම්මපච්චයඋතු, සො සමුට්ඨානං එතිස්සාති යොජෙතබ්බං. **එත්ථාති** ''බ්‍රහ්මවිමාන''න්ති වුත්තාය බ්‍රහ්මකායිකභූමියා. කථං පණීතාය දුතියජ්ඣානභූමියං ඨිතානං හීනාය පඨමජ්ඣානභූමියා උපපත්ති හොතීති ආහ **''අථ සත්තාන''**න්තිආදි. **ඔතරන්තීති** උපපජ්ජනවසෙන හෙට්ඨාභූමිං ගච්ඡන්ති.

අප්පායුකෙති යං උළාරං පුඤ්ඤකම්මං කතං, තස්ස උප්පජ්ජනාරහවිපාකපබන්ධතො අප්පපරිමාණායුකෙ. **ආයුප්පමාණෙනෙවාති** පරමායුප්පමාණෙනෙව. කිං පනෙතං පරමායු නාම, කථං වා තං පරිච්ඡින්නපමාණන්ති? වුච්චතෙ – යො තෙසං තෙසං සත්තානං තස්මිං තස්මිං භවවිසෙසෙ පුරිමසිද්ධභවපත්ථනූපනිස්සයවසෙන සරීරාවයවවණ්ණසණ්ඨානපමාණාදිවිසෙසා විය තංතංගතිනිකායාදීසු යෙභුය්‍යෙන නියතපරිච්ඡෙදො ගබ්භසෙය්‍යකකාමාවචරදෙවරූපාවචරසත්තානං සුක්කසොණිතඋතුභොජනාදි උතුආදිපච්චයුප්පන්නපච්චයුපත්ථම්භිතො විපාකපබන්ධස්ස ඨිතිකාලනියමො, සො යථාසකං ඛණමත්තාවට්ඨායීනම්පි අත්තනො සහජාතානං රූපාරූපධම්මානං ඨපනාකාරවුත්තිතාය පවත්තකානි රූපාරූපජීවිතින්ද්‍රියානි යස්මා න කෙවලං නෙසං ඛණඨිතියා එව කාරණභාවෙන අනුපාලකානි, අථ ඛො යාව භවඞ්ගුපච්ඡෙදා අනුපබන්ධස්ස අවිච්ඡෙදහෙතුභාවෙනාපි, තස්මා ආයුහෙතුකත්තා කාරණූපචාරෙන ආයු, උක්කංසපරිච්ඡෙදවසෙන පරමායූති ච වුච්චති. තං පන දෙවානං නෙරයිකානං උත්තරකුරුකානඤ්ච නියතපරිච්ඡෙදං, උත්තරකුරුකානං පන එකන්තනියතපරිච්ඡෙදමෙව, අවසිට්ඨමනුස්සපෙතතිරච්ඡානානං පන චිරට්ඨිතිසංවත්තනිකකම්මබහුලෙ කාලෙ තංකම්මසහිතසන්තානජනිතසුක්කසොණිතප්පච්චයානං තංමූලකානඤ්ච චන්දසූරියසමවිසමපරිවත්තනාදිජනිතඋතුආහාරාදිසමවිසම පච්චයානං වසෙන චිරාචිරකාලතො අනියතපරිච්ඡෙදං, තස්ස ච යථා පුරිමසිද්ධභවපත්ථනාවසෙන තංතංගතිනිකායාදීසු වණ්ණසණ්ඨානාදිවිසෙසනියමො සිද්ධො දස්සනානුස්සවාදීහි,

තථා ආදිතො ගහණසිද්ධියා. එවං තාසු තාසු උපපත්තීසු නිබ්බත්තසත්තානං යෙභුය්‍යෙන සමප්පමාණට්ඨිතිකාලං දස්සනානුස්සවෙහි ලභිත්වා තං පරමතං අජ්ඣොසාය පවත්තිතභවපත්ථනාවසෙන ආදිතො පරිච්ඡෙදනියමො වෙදිතබ්බො. යස්මා පන කම්මං තාසු තාසු උපපත්තීසු යථා තංතංඋපපත්තිනියතවණ්ණාදිනිබ්බත්තනෙ සමත්ථං, එවං නියතායුපරිච්ඡෙදාසු උපපත්තීසු පරිච්ඡෙදාතික්කමෙන විපාකනිබ්බත්තනෙ සමත්ථං න හොති, තස්මා වුත්තං **“ආයුප්පමාණෙනෙව චවන්තී”**ති. යස්මා පන උපත්ථම්භකසහායෙහි අනුපාලකප්පච්චයෙහි උපාදින්නකක්ඛන්ධානං පවත්තෙතබ්බාකාරො අත්ථතො පරමායු, තස්ස යථාවුත්තපරිච්ඡෙදානතික්කමනතො සතිපි කම්මාවසෙසෙ ඨානං න සම්භවති, තෙන වුත්තං **“අත්තනො පුඤ්ඤබලෙනෙව ඨාතුං න සක්කොතී”**ති. **කප්පං වා**ති අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකප්පං වා තස්ස උපඩ්ඪං වා උපඩ්ඪකප්පතො ඌනමධිකං වාති විකප්පනත්ථො **වා**-සද්දො.

41. **අනභිරතී**ති එකවිහාරෙන අනභිරති. සා පන යස්මා අඤ්ඤෙහි සමාගමිච්ඡා හොති, තෙන වුත්තං **“අපරස්සාපි සත්තස්ස ආගමනපත්ථනා”**ති. පියවත්ථුවිරහෙන පියවත්ථුඅලාභෙන වා චිත්තවිඝාතො **උක්කණ්ඨිතා,** සා අත්ථතො දොමනස්සචිත්තුප්පාදො යෙවාති ආහ **“පටිඝසම්පයුත්තා”**ති. දීඝරත්තං ඣානරතියා රමමානස්ස වුත්තප්පකාරං අනභිරතිනිමිත්තං උප්පන්නා “මම”න්ති ච “අහ”න්ති ච ගහණස්ස කාරණභූතා තණ්හාදිට්ඨියො ඉධ **පරිතස්සනා.** තා පන චිත්තස්ස පුරිමාවත්ථාය චලනං කම්පනන්ති ආහ **“උබ්බිජ්ජනා ඵන්දනා”**ති. තෙනෙවාහ **“තණ්හාතස්සනාපි දිට්ඨිතස්සනාපි වට්ටතී”**ති. යං පන අත්ථුද්ධාරෙ “අහො වත අඤ්ඤෙපි සත්තා ඉත්ථත්තං ආගච්ඡෙය්‍යුන්ති අයං තණ්හාතස්සනා නාමා”ති වුත්තං, තං දිට්ඨිතස්සනාය විසුං උදාහරණං දස්සෙන්තෙන තණ්හාතස්සනංයෙව තතො නිද්ධාරෙත්වා වුත්තං, න පන තත්ථ දිට්ඨිතස්සනාය අභාවතොති දට්ඨබ්බං. **තාසතස්සනා** චිත්තුත්‍රාසො. **භයානකන්ති** භෙරවාරම්මණනිමිත්තං බලවභයං. තෙන සරීරස්ස ථද්ධභාවො **ඡම්භිතත්තං භයං සංවෙගන්ති** එත්ථ **භයන්ති** භඞ්ගානුපස්සනාය චිණ්ණන්තෙ සබ්බසඞ්ඛාරතො භායනවසෙන උප්පන්නං භයඤාණං. **සංවෙගන්ති** සහොත්තප්පඤාණං, ඔත්තප්පමෙව වා. **සන්තාසන්ති** ආදීනවනිබ්බිදානුපස්සනාහි සඞ්ඛාරෙහි සන්තස්සනඤාණං. සහ බ්‍යායති පවත්තති, දොසං වා ඡාදෙතීති සහබ්‍යො, සහායො, තස්ස භාවං **සහබ්‍යතං.**

42. **අභිභවිත්වා ඨිතො** ඉමෙ සත්තෙති අධිප්පායො. යස්මා පන සො පාසංසභාවෙන උත්තමභාවෙන ච “තෙ සත්තෙ අභිභවිත්වා ඨිතො”ති අත්තානං මඤ්ඤති, තස්මා වුත්තං **“ජෙට්ඨකොහමස්මී”**ති. **අඤ්ඤදත්ථු දසොති** දස්සනෙ අන්තරායාභාවවචනෙන, ඤෙය්‍යවිසෙසපරිග්ගාහිකභාවෙන ච අනාවරණදස්සාවිතං පටිජානාතීති ආහ **“සබ්බං පස්සාමීති අත්ථො”**ති. **භූතභබ්‍යානන්ති** අහෙසුන්ති භූතා, භවන්ති භවිස්සන්තීති භබ්‍යා, අට්ඨකථායං පන වත්තමානකාලවසෙනෙව භබ්‍ය-සද්දස්ස අත්ථො දස්සිතො. **පඨමචිත්තක්ඛණෙති** පටිසන්ධිචිත්තක්ඛණෙ. කිඤ්චාපි සො බ්‍රහ්මා අනවට්ඨිතදස්සනත්තා පුථුජ්ජනස්ස පුරිමතරජාතිපරිචිතම්පි කම්මස්සකතඤ්ඤාණං විස්සජ්ජෙත්වා විකුබ්බනිද්ධිවසෙන චිත්තුප්පත්තිමත්තපටිබද්ධෙන සත්තනිම්මානෙන විපල්ලට්ඨො “අහං ඉස්සරො කත්තා නිම්මාතා”තිආදිනා ඉස්සරකුත්තදස්සනං පක්ඛන්දමානො අභිනිවිසනවසෙනෙව පතිට්ඨිතො, න පතිට්ඨාපනවසෙන “තස්ස එවං හොතී”ති වුත්තත්තා, පතිට්ඨාපනක්කමෙනෙව පන තස්ස සො අභිනිවෙසො ජාතොති දස්සනත්ථං **“කාරණතො සාධෙතුකාමො”**ති, **“පටිඤ්ඤං කත්වා”**ති ච වුත්තං. තෙනාහ භගවා “තං කිස්ස හෙතු”තිආදි. තත්ථ **මනොපණිධී**ති මනසා එව පත්ථනා, තථා චිත්තප්පවත්තිමත්තමෙවාති අත්ථො, **ඉත්ථභාවන්ති** ඉදප්පකාරතං. යස්මා පන ඉත්ථන්ති බ්‍රහ්මත්තභාවො ඉධාධිප්පෙතො, තස්මා **“බ්‍රහ්මභාවන්ති අත්ථො”**ති වුත්තං. නනු ච දෙවානං උපපත්තිසමනන්තරං “ඉමිස්සා නාම ගතියා චවිත්වා ඉමිනා නාම කම්මුනා ඉධූපපන්නා”ති පච්චවෙක්ඛණා හොතීති? සච්චං හොති, සා පන පුරිමජාතීසු කම්මස්සකතඤ්ඤාණෙ සම්මදෙව නිවිට්ඨජ්ඣාසයානං. ඉමෙ පන සත්තා පුරිමාසුපි ජාතීසු ඉස්සරකුත්තදස්සනවසෙන විනිබන්ධාභිනිවෙසා අහෙසුන්ති දට්ඨබ්බං. තෙන වුත්තං **“ඉමිනා මය”**න්තිආදි.

43. ඊසතීති ඊසො, අභිභූති අත්ථො. මහා ඊසො මහෙසො, සුප්පතිට්ඨමහෙසතාය පන පරෙහි “මහෙසො”ති අක්ඛාතබ්බතාය මහෙසක්ඛො, අතිසයෙන මහෙසක්ඛො **මහෙසක්ඛතරොති** වචනත්ථො දට්ඨබ්බො. යස්මා පන සො මහෙසක්ඛභාවො ආධිපතෙය්‍යපරිවාරසම්පත්තියා විඤ්ඤායති, තස්මා **“ඉස්සරියපරිවාරවසෙන මහායසතරො”**ති වුත්තං.

44. **ඉධෙව ආගච්ඡතීති** ඉමස්මිං මනුස්සලොකෙ එව පටිසන්ධිවසෙන ආගච්ඡති. **යං අඤ්ඤතරො සත්තොති** එත්ථ **යන්ති** නිපාතමත්තං, කරණෙ වා පච්චත්තනිද්දෙසො, යෙන ඨානෙනාති අත්ථො, කිරියාපරාමසනං වා. **ඉත්ථත්තං ආගච්ඡතීති** එත්ථ යදෙතං ඉත්ථත්තස්ස ආගමනං, එතං ඨානං විජ්ජතීති අත්ථො. එස නයො **“පබ්බජති, චෙතොසමාධිං ඵුසති, පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරතී”**ති එතෙසුපි පදෙසු. “ඨානං ඛො පනෙතං භික්ඛවෙ විජ්ජති, යං අඤ්ඤතරො සත්තො”ති ඉමඤ්හි පදං “පබ්බජතී”තිආදීහි පදෙහි පච්චෙකං යොජෙතබ්බන්ති.

45. ඛිඩ්ඩාය පදුස්සන්තීති ඛිඩ්ඩාපදොසිනො, ඛිඩ්ඩාපදොසිනො එව **ඛිඩ්ඩාපදොසිකා,** ඛිඩ්ඩාපදොසො වා එතෙසං අත්ථීති **ඛිඩ්ඩාපදොසිකා.** අතික්කන්තවෙලං **අතිවෙලං,** ආහාරූපභොගකාලං අතික්කමිත්වාති අත්ථො. මෙථුනසම්පයොගෙන උප්පජ්ජනකසුඛං **කෙළිහස්සසුඛං රතිධම්මො** රතිසභාවො. **ආහාරන්ති** එත්ථ කො දෙවානං ආහාරො, කා ආහාරවෙලාති? සබ්බෙසම්පි කාමාවචරදෙවානං සුධා ආහාරො, සා හෙට්ඨිමෙහි උපරිමානං පණීතතමා හොති, තං යථාසකං දිවසවසෙන දිවසෙ දිවසෙ භුඤ්ජන්ති. කෙචි පන “බිළාරපදප්පමාණං සුධාහාරං භුඤ්ජන්ති, සො ජිව්හාය ඨපිතමත්තො යාව කෙසග්ගනඛග්ගා කායං ඵරති, තෙසංයෙව දිවසවසෙන සත්තදිවසෙ යාපනසමත්ථො ච හොතී”ති වදන්ති. **“නිරන්තරං ඛාදන්තා පිවන්තා”**ති ඉදං පරිකප්පනවසෙන වුත්තං. **කම්මජතෙජස්ස බලවභාවො** උළාරපුඤ්ඤනිබ්බත්තත්තා, උළාරගරුසිනිද්ධසුධාහාරජීරණතො ච. **කරජකායස්ස මන්දභාවො** මුදුසුඛුමාලභාවතො.

තෙනෙව හි භගවා ඉන්දසාලගුහායං පකතිපථවියං සණ්ඨාතුං අසක්කොන්තං සක්කං දෙවරාජානං ‘‘ඔළාරිකං කායං අධිට්ඨෙහී’’ති ආහ. **තෙසන්ති** මනුස්සානං. **වත්ථුන්ති** කරජකායං. **කෙචීති** අභයගිරිවාසිනො.

47. **මනෙනාති** ඉස්සාපකතත්තා පදුට්ඨෙන මනසා. උසූයාවසෙන මනසොව පදොසො මනොපදොසො, සො එතෙසං අත්ථී විනාසහෙතුභූතොති **මනොපදොසිකාති** එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **අකුද්ධො රක්ඛතීති** කුද්ධස්ස සො කොධො ඉතරස්මිං අකුජ්ඣන්තෙ අනුපාදානො එකවාරමෙව උප්පත්තියා අනාසෙවනො වාචෙතුං න සක්කොති උදකන්තං පත්වා අග්ගි විය නිබ්බායති, තස්මා අකුද්ධො තං චවනතො රක්ඛති, උභොසු පන කුද්ධෙසු භියොයා භියොයා අඤ්ඤමඤ්ඤම්හි පරිවඩ්ඪනවසෙන තිඛිණසමුදාචාරො නිස්සයදහනරසො කොධො උප්පජ්ජමානො හදයවත්ථුං නිදහන්තො අච්චන්තසුඛුමාලකරජකායං විනාසෙති, තතො සකලොපි අත්තභාවො අන්තරධායති. තෙනාහ **‘‘උභොසු පනා’’**තිආදි . තථා චාහ භගවා ‘‘අඤ්ඤමඤ්ඤං පදුට්ඨචිත්තා කිලන්තකායා…පෙ…. චවන්තී’’ති. **ධම්මතාති** ධම්මනියාමො. සො ච තෙසං කරජකායස්ස මන්දතාය, තථාඋප්පජ්ජනකකොධස්ස ච බලවතාය ඨානසො චවනං, තෙසං රූපාරූපධම්මානං සභාවොති අධිප්පායො.

49. **චක්ඛාදීනං භෙදං පස්සතීති** විරොධිපච්චයසන්නිපාතෙ විකාරාපත්තිදස්සනතො, අන්තෙ ච අදස්සනූපගමනතො විනාසං පස්සති ඔළාරිකත්තා රූපධම්මභෙදස්ස. **පච්චයං දත්වාති** අනන්තරපච්චයාදිවසෙන පච්චයො හුත්වා. **‘‘බලවතර’’**න්ති චිත්තස්ස ලහුතරං භෙදං සන්ධාය වුත්තං. තථා හි එකස්මිං රූපෙ ධරන්තෙයෙව සොළස චිත්තානි භිජ්ජන්ති. **භෙදං න පස්සතීති** ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජන්තම්පි චිත්තං පරස්ස අනන්තරපච්චයභාවෙනෙව භිජ්ජතීති පුරිමචිත්තස්ස අභාවං පටිච්ඡාදෙත්වා විය පච්ඡිමචිත්තස්ස උප්පත්තිතො භාවපක්ඛො බලවතරො පාකටො ච හොති, න අභාවපක්ඛොති චිත්තස්ස විනාසං න පස්සති, අයඤ්ච අත්ථො අලාතචක්කදස්සනෙන සුපාකටො විඤ්ඤායති. යස්මා පන තක්කීවාදී නානත්තනයස්ස දූරතරතාය එකත්තනයස්සපි මිච්ඡාගහිතත්තා ‘‘යදෙවිදං විඤ්ඤාණං සබ්බදාපි එකරූපෙන පවත්තති, අයමෙව අත්තා නිච්චො’’තිආදිනා අභිනිවෙසං ජනෙති, තස්මා වුත්තං **‘‘සො තං අපස්සන්තො’’**තිආදි.

අන්තානන්තවාදවණ්ණනා

53. **අන්තානන්තිකාති** එත්ථ අමති ගච්ඡති එත්ථ සභාවො ඔසානන්ති අන්තො, මරියාදා. තප්පටිසෙධෙන අනන්තො, අන්තො ච අනන්තො ච අන්තානන්තො ච නෙවන්තානානන්තො ච අන්තානන්තා සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, එකසෙසෙන වා ‘‘නාමරූපපච්චයා සළායතන’’න්තිආදීසු (ම. නි. 3.176; සං. නි. 2.1; උදා. 1) විය. කස්ස පන අන්තානන්තොති? ලොකීයති සංසාරනිස්සරණත්ථිකෙහි දිට්ඨිගතිකෙහි, ලොකීයන්ති වා එත්ථ තෙහි පුඤ්ඤාපුඤ්ඤං තබ්බිපාකො චාති ලොකොති සඞ්ඛ්‍යං ගතස්ස අත්තනො. තෙනාහ භගවා ‘‘අන්තානන්තං ලොකස්ස පඤ්ඤපෙන්තී’’ති. කො පන එසො අත්තාති? ඣානවිසයභූතකසිණනිමිත්තං. තත්ථ හි අයං දිට්ඨිගතිකො ලොකසඤ්ඤී. තථා ච වුත්තං ‘‘තං ලොකොති ගහෙත්වා’’ති. කෙචි පන ‘‘ඣානං තංසම්පයුත්තධම්මා ච ඉධ ‘අත්තා , ලොකො’ති ච ගහිතා’’ති වදන්ති. අන්තානන්තසහචරිතවාදො අන්තානන්තො, යථා ‘‘කුන්තා පචරන්තී’’ති අන්තානන්තසන්නිස්සයො වා යථා ‘‘මඤ්චා ඝොසන්තී’’ති. සො එතෙසං අත්ථීති **අන්තානන්තිකා.** තෙ පන යස්මා යථාවුත්තනයෙන අන්තානන්තො වාදො දිට්ඨි එතෙසන්ති **‘‘අන්තානන්තවාදා’’**ති වුච්චන්ති. තස්මා අට්ඨකථායං ‘‘අන්තානන්තවාදා’’ති වත්වා ‘‘අන්තං වා’’තිආදිනා අත්ථො විභත්තො.

එත්ථාහ – යුත්තං තාව පුරිමානං තිණ්ණං වාදීනං අන්තත්තඤ්ච අනන්තත්තඤ්ච අන්තානන්තත්තඤ්ච ආරබ්භ පවත්තවාදත්තා අන්තානන්තිකත්තං, පච්ඡිමස්ස පන තදුභයපටිසෙධනවසෙන පවත්තවාදත්තා කථ අන්තානන්තිකත්තන්ති? තදුභයපටිසෙධනවසෙන පවත්තවාදත්තා එව. යස්මා අන්තානන්තපටිසෙධවාදොපි අන්තානන්තවිසයො එව තං ආරබ්භ පවත්තත්තා. එතදත්ථංයෙව හි සන්ධාය අට්ඨකථායං ‘‘ආරබ්භ පවත්තවාදා’’ති වුත්තං. අථ වා යථා තතියවාදෙ දෙසභෙදවසෙන එකස්සෙව අන්තවන්තතා අනන්තතා ච සම්භවති, එවං තක්කීවාදෙපි කාලභෙදවසෙන උභයසම්භවතො අඤ්ඤමඤ්ඤපටිසෙධෙන උභයඤ්ඤෙව වුච්චති. කථං? අන්තවන්තතාපටිසෙධෙන හි අනන්තතා වුච්චති, අනන්තතාපටිසෙධෙන ච අන්තවන්තතා, අන්තානන්තානඤ්ච න තතියවාදභාවො කාලභෙදස්ස අධිප්පෙතත්තා. ඉදං වුත්තං හොති – යස්මා අයං ලොකසඤ්ඤිතො අත්තා අධිගතවිසෙසෙහි මහෙසීහි අනන්තො කදාචි සක්ඛිදිට්ඨොති අනුසූයති, තස්මා නෙවන්තවා. යස්මා පන තෙහියෙව කදාචි අන්තවා සක්ඛිදිට්ඨොති අනුසූයති, තස්මා න පන අනන්තොති. යථා ච අනුස්සුතිතක්කීවසෙන, එවං ජාතිස්සරතක්කී ආදීනඤ්ච වසෙන යථාසම්භවං යොජෙතබ්බං. අයඤ්හි තක්කිකො අවඩ්ඪිතභාවපුබ්බකත්තා පටිභාගනිමිත්තානං වඩ්ඪිතභාවස්ස වඩ්ඪිතකාලවසෙන අප්පච්චක්ඛකාරිතාය අනුස්සවාදිමත්තෙ ඨත්වා ‘‘නෙවන්තවා’’ති පටික්ඛිපති. අවඩ්ඪිතකාලවසෙන පන ‘‘න පනානන්තො’’ති, න පන අන්තතානන්තතානං අච්චන්තමභාවෙන යථා තං ‘‘නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී’’ති. පුරිමවාදත්තයපටික්ඛෙපො ච අත්තනා යථාධිප්පෙතප්පකාරවිලක්ඛණතාය තෙසං, අවස්සඤ්චෙතං එවං විඤ්ඤාතබ්බං, අඤ්ඤථා වික්ඛෙපපක්ඛංයෙව භජෙය්‍ය චතුත්ථවාදො. න හි අන්තතාඅනන්තතාතදුභයවිනිමුත්තො අත්තනො පකාරො අත්ථි, තක්කීවාදී ච යුත්තිමග්ගකො, කාලභෙදවසෙන ච තදුභයං එකස්මිම්පි න න යුජ්ජතීති.

කෙචි පන යදි පනායං අත්තා අන්තවා සියා, දූරදෙසෙ උපපජ්ජනානුස්සරණාදි කිච්චනිප්ඵත්ති න සියා. අථ අනන්තො, ඉධ ඨිතස්ස දෙවලොකනිරයාදීසු සුඛදුක්ඛානුභවනම්පි සියා. සචෙ පන අන්තවා ච අනන්තො ච, තදුභයදොසසමායොගො. තස්මා ‘‘අන්තවා, අනන්තො’’ති ච අබ්‍යාකරණීයො අත්තාති එවං තක්කනවසෙන චතුත්ථවාදප්පවත්තිං වණ්ණෙන්ති. එවම්පි යුත්තං තාව පච්ඡිමවාදීද්වයස්ස අන්තානන්තිකත්තං අන්තානන්තානං වසෙන උභයවිසයත්තා තෙසං වාදස්ස. පුරිමවාදීද්වයස්ස පන කථං විසුං අන්තානන්තිකත්තන්ති? උපචාරවුත්තියා. සමුදිතෙසු හි

අන්තානන්තවාදීසු පවත්තමානො අන්තානන්තික-සද්දො තත්ථ නිරුළ්හතාය පච්චෙකම්පි අන්තානන්තිකවාදීසු පවත්තති, යථා අරූපජ්ඣානෙසු පච්චෙකං අට්ඨවිමොක්ඛපරියායො, යථා ච ලොකෙ සත්තාසයොති. අථ වා අභිනිවෙසතො පුරිමකාලප්පවත්තිවසෙන අයං තත්ථ වොහාරො කතො. තෙසඤ්හි දිට්ඨිගතිකානං තථාරූපචෙතොසමාධිසමධිගමතො පුබ්බකාලං ''අන්තවා නු අයං ලොකො, අනන්තො නූ''ති උභයාකාරාවලම්බිනො පරිවිතක්කස්ස වසෙන නිරුළ්හො අන්තානන්තිකභාවො විසෙසලාභෙන තත්ථ උප්පන්නෙපි එකංසග්ගාහෙ පුරිමසිද්ධරුළ්හියා වොහරීයතීති.

54-60. **වුත්තනයෙනා**ති ''තක්කයතීති තක්කී''තිආදිනා (දී. නි. අට්ඨ. 1.34) සද්දතො, ''චතුබ්බිධො තක්කී''තිආදිනා (දී. නි. අට්ඨ. 1.34) අත්ථතො ච සස්සතවාදෙ වුත්තවිධිනා. **දිට්ඨපුබ්බානුසාරෙනා**ති දස්සනභූතෙන විඤ්ඤාණෙන උපලද්ධපුබ්බස්ස අන්තවන්තාදිනො අනුස්සරණෙන. එවඤ්ච කත්වා අනුස්සුතිතක්කීසුද්ධතක්කීනම්පි ඉධ සඞ්ගහො සිද්ධො හොති. අථ වා දිට්ඨග්ගහණෙනෙව ''නච්චගීතවාදිතවිසූකදස්සනා''තිආදීසු (දී. නි. 10, 194) විය සුතාදීනම්පි ගහිතතා වෙදිතබ්බා. ''අන්තවා''තිආදිනා ඉච්ඡිතස්ස අත්තනො සබ්බදා භාවපරාමසනවසෙනෙව ඉමෙසං වාදානං පවත්තනතො සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තථා හි වක්ඛති ''සෙසා සස්සතදිට්ඨියො''ති (දී. නි. අට්ඨ. 97-98).

අමරාවික්ඛෙපවාදවණ්ණනා

61. **න මරතී**ති න උච්ඡිජ්ජති. ''එවම්පි මෙ නො''තිආදිනා **විවිධො** නානප්පකාරො **ඛෙපො** පරෙන පරවාදීනං ඛිපනං **වික්ඛෙපො.** අමරාය දිට්ඨියා වාචාය ච වික්ඛිපන්තීති වා අමරාවික්ඛෙපිනො. අමරාවික්ඛෙපිනො එව **අමරාවික්ඛෙපිකා. ඉතො චිතො ච සන්ධාවති** එකස්මිං සභාවෙ අනවට්ඨානතො. අමරා විය වික්ඛිපන්තීති වා පුරිමනයෙනෙව සද්දත්ථො දට්ඨබ්බො.

62. වික්ඛෙපවාදිනො උත්තරිමනුස්සධම්මෙ, අකුසලධම්මෙපි සභාවභෙදවසෙනෙව ඤාතුං ඤාණබලං නත්ථීති කුසලාකුසලපදානං කුසලාකුසලකම්මපථවසෙනෙව අත්ථො. පඨමනයවසෙනෙව අපරියන්තවික්ඛෙපතාය අමරාවික්ඛෙපං විභාවෙතුං **''එවන්තිපි මෙ නොති අනියමිතවික්ඛෙපො''**ති වුත්තං. තත්ථ **අනියමිතවික්ඛෙපො**ති සස්සතාදීසු එකස්මිම්පි පකාරෙ අට්ඨත්වා වික්ඛෙපකරණං, පරවාදිනා යස්මිං කිස්මිඤ්චි පුච්ඡිතෙ පකාරෙ තස්ස පටික්ඛෙපොති අත්ථො. දුතියනයවසෙන අමරාසදිසාය අමරාය වික්ඛෙපං දස්සෙතුං **''ඉදං කුසලන්ති වා පුට්ඨො''**තිආදිමාහ. අථ වා ''එවන්තිපි මෙ නො''තිආදිනා අනියමතොව සස්සතෙකච්චසස්සතුච්ඡෙදතක්කීවාදානං පටිසෙධනෙන තං තං වාදං පටික්ඛිපතෙව අපරියන්තවික්ඛෙපවාදත්තා අමරාවික්ඛෙපිනො. අත්තනා පන අනවට්ඨිතවාදත්තා න කිස්මිඤ්චි පක්ඛෙ අවතිට්ඨතීති ආහ **''සයං පන...පෙ.... බ්‍යාකරොතී''**ති. ඉදානි කුසලාදීනං අබ්‍යාකරණෙන තමෙව අනවට්ඨානං විභාවෙති ''ඉදං කුසලන්ති වා පුට්ඨො''තිආදිනා. තෙනෙවාහ **''එකස්මිම්පි පක්ඛෙ න තිට්ඨතී''**ති.

63. කුසලාකුසලං යථාභූතං අප්පජානන්තොපි යෙසමහං සමයෙන කුසලමෙව ''කුසල''න්ති, අකුසලමෙව ච ''අකුසල''න්ති බ්‍යාකරෙය්‍යං, තෙසු තථා බ්‍යාකරණහෙතු ''අහො වත රෙ පණ්ඩිතො''ති සක්කාරසම්මානං කරොන්තෙසු මම ඡන්දො වා රාගො වා අස්සාති එවම්පෙත්ථ අත්ථො සම්භවති. **දොසො වා පටිඝො වා**ති එත්ථ වුත්තවිපරියායෙන යොජෙතබ්බං. අට්ඨකථායං පන අත්තනො පණ්ඩිතභාවවිසයානං රාගාදීනං වසෙන යොජනා කතා. **''ඡන්දරාගද්වයං උපාදාන''**න්ති අභිධම්මනයෙන වුත්තං. අභිධම්මෙ හි තණ්හාදිට්ඨියොව ''උපාදාන''න්ති ආගතා, සුත්තන්තෙ පන දොසොපි ''උපාදාන''න්ති වුත්තො ''කොධුපාදානවිනිබන්ධා විඝාතං ආපජ්ජන්තී''තිආදීසු. තෙන වුත්තං **''උභයම්පි වා දළ්හග්ගහණවසෙන උපාදාන''**න්ති . **දළ්හග්ගහණං** අමුඤ්චනං. පටිඝොපි හි උපනාහාදිවසෙන පවත්තො ආරම්මණං න මුඤ්චති. **විහනනං** හිංසනං විබාධනං. රාගොපි හි පරිළාහවසෙන සාරද්ධවුත්තිතාය නිස්සයං විබාධතීති. විනාසෙතුකාමතාය ආරම්මණං ගණ්හාතීති සම්බන්ධො.

64. **පණ්ඩිච්චෙනා**ති පඤ්ඤාය. යෙන හි ධම්මෙන යුත්තො ''පණ්ඩිතො''ති වුච්චති, සො ධම්මො පණ්ඩිච්චං, තෙන සුතචින්තාමයං පඤ්ඤං දස්සෙති, න පාකතිකකම්මනිබ්බත්තං සාභාවිකපඤ්ඤං. කත-සද්දස්ස කිරියාසාමඤ්ඤවාචකත්තා ''කතවිජ්ජො''තිආදීසු විය කත-සද්දො ඤාණානුයුත්තතං වදතීති ආහ **''විඤ්ඤාතපරප්පවාදා''**ති. සත්තධා භින්නස්ස වාලග්ගස්ස අංසුකොටිවෙධකො **''වාලවෙධී''**ති අධිප්පෙතො.

65-6. එත්ථ ච කිඤ්චාපි පුරිමානම්පි තිණ්ණං කුසලාදිධම්මසභාවානවබොධතො අත්ථෙව මන්දභාවො, තෙසං පන අත්තනො කුසලාදිධම්මානවබොධස්ස අවබොධවිසෙසො අත්ථි, තදභාවා පච්ඡිමොයෙව මන්දමොමූහභාවෙන වුත්තො. නනු ච පච්ඡිමස්සාපි ''අත්ථි පරොලොකො'ති ඉති චෙ මෙ අස්ස, 'අත්ථි පරොලොකො'ති ඉති තෙ නං බ්‍යාකරෙය්‍යං, එවන්තිපි මෙ නො''තිආදි (දී. නි. 1.65) වචනතො අත්තනො ධම්මානවබොධස්ස අවබොධො අත්ථියෙවාති? කිඤ්චාපි අත්ථි, න තස්ස පුරිමානං විය අපරිඤ්ඤාතධම්මබ්‍යාකරණනිබන්ධනමුසාවාදාදිභයපරිජිගුච්ඡනාකාරො අත්ථි, අථ ඛො මහාමූළ්හොයෙව. අථ වා ''එවන්තිපි මෙ නො''තිආදිනා පුච්ඡාය වික්ඛෙපකරණත්ථං ''අත්ථි පරොලොකො'ති ඉති චෙ මං පුච්ඡසී''ති පුච්ඡාඨපනමෙව තෙන දස්සීයති, න අත්තනො ධම්මානවබොධොති අයමෙව විසෙසෙන ''මන්දො චෙව මොමූහො චා''ති වුත්තො. තෙනෙව හි තථාවාදිනං සඤ්ජයං බෙලට්ඨපුත්තං ආරබ්භ ''අයං ච ඉමෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං සබ්බමන්දො සබ්බමූළ්හො''ති (දී. නි. 1.181) වුත්තං. තත්ථ ''අත්ථි පරොලොකො''ති සස්සතදස්සනවසෙන සම්මාදිට්ඨිවසෙන වා පුච්ඡා. ''නත්ථි පරොලොකො''ති නත්ථිකදස්සනවසෙන

සම්මාදස්සනවසෙන වා පුච්ඡා. ‘‘අත්ථි ච නත්ථි ච පරොලොකො’’ති උච්ඡෙදදස්සනවසෙන සම්මාදිට්ඨිවසෙන එව වා පුච්ඡා. ‘‘නෙව අත්ථි න නත්ථි පරොලොකො’’ති වුත්තප්පකාරත්තයපටික්ඛෙපෙ සති පකාරන්තරස්ස අසම්භවතො අත්ථිතානත්ථිතාහි නවත්තබ්බාකාරො පරොලොකොති වික්ඛෙපඤ්ඤෙව පුරෙක්ඛාරෙන සම්මාදිට්ඨිවසෙන වා පුච්ඡා. සෙසචතුක්කත්තයෙපි වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. පුඤ්ඤසඞ්ඛාරත්තිකො විය හි කායසඞ්ඛාරත්තිකෙන පුරිමචතුක්කසඞ්ගහිතො එව අත්ථො. සෙසචතුක්කත්තයෙන අත්තපරාමාසපුඤ්ඤාදි ඵලතාචොදනානයෙන සඞ්ගහිතොති.

අමරාවික්ඛෙපිකො සස්සතාදීනං අත්තනො අරුච්චනතාය සබ්බත්ථ ‘‘එවන්තිපි මෙ නො’’තිආදිනා වික්ඛෙපඤ්ඤෙව කරොති. තත්ථ ‘‘එවන්තිපි මෙ නො’’තිආදි තත්ථ තත්ථ පුච්ඡිතාකාරපටිසෙධනවසෙන වික්ඛිපනාකාරදස්සනං. නනු ච වික්ඛෙපවාදිනො වික්ඛෙපපක්ඛස්ස අනුජානනං වික්ඛෙපපක්ඛෙ අවට්ඨානං යුත්තරූපන්ති? න, තත්ථාපි තස්ස සම්මූළ්හත්තා, පටික්ඛෙපවසෙනෙව ච වික්ඛෙපවාදස්ස පවත්තනතො. තථා හි සඤ්චයො බෙලට්ඨපුත්තො රඤ්ඤා අජාතසත්තුනා සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං පුට්ඨො පරලොකත්තිකාදීනං පටිසෙධනමුඛෙන වික්ඛෙපං බ්‍යාකාසි.

එත්ථාහ – නනු චායං සබ්බොපි අමරාවික්ඛෙපිකො කුසලාදයො ධම්මෙ, පරලොකත්තිකාදීනි ච යථාභූතං අනවබුජ්ඣමානො තත්ථ තත්ථ පඤ්හං පුට්ඨො පුච්ඡාය වික්ඛෙපනමත්තං ආපජ්ජති, තස්ස කථං දිට්ඨිගතිකභාවො. න හි අවත්තුකාමස්ස විය පුච්ඡිතමත්ථමජානන්තස්ස වික්ඛෙපකරණමත්තෙන දිට්ඨිගතිකතා යුත්තාති? වුච්චතෙ – න හෙව ඛො පුච්ඡාය වික්ඛෙපකරණමත්තෙන තස්ස දිට්ඨිගතිකතා, අථ ඛො මිච්ඡාභිනිවෙසවසෙන. සස්සතාභිනිවෙසෙන මිච්ඡාභිනිවිට්ඨොයෙව හි පුග්ගලො මන්දබුද්ධිතාය කුසලාදිධම්මෙ පරලොකත්තිකාදීනි ච යාථාවතො අප්පටිපජ්ජමානො අත්තනා අවිඤ්ඤාතස්ස අත්ථස්ස පරං විඤ්ඤාපෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය මුසාවාදාදිභයෙන ච වික්ඛෙපං ආපජ්ජතීති. තථා හි වක්ඛති ‘‘යාසං සත්තෙව උච්ඡෙදදිට්ඨියො, සෙසා සස්සතදිට්ඨියො’’ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.97-98) අථ වා පුඤ්ඤපාපානං තබ්බිපාකානඤ්ච අනවබොධෙන අසද්දහනෙන ච තබ්බිසයාය පුච්ඡාය වික්ඛෙපකරණංයෙව සුන්දරන්ති ඛන්තිං රුචිං උප්පාදෙත්වා අභිනිවිසන්තස්ස උප්පන්නා විසුංයෙවෙසා එකා දිට්ඨි සත්තභඞ්ගදිට්ඨි වියාති දට්ඨබ්බං. තථා ච වුත්තං ‘‘පරියන්තරහිතා දිට්ඨිගතිකස්ස දිට්ඨි චෙව වාචා චා’’ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.61). කථං පනස්සා සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහො? උච්ඡෙදවසෙන අනභිනිවෙසතො. නත්ථි කොචි ධම්මානං යථාභූතවෙදී විවාදබහුලත්තා ලොකස්ස, ‘‘එවමෙව’’න්ති පන සද්දන්තරෙන ‘‘ධම්මනිජ්ඣානනා අනාදිකාලිකා ලොකෙ’’ති ගාහවසෙන සස්සතලෙසොපෙත්ථ ලබ්භතියෙව.

අධිච්චසමුප්පන්නවාදවණ්ණනා

67. අධිච්ච යදිච්ඡකං යං කිඤ්චි කාරණං, කස්සචි වුද්ධිපුබ්බං වා විනා සමුප්පන්නොති අත්තලොකසඤ්ඤිතානං ඛන්ධානං අධිච්චුප්පත්තිආකාරාරම්මණං දස්සනං තදාකාරසන්නිස්සයෙන පවත්තිතො, තදාකාරසහචරිතතාය ච ‘‘අධිච්චසමුප්පන්න’’න්ති වුච්චති යථා ‘‘මඤ්චා සොසන්ති, කුන්තා පචරන්තී’’ති ච ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො ආහ **‘‘අධිච්චසමුප්පන්නො අත්තා ච ලොකො චාති දස්සනං අධිච්චසමුප්පන්න’’**න්ති.

68-73. **දෙසනාසීස**න්ති දෙසනාය ජෙට්ඨකභාවෙන ගහණං, තෙන සඤ්ඤංයෙව ධුරං කත්වා භගවතා අයං දෙසනා කතා, න පන තත්ථ අඤ්ඤෙසං අරූපධම්මානං අත්ථිභාවතොති දස්සෙති. තෙනෙවාහ **‘‘අචිත්තුප්පාදා’’**තිආදි. භගවා හි යථා ලොකුත්තරධම්මං දෙසෙන්තො සමාධිං පඤ්ඤං වා ධුරං කරොති, එවං ලොකියධම්මං දෙසෙන්තො චිත්තං සඤ්ඤං වා ධුරං කරොති. තත්ථ ‘‘යස්මිං සමයෙ ලොකුත්තරං ඣානං භාවෙති (ධ. ස. 277) පඤ්චඞ්ගිකො සම්මාසමාධි [දී. නි. 3.355 (ඛ)] පඤ්චඤාණිකො සම්මාසමාධි, [දී. නි. 3.355 (ජ); විභ. 2.804] පඤ්ඤාය චස්ස දිස්වා ආසවා පරික්ඛීණා හොන්තී’’ති (ම. නි. 1.271) තථා ‘‘යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති, (ධ. ස. 1) කිංචිත්තො ත්වං භික්ඛු (පාරා. 146, 180) මනොපුබ්බඞ්ගමා ධම්මා, (ධ. ප. 1, 2; නෙත්ති. 90; පෙටකො. 83) සන්ති භික්ඛවෙ සත්තා නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිනො, (දී. නි. 3.332, 342, 357; අ. නි. 9.24; චූළනි. 83) න නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන’’න්තිආදීනි සුත්තානි (දී. නි. 3.358) එතස්ස අත්ථස්ස සාධකානි දට්ඨබ්බානි. **තිත්ථායතනෙති** අඤ්ඤතිත්ථියසමයෙ. තිත්ථියා හි උපපත්තිවිසෙසෙ විමුත්තිසඤ්ඤිනො, සඤ්ඤාවිරාගාවිරාගෙසු ආදීනවානිසංසදස්සිනො වා හුත්වා අසඤ්ඤසමාපත්තිං නිබ්බත්තෙත්වා අක්ඛණභූමියං උප්පජ්ජන්ති, න සාසනිකා. **වායොකසිණෙ පරිකම්මං කත්වාති** වායොකසිණෙ පඨමාදීනි තීණි ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා තතියජ්ඣානෙ චිණ්ණවසී හුත්වා තතො වුට්ඨාය චතුත්ථජ්ඣානාධිගමාය පරිකම්මං කත්වා. තෙනෙවාහ **‘‘චතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා’’**ති.

කස්මා පනෙත්ථ වායොකසිණෙයෙව පරිකම්මං වුත්තන්ති? වුච්චතෙ – යථෙව හි රූපපටිභාගභූතෙසු කසිණවිසෙසෙසු රූපවිභාවනෙන රූපවිරාගභාවනාසඞ්ඛාතො අරූපසමාපත්තිවිසෙසො සච්ඡිකරීයති, එවං අපරිබ්‍යත්තවිග්ගහතාය අරූපපටිභාගභූතෙ කසිණවිසෙසෙ අරූපවිභාවනෙන අරූපවිරාගභාවනාසඞ්ඛාතො රූපසමාපත්තිවිසෙසො අධිගමීයතීති එත්ථ ‘‘සඤ්ඤා රොගො සඤ්ඤා ගණ්ඩො’’තිආදිනා (ම. නි. 3.24) ‘‘ධි චිත්තං, ධිබ්බතෙ තං චිත්ත’’න්තිආදිනා ච නයෙන අරූපප්පවත්තියා ආදීනවදස්සනෙන, තදභාවෙ ච සන්තපණීතභාවසන්නිට්ඨානෙන රූපසමාපත්තියා අභිසඞ්ඛරණං, රූපවිරාගභාවනා පන සද්ධිං උපචාරෙන අරූපසමාපත්තියො, තත්ථාපි විසෙසෙන පඨමාරුප්පජ්ඣානං. යදි එවං ‘‘පරිච්ඡින්නාකාසකසිණෙපී’’ති වත්තබ්බං. තස්සාපි හි අරූපපටිභාගතා ලබ්භතීති? ඉච්ඡිතමෙවෙතං කෙසඤ්චි අවචනං පනෙත්ථ පුබ්බාචරියෙහි අග්ගහිතභාවෙන. යථා හි රූපවිරාගභාවනා විරජ්ජනීයධම්මභාවමත්තෙන පරිනිප්ඵන්නා, විරජ්ජනීයධම්මපටිභාගභූතෙ ච විසයවිසෙසෙ පාතුභවති, එවං අරූපවිරාගභාවනාපීති වුච්චමානෙ න කොචි විරොධො, තිත්ථියෙහෙව පන තස්සා සමාපත්තියා

පටිපජ්ජිතබ්බතාය, තෙසඤ්ච විසයපථෙසුපනිබන්ධනස්සෙව තස්ස ඣානස්ස පටිපත්තිතො දිට්ඨිවන්තෙහි පුබ්බාචරියෙහි චතුත්ථෙයෙව භූතකසිණෙ අරූපවිරාගභාවනාපරිකම්මං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. කිඤ්ච වණ්ණකසිණෙසු විය පුරිමභූතකසිණත්තයෙපි වණ්ණපටිච්ඡායාව පණ්ණත්ති ආරම්මණං ඣානස්ස ලොකවොහාරානුරොධෙනෙව පවත්තිතො. එවඤ්ච කත්වා විසුද්ධිමග්ගෙ (විසුද්ධි. 1.57) පථවීකසිණස්ස ආදාසචන්දමණ්ඩලූපමාවචනඤ්ච සමත්ථිතං හොති, චතුත්ථං පන භූතකසිණං භූතප්පටිච්ඡායමෙව ඣානස්ස ගොචරභාවං ගච්ඡතීති තස්සෙව අරූපපටිභාගතා යුත්තාති වායොකසිණෙයෙව පරිකම්මං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉධෙවාති පඤ්චවොකාරභවෙයෙව. **තත්ථාති** අසඤ්ඤභවෙ. යදි රූපක්ඛන්ධමත්තමෙව අසඤ්ඤභවෙ පාතුභවති, කථමරූපසන්නිස්සයෙන විනා තත්ථ රූපං පවත්තති, කථං පන රූපසන්නිස්සයෙන විනා අරූපධාතුයං අරූපං පවත්තති, ඉදම්පි තෙන සමානජාතියමෙව. කස්මා? ඉධෙව අදස්සනතො. යදි එවං කබළීකාරාහාරෙන විනා රූපධාතුයං රූපෙන න පවත්තිතබ්බං, කිං කාරණං ? ඉධෙව අදස්සනතො. අපි ච යථා යස්ස චිත්තසන්තානස්ස නිබ්බත්තිකාරණං රූපෙ අවිගතතණ්හං, තස්ස සහ රූපෙන සම්භවතො රූපං නිස්සාය පවත්ති, යස්ස පන නිබ්බත්තිකාරණං රූපෙ විගතතණ්හං, තස්ස විනා රූපෙන රූපනිරපෙක්ඛතාය කාරණස්ස, එවං යස්ස රූපප්පබන්ධස්ස නිබ්බත්තිකාරණං විගතතණ්හං අරූපෙ, තස්ස විනා අරූපෙන පවත්ති හොතීති අසඤ්ඤභවෙ රූපක්ඛන්ධමත්තමෙව නිබ්බත්තති. කථං පන තත්ථ කෙවලො රූපප්පබන්ධො පච්චුප්පන්නපච්චයරහිතො චිරකාලං පවත්තතීති පච්චෙතබ්බං, කිත්තකං වා කාලං පවත්තතීති චොදනං මනසි කත්වා ආහ **"යථා නාම ජියාවෙගුක්ඛිත්තො සරො"**තිආදි, තෙන න කෙවලමාගමොයෙව අයමෙත්ථ යුත්තීති දස්සෙති. **තත්තකමෙව කාලන්ති** උක්කංසතො පඤ්ච මහාකප්පසතානිපි තිට්ඨන්ති අසඤ්ඤසත්තා. **ඣානවෙගෙති** අසඤ්ඤසමාපත්තිපරික්ඛතෙ කම්මවෙගෙ. **අන්තරධායතීති** පච්චයනිරොධෙන නිරුජ්ඣති නප්පවත්තති.

ඉධාති කාමභවෙ. කථං පන අනෙකකප්පසතසමතික්කමෙන චිරනිරුද්ධතො විඤ්ඤාණතො ඉධ විඤ්ඤාණං සමුප්පජ්ජති. න හි නිරුද්ධෙ චක්ඛුම්හි චක්ඛුවිඤ්ඤාණමුප්පජ්ජමානං දිට්ඨන්ති? නයිදමෙකන්තතො දට්ඨබ්බං. චිරනිරුද්ධම්පි හි චිත්තං සමානජාතිකස්ස අන්තරානුප්පජ්ජනතො අනන්තරපච්චයමත්තං හොතියෙව, න බීජං, බීජං පන කම්මං. තස්මා කම්මතො බීජභූතතො ආරම්මණාදීහි පච්චයෙහි අසඤ්ඤභවතො චුතානං කාමධාතුයා උපපත්තිවිඤ්ඤාණං හොතියෙව. තෙනාහ **"ඉධ පටිසන්ධිසඤ්ඤා උප්පජ්ජති"**ති. එත්ථ ච යථා නාම උතුනියාමෙන පුප්ඵග්ගහණෙ නියතකාලානං රුක්ඛානං ඡෙඡෙ දින්නෙ ඡෙඡලෙන න යථා නියාමතා හොති පුප්ඵග්ගහණස්ස, එවමෙව පඤ්චවොකාරභවෙ අවිප්පයොගෙන වත්තමානෙසු රූපාරූපධම්මෙසු රූපාරූපවිරාගභාවනාඡෙඡෙ දින්නෙ තස්ස සමාපත්තිඡෙඡලස්ස අනුරූපතො අරූපභවෙ අසඤ්ඤාභවෙ ච යථාක්කමං රූපරහිතා අරූපරහිතා ච ඛන්ධානං පවත්ති හොතීති වෙදිතබ්බං. නනු එත්ථ ජාතිසතසහස්සදසසංවට්ටාදීනං මත්ථකෙ, අබ්භන්තරතො වා පවත්තාය අසඤ්ඤූපපත්තියා වසෙන ලාභීඅධිච්චසමුප්පන්නිකවාදො ලාභීසස්සතවාදො විය අනෙකභෙදො සම්භවතීති? සච්චං සම්භවති, අනන්තරත්තා පන ආපන්නාය අසඤ්ඤූපපත්තියා වසෙන ලාභීඅධිච්චසමුප්පන්නිකවාදො නයදස්සනවසෙන එකොව දස්සිතොති දට්ඨබ්බං. අථ වා සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහතො අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදස්ස සස්සතවාදෙ ආගතො සබ්බො දෙසනානයො යථාසම්භවං අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදෙපි ගහෙතබ්බොති ඉමස්ස විසෙසස්ස දස්සනත්ථං භගවතා ලාභීඅධිච්චසමුප්පන්නිකවාදො අවිභජිත්වා දෙසිතො. අවස්සඤ්ච සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහො අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදස්ස ඉච්ඡිතබ්බො සංකිලෙසපක්ඛෙ සත්තානං අජ්ඣාසයස්ස දුවිධත්තා. තථා හි වුත්තං අට්ඨකථායං ''සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨී වා''ති. තථා ච වක්ඛති ''යාසං සත්තෙව උච්ඡෙදදිට්ඨියො, සෙසා සස්සතදිට්ඨියො''ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.97-98).

නනු ච අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදස්ස සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහො න යුත්තො. ''අහඤ්හි පුබ්බෙ නාහොසි''න්තිආදිවසෙන පවත්තනතො, අපුබ්බසත්තපාතුභාවග්ගාහත්තා, අත්තනො ලොකස්ස ච සදාභාවගාහිනී ච සස්සතදිට්ඨි ''අත්ථීත්වෙව සස්සතිසම''න්ති පවත්තනතො? නො න යුත්තො අනාගතෙ කොටිඅදස්සනතො. යදිපි හි අයං වාදො ''සොම්හි එතරහි අහුත්වා සන්තතාය පරිණතො''ති (දී. නි. 1.68) අත්තනො ලොකස්ස ච අතීතකොටිපරාමසනවසෙන පවත්තො, තථාපි වත්තමානකාලතො පට්ඨාය න තෙසං කත්ථචි අනාගතෙ පරියන්තං පස්සති, විසෙසෙන ච පච්චුප්පන්නානාගතකාලෙසු පරියන්තාදස්සනපභාවිතො සස්සතවාදො. යථාහ ''සස්සතිසමං තථෙව ඨස්සතී''ති. යදි එවං ඉමස්ස වාදස්ස, සස්සතවාදාදීනඤ්ච පුබ්බන්තකප්පිකෙසු සඞ්ගහො න යුත්තො අනාගතකාලපරාමසනවසෙන පවත්තත්තාති? න, සමුදාගමස්ස අතීතකොට්ඨාසිකත්තා. තථා හි නෙසං සමුප්පත්ති අතීතංසපුබ්බෙනිවාසඤාණෙහි, තප්පටිරූපකානුස්සවාදිප්පභාවිතතක්කනෙහි ච සඞ්ගහිතාති, තථා චෙව සංවණ්ණිතං. අථ වා සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණෙන වාදිවරෙන ධම්මස්සාමිනා නිරවසෙසතො අගතිඤ්ච ගතිඤ්ච යථාභූතං සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදිතා එතා දිට්ඨියො, තස්මා යාවතිකා දිට්ඨියො භගවතා දෙසිතා, යථා ච දෙසිතා, තථා තථාව සන්නිට්ඨානතො සම්පටිච්ඡිතබ්බා, න එත්ථ යුත්තිවිචාරණා කාතබ්බා බුද්ධවිසයත්තා. අචින්තෙය්යො හි බුද්ධවිසයොති.

දුතියභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අපරන්තකප්පිකවාදවණ්ණනා

74. ''අපරන්තෙ ඤාණං, අපරන්තානුදිට්ඨීනො''තිආදීසු විය **අපර-**සද්දො ඉධ අනාගතකාලවාචකොති ආහ **"අනාගතකොට්ඨාසසඞ්ඛාත"**න්ති. **අපරන්තං කප්පෙත්වාතිආදීසු** ''පුබ්බන්තං කප්පෙත්වා''තිආදීසු වුත්තනයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. විසෙසමත්තමෙව වක්ඛාම.

සඤ්ඤීවාදවණ්ණනා

75. උද්ධමාඝාතනාති පවත්තො වාදො උද්ධමාඝාතනො, සො එතෙසං අත්ථීති **උද්ධමාඝාතනිකා.** යස්මා පන තෙ දිට්ඨිගතිකා ''උද්ධං මරණා අත්තා නිබ්බිකාරො''ති වදන්ති, තස්මා **''උද්ධමාඝාතනා අත්තානං වදන්තීති උද්ධමාඝාතනිකා''**ති වුත්තං. සඤ්ඤීවාදො එතෙසං අත්ථීති **සඤ්ඤීවාදා** ''බුද්ධං අස්ස අත්ථීති බුද්ධො''ති යථා. අථ වා සඤ්ඤීති පවත්තො වාදො සඤ්ඤී සහචරණනයෙන, සඤ්ඤී වාදො එතෙසන්ති **සඤ්ඤීවාදා.**

76-77. **රූපී අත්තාති** එත්ථ නනු රූපවිනිමුත්තෙන අත්තනා භවිතබ්බං සඤ්ඤාය විය රූපස්සපි අත්තනියත්තා. න හි ''සඤ්ඤී අත්තා''ති එත්ථ සඤ්ඤා අත්තා. තෙනෙව හි **''තත්ථ පවත්තසඤ්ඤක්ඛන්ධස්ස සඤ්ඤාති ගහෙත්වා''**ති වුත්තං. එවං සති කස්මා කසිණරූපං ''අත්තා''ති ගහෙත්වා වුත්තන්ති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං ''රූපං අස්ස අත්ථීති රූපී''ති, අථ ඛො ''රුප්පනසීලො රූපී''ති. රුප්පනඤ්චෙත්ථ රූපසරික්ඛතාය කසිණරූපස්ස වඩ්ඪිතාවඩ්ඪිතකාලවසෙන විසෙසාපත්ති, සා ච ''නත්ථී''ති න සක්කා වත්තුං පරිත්තවිපුලතාදිවිසෙසසබ්භාවතො. යදි එවං ඉමස්ස වාදස්ස සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහො න යුජ්ජතීති? නො න යුජ්ජති කායභෙදතො උද්ධං අත්තනො නිබ්බිකාරතාය තෙන අධිප්පෙතත්තා. තථා හි වුත්තං **''අරොගො පරං මරණා''**ති. අථ වා ''රූපං අස්ස අත්ථීති රූපී''ති වුච්චමානෙපි න දොසො. කප්පනාසිද්ධෙනපි හි භෙදෙන අභෙදස්සාපි නිද්දෙසදස්සනතො, යථා ''සිලාපුත්තකස්ස සරීර''න්ති. රුප්පනං වා රූපසභාවො රූපං, තං එතස්ස අත්ථීති **රූපී,** අත්තා ''රූපිනො ධම්මා''තිආදීසු (ධ. ස. දුකමාතිකා 11) විය. එවඤ්ච කත්වා රූපසභාවත්තා අත්තනො ''රූපී අත්තා''ති වචනං ඤායාගතමෙවාති **''කසිණරූපං 'අත්තා'ති ගහෙත්වා''**ති වුත්තං. නියතවාදිතාය කම්මඵලපටික්ඛෙපතො නත්ථි ආජීවකෙසු ඣානසමාපත්තිලාභොති ආහ **''ආජීවකාදයො විය තක්කමත්තෙනෙව වා රූපී අත්තා''**ති. තථා හි කණ්හාභිජාතිආදීසු ඡළාභිජාතීසු අඤ්ඤතරං අත්තානං එකච්චෙ ආජීවකා පටිජානන්ති. නත්ථි එතස්ස රොගො භඞ්ගොති **අරොගොති** අරොග-සද්දස්ස නිච්චපරියායතා වෙදිතබ්බා, රොගරහිතතාසීසෙන වා නිබ්බිකාරතාය නිච්චතං පටිජානාති දිට්ඨිගතිකොති ආහ **''අරොගොති නිච්චො''**ති.

කසිණුග්ඝාටිමාකාසපඨමාරුප්පවිඤ්ඤාණනත්ථිභාවආකිඤ්චඤ්ඤායතනානි **අරූපසමාපත්තිනිමිත්තං** නිම්බපණ්ණෙ තිත්තකරසො විය සරීරපරිමාණො අරූපී අත්තා තත්ථ තිට්ඨතීති නිගණ්ඨාති ආහ **''නිගණ්ඨාදයො විය''**ති. **මිස්සකගාහවසෙනාති** රූපාරූපසමාපත්තීනං නිමිත්තානි එකජ්ඣං කත්වා ''එකො අත්තා''ති, තත්ථ පවත්තසඤ්ඤක්ඛන්ධස්ස ''සඤ්ඤා''ති ගහණවසෙන. අයඤ්හි දිට්ඨිගතිකො රූපාරූපසමාපත්තිලාභිතාය තන්නිමිත්තං රූපභාවෙන අරූපභාවෙන ච අත්තා උපතිට්ඨති, තස්මා ''රූපී ච අරූපී චා''ති අභිනිවෙසං ජනෙසි අජ්ඣත්තවාදිනො විය, තක්කමත්තෙනෙව වා රූපාරූපධම්මානං මිස්සකග්ගහණවසෙන ''රූපී අරූපී ච අත්තා හොතී''ති.

තක්කගාහෙනෙවාති සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවප්පත්තධම්මා විය අච්චන්තසුඛුමභාවප්පත්තියා සකිච්චසාධනාසමත්ථතාය ථම්භකුට්ටහත්ථපාදාදිසඞ්ඝාතො විය නෙව රූපී, රූපසභාවානතිවත්තනතො න අරූපීති එවං පවත්තතක්කගාහෙන. අථ වා අන්තානන්තිකචතුක්කවාදෙ විය අඤ්ඤමඤ්ඤපටික්ඛෙපවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. කෙවලං පන තත්ථ දෙසකාලභෙදවසෙන තතියචතුත්ථවාදා දස්සිතා, ඉධ කාලවත්ථුභෙදවසෙනාති අයමෙව විසෙසොති. කාලභෙදවසෙන චෙත්ථ තතියවාදස්ස පවත්ති රූපාරූපනිමිත්තානං සහ අනුපට්ඨානතො. චතුත්ථවාදස්ස පන වත්ථුභෙදවසෙන පවත්ති රූපාරූපධම්මානං සමූහතො ''එකො අත්තා''ති තක්කනවසෙනාති තත්ථ වුත්තනයානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

දුතියචතුක්කෙ යං වත්තබ්බං, තං ''අමති ගච්ඡති එත්ථ භාවො ඔසාන''න්තිආදිනා අන්තානන්තිකවාදෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බං.

යදිපි අට්ඨසමාපත්තිලාභිනො දිට්ඨිගතිකස්ස වසෙන සමාපත්තිභෙදෙන සඤ්ඤාභෙදසම්භවතො ''නානත්තසඤ්ඤී අත්තා''ති අයම්පි වාදො සමාපන්නකවසෙන ලබ්භති. තථාපි සමාපත්තියං එකරූපෙනෙව සඤ්ඤාය උපට්ඨානතො සමාපන්නකවසෙන **''එකත්තසඤ්ඤී''**ති ආහ. තෙනෙවෙත්ථ සමාපන්නකග්ගහණං කතං. එකසමාපත්තිලාභිනො එව වා වසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. සමාපත්තිභෙදෙන සඤ්ඤාභෙදසම්භවෙපි බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණෙ සඤ්ඤානානත්තෙන ඔළාරිකෙන නානත්තසඤ්ඤිතං දස්සෙතුං **''අසමාපන්නකවසෙන නානත්තසඤ්ඤී''**ති වුත්තං. **''පරිත්තකසිණවසෙන පරිත්තසඤ්ඤී''**ති ඉමිනා සතිපි සඤ්ඤාවිනිමුත්තෙ ධම්මෙ ''සඤ්ඤායෙව අත්තා''ති වදතීති දස්සිතං හොති. කසිණග්ගහණඤ්චෙත්ථ සඤ්ඤාය විසයදස්සනං, එවං **විපුලකසිණවසෙනාති** එත්ථාපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. එවඤ්ච කත්වා අන්තානන්තිකවාදෙ , ඉධ ච අන්තානන්තිකචතුක්කෙ පඨමදුතියවාදෙහි ඉමෙසං ද්වින්නං වාදානං විසෙසො සිද්ධො හොති, අඤ්ඤථා වුත්තප්පකාරෙසු වාදෙසු පුබ්බන්තාපරන්තකප්පනභෙදෙන සතිපි කෙහිචි විසෙසෙ කෙහිචි නත්ථි යෙවාති. අථ වා ''අඞ්ගුට්ඨප්පමාණො අත්තා, යවප්පමාණො, අණුමත්තො වා අත්තා''ති ආදිදස්සනවසෙන පරිත්තො සඤ්ඤී චාති **පරිත්තසඤ්ඤී,** කපිලකණාදාදයො විය අත්තනො සබ්බගතභාවපටිජානනවසෙන අප්පමාණො සඤ්ඤී චාති **අප්පමාණසඤ්ඤීති** එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

දිබ්බචක්ඛුපරිභණ්ඩතාය යථාකම්මූපගඤාණස්ස දිබ්බචක්ඛුපභාවජනිතෙන යථාකම්මූපගඤාණෙන දිස්සමානාපි සත්තානං සුඛාදිසමඞ්ගිතා දිබ්බචක්ඛුනාව දිට්ඨා හොතීති ආහ **''දිබ්බෙන චක්ඛුනා''**තිආදි. නනු ච ''එකන්තසුඛී අත්තා''තිආදිවාදානං අපරන්තදිට්ඨිභාවතො ''නිබ්බත්තමානං දිස්වා''ති වචනං අනුපපන්නන්ති? නානුපපන්නං, අනාගතස්ස එකන්තසුඛිභාවාදිකස්ස පකප්පනං පච්චුප්පන්නාය නිබ්බත්තියා දස්සනෙන අධිප්පෙතන්ති. තෙනෙවාහ ''නිබ්බත්තමානං දිස්වා 'එකන්තසුඛී'ති ගණ්හාතී''ති. එත්ථ ච තස්සං තස්සං භූමියං බහුලං

සුඛාදිසහිතධම්මප්පවත්තිදස්සනෙන තෙසං ‘‘එකන්තසුඛී’’ති ගාහො දට්ඨබ්බො. අථ වා හත්ථිදස්සකඅන්ධා විය දිට්ඨිගතිකා යං යදෙව පස්සන්ති, තං තදෙව අභිනිවිස්ස වොහරන්තීති න එත්ථ යුත්ති මග්ගිතබ්බා.

අසඤ්ඤීනෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදවණ්ණනා

78-83. අසඤ්ඤීවාදෙ අසඤ්ඤභවෙ නිබ්බත්තසත්තවසෙන පඨමවාදො, ‘‘සඤ්ඤං අත්තතො සමනුපස්සතී’’ති එත්ථ වුත්තනයෙන සඤ්ඤංයෙව ‘‘අත්තා’’ති ගහෙත්වා තස්ස කිඤ්චනභාවෙන ඨිතාය අඤ්ඤාය සඤ්ඤාය අභාවතො ‘‘අසඤ්ඤී’’ති පවත්තො දුතියවාදො, තථා සඤ්ඤාය සහ රූපධම්මෙ, සබ්බෙ එව වා රූපාරූපධම්මෙ ‘‘අත්තා’’ති ගහෙත්වා පවත්තො තතියවාදො, තක්කගාහවසෙනෙව චතුත්ථවාදො පවත්තො. තස්ස පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො. දුතියචතුක්කෙපි කසිණරූපස්ස අසඤ්ජානනසභාවතාය අසඤ්ඤීති කත්වා අන්තානන්තිකවාදෙ වුත්තනයෙනෙව චත්තාරොපි වෙදිතබ්බා. තථා නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදෙපි නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීභවෙ නිබ්බත්තසත්තස්සෙව චුතිපටිසන්ධීසු, සබ්බත්ථ වා පටුසඤ්ඤාකිච්චං කාතුං අසමත්ථාය සුඛුමාය සඤ්ඤාය අත්ථිභාවපටිජානනවසෙන පඨමවාදො, අසඤ්ඤීවාදෙ වුත්තනයෙන සුඛුමාය සඤ්ඤාය වසෙන, සඤ්ජානනසභාවතාපටිජානෙන ච දුතියවාදාදයො පවත්තාති එවං එකෙන පකාරෙන සතිපි කාරණපරියෙසනස්ස සම්භවෙ දිට්ඨිගතිකවාදානං අනාදරණීයභාවදස්සනත්ථං **‘‘තත්ථ න එකන්තෙන කාරණං පරියෙසිතබ්බ’’**න්ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. එතෙසඤ්ච සඤ්ඤීඅසඤ්ඤීනෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤීවාදානං ‘‘අරොගො පරං මරණා’’ති වචනතො සස්සතදිට්ඨිසඞ්ගහො පාකටොයෙව.

උච්ඡෙදවාදවණ්ණනා

84. අසතො විනාසාසම්භවතො අත්ථිභාවනිබන්ධනො උච්ඡෙදොති වුත්තං **‘‘සතො’’**ති. යථා හෙතුඵලභාවෙන පවත්තමානානං සභාවධම්මානං සතිපි එකසන්තානපරියාපන්නානං භින්නසන්තතිපතිතෙහි විසෙසෙ හෙතුඵලානං පරමත්ථතො භින්නසභාවත්තා භින්නසන්තානපතිතානං විය අච්චන්තභෙදසන්නිට්ඨානෙන නානත්තනයස්ස මිච්ඡාගහණං උච්ඡෙදාභිනිවෙසස්ස කාරණං, එවං හෙතුඵලභූතානං ධම්මානං විජ්ජමානෙපි සභාවභෙදෙ එකසන්තතිපරියාපන්නතාය එකත්තනයෙන අච්චන්තමභෙදග්ගහණම්පි කාරණං එවාති දස්සෙතුං ‘‘සත්තස්සා’’ති වුත්තං පාළියං. සන්තානවසෙන හි වත්තමානෙසු ඛන්ධෙසු ඝනවිනිබ්භොගාභාවෙන සත්තගාහො, සත්තස්ස ච අත්ථිභාවගාහනිබන්ධනො උච්ඡෙදගාහො යාවායං අත්තා න උච්ඡිජ්ජති, තාවායං විජ්ජතියෙවාති ගහණතො, නිරුදයවිනාසො වා ඉධ උච්ඡෙදොති අධිප්පෙතොති ආහ **‘‘උපච්ඡෙද’’**න්ති. විසෙසෙන නාසො **විනාසො,** අභාවො. සො පන මංසචක්ඛුපඤ්ඤාචක්ඛූනං දස්සනපථාතික්කමොයෙව හොතීති ආහ **‘‘අදස්සන’’**න්ති. අදස්සනෙ හි නාස-සද්දො ලොකෙ නිරුළ්හොති. **භාවවිගමන්ති** සභාවාපගමං. යො හි නිරුදයවිනාසවසෙන උච්ඡිජ්ජති, න සො අත්තනො සභාවෙන තිට්ඨතීති. **ලාභීති** දිබ්බචක්ඛුඤාණලාභී. **චුතිමත්තමෙවාති** සෙක්ඛපුථුජ්ජනානම්පි චුතිමත්තමෙව. **න උපපාතන්ති** පුබ්බයොගාභාවෙන, පරිකම්මාකරණෙන වා උපපාතං දට්ඨුං න සක්කොති. **‘‘අලාභී ච කො පරලොකං න ජානාතී’’**ති නත්ථිකවාදවසෙන, මහාමූළ්හභාවෙනෙව වා ‘‘ඉතො අඤ්ඤො පරලොකො අත්ථී’’ති අනවබොධමාහ. එත්තකොයෙව විසයො, යො යං ඉන්ද්‍රියගොචරොති. අත්තනො ඨිතුයා හත්ථගණ්හනකරාජාදි විය **කාමසුඛගිද්ධතාය වා. ‘‘න පුන විරුහන්තී’’**ති පතිතපණ්ණානං වණ්ටෙන අප්පටිසන්ධිකභාවමාහ. **එවමෙව සත්තාති** යථා පණ්ඩුපලාසො බන්ධනා පවුත්තො න පටිසන්ධියති, එවං සබ්බෙ සත්තා අප්පටිසන්ධිකමරණමෙව නිගච්ඡන්තීති. ජලපුබ්බුළකූපමා හි සත්තාති තස්ස ලද්ධි. **තථාති** වුත්තප්පකාරෙන. ලාභිනොපි චුතිතො උද්ධං අදස්සනෙනෙව ඉමා දිට්ඨියො උප්පජ්ජන්තීති ආහ **‘‘විකප්පෙත්වා වා’’**ති.

එත්ථාහ – යථා අමරාවික්ඛෙපිකවාදා එකන්තඅලාභීවසෙනෙව දස්සිතා, යථා ච උද්ධමාඝාතනිකසඤ්ඤීවාදචතුක්කො එකන්තලාභීවසෙනෙව, න එවමයං. අයං පන සස්සතෙකච්චසස්සතවාදාදයො විය ලාභීඅලාභීවසෙන පවත්තො. තථා හි වුත්තං **‘‘තත්ථ ද්වෙ ජනා’’**තිආදි. යදි එවං කස්මා සස්සතවාදාදිදෙසනාහි ඉධ අඤ්ඤථා දෙසනා පවත්තාති? වුච්චතෙ – දෙසනාවිලාසප්පත්තිතො. දෙසනාවිලාසප්පත්තා හි බුද්ධා භගවන්තො, තෙ වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං විවිධෙනාකාරෙන ධම්මං දෙසෙන්ති, අඤ්ඤථා ඉධාපි ච එවං භගවා දෙසෙය්‍ය ‘‘ඉධ භික්ඛවෙ එකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ආතප්පමන්වාය…පෙ…. යථාසමාහිතෙ චිත්තෙ සත්තානං චුතූපපාතඤාණාය චිත්තං අභිනින්නාමෙති, සො දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන අරහතො චුතිචිත්තං පස්සති, පුථූනං වා පරසත්තානං, න හෙව ඛො තදුද්ධං උපපත්තිං, සො එවමාහ ‘යථා ඛො භො අයං අත්තා’’’ තිආදිනා විසෙසලාභිනො, තක්කිනො ච විසුං කත්වා, තස්මා දෙසනාවිලාසෙන වෙනෙය්‍යජ්ඣාසයානුරූපං සස්සතවාදාදිදෙසනාහි අඤ්ඤථායං දෙසනා පවත්තාති දට්ඨබ්බං.

අථ වා එකච්චසස්සතවාදාදීසු විය න ඉධ තක්කීවාදිතො විසෙසලාභීවාදො භින්නාකාරො, අථ ඛො සමානභෙදතාය සමානාකාරොයෙවාති ඉමස්ස විසෙසස්ස පකාසනත්ථං භගවතා අයමුච්ඡෙදවාදො පුරිමවාදෙහි විසිට්ඨාකාරො දෙසිතො. සම්භවති හි තක්කිනොපි අනුස්සවාදිවසෙන අධිගමවතො විය ඉධ අභිනිවෙසො. අථ වා න ඉමා දිට්ඨියො භගවතා අනාගතෙ එවං භාවීවසෙන දෙසිතා, නාපි පරිකප්පවසෙන, අථ ඛො යථා යථා දිට්ඨිගතිකෙහි ‘‘ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤ’’න්ති පඤ්ඤත්තා, තථා තථා යථාභුච්චං සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා පකාසිතා. යෙහි ගම්භීරාදිප්පකාරා අපුථුජ්ජනගොචරා බුද්ධධම්මා පකාසන්ති, යෙසඤ්ච පරිකිත්තනෙන තථාගතා සම්මදෙව ථොමිතා හොන්ති. උච්ඡෙදවාදීහි ච දිට්ඨිගතිකෙහි යථා උත්තරුත්තරභවදස්සීහි අපරභවදස්සීනං තෙසං වාදපටිසෙධවසෙන සකසකවාදා පතිට්ඨාපිතා, තථායං දෙසනා පවත්තාති පුරිමදෙසනාහි ඉමිස්සා දෙසනාය පවත්තිභෙදො න චොදෙතබ්බො.

එවඤ්ච කත්වා අරූපභවභෙදවසෙන විය කාමරූපභවභෙදවසෙනාපි උච්ඡෙදවාදො විභජිත්වා දට්ඨබ්බො. අථ වා පච්චෙකං කාමරූපභවභෙදවසෙන විය අරූපභවවසෙනාපි න විභජිත්වා වත්තබ්බො, එවඤ්ච සති භගවතා වුත්තසත්තකතො බහුතරභෙදො, අප්පතරභෙදො වා උච්ඡෙදවාදො ආපජ්ජතීති එවං පකාරාපි චොදනා අනවකාසාවාති.

එත්ථාහ – යුත්තං තාව පුරිමෙසු තීසු වාදෙසු ''කායස්ස භෙදා''ති වුත්තං පඤ්චවොකාරභවපරියාපන්නං අත්තභාවං ආරබ්භ පවත්තත්තා තෙසං වාදානං, චතුවොකාරභවපරියාපන්නං පන අත්තභාවං නිස්සාය පවත්තෙසු චතුත්ථාදීසු චතූසු වාදෙසු කස්මා ''කායස්ස භෙදා''ති වුත්තං . න හි අරූපීනං කායො විජ්ජතීති? සච්චමෙතං, රූපත්තභාවෙ පවත්තවොහාරෙනෙව පන දිට්ඨිගතිකො අරූපත්තභාවෙපි කායවොහාරං ආරොපෙත්වා ආහ ''කායස්ස භෙදා''ති. යථා ච දිට්ඨිගතිකා දිට්ඨියො පඤ්ඤාපෙන්ති, තථා ච භගවා දස්සෙතීති, අරූපකායභාවතො වා ඵස්සාදිධම්මසමූහභූතෙ අරූපත්තභාවෙ කායනිද්දෙසො දට්ඨබ්බො. එත්ථ ච කාමදෙවත්තභාවාදිනිරවසෙසවිභවපතිට්ඨාපකානං දුතියවාදාදීනං යුත්තො අපරන්තකප්පිකභාවො අනාගතද්ධවිසයත්තා තෙසං වාදානං, න පන දිට්ඨිගතිකපච්චක්ඛභූතමනුස්සත්තභාවසමුච්ඡෙදපතිට්ඨාපකස්ස පඨමවාදස්ස පච්චුප්පන්නවිසයත්තා. දුතියවාදාදීනඤ්හි පුරිමපුරිමවාදසඞ්ගහිතස්සෙව අත්තනො තදුත්තරුත්තරිභවොපපන්නස්ස සමුච්ඡෙදතො යුජ්ජති අපරන්තකප්පිකතා, තථා ච ''නො ච ඛො භො අයං අත්තා එත්තාවතා සම්මා සමුච්ඡින්නො හොතී''තිආදි වුත්තං, යං පන තත්ථ වුත්තං ''අත්ථි ඛො භො අඤ්ඤො අත්තා''ති, තං මනුස්සකායවිසෙසාපෙක්ඛාය වුත්තං, න සබ්බථා අඤ්ඤභාවතොති? නො න යුත්තො, ඉධලොකපරියාපන්නත්තෙපි ච පඨමවාදවිසයස්ස අනාගතකාලස්සෙව තස්ස අධිප්පෙතත්තා පඨමවාදිනොපි අපරන්තකප්පිකතාය න කොචි විරොධොති.

දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදවණ්ණනා

93. **දිට්ඨධම්මොති** දස්සනභූතෙන ඤාණෙන උපලද්ධධම්මො. තත්ථ යො අනින්ද්‍රියවිසයො, සොපි සුපාකටභාවෙන ඉන්ද්‍රියවිසයො විය හොතීති ආහ **''දිට්ඨධම්මොති පච්චක්ඛධම්මො වුච්චතී''**ති. තෙනෙව ච **''තත්ථ තත්ථ පටිලද්ධත්තභාවස්සෙතං අධිවචන''**න්ති වුත්තං.

95. **අන්තොනිජ්ඣායනලක්ඛණොති** ඤාතිභොගරොගසීලදිට්ඨිබ්‍යසනෙහි ඵුට්ඨස්ස චෙතසො අන්තො අබ්භන්තරං නිජ්ඣායනං සොචනං අන්තොනිජ්ඣායනං, තං ලක්ඛණං එතස්සාති අන්තොනිජ්ඣායනලක්ඛණො. **තන්නිස්සිතලාලප්පනලක්ඛණොති** තං සොකං සමුට්ඨානහෙතුං නිස්සිතං තන්නිස්සිතං, භුසං විලාපනං ලාලප්පනං, තන්නිස්සිතඤ්ච ලාලප්පනඤ්ච තන්නිස්සිතලාලප්පනං, තං ලක්ඛණං එතස්සාති තන්නිස්සිතලාලප්පනලක්ඛණො. ඤාතිබ්‍යසනාදිනා ඵුට්ඨස්ස පරිදෙවෙනාපි අසක්කුණන්තස්ස අන්තොගතසොකසමුට්ඨිතො භුසො ආයාසො **උපායාසො.** සො පන යස්මා චෙතසො අප්පසන්නාකාරො හොති, තස්මා **''විසාදලක්ඛණො''**ති වුත්තො.

96. විතක්කනං **විතක්කිතං,** තං පන අභිනිරොපනසභාවො විතක්කොයෙවාති ආහ **''අභි…පෙ…. විතක්කො''**ති. එස නයො **විචාරිතන්ති** එත්ථාපි. ඛොභකරසභාවත්තා විතක්කවිචාරානං තංසහිතං ඣානං සඋබ්බිලනං විය හොතීති වුත්තං **''සකණ්ඩකං විය ඛායතී''**ති.

97. යාය උබ්බිලාපනපීතියා උප්පන්නාය චිත්තං ''උබ්බිලාවිත''න්ති වුච්චති, සා පීති **උබ්බිලාවිතත්තං** යස්මා පන චිත්තස්ස උබ්බිලභාවො තස්සා පීතියා සති හොති, නාසති, තස්මා සා **''උබ්බිලභාවකාරණ''**න්ති වුත්තා.

98. **ආභොගොති** වා චිත්තස්ස ආභුග්ගභාවො, ආරම්මණෙ ඔණතභාවොති අත්ථො. සුඛෙන හි චිත්තං ආරම්මණෙ අභිනතං හොති, න දුක්ඛෙන විය අපනතං, නාපි අදුක්ඛමසුඛෙන විය අනභිනතං අනපනතඤ්ච. තත්ථ ''ඛුප්පිපාසාදිඅභිභූතස්ස විය මනුඤ්ඤභොජනාදීසු කාමෙහි විවෙච්චියමානස්සුපාදාරම්මණපත්ථනා විසෙසතො අභිවඩ්ඪති, උළාරස්ස පන කාමරසස්ස යාවදත්ථං තිත්තස්ස මනුඤ්ඤරසභොජනං භුත්තාවිනො විය සුහිතස්ස භොත්තුකාමතා කාමෙසු පාතබ්‍යතා න හොති, විසයස්සාගිද්ධතාය විසයෙහි දුම්මොචියෙහිපි ජලූකා විය සයමෙව මුඤ්චතී''ති ච අයොනිසො උම්මුජ්ජිත්වා කාමගුණසන්තප්පිතතාය සංසාරදුක්ඛවූපසමං බ්‍යාකාසි පඨමවාදී. කාමාදීනං ආදීනවදස්සිතාය, පඨමාදිජ්ඣානසුඛස්ස සන්තභාවදස්සිතාය ච පඨමාදිජ්ඣානසුඛතිත්තියා සංසාරදුක්ඛුපච්ඡෙදං බ්‍යාකංසු දුතියාදිවාදිනො, ඉධාපි උච්ඡෙදවාදෙ වුත්තප්පකාරො විචාරො යථාසම්භවං ආනෙත්වා වත්තබ්බො. අයං පනෙත්ථ විසෙසො – එකස්මිඤ්හි අත්තභාවෙ පඤ්ච වාදා ලබ්භන්ති. තෙනෙව හි පාළියං ''අඤ්ඤො අත්තා''ති අඤ්ඤග්ගහණං න කතං. කථං පනෙත්ථ අච්චන්තනිබ්බානපඤ්ඤාපකස්ස අත්තනො දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදස්ස සස්සතදිට්ඨියා සඞ්ගහො, න පන උච්ඡෙදදිට්ඨියාති? තංතංසුඛවිසෙසසමඞ්ගිතාපටිලද්ධෙන බන්ධවිමොක්ඛෙන සුද්ධස්ස අත්තනො සකරූපෙ අවට්ඨානදීපනතො.

සෙසාති සෙසා පඤ්චපඤ්ඤාස දිට්ඨියො. තාසු අන්තානන්තිකවාදාදීනං සස්සතදිට්ඨිභාවො තත්ථ තත්ථ පකාසිතොයෙව.

101-3. කිං පන කාරණං පුබ්බන්තාපරන්තා එව දිට්ඨාභිනිවෙසස්ස විසයභාවෙන දස්සිතා, න පන තදුභයමෙකජ්ඣන්ති? අසම්භවතො. න හි පුබ්බන්තාපරන්තෙසු විය තදුභයවිනිමුත්තෙ මජ්ඣන්තෙ දිට්ඨිකප්පනා සම්භවති ඉත්තරකාලත්තා, අථ පන පච්චුප්පන්නභවො තදුභයවෙමජ්ඣං, එවං සති දිට්ඨිකප්පනක්ඛමො තස්ස උභයසභාවො පුබ්බන්තාපරන්තෙසුයෙව අන්තොගධොති කථමදස්සිතං. අථ වා පුබ්බන්තාපරන්තවන්තතාය

‘‘පුබ්බන්තාපරන්තො’’ති මජ්ඣන්තො වුච්චති , සො ච ‘‘පුබ්බන්තාපරන්තකප්පිකා වා පුබ්බන්තාපරන්තානුදිට්ඨිනො’’ති වදන්තෙන පුබ්බන්තාපරන්තෙහි විසුං කත්වා වුත්තොයෙවාති දට්ඨබ්බො. අට්ඨකථායම්පි ‘‘සබ්බෙපි තෙ අපරන්තකප්පිකෙ පුබ්බන්තාපරන්තකප්පිකෙ’’ති එතෙන සාමඤ්ඤනිද්දෙසෙන, එකසෙසෙන වා සඞ්ගහිතාති දට්ඨබ්බං, අඤ්ඤථා සඞ්කඩ්ඪිත්වා වුත්තවචනස්ස අනත්ථකතා ආපජ්ජෙය්‍යාති. කෙ පන තෙ පුබ්බන්තාපරන්තකප්පිකා? යෙ අන්තානන්තිකා හුත්වා දිට්ඨධම්මනිබ්බානවාදාති එවං පකාරා වෙදිතබ්බා.

එත්ථ ච ‘‘සබ්බෙ තෙ ඉමෙහෙව ද්වාසට්ඨියා වත්ථූහි, එතෙසං වා අඤ්ඤතරෙන, නත්ථි ඉතො බහිද්ධා’’ති වචනතො, පුබ්බන්තකප්පිකාදිත්තයවිනිමුත්තස්ස ච කස්සචි දිට්ඨිගතිකස්ස අභාවතො යානි තානි සාමඤ්ඤඵලාදි (දී. නි. 1.166) සුත්තන්තරෙසු වුත්තප්පකාරානි අකිරියාහෙතුකනත්ථිකවාදාදීනි, යානි ච ඉස්සරපජාපතිපුරිසකාලසභාවනියතියදිච්ඡාවාදාදිප්පභෙදානි දිට්ඨිගතානි (විසුද්ධි. ටී. 2.563; විභ. අනුටී. 189 පස්සිතබ්බං) බහිද්ධාපි දිස්සමානානි, තෙසං එත්ථෙව සඞ්ගහො, අන්තොගධතා ච වෙදිතබ්බා. කථං? අකිරියවාදො තාව ‘‘වඤ්ඣො කූටට්ඨො’’තිආදිනා කිරියාභාවදීපනතො සස්සතවාදෙ අන්තොගධො, තථා ‘‘සත්තිමෙ කායා’’තිආදි (දී. නි. 1.174) නයප්පවත්තො පකුධවාදො, ‘‘නත්ථි හෙතු නත්ථි පච්චයො සත්තානං සංකිලෙසාය’’තිආදි (දී. නි. 1.168) වචනතො අහෙතුකවාදො අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදෙ අන්තොගධො. ‘‘නත්ථි පරො ලොකො’’තිආදි (දී. නි. 1.171) වචනතො නත්ථිකවාදො උච්ඡෙදවාදෙ අන්තොගධො. තථා හි තත්ථ ‘‘කායස්ස භෙදා උච්ඡිජ්ජතී’’තිආදි (දී. නි. 1.86) වුත්තං. පඨමෙන **ආදි**-සද්දෙන නිගණ්ඨවාදාදයො සඞ්ගහිතා.

යදිපි පාළියං නාටපුත්තවාද (දී. නි. 1.178) භාවෙන චාතුයාමසංවරො ආගතො, තථාපි සත්තවතාතික්කමෙන වික්ඛෙපවාදිතාය නාටපුත්තවාදොපි සඤ්චයවාදො විය අමරාවික්ඛෙපවාදෙසු අන්තොගධො. ‘‘තං ජීවං තං සරීරං, අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’’න්ති (දී. නි. 1.377; ම. නි. 2.122; සං. නි. 2.35) එවං පකාරා වාදා ‘‘රූපී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා’’තිආදිවාදෙසු සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති, ‘‘හොති තථාගතො පරං මරණා, ‘‘අත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා’’ති එවං පකාරා සස්සතවාදෙ. ‘‘න හොති තථාගතො පරං මරණා, නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා’’ති එවං පකාරා උච්ඡෙදවාදෙන සඞ්ගහිතා. ‘‘හොති ච න හොති ච තථාගතො පරං මරණා, අත්ථි ච නත්ථි ච සත්තා ඔපපාතිකා’’ති එවං පකාරා එකච්චසස්සතවාදෙ අන්තොගධා. ‘‘නෙව හොති න න හොති තථාගතො පරං මරණා, නෙවත්ථි න නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා’’ති ච එවං පකාරා අමරාවික්ඛෙපවාදෙ අන්තොගධා. ඉස්සරපජාපතිපුරිසකාලවාදා එකච්චසස්සතවාදෙ අන්තොගධා, තථා කණාදවාදො. සභාවනියතියදිච්ඡාවාදා අධිච්චසමුප්පන්නිකවාදෙන සඞ්ගහිතා. ඉමිනා නයෙන සුත්තන්තරෙසු, බහිද්ධා ච දිස්සමානානං දිට්ඨිගතානං ඉමාසු ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨීසු අන්තොගධතා වෙදිතබ්බා.

අජ්ඣාසයන්ති දිට්ඨිජ්ඣාසයං. සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨිවසෙන හි සත්තානං සංකිලෙසපක්ඛෙ දුවිධො අජ්ඣාසයො, තඤ්ච භගවා අපරිමාණාසු ලොකධාතූසු අපරිමාණානං සත්තානං අපරිමාණෙ එව ඤෙය්‍යාවිසෙසෙ උප්පජ්ජනවසෙන අනෙකභෙදභින්නානම්පි ‘‘චත්තාරො ජනා සස්සතවාදා’’තිආදිනා ද්වාසට්ඨියා පභෙදෙහි සඞ්ගණ්හනවසෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණෙන පරිච්ඡින්දිත්වා දස්සෙන්තො පමාණභූතාය තුලාය ධාරයමානො විය හොතීති ආහ **‘‘තුලාය තුලයන්තො විය’’**ති. තථා හි වක්ඛති ‘‘අන්තො ජාලීකතා’’තිආදි (දී. නි. 1.146). **‘‘සිනෙරුපාදතො වාලුකං උද්ධරන්තො විය’’**ති එතෙන සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණතො අඤ්ඤස්ස ඉමිස්සා දෙසනාය අසක්කුණෙය්‍යතං දස්සෙති.

අනුසන්ධානං අනුසන්ධි, පුච්ඡාය කතො අනුසන්ධි **පුච්ඡානුසන්ධි.** අථ වා අනුසන්ධයතීති අනුසන්ධි, පුච්ඡා අනුසන්ධි එතස්සාති **පුච්ඡානුසන්ධි.** පුච්ඡාය අනුසන්ධියතීති වා **පුච්ඡානුසන්ධි. අජ්ඣාසයානුසන්ධිම්හි**පි එසෙව නයො. **යථානුසන්ධීති** එත්ථ පන අනුසන්ධියතීති අනුසන්ධි, යා යා අනුසන්ධි යථානුසන්ධි, අනුසන්ධිඅනුරූපං වා **යථානුසන්ධීති** සද්දත්ථො වෙදිතබ්බො, සො ‘‘යෙන පන ධම්මෙන ආදිම්හි දෙසනා උට්ඨිතා, තස්ස ධම්මස්ස අනුරූපධම්මවසෙන වා පටිපක්ඛවසෙන වා යෙසු සුත්තෙසු උපරි දෙසනා ආගච්ඡති, තෙසං වසෙන යථානුසන්ධි වෙදිතබ්බො. සෙය්‍යථිදං? ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තෙ (ම. නි. 1.64-69) හෙට්ඨා සීලෙන දෙසනා උට්ඨිතා, උපරි ඡ අභිඤ්ඤා ආගතා…පෙ…. කකචූපමෙ (ම. නි. 1.222) හෙට්ඨා අක්ඛන්තියා උට්ඨිතා, උපරි කකචූපමා ආගතා’’තිආදිනා අට්ඨකථායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.100-104) වුත්තො.

ඉති කිරාති භගවතො යථාදෙසිතාය අත්තසුඤ්ඤතාය අත්තනො අරුච්චනභාවදීපනං. **භොති** ධම්මාලපනං. **අනත්තකතානීති** අත්තනා න කතානි, අනත්තකෙහි වා ඛන්ධෙහි කතානි. **කමත්තානං ඵුසිස්සන්තීති** අසති අත්තනි ඛන්ධානඤ්ච ඛණිකත්තා කම්මානි කං අත්තානං අත්තනො ඵලෙන ඵුසිස්සන්ති, කො කම්මඵලං පටිසංවෙදෙතීති අත්ථො. **අවිද්වාති** සුතාදිවිරහෙන අරියධම්මස්ස අකොවිදතාය න විද්වා. **අවිජ්ජාගතොති** අවිජ්ජාය උපගතො, අරියධම්මෙ අවිනීතතාය අප්පහීනාවිජ්ජොති අත්ථො. **තණ්හාධිපතෙය්‍යෙන චෙතසාති** ‘‘යදි අහං නාම කොචි නත්ථි , මයා කතස්ස කම්මස්ස කො ඵලං පටිසංවෙදෙති, සති පන තස්මිං සියා ඵලූපභොගො’’ති තණ්හාධිපතිතො **ආගතො තණ්හාධිපතෙය්‍යො,** තෙන. අත්තවාදුපාදානසහගත **චෙතසා. අතිධාවිතබ්බන්ති** ඛණිකත්තෙපි සඞ්ඛාරානං යස්මිං සන්තානෙ කම්මං කතං, තත්ථෙව ඵලුප්පත්තිතො ධම්මපුඤ්ජමත්තස්සෙව ච සිද්ධෙ කම්මඵලසම්බන්ධෙ එකත්තනයං මිච්ඡා ගහෙත්වා එකෙන කාරකවෙදකභූතෙන භවිතබ්බං, අඤ්ඤථා ‘‘කම්මඵලානං සම්බන්ධො න සියා’’ති අත්තත්තනියසුඤ්ඤතාපකාසනං සත්ථුසාසනං අතික්කමිතබ්බං මඤ්ඤෙය්‍යාති අත්ථො.

‘‘උපරි ඡ අභිඤ්ඤා ආගතා’’ති අනුරූපධම්මවසෙන යථානුසන්ධිං දස්සෙති, ඉතරෙහි පටිපක්ඛවසෙන. **කිලෙසෙනාති** ‘‘ලොභො චිත්තස්ස උපක්කිලෙසො’’තිආදිනා කිලෙසවසෙන. **ඉමස්මිම්පීති පි**-සද්දෙන යථා

වුත්තසුත්තාදීසු පටිපක්ඛවසෙන යථානුසන්ධි, එවං ඉමස්මිම්පි සුත්තෙති දස්සෙති. තථා හි නිච්චසාරාදිපඤ්ඤාපකානං දිට්ඨිගතානං වසෙන උට්ඨිතා අයං දෙසනා නිච්චසාරාදිසුඤ්ඤතාපකාසනෙන නිට්ඨාපිතාති.

පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිතවාරවණ්ණනා

105-117. **මරියාදවිභාගදස්සනත්ථ**න්ති සස්සතාදිදිට්ඨිදස්සනස්ස සම්මාදස්සනෙන සඞ්කරාභාවවිභාවනත්ථං. තදපි වෙදයිතන්ති සම්බන්ධො. **අජානතං අපස්සත**න්ති ''සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''ති ''ඉදං දිට්ඨිට්ඨානං එවංගහිතං එවංපරාමට්ඨං එවංගහිතං හොති එවංඅභිසම්පරාය''න්ති යථාභූතං අජානන්තානං අපස්සන්තානං. තථා යස්මිං වෙදයිතෙ අවීතතණ්හතාය එවං දිට්ඨිගතං උපාදියන්ති, තං වෙදයිතං සමුදයාදිතො යථාභූතං අජානන්තානං අපස්සන්තානං, එතෙන අනාවරණඤාණසමන්තචක්ඛුභි යථා තථාගතානං යථාභූතමෙත්ථ ඤාණදස්සනං, න එවං දිට්ඨිගතිකානං, අථ ඛො තණ්හාදිට්ඨිපරාමාසොයෙවාති දස්සෙති. තෙනෙව චායං දෙසනා මරියාදවිභාගදස්සනත්ථා ජාතා. අට්ඨකථායං පන ''යථාභූතං ධම්මානං සභාවං අජානන්තානං අපස්සන්තාන''න්ති අවිසෙසෙන වුත්තං. න හි සඞ්ඛතධම්මසභාවං අජානනමත්තෙන මිච්ඡා අභිනිවිසන්තීති. සාමඤ්ඤජොතනා විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති අයං විසෙසයොජනා කතා. **වෙදයිත**න්ති ''සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''ති දිට්ඨිපඤ්ඤාපනවසෙන පවත්තං දිට්ඨියා අනුභූතං අනුභවනං. **තණ්හාගතාන**න්ති තණ්හාය ගතානං උපගතානං, පවත්තානං වා. **තදපි ඛො පනෙත**න්ති ච යථාවුත්තං වෙදයිතං පච්චාමසති. තඤ්හි වට්ටාමිසභූතං දිට්ඨිතණ්හාසල්ලානුවිද්ධතාය සඋබ්බිලත්තා චඤ්චලං, න මග්ගඵලසුඛං විය එකරූපෙන අවතිට්ඨතීති. තෙනෙවාහ **''පරිතස්සිතෙනා''**තිආදි.

අථ වා එවං විසෙසකාරණතො ද්වාසට්ඨි දිට්ඨිගතානි විභජිත්වා ඉදානි අවිසෙසකාරණතො තානි දස්සෙතුං **''තත්‍ර භික්ඛවෙ''**තිආදිකා දෙසනා ආරද්ධා. සබ්බෙසඤ්හි දිට්ඨිගතිකානං වෙදනා අවිජ්ජා තණ්හා ච අවිසිට්ඨකාරනන්ති. තත්ථ **තදපීති** ''සස්සතං අත්තානඤ්ච ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙන්ති''ති එත්ථ යදෙතං ''සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා''ති පඤ්ඤාපනං, තදපි. සුඛාදිභෙදං තිවිධවෙදයිතං යථාක්කමං දුක්ඛසල්ලානිච්චතො, අවිසෙසෙන සමුදයත්ථඞ්ගමස්සාදාදීනවනිස්සරණතො වා යථාභූතං අජානන්තානං අපස්සන්තානං, තතො එව ච සුඛාදිපත්ථනාසම්භවතො තණ්හාය උපගතත්තා තණ්හාගතානං තණ්හාපරිතස්සිතෙන දිට්ඨිවිප්ඵන්දිතමෙව දිට්ඨිචලනමෙව, ''අසති අත්තනි කො වෙදනං අනුභවතී''ති කායවචීද්වාරෙසු දිට්ඨියා චොපනප්පත්තිමත්තමෙව වා, න පන දිට්ඨියා පඤ්ඤාපෙතබ්බො සස්සතො කොචි ධම්මො අත්ථීති අත්ථො. එකච්චසස්සතවාදාදීසුපි එසෙව නයො.

ඵස්සපච්චයවාරවණ්ණනා

118. යෙන තණ්හාපරිතස්සිතෙන එතානි දිට්ඨිගතානි පවත්තන්ති, තස්ස වෙදයිතං පච්චයො, වෙදයිතස්සාපි ඵස්සො පච්චයොති දෙසනා දිට්ඨියා පච්චයපරම්පරනිද්ධාරණන්ති ආහ **''පරම්පරපච්චයදස්සනත්ථ''**න්ති, තෙන යථා පඤ්ඤාපනධම්මො දිට්ඨි, තප්පච්චයධම්මා ච යථාසකං පච්චයවසෙනෙව උප්පජ්ජන්ති, න පච්චයෙහි විනා, එවං පඤ්ඤාපෙතබ්බා ධම්මාපි රූපවෙදනාදයො, න එත්ථ කොචි අත්තා වා ලොකො වා සස්සතොති අයමත්ථො දස්සිතොති දට්ඨබ්බං.

නෙතංඨානංවිජ්ජතිවාරවණ්ණනා

131. **තස්ස පච්චයස්සාති** ඵස්සපච්චයස්ස **දිට්ඨිවෙදයිතෙති** දිට්ඨියා පච්චයභූතෙ වෙදයිතෙ, ඵස්සපධානෙහි අත්තනො පච්චයෙහි නිප්ඵාදෙතබ්බෙති අත්ථො. විනාපි චක්ඛාදිවත්ථූහි, සම්පයුත්තධම්මෙහි ච කෙහිචි වෙදනා උප්පජ්ජති, න පන කදාචි ඵස්සෙන විනාති ඵස්සො වෙදනාය බලවකාරණන්ති ආහ **''බලවභාවදස්සනත්ථ''**න්ති. සන්නිහිතොපි හි විසයො සචෙ ඵුසනාකාරරහිතො හොති චිත්තුප්පාදො, න තස්ස ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයො හොතීති ඵස්සොව සම්පයුත්තධම්මානං විසෙසපච්චයො. තථා හි භගවතා චිත්තුප්පාදං විභජන්තෙන ඵස්සොයෙව පඨමං උද්ධටො, වෙදනාය පන අධිට්ඨානමෙව.

දිට්ඨිගතිකාධිට්ඨානවට්ටකථාවණ්ණනා

144. හෙට්ඨා තීසුපි වාරෙසු අධිකතත්තා, උපරි ච ''පටිසංවෙදෙන්තී''ති වක්ඛමානත්තා වෙදයිතමෙත්ථ පධානන්ති ආහ **''සබ්බදිට්ඨිවෙදයිතානි සම්පිණ්ඩෙති''**ති. **සම්පිණ්ඩෙතීති** ච ''යෙපි තෙ''ති තත්ථ තත්ථ ආගතස්ස පි-සද්දස්ස අත්ථං දස්සෙති. වෙදයිතස්ස ඵස්සෙ පක්ඛිපනං ඵස්සපච්චයතාදස්සනමෙව ''ඡහි අජ්ඣත්තිකායතනෙහි ඡළාරම්මණපටිසංවෙදනං එකන්තතො ඡඵස්සහෙතුකමෙවා''ති. සඤ්ජායන්ති එත්ථාති අධිකරණත්ථො සඤ්ජාති-සද්දොති ආහ **''සඤ්ජාතිට්ඨානෙ''**ති. එවං සමොසරණසද්දොපි දට්ඨබ්බො. ආයතති එත්ථ ඵලං තදායත්තවුත්තිතාය, ආයභූතං වා අත්තනො ඵලං තනොති පවත්තෙතීති **ආයතනං,** කාරණං. රුක්ඛගච්ඡසමූහෙ අරඤ්ඤවොහාරො අරඤ්ඤමෙව අරඤ්ඤායතනන්ති ආහ **''පණ්ණත්තිමත්තෙ''**ති. **අත්ථත්තයෙපීති පි**-සද්දෙන අවුත්තත්ථසම්පිණ්ඩනං දට්ඨබ්බං, තෙන ආකාරනිවාසාධිට්ඨානත්ථෙ සඞ්ගණ්හාති. හිරඤ්ඤායතනං සුවණ්ණායතනං, වාසුදෙවායතනං කම්මායතනන්ති ආදීසු ආකරනිවාසාධිට්ඨානෙසු ආයතනසද්දො. චක්ඛාදීසු ච ඵස්සාදයො ආකිණ්ණා, තානි ච නෙසං නිවාසො, අධිට්ඨානඤ්ච නිස්සයපච්චයභාවතොති. තිණ්ණම්පි විසයින්ද්‍රියවිඤ්ඤාණානං සඞ්ගතිභාවෙන ගහෙතබ්බො ඵස්සොති **''සඞ්ගතී''**ති වුත්තො. තථා හි සො ''සන්නිපාතපච්චුපට්ඨානො''ති වුච්චති. **ඉමිනා නයෙනාති** විජ්ජමානෙසුපි

අඤ්ඤෙසු සම්පයුත්තධම්මෙසු යථා ‘‘චක්ඛුඤ්ච…පෙ…. ඵස්සො’’ති (ම. නි. 1.204; ම. නි. 3.421, 425, 426; සං. නි. 2.43-45; සං. නි. 4.60; කථා. 465) එතස්මිං සුත්තෙ වෙදනාය පධානකාරණභාවදස්සනත්ථං ඵස්සසීසෙන දෙසනා කතා, එවම්ධාපි බ්‍රහ්මජාලෙ ‘‘ඵස්සපච්චයා වෙදනා’’තිආදිනා ඵස්සං ආදිං කත්වා අපරන්තපටිච්චසමුප්පාදදීපනෙන පච්චයපරම්පරං දස්සෙතුං ‘‘ඵස්සායතනෙහි ඵුස්ස ඵුස්සා’’ති ඵස්සමුඛෙන වුත්තං.

ඵස්සො අරූපධම්මොපි සමානො එකදෙසෙන ආරම්මණෙ අනල්ලීයමානොපි ඵුසනාකාරෙන පවත්තති ඵුසන්තො විය හොතීති ආහ **‘‘ඵස්සොව තං තං ආරම්මණං ඵුසතී’’**ති, යෙන සො ‘‘ඵුසනලක්ඛණො, සඞ්ඝට්ටනරසො’’ති ච වුච්චති. ‘‘ඵස්සායතනෙහි ඵුස්ස ඵුස්සා’’ති අඵුසනකිච්චානිපි ආයතනානි ‘‘මඤ්චා ඝොසන්තී’’තිආදීසු විය නිස්සිතවොහාරෙන ඵුසනකිච්චානි කත්වා දස්සිතානීති ආහ **‘‘ඵස්සෙ උපනික්ඛිපිත්වා’’**ති, ඵස්සගතිකානි කත්වා ඵස්සූපචාරං ආරොපෙත්වාති අත්ථො. උපචාරො හි නාම වොහාරමත්තං, න තෙන අත්ථසිද්ධි හොතීති ආහ **‘‘තස්මා’’**තිආදි.

අත්තනො පච්චයභූතානං ඡන්නං ඵස්සානං වසෙන චක්ඛුසම්ඵස්සජා යාව මනොසම්ඵස්සජාති සඞ්ඛෙපතො ඡබ්බිධා වෙදනා, විත්ථාරතො පන අට්ඨසතපරියායෙන අට්ඨසතභෙදා. **රූපතණ්හාදිභෙදායා**ති රූපතණ්හා යාව ධම්මතණ්හාති සඞ්ඛෙපතො ඡප්පභෙදාය, විත්ථාරතො අට්ඨසතභෙදාය. **උපනිස්සයකොටියා**ති උපනිස්සයසීසෙන. කස්මා පනෙත්ථ උපනිස්සයපච්චයොව උද්ධටො, නනු සුඛා වෙදනා, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා ච තණ්හාය ආරම්මණමත්තආරම්මණාධිපතිආරම්මණූපනිස්සයපකතූපනිස්සයවසෙන චතුධා පච්චයො, දුක්ඛා ච ආරම්මණමත්තපකතූපනිස්සයවසෙන ද්විධාති? සච්චමෙතං, උපනිස්සයෙ එව පන තං සබ්බං අන්තොගධං. යුත්තං තාව ආරම්මණූපනිස්සයස්ස උපනිස්සයසාමඤ්ඤතො උපනිස්සයෙන සඞ්ගහො, ආරම්මණමත්තආරම්මණාධිපතීනං පන කථන්ති? තෙසම්පි ආරම්මණසාමඤ්ඤතො ආරම්මණූපනිස්සයෙන සඞ්ගහොව කතො, න පකතූපනිස්සයෙනාති දට්ඨබ්බං. එතදත්ථමෙවෙත්ථ **‘‘උපනිස්සයකොටියා’’**ති වුත්තං, න ‘‘උපනිස්සයෙනා’’ති.

චතුබ්බිධස්සාති කාමුපාදානං යාව අත්තවාදුපාදානන්ති චතුබ්බිධස්ස. නනු ච තණ්හාව කාමුපාදානන්ති? සච්චමෙතං. තත්ථ දුබ්බලා තණ්හා තණ්හාව, බලවතී තණ්හා කාමුපාදානං. අථ වා අප්පත්තවිසයපත්ථනා තණ්හා තමසි චොරානං කරපසාරණං විය. සම්පත්තවිසයග්ගහණං උපාදානං, චොරානං කරප්පත්තධනග්ගහණං විය. අප්පිච්ඡතාපටිපක්ඛා තණ්හා, සන්තොසපටිපක්ඛා උපාදානං. පරියෙසනදුක්ඛමූලං තණ්හා, ආරක්ඛදුක්ඛමූලං උපාදානන්ති අයමෙතෙසං විසෙසො. **උපාදානස්සා**ති අසහජාතස්ස උපාදානස්ස උපනිස්සයකොටියා, ඉතරස්ස සහජාතකොටියාති දට්ඨබ්බං. තත්ථ අනන්තරස්ස අනන්තරසමනන්තරඅනන්තරූපනිස්සයනත්ථිවිගතාසෙවනපච්චයෙහි, අනානන්තරස්ස උපනිස්සයෙන, ආරම්මණභූතා පන ආරම්මණාධිපතිආරම්මණූපනිස්සයෙහි, ආරම්මණමත්තෙනෙව වාති තං සබ්බං උපනිස්සයෙනෙව ගහෙත්වා **‘‘උපනිස්සයකොටියා’’**ති වුත්තං. යස්මා ච තණ්හාය රූපාදීනි අස්සාදෙත්වා කාමෙසු පාතබ්‍යතං ආපජ්ජති, තස්මා තණ්හා කාමුපාදානස්ස උපනිස්සයො. තථා රූපාදිභෙදෙව සම්මූළ්හො ‘‘නත්ථි දින්න’’න්තිආදිනා (දී. නි. 1.171; ම. නි. 1.445; ම. නි. 2.94, 95, 225; ම. නි. 3.91, 116, 136; සං. නි. 3.210; ධ. ස. 1221; විභ. 938) මිච්ඡාදස්සනං, සංසාරතො මුච්චිතුකාමො අසුද්ධිමග්ගෙ සුද්ධිමග්ගපරාමසනං, ඛන්ධෙසු අත්තත්තනියගාහභූතං සක්කායදස්සනං ගණ්හාති, තස්මා ඉතරෙසම්පි තණ්හා උපනිස්සයොති දට්ඨබ්බං. සහජාතස්ස පන සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතහෙතුවසෙන තණ්හා පච්චයො හොති. තං සබ්බං සන්ධාය **‘‘සහජාතකොටියා’’**ති වුත්තං.

තථාති උපනිස්සයකොටියා චෙව සහජාතකොටියා චාති අත්ථො. **භවස්සා**ති කම්මභවස්ස චෙව උපපත්තිභවස්ස ච. තත්ථ චෙතනාදිසඞ්ඛා තං සබ්බං භවගාමිකම්මං කම්මභවො, කාමභවාදිකො නවවිධො උපපත්තිභවො, තෙසං උපපත්තිභවස්ස චතුබ්බිධම්පි උපාදානං උපපත්තිභවකාරණකම්මභවකාරණභාවතො , තස්ස ච සහායභාවූපගමනතො පකතූපනිස්සයවසෙන පච්චයො හොති. කම්මාරම්මණකරණකාලෙ පන කම්මසහජාතකාමුපාදානං උපපත්තිභවස්ස ආරම්මණපච්චයෙන පච්චයො හොති. කම්මභවස්ස පන සහජාතස්ස සහජාතං උපාදානං සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතවසෙන චෙව හෙතුමග්ගවසෙන ච අනෙකධා පච්චයො හොති, අසහජාතස්ස අනන්තරසමනන්තරඅනන්තරූපනිස්සයනත්ථිවිගතාසෙවනවසෙන, ඉතරස්ස පකතූපනිස්සයවසෙන, සම්මසනාදිකාලෙසු ආරම්මණවසෙන ච පච්චයො හොති. තත්ථ අනන්තරාදිකෙ උපනිස්සයපච්චයෙ, සහජාතාදිකෙ සහජාතපච්චයෙ පක්ඛිපිත්වා වුත්තං **‘‘උපනිස්සයකොටියා චෙව සහජාතකොටියා චා’’**ති.

භවො ජාතියාති එත්ථ **භවො**ති කම්මභවො අධිප්පෙතො. සො හි ජාතියා පච්චයො, න උපපත්තිභවො. උපපත්තිභවො හි පඨමාභිනිබ්බත්තා ඛන්ධා ජාතියෙව. තෙන වුත්තං ‘‘ජාතීති පනෙත්ථ සවිකාරා පඤ්චක්ඛන්ධා දට්ඨබ්බා’’ති. **සවිකාරා**ති ච නිබ්බත්තිවිකාරෙන සවිකාරා, තෙ ච අත්ථතො උපපත්තිභවොයෙව. න හි තදෙව තස්ස කාරණං භවිතුං යුත්තන්ති. කම්මභවො ච උපපත්තිභවස්ස කම්මපච්චයෙන චෙව උපනිස්සයපච්චයෙන ච පච්චයො හොතීති ආහ ‘‘භවො ජාතියා උපනිස්සයකොටියා පච්චයො’’ති.

යස්මා ච සති ජාතියා ජරාමරණං, ජරාමරණාදිනා ඵුට්ඨස්ස බාලස්ස සොකාදයො ච සම්භවන්ති, නාසති, තස්මා **‘‘ජාති…පෙ…. පච්චයො හොතී’’**ති වුත්තං. සහජාතූපනිස්සයසීසෙන පච්චයවිචාරණාය දස්සිතත්තා, අඞ්ගවිචාරණාය ච අනාමට්ඨත්තා ආහ **‘‘අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො’’**ති. මහාවිසයත්තා පටිච්චසමුප්පාදවිචාරණාය සා නිරවසෙසා කුතො ලද්ධබ්බාති ආහ **‘‘විත්ථාරතො’’**තිආදි. එකදෙසෙන චෙත්ථ කථිතස්ස පටිච්චසමුප්පාදස්ස තථා කථනෙ සද්ධිං උදාහරණෙන කාරණං දස්සෙන්තො **‘‘භගවා හී’’**තිආදිමාහ. තත්ථ **කොටි න පඤ්ඤායතී**ති අසුකස්ස නාම සම්මාසම්බුද්ධස්ස, චක්කවත්තිනො වා කාලෙ අවිජ්ජා උප්පන්නා, න තතො පුබ්බෙති අවිජ්ජාය ආදිමරියාදා

අප්පටිහතස්ස මම සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්සාපි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජමානත්තායෙවාති අත්ථො. අයං පච්චයො ඉදප්පච්චයො, තස්මා **ඉදප්පච්චයා,** ඉමස්මා කාරණා ආසවපච්චයාති අත්ථො. **භවතණ්හායාති** භවසංයොජනභූතාය තණ්හාය. **භවදිට්ඨියාති** සස්සතදිට්ඨියා. **"ඉතො එත්ථ එත්තො ඉධා"**ති අපරියන්තං අපරාපරුප්පත්තිං දස්සෙති.

විවට්ටකථාදිවණ්ණනා

145. ''වෙදනානං සමුදය''න්තිආදිපාළි **වෙදනාකම්මට්ඨානන්ති** දට්ඨබ්බා. **තන්ති** ''ඵස්සසමුදයා ඵස්සනිරොධා''ති වුත්තඵස්සට්ඨානං. **ආහාරොති** කබළීකාරො ආහාරො වෙදිතබ්බො. සො හි ''කබළීකාරො ආහාරො ඉමස්ස කායස්ස ආහාරපච්චයෙන පච්චයො''ති (පට්ඨා. 1.පච්චයනිද්දෙස 429) වචනතො කම්මසමුට්ඨානානම්පි උපත්ථම්භකපච්චයො හොතියෙව. යදිපි සොතාපන්නාදයො යථාභූතං පජානන්ති, උක්කංසගතිවිජානනවසෙන පන දෙසනා අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨාපිතා. එත්ථ ච ''යතො ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු…පෙ…. යථාභූතං පජානාතී''ති එතෙන ධම්මස්ස නිය්‍යානිකභාවෙන සද්ධිං සඞ්ඝස්ස සුප්පටිපත්තිං දස්සෙති. තෙනෙව හි අට්ඨකථායමෙත්ථ ''කො එවං ජානාතීති? ඛීණාසවො ජානාති, යාව ආරද්ධවිපස්සකො ජානාති''ති පරිපුණ්ණං කත්වා භික්ඛුසඞ්ඝො දස්සිතො, තෙන යං වුත්තං ''භික්ඛුසඞ්ඝවසෙනපි දීපෙතුං වට්ටතී''ති, (දී. නි. අට්ඨ. 1.8) තං යථාරුතවසෙනෙව දීපිතං හොතීති දට්ඨබ්බං.

146. අන්තො ජාලස්සාති අන්තොජාලං, අන්තොජාලෙ කතාති **අන්තොජාලීකතා.** අපායූපපත්තිවසෙන අධො ඔසීදනං, සම්පත්තිභවවසෙන උද්ධං උග්ගමනං. තථා පරිත්තභූමිමහග්ගතභූමිවසෙන, ඔලීනතා'තිධාවනවසෙන, පුබ්බන්තානුදිට්ඨිඅපරන්තානුදිට්ඨිවසෙන ච යථාක්කමං අධො ඔසීදනං උද්ධං උග්ගමනං යොජෙතබ්බං. **"දසසහස්සිලොකධාතූ"**ති ජාතිඛෙත්තං සන්ධායාහ.

147. **අපණ්ණත්තිකභාවන්ති** ධරමානකපණ්ණත්තියා අපණ්ණත්තිකභාවං. අතීතභාවෙන පන තථා පණ්ණත්ති යාව සාසනන්තරධානා, තතො උද්ධම්පි අඤ්ඤබුද්ධුප්පාදෙසු වත්තති එව. තථා හි වක්ඛති ''වොහාරමත්තමෙව භවිස්සතී''ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.147). **කායොති** අත්තභාවො, යො රූපාරූපධම්මසමූහො. එවං හිස්ස අම්බරුක්ඛසදිසතා, තදවයවානඤ්ච රූපක්ඛන්ධවක්ඛාදීනං අම්බපක්කසදිසතා යුජ්ජතීති. එත්ථ ච වණ්ටච්ඡෙදෙ වණ්ටූපනිබන්ධානං අම්බපක්කානං අම්බරුක්ඛතො විච්ඡෙදො විය භවනෙත්තිඡෙදෙ තදුපනිබන්ධානං රූපක්ඛන්ධාදීනං සන්තානතො විච්ඡෙදොති එත්තාවතා ඔපම්මං දට්ඨබ්බං.

148. ධම්මපරියායෙති පාළියං. **ඉධත්ථොති** දිට්ඨධම්මහිතං. **පරත්ථොති** සම්පරායහිතං. සඞ්ගාමං විජිනාති එතෙනාති **සඞ්ගාමවිජයො.** අත්ථසම්පත්තියා **අත්ථජාලං.** බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා, සීලාදිඅනවජ්ජධම්මනිද්දෙසතො ච **ධම්මජාලං.** සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මභූතානං මග්ගඵලනිබ්බානානං විභත්තත්තා **බ්‍රහ්මජාලං.** දිට්ඨිවිවෙචනමුඛෙන සුඤ්ඤතාපකාසනෙන සම්මාදිට්ඨියා විභාවිතත්තා **දිට්ඨිජාලං.** තිත්ථියවාදනිම්මද්දනූපායත්තා **අනුත්තරො සඞ්ගාමවිජයොති** එවම්පෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

149. **අත්තමනාති** පීතියා ගහිතචිත්තා. තෙනෙවාහ **"බුද්ධගතායා"**තිආදි. යථා පන අනත්තමනා අත්තනො අනත්ථචරතාය පරමනා වෙරිමනා නාම හොන්ති. යථාහ ''දිසො දිස''න්ති (ධ. ප. 42; උදා. 33) ගාථා, න එවං අත්තමනා. ඉමෙ පන අත්තනො අත්ථචරතාය සකමනා හොන්තීති ආහ **"අත්තමනාති සකමනා"**ති. අථ වා **අත්තමනාති** සමත්තමනා, ඉමාය දෙසනාය පරිපුණ්ණමනසඞ්කප්පාති අත්ථො. **අභිනන්දතීති** තණ්හායතීති අත්ථොති ආහ **"තණ්හායම්පි ආගතො"**ති. අනෙකත්ථත්තා ධාතූනං **අභිනන්දන්තීති** උපගච්ඡන්ති සෙවන්තීති අත්ථොති ආහ **"උපගමනෙපි ආගතො"**ති. තථා **අභිනන්දන්තීති** සම්පටිච්ඡන්තීති අත්ථොති ආහ **"සම්පටිච්ඡනෙපි ආගතො"**ති. **"අභිනන්දිත්වා"**ති ඉමිනා පදෙන වුත්තොයෙව අත්ථො **"අනුමොදිත්වා"**ති ඉමිනා පකාසීයතීති අභිනන්දනසද්දො ඉධ අනුමොදනසද්දත්ථොති ආහ **"අනුමොදනෙපි ආගතො"**ති. ''කතමඤ්ච තං භික්ඛවෙ''තිආදිනා (දී. නි. 1.7) තත්ථ තත්ථ පවත්තාය කථෙතුකම්‍යතාපුච්ඡාය විස්සජ්ජනවසෙන පවත්තත්තා ඉදං සුත්තං **වෙය්‍යාකරණං** හොති. යස්මා පන පුච්ඡාවිස්සජ්ජනවසෙන පවත්තම්පි සගාථකං සුත්තං ගෙය්‍යං නාම හොති, නිග්ගාථකත්තමෙව පන අඞ්ගන්ති ගාථාරහිතං වෙය්‍යාකරණං, තස්මා වුත්තං **"නිග්ගාථකත්තා හි ඉදං වෙය්‍යාකරණන්ති වුත්ත"**න්ති.

අපරෙසුපීති එත්ථ **පි**සද්දෙන පාරම්පරියම්පි සඞ්ගණ්හාති. වුත්තඤ්හි බුද්ධවංසෙ –

''ඉමෙ ධම්මෙ සම්මසතො, සභාවසරසලක්ඛණෙ;
ධම්මතෙජෙන වසුධා, දසසහස්සී පකම්පථා''ති. (බු. වං. 2.166);

වීරියබලෙනාති මහාභිනික්ඛමනෙ චක්කවත්තිසිරිපරිච්චාගහෙතුභූතවීරියප්පභාවෙන, **බොධිමණ්ඩූපසඞ්කමනෙ** ''කාමං තචො ච න්හාරු ච, අට්ඨි ච අවසිස්සතූ''තිආදිනා (ම. නි. 2.184; සං. නි. 2.22; මහානි. 196) වුත්තචතුරඞ්ගසමන්නාගතවීරියානුභාවෙන. **අච්ඡරියවෙගාභිහතාති** විම්හයාවහකිරියානුභාවසට්ටිතා . **පංසුකූලධොවනෙ** කෙචි ''පුඤ්ඤතෙජෙනා''ති වදන්ති , අච්ඡරියවෙගාභිහතාති යුත්තං විය දිස්සති, **වෙස්සන්තරජාතකෙ** පාරමිපරිපූරණපුඤ්ඤතෙජෙන අනෙකක්ඛත්තුං කම්පිතත්තා **"අකාලකම්පනෙනා"**ති වුත්තං. **සාධුකාරදානවසෙන අකම්පිත්ථ** යථා තං ධම්මචක්කප්පවත්තනෙ (සං. නි. 5.1081; මහාව. 13; පටි. ම. 2.30). සඞ්ගීතිකාලාදීසුපි සාධුකාරදානවසෙන අකම්පිත්ථාති වෙදිතබ්බං. අයං තාවෙත්ථ අට්ඨකථාය ලීනත්ථවණ්ණනා.

පකරණනයවණ්ණනා

අයං පන පකරණනයෙන පාළියා අත්ථවණ්ණනා – සා පනායං අත්ථවණ්ණනා යස්මා දෙසනාය සමුට්ඨානප්පයොජනභාජනෙසු පිණ්ඩත්ථෙසු ච නිද්ධාරිතෙසු සුකරා හොති සුවිඤ්ඤෙය්‍යා ච, තස්මා සුත්තදෙසනාය සමුට්ඨානාදීනි පඨමං නිද්ධාරයිස්සාම. තත්ථ **සමුට්ඨානං** තාව වුත්තං ''වණ්ණාවණ්ණභණන''න්ති. අපිච නින්දාපසංසාසු විනෙය්‍යානං ආඝාතානන්දාදිභාවාපත්ති, තත්ථ ච ආදීනවදස්සනං **සමුට්ඨානං.** තථා නින්දාපසංසාසු පටිපජ්ජනක්කමස්ස, පසංසාවිසයස්ස ඛුද්දකාදිවසෙන අනෙකවිධස්ස සීලස්ස, සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස සස්සතාදිදිට්ඨිට්ඨානෙසු තතුත්තරි ච අප්පටිහතචාරතාය, තථාගතස්ස ච කත්ථචි අපරියාපන්නතාය අනවබොධො **සමුට්ඨානං.**

වුත්තවිපරියායෙන **පයොජනං** වෙදිතබ්බං. විනෙය්‍යානං ආඝාතානන්දාදිභාවාපත්ති ආදිකඤ්හි ඉමං දෙසනං පයොජෙතීති. තථා කුහනලපනාදිනානාවිධමිච්ඡාජීවවිද්ධංසනං, ද්වාසට්ඨිදිට්ඨිජාලවිනිවෙඨනං, දිට්ඨිසීසෙන පච්චයාකාරවිභාවනං, ඡඵස්සායතනවසෙන චතුසච්චකම්මට්ඨානනිද්දෙසො, සබ්බදිට්ඨිගතානං අනවසෙසපරියාදානං, අත්තනො අනුපාදාපරිනිබ්බානදීපනඤ්ච **පයොජනානි.**

වණ්ණාවණ්ණනිමිත්තං අනුරොධවිරොධවන්තචිත්තා කුහනාදිවිවිධමිච්ඡාජීවනිරතා සස්සතාදිදිට්ඨිපඞ්කං නිමුග්ගා, සීලක්ඛන්ධාදීසු අපරිපූරකාරිතාය අනවබුද්ධගුණවිසෙසඤාණා විනෙය්‍යා ඉමිස්සා ධම්මදෙසනාය **භාජනං.**

පිණ්ඩත්ථා පන ආඝාතාදීනං අකරණීයතාවචනෙන පටිඤ්ඤානුරූපං සමණසඤ්ඤාය නියොජනං, ඛන්තිසොරච්චානුට්ඨානං, බ්‍රහ්මවිහාරභාවනානුයොගො, සද්ධාපඤ්ඤාසමායොගො, සතිසම්පජඤ්ඤාධිට්ඨානං, පටිසඞ්ඛානභාවනාබලසිද්ධි, පරියුට්ඨානානුසයප්පහානං, උභයහිතපටිපත්ති, ලොකධම්මෙහි අනුපලෙපො ච දස්සිතා හොන්ති. තථා පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරතිවචනෙන සීලවිසුද්ධි දස්සිතා, තාය ච හිරොත්තප්පසම්පත්ති, මෙත්තාකරුණාසමඞ්ගිතා , වීතික්කමප්පහානං, තදඞ්ගප්පහානං, දුච්චරිතසංකිලෙසප්පහානං, විරතිත්තයසිද්ධි, පියමනාපගරුභාවනීයතානිප්ඵත්ති, ලාභසක්කාරසිලොකසමුදාගමො, සමථවිපස්සනානං අධිට්ඨානභාවො, අකුසලමූලතනුකරණං, කුසලමූලරොපනං, උභයානත්ථදූරීකරණං, පරිසාසු විසාරදතා, අප්පමාදවිහාරො,පරෙහි දුප්පධංසියතා, අවිප්පටිසාරාදිසමඞ්ගිතා ච දස්සිතා හොන්ති.

''ගම්භීරා''තිආදිවචනෙහි ගම්භීරධම්මවිභාවනං, අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨතා, කප්පානං අසඞ්ඛෙය්‍යෙනාපි දුල්ලභපාතුභාවතා, සුඛුමෙනපි ඤාණෙන පච්චක්ඛතො පටිවිජ්ඣිතුං අසක්කුණෙය්‍යතා, ධම්මන්වයසඞ්ඛාතෙන අනුමානඤාණෙනාපි දුරධිගමනීයතා, පස්සද්ධසබ්බදරථතා, සන්තධම්මවිභාවනං, සොභනපරියොසානතා, අතිත්තිකරභාවො, පධානභාවප්පත්ති, යථාභූතඤාණගොචරතා, සුඛුමසභාවතා, මහාපඤ්ඤාවිභාවනා ච දස්සිතා හොන්ති. දිට්ඨිදීපකපදෙහි සමාසතො සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨියො පකාසිතාති ඔලීනතාතිධාවනවිභාවනං, උපායවිනිබද්ධනිද්දෙසො, මිච්ඡාභිනිවෙසකිත්තනං, කුම්මග්ගපටිපත්තියා පකාසනා, විපරියෙසග්ගාහපඤ්ඤාපනං, පරාමාසපරිග්ගහො, පුබ්බන්තාපරන්තානුදිට්ඨිපතිට්ඨාපනං, භවවිභවදිට්ඨිවිභාගො, තණ්හාවිජ්ජාපවත්ති, අන්තවානන්තවාදිට්ඨිනිද්දෙසො, අන්තද්වයාවතාරණං, ආසවොඝයොගකිලෙසගන්ථසංයොජනුපාදානවිසෙසවිභජ්ජනඤ්ච දස්සිතානි හොන්ති. තථා **''වෙදනානං සමුදය''**න්තිආදිවචනෙහි චතුන්නං අරියසච්චානං අනුබොධපටිවෙධසිද්ධි, වික්ඛම්භනසමුච්ඡෙදප්පහානං , තණ්හාවිජ්ජාවිගමො, සද්ධම්මට්ඨිතිනිමිත්තපරිග්ගහො, ආගමාධිගමසම්පත්ති, උභයහිතපටිපත්ති, තිවිධපඤ්ඤාපරිග්ගහො, සතිසම්පජඤ්ඤානුට්ඨානං, සද්ධාපඤ්ඤාසමායොගො, සම්මාවීරියසමථානුයොජනං, සමථවිපස්සනානිප්ඵත්ති ච දස්සිතා හොන්ති.

''අජානතං අපස්සත''න්ති අවිජ්ජාසිද්ධි, **''තණ්හාගතානං පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිත**න්ති තණ්හාසිද්ධි, තදුභයෙන ච නීවරණසංයොජනද්වයසිද්ධි, අනමතග්ගසංසාරවට්ටානුච්ඡෙදො, පුබ්බන්තාහරණඅපරන්තපටිසන්ධානානි, අතීතපච්චුප්පන්නකාලවසෙන හෙතුවිභාගො, අවිජ්ජාතණ්හානං අඤ්ඤමඤ්ඤානතිවත්තනට්ඨෙන අඤ්ඤමඤ්ඤූපකාරිතා, පඤ්ඤාවිමුත්තිචෙතොවිමුත්තීනං පටිපක්ඛනිද්දෙසො ච දස්සිතා හොන්ති. **''තදපි ඵස්සපච්චයා''**ති සස්සතාදිපඤ්ඤාපනස්ස පච්චයාධීනවුත්තිතාකථනෙන ධම්මානං නිච්චතාපටිසෙධො, අනිච්චතාපතිට්ඨාපනං, පරමත්ථතො කාරකාදිපටික්ඛෙපො, එවංධම්මතාදිනිද්දෙසො, සුඤ්ඤතාපකාසනං, සමත්තනියාමපච්චයලක්ඛණවිභාවනඤ්ච දස්සිතානි හොන්ති.

''උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො''තිආදිනා භගවතො පහානසම්පත්ති, විජ්ජාධිමුත්ති, වසීභාවො, සික්ඛත්තයනිප්ඵත්ති, නිබ්බානධාතුද්වයවිභාගො, චතුරධිට්ඨානපරිපූරණං, භවයොනිආදීසු අපරියාපන්නතා ච දස්සිතා හොන්ති. සකලෙන පන සුත්තපදෙන ඉට්ඨානිට්ඨෙසු භගවතො තාදිභාවො, තත්ථ ච පරෙසං පතිට්ඨාපනං, කුසලධම්මානං ආදිභූතධම්මද්වයස්ස නිද්දෙසො, සික්ඛත්තයූපදෙසො, අත්තන්තපාදිපුග්ගලචතුක්කසිද්ධි, කණ්හාකණ්හවිපාකාදිකම්මචතුක්කවිභාගො, චතුරප්පමඤ්ඤාවිසයනිද්දෙසො, සමුදයාදිපඤ්චකස්ස යථාභූතාවබොධො, ඡසාරණීයධම්මවිභාවනා , දසනාථකරධම්මපතිට්ඨාපන්ති එවමාදයො නිද්ධාරෙතබ්බා.

සොළසහාරවණ්ණනා

දෙසනාහාරවණ්ණනා

තත්ථ ''අත්තා, ලොකො''ති ච දිට්ඨියා අධිට්ඨානභාවෙන, වෙදනාඵස්සායතනාදිමුඛෙන ච ගහිතෙසු පඤ්චසු උපාදානක්ඛන්ධෙසු තණ්හාවජ්ජා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා **දුක්ඛසච්චං.** තණ්හා **සමුදයසච්චං.** සා පන පරිතස්සනාග්ගහණෙන ''තණ්හාගතාන''න්ති, ''වෙදනාපච්චයා තණ්හා''ති ච සරූපෙනෙව සමුදයග්ගහණෙන, භවනෙත්තිග්ගහණෙන ච පාළියං ගහිතාව. අයං තාව සුත්තන්තනයො. අභිධම්මනයෙන පන ආඝාතානන්දාදිවචනෙහි, ආතප්පාදිපදෙහි, චිත්තප්පදොසවචනෙන, සබ්බදිට්ඨිදීපකපදෙහි, කුසලාකුසලග්ගහණෙන, භවග්ගහණෙන, සොකාදිග්ගහණෙන, තත්ථ තත්ථ සමුදයග්ගහණෙන චාති සඞ්ඛෙපතො සබ්බලොකියකුසලාකුසලධම්මවිභාවනපදෙහි ගහිතා කම්මකිලෙසා **සමුදයසච්චං.** උභින්නං අප්පවත්ති **නිරොධසච්චං.** තස්ස තත්ථ තත්ථ වෙදනානං අත්ථඞ්ගමනිස්සරණපරියායෙහි, පච්චත්තං නිබ්බුතිවචනෙන, අනුපාදාවිමුත්තිවචනෙන ච පාළියං ගහණං වෙදිතබ්බං. නිරොධපජානනා පටිපදා **මග්ගසච්චං.** තස්සාපි තත්ථ තත්ථ වෙදනානං සමුදයාදියථාභූතවෙදනාපදෙසෙන, ඡන්නං ඵස්සායතනානං සමුදයාදියථාභූතපජානනපරියායෙන, භවනෙත්තියා උච්ඡෙදපරියායෙන ච ගහණං වෙදිතබ්බං. තත්ථ සමුදයෙන **අස්සාදො,** දුක්ඛෙන **ආදීනවො,** මග්ගනිරොධෙහි **නිස්සරණ**න්ති එවං චතුසච්චවසෙන, යානි **පාළියං** (නෙත්ති. 9) සරූපෙනෙව ආගතානි අස්සාදාදීනවනිස්සරණානි, තෙසඤ්ච වසෙන ඉධ අස්සාදාදයො වෙදිතබ්බා. විනෙය්‍යානන්තාදිභාවාපත්තිආදිකං යථාවුත්තවිභාගං පයොජනමෙව **ඵලං.** ආඝාතාදීනං අකරණීයතා, ආඝාතාදිඵලස්ස ච අනඤ්ඤසන්තානභාවිතා, නින්දාපසංසාසු යථාසභාවපටිජානනනිබ්බෙඨනාති එවං තංතංපයොජනාධිගමහෙතු **උපායො.** ආඝාතාදීනං කරණපටිසෙධනාදිඅපදෙසෙන ධම්මරාජස්ස **ආණත්ති** වෙදිතබ්බාති අයං **දෙසනාහාරො.**

විචයහාරවණ්ණනා

කප්පනාභාවෙපි වොහාරවසෙන, අනුවාදවසෙන ච ''මම''න්ති වුත්තං, නියමාභාවතො විකප්පනත්ථං වාග්ගහණං කතං, ගුණසමඞ්ගිතාය, අභිමුඛීකරණාය ච **''භික්ඛවෙ''**ති ආමන්තනං. අඤ්ඤභාවතො, පටිවිරුද්ධභාවතො ච **''පරෙ''**ති වුත්තං, වණ්ණපටිපක්ඛතො, අවණ්ණනීයතො ච ''අවණ්ණ''න්ති වුත්තං. බ්‍යත්තිවසෙන, විත්ථාරවසෙන ච ''භාසෙය්‍යු''න්ති වුත්තං, ධාරණභාවතො, අධම්මපටිපක්ඛතො ච ''ධම්මස්සා''ති වුත්තං, දිට්ඨිසීලෙහි සංහතභාවතො, කිලෙසානං සඞ්ඝාතකරණතො ච ''සඞ්ඝස්සා''ති වුත්තං. වුත්තපටිනිද්දෙසතො, වචනුපන්‍යාසනතො ච ''තත්‍රා''ති වුත්තං, සම්මුඛභාවතො, පුථුභාවතො ච ''තුම්හෙහී''ති වුත්තං. චිත්තස්ස හනනතො, ආරම්මණාභිඝාතතො ච ''ආඝාතො''ති වුත්තං, ආරම්මණෙ සඞ්කොචවුත්තියා, අතුට්ඨාකාරතාය ච ''අප්පච්චයො''ති වුත්තං, ආරම්මණචින්තනතො, නිස්සයතො ච ''චෙතසො''ති වුත්තං, අත්ථාසාධනතො, අනු අනු ''අනත්ථසාධනතො'' ච ''අනභිරද්ධී''ති වුත්තං, කාරණානරහත්තා, සත්ථුසාසනෙ ඨිතෙහි කාතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා ච ''න කරණීයා''ති වුත්තන්ති. ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු විනිච්ඡයො කාතබ්බො. ඉති අනුපදවිචයතො **විචයො හාරො** අතිවිත්ථාරභයෙන, සක්කා ච අට්ඨකථං තස්සා ලීනත්ථවණ්ණනඤ්ච අනුගන්ත්වා අයමත්ථො විඤ්ඤුනා විභාවෙතුන්ති න විත්ථාරයිම්හ.

යුත්තිහාරවණ්ණනා

සබ්බෙන සබ්බං ආඝාතාදීනං අකරණං තාදිභාවාය සංවත්තතීති යුජ්ජති ඉට්ඨානිට්ඨෙසු සමප්පවත්තිසබ්භාවතො. යස්මිං සන්තානෙ ආඝාතාදයො උප්පන්නා, තන්නිමිත්තකො අන්තරායො තස්සෙව සම්පත්තිවිබන්ධාය සංවත්තතීති යුජ්ජති. කස්මා? සන්තානන්තරෙසු අසඞ්කමනතො. චිත්තං අභිභවිත්වා උප්පන්නා ආඝාතාදයො සුභාසිතාදිසල්ලක්ඛණෙපි අසමත්ථතාය සංවත්තන්තීති යුජ්ජති සකොධලොභානං අන්ධතමසබ්භාවතො. පාණාතිපාතාදිදුස්සීල්‍යතො වෙරමණී සබ්බසත්තානං පාමොජ්ජපාසංසභාවාය සංවත්තතීති යුජ්ජති. සීලසම්පත්තියා හි මහතො කිත්තිසද්දස්ස අබ්භුග්ගමො හොතීති. ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තෙන ගුණෙන තථාගතස්ස වණ්ණනා එකදෙසභූතාපි සකලසබ්බඤ්ඤුගුණග්ගහණාය සංවත්තතීති යුජ්ජති අනඤ්ඤසාධාරණත්තා. තජ්ජාඅයොනිසොමනසිකාරපරික්ඛතානි අධිගමතක්කනානි සස්සතවාදාදිඅභිනිවෙසාය සංවත්තන්තීති යුජ්ජති කප්පනාජාලස්ස අසමුග්ඝාටිතත්තා. වෙදනාදීනවානවබොධෙන වෙදනාය තණ්හා පවඩ්ඪතීති යුජ්ජති අස්සාදානුපස්සනාසබ්භාවතො. සති ච වෙදයිතරාගෙ තත්ථ අත්තත්තනියගාහො, සස්සතාදිගාහො ච විපරිඵන්දතීති යුජ්ජති කාරණස්ස සන්නිහිතත්තා. තණ්හාපච්චයා හි උපාදානං සස්සතාදිවාදෙ පඤ්ඤපෙන්තානං , තදනුච්ඡවිකං වා වෙදනං වෙදයන්තානං ඵස්සො හෙතූති යුජ්ජති විසයින්ද්‍රියවිඤ්ඤාණසඞ්ගතියා විනා තදභාවතො. ඡඵස්සායතනනිමිත්තවට්ටස්ස අනුපච්ඡෙදොති යුජ්ජති තත්ථ අවිජ්ජාතණ්හානං අප්පහීනත්තා. ඡන්නං ඵස්සායතනානං සමුදයාදිපජානනා සබ්බදිට්ඨිගතිකසඤ්ඤං අතිච්ච තිට්ඨතීති යුජ්ජති චතුසච්චපටිවෙධභාවතො. ඉමාහෙව ද්වාසට්ඨියා දිට්ඨීහි සබ්බදිට්ඨිගතානං අන්තොජාලීකතභාවොති යුජ්ජති අකිරියවාදාදීනං ඉස්සරවාදාදීනඤ්ච තදන්තොගධත්තා. තථා චෙව සංවණ්ණිතං. උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො තථාගතස්ස කායොති යුජ්ජති, යස්මා භගවා අභිනීහාරසම්පත්තියා චතූසු සතිපට්ඨානෙසු පතිට්ඨිතචිත්තො සත්තබොජ්ඣඞ්ගෙයෙව යථාභූතං භාවෙසි. කායස්ස භෙදා පරිනිබ්බුතං න දක්ඛන්තීති යුජ්ජති අනුපාදිසෙසනිබ්බානප්පත්තියං රූපාදීසු කස්සචිපි අනවසෙසතොති අයං **යුත්තිහාරො.**

පදට්ඨානහාරවණ්ණනා

අවණ්ණාරහඅවණ්ණානුරූපසම්පත්තානාදෙය්‍යවචනතාදිවිපත්තීනං පදට්ඨානං. වණ්ණාරහවණ්ණානුරූපසම්පත්තසද්ධෙය්‍යවචනතාදිසම්පත්තීනං පදට්ඨානං. තථා ආඝාතාදයො නිරයාදිදුක්ඛස්ස පදට්ඨානං. ආඝාතාදීනං අකරණං සග්ගසම්පත්තිආදිසබ්බසම්පත්තීනං පදට්ඨානං. පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරති අරියස්ස සීලක්ඛන්ධස්ස පදට්ඨානං. අරියො සීලක්ඛන්ධො අරියස්ස සමාධික්ඛන්ධස්ස පදට්ඨානං. අරියො සමාධික්ඛන්ධො අරියස්ස පඤ්ඤාක්ඛන්ධස්ස පදට්ඨානං. ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තං භගවතො පටිවෙධප්පකාරඤාණං දෙසනාඤාණස්ස

පදට්ඨානං. දෙසනාඤාණං විනෙය්‍යානං සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණස්ස පදට්ඨානං. සබ්බාපි දිට්ඨී දිට්ඨුපාදානන්ති සා යථාරහං නවවිධස්සාපි භවස්ස පදට්ඨානං. භවො ජාතියා, ජාති ජරාමරණස්ස, සොකාදීනඤ්ච පදට්ඨානං. වෙදනානං සමුදයාදියථාභූතවෙදනං චතුන්නං අරියසච්චානං අනුබොධපටිවෙධො. තත්ථ අනුබොධො පටිවෙධස්ස පදට්ඨානං, පටිවෙධො චතුබ්බිධස්ස සාමඤ්ඤඵලස්ස පදට්ඨානං. ''අජානතං අපස්සත''න්ති අවිජ්ජාගහණං, තත්ථ අවිජ්ජා සඞ්ඛාරානං පදට්ඨානන්ති යාව වෙදනා තණ්හාය පදට්ඨානන්ති නෙතබ්බං. ''තණ්හාගතානං පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිත''න්ති එත්ථ තණ්හා උපාදානස්ස පදට්ඨානං. ''තදපි ඵස්සපච්චයා''ති එත්ථ සස්සතාදිපඤ්ඤාපනං පරෙසං මිච්ඡාභිනිවෙසස්ස පදට්ඨානං, මිච්ඡාභිනිවෙසො සද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසූපස්සයයොනිසොමනසිකාරධම්මානුධම්මපටිපත්තීහි විමුඛතාය, අසද්ධම්මස්සවනාදීනඤ්ච පදට්ඨානං, ''අඤ්ඤත්‍ර ඵස්සා''තිආදීසු ඵස්සො වෙදනාය පදට්ඨානං, ඡ ඵස්සායතනානි ඵස්සස්ස, සකලවට්ටදුක්ඛස්ස ච පදට්ඨානං, ඡන්නං ඵස්සායතනානං සමුදයාදියථාභූතප්පජානනං නිබ්බිදාය පදට්ඨානං, නිබ්බිදා විරාගස්සාති යාව අනුපාදාපරිනිබ්බානං නෙතබ්බං. භගවතො භවනෙත්තිසමුච්ඡෙදො සබ්බඤ්ඤුතාය පදට්ඨානං. තථා අනුපාදාපරිනිබ්බානස්සාති අයං **පදට්ඨානහාරො.**

ලක්ඛණහාරවණ්ණනා

ආඝාතාදිග්ගහණෙන කොධූපනාහමක්ඛපළාසඉස්සාමච්ඡරියසාරම්භපරවම්භනාදීනං සඞ්ගහො පටිඝචිත්තුප්පාදපරියාපන්නතාය එකලක්ඛණත්තා. ආනන්දාදිග්ගහණෙන අභිජ්ඣාවිසමලොභමානාතිමානමදප්පමාදාදීනං සඞ්ගහො ලොභචිත්තුප්පාදපරියාපන්නතාය සමානලක්ඛණත්තා. තථා ආඝාතග්ගහණෙන අවසිට්ඨගන්ථනීවරණානං සඞ්ගහො කායගන්ථනීවරණලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා. ආනන්දග්ගහණෙන ඵස්සාදීනං සඞ්ගහො සඞ්ඛාරක්ඛන්ධලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා. සීලග්ගහණෙන අධිචිත්තඅධිපඤ්ඤාසික්ඛානම්පි සඞ්ගහො සික්ඛාලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා. ඉධ පන සීලස්සෙව ඉන්ද්‍රියසංවරාදිකස්ස දට්ඨබ්බං. දිට්ඨිග්ගහණෙන අවසිට්ඨඋපාදානානම්පි සඞ්ගහො උපාදානලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා. ''වෙදනාන''න්ති එත්ථ වෙදනාග්ගහණෙන අවසිට්ඨඋපාදානක්ඛන්ධානම්පි සඞ්ගහො ඛන්ධලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා. තථා වෙදනාය ධම්මායතනධම්මධාතුපරියාපන්නත්තා සම්මසනූපගානං සබ්බෙසං ආයතනානං ධාතූනඤ්ච සඞ්ගහො ආයතනලක්ඛණෙන, ධාතුලක්ඛණෙන ච එකලක්ඛණත්තා. ''අජානතං අපස්සත''න්ති එත්ථ අවිජ්ජාග්ගහණෙන හෙතුආසවොඝයොගනීවරණාදිසඞ්ගහො හෙතාදිලක්ඛණෙන එකලක්ඛණත්තා අවිජ්ජාය, තථා ''තණ්හාගතානං පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිත''න්ති එත්ථ තණ්හාග්ගහණෙනාපි. ''තදපි ඵස්සපච්චයා''ති එත්ථ ඵස්සග්ගහණෙන සඤ්ඤාසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානං සඞ්ගහො විපල්ලාසහෙතුභාවෙන, ඛන්ධලක්ඛණෙන ච එකලක්ඛණත්තා. ඡඵස්සායතනග්ගහණෙන ඛන්ධින්ද්‍රියධාතාදීනං සඞ්ගහො ඵස්සුප්පත්තිනිමිත්තතාය, සම්මසනසභාවෙන ච එකලක්ඛණත්තා. භවනෙත්තිග්ගහණෙන අවිජ්ජාදීනම්පි සංකිලෙසධම්මානං සඞ්ගහො වට්ටහෙතුභාවෙන එකලක්ඛණත්තාති අයං **ලක්ඛණහාරො.**

චතුබ්‍යූහහාරවණ්ණනා

නින්දාපසංසාහි සම්මාකම්පිතචෙතසා මිච්ඡාජීවතො අනොරතා සස්සතාදිමිච්ඡාභිනිවෙසිනො සීලාදිධම්මක්ඛන්ධෙසු අප්පතිට්ඨිතතාය සම්මාසම්බුද්ධගුණරසස්සාදවිමුඛා වෙනෙය්‍යා ඉමිස්සා දෙසනාය **නිදානං.** තෙ යථාවුත්තදොසවිනිමුත්තා කථං නු ඛො සම්මාපටිපත්තියා උභයහිතපරා භවෙය්‍යුන්ති අයමෙත්ථ භගවතො **අධිප්පායො.** පදනිබ්බචනං **නිරුත්ති.** තං ''එව''න්තිආදිනිදානපදානං, ''මම''න්තිආදිපාළිපදානඤ්ච අට්ඨකථාවසෙන සුවිඤ්ඤෙය්‍යත්තා අතිවිත්ථාරභයෙන න විත්ථාරයිම්හ. පදපදත්ථනිද්දෙසනික්ඛෙපසුත්තදෙසනාසන්ධිවසෙන ඡබ්බිධා **සන්ධි.** තත්ථ පදස්ස පදන්තරෙන සම්බන්ධො **පදසන්ධි.** තථා පදත්ථස්ස පදත්ථන්තරෙන සම්බන්ධො **පදත්ථසන්ධි** . නානානුසන්ධිකස්ස සුත්තස්ස තංතංඅනුසන්ධීහි සම්බන්ධො, එකානුසන්ධිකස්ස ච පුබ්බාපරසම්බන්ධො **නිද්දෙසසන්ධි** , යා අට්ඨකථායං පුච්ඡානුසන්ධිඅජ්ඣාසයානුසන්ධියථානුසන්ධිවසෙන තිවිධා විභත්තා, තා පනෙතා තිස්සොපි සන්ධියො අට්ඨකථායං විචාරිතා එව. **සුත්තසන්ධි** ච පඨමං නික්ඛෙපවසෙන අම්හෙහි පුබ්බෙ දස්සිතායෙව. එකිස්සා දෙසනාය දෙසනාන්තරෙන සද්ධිං සංසන්දනං **දෙසනාසන්ධි,** සා එවං වෙදිතබ්බා – ''මමං වා භික්ඛවෙ…පෙ…. න චෙතසො අනභිරද්ධි කරණීයා''ති අයං දෙසනා ''උභතොදණ්ඩකෙන චෙපි භික්ඛවෙ කකචෙන චොරා ඔචරකා අඞ්ගමඞ්ගානි ඔක්කන්තෙය්‍යුං, තත්‍රාපි යො මනො පදූසෙය්‍ය, න මෙ සො තෙන සාසනකරො''ති (ම. නි. 1.232) ඉමාය දෙසනාය සද්ධිං සංසන්දති. ''තුම්හං යෙවස්ස තෙන අන්තරායො''ති ''කම්මස්සකා මාණව සත්තා…පෙ…. දායාදා භවිස්සන්තී''ති (අ. නි. 10.216) ඉමාය දෙසනාය සංසන්දති. ''අපි තුම්හෙ…පෙ…. ආජානෙය්‍යාථා''ති ''කුද්ධො අත්ථං…පෙ…. සහතෙ නර''න්ති (අ. නි. 7.64; මහානි. 5, 156, 195) ඉමාය දෙසනාය සංසන්දති.

''මමං වා භික්ඛවෙ පරෙ වණ්ණං…පෙ…. න චෙතසො උබ්බිල්ලාවිතත්තං කරණීය''න්ති ''ධම්මාපි වො භික්ඛවෙ පහාතබ්බා, පගෙව අධම්මා (ම. නි. 1.240). කුල්ලූපමං වො භික්ඛවෙ ධම්මං දෙසෙස්සාමි, නිත්ථරණත්ථාය, නො ගහණත්ථායා''ති (ම. නි. 1.240) ඉමාය දෙසනාය සංසන්දති. ''තත්‍ර චෙ තුම්හෙහි…පෙ…. උබ්බිලාවිතා, තුම්හං යෙවස්ස තෙන අන්තරායො''ති ''ලුද්ධොඅත්ථං…පෙ…. සහතෙ නර''න්ති (ඉතිවු. 88; මහානි. 5.156, 195; චූළනි. 128) ''කාමන්ධා ජාලසඤ්ඡන්නා, තණ්හාඡදනඡාදිතා''ති (උදා. 64; නෙත්ති. 27, 90; පෙටකො. 14) ඉමාහි දෙසනාහි සංසන්දති.

''අප්පමත්තකං…පෙ…. සීලමත්තක''න්ති ''පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං ඛො බ්‍රාහ්මණ යඤ්ඤො පුරිමෙහි යඤ්ඤෙහි අප්පට්ඨතරො ච අප්පසමාරම්භතරො ච මහප්ඵලතරො ච මහානිසංසතරො චා''තිආදිකාය (දී. නි.

1.353) දෙසනාය සංසන්දති, පඨමජ්ඣානස්ස සීලතො මහප්ඵලමහානිසංසතරභාවවචනෙන ඣානතො සීලස්ස අප්පභාවදීපනතො.

''පාණාතිපාතං පහායා''තිආදි ''සමණො ඛලු භො ගොතමො සීලවා…පෙ…. කුසලසීලෙන සමන්නාගතො''තිආදිකාහි (දී. නි. 1.304) දෙසනාහි සංසන්දති.

''අඤ්ඤෙව ධම්මා ගම්භීරා''තිආදි ''අධිගතො ඛො මායං ධම්මො ගම්භීරො''තිආදි (දී. නි. 2.67; ම. නි. 1.281; 2.337; සං. නි. 1.172; මහාව. 7, 8) පාළියා සංසන්දති. ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තධම්මපටිවෙධෙන හි ඤාණස්ස ගම්භීරාදිභාවො විඤ්ඤායතීති.

''සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා''තිආදි ''සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා පුබ්බන්තකප්පිකා…පෙ…. අභිවදන්ති, සස්සතො අත්තා ච ලොකො ච, ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤන්ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති, අසස්සතො, සස්සතො ච අසස්සතො ච, නෙව සස්සතො ච නාසස්සතො ච, අන්තවා, අනන්තවා, අන්තවා ච අනන්තවා ච, නෙවන්තවා නානන්තවා ච අත්තා ච ලොකො ච ඉදමෙව සච්චං, මොඝමඤ්ඤන්ති ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති''තිආදිකාහි (ම. නි. 3.27) දෙසනාහි සංසන්දති.

''සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා අපරන්තකප්පිකා''තිආදි ''සන්ති භික්ඛවෙ එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා අපරන්තකප්පිකා…පෙ…. අභිවදන්ති, සඤ්ඤී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා. ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති අසඤ්ඤී, නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී ච අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා. ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති සතො වා පන සත්තස්ස උච්ඡෙදං විනාසං විභවං පඤ්ඤපෙන්ති, දිට්ඨධම්මනිබ්බානං වා පනෙකෙ අභිවදන්ති''තිආදිකාහි (ම. නි. 3.21) දෙසනාහි සංසන්දති. ''වෙදනානං…පෙ…. තථාගතො''ති ''තයිදං සඞ්ඛතං ඔළාරිකං, අත්ථි ඛො පන සඞ්ඛාරානං නිරොධො, අත්ථෙතන්ති ඉති විදිත්වා තස්ස නිස්සරණදස්සාවී තථාගතො තදුපාතිවත්තො''තිආදිකාහි (ම. නි. 3.28) දෙසනාහි සංසන්දති.

''තදපි තෙසං…පෙ…. විප්ඵන්දිතමෙවා''ති ඉදං ''තෙසං භවතං අඤ්ඤත්‍රෙව ඡන්දාය අඤ්ඤත්‍ර රුචියා අඤ්ඤත්‍ර අනුස්සවා අඤ්ඤත්‍ර ආකාරපරිවිතක්කා අඤ්ඤත්‍ර දිට්ඨිනිජ්ඣානක්ඛන්තියා පච්චත්තංයෙව ඤාණං භවිස්සති පරිසුද්ධං පරියොදාතන්ති නෙතං ඨානං විජ්ජති. පච්චත්තං ඛො පන භික්ඛවෙ ඤාණෙ අසති පරිසුද්ධෙ පරියොදාතෙ යදපි තෙ භොන්තො සමණබ්‍රාහ්මණා තත්ථ ඤාණභාගමත්තමෙව පරියොදාපෙන්ති, තදපි තෙසං භවතං සමණබ්‍රාහ්මණානං උපාදානමක්ඛායතී''තිආදිකාහි (ම. නි. 3.29) දෙසනාහි සංසන්දති.

''තදපි ඵස්සපච්චයා''ති ඉදඤ්ච ''චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛුවිඤ්ඤාණං, තිණ්ණං සඞ්ගති ඵස්සො, ඵස්සපච්චයා වෙදනා, වෙදනාපච්චයා තණ්හා, තණ්හාපච්චයා උපාදාන''න්ති, (සං. නි. 2.44) ''ඡන්දමූලකා ඉමෙ ආවුසො ධම්මා මනසිකාරසමුට්ඨානා ඵස්සසමොධානා වෙදනාසමොසරණා''ති (අ. නි. 8.83) ච ආදිකාහි දෙසනාහි සංසන්දති.

''යතො ඛො භික්ඛවෙ භික්ඛු ඡන්නං ඵස්සායතනාන''න්තිආදි ''යතො ඛො ආනන්ද භික්ඛු නෙව වෙදනං අත්තානං සමනුපස්සති, න සඤ්ඤං, න සඞ්ඛාරෙ, න විඤ්ඤාණං අත්තානං සමනුපස්සති, සො එවං අසමනුපස්සන්තො න කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියති, අනුපාදියං න පරිතස්සති, අපරිතස්සං පච්චත්තංයෙව පරිනිබ්බායතී''තිආදිකාහි දෙසනාහි සංසන්දති.

''සබ්බෙ තෙ ඉමෙහෙව ද්වාසට්ඨියා වත්ථූහි අන්තොජාලීකතා''තිආදි ''යෙ හි කෙචි භික්ඛවෙ…පෙ…. අභිවදන්ති, සබ්බෙ තෙ ඉමානෙව පඤ්ච කායානි අභිවදන්ති එතෙසං වා අඤ්ඤතර''න්තිආදිකාහි (ම. නි. 3.26) දෙසනාහි සංසන්දති. **''කායස්ස භෙදා…පෙ…. දෙවමනුස්සා''ති** –

> ''අච්චී යථා වාතවෙගෙන ඛිත්තා, (උපසිවාති භගවා)
> අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛං;
> එවං මුනී නාමකායා විමුත්තො,
> අත්ථං පලෙති න උපෙති සඞ්ඛ''න්ති. (සු. නි. 1080; චූළනි. 43);

ආදිකාහි දෙසනාහි සංසන්දතීති අයං **චතුබ්‍යූහො හාරො.**

ආවත්තහාරවණ්ණනා

ආඝාතාදීනං අකරණීයතාවචනෙන ඛන්තිසොරච්චානුට්ඨානං. තත්ථ ඛන්තියා සද්ධාපඤ්ඤාපරාපකාරදුක්ඛසහගතානං සඞ්ගහො, සොරච්චෙන සීලස්ස. සද්ධාදිග්ගහණෙන ච සද්ධින්ද්‍රියාදිසකලබොධිපක්ඛියධම්මා ආවත්තන්ති. සීලග්ගහණෙන අවිප්පටිසාරාදයො සබ්බෙපි සීලානිසංසධම්මා ආවත්තන්ති. පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරතිවචනෙන අප්පමාදවිහාරො, තෙන සකලං සාසනබ්‍රහ්මචරියං ආවත්තති. ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තධම්මග්ගහණෙන මහාබොධිපකිත්තනං. අනාවරණඤාණපදට්ඨානඤ්හි ආසවක්ඛයඤාණං, ආසවක්ඛයඤාණපදට්ඨානඤ්ච අනාවරණඤාණං මහාබොධි, තෙන දසබලාදයො සබ්බෙ බුද්ධගුණා ආවත්තන්ති. සස්සතාදිදිට්ඨිග්ගහණෙන තණ්හාවිජ්ජාය සඞ්ගහො, තාහි අනමතග්ගසංසාරවට්ටං ආවත්තති. වෙදනානං

සමුදයාදියථාභූතවෙදනෙන භගවතො පරිඤ්ඤාත්තයවිසුද්ධි, තාය පඤ්ඤාපාරමිමුඛෙන සබ්බපාරමියො ආවත්තන්ති. ‘‘අජානතං අපස්සත’’න්ති අවිජ්ජාග්ගහණෙන අයොනිසොමනසිකාරපරිග්ගහො, තෙන ච අයොනිසොමනසිකාරමූලකා ධම්මා ආවත්තන්ති. ‘‘තණ්හාගතානං පරිතස්සිතවිප්ඵන්දිත’’න්ති තණ්හාග්ගහණෙන නව තණ්හාමූලකා ධම්මා ආවත්තන්ති, ‘‘තදපි ඵස්සපච්චයා’’තිආදි සස්සතාදිපඤ්ඤාපනස්ස පච්චයාධීනවුත්තිදස්සනං, තෙන අනිච්චතාදිලක්ඛණත්තයං ආවත්තති. ඡන්නං ඵස්සායතනානං යථාභූතං පජානනෙන විමුත්තිසම්පදානිද්දෙසො, තෙන සත්තපි විසුද්ධියො ආවත්තන්ති. ‘‘උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො තථාගතස්ස කායො’’ති තණ්හාපහානං, තෙන භගවතො සකලසංකිලෙසප්පහානං ආවත්තතීති අයං **ආවත්තො හාරො.**

විභත්තිහාරවණ්ණනා

ආඝාතානන්දාදයො අකුසලා ධම්මා, තෙසං අයොනිසොමනසිකාරාදි පදට්ඨානං. යෙහි පන ධම්මෙහි ආඝාතානන්දාදීනං අකරණං අප්පවත්ති, තෙ අබ්‍යාපාදාදයො කුසලා ධම්මා, තෙසං යොනිසොමනසිකාරාදි පදට්ඨානං. තෙසු ආඝාතාදයො කාමාවචරාව, අබ්‍යාපාදාදයො චතුභූමකා. තථා පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරති කුසලා වා අබ්‍යාකතා වා, තස්සා හිරොත්තප්පාදයො ධම්මා පදට්ඨානං. තත්ථ කුසලා සියා කාමාවචරා, සියා ලොකුත්තරා, අබ්‍යාකතා ලොකුත්තරාව. ‘‘අත්ථි භික්ඛවෙ අඤ්ඤෙව ධම්මා ගම්භීරා’’ති වුත්තධම්මා සියා කුසලා, සියා අබ්‍යාකතා, තත්ථ කුසලානං වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා පදට්ඨානං. අබ්‍යාකතානං මග්ගධම්මා, විපස්සනා, ආවජ්ජනා වා පදට්ඨානං. තෙසු කුසලා ලොකුත්තරා, අබ්‍යාකතා සියා කාමාවචරා, සියා ලොකුත්තරා, සබ්බාපි දිට්ඨියො අකුසලාව කාමාවචරාව, තාසං අවිසෙසෙන මිච්ඡාභිනිවෙසෙ අයොනිසොමනසිකාරො පදට්ඨානං. විසෙසතො පන සන්තතිඝනවිනිබ්භොගාභාවතො එකත්තනයස්ස මිච්ඡාගාහො අතීතජාතිඅනුස්සරණතක්කසහිතො සස්සතදිට්ඨියා පදට්ඨානං. හෙතුඵලභාවෙන සම්බන්ධභාවස්ස අග්ගහණතො නානත්තනයස්ස මිච්ඡාගාහො තජ්ජාසමන්නාහාරසහිතො උච්ඡෙදදිට්ඨියා පදට්ඨානං. එවං සෙසදිට්ඨීනම්පි යථාසම්භවං වත්තබ්බං. ‘‘වෙදනාන’’න්ති එත්ථ වෙදනා සියා කුසලා, සියා අබ්‍යාකතා, සියා කාමාවචරා, සියා රූපාවචරා, සියා අරූපාවචරා, ඵස්සො තාසං පදට්ඨානං. වෙදනානං සමුදයාදියථාභූතවෙදනං මග්ගඤාණං, අනුපාදාවිමුත්ති ඵලං , තෙසං ‘‘අඤ්ඤෙව ධම්මා ගම්භීරා’’ති එත්ථ වුත්තනයෙන ධම්මාදිවිභාගො නෙතබ්බො. ‘‘අජානතං අපස්සත’’න්තිආදීසු අවිජ්ජා තණ්හා අකුසලා කාමාවචරා, තාසු අවිජ්ජාය ආසවා, අයොනිසොමනසිකාරො එව වා පදට්ඨානං. තණ්හාය සංයොජනියෙසු ධම්මෙසු අස්සාදදස්සනං පදට්ඨානං. ‘‘තදපි ඵස්සපච්චයා’’ති එත්ථ ඵස්සස්ස වෙදනාය විය ධම්මාදිවිභාගො වෙදිතබ්බො. ඉමිනා නයෙන ඵස්සායතනාදීනම්පි යථාරහං ධම්මාදිවිභාගො නෙතබ්බොති අයං **විභත්තිහාරො.**

පරිවත්තනහාරවණ්ණනා

ආඝාතාදීනං අකරණං ඛන්තිසොරච්චානි අනුබ්‍රූහෙත්වා පටිසඞ්ඛානභාවනාබලසිද්ධියා උභයහිතපටිපත්තිං ආවහති. ආඝාතාදයො පන පවත්තියමානා දුබ්බණ්ණතං දුක්ඛසෙය්‍යං භොගහානිං අකිත්තිං පරෙහි දුරුපසඞ්කමනතඤ්ච නිප්ඵාදෙන්තා නිරයාදීසු මහාදුක්ඛං ආවහන්ති. පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරති අවිප්පටිසාරාදිකල්‍යාණං පරම්පරං ආවහති. පාණාතිපාතාදි පන විප්පටිසාරාදිඅකල්‍යාණං පරම්පරං, ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තං ඤාණං විනෙය්‍යානං යථාරහං විජ්ජාභිඤ්ඤාදිගුණවිසෙසං ආවහති සබ්බඤෙය්‍යං යථාසභාවාවබොධතො. තථා ගම්භීරතාදිවිසෙසරහිතං පන ඤාණං ඤෙය්‍යෙසු සාවරණතො යථාවුත්තගුණවිසෙසං නාවහති. සබ්බාපි චෙතා දිට්ඨියො යථාරහං සස්සතුච්ඡෙදභාවතො අන්තද්වයභූතා සක්කායතීරං නාතිවත්තන්ති අනිය්‍යානිකසභාවත්තා. නිය්‍යානිකසභාවත්තා පන සම්මාදිට්ඨි සපරික්ඛාරා මජ්ඣිමපටිපදාභූතා අතික්කම්ම සක්කායතීරං පාරං ආගච්ඡති. වෙදනානං සමුදයාදියථාභූතවෙදනං අනුපාදාවිමුත්තිං ආවහති මග්ගභාවතො. වෙදනානං සමුදයාදිඅසම්පටිවෙධො සංසාරචාරකාවරොධං ආවහති සඞ්ඛාරානං පච්චයභාවතො. වෙදයිතසභාවපටිච්ඡාදකො සම්මොහො තදභිනන්දනං ආවහති . යථාභූතාවබොධො පන තත්ථ නිබ්බෙදං විරාගඤ්ච ආවහති. මිච්ඡාභිනිවෙසෙ අයොනිසොමනසිකාරසහිතා තණ්හා අනෙකවිහිතං දිට්ඨිජාලං පසාරෙති. යථාවුත්තතණ්හාසමුච්ඡෙදො පඨමමග්ගො තං දිට්ඨිජාලං සඞ්කොචෙති. සස්සතවාදාදිපඤ්ඤාපනස්ස ඵස්සො පච්චයො හොති අසති ඵස්සෙ තදභාවතො. දිට්ඨිබන්ධනබන්ධානං ඵස්සායතනාදීනං අනිරොධෙන ඵස්සාදිඅනිරොධො සංසාරදුක්ඛස්ස අනිවත්තියෙව, යථාවතො ඵස්සායතනාදිපරිඤ්ඤා සබ්බදිට්ඨිදස්සනානි අතිවත්තති, ඵස්සායතනාදිඅපරිඤ්ඤා තංදිට්ඨිගහනං නාතිවත්තති, භවනෙත්තිසමුච්ඡෙදො ආයතිං අත්තභාවස්ස අනිබ්බත්තියා සංවත්තති, අසමුච්ඡින්නාය භවනෙත්තියා අනාගතෙ භවප්පබන්ධො පරිවත්තතියෙවාති අයං **පරිවත්තො හාරො.**

වෙවචනහාරවණ්ණනා

‘‘මම මය්හං මෙ’’ති පරියායවචනං. ‘‘භික්ඛවෙ සමණා තපස්සිනො’’ති පරියායවචනං. ‘‘පරෙ අඤ්ඤෙ පටිවිරුද්ධා’’ති පරියායවචනං. ‘‘අවණ්ණං අකිත්තිං නින්ද’’න්ති පරියායවචනං. ‘‘භාසෙය්‍යුං භණෙය්‍යුං කරෙය්‍යු’’න්ති පරියායවචනං. ‘‘ධම්මස්ස විනයස්ස සත්ථුසාසනස්සා’’ති පරියායවචනං. ‘‘සඞ්ඝස්ස සමූහස්ස ගණස්සා’’ති පරියායවචනං. ‘‘තත්‍ර තත්ථ තෙසූ’’ති පරියායවචනං. ‘‘තුම්හෙහි වො භවන්තෙහී’’ති පරියායවචනං. ‘‘ආඝාතො දොසො බ්‍යාපාදො’’ති පරියායවචනං. ‘‘අප්පච්චයො දොමනස්සං චෙතසිකදුක්ඛ’’න්ති පරියායවචනං. ‘‘චෙතසො අනභිරද්ධි චිත්තස්ස බ්‍යාපත්ති මනොපදොසො’’ති පරියායවචනං. ‘‘න කරණීයා න උප්පාදෙතබ්බා න පවත්තෙතබ්බා’’ති පරියායවචනං. ඉති ඉමිනා නයෙන සබ්බපදෙසු වෙවචනං වත්තබ්බන්ති අයං **වෙවචනො හාරො.**

පඤ්ඤත්තිහාරවණ්ණනා

ආඝාතො වත්ථුවසෙන දසවිධෙන එකූනවීසතිවිධෙන වා පඤ්ඤත්තො. අප්පච්චයො උපවිචාරවසෙන ඡධා පඤ්ඤත්තො. ආනන්දොපීතිආදිවසෙන නවධා පඤ්ඤත්තො. පීති සාමඤ්ඤතො බුද්දිකාදිවසෙන පඤ්චධා පඤ්ඤත්තා. සොමනස්සං උපවිචාරවසෙන ඡධා පඤ්ඤත්තං. සීලං චාරිත්තවාරිත්තාදිවසෙන අනෙකධා පඤ්ඤත්තං. ගම්භීරතාදිවිසෙසයුත්තං ඤාණං චිත්තුප්පාදවසෙන චතුධා, ද්වාදසවිධෙන වා, විසයභෙදතො අනෙකධා ච පඤ්ඤත්තං. දිට්ඨිසස්සතාදිවසෙන ද්වාසට්ඨියා භෙදෙහි, තදන්තොගධවිභාගෙන අනෙකධා ච පඤ්ඤත්තා. වෙදනා ඡධා අට්ඨසතධා අනෙකධා ච පඤ්ඤත්තා. තස්සා සමුදයො පඤ්චධා පඤ්ඤත්තො, තථා අත්ථඞ්ගමො. අස්සාදො දුවිධෙන පඤ්ඤත්තො. ආදීනවො තිවිධෙන පඤ්ඤත්තො. නිස්සරණං එකධා චතුධා ච පඤ්ඤත්තං…පෙ…. අනුපාදාවිමුත්ති දුවිධෙන පඤ්ඤත්තා.

‘‘අජානතං අපස්සත’’න්ති වුත්තා අවිජ්ජා විසයභෙදෙන චතුධා අට්ඨධා ච පඤ්ඤත්තා. ‘‘තණ්හාගතාන’’න්තිආදිනා වුත්තා තණ්හා ඡධා අට්ඨසතධා අනෙකධා ච පඤ්ඤත්තා. ඵස්සො නිස්සයවසෙන ඡධා පඤ්ඤත්තො. උපාදානං චතුධා පඤ්ඤත්තං. භවො ද්විධා අනෙකධා ච පඤ්ඤත්තො. ජාති වෙවචනවසෙන ඡධා පඤ්ඤත්තා. තථා ජරා සත්තධා පඤ්ඤත්තා. මරණං අට්ඨධා නවධා ච පඤ්ඤත්තං. සොකො පඤ්චධා පඤ්ඤත්තො. පරිදෙවො ඡධා පඤ්ඤත්තො. දුක්ඛං චතුධා පඤ්ඤත්තං, තථා දොමනස්සං. උපායාසො චතුධා පඤ්ඤත්තො. ‘‘සමුදයො හොතී’’ති පභවපඤ්ඤත්ති, ‘‘යථාභූතං පජානාතී’’ති දුක්ඛස්ස පරිඤ්ඤාපඤ්ඤත්ති, සමුදයස්ස පහානපඤ්ඤත්ති, නිරොධස්ස සච්ඡිකිරියාපඤ්ඤත්ති, මග්ගස්ස භාවනාපඤ්ඤත්ති.

‘‘අන්තොජාලීකතා’’තිආදි සබ්බදිට්ඨීනං සඞ්ගහපඤ්ඤත්ති. ‘‘උච්ඡින්නභවනෙත්තිකො’’තිආදි දුවිධෙන පරිනිබ්බානපඤ්ඤත්ති. එවං ආඝාතාදීනං අකුසලකුසලාදිධම්මානං යථාපභවපඤ්ඤත්තිආදිවසෙන, තථා ‘‘ආඝාතො’’ති බ්‍යාපාදස්ස වෙවචනපඤ්ඤත්ති, ‘‘අප්පච්චයො’’ති දොමනස්සස්ස වෙවචනපඤ්ඤත්තීතිආදිනා නයෙන පඤ්ඤත්තිභෙදො විභජිතබ්බොති අයං **පඤ්ඤත්තිහාරො.**

ඔතරණහාරවණ්ණනා

ආඝාතග්ගහණෙන සඞ්ඛාරක්ඛන්ධසඞ්ගහො, තථා අනභිරද්ධිගහණෙන. අප්පච්චයග්ගහණෙන වෙදනාක්ඛන්ධසඞ්ගහොති ඉදං **ඛන්ධමුඛෙන ඔතරණං.** තථා ආඝාතාදිග්ගහණෙන ධම්මායතනං ධම්මධාතු දුක්ඛසච්චං සමුදයසච්චං වා ගහිතන්ති ඉදං **ආයතනමුඛෙන ධාතුමුඛෙන සච්චමුඛෙන ච ඔතරණං.** තථා ආඝාතාදීනං සහජාතා අවිජ්ජා හෙතුසහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතපච්චයෙහි පච්චයො හොති, අසහජාතා පන අනන්තරසමනන්තරඅනන්තරූපනිස්සයනත්ථිවිගතාසෙවනපච්චයෙහි පච්චයො හොති, අනන්තරා උපනිස්සයවසෙනෙව පච්චයො හොති . තණ්හාඋපාදානාදීනං, ඵස්සාදීනම්පි තෙසං සහජාතානං අසහජාතානඤ්ච යථාරහං පච්චයභාවො වත්තබ්බො. කොචි පනෙත්ථ අධිපතිවසෙන, කොචි කම්මවසෙන, කොචි ආහාරවසෙන, කොචි ඉන්ද්‍රියවසෙන, කොචි ඣානවසෙන, කොචි මග්ගවසෙනපි පච්චයො හොතීති. අයම්පි විසෙසො වෙදිතබ්බොති ඉදං **පටිච්චසමුප්පාදමුඛෙන ඔතරණං.** ආනන්දාදීනම්පි ඉමිනාව නයෙන ඛන්ධාදිමුඛෙන ඔතරණං විභාවෙතබ්බං.

තථා සීලං පාණාතිපාතාදීහි විරතිචෙතනා, අබ්‍යාපාදාදිචෙතසිකධම්මා ච, පාණාතිපාතාදයො චෙතනාව, තෙසං තදුපකාරකධම්මානඤ්ච ලජ්ජාදයාදීනං සඞ්ඛාරක්ඛන්ධධම්මායතනාදිසඞ්ගහො, පුරිමනයෙනෙව ඛන්ධාදිමුඛෙන ච ඔතරණං විභාවෙතබ්බං. එස නයො ඤාණදිට්ඨිවෙදනාඅවිජ්ජාතණ්හාදිග්ගහණෙසු. නිස්සරණඅනුපාදාවිමුත්තිගහණෙසු අසඞ්ඛතධාතුවසෙනපි **ධාතුමුඛෙන ඔතරණං** විභාවෙතබ්බං. තථා ‘‘වෙදනානං…පෙ…. අනුපාදාවිමුත්තො’’ති එතෙන භගවතො සීලාදයො පඤ්ච ධම්මක්ඛන්ධා, සතිපට්ඨානාදයො ච බොධිපක්ඛියධම්මා පකාසිතා හොන්තීති තං මුඛෙනපි ඔතරණං වෙදිතබ්බං. ‘‘තදපි ඵස්සපච්චයා’’ති දිට්ඨිපඤ්ඤාපනස්ස පච්චයාධීනවුත්තිතාදීපනෙන **අනිච්චතාමුඛෙන ඔතරණං,** තථා එවංධම්මතාය **පටිච්චසමුප්පාදමුඛෙන ඔතරණං,** අනිච්චස්ස දුක්ඛානත්තභාවතො **අප්පණිහිතමුඛෙන සුඤ්ඤතාමුඛෙන ච ඔතරණං.** සෙසපදෙසුපි එසෙව නයොති අයං **ඔතරණො හාරො.**

සොධනහාරවණ්ණනා

‘‘මමං වා…පෙ…. භාසෙය්‍යු’’න්ති **ආරම්භො.** ‘‘ධම්මස්ස…පෙ…. සඞ්ඝස්ස…පෙ…. භාසෙය්‍යු’’න්ති **පදසුද්ධි, නො ආරම්භසුද්ධි.** ‘‘තත්‍ර තුම්හෙහි…පෙ…. කරණීයා’’ති **පදසුද්ධි චෙව ආරම්භසුද්ධි ච.** දුතියනයාදීසුපි එසෙව නයො . තථා ‘‘අප්පමත්තකං ඛො පනෙත’’න්තිආදි **ආරම්භො.** ‘‘කතම’’න්තිආදි **පුච්ඡා.** ‘‘පාණාතිපාතං පහායා’’තිආදි **පදසුද්ධි, නො ආරම්භසුද්ධි, නො ච පුච්ඡාසුද්ධි.** ‘‘ඉදං ඛො’’තිආදි **පුච්ඡාසුද්ධි චෙව පදසුද්ධි ච ආරම්භසුද්ධි ච.**

තථා ‘‘අත්ථි භික්ඛවෙ’’තිආදි **ආරම්භො.** ‘‘කතමෙ ච තෙ’’තිආදි **පුච්ඡා.** ‘‘සන්ති භික්ඛවෙ’’තිආදි **ආරම්භො.** **‘‘කිං’’**න්තිආදි **ආරම්භපුච්ඡා.** ‘‘යථාසමාහිතෙ’’තිආදි **පදසුද්ධි, නො ආරම්භසුද්ධි නො ච පුච්ඡාසුද්ධි.** ‘‘ඉමෙ ඛො තෙ’’තිආදි **පදසුද්ධි චෙව පුච්ඡාසුද්ධි ච ආරම්භසුද්ධි ච.** ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ ආරම්භාදයො වෙදිතබ්බාති. අයං **සොධනො හාරො.**

අධිට්ඨානහාරවණ්ණනා

‘‘අවණ්ණ’’න්ති **සාමඤ්ඤතො අධිට්ඨානං තං,** අවිකප්පෙත්වා **විසෙසවචනං** ‘‘මමං වා ධම්මස්ස වා සඞ්ඝස්ස වා’’ති. සුක්කපක්ඛෙපි එසෙව නයො.

තථා ‘‘සීල’’න්ති **සාමඤ්ඤතො අධිට්ඨානං,** තං අවිකප්පෙත්වා **විසෙසවචනං** ‘‘පාණාතිපාතා පටිවිරතො’’තිආදි.

‘‘අඤ්ඤෙව ධම්මා’’තිආදි **සාමඤ්ඤතො අධිට්ඨානං,** තං අවිකප්පෙත්වා **විසෙසවචනං** ‘‘තයිදං භික්ඛවෙ තථාගතො පජානාති’’තිආදි.

තථා ‘‘පුබ්බන්තකප්පිකා’’තිආදි **සාමඤ්ඤතො අධිට්ඨානං,** තං අවිකප්පෙත්වා **විසෙසවචනං** ‘‘සස්සතවාදා’’තිආදි. ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ සාමඤ්ඤවිසෙසො නිද්ධාරෙතබ්බොති අයං **අධිට්ඨානො හාරො.**

පරික්ඛාරහාරවණ්ණනා

ආසාතාදීනං ‘‘අනත්ථං මෙ අචරී’’තිආදීනි (ධ. ස. 1237; විභ. 909) ච එකූනවීසති ආසාතවත්ථූනි **හෙතු.** ආනන්දාදීනං ආරම්මණෙ අභිසිනෙහො **හෙතු.** සීලස්ස හිරිඔත්තප්පං අප්පිච්ඡතාදයො ච **හෙතු.** ‘‘ගම්භීරා’’තිආදිනා වුත්තධම්මස්ස සබ්බාපි පාරමියො **හෙතු,** විසෙසෙන පඤ්ඤාපාරමී. දිට්ඨීනං අසප්පුරිසූපස්සයො, අසද්ධම්මස්සවනං, මිච්ඡාභිනිවෙසෙන අයොනිසොමනසිකාරො ච අවිසෙසෙන **හෙතු,** විසෙසෙන පන සස්සතවාදාදීනං අතීතජාතිඅනුස්සරණාදි **හෙතු.** වෙදනානං අවිජ්ජාතණ්හාකම්මානි ඵස්සො ච **හෙතු.** අනුපාදාවිමුත්තියා අරියමග්ගො **හෙතු.** පඤ්ඤාපනස්ස අයොනිසොමනසිකාරො **හෙතු.** තණ්හාය සංයොජනියෙසු අස්සාදානුපස්සනා **හෙතු.** ඵස්සස්ස ඡළායතනානි, ඡළායතනස්ස නාමරූපං **හෙතු.** භවනෙත්තිසමුච්ඡෙදස්ස විසුද්ධිභාවනා **හෙතූති** අයං **පරික්ඛාරො හාරො.**

සමාරොපනහාරවණ්ණනා

ආසාතාදීනං අකරණීයතාවචනෙන ඛන්තිසම්පදා දස්සිතා හොති. ‘‘අප්පමත්තකං ඛො පනෙත’’න්තිආදිනා සොරච්චසම්පදා, ‘‘අත්ථි භික්ඛවෙ’’තිආදිනා ඤාණසම්පදා, ‘‘අපරාමසතො චස්ස පච්චත්තඤ්ඤෙව නිබ්බුති විදිතා’’ති, ‘‘වෙදනානං…පෙ…. යථාභූතං විදිත්වා අනුපාදාවිමුත්තො’’ති එතෙහි සමාධිසම්පදාය සද්ධිං විජ්ජාවිමුත්තිවසීභාවසම්පදා දස්සිතා හොති. තත්ථ ඛන්තිසම්පදා පටිසඞ්ඛානබලසිද්ධිතො සොරච්චසම්පදාය **පදට්ඨානං.** සොරච්චසම්පදා පන අත්ථතො සීලමෙව, තථා පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරතිවචනං සීලස්ස පරියායවිභාගදස්සනත්ථං. තත්ථ සීලං සමාධිස්ස **පදට්ඨානං,** සමාධි පඤ්ඤාය **පදට්ඨානං.** තෙසු සීලෙන **වීතික්කමප්පහානං දුච්චරිතසංකිලෙසප්පහානඤ්ච** සිජ්ඣති, සමාධිනා **පරියුට්ඨානප්පහානං, වික්ඛම්භනප්පහානං, තණ්හාසංකිලෙසප්පහානඤ්ච** සිජ්ඣති. පඤ්ඤාය **දිට්ඨිසංකිලෙසප්පහානං, සමුච්ඡෙදප්පහානං, අනුසයප්පහානඤ්ච** සිජ්ඣතීති සීලාදීහි තීහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි සමථවිපස්සනාභාවනාපාරිපූරී, පහානත්තයසිද්ධි චාති අයං **සමාරොපනො හාරො.**

සොළසහාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චවිධනයවණ්ණනා

නන්දියාවට්ටනයවණ්ණනා

ආසාතාදීනං අකරණවචනෙන තණ්හාවිජ්ජාසඞ්කොචො දස්සිතො හොති. සති හි අත්තත්තනියවත්ථූසු සිනෙහෙ සම්මොසෙ ච ‘‘අනත්ථං මෙ අචරී’’තිආදිනා (ධ. ස. 1237, විභ. 909) ආසාතො ජායතීති, තථා ‘‘පාණාතිපාතා පටිවිරතො’’තිආදිවචනෙහි , ‘‘පච්චත්තඤ්ඤෙව නිබ්බුති විදිතා, අනුපාදාවිමුත්තො, ඡන්නං ඵස්සායතනානං…පෙ…. යථාභූතං පජානාති’’තිආදීහි වචනෙහි ච තණ්හාවිජ්ජානං අච්චන්තප්පහානං දස්සිතං හොති. තාසං පන පුබ්බන්තකප්පිකාදිපදෙහි ‘‘අජානතං අපස්සත’’න්තිආදිපදෙහි ච සරූපතො දස්සිතානං තණ්හාවිජ්ජානං රූපධම්මා අරූපධම්මා ච **අධිට්ඨානං.** යථාක්කමං සමථො ච විපස්සනා ච **පටිපක්ඛො.** තෙසං චෙතොවිමුත්ති පඤ්ඤාවිමුත්ති ච **ඵලං.** තත්ථ තණ්හා, තණ්හාවිජ්ජා වා සමුදයසච්චං, තදධිට්ඨානභූතා රූපාරූපධම්මා දුක්ඛසච්චං, තෙසං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං, නිරොධපජානනා සමථවිපස්සනා මග්ගසච්චන්ති එවං චතුසච්චයොජනා වෙදිතබ්බා. තණ්හාග්ගහණෙන චෙත්ථ මායාසාඨෙය්යමානාතිමානමදප්පමාදපාපිච්ඡතාපාපමිත්තතාඅහිරිකානොත්තප්පාදිවසෙන සබ්බො අකුසලපක්ඛො නෙතබ්බො. තථා අවිජ්ජාග්ගහණෙන විපරීතමනසිකාරකොධූපනාහමක්ඛපලාසඉස්සාමච්ඡරියසාරම්භදොවචස්සතා-භවදිට්ඨිවිභවදිට්ඨාදිවසෙන අකුසලපක්ඛො නෙතබ්බො. වුත්තවිපරියායෙන අමායාඅසාඨෙය්‍යාදිඅවිපරීතමනසිකාරාදිවසෙන, තථා සමථපක්ඛියානං සද්ධින්ද්‍රියාදීනං, විපස්සනාපක්ඛියානඤ්ච අනිච්චසඤ්ඤාදීනං වසෙන කුසලපක්ඛො නෙතබ්බොති. අයං **නන්දියාවට්ටස්ස නයස්ස භූමි.**

තිපුක්ඛලනයවණ්ණනා

ආසාතාදීනං අකරණවචනෙන අදොසසිද්ධි, තථා පාණාතිපාතඵරුසවාචාහි පටිවිරතිවචනෙන. ආනන්දාදීනං අකරණවචනෙන අලොභසිද්ධි, තථා අබ්‍රහ්මචරියතො පටිවිරතිවචනෙන. අදින්නාදානාදීහි පන පටිවිරතිවචනෙන

උභයසිද්ධි. ‘‘තයිදං භික්ඛවෙ තථාගතො පජානාතී’’තිආදිනා අමොහසිද්ධි. ඉති තීහි අකුසලමූලෙහි ගහිතෙහි තප්පටිපක්ඛතො, ආඝාතාදිඅකරණවචනෙන ච තීණි කුසලමූලානි සිද්ධානියෙව හොන්ති. තත්ථ තීහි අකුසලමූලෙහි තිවිධදුච්චරිතසංකිලෙසමලවිසමාකුසලසඤ්ඤාවිතක්කාසද්ධම්මාදිවසෙන සබ්බො අකුසලපක්ඛො විත්ථාරෙතබ්බො. තථා තීහි කුසලමූලෙහි තිවිධසුචරිතවොදානසමකුසලසඤ්ඤාවිතක්කපඤ්ඤාසද්ධම්මසමාධි-විමොක්ඛමුඛවිමොක්ඛාදිවසෙන සබ්බො කුසලපක්ඛො විභාවෙතබ්බො. එත්ථාපි ච සච්චයොජනා වෙදිතබ්බා. කථං? ලොභො සබ්බානි වා කුසලාකුසලමූලානි සමුදයසච්චං, තෙහි පන නිබ්බත්තා තෙසං අධිට්ඨානගොචරභූතා උපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චන්තිආදිනා නයෙන සච්චයොජනා වෙදිතබ්බාති අයං **තිපුක්ඛලස්ස නයස්ස භූමි.**

සීහවික්කීළිතනයවණ්ණනා

ආඝාතානන්දනාදීනං අකරණවචනෙන සතිසිද්ධි. සතියා හි සාවජ්ජානවජ්ජෙ, තත්ථ ච ආදීනවානිසංසෙ සල්ලක්ඛෙත්වා සාවජ්ජං පහාය අනවජ්ජං සමාදාය වත්තතීති. තථා මිච්ඡාජීවා පටිවිරතිවචනෙන වීරියසිද්ධි. වීරියෙන හි කාමබ්‍යාපාදවිහිංසාවිතක්කෙ විනොදෙති, වීරියසාධනඤ්ච ආජීවපාරිසුද්ධිසීලන්ති. පාණාතිපාතාදීහි පටිවිරතිවචනෙන සතිසිද්ධි. සතියා හි සාවජ්ජානවජ්ජෙ, තත්ථ ච ආදීනවානිසංසෙ සල්ලක්ඛෙත්වා සාවජ්ජං පහාය අනවජ්ජං සමාදාය වත්තති. තථා හි සා ‘‘විසයාභිමුඛභාවපච්චුපට්ඨානා’’ති ච වුච්චති. ‘‘තයිදං භික්ඛවෙ තථාගතො පජානාතී’’තිආදිනා සමාධිපඤ්ඤාසිද්ධි. පඤ්ඤාය හි යථාභූතාවබොධො, සමාහිතො ච යථාභූතං පජානාතීති. තථා ‘‘නිච්චො ධුවො’’තිආදිනා අනිච්චෙ ‘‘නිච්ච’’න්ති විපල්ලාසො, ‘‘අරොගො පරං මරණා, එකන්තසුඛී අත්තා දිට්ඨධම්මනිබ්බානප්පත්තො’’ති ච එවමාදීහි අසුඛෙ ‘‘සුඛ’’න්ති විපල්ලාසො, ‘‘පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතො’’තිආදිනා අසුභෙ ‘‘සුභ’’න්ති විපල්ලාසො, සබ්බෙහෙව ච දිට්ඨිදීපකපදෙහි අනත්තනි ‘‘අත්තා’’ති විපල්ලාසොති එවමෙත්ථ චත්තාරො විපල්ලාසා සිද්ධා හොන්ති, තෙසං පටිපක්ඛතො චත්තාරි සතිපට්ඨානානි සිද්ධානෙව හොන්ති. තත්ථ චතූහි ඉන්ද්‍රියෙහි චත්තාරො පුග්ගලා නිද්දිසිතබ්බා.

කථං? දුවිධො හි තණ්හාචරිතො මුදින්ද්‍රියො ච තික්ඛින්ද්‍රියො චාති, තථා දිට්ඨිචරිතො. තෙසු පඨමො අසුභෙ ‘‘සුභ’’න්ති විපල්ලත්තදිට්ඨී සතිබලෙන යථාභූතං කායසභාවං සල්ලක්ඛෙත්වා සම්මත්තනියාමං ඔක්කමති. දුතියො අසුඛෙ ‘‘සුඛ’’න්ති විපල්ලත්තදිට්ඨී ‘‘උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.26; අ. නි. 4.14; 6.58) වුත්තෙන වීරියසංවරසඞ්ඛාතෙන වීරියබලෙන තං විපල්ලාසං විධමති. තතියො අනිච්චෙ ‘‘නිච්ච’’න්ති අයාථාවගාහී සමථබලෙන සමාහිතභාවතො සඞ්ඛාරානං ඛණිකභාවං යථාභූතං පටිවිජ්ඣති. චතුත්ථො සන්තතිසමූහකිච්චාරම්මණඝනවිචිත්තත්තා ඵස්සාදිධම්මපුඤ්ජමත්තෙ අනත්තනි ‘‘අත්තා’’ති මිච්ඡාභිනිවෙසී චතුකොටිකසුඤ්ඤතාමනසිකාරෙන තං මිච්ඡාභිනිවෙසං විද්ධංසෙති. චතූහි චෙත්ථ විපල්ලාසෙහි චතුරාසවොඝයොගකායගන්ථඅගතිතණ්හුප්පාදුපාදානසත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතිඅපරිඤ්ඤාදිවසෙන සබ්බො අකුසලපක්ඛො නෙතබ්බො. තථා චතූහි සතිපට්ඨානෙහි චතුබ්බිධඣානවිහාරාධිට්ඨානසුඛභාගියධම්මඅප්පමඤ්ඤාසම්මප්පධානඉද්ධිපාදාදිවසෙන සබ්බො වොදානපක්ඛො නෙතබ්බොති අයං **සීහවික්කීළිතස්ස නයස්ස භූමි.** ඉධාපි සුභසඤ්ඤාසුඛසඤ්ඤාහි, චතූහිපි වා විපල්ලාසෙහි සමුදයසච්චං , තෙසං අධිට්ඨානාරම්මණභූතා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා දුක්ඛසච්චන්තිආදිනා සච්චයොජනා වෙදිතබ්බා.

දිසාලොචනඅඞ්කුසනයද්වයවණ්ණනා

ඉති තිණ්ණං අත්ථනයානං සිද්ධියා වොහාරනයද්වයම්පි සිද්ධමෙව හොති. තථා හි අත්ථනයදිසාභූතධම්මානං සමාලොචනං **දිසාලොචනං,** තෙසං සමානයනං **අඞ්කුසොති** නියුත්තා පඤ්ච නයා.

පඤ්චවිධනයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සාසනපට්ඨානවණ්ණනා

ඉදං සුත්තං සොළසවිධෙ සුත්තන්තපට්ඨානෙ සංකිලෙසවාසනාසෙක්ඛභාගියං, සංකිලෙසනිබ්බෙධාසෙක්ඛභාගියමෙව වා. අට්ඨවීසතිවිධෙ පන සුත්තන්තපට්ඨානෙ ලොකියලොකුත්තරං සත්තධම්මාධිට්ඨානං ඤාණඤෙය්‍යදස්සනභාවනං සකවචනපරවචනං විස්සජ්ජනීයාවිස්සජ්ජනීයං කුසලාකුසලං අනුඤ්ඤාතපටික්ඛිත්තඤ්චාති වෙදිතබ්බං.

පකරණනයවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

2. සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනා

රාජාමච්චකථාවණ්ණනා

150. **රාජගහෙ**ති එත්ථ දුග්ගජනපදට්ඨානවිසෙසසම්පදාදියොගතො පධානභාවෙන රාජූහි ගහිතන්ති **රාජගහන්ති** ආහ **"මන්ධාතු…පෙ….** වුච්චතී"ති. තත්ථ මහාගොවින්දෙන මහාසත්තෙන පරිග්ගහිතං රෙණුආදීහි රාජූහි පරිග්ගහිතමෙව හොතීති මහාගොවින්දග්ගහණං. **මහාගොවින්දො**ති මහානුභාවො එකො පුරාතනො රාජාති කෙචි. **පරිග්ගහිතත්තා**ති රාජධානීභාවෙන පරිග්ගහිතත්තා. **පකාරෙ**ති නගරමාපනෙන රඤ්ඤා කාරිතසබ්බගෙහත්තා **රාජගහං,** ගිජ්ඣකූටාදීහි පරික්ඛිත්තත්තා පබ්බතරාජෙහි පරික්ඛිත්තගෙහසදිසන්තිපි **රාජගහං, සම්පන්නභවනතාය** රාජමානං ගෙහන්ති පි **රාජගහං,** සංවිහිතාරක්ඛතාය අනත්ථාවහභාවෙන උපගතානං පටිරාජූනං ගහං ගෙහභූතන්තිපි **රාජගහං,** රාජූහි දිස්වා සම්මා පතිට්ඨාපිතත්තා තෙසං ගහං ගෙහභූතන්තිපි **රාජගහං,** ආරාමරාමණෙය්‍යකාදීහි රාජතෙ, නිවාසසුඛතාදිනා සත්තෙහි මමත්තවසෙන ගය්හති, පරිග්ගය්හතීති වා **රාජගහන්ති** එදිසෙ පකාරෙ සො පදෙසො ඨානවිසෙසභාවෙන උළාරසත්තපරිභොගොති ආහ **"තං පනෙත"**න්තිආදි. **තෙසන්ති** යක්ඛානං. **වසනවනන්ති** ආපානභූමිභූතං උපවනං.

අවිසෙසෙනාති "පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති" (ම. නි. 1.69; 3.75; විභ. 508), "පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, (දී. නි. 1.226; සං. නි. 2.152; අ. නි. 4.123; පාරා. 11) "මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති", (දී. නි. 1.556; 3.308; ම. නි. 1.77, 459, 509; 2.309, 315, 451, 471; 3.230; විභ. 642) "සබ්බනිමිත්තානං අමනසිකාරා අනිමිත්තං චෙතොසමාධිං සමාපජ්ජිත්වා විහරතී"තිආදීසු (ම. නි. 1.459) විය සද්දන්තරසන්නිධානසිද්ධෙන විසෙසපරාමසනෙන විනා. ඉරියාය කායිකකිරියාය පවත්තනූපායභාවතො පථොති **ඉරියාපථො.** ඨානාදීනඤ්හි ගතිනිවත්ති ආදිඅවත්ථාහි විනා න කඤ්චි කායිකකිරියං පවත්තෙතුං සක්කා. විහරති පවත්තති එතෙන, විහරණඤ්චාති විහාරො, දිබ්බභාවාවහො විහාරො **දිබ්බවිහාරො,** මහග්ගතජ්ඣානානි. **නෙත්තියං** පන "චතස්සො ආරුප්පසමාපත්තියො ආනෙඤ්ජා විහාරා"ති වුත්තං . තං තාසං මෙත්තාඣානාදීනං බ්‍රහ්මවිහාරතා විය භාවනාවිසෙසභාවං සන්ධාය වුත්තං. **අට්ඨකථාසු** පන දිබ්බභාවාවහසාමඤ්ඤතො තාපි "දිබ්බවිහාරා" ත්වෙව වුත්තා. හිතූපසංහාරාදිවසෙන පවත්තියා බ්‍රහ්මභූතා සෙට්ඨභූතා විහාරාති **බ්‍රහ්මවිහාරා,** මෙත්තාඣානාදිකා. අනඤ්ඤසාධාරණත්තා අරියානං විහාරාති **අරියවිහාරා,** චතස්සොපි ඵලසමාපත්තියො. **සමඞ්ගීපරිදීපනන්ති** සමඞ්ගිභාවපරිදීපනං. **ඉරියාපථසමායොගපරිදීපනං** ඉතරවිහාරසමායොගපරිදීපනස්ස විසෙසවචනස්ස අභාවතො, ඉරියාපථසමායොගපරිදීපනස්ස ච අත්ථසිද්ධත්තා. **විහරතීති** එත්ථ **වි**-සද්දො විච්ඡෙදත්ථජොතනො, **හරතීති** නෙති, පවත්තෙතීති අත්ථො. තත්ථ කස්ස කෙන විච්ඡින්දනං, කථං කස්ස පවත්තනන්ති අන්තොලීනං චොදනං සන්ධායාහ **"සො හී"**තිආදි.

ගොචරගාමදස්සනත්ථං "රාජගහෙ"ති වත්වා බුද්ධානං අනුරූපනිවාසනට්ඨානදස්සනත්ථං "අම්බවනෙ"ති වුත්තන්ති ආහ **"ඉදමස්සා"**තිආදි. **එතන්ති** එතං "රාජගහෙ"ති **භුම්මවචනං සමීපත්ථෙ** "ගඞ්ගාය ගාවො චරන්ති, කූපෙ ගග්ගකුල"න්ති ච යථා. කුමාරෙන භතොති කුමාරභතො, සො එව **කොමාරභච්චො** යථා භිසග්ගමෙව භෙසජ්ජං. **දොසාභිසන්නන්ති** වාතපිත්තාදිවසෙන උස්සන්නදොසං. **විරෙචෙත්වා**ති දොසපකොපතො විවෙචෙත්වා.

අඩ්ඪතෙළසහීති අඩ්ඪෙන තෙරසහි අඩ්ඪතෙරසහි භික්ඛුසතෙහි. තානි පන පඤ්ඤාසාය ඌනානි තෙරසභික්ඛුසතානි හොන්තීති ආහ **"අඩ්ඪසතෙනා"**තිආදි.

රාජතීති දිබ්බති, සොභතීති අත්ථො. **රඤ්ජෙතීති** රමෙති. **රඤ්ඤො**ති පිතු බිම්බිසාරරඤ්ඤො. සාසනට්ඨෙන හිංසනට්ඨෙන **සත්තු.**

භාරියෙති ගරුකෙ අඤ්ඤෙසං අසක්කුණෙය්‍යො වා. **සුවණ්ණසත්ථකෙනාති** සුවණ්ණමයෙන සත්ථකෙන. අයොමයඤ්හි රඤ්ඤො සරීරං උපනෙතුං අයුත්තන්ති වදති. **සුවණ්ණසත්ථකෙනාති** වා සුවණ්ණපරික්ඛතෙන සත්ථකෙන **බාහුං ඵාලාපෙත්වාති** සිරාවෙධවසෙන බාහුං ඵලාපෙත්වා **උදකෙන සම්භින්දිත්වා පායෙසි** කෙවලස්ස ලොහිතස්ස ගබ්භිනිත්ථියා දුජ්ජීරභාවතො. **ධුරාති** ධුරභූතා, ගණස්ස , ධොරය්හාති අත්ථො. **ධුරං නීහරාමීති** ගණධුරං ගණබන්ධියං නිබ්බත්තෙමි. **"පුබ්බෙ ඛො"**තිආදි ඛන්ධකපාළි එව.

පොත්ථනියන්ති ඡුරිකං, යං "නඛර"න්තිපි [පොථනිකන්ති ඡුරිකං, යං ඛරන්තිපි (සාරත්ථ. ටී. 3.339) පොථනිකන්ති ඡුරිකං, ඛරන්තිපි (වි. වි. ටී. 2.චූළවග්ගවණ්ණනා 339)] වුච්චති. **දිවා දිවස්සාති** දිවස්සපි දිවා, මජ්ඣන්හිකවෙලායන්ති අත්ථො.

තස්සා සරීරං ලෙහිත්වා යාපෙති අත්තූපක්කමෙන මරණං න යුත්තන්ති. න හි අරියසාවකා අත්තානං විනිපාතෙන්තීති. **මග්ගඵලසුඛෙනාති** මග්ගඵලසුඛාවහෙන සොතාපත්තිමග්ගඵලසුඛූපසඤ්හිතෙන **චඞ්කමෙන යාපෙති.**

චෙතියඞ්ගණෙති ගන්ධපුප්ඵාදීහි පූජනට්ඨානභූතෙ චෙතියඞ්ගණෙ . **නිසජ්ජනත්ථායාති** භික්ඛුසඞ්ඝනිසීදනත්ථාය. **චාතුමහාරාජිකදෙවලොකෙ...පෙ.... යක්ඛො හුත්වා නිබ්බත්ති** තත්ථ බහුලං නිබ්බත්තපුබ්බතාය චිරපරිචිතනිකන්තිවසෙන.

බොහෙත්වාති පුත්තසිනෙහස්ස බලවභාවතො, සහජාතපීතිවෙගස්ස ච සවිප්ඵාරතාය තංසමුට්ඨානරූපධම්මෙහි ඵරණවසෙන සකලසරීරං ආලොළෙත්වා. තෙනාහ **"අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච අට්ඨාසී"**ති. **පිතුගුණන්ති** පිතු අත්තනි සිනෙහගුණං. **මුඤ්චාපෙත්වාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො පකාරත්ථො, තෙන ''අභිමාරකපුරිසපෙසනාදිප්පකාරෙනා''ති වුත්තෙ එව පකාරෙ පච්චාමසති. **විත්ථාරකථානයොති** අජාතසත්තුපසාදනාදිවසෙන විත්ථාරතො වත්තබ්බාය කථාය නයමත්තං. කස්මා පනෙත්ථ විත්ථාරනයා කථා න වුත්තාති ආහ **"ආගතත්තා පන සබ්බං න වුත්ත"**න්ති.

කොසලරඤ්ඤොති මහාකොසලරඤ්ඤො. **පණ්ඩිතාධිවචනන්ති** පණ්ඩිතවෙවචනං. **විදන්තීති** ජානන්ති. **වෙදෙන** ඤාණෙන කරණභූතෙන **ඊහති** පවත්තතීති **වෙදෙහි.**

එත්ථාති එතස්මිං දිවසෙ. **අනසනෙන වාති වා**-සද්දො අනියමත්ථො, තෙන එකච්චමනොදුච්චරිතදුස්සීල්‍යාදීනි සඞ්ගණ්හාති. තථා හි ගොපාලකූපොසථො අභිජ්ඣාසහගතචිත්තස්ස වසෙන වුත්තො, නිගණ්ඨූපොසථො මොසවජ්ජාදිවසෙන. යථාහ ''සො තෙන අභිජ්ඣාසහගතෙන චෙතසා දිවසං අතිනාමෙතී''ති (අ. නි. 1.71), ''ඉති යස්මිං සමයෙ සච්චෙ සමාදපෙතබ්බා, මුසාවාදෙ තස්මිං සමයෙ සමාදපෙන්තී''ති (අ. නි. 1.71) ච ආදි. **එත්ථාති** උපොසථසද්දෙ. **අත්ථුද්ධාරොති** වත්තබ්බඅත්ථානං උද්ධාරණං.

නනු ච අත්ථමත්තං පති සද්දා අභිනිවිසන්තීති න එකෙන සද්දෙන අනෙකෙ අත්ථා අභිධීයන්තීති? සච්චමෙතං සද්දවිසෙසෙ අපෙක්ඛිතෙ, තෙසං පන අත්ථානං උපොසථසද්දවචනීයතා සාමඤ්ඤං උපාදාය වුච්චමානො අයං විචාරො උපොසථසද්දස්ස අත්ථුද්ධාරොති වුත්තො. හෙට්ඨා ''එවං මෙ සුත''න්තිආදීසු ආගතෙ අත්ථුද්ධාරෙපි එසෙව නයො. කාමඤ්ච පාතිමොක්ඛුද්දෙසාදිවිසයොපි උපොසථසද්දො සාමඤ්ඤරූපො එව විසෙසසද්දස්ස අවාචකභාවතො, තාදිසං පන සාමඤ්ඤං අනාදියිත්වා අයමත්ථො වුත්තොති වෙදිතබ්බං. සීලසුද්ධිවසෙන උපෙතෙහි සමග්ගෙහි වසීයති අනුට්ඨීයතීති **උපොසථො,** පාතිමොක්ඛුද්දෙසො. සමාදානවසෙන අධිට්ඨානවසෙන වා උපෙච්ච අරියවාසාදිඅත්ථං වසිතබ්බතො **උපොසථො,** සීලං. අනසනාදිවසෙන උපෙච්ච වසිතබ්බතො අනුවසිතබ්බතො **උපොසථො. උපවාසොති** සමාදානං. උපොසථකුලභූතතාය නවමහත්ථිනිකායපරියාපන්නෙ හත්ථිනාගෙ කිඤ්චි කිරියං අනපෙක්ඛිත්වා රුළ්හිවසෙන සමඤ්ඤාමත්තං උපොසථොති ආහ **"උපොසථො නාගරාජාතිආදීසු පඤ්ඤත්තී"**ති. දිවසෙ පන උපොසථසද්දප්පවත්ති අට්ඨකථායං වුත්තා එව. **සුද්ධස්ස වෙ සදා ඵග්ගූති** එත්ථ පන **සුද්ධස්සාති** සබ්බසො කිලෙසමලාභාවෙන සුද්ධස්ස. **වෙති** නිපාතමත්තං. **වෙති** වා බ්‍යත්තන්ති අත්ථො. **සදා ඵග්ගූති** නිච්චකාලම්පි ඵග්ගුණනක්ඛත්තමෙව. යස්ස හි ඵග්ගුණමාසෙ උත්තරඵග්ගුණදිවසෙ තිත්ථන්හානං කරොන්තස්ස සංවච්ඡරිකපාපපවාහනං හොතීති ලද්ධි, තං තතො විවෙචෙතුං ඉදං භගවතා වුත්තං. **සුද්ධස්සුපොසථො සදාති** යථාවුත්තසුද්ධියා සුද්ධස්ස උපොසථඞ්ගානි වතසමාදානානි ච අසමාදියතොපි නිච්චං උපොසථො, උපොසථවාසො එවාති අත්ථො. පඤ්චදසන්නං තිථීනං පූරණවසෙන **පන්නරසො.**

බහුසො , අතිසයතො වා කුමුදානි එත්ථ සන්තීති කුමුදවතී, තිස්සං **කුමුදවතියා.** චතුන්නං මාසානං පාරිපූරිභූතාති **චාතුමාසී.** සා එව පාළියං චාතුමාසිනීති වුත්තාති ආහ **"ඉධ පන චාතුමාසිනීති වුච්චති"**ති. තදා කත්තිකමාසස්ස පුණ්ණතාය **මාසපුණ්ණතා.** වස්සානස්ස උතුනො පුණ්ණතාය **උතුපුණ්ණතා.** කත්තිකමාසලක්ඛිතස්ස සංවච්ඡරස්ස පුණ්ණතාය **සංවච්ඡරපුණ්ණතා. "මා" ඉති චන්දො වුච්චති** තස්ස ගතියා දිවසස්ස මිනිතබ්බතො. **එත්ථ පුණ්ණොති** එතිස්සා රත්තියා සබ්බකලාපාරිපූරියා පුණ්ණො. තදා හි චන්දො සබ්බසො පරිපුණ්ණො හුත්වා දිස්සති. එත්ථ ච ''තදහුපොසථෙ පන්නරසෙ''ති පදානි දිවසවසෙන වුත්තානි, ''කොමුදියා''තිආදීනි රත්තිවසෙන.

රාජාමච්චපරිවුතොති රාජකුලසමුදාගතෙහි අමච්චෙහි පරිවුතො. අථ වා අනුයුත්තකරාජූහි චෙව අමච්චෙහි ච පරිවුතො. **චතුරුපක්කිලෙසාති** අබ්භා මහිකා ධූමරජො රාහූති ඉමෙහි චතූහි උපක්කිලෙසෙහි. **සන්නිට්ඨානං කතං** අට්ඨකථායං.

පීතිවචනන්ති පීතිසමුට්ඨානං වචනං. යඤ්හි වචනං පටිග්ගාහකනිරපෙක්ඛං කෙවලං උළාරාය පීතියා වසෙන සරසතො සහසාව මුඛතො නිච්ඡරති, තං ඉධ ''උදාන''න්ති අධිප්පෙතං. තෙනාහ **"යං පීතිවචනං හදයං ගහෙතුං න සක්කොති"**තිආදි.

දොසෙහි ඉතා ගතා අපගතාති **දොසිනා** ත-කාරස්ස න-කාරං කත්වා යථා ''කිලෙසෙ ජිතො විජිතාවීති ජිනො''ති. **අනීය**-සද්දො කත්තුඅත්ථෙ වෙදිතබ්බොති ආහ **"මනං රමයතී"ති "රමණීයා"**ති යථා ''නියානිකා ධම්මා''ති. පුණ්ණභාවෙන රත්තියා සුරූපතාති ආහ **"වුත්තදොසවිමුත්තායා"**තිආදි. තත්ථ අබ්භාදයො වුත්තදොසා, තබ්බිගමෙනෙව වස්සා **දස්සනීයතා,** තෙන, උතුසම්පත්තියා ච **පාසාදිකතා** වෙදිතබ්බා. **ලක්ඛණං භවිතුං යුත්තාති** එතිස්සා රත්තියා

යුත්තො දිවසො මාසො උතු සංවච්ඡරොති එවං දිවසමාසඋතුසංවච්ඡරානං සල්ලක්ඛණං භවිතුං යුත්තා **ලක්ඛඤ්ඤා,** ලක්ඛණීයාති අත්ථො.

‘‘යං නො පයිරුපාසතො චිත්තං පසීදෙය්‍යා’’ති වුත්තත්තා ‘‘සමණං වා බ්‍රාහ්මණං වා’’ති එත්ථ පරමත්ථසමණො ච පරමත්ථබ්‍රාහ්මණො ච අධිප්පෙතො, න පබ්බජ්ජාමත්තසමණො, න ජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණො වාති ආහ **‘‘සමිතපාපතාය සමණං. බාහිතපාපතාය බ්‍රාහ්මණ’’**න්ති. බහුවචනෙ වත්තබ්බෙ එකවචනං, එකවචනෙ වා වත්තබ්බෙ බහුවචනං **වචනබ්‍යත්තයො.** අට්ඨකථායං පන එකවචනවසෙනෙව බ්‍යත්තයො දස්සිතො. අත්තනි, ගරුට්ඨානියෙ ච එකස්මිම්පි බහුවචනප්පයොගො නිරුළ්හොති. **සබ්බෙනපීති** ‘‘රමණීයා වතා’’තිආදිනා සබ්බෙන වචනෙන. **ඔභාසනිමිත්තකම්ම**න්ති ඔභාසභූතනිමිත්තකම්මං පරිබ්‍යත්තං නිමිත්තකරණන්ති අත්ථො. **දෙවදත්තො වාති. ච-**සද්දො අත්‍ථුපනයනෙ, තෙන යථා රාජා අජාතසත්තු අත්තනො පිතු අරියසාවකස්ස සත්ථුඋපට්ඨාකස්ස ඝාතනෙන මහාපරාධො , එවං භගවතො මහාඅනත්ථකරස්ස දෙවදත්තස්ස අවස්සයභාවෙන පීති ඉමමත්ථං උපනෙති. **තස්ස පිට්ඨියොයායාති** තස්ස ජීවකස්ස පිට්ඨිඅපස්සයෙන, තං පමුඛං කත්වා තං අපස්සායාති අත්ථො. **වික්ඛෙපපච්ඡෙදනත්ථ**න්ති භාවිනියා අත්තනො කථාය උප්පජ්ජනකවික්ඛෙපනස්ස පච්ඡින්දනත්ථං, අනුප්පත්තිඅත්ථන්ති අධිප්පායො. තෙනාහ **‘‘තස්සං හී’’**තිආදි.

151. **‘‘සො කිරා’’**තිආදි පොරාණට්ඨකථාය ආගතනයො. එසෙව නයො පරතො මක්ඛලිපදනිබ්බචනෙපි . **උපසඞ්කමන්තීති** උපගතා. **තදෙව පබ්බජ්ජං අග්ගහෙසීති** තදෙව නග්ගරූපං පබ්බජ්ජං කත්වා ගණ්හි.

පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතො සඞ්ඝොති පබ්බජිතසමූහතාමත්තෙන සඞ්ඝො, න නිය්‍යානිකදිට්ඨිසුවිසුද්ධසීලසාමඤ්ඤවසෙන සංහතත්තාති අධිප්පායො. **අස්ස අත්ථීති** අස්ස සත්ථුපටිඤ්ඤස්ස පරිවාරභූතො අත්ථි. **ස්වෙවාති** පබ්බජිතසමූහසඞ්ඛාතොව. කෙචි පන ‘‘පබ්බජිතසමූහවසෙන **සඞ්ඝී,** ගහට්ඨසමූහවසෙන **ගණී’’**ති වදන්ති, තං තෙසං මතිමත්තං ගණෙ එව ලොකෙ සඞ්ඝ-සද්දස්ස නිරුළ්හත්තා. **ආචාරසික්ඛාපනවසෙනාති** අචෙලක වතචරියාදිආචාරසික්ඛාපනවසෙන. **පාකටොති** සඞ්ඝීආදිභාවෙන පකාසිතො. ‘‘අප්පිච්ඡො’’ති වත්වා තත්ථ ලබ්භමානං අප්පිච්ඡත්තං දස්සෙතුං **‘‘අප්පිච්ඡතාය වත්ථම්පි න නිවාසෙතී’’**ති වුත්තං. න හි තස්මිං සාසනිකෙ විය සන්තගුණනිගූහණලක්ඛණා අප්පිච්ඡතා ලබ්භතීති. **යසොති** කිත්තිසද්දො. ‘‘තරන්ති එතෙන සංසාරොඝ’’න්ති එවං සම්මතත්තා **තිත්ථං** වුච්චති ලද්ධීති ආහ **‘‘තිත්ථකරොති ලද්ධිකරො’’**ති. **සාධුසම්මතොති** ‘‘සාධූ’’ති සම්මතො, න සාධූහි සම්මතොති ආහ **‘‘අයං සාධූ’’**තිආදි. ‘‘ඉමානි මෙ වතසමාදානානි එත්තකං කාලං සුචිණ්ණානී’’ති **පබ්බජිතතො පට්ඨාය අතික්කන්තා බහූ රත්තියො ජානාතීති රත්තඤ්ඤූ.** තා පනස්ස රත්තියො චිරකාලභූතාති කත්වා **චිරං පබ්බජිතස්ස අස්සාති චිරපබ්බජිතො.** තත්ථ චිරපබ්බජිතතාගහණෙන බුද්ධිසීලතං දස්සෙති, රත්තඤ්ඤුතාගහණෙන තත්ථ සම්පජානතං. **අද්ධානන්ති** දීඝකාලං. කිත්තකො පන සොති ආහ **‘‘ද්වෙ තයො රාජපරිවට්ටෙ’’**ති, ද්වින්නං තිණ්ණං රාජූනං රජ්ජං අනුසාසනපටිපාටියොති අත්ථො. **‘‘අද්ධගතො’’**ති වත්වා කතං වයොගහණං ඔසානවයාපෙක්ඛන්ති ආහ **‘‘පච්ඡිමවයං අනුප්පත්තො’’**ති. **උභයන්ති** ‘‘අද්ධගතො, වයොඅනුප්පත්තො’’ති පදද්වයං.

පුබ්බෙ පිතරා සද්ධිං සත්ථු සන්තිකං ගන්ත්වා දෙසනාය සුතපුබ්බතං සන්ධායාහ **‘‘ඛානාභිඤ්ඤාදි…පෙ…. සොතුකාමො’’**ති. **දස්සනෙනාති** න දස්සනමත්තං, දිස්වා පන තෙන සද්ධිං ආලාපසල්ලාපං කත්වා තතො අකිරියවාදං සුත්වා තෙසං අනත්තමනො අහොසි. **ගුණකථායාති** අභූතගුණකථාය. තෙනාහ **‘‘සුට්ඨුතරං අනත්තමනො හුත්වා’’**ති. යදි අනත්තමනො, කස්මා තුණ්හී අහොසීති ආහ **‘‘අනත්තමනො සමානොපී’’**තිආදි.

152. **ගොසාලායාති** එවං නාමකෙ ගාමෙ. වස්සානකාලෙ ගුන්නං තිට්ඨනසාලාති එකෙ.

153. **පටිකිට්ඨතරන්ති** නිහීනතරං. **තන්තාවුතානීති** තන්තෙ පසාරෙත්වා වීතානි. **‘‘සීතෙ සීතො’’**තිආදිනා ඡහාකාරෙහි තස්ස නිහීනස්ස නිහීනතරතං දස්සෙති.

154. **වච්චං කත්වාපීති පි-**සද්දෙන භොජනං භුඤ්ජිත්වාපි කෙනචි අසුචිනා මක්ඛිතො පීති ඉමමත්ථං සම්පිණ්ඩෙති. **වාලිකථූපං කත්වාති** වත්තවසෙන වාලිකාය ථූපං කත්වා.

156. **පලිබුද්ධනකිලෙසොති** සංසාරෙ පලිබුද්ධනකිච්චො රාගාදිකිලෙසො ඛෙත්තවත්ථුපුත්තදාරාදිවිසයො.

කොමාරභච්චජීවකකථාවණ්ණනා

157. න යථාධිප්පායං වත්තතීති කත්වා වුත්තං **‘‘අනත්ථො වත මෙ’’**ති. ජීවකස්ස තුණ්හීභාවො මම අධිප්පායස්ස මද්දනසදිසො, තස්මා තං පුච්ඡිත්වා කථාපනෙන මම අධිප්පායො පූරෙතබ්බොති අයමෙත්ථ රඤ්ඤො අජ්ඣාසයොති දස්සෙන්තො **‘‘හත්ථිම්හි නු ඛො පනා’’**තිආදිමාහ. **කිං තුණ්හීති** කිං කාරණා තුණ්හී, කිං තං කාරණං, යෙන තුවං තුණ්හීති වුත්තං හොති. තෙනාහ **‘‘කෙන කාරණෙන තුණ්හී’’**ති.

කාමං සබ්බාපි තථාගතස්ස පටිපත්ති අනඤ්ඤසාධාරණා අච්ඡරියඅබ්භුතරූපා ච, තථාපි ගබ්භොක්කන්ති- අභිජාතිඅභිනික්ඛමනඅභිසම්බොධිධම්මචක්කප්පවත්තන- යමකපාටිහාරියදෙවොරොහණානි සදෙවකෙ ලොකෙ අතිවිය සුපාකටානි, න සක්කා කෙනචි පටිබාහිතුන්ති තානියෙවෙත්ථ උද්ධටානි. **ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථෙති** ඉත්ථං එවං පකාරොෙ භූතො ජාතොති එවං කථනත්ථෙ. **උපයොගවචනන්ති.** ''අබ්භුග්ගතො''ති එත්ථ අභීති උපසග්ගො ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථජොතකො, තෙන යොගතො ''තං ඛො පන භගවන්ත''න්ති ඉදං සාමිඅත්ථෙ උපයොගවචනං, තෙනාහ **''තස්ස ඛො පන භගවතොති අත්ථො''**ති. **කල්‍යාණගුණසමන්නාගතොති** කල්‍යාණෙහි ගුණෙහි යුත්තො, තං නිස්සිතො තබ්බිසයතායාති අධිප්පායො. **සෙට්ඨොති** එත්ථාපි එසෙව නයො. කිත්තෙතබ්බතො කිත්ති, සා එව සද්දනීයතො **සද්දොති** ආහ **''කිත්තිසද්දොති කිත්තියෙවා''**ති. අභිත්ථවනවසෙන පවත්තො සද්දො **ථුතිඝොසො.** අනඤ්ඤසාධාරණගුණෙ ආරබ්භ පවත්තත්තා සදෙවකං ලොකං **අජ්ඣොත්ථරිත්වා** අභිභවිත්වා **උග්ගතො.**

සො භගවාති යො සො සමතිං සපාරමියො පූරෙත්වා සබ්බකිලෙසෙ භඤ්ජිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො දෙවානං අතිදෙවො සක්කානං අතිසක්කො බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා ලොකනාථො භාග්‍යවන්තතාදීහි කාරණෙහි සදෙවකෙ ලොකෙ ''භගවා''ති සබ්බත්ථ පත්ථටකිත්තිසද්දො, සො භගවා. **''භගවා''**ති ච ඉදං සත්ථු නාමකිත්තනං. තෙනාහ ආයස්මා ධම්මසෙනාපති ''භගවාති නෙතං නාමං මාතරා කත''න්තිආදි (මහානි. 84). පරතො පන **භගවාති** ගුණකිත්තනං.

යථා කම්මට්ඨානිකෙන ''අරහ''න්තිආදීසු නවට්ඨානෙසු පච්චෙකං ඉති-සද්දං යොජෙත්වා බුද්ධගුණා අනුස්සරීයන්ති, එවං බුද්ධගුණසඞ්කිත්තකෙනාපීති දස්සෙන්තො **''ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො…පෙ…. ඉතිපි භගවා''**ති ආහ. ''ඉතිපෙතං අභූතං, ඉතිපෙතං අතච්ඡ''න්තිආදීසු (දී. නි. 1.5) විය ඉධ **ඉති**-සද්දො ආසන්නපච්චක්ඛකරණත්ථො, **පි**-සද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, තෙන ච තෙසං ගුණානං බහුභාවො දීපිතො. තානි ච සඞ්කිත්තෙන්තෙන විඤ්ඤුනා චිත්තස්ස සම්මුඛීභූතානෙව කත්වා සඞ්කිත්තෙතබ්බානීති දස්සෙන්තො **''ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොතී''**ති ආහ. එවඤ්හි නිරූපෙත්වා කිත්තෙන්තෙ යස්ස සඞ්කිත්තෙති, තස්ස භගවති අතිවිය අභිප්පසාදො හොති. **ආරකත්තාති** සුවිදූරත්තා. **අරීනන්ති** කිලෙසාරීනං. **අරානන්ති** සංසාරචක්කස්ස අරානං. **හතත්තාති** විහතත්තා. **පච්චයාදීනන්ති** චීවරාදිපච්චයානඤ්චෙව පූජාවිසෙසානඤ්ච. **තතොති** විසුද්ධිමග්ගතො. යථා ච විසුද්ධිමග්ගතො, එවං තංසංවණ්ණනතොපි නෙසං විත්ථාරො ගහෙතබ්බො.

යස්මා ජීවකො බහුසො සත්ථුසන්තිකෙ බුද්ධගුණෙ සුත්වා ඨිතො, දිට්ඨසච්චතාය ච සත්ථුසාසනෙ විගතකථංකථො වෙසාරජ්ජප්පත්තො, තස්මා ආහ **''ජීවකො පනා''**තිආදි. **පඤ්චවණ්ණායාති** ඛුද්දිකාදිවසෙන පඤ්චප්පකාරාය. **නිරන්තරං ඵුටං අහොසි** කතාධිකාරභාවතො. කම්මන්තරායවසෙන හිස්ස රඤ්ඤො ගුණසරීරං ඛතුපහතං අහොසි.

158. ''උත්තම''න්ති වත්වා න කෙවලං සෙට්ඨභාවො එවෙත්ථ කාරණං, අථ ඛො අප්පසද්දතාපි කාරණන්ති දස්සෙතුං **''අස්සයානරථයානානී''**තිආදි වුත්තං. හත්ථියානෙසු නිබ්බිසෙවනමෙව ගණ්හන්තො හත්ථිනියොව කප්පාපෙසි. රඤ්ඤො ආසඞ්කානිවත්තනත්ථං ආසන්නචාරීභාවෙන තත්ථ ඉත්ථියොව නිසජ්ජාපිතා. රඤ්ඤො පරෙසං දුරුපසඞ්කමනභාවදස්සනත්ථං තා **පුරිසවෙසං ගාහාපෙත්වා** ආවුධහත්ථා කාරිතා. **පටිවෙදෙසීති** ඤාපෙසි. **තදෙවාති** ගමනං, අගමනමෙව වා.

159. **මහඤ්චාති** කරණත්ථෙ පච්චත්තවචනන්ති ආහ **''මහතාවා''**ති. **මහච්චාති** මහතියා , ලිඞ්ගවිපල්ලාසවසෙන වුත්තං, මහන්තෙනාති වුත්තං හොති. තෙනාහ **''රාජානුභාවෙනා''**ති **''ද්වින්නං මහාරට්ඨානං ඉස්සරියසිරි''**ති අඞ්ගමගධරට්ඨානං ආධිපච්චමාහ. **ආසත්තඛග්ගානීති** අංසෙ ඔලම්බනවසෙන සන්නද්ධඅසීනි. කුලභොගඉස්සරියාදිවසෙන මහතී මත්තා එතෙසන්ති **මහාමත්තා,** මහානුභාවා රාජපුරිසා. **විජ්ජාධරතරුණා වියාති** විජ්ජාධරකුමාරා විය. **රට්ඨියපුත්තාති** භොජපුත්තා. **හත්ථිඝටාති** හත්ථිසමූහා. **අඤ්ඤමඤ්ඤසඞ්ඝට්ටනාති** අවිච්ඡෙදවසෙන ගමනෙන අඤ්ඤමඤ්ඤසම්බන්ධා.

චිත්තුත්‍රාසො සයං භායනට්ඨෙන **භයං** යථා තථා භායතීති කත්වා. **ඤාණං** භායිතබ්බෙ එව වත්ථුස්මිං භයතො උපට්ඨිතෙ ''භායිතබ්බමිද''න්ති භයතො තීරණතො **භයං.** තෙනෙවාහ ''භයතුපට්ඨානඤාණං පන භායති නභායතීති? න භායති. තඤ්හි අතීතා සඞ්ඛාරා නිරුද්ධා, පච්චුප්පන්නා නිරුජ්ඣන්ති, අනාගතා නිරුජ්ඣිස්සන්තීති තීරණමත්තමෙව හොතී''ති (විසුද්ධි. 2.751). **ආරම්මණං** භායති එතස්මාති **භයං. ඔත්තප්පං** පාපතො භායති එතෙනාති **භයං. භයානකන්ති** භායනාකාරො. **භයන්ති** ඤාණභයං. **සංවෙගන්ති** සහොත්තප්පඤාණං **සන්තාසන්ති** සබ්බසො උබ්බිජ්ජනං. භායිතබ්බට්ඨෙන භයං භීමභාවෙන භෙරවන්ති **භයභෙරවං,** භීතබ්බවත්ථු. තෙනාහ **''ආගච්ඡතී''**ති.

හිරුං පසංසන්තීති පාපතො භායනතො උත්තසනතො හිරුං පසංසන්ති පණ්ඩිතා. **න හි තත්ථ සූරන්ති** තස්මිං පාපකරණෙ සූරං පගබ්භධංසිනං න හි පසංසන්ති. තෙනාහ **''භයා හි සන්තො න කරොන්ති පාප''**න්ති. තත්ථ **භයාති** පාපුත්‍රාසතො, ඔත්තප්පහෙතූති අත්ථො. **සරීරචලනන්ති** භයවසෙනසරීරසංකම්පො. **එකෙති** උත්තරවිහාරවාසිනො. **''රාජගහෙ''**තිආදි තෙසං අධිප්පායවිවරණං. කාමං වයතුල්‍යො ''වයස්සො''ති වුච්චති, රුළ්හිරෙසො, යො කොචි පන

සහායො වයස්සො, තස්මා **වයස්සාභිලාපොති** සහායාභිලාපො. **න විප්පලම්භෙසීති** න විසංවාදෙසි. **විනස්සෙය්‍යාති** චිත්තවිඝාතෙන විහඤ්ඤෙය්‍ය.

සාමඤ්ඤඵලපුච්ඡාවණ්ණනා

160. **භගවතො තෙජෙොති** බුද්ධානුභාවො. **රඤ්ඤො සරීරං ඵරි** යථා තං සොණදණ්ඩස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස භගවතො සන්තිකං ගච්ඡන්තස්ස අන්තොවනසණ්ඩගතස්ස. **එකෙති** උත්තරවිහාරවාසිනො.

161. **යෙන, තෙනාති** ච භුම්මත්ථෙ කරණවචනන්ති ආහ **"යත්ථ භගවා, තත්ථ ගතො"**ති. තදා තස්මිං භික්ඛුසඞ්ඝෙ තුණ්හීභාවස්ස අනවසෙසතො ඛ්‍යාපිභාවං දස්සෙතුං "තුණ්හීභූතං තුණ්හීභූත"න්ති වුත්තන්ති ආහ **"යතො යතො…පෙ…. මෙවාති අත්ථො"**ති. හත්ථස්ස කුකතත්තා අසංයමො අසම්පජඤ්ඤකිරියා **හත්ථකුක්කුච්චන්ති** වෙදිතබ්බො. **වා**-සද්දො අවුත්තවිකප්පත්ථො, තෙන තදඤ්ඤො අසංයමභාවො විභාවිතොති දට්ඨබ්බං. තත්ථ පන චක්ඛුඅසංයමො සබ්බපඨමො, දුන්නිවාරො චාති තදභාවං දස්සෙතුං **"සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිත"**න්තිආදි වුත්තං. කායිකවාචසිකෙන උපසමෙන ලද්ධෙන ඉතරොපි අනුමානතො ලද්ධො එව හොතීති ආහ **"මානසිකෙන වා"**ති. **උපසමන්ති** සංයමං, ආචාරසම්පත්තින්ති අත්ථො. **පඤ්චපරිවට්ටෙති** පඤ්චපුරිසපරිවට්ටෙ. **පඤ්චහාකාරෙහීති** "ඉට්ඨානිට්ඨෙ තාදී"ති (මහානි. 38, 192) එවං ආදිනා ආගතෙහි, පඤ්චවිධඅරියිද්ධිසිද්ධෙහි ච පඤ්චහි පකාරෙහි. **තාදිලක්ඛණෙති** තාදිභාවෙ.

162. **න මෙ පඤ්හවිස්සජ්ජනෙ භාරො අත්ථීති** සත්ථු සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණචාරතාදස්සනං. **යදාකඞ්ඛසීති න වදන්ති,** කථං පන වදන්තීති ආහ **"සුත්වා වෙදිස්සාමා"**ති පදෙසඤාණෙ ඨිතත්තා. බුද්ධා පන සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙන්තීති සම්බන්ධො. **"යක්ඛනරින්දදෙවසමණබ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකාන"**න්ති ඉදං "පුච්ඡාවුසො යදාකඞ්ඛසී"තිආදීනි (සං. නි. 1.237, 246; සු. නි. ආළවකසුත්තෙ) සුත්තපදානි පුච්ඡන්තානං යෙසං පුග්ගලානං වසෙන ආගතානි, තං දස්සනත්ථං. **"පුච්ඡාවුසො යදාකඞ්ඛසී"**ති ඉදං ආළවකස්ස යක්ඛස්ස ඔකාසකරණං, සෙසානි නරින්දාදීනං. **මනසිච්ඡසීති** මනසා ඉච්ඡසි. **පුච්ඡව්හො, යං කිඤ්චි මනසිච්ඡථාති** බාවරිස්ස සංසයං මනසා පුච්ඡව්හො. තුම්හාකං පන සබ්බෙසං යං කිඤ්චි සබ්බසංසයං මනසා, අඤ්ඤථා ච, යථා ඉච්ඡථ, තථා පුච්ඡව්හොති අධිප්පායො.

සාධුරූපාති සාධුසභාවා. **ධම්මොති** පවෙණිධම්මො. **වුද්ධන්ති** සීලාදීහි බුද්ධිප්පත්තං, ගරුන්ති අත්ථො. **එස භාරොති** එස සංසයුපච්ඡෙදනසඞ්ඛාතො භාරො, ආගතො භාරො අවස්සං ආවහිතබ්බොති අධිප්පායො. **ඤත්වා සයන්ති** පරූපදෙසෙන විනා සයමෙව ඤත්වා.

සුචිරතෙනාති එවං නාමකෙන බ්‍රාහ්මණෙන. **තග්ඝාති** එකංසෙන. **යථාපි කුසලො තථාති** යථා සබ්බධම්මකුසලො සබ්බවිදූ ජානාති කථෙති, තථා අහමක්ඛිස්සං. **රාජා ච ඛො තං යදි කාහති වා න වාති** යො තං ඉධ පුච්ඡිතුං පෙසෙසි, සො රාජානං තයා පුච්ඡිතං කරොතු වා මා වා, අහං පන තෙ අක්ඛිස්සං අක්ඛිස්සාමි, ආචික්ඛිස්සාමීති අත්ථො.

163. සිප්පනට්ඨෙන සික්ඛිතබ්බතාය ච සිප්පමෙව **සිප්පායතනං** ජීවිකාය කාරණභාවතො . **සෙය්‍යථීදන්ති** නිපාතො, තස්ස තෙ කතමෙති අත්ථො. පුථු සිප්පායතනානීති හි සාධාරණතො සිප්පානි උද්දිසිත්වා උපරි තංතංසිප්පූපජීවිනො නිද්දිට්ඨා පුග්ගලාධිට්ඨානකථාය පපඤ්චං පරිහරිතුං. අඤ්ඤථා යථාධිප්පෙතානි තාව සිප්පායතනානි දස්සෙත්වා පුන තංතංසිප්පූපජීවීසු දස්සියමානෙසු පපඤ්චො සියාති. තෙනාහ **"හත්ථාරොහා"**තිආදි.

හත්ථිං ආරොහන්ති, ආරොහාපයන්ති චාති **හත්ථාරොහා.** යෙහි පයොගෙහි පුරිසො හත්ථිනො ආරොහනයොග්ගො හොති, හත්ථිස්ස තං පයොගං විධායතං සබ්බෙසං පෙතෙසං ගහණං. තෙනාහ **"සබ්බෙපී"**තිආදි. තත්ථ **හත්ථාචරියා** නාම යෙ හත්ථිනො හත්ථාරොහකානඤ්ච සික්ඛාපකා. **හත්ථිවෙජ්ජා** නාම හත්ථිභිසක්කා. **හත්ථිමෙණ්ඩා** නාම හත්ථීනං පාදරක්ඛකා. **ආදි**-සද්දෙන හත්ථීනං යවසදායකාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **අස්සාරොහා රථිකාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. රථෙ නියුත්තා **රථිකා. රථරක්ඛා** නාම රථස්ස ආණිරක්ඛකා. ධනුං ගණ්හන්ති, ගණ්හාපෙන්ති චාති **ධනුග්ගහා, ඉ**ස්සාසා ධනුසිප්පස්ස සික්ඛාපකා ච. තෙනාහ **"ධනුආචරියා ඉස්සාසා"**ති. චෙලෙන චෙලපටාකාය යුද්ධෙ අකන්ති ගච්ඡන්තීති **චෙලකාති** ආහ **"යෙ යුද්ධෙ ජයධජං ගහෙත්වා පුරතො ගච්ඡන්තී"**ති. යථා තථා ඨිතෙ සෙනිකෙ බ්‍යූහකරණවසෙන තතො චලයන්ති උච්චාලෙන්තීති **චලකා.** සකුණග්ඝිආදයො විය මංසපිණ්ඩං පරසෙනාසමූහං සාහසිකමහායොධතාය ඡෙත්වා ඡෙත්වා දයන්ති උප්පතිත්වා උප්පතිත්වා ගච්ඡන්තීති **පිණ්ඩදායකා.** දුතියවිකප්පෙ පිණ්ඩෙ දයන්ති ජනසම්මද්දෙ උප්පතන්තා විය ගච්ඡන්තීති පිණ්ඩදායකාති අත්ථො වෙදිතබ්බො. **උග්ගතුග්ගතාති** ථාමජවපරක්කමාදිවසෙන අතිවිය උග්ගතා උග්ගාති අත්ථො. **පක්ඛන්දන්තීති** අත්තනො වීරසූරභාවෙන අසජ්ජමානා පරසෙනං අනුපවිසන්තීති අත්ථො. ථාමජවබලපරක්කමාදිසම්පත්තියා **මහානාගා විය මහානාගා. එකන්තසූරාති** එකාකිසූරා අත්තනො සූරභාවෙනෙව එකාකිනො හුත්වා යුජ්ඣනකා. **සජාලිකාති** සවම්මිකා. **සරපරිත්තාණචම්මන්ති** චම්මපරිසිබ්බිතං ඛෙටකං, චම්මමයං වා ඵලකං. **සරදාසයොධාති** අන්තොජාතයොධා.

ආළාරං වුච්චති මහානසං, තත්ථ නියුත්තාති **ආළාරිකා,** භත්තකාරා. **පූවිකාති** පූවසම්පාදකා, යෙ පූවමෙව නානප්පකාරතො සම්පාදෙත්වා වික්කිණන්තා ජීවන්ති. කෙසනඛලිඛනාදිවසෙන මනුස්සානං අලඞ්කාරවිධිං කප්පෙන්ති සංවිදහන්තීති **කප්පකා. න්හාපකාති** චුණ්ණවිලෙපනාදීහි මලහරණවණ්ණසම්පාදනවිධිනා න්හාපෙන්තීති න්හාපකා. නවන්තාදිවිධිනා පවත්තො ගණනගන්ථො අන්තරා ඡිද්දාභාවෙන අච්ඡිද්දකොති වුච්චති, තං ගණනං උපනිස්සාය ජීවන්තා **අච්ඡිද්දකපාඨකා.** හත්ථෙන අධිප්පායවිඤ්ඤාපනං හත්ථමුද්දා **හත්ථ**-සද්දො චෙත්ථ තදෙකදෙසෙසු අඞ්ගුලීසු දට්ඨබ්බො. ''න භුඤ්ජමානො සබ්බං හත්ථං මුඛෙ පක්ඛිපිස්සාමී''තිආදීසු විය, තස්මා අඞ්ගුලිසඞ්කොචනාදිනා ගණනා **හත්ථමුද්දාය ගණනා. චිත්තකාරාදීනීති**. ආදි-සද්දෙන හමකාරකොට්ටකලෙඛක විලීවකාරාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ. **සන්දිට්ඨිකමෙවාති** අසම්පරායිකතාය සාමං දට්ඨබ්බං, සයං අනුභවිතබ්බං අත්තපච්චක්ඛං දිට්ඨධම්මිකන්ති අත්ථො. **සුඛිතන්ති** සුඛප්පත්තං. **උපරීති** දෙවලොකෙ. සො හි මනුස්සලොකතො උපරිමො. කම්මස්ස කතත්තා නිබ්බත්තනතො තස්ස ඵලං තස්ස අග්ගිසිඛා විය හොති, තඤ්ච උද්ධං දෙවලොකෙති ආහ **''උද්ධං අග්ගං අස්සා අත්ථීති උද්ධග්ගිකා''**ති. **සග්ගං අරහතීති** අත්තනො ඵලභූතං සග්ගං අරහති, තත්ථ සා නිබ්බත්තනාරහොති අත්ථො. **සුඛවිපාකාති** ඉට්ඨවිපාකවිපච්චනීකා. **සුට්ඨු අග්ගෙති** අතිවිය උත්තමෙ උළාරෙ. දක්ඛන්ති වඩ්ඪන්ති එතායාති **දක්ඛිණා,** පරිච්චාගමයං පුඤ්ඤන්ති ආහ **''දක්ඛිණං දාන''**න්ති.

මග්ගො සාමඤ්ඤං සමිතපාපසමණභාවොති කත්වා. යස්මා අයං රාජා පබ්බජිතානං දාසකස්සකාදීනං ලොකතො අභිවාදනාදිලාභො සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලන්ති චින්තෙත්වා ''අත්ථි නු ඛො කොචි සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා ඊදිසමත්ථං ජානන්තො''ති වීමංසන්තො පූරණාදිකෙ පුච්ඡිත්වා තෙසං කථාය අනාරාධිතචිත්තො භගවන්තම්පි තමත්ථං පුච්ඡි, තස්මා වුත්තං **''උපරි ආගතං පන දාසකස්සකොපමං සන්ධාය පුච්ඡතී''**ති.

කණ්හපක්ඛන්ති යථාපුච්ඡිතෙ අත්ථෙ ලබ්භමානං දිට්ඨිගතූපසඤ්හිතං සංකිලෙසපක්ඛං. **සුක්කපක්ඛ**න්ති තබ්බිධුරං උපරිසුත්තාගතං වොදානපක්ඛං. **සමණකොලාහලන්ති** සමණකොතූහලං තංතංසමණවාදානං අඤ්ඤමඤ්ඤවිරොධං. **සමණභණ්ඩනන්ති** තෙනෙව විරොධෙන ''එවංවාදීනං තෙසං සමණබ්‍රාහ්මණානං අයං දොසො, එවංවාදීනං අයං දොසො''ති එවං තංතංවාදස්ස පරිභාසනං. **රඤ්ඤො භාරං කරොන්තො** අත්තනො දෙසනාකොසල්ලෙනාති අධිප්පායො.

164. **පණ්ඩිතපතිරූපකානන්ති** ආමං විය පක්කානං පණ්ඩිතාභාසානං.

පූරණකස්සපවාදවණ්ණනා

165. **එකං ඉදාහන්ති** එකාහං. ඉධ-සද්දො චෙත්ථ නිපාතමත්තං, එකාහං සමයං තිච්චෙව අත්ථො. **සරිතබ්බයුත්තන්ති** අනුස්සරණානුච්ඡවිකං.

166. **සහත්ථා කරොන්තස්සාති** සහත්ථෙනෙව කරොන්තස්ස. නිස්සග්ගියථාවරාදයොපි ඉධ සහත්ථකරණෙනෙව සඞ්ගහිතා. **හත්ථාදීනීති** හත්ථපාදකණ්ණනාසාදීනි. **පචනං** දහනං විබාධනන්ති ආහ **''දණ්ඩෙන උප්පීළෙන්තස්සා''**ති. **පපඤ්චසූදනියං** ''තජ්ජෙන්තස්ස වා''ති අත්ථො වුත්තො, ඉධ පන තජ්ජනං පරිභාසනං දණ්ඩෙනෙව සඞ්ගහෙත්වා ''දණ්ඩෙන උප්පීළෙන්තස්ස'' ඉච්චෙව වුත්තං. **සොකං සයං කරොන්තස්සාති** පරස්ස සොකකාරණං සයං කරොන්තස්ස, සොකං වා උප්පාදෙන්තස්ස. **පරෙහීති** අත්තනො වචනකරෙහි. **සයම්පි ඵන්දතොති** පරස්ස විබාධනපයොගෙන සයම්පි ඵන්දතො. **''අතිපාතාපයතො''**ති පදං සුද්ධකත්තුඅත්ථෙ හෙතුකත්තුඅත්ථෙ ච වත්තතීති ආහ **''හනන්තස්සාපි හනාපෙන්තස්සාපී''**ති. **කාරණවසෙනාති** කාරාපනවසෙන.

සරස්ස හිත්ති අන්තො බහි ච සන්ධිතා හුත්වා ඨිතා **සරසන්ධි. කිඤ්චිපි** අසෙසෙත්වා නිරවසෙසො ලොපො **නිල්ලොපො.** එකාගාරෙ නියුත්තො විලොපො **එකාගාරිකො.** පරිතො සබ්බසො පන්ථෙ හනනං **පරිපන්ථො. පාපං න කරීයති** පුබ්බෙ අසඤ්ඤතො උප්පාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යත්තා, තස්මා **නත්ථි පාපං.** යදි එවං කථං සත්තා පාපෙ පටිපජ්ජන්තීති ආහ **''සත්තා පන පාපං කරොමාති එවං සඤ්ඤිනො හොන්තී''**ති. එවං කිරස්ස හොති – ඉමෙසඤ්හි සත්තානං හිංසාදිකිරියා න අත්තානං ඵුසති තස්ස නිච්චතාය නිබ්බිකාරත්තා සරීරං පන අචෙතනං කට්ඨකලිඞ්ගරූපමං, තස්මිං විකොපිතෙපි න කිඤ්චි පාපන්ති. **ඛුරනෙමිනාති** නිසිතඛුරමයනෙමිනා.

ගඞ්ගාය දක්ඛිණා දිසා අප්පතිරූපදෙසො, උත්තරා දිසා පතිරූපදෙසොති අධිප්පායෙන''දක්ඛිණඤ්ච''තිආදි වුත්තන්ති ආහ **''දක්ඛිණතීරෙ මනුස්සා කක්ඛළා''**තිආදි. **මහායාගන්ති** මහාවිජිතයඤ්ඤසදිසං මහායාගං. **උපොසථකම්මෙන වාති** උපොසථකම්මෙන ච. **දම**-සද්දො හි ඉන්ද්‍රියසංවරස්ස උපොසථසීලස්ස ච වාචකො ඉධාධිප්පෙතො. කෙචි පන **''උපොසථකම්මෙනාති** ඉදං ඉන්ද්‍රියදමනස්ස විසෙසනං, තස්මා 'උපොසථකම්මභූතෙන ඉන්ද්‍රියදමනෙනා''ති අත්ථං වදන්ති . **සීලසංයමෙනාති** කායිකවාචසිකසංවරෙන . **සච්චවජ්ජෙනාති** සච්චවාචාය, තස්සා විසුං වචනං ලොකෙ ගරුතරපුඤ්ඤසම්මතභාවතො. යථා හි පාපධම්මෙසු මුසාවාදො ගරු, එවං පුඤ්ඤධම්මෙසු සච්චවාචා. තෙනාහ භගවා ''එකං ධම්මං අතීතස්සා''තිආදි. **පවත්තීති** යො ''කරොතී''ති වුච්චති, තස්ස සන්තානෙ

ඵලුප්පත්තිපච්චයභාවෙන උප්පත්ති. **සබ්බථා**ති ''කරොතො''තිආදිනා වුත්තෙන සබ්බප්පකාරෙන. **කිරියමෙව පටික්ඛිපති,** න රඤ්ඤා පුට්ඨං සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං බ්‍යාකරොතීති අධිප්පායො. ඉදං අවධාරණං විපාකපටික්ඛෙපනිවත්තනත්ථං. යො හි කම්මං පටික්ඛිපති, තෙන අත්ථතො විපාකොපි පටික්ඛිත්තො එව නාම හොති. තථා හි වක්ඛති ''කම්මං පටිබාහන්තෙනාපී''තිආදි (දී. නි. අට්ඨ. 1.170-172).

පටිරාජූහි අනභිභවනීයභාවෙන විසෙසතො ජිතන්ති **විජිතං,** ආණාපවත්තිදෙසො. ''මා මය්හං විජිතෙ වසථා''ති අපසාදනා පබ්බජිතස්ස විහෙඨනා පබ්බාජනාති කත්වා වුත්තං **''අපසාදෙතබ්බන්ති විහෙඨෙතබ්බ''**න්ති. උග්ගණ්හනං තෙන වුත්තස්ස අත්ථස්ස ''එවමෙත''න්ති උපධාරණං සල්ලක්ඛණං, නිකුජ්ජනං තස්ස අද්ධනියභාවාපාදනවසෙන චිත්තෙන සන්ධාරණං. තදුභයං පටික්ඛිපන්තො ආහ **''අනුග්ගණ්හන්තො අනිකුජ්ජන්තො''**ති. තෙනාහ **''සාරවසෙන අග්ගණ්හන්තො''**තිආදි.

මක්ඛලිගොසාලවාදවණ්ණනා

168. **උභයෙනා**ති හෙතුපච්චයපටිසෙධනවචනෙන. **සංකිලෙසපච්චය**න්ති සංකිලිස්සනස්ස මලීනභාවස්ස කාරණං. **විසුද්ධිපච්චය**න්ති සබ්බකිලෙසතො විසුද්ධියා වොදානස්ස කාරණං. **අත්තකාරො**ති තෙන තෙන සත්තෙන අත්තනා කාතබ්බකම්මං අත්තනා නිප්ඵාදෙතබ්බපයොගො. **පරකාර**න්ති පරස්ස වාහසා ඉජ්ඣනකපයොජනං. තෙනාහ **''යෙනා''**තිආදි. **මහාසත්ත**න්ති අන්තිමභවිකං මහාබොධිසත්තං, පච්චෙකබොධිසත්තස්සපි එත්ථෙව සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. **මනුස්සසොභග්‍යත**න්ති මනුස්සෙසු සුභගභාවං. **එව**න්ති වුත්තප්පකාරෙන. කම්මවාදස්ස කිරියවාදස්ස පටික්ඛිපනෙන ''අත්ථි භික්ඛවෙ කම්මං කණ්හං කණ්හවිපාක''න්තිආදි (අ. නි. 4.232) නයප්පවත්තෙ **ජිනචක්කෙ පහාරං දෙති නාම. නත්ථි පුරිසකාරෙ**ති යථාවුත්තඅත්තකාරපරකාරාභාවතො එව සත්තානං පච්චත්තපුරිසකාරො නාම කොචි නත්ථීති අත්ථො. තෙනාහ **''යෙනා''**තිආදි. **නත්ථි බල**න්ති සත්තානං දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකනිබ්බානසම්පත්තිආවහං බලං නාම කිඤ්චි නත්ථි. තෙනාහ **''යම්හී''**තිආදි. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං, සංකිලෙසිකම්පි වායං බලං පටික්ඛිපතෙව. යදි වීරියාදීනි පුරිසකාරවෙවචනානි, කස්මා විසුං ගහණන්ති ආහ **''ඉදං නො වීරියෙනා''**තිආදි. සද්දත්ථතො පන තස්සා තස්සා කිරියාය උස්සන්නට්ඨෙන **බලං.** සූරවීරභාවාවහට්ඨෙන **වීරියං.** තදෙව දළ්හභාවතො, පොරිසධුරං වහන්තෙන පවත්තෙතබ්බතො ච **පුරිසථාමො.** පරං පරං ඨානං අක්කමනප්පවත්තියා **පුරිසපරක්කමො**ති වුත්තොති වෙදිතබ්බං.

සත්තයොගතො රූපාදීසු සත්තවිසත්තතාය **සත්තා.** පාණනතො අස්සසනපස්සසනවසෙන පවත්තියා **පාණා.** තෙ පන සො එකින්ද්‍රියාදිවසෙන විභජිත්වා වදතීති ආහ **''එකින්ද්‍රියො''**තිආදි. අණ්ඩකොසාදීසු භවනතො **''භූතා''**ති වුච්චන්තීති ආහ **''අණ්ඩකොස...පෙ.... වදතී''**ති . ජීවනතො පාණං ධාරෙන්තා විය වඩ්ඪනතො **ජීවා.** තෙනාහ **''සාලියවා''**තිආදි. නත්ථි එතෙසං සංකිලෙසවිසුද්ධීසු වසොති **අවසා.** නත්ථි නෙසං බලං වීරියං වාති **අබලා අවීරියා. නියතා**ති අච්ඡෙජ්ජසුත්තාවුතාහෙජ්ජමණිනො විය නියතප්පවත්තිතාය ගතිජාතිබන්ධාපවග්ගවසෙන නියාමො. **තත්ථ තත්ථ ගමන**න්ති ඡන්නං අභිජාතීනං තාසු තාසු ගතීසු උපගමනං සමවායෙන සමාගමො. **සභාවොයෙවා**ති යථා කණ්ටකස්ස තිඛිණතා, කපිත්ථඵලානං පරිමණ්ඩලතා, මිගපක්ඛීනං විචිත්තාකාරතා, එවං සබ්බස්සාපි ලොකස්ස හෙතුපච්චයෙන විනා තථා තථා පරිණාමො අයං සභාවො එව අකිත්තිමොයෙව. තෙනාහ **''යෙන හී''**තිආදි. ඡළාභිජාතියො පරතො විත්ථාරීයන්ති. **''සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච පටිසංවෙදෙන්තී''**ති වදන්තො අදුක්ඛමසුඛභූමිං සබ්බෙන සබ්බං න ජානාතීති උල්ලිඞ්ගන්තො **''අඤ්ඤා අදුක්ඛමසුඛභූමි නත්ථීති දස්සෙතී''**ති ආහ.

පමුඛයොනීනන්ති මනුස්සතිරච්ඡානාදීසු ඛත්තියබ්‍රාහ්මණාදිසීහබ්‍යග්ඝාදිවසෙන පධානයොනීනං. **සට්ඨිසතානී**ති ඡසහස්සානි. ''පඤ්ච ච කම්මුනො සතානී''ති පදස්ස අත්ථදස්සනං **''පඤ්චකම්මසතානි චා''**ති. **''එසෙව නයො''**ති ඉමිනා ''කෙවලං තක්කමත්තකෙන නිරත්ථකං දිට්ඨිං දීපෙතී''ති ඉමමෙවත්ථං අතිදිසති. එත්ථ ච **''තක්කමත්තකෙනා''**ති ඉමිනා යස්මා තක්කිකා නිරඞ්කුසතාය පරිකප්පනස්ස යං කිඤ්චි අත්තනො පරිකප්පිතං සාරතො මඤ්ඤමානා තථෙව අභිනිවිස්ස තක්කදිට්ඨිගාහං ගණ්හන්ති, තස්මා න තෙසං දිට්ඨිවත්ථුස්මිං විඤ්ඤූහි විචාරණා කාතබ්බාති දස්සෙති. **කෙචී**ති උත්තරවිහාරවාසිනො. තෙ හි ''පඤ්ච කම්මානීති චක්ඛුසොතඝානජිව්හාකායා ඉමානි පඤ්චින්ද්‍රියානි 'පඤ්ච කම්මානී'ති පඤ්ඤාපෙන්තී''ති වදන්ති. **කම්ම**න්ති **ලද්ධී**ති ඔළාරිකභාවතො පරිපුණ්ණකම්මන්ති ලද්ධි. **මනොකම්මං** අනොළාරිකත්තා **උපඩ්ඪකම්ම**න්ති ලද්ධීති යොජනා. **ද්වට්ඨිපටිපදා**ති ''ද්වාසට්ඨි පටිපදා''ති වත්තබ්බෙ සභාවනිරුත්තිං අජානන්තො ''ද්වට්ඨිපටිපදා''ති වදති. **එකස්මිං කප්පෙ**ති එකස්මිං මහාකප්පෙ, තත්ථාපි ච විවට්ටට්ඨායීසඤ්ඤිතෙ එකස්මිං අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යකප්පෙ.

උරබ්භෙ හනන්තීති **ඔරබ්භිකා.** එවං **සූකරිකාදයො** වෙදිතබ්බා. **ලුද්දා**ති අඤ්ඤෙපි යෙ කෙචි මාගවිකනෙසාදා. තෙ පාපකම්මපසුතතාය **''කණ්හාභිජාතීති වදති. භික්ඛූ''**ති බුද්ධසාසනෙ භික්ඛූ. **තෙ කිර** ''සජන්දරාගා පරිභුඤ්ජන්තී''ති අධිප්පායෙන **''චතූසු පච්චයෙසු කණ්ටකෙ පක්ඛිපිත්වා ඛාදන්තී''**ති වදති. කස්මාති චෙ? යස්මා ''තෙ පණීතපණීතෙ පච්චයෙ පටිසෙවන්තී''ති තස්ස මිච්ඡාගාහො, තස්මා ඤායලද්ධෙපි පච්චයෙ භුඤ්ජමානා ආජීවකසමයස්ස විලොමගාහිතාය පච්චයෙසු කණ්ටකෙ පක්ඛිපිත්වා ඛාදන්ති නාමාති වදතීති අපරෙ. **එකෙ පබ්බජිතා,** යෙ සවිසෙසං අත්තකිලමථානුයොගං අනුයුත්තා. තථා හි තෙ කණ්ටකෙ වත්තන්තා විය හොන්තීති

“කණ්ටකවුත්තිකා”ති වුත්තා. ඨත්වා භුඤ්ජනනභානපටික්ඛෙපාදිවතසමායොගෙන **පණ්ඩරතරා .** **“අචෙලකසාවකා”**ති ආජීවකසාවකෙ වදති. **තෙ කිර** ආජීවකලද්ධියා විසුද්ධචිත්තතාය නිගණ්ඨෙහිපි **පණ්ඩරතරා.** නන්දාදයො හි තථාරූපං ආජීවකපටිපත්තිං උක්කංසං පාපෙත්වා ඨිතා. තස්මා නිගණ්ඨෙහි ආජීවකසාවකෙහි ච පණ්ඩරතරා පරමසුක්කාභිජාතීති අයං තස්ස ලද්ධි.

පුරිසභූමියොති පධානපුග්ගලෙන නිද්දෙසො. ඉත්ථීනම්පි තා භූමියො ඉච්ඡන්තෙව. **“භික්ඛු ච පන්නකො”**තිආදි තෙසං පාළියෙව. තත්ථ **පන්නකොති** භික්ඛාය විචරණකො, තෙසං වා පටිපත්තියා පටිපන්නකො. **ජිනොති** ජිණ්ණො ජරාවසෙන හීනධාතුකො, අත්තනො වා පටිපත්තියා පටිපක්ඛං ජිනිත්වා ඨිතො. සො කිර තථාභූතො ධම්මම්පි කස්සචි න කථෙසි. තෙනාහ **“න කිඤ්චි ආහා”**ති. ඔට්ඨවදනාදිවිප්පකාරෙ කතෙපි ඛමනවසෙන න කිඤ්චි වදතීතිපි වදන්ති. **අලාභින්ති** ‘‘සො න කුම්භිමුඛා පටිග්ගණ්හාතී’’තිආදිනා (දී. නි. 1.394) නයෙන වුත්තඅලාභහෙතුසමායොගෙන අලාභිං, තතොයෙව ජිඝච්ඡාදුබ්බලපරෙතතාය සයනපරායනං **“සමණං පන්නභූමි”**ති වදති.

ආජීවවුත්තිසතානීති සත්තානං ආජීවභූතානි ජීවිකාවුත්තිසතානි. **පසුග්ගහණෙන** එළකජාති ගහිතා, මිගග්ගහණෙන රුරුගවයාදිසබ්බමිගජාති. **බහූ දෙවාති** චාතුමහාරාජිකාදිබ්‍රහ්මකායිකාදිවසෙන, තෙසං අන්තරභෙදවසෙන බහූ දෙවා. තත්ථ චාතුමහාරාජිකානං එකච්චභෙදො මහාසමයසුත්තවසෙන (දී. නි. 2.331) දීපෙතබ්බො. **මනුස්සාපි අනන්තාති** දීපදෙසකුලවංසාජීවාදිවිභාගවසෙන මනුස්සාපි අනන්තභෙදා. පිසාචා එව **පෙසාචා.** තෙ අපරපෙතාදයො **මහන්තමහන්තා.** ඡද්දන්තදහමන්දාකිනියො කුවාළියමුචලින්දනාමෙන වදති.

පවුටාති පබ්බගණ්ඨිකා. **පණ්ඩිතොපි ...පෙ.... උද්ධං න ගච්ඡති,** කස්මා? සත්තානං සංසරණකාලස්ස නියතභාවතො. **අපරිපක්කං** සංසරණනිමිත්තං සීලාදිනා **පරිපාචෙති නාම** සීසංයෙව විසුද්ධිප්පත්තියා. **පරිපක්කං** කම්මං **ඵුස්ස ඵුස්ස** පත්වා පත්වා කාලෙන පරිපක්කභාවානාපාදනෙන **බ්‍යන්තිං කරොති නාම.**

සුත්තගුළෙති සුත්තවට්ටියං. **“නිබ්බෙඨියමානමෙව පලෙතී”**ති උපමාය සත්තානං සංසාරො අනුක්කමෙන ඛීයතෙව, න තස්ස වඩ්ඪතීති දස්සෙති පරිච්ඡින්නරූපත්තා.

අජිතකෙසකම්බලවාදවණ්ණනා

171. දින්නන්ති දෙය්‍යධම්මසීසෙන දානං වුත්තන්ති ආහ **“දින්නස්ස ඵලාභාවං වදතී”**ති, දින්නං පන අන්නාදිවත්ථුං කථං පටික්ඛිපති. එසෙව නයො **යිට්ඨං හුතන්ති** එත්ථාපි. **මහායාගොති** සබ්බසාධාරණං මහාදානං. **පාහුනකසක්කාරොති** පාහුනභාවෙන කාතබ්බසක්කාරො. **ඵලන්ති** ආනිසංසඵලං, නිස්සන්දඵලඤ්ච. **විපාකොති** සදිසඵලං. **පරලොකෙ ඨිතස්ස අයං ලොකො නත්ථීති** පරලොකෙ ඨිතස්ස කම්මුනා ලද්ධබ්බො අයං ලොකො න හොති. **ඉධලොකෙ ඨිතස්සාපි පරලොකො නත්ථීති** ඉධලොකෙ ඨිතස්ස කම්මුනා ලද්ධබ්බො පරලොකො න හොති. තත්ථ කාරණමාහ **“සබ්බෙ තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්තී”**ති. ඉමෙ සත්තා යත්ථ යත්ථ භවෙ, යොනිආදීසු ච ඨිතා තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජන්ති නිරුදයවිනාසවසෙන විනස්සන්ති. **ඵලාභාවවසෙනාති** මාතාපිතූසු සම්මාපටිපත්තිමිච්ඡාපටිපත්තීනං ඵලස්ස අභාවවසෙන ‘‘නත්ථි මාතා, නත්ථි පිතා’’ති වදති, න මාතාපිතූනං, නාපි තෙසු ඉදානි කයිරමානසක්කාරාසක්කාරානං අභාවවසෙන තෙසං ලොකපච්චක්ඛත්තා. පුබ්බුළකස්ස විය ඉමෙසං සත්තානං උප්පාදො නාම කෙවලො, න චවිත්වා ආගමනපුබ්බකොති දස්සනත්ථං ‘‘නත්ථි සත්තා ඔපපාතිකා’’ති වුත්තන්ති ආහ **“චවිත්වා උපපජ්ජනකසත්තා නාම නත්ථීති වදතී”**ති. සමණෙන නාම යාථාවතො ජානන්තෙන කස්සචි කිඤ්චි අකථෙත්වා සඤ්ඤතෙන භවිතබ්බං, අඤ්ඤථා ආහොපුරිසිකා නාම සියා. කිඤ්හි පරො පරස්ස කරිස්සති? තථා ච අත්තනො සම්පාදනස්ස කස්සචි අවස්සයො එව න සියා තත්ථ තත්ථෙව උච්ඡිජ්ජනතොති ආහ **“යෙ ඉමඤ්ච...පෙ.... පවෙදෙන්තී”**ති.

චතූසු මහාභූතෙසු නියුත්තොති **චාතුමහාභූතිකො.** යථා පන මත්තිකාය නිබ්බත්තං භාජනං මත්තිකාමයං, එවං අයං චතූහි මහාභූතෙහි නිබ්බත්තොති ආහ **“චතුමහාභූතමයො”**ති. **අජ්ඣත්තිකපථවීධාතූති** සත්තසන්තානගතා පථවීධාතු. **බාහිරපථවීධාතුන්ති** බහිද්ධා මහාපථවිං. **උපගච්ඡතීති** බාහිරපථවිකායතො තදෙකදෙසභූතා පථවී ආගන්ත්වා අජ්ඣත්තිකභාවප්පත්තියා සත්තභාවෙන සණ්ඨිතා ඉදානි ඝටාදිගතපථවී විය තමෙව බාහිරපථවිකායං උපෙති උපගච්ඡති සබ්බසො තෙන නිබ්බිසෙසතං එකීභාවමෙව ගච්ඡති. **ආපාදීසුපි එසෙව නයොති** එත්ථ පජ්ජුන්නෙන මහාසමුද්දතො ගහිතආපො විය වස්සොදකභාවෙන පුනපි මහාසමුද්දමෙව, සූරියරස්මිතො ගහිතං ඉන්දග්ගිසඞ්ඛාතතෙජො විය පුන සූරියරස්මිං, මහාවායුඛන්ධතො නිග්ගතමහාවාතො විය තමෙව වායුඛන්ධං උපෙති උපගච්ඡතීති දිට්ඨිගතිකස්ස අධිප්පායො. **මනච්ඡට්ඨානි ඉන්ද්‍රියානි ආකාසං පක්ඛන්දන්ති** තෙසං විසයාභාවාති වදන්ති. විසයිගහණෙන හි විසයාපි ගහිතා එව හොන්තීති. **ගුණාගුණපදානීති** ගුණදොසකොට්ඨාසා. **සරීරමෙව පදානීති අධිප්පෙතං** සරීරෙන තංතංකිරියාය පජ්ජිතබ්බතො. දබ්බන්ති මුය්හන්තීති දත්තූ, මූළ්හපුග්ගලා. තෙහි **දත්තුහි** බාලමනුස්සෙහි. ‘‘පරලොකො අත්ථී’’ති මති යෙසං, තෙ අත්ථිකා, තෙසං වාදොති අත්ථිකවාදො, තං **අත්ථිකවාදං.**

කම්මං පටිබාහති අකිරියවාදිභාවතො. **විපාකං පටිබාහති** සබ්බෙන සබ්බං ආයතිං උපපත්තියා පටික්ඛිපනතො. **උභයං පටිබාහති** සබ්බසො හෙතුපටිබාහනෙනෙව එලස්සපි පටික්ඛිත්තත්තා. උභයන්ති හි කම්මං විපාකඤ්චාති උභයං. සො හි ''අහෙතූ අප්පච්චයා සත්තා සංකිලිස්සන්ති, විසුජ්ඣන්ති වා''ති (දී. නි. 1.168; ම. නි. 2.100, 227; සං. නි. 3.212) වදන්තො කම්මස්ස විය විපාකස්සාපි සංකිලෙසවිසුද්ධීනං පච්චයත්තාභාවවචනතො තදුභයං පටිබාහති නාම. **විපාකො පටිබාහිතො හොති** අසති කම්මෙ විපාකාභාවතො. **කම්මං පටිබාහිතං හොති** අසති විපාකෙ කම්මස්ස නිරත්ථකභාවාපත්තිතො. **අත්ථතොති** සරූපෙන. **උභයප්පටිබාහකාති** විසුං විසුං තංතංදිට්ඨිදීපකභාවෙන පාළියං ආගතාපි පච්චෙකං තිවිධදිට්ඨිකා එව උභයපටිබාහකත්තා. උභයප්පටිබාහකාති හි හෙතුවචනං. **''අහෙතුකවාදා චෙවා''**තිආදි පටිඤ්ඤාවචනං. යො හි විපාකපටිබාහනෙන නත්ථිකදිට්ඨිකො උච්ඡෙදවාදී, සො අත්ථතො කම්මපටිබාහනෙන අකිරියදිට්ඨිකො, උභයපටිබාහනෙන අහෙතුකදිට්ඨිකො ච හොති. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

සජ්ඣායන්තීති තං දිට්ඨිදීපකං ගන්ථං උග්ගහෙත්වා පඨන්ති. **වීමංසන්තීති** තස්ස අත්ථං විචාරෙන්ති. **''තෙස''**න්තිආදි වීමංසනාකාරදස්සනං. **තස්මිං ආරම්මණෙති** යථාපරිකප්පිතකම්මඵලාභාවාදිකෙ ''කරොතො න කරීයති පාප''න්ති ආදිනයප්පවත්තාය ලද්ධියා ආරම්මණෙ. **මිච්ඡාසති සන්තිට්ඨතීති** ''කරොතො න කරීයති පාප''න්තිආදිවසෙන අනුස්සවූපලද්ධෙ අත්ථෙ තදාකාරපරිවිතක්කනෙහි සවිග්ගහෙ විය සරූපතො චිත්තස්ස පච්චුපට්ඨිතෙ චිරකාලපරිචයෙන එවමෙතන්ති නිජ්ඣානක්ඛමභාවූපගමනෙන නිජ්ඣානක්ඛන්තියා තථාගහිතෙ පුනප්පුනං තථෙව ආසෙවන්තස්ස බහුලීකරොන්තස්ස මිච්ඡාවිතක්කෙන සමාදියමානා මිච්ඡාවායාමුපත්ථම්භිතා අතංසභාවං ''තංසභාව''න්ති ගණ්හන්තී මිච්ඡාසතීති ලද්ධනාමා තංලද්ධිසහගතා තණ්හා සන්තිට්ඨති. **චිත්තං එකග්ගං හොතීති** යථාසකං විතක්කාදිපච්චයලාභෙන තස්මිං ආරම්මණෙ අවට්ඨිතතාය අනෙකග්ගතං පහාය එකග්ගං අප්පිතං විය හොති. චිත්තසීසෙන මිච්ඡාසමාධි එව වුත්තො. සොපි හි පච්චයවිසෙසෙහි ලද්ධභාවනාබලො ඊදිසෙ ඨානෙ සමාධානපතිරූපකිච්චකරොයෙව, වාළවිජ්ඣනාදීසු වියාති දට්ඨබ්බං. **ජවනානි ජවන්තීති** අනෙකක්ඛත්තුං තෙනාකාරෙන පුබ්බභාගියෙසු ජවනවාරෙසු පවත්තෙසු සබ්බපච්ඡිමෙ ජවනවාරෙ සත්ත ජවනානි ජවන්ති. **පඨමෙ ජවනෙ සතෙකිච්ඡා හොන්ති. තථා දුතියාදීසූති** ධම්මසභාවදස්සනමත්තමෙතං, න පන තස්මිං ඛණෙ තෙසං තිකිච්ඡා කෙනචි සක්කා කාතුං.

තත්ථාති තෙසු තීසු මිච්ඡාදස්සනෙසු. **කොචි එකං දස්සනං ඔක්කමතීති** යස්ස එකස්මිංයෙව අභිනිවෙසො ආසෙවනා ච පවත්තා, සො එකමෙව දස්සනං ඔක්කමති. යස්ස පන ද්වීසු තීසුපි වා අභිනිවෙසො ආසෙවනා ච පවත්තා, සො ද්වෙ තීණිපි ඔක්කමති, එතෙන යා පුබ්බෙ උභයපටිබාහකතාමුඛෙන දීපිතා අත්ථසිද්ධා සබ්බදිට්ඨිකතා, සා පුබ්බභාගියා. යා පන මිච්ඡත්තනියාමොක්කන්තිභූතා, සා යථාසකං පච්චයසමුදාගමසිද්ධිතො භින්නාරම්මණානං විය විසෙසාධිගමානං එකජ්ඣං අනුප්පත්තියා අසඞ්කිණ්ණා එවාති දස්සෙති. **''එකස්මිං ඔක්කන්තෙපී''**තිආදිනා තිස්සන්නම්පි දිට්ඨීනං සමානබලතං සමානඵලතඤ්ච දස්සෙති. තස්මා තිස්සොපි චෙතා එකස්ස උප්පන්නා අබ්බොකිණ්ණා එව, එකාය විපාකෙ දින්නෙ ඉතරා අනුබලප්පදායිකායො හොන්ති. **''වට්ටඛාණු නාමෙසා''**ති ඉදං වචනං නෙයත්ථං, න නීතත්ථං. තථා හි **පපඤ්චසූදනියං** ''කිං පනෙස එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නියතො හොති, උදාහු අඤ්ඤස්මිං පීති? එකස්මිංයෙව නියතො, ආසෙවනවසෙන පන භවන්තරෙපි තං තං දිට්ඨිං රොචෙතියෙවා''ති (ම. නි. අට්ඨ. 3.129) වුත්තං. අකුසලඤ්හි නාමෙතං අබලං දුබ්බලං, න කුසලං විය සබලං මහාබලං. තස්මා ''එකස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නියතො''ති වුත්තං. අඤ්ඤථා සම්මත්තනියාමො විය මිච්ඡත්තනියාමොපි අච්චන්තිකො සියා, න ච අච්චන්තිකො. යදි එවං වට්ටඛාණුජොතනා කථන්ති ආහ ''ආසෙවනවසෙන පනා''තිආදි. තස්මා යථා ''සකිං නිමුග්ගොපි නිමුග්ගො එව බාලො''ති වුත්තං, එවං වට්ටඛාණුජොතනා. යාදිසෙ හි පච්චයෙ පටිච්ච අයං තං තං දස්සනං ඔක්කන්තො පුන කදාචි තප්පටිපක්ඛෙ පච්චයෙ පටිච්ච තතො සීසුක්ඛිපනමස්ස න හොතීති න වත්තබ්බං, තස්මා **''යෙභුය්යෙන හි එවරූපස්ස භවතො වුට්ඨානං නාම නත්ථී''**ති වුත්තං.

තස්මාති යස්මා එවං සංසාරඛාණුභාවස්සපි පච්චයො අපණ්ණකජාතො, තස්මා. **භූතිකාමොති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථානං වසෙන අත්තනො ගුණෙහි වඩ්ඪිකාමො.

පකුධකච්චායනවාදවණ්ණනා

174. **අකතාති** සමෙන විසමෙන වා කෙනචි හෙතුනා න කතා න විහිතා. කතවිධො කරණවිධි නත්ථි එතෙසන්ති **අකතවිධානා** . පදද්වයෙනාපි ලොකෙ කෙනචි හෙතුපච්චයෙන නෙසං අනිබ්බත්තනභාවං දස්සෙති. **ඉද්ධියාපි න නිම්මිතාති** කස්සචි ඉද්ධිමතො චෙතොවසිප්පත්තස්ස දෙවස්ස , ඉස්සරාදිනො වා ඉද්ධියාපි න නිම්මිතා. **අනිම්මාපිතා** කස්සචි අනිම්මාපිතා. **වුත්තත්ථමෙවාති** බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.30) වුත්තත්ථමෙව. **වඤ්ඣාති** වඤ්ඣපසුවඤ්ඣතාලාදයො විය අඵලා, කස්සචි අජනකාති අත්ථො, එතෙන පථවිකායාදීනං රූපාදිජනකභාවං පටික්ඛිපති. රූපසද්දාදයො හි පථවිකායාදීහි අප්පටිබද්ධවුත්තිකාති තස්ස ලද්ධි. පබ්බතකූටං විය ඨිතාති **කූටට්ඨා,** යථා පබ්බතකූටං කෙනචි අනිබ්බත්තිතං, කස්සචි ච අනිබ්බත්තකං, එවමෙතෙ පීති අධිප්පායො. යම්පිදං ''බීජතො අඞ්කුරාදි ජායතී''ති වුච්චති, තං විජ්ජමානමෙව තතො නික්ඛමති, න අවිජ්ජමානං, අඤ්ඤථා අඤ්ඤතොපි අඤ්ඤස්ස උපලද්ධි සියාති අධිප්පායො. **ඨිතත්තාති** නිබ්බිකාරාභාවෙන ඨිතත්තා. **න චලන්තීති** විකාරං නාපජ්ජන්ති. විකාරාභාවතො හි තෙසං සත්තන්නං කායානං එසිකට්ඨායිට්ඨිතතා. අනිඤ්ජනඤ්ච අත්තනො පකතියා අවට්ඨානමෙව. තෙනාහ **''න විපරිණමන්තී''**ති. අවිපරිණාමධම්මත්තා එව හි තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං න බ්‍යාබාධෙන්ති. සති හි විකාරං ආපාදෙතබ්බතාය

බ්‍යාබාධකතාපි සියා, තථා අනුග්ගහෙතබ්බතාය අනුග්ගාහකතාති තදභාවං දස්සෙතුං පාළියං **නාලන්**තිආදි වුත්තං. **පථවී එව කායෙකදෙසත්තා පථවිකායො.** ජීවසත්තමානං කායානං නිච්චතාය නිබ්බිකාරභාවතො න හන්තබ්බතා, න ඝාතෙතබ්බතා චාති නෙව කොචි හන්තා වා ඝාතෙතා වා, තෙනෙවාහ **"සත්තන්නං ත්වෙව කායාන"**න්තිආදි. යදි කොචි හන්තා නත්ථි, කථං සත්ථප්පහාරොති ආහ **"යථා මුග්ගරාසි ආදීසූ"**තිආදි. **කෙවලං සඤ්ඤාමත්තමෙව හොති.** හනනඝාතනාදි පන පරමත්ථතො නත්ථෙව කායානං අවිකොපනීයභාවතොති අධිප්පායො.

නිගණ්ඨනාටපුත්තවාදවණ්ණනා

177. චත්තාරො යාමා භාගා චතුයාමා, චතුයාමා එව චාතුයාමා, භාගත්ථො හි ඉධ යාම-සද්දො යථා ''රත්තියා පඨමො යාමො''ති . සො පනෙත්ථ භාගො සංවරලක්ඛණොති ආහ **"චාතුයාමසංවුතොති චතුකොට්ඨාසෙන සංවරෙන සංවුතො"**ති. **පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකොති** පටික්ඛිත්තසබ්බසීතොදකපරිභොගො. **සබ්බෙන පාපවාරණෙන යුත්තොති** සබ්බප්පකාරෙන සංවරලක්ඛණෙන සමන්නාගතො. **ධුතපාපොති** සබ්බෙන නිජ්ජරලක්ඛණෙන පාපවාරණෙන විධුතපාපො. **ඵුට්ඨොති** අට්ඨන්නම්පි කම්මානං ඛෙපනෙන මොක්ඛප්පත්තියා කම්මක්ඛයලක්ඛණෙන සබ්බෙන පාපවාරණෙන ඵුට්ඨො තං පත්වා ඨිතො. **කොටිප්පත්තචිත්තොති** මොක්ඛාධිගමෙනෙව උත්තමමරියාදප්පත්තචිත්තො. **යතත්තොති** කායාදීසු ඉන්ද්‍රියෙසු සංයමෙතබ්බස්ස අභාවතො **සංයතචිත්තො. සුප්පතිට්ඨිතචිත්තොති** නිස්සෙසතො සුට්ඨු පතිට්ඨිතචිත්තො. **සාසනානුලොමං** නාම පාපවාරණෙන යුත්තතා. තෙනාහ ''ධුතපාපො''තිආදි. **අසුද්ධලද්ධිතායාති** ''අත්ථි ජීවො, සො ච සියා නිච්චො, සියා අනිච්චො''ති එවමාදිඅසුද්ධලද්ධිතාය . **සබ්බාති** කම්මපකතිවිභාගාදිවිසයා සබ්බා නිජ්ඣානක්ඛන්තියො. **දිට්ඨියෙ වාති** මිච්ඡාදිට්ඨියො එව ජාතා.

සඤ්චයබෙලට්ඨපුත්තවාදවණ්ණනා

179-181. **අමරාවික්ඛෙපෙ වුත්තනයො එවාති** බ්‍රහ්මජාලෙ අමරාවික්ඛෙපවාදසංවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.61-63) වුත්තනයො එව වික්ඛෙපබ්‍යාකරණභාවතො, තථෙව චෙත්ථ වික්ඛෙපවාදස්ස ආගතත්තා.

පඨමසන්දිට්ඨිකසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

183. **යථා තෙ රුච්චෙය්‍යාති** ඉදානි මයා පුච්ඡියමානො අත්ථො යථා තව චිත්තෙ රොචෙය්‍ය. සරදාසියා කුච්ඡිස්මිං ජාතො **අන්තොජාතො.** ධනෙන කීතො **ධනක්කීතො.** බන්ධග්ගාහගහිතො **කරමරානීතො. සාමන්ති** සයමෙව. **දාසබ්‍යන්ති** දාසභාවං. කොචි දාසොපි සමානො අලසො කම්මං අකරොන්තො ''කම්මකාරො''ති න වුච්චතීති ආහ **"අනලසො කම්මකරණසීලොයෙවා"**ති. **පඨමමෙවාති** ආසන්නතරට්ඨානූපසඞ්කමනතො පගෙව පුරෙතරමෙව. **පච්ඡාති** සාමිකස්ස නිපජ්ජාය පච්ඡා. **සයනතො අවුට්ඨිතෙති** රත්තියා විභායනවෙලාය සෙය්‍යාතො අවුට්ඨිතෙ. **පච්චූසකාලතො පට්ඨායාති** අතීතාය රත්තියා පච්චූසකාලතො පට්ඨාය. **යාව සාමිනො රත්තිං නිද්දොක්කමනන්ති** අපරාය පදොසවෙලායං යාව නිද්දොක්කමනං. **කිං කාරන්ති** කිං කරණීයං, කිංකාරභාවතො පුච්ඡිත්වා කාතබ්බවෙය්‍යාවච්චන්ති අත්ථො.

දෙවො වියාති ආධිපච්චපරිවාරාදිසම්පත්තිසමන්නාගතො පධානදෙවො විය. **සො වතස්සාහන්ති** සො වත අස්සං අහං. සො රාජා විය අහම්පි භවෙය්‍යං, කථං පුඤ්ඤානි කරෙය්‍යං, යදි පුඤ්ඤානි උළාරානි කරෙය්‍යන්ති යොජනා. **"සො වතස්ස'ස්ස"**න්ති පාඨෙ සො රාජා අස්ස අහං අස්සං වත, යදි පුඤ්ඤානි කරෙය්‍යන්ති යොජනා. තෙනාහ **"අයමෙවත්ථො"**ති. **අස්සන්ති** උත්තමපුරිසප්පයොගෙ **අහං**-සද්දො අප්පයුත්තොපි පයුත්තො එව හොති. **යාවජීවං න සක්ඛිස්සාමි දාතුන්ති** යාවජීවං දානත්ථාය උස්සාහං කරොන්තොපි යං රාජා එකං දිවසං දෙති , තතො සතභාගම්පි දාතුං න සක්ඛිස්සාමි. තස්මා පබ්බජිස්සාමීති පබ්බජ්ජායං උස්සාහං කත්වාති යොජනා.

කායෙන සංවුතොති කායෙන සංවරිතබ්බං කායද්වාරෙන පවත්තනකං පාපධම්මං සංවරිත්වා විහරෙය්‍යාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"කායෙන පිහිතො හුත්වා"**තිආදි. **ඝාසච්ඡාදනෙන පරමතායාති** ඝාසච්ඡාදනපරියෙසනෙ සල්ලෙඛවසෙන පරමතාය, උක්කට්ඨභාවෙ සණ්ඨිතො ඝාසච්ඡාදනමෙව වා පරමං පරා කොටි එතස්ස, න තතො පරං කිඤ්චි ආමිසජාතං පරියෙසති පච්චාසීසති චාති ඝාසච්ඡාදනපරමො, තබ්භාවො ඝාසච්ඡාදනපරමතා, තස්සා **ඝාසච්ඡාදනපරමතාය. විවෙකට්ඨකායානන්ති** ගණසඞ්ගණිකතො පවිවිත්තෙ ඨිතකායානං. **නෙක්ඛම්මාභිරතානන්ති** ඣානාභිරතානං. තාය එව ඣානාභිරතියා පරමං උත්තමං වොදානං විසුද්ධිං පත්තතාය **පරමවොදානප්පත්තානං.** කිලෙසූපධිඅභිසඞ්ඛාරූපධීනං අච්චන්තවිගමෙන **නිරූපධීනං. විසඞ්ඛාරගතානන්ති** අධිගතනිබ්බානානං. එත්ථ ච පඨමො විවෙකො ඉතරෙහි ද්වීහි විවෙකෙහි සහාපි පත්තබ්බො විනාපි, තථා දුතියො. තතියො පන ඉතරෙහි ද්වීහි සහෙව පත්තබ්බො, න විනාති දට්ඨබ්බං. ගණෙ ජනසමාගමෙ සන්නිපතනං **ගණසඞ්ගණිකා,** තං **පහාය එකො විහරති** චරති පුග්ගලවසෙන අසහායත්තා. චිත්තෙ කිලෙසානං සන්නිපතනං **චිත්තකිලෙසසඞ්ගණිකා,** තං **පහාය එකො විහරති** කිලෙසවසෙන අසහායත්තා. මග්ගස්ස එකචිත්තක්ඛණිකත්තා, ගොත්‍රභුආදීනඤ්ච ආරම්මණමත්තත්තා න තෙසං

වසෙන සාතිසයා නිබ්බුතිසුඛසමඵුසනා, ඵලසමාපත්තිනිරොධසමාපත්තිවසෙන සාතිසයාති ආහ **“ඵලසමාපත්තිං වා නිරොධසමාපත්තිං වා පවිසිත්වා”**ති. ඵලපරියොසානො හි නිරොධොති.

184. **අභිහරිත්වාති** අභිමුඛීභාවෙන නෙත්වා. ‘‘අහං චීවරාදීහි පයොජනං සාධෙස්සාමී’’ති වචනසෙසො. **සප්පායන්ති** සබ්බගෙලඤ්ඤපහරණවසෙන උපකාරාවහං. භාවිනා අනත්ථතො පරිපාලනවසෙන ගොපනා **රක්ඛාගුත්ති.** පච්චුප්පන්නස්ස නිසෙධවසෙන **ආවරණගුත්ති.**

දුතියසන්දිට්ඨිකසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

186. **කසතීති** කසිං කරොති. **ගහපතිකොති** එත්ථ ක-සද්දො අප්පත්ථොති ආහ **“එකගෙහමත්තෙ ජෙට්ඨකො”**ති, තෙන අනෙකකුලජෙට්ඨකභාවං පටික්ඛිපති. **කරං කරොතීති** කරං සම්පාදෙති. **වඩ්ඪෙතීති** උපරූපරි සම්පාදනෙන වඩ්ඪෙති. එවං අප්පම්පි පහාය පබ්බජිතුං දුක්කරන්ති අයමත්ථො ලටුකිකොපමසුත්තෙන (ම. නි. 2.151, 152) දීපෙතබ්බො. තෙනාහ ‘‘සෙය්‍යථාපි, උදායි, පුරිසො දලිද්දො අස්සකො අනාළ්හියො, තස්සස්ස එකං අගාරකං ඔලුග්ගවිලුග්ගං කාකාතිදායිං නපරමරූප’’න්ති විත්ථාරො. යදි අප්පම්පි භොගං පහාය පබ්බජිතුං දුක්කරං, කස්මා දාසවාරෙ භොගග්ගහණං න කතන්ති ආහ **“දාසවාරෙ පනා”**තිආදි. යථා ච දාසස්ස භොගාපි අභොගා පරායත්තභාවතො, එවං ඤාතයො පීති දාසවාරෙ ඤාතිපරිවට්ටග්ගහණම්පි න කතන්ති දට්ඨබ්බං.

පණීතතරසාමඤ්ඤඵලවණ්ණනා

189. **එවරූපානීති** යථාවුත්තදාසකස්සකූපමාසදිසානි උපමානි සාමඤ්ඤඵලං දීපෙතුං පහොති භගවා සකලම්පි රත්තින්දිවං තතො භිය්‍යොපි අනන්තපටිභානතාය විචිත්තනයදෙසනභාවතො. **තථාපීති** සතිපි දෙසනාය උත්තරුත්තරාධිකනානානයවිචිත්තභාවෙ.

එකත්ථමෙතං පදං සාධුසද්දස්සෙව ක-කාරෙන වඩ්ඪිත්වා වුත්තත්තා, තෙනෙව **සාධුක**-සද්දස්ස අත්ථං වදන්තෙන අත්ථුද්ධාරවසෙන **සාධු**-සද්දො උදාහටො. **ආයාචනෙති** අභිමුඛයාචනෙ, අභිපත්ථනායන්ති අත්ථො . **සම්පටිච්ඡනෙති** පටිග්ගණ්හනෙ . **සම්පහංසනෙති** සංවිජ්ජමානගුණවසෙන හංසනෙ තොසනෙ, උදග්ගතාකරණෙති අත්ථො. **ධම්මරුචීති** පුඤ්ඤකාමො. **පඤ්ඤාණවාති** පඤ්ඤවා. **අද්දුබ්භොති** අදූසකො, අනුපඝාතකොති අත්ථො. **ඉධාපීති** ඉමස්මිං සාමඤ්ඤඵලෙපි. **අයං** සාධු-සද්දො. **දළ්හීකම්මෙති** සක්කච්ච කිරියායං. **ආණත්තියන්ති** ආණාපනෙ. ‘‘සුණොහි සාධුකං මනසි කරොහී’’ති හි වුත්තෙ සාධුක-සද්දෙන සවනමනසිකාරානං සක්කච්චකිරියා විය තදාණාපනම්පි ජොතිතං හොති, ආයාචනත්ථතා විය චස්ස ආණාපනත්ථතා වෙදිතබ්බා. **සුන්දරෙපීති** සුන්දරත්ථෙපි. ඉදානි යථාවුත්තෙන සාධුක-සද්දස්ස අත්ථත්තයෙන පකාසිතං විසෙසං දස්සෙතුං **“දළ්හීකම්මත්ථෙන හී”**තිආදි වුත්තං.

මනසි කරොහීති එත්ථ මනසිකාරො න ආරම්මණපටිපාදනලක්ඛණො, අථ ඛො වීථිපටිපාදනජවනපටිපාදනමනසිකාරපුබ්බකං චිත්තෙ ඨපනලක්ඛණොති දස්සෙන්තො **“ආවජ්ජා”**තිආදිමාහ. **සොතින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං** සවනෙ නියොජනවසෙන කිරියන්තරපටිසෙධනභාවතො, සොතං ඔදහාති අත්ථො. **මනින්ද්‍රියවික්ඛෙපවාරණං** අඤ්ඤචින්තාපටිසෙධනතො. **බ්‍යඤ්ජනවිපල්ලාසග්ගාහවාරණං** ‘‘සාධුක’’න්ති විසෙසෙත්වා වුත්තත්තා. පච්ඡිමස්ස අත්ථවිපල්ලාසග්ගාහවාරණෙපි එසෙව නයො. **ධාරණූපපරික්ඛාදීසූති ආදි**-සද්දෙන තුලනතීරණාදිකෙ, දිට්ඨියා සුප්පටිවිධෙ ච සඞ්ගණ්හාති. **සබ්‍යඤ්ජනොති** එත්ථ යථාධිප්පෙතමත්ථං බ්‍යඤ්ජයතීති බ්‍යඤ්ජනං, සභාවනිරුත්ති. සහ බ්‍යඤ්ජනෙනාති සබ්‍යඤ්ජනො, බ්‍යඤ්ජනසම්පන්නොති අත්ථො. **සාත්ථොති** අරණීයතො උපගන්තබ්බතො අනුධාතබ්බතො අත්ථො, චතුපාරිසුද්ධිසීලාදිකො . තෙන සහ අත්ථෙනාති සාත්ථො, අත්ථසම්පන්නොති අත්ථො. **ධම්මගම්භීරොතිආදීසු ධම්මො** නාම තන්ති. **දෙසනා** නාම තස්සා මනසා වවත්ථාපිතාය තන්තියා දෙසනා. **අත්ථො** නාම තන්තියා අත්ථො. **පටිවෙධො** නාම තන්තියා, තන්තිඅත්ථස්ස ච යථාභූතාවබොධො. යස්මා චෙතෙ ධම්මදෙසනා අත්ථප්පටිවෙධා සසාදීහි විය මහාසමුද්දො මන්දබුද්ධීහි දුක්ඛොගාහා, අලබ්භනෙය්‍යපතිට්ඨා ච, තස්මා ගම්භීරා. තෙන වුත්තං **“යස්මා අයං ධම්මො…පෙ…. සාධුකං මනසි කරොහී”**ති. එත්ථ ච පටිවෙධස්ස දුක්කරභාවතො ධම්මත්ථානං, දෙසනාඤාණස්ස දුක්කරභාවතො දෙසනාය දුක්ඛොගාහතා, පටිවෙධස්ස පන උප්පාදෙතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය, ඤාණුප්පත්තියා ච දුක්කරභාවතො දුක්ඛොගාහතා වෙදිතබ්බා. **දෙසනං** නාම උද්දිසනං, තස්ස නිද්දිසනං **භාසනන්ති** ඉධාධිප්පෙතන්ති ආහ **“විත්ථාරතො භාසිස්සාමී”**ති. පරිබ්‍යත්තං කථනඤ්හි භාසනං, තෙනාහ **“දෙසෙස්සාමීති…පෙ…. විත්ථාරදීපන”**න්ති.

යථාවුත්තමත්ථං සුත්තපදෙන සමත්ථෙතුං **“තෙනාහා”**තිආදි වුත්තං. **සාළිකායිව නිග්ඝොසොති** සාළිකාය ආලාපො විය මධුරො කණ්ණසුඛො පෙමනීයො. **පටිභානන්ති** සද්දො. **උදීරයීති** උච්චාරීයති, වුච්චති වා.

එවං වුත්තෙ උස්සාහජාතොති එවං ‘‘සුණොහි සාධුකං මනසි කරොහි භාසිස්සාමී’’ති වුත්තෙ ‘‘න කිර භගවා සඞ්ඛෙපෙනෙව දෙසෙස්සති, විත්ථාරෙනපි භාසිස්සතී’’ති සඤ්ජාතුස්සාහො හට්ඨතුට්ඨො හුත්වා.

190. **“ඉධා”**ති ඉමිනා වුච්චමානං අධිකරණං තථාගතස්ස උප්පත්තිට්ඨානභූතං අධිප්පෙතන්ති ආහ **“දෙසාපදෙසෙ නිපාතො”**ති. **“ස්වාය”**න්ති සාමඤ්ඤතො ඉධසද්දමත්තං ගණ්හාති, න යථාවිසෙසිතබ්බං ඉධ-සද්දං. තථා හි වක්ඛති ‘‘කත්ථචි පදපූරණමත්තමෙවා’’ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.190). **ලොකං උපාදාය වුච්චති** ලොක-සද්දෙන සමානාධිකරණභාවෙන වුත්තත්තා . සෙසපදද්වයෙ පන පදන්තරසන්නිධානමත්තෙන තං තං උපාදාය වුත්තතා දට්ඨබ්බා. **ඉධ තථාගතො ලොකෙති** හි ජාතිඛෙත්තං, තත්ථාපි අයං චක්කවාළො ‘‘ලොකො’’ති අධිප්පෙතො. **සමණොති** සොතාපන්නො. **දුතියො සමණොති** සකදාගාමී. වුත්තඤ්හෙතං ‘‘කතමො ච භික්ඛවෙ සමණො? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා සොතාපන්නො හොතී’’තිආදි (අ. නි. 4.241). ‘‘කතමො ච භික්ඛවෙ දුතියො සමණො? ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛු තිණ්ණං සංයොජනානං පරික්ඛයා රාගදොසමොහානං තනුත්තා’’තිආදි (අ. නි. 4.241). **ඔකාසන්ති** කඤ්චි පදෙසං. **ඉධෙව තිට්ඨමානස්සාති** ඉමිස්සා එව ඉන්දසාලගුහායං තිට්ඨමානස්ස.

පදපූරණමත්තමෙව ඔකාසාපදිසනස්සාපි අසම්භවතො අත්ථන්තරස්ස අබොධනතො. අරහන්ති ආදයො සද්දා විත්ථාරිතාති යොජනා. අත්ථතො විත්ථාරණං සද්දමුඛෙනෙව හොතීති සද්දග්ගහණං. යස්මා. ‘‘අපරෙහිපි අට්ඨහි කාරණෙහි භගවා තථාගතො’’තිආදිනා උදානට්ඨකථාදීසු, (උදා. අට්ඨ. 18; ඉතිවු. අට්ඨ. 38) අරහන්ති ආදයො විසුද්ධිමග්ගටීකායං අපරෙහි පකාරෙහි විත්ථාරිතා , තස්මාතෙසු වුත්තානයෙනපි සො (විසුද්ධි. ටී. 1.129, 130) අත්ථො වෙදිතබ්බො. තථාගතස්ස සත්තනිකායන්තොගධතාය ‘‘ඉධ පන සත්තලොකො අධිප්පෙතො’’ති වත්වා තත්ථායං යස්මිං සත්තනිකායෙ යස්මිඤ්ච ඔකාසෙ උප්පජ්ජති, තං දස්සෙතුං **“සත්තලොකෙ උප්පජ්ජමානොපි චා”**තිආදි වුත්තං. **“තථාගතො න දෙවලොකෙ උප්පජ්ජතී”**තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං පරතො ආගමිස්සති. **සාරප්පත්තාති** කුලභොගිස්සරියාදිවසෙන සාරභූතා. **බ්‍රාහ්මණගහපතිකාති** බ්‍රහ්මායුපොක්ඛරසාතිආදිබ්‍රාහ්මණා චෙව අනාථපිණ්ඩිකාදිගහපතිකා ච.

“සුජාතාය”තිආදිනා වුත්තෙසු චතූසු විකප්පෙසු පඨමො විකප්පො බුද්ධභාවාය ආසන්නතරපටිපත්තිදස්සනවසෙන වුත්තො. ආසන්නතරාය හි පටිපත්තියා ඨිතො ‘‘උප්පජ්ජතීති’’ වුච්චති උප්පාදස්ස එකන්තිකත්තා, පගෙව පටිපත්තියා මත්ථකෙ ඨිතො. දුතියො බුද්ධභාවාවහපබ්බජ්ජතො පට්ඨාය ආසන්නපටිපත්තිදස්සනවසෙන, තතියො බුද්ධකරධම්ම පාරිපූරිතො පට්ඨාය බුද්ධභාවාය පටිපත්තිදස්සනවසෙන. න හි මහාසත්තානං උප්පතිභවූපපත්තිතො පට්ඨාය බොධිසම්භාරසම්භරණං නාම අත්ථි. චතුත්ථො බුද්ධකරධම්මසමාරම්භතො පට්ඨාය. බොධියා නියතභාවප්පත්තිතො පභුති හි විඤ්ඤූහි ‘‘බුද්ධො උප්පජ්ජතී’’ති වත්තුං සක්කා උප්පාදස්ස එකන්තිකත්තා. යථා පන සන්දන්ති නදියොති සන්දනකිරියාය අවිච්ඡෙදමුපාදාය වත්තමානප්පයොගො, එවං උප්පාදත්ථාය පටිපජ්ජනකිරියාය අවිච්ඡෙදමුපාදාය චතූසු විකප්පෙසු ‘‘උප්පජ්ජති නාමා’’ති වුත්තං. **සබ්බපඨමං උප්පන්නභාවන්ති** චතූසු විකප්පෙසු සබ්බපඨමං වුත්තං තථාගතස්ස උප්පන්නතාසඞ්ඛාතං අත්ථිභාවං. තෙනාහ **“උප්පන්නො හොතීති අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො”**ති.

සො භගවාති යො ‘‘තථාගතො අරහ’’න්තිආදිනා කිත්තිතගුණො, සො භගවා. ‘‘ඉමං ලොක’’න්ති නයිදං මහාජනස්ස සම්මුඛමත්තං සන්ධාය වුත්තං, අථ ඛො අනවසෙසං පරියාදායාති දස්සෙතුං ‘‘සදෙවක’’න්තිආදි වුත්තං, තෙනාහ **“ඉදානි වත්තබ්බං නිදස්සෙතී”**ති. **පජාතත්තාති** යථාසකං කම්මකිලෙසෙහි නිබ්බත්තත්තා. **පඤ්චකාමාවචරදෙවග්ගහණං** පාරිසෙසඤායෙන ඉතරෙසං පදන්තරෙහි සඞ්ගහිතත්තා. සදෙවකන්ති ච අවයවෙන විග්ගහො සමුදායො සමාසත්ථො. **ඡට්ඨකාමාවචරදෙවග්ගහණං** පච්චාසත්තිඤායෙන. තත්ථ හි සො ජාතො, තංනිවාසී ච. **බ්‍රහ්මකායිකාදිබ්‍රහ්මග්ගහණන්ති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **පච්චත්ථික ...පෙ.... සමණබ්‍රාහ්මණග්ගහණන්ති** නිදස්සනමත්තමෙතං අපච්චත්ථිකානං, අසමිතාබාහිතපාපානඤ්ච සමණබ්‍රාහ්මණානං සස්සමණබ්‍රාහ්මණීවචනෙන ගහිතත්තා. කාමං ‘‘සදෙවක’’න්තිආදි විසෙසනානං වසෙන සත්තවිසයො ලොකසද්දොති විඤ්ඤායති තුල්‍යයොගවිසයත්තා තෙසං, ‘‘සලොමකො සපක්ඛකො’’තිආදීසු පන අතුල්‍යයොගෙපි අයං සමාසො ලබ්භතීති බ්‍යභිචාරදස්සනතො පජාගහණන්ති ආහ **“පජාවචනෙන සත්තලොකග්ගහණ”**න්ති.

අරූපිනො සත්තා අත්තනො ආනෙඤ්ජවිහාරෙන විහරන්තා දිබ්බන්තීති දෙවාති ඉමං නිබ්බචනං ලභන්තීති ආහ **“සදෙවකග්ගහණෙන අරූපාවචරලොකො ගහිතො”**ති. තෙනාහ ‘‘ආකාසානඤ්චායතනූපගානං දෙවානං සහබ්‍යත’’න්ති (අ. නි. 3.117). **සමාරකග්ගහණෙන ඡකාමාවචරදෙවලොකො ගහිතො** තස්ස සවිසෙසං මාරස්ස වසෙ වත්තනතො. **රූපී බ්‍රහ්මලොකො ගහිතො** අරූපීබ්‍රහ්මලොකස්ස විසුං ගහිතත්තා. **චතුපරිසවසෙනාති** ඛත්තියාදිචතුපරිසවසෙන, ඉතරා පන චතස්සො පරිසා සමාරකාදිග්ගහණෙන ගහිතා එවාති. **අවසෙසසබ්බසත්තලොකො** නාගගරුළාදිභෙදො.

එත්තාවතා ච භාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි තෙන තෙන විසෙසෙන අභාගසො ලොකං ගහෙත්වා යොජනං දස්සෙතුං **“අපි චෙත්ථා”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතොති** උක්කංසගතිවිජානනෙන. පඤ්චසු හි ගතීසු දෙවගතිපරියාපන්නාව සෙට්ඨා, තත්ථාපි අරූපිනො දූරසමුස්සාරිතකිලෙසදුක්ඛතාය, සන්තපණීතආනෙඤ්ජවිහාරසමඞ්ගිතාය, අතිදීඝායුකතායාති එවමාදීහි විසෙසෙහි අතිවිය උක්කට්ඨා. **“බ්‍රහ්මා මහානුභාවො”**තිආදි දසසහස්සියං මහාබ්‍රහ්මුනො වසෙන වදති. ‘‘උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදතො’’ති හි වුත්තං. **අනුත්තරන්ති**

සෙට්ඨං නව ලොකුත්තරං. **භාවානුක්කමොති** භාවවසෙන පරෙසං අජ්ඣාසයවසෙන ''සදෙවක''න්තිආදීනං පදානං අනුක්කමො.

තීහාකාරෙහීති දෙවමාරබ්‍රහ්මසහිතතාසඞ්ඛාතෙහි තීහි පකාරෙහි. **තීසු පදෙසූති** ''සදෙවක''න්තිආදීසු තීසු පදෙසු. **තෙන තෙනාකාරෙනාති** සදෙවකත්තාදිනා තෙන තෙන පකාරෙන. තෙධාතුකමෙව පරියාදින්නන්ති පොරාණා පනාහූති යොජනා.

අභිඤ්ඤාති ය-කාරලොපෙනායං නිද්දෙසො, අභිජානිත්වාති අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **''අභිඤ්ඤාය අධිකෙන ඤාණෙන ඤත්වා''**ති. **අනුමානාදිපටික්ඛෙපොති** අනුමානඋපමානඅත්ථාපත්තිආදිපටික්ඛෙපො එකප්පමාණත්තා. සබ්බත්ථ අප්පටිහතඤාණචාරතාය හි සබ්බපච්චක්ඛා බුද්ධා භගවන්තො.

අනුත්තරං විවෙකසුඛන්ති ඵලසමාපත්තිසුඛං, තෙන ෙපීතිමිස්සාපි [වීරිමිස්සාපි (සාරත්ථ. ටී. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනායං) ධිතිමිස්සාපි (ක)] කදාචි භගවතො ධම්මදෙසනා හොතීති **හිත්වාපීති පි**-සද්දග්ගහණං. භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තො යස්මිං ඛණෙ පරිසා සාධුකාරං වා දෙති, යථාසුතං වා ධම්මං පච්චවෙක්ඛති, තං ඛණං පුබ්බභාගෙන පරිච්ඡින්දිත්වා ඵලසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, යථාපරිච්ඡෙදඤ්ච සමාපත්තිතො වුට්ඨාය ඨිතට්ඨානතො පට්ඨාය ධම්මං දෙසෙති. උග්ඝටිතඤ්ඤුස්ස වසෙන **අප්පං වා** විපඤ්චිතඤ්ඤුස්ස, නෙය්‍යස්ස වා වසෙන **බහුං වා දෙසෙන්තො.** ධම්මස්ස කල්‍යාණතා නිය්‍යානිකතාය, නිය්‍යානිකතා ච සබ්බසො අනවජ්ජභාවෙනෙවාති ආහ **''අනවජ්ජමෙව කත්වා''**ති. දෙසකායත්තෙන ආණාදිවිධිනා අභිසජ්ජනං පබොධනං දෙසනාති සා පරියත්තිධම්මවසෙන වෙදිතබ්බාති ආහ **''දෙසනාය තාව චතුප්පදිකායපි ගාථාය''**තිආදි. නිදානනිගමනානිපි සත්ථුනො දෙසනාය අනුවිධානතො තදන්තොගධානි එවාති ආහ **''නිදානමාදි, ඉදං එවොචාති පරියොසාන''**න්ති.

සාසිතබ්බපුග්ගලගතෙන යථාපරාධාදිසාසිතබ්බභාවෙන අනුසාසනං තදඞ්ගවිනයාදිවසෙන විනයනං සාසනන්ති තං පටිපත්තිධම්මවසෙන වෙදිතබ්බන්ති ආහ **''සීලසමාධිවිපස්සනා''**තිආදි. **කුසලානං ධම්මානන්ති** අනවජ්ජධම්මානං සීලස්ස, සමථවිපස්සනානඤ්ච සීලදිට්ඨීනං ආදිභාවො තං මූලකත්තා උත්තරිමනුස්සධම්මානං. අරියමග්ගස්ස අන්තද්වයවිගමෙන මජ්ඣිමපටිපදාභාවො විය, සම්මාපටිපත්තියා ආරබ්භනිප්ඵත්තීනං වෙමජ්ඣත්තාපි මජ්ඣභාවොති වුත්තං. **''අත්ථි භික්ඛවෙ…පෙ…. මජ්ඣං නාමා''**ති. **ඵලං පරියොසානං නාම** සඋපාදිසෙසතාවසෙන, **නිබ්බානං පරියොසානං නාම** අනුපාදිසෙසතාවසෙන. ඉදානි තෙසං ද්වින්නම්පි සාසනස්ස පරියොසානතං ආගමෙන දස්සෙතුං **''එතදත්ථමිද''**න්තිආදි ආහ. **ඉධ දෙසනාය ආදිමජ්ඣපරියොසානං අධිප්පෙතං** ''සබ්‍යඤ්ජන''න්තිආදි වචනතො. තස්මිං තස්මිං අත්ථෙ කතාවධිසද්දප්පබන්ධො ගාථාවසෙන, සුත්තවසෙන ච වවත්ථිතො පරියත්තිධම්මො, යො ඉධ ''දෙසනා''ති වුත්තො, තස්ස පන අත්ථො විසෙසතො සීලාදි එවාති ආහ **''භගවා හි ධම්මං දෙසෙන්තො…පෙ. … දස්සෙති''**ති. තත්ථ **සීලං දස්සෙත්වාති සීල**ග්ගහණෙන සසම්භාරං සීලං ගහිතං, තථා **මග්ග**ග්ගහණෙන සසම්භාරො මග්ගොති තදුභයවසෙන අනවසෙසතො පරියත්ති අත්ථං පරියාදියති. **තෙනාති** සීලාදිදස්සනෙන. අත්ථවසෙන හි ඉධ දෙසනාය ආදිකල්‍යාණාදිභාවො අධිප්පෙතො. **කථිකසණ්ඨිතීති** කථිකස්ස සණ්ඨානං කථනවසෙන සමවට්ඨානං.

න සො සාත්ථං දෙසෙති නිය්‍යානත්ථවිරහතො තස්සා දෙසනාය. **එකබ්‍යඤ්ජනාදියුත්තා වාති** සිථිලාදිභෙදෙසු බ්‍යඤ්ජනෙසු එකප්පකාරෙනෙව, ද්විපකාරෙනෙව වා බ්‍යඤ්ජනෙන යුත්තා වා දමිළභාසා විය . විවටකරණතාය ඔට්ඨෙ අඵුසාපෙත්වා උච්චාරෙතබ්බතො **සබ්බනිරොට්ඨබ්‍යඤ්ජනා වා** කිරාතභාසා විය. සබ්බස්සෙව [සබ්බත්ථෙව (සාරත්ථ. ටී. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනායං 1)] විස්සජ්ජනීයයුත්තතාය **සබ්බවිස්සට්ඨබ්‍යඤ්ජනා වා** සවරභාසා [යවනභාසා (සාරත්ථ. ටී. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනායං)] විය. සබ්බස්සෙව [සබ්බත්ථෙව (සාරත්ථ. ටී. 1.වෙරඤ්ජකණ්ඩවණ්ණනායං)] සානුසාරතාය **සබ්බනිග්ගහිතබ්‍යඤ්ජනා වා** පාරසිකාදිමිලක්ඛභාසා විය. සබ්බාපෙසා බ්‍යඤ්ජනෙකදෙසවසෙන පවත්තියා අපරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනාති කත්වා **''අබ්‍යඤ්ජනා''**ති වුත්තා.

ඨානකරණානි සිථිලානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බං අක්ඛරං පඤ්චසු වග්ගෙසු පඨමතතියන්ති එවමාදි **සිථිලං.** තානි අසිථිලානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බං අක්ඛරං වග්ගෙසු දුතියචතුත්ථන්ති එවමාදි **ධනිතං.** ද්විමත්තකාලං **දීඝං.** එකමත්තකාලං **රස්සං** තදෙව **ලහුකං.** ලහුකමෙව සංයොගපරං, දීඝඤ්ච **ගරුකං.** ඨානකරණානි නිග්ගහෙත්වා උච්චාරෙතබ්බං **නිග්ගහිතං.** පරෙන සම්බන්ධං කත්වා උච්චාරෙතබ්බං **සම්බන්ධං.** තථා නසම්බන්ධං **වවත්ථිතං.** ඨානකරණානි නිස්සට්ඨානි කත්වා උච්චාරෙතබ්බං **විමුත්තං. දසධාති** එවං සිථිලාදිවසෙන බ්‍යඤ්ජනබුද්ධියා අක්ඛරුප්පාදකචිත්තස්ස සබ්බාකාරෙන **පභෙදො.** සබ්බානි හි අක්ඛරානි චිත්තසමුට්ඨානානි යථාධිප්පෙතත්ථං බ්‍යඤ්ජනතො බ්‍යඤ්ජනානි වාති.

අමක්ඛෙත්වාති අමිලෙච්ඡෙත්වා, අවිනාසෙත්වා, අහාපෙත්වාති වා අත්ථො. භගවා යමත්ථං ඤාපෙතුං එකං ගාථං, එකං වාක්‍යං වා දෙසෙති, තමත්ථං තාය දෙසනාය පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනාය එව දෙසෙතීති ආහ **''පරිපුණ්ණබ්‍යඤ්ජනමෙව කත්වා ධම්මං දෙසෙති''**ති. ඉධ **කෙවලසද්දො** අනවසෙසවාචකො, න අවොමිස්සකාදිවාචකොති ආහ **''සකලාධිවචන''**න්ති. **පරිපුණ්ණන්ති** සබ්බසො පුණ්ණං, තං පන කෙනචි ඌනං, අධිකං වා න හොතීති **''අනූනාධිකවචන''**න්ති වුත්තං. තත්ථ යදත්ථං දෙසිතො, තස්ස සාධකත්තා අනූනතා වෙදිතබ්බා,

තබ්බිධුරස්ස පන අසාධකත්තා අනධිකතා. සකලන්ති සබ්බභාගවන්තං. පරිපුණ්ණන්ති සබ්බසො පරිපුණ්ණමෙව, තෙනාහ **‘‘එකදෙසනාපි අපරිපුණ්ණා නත්ථී’’**ති. **අපරිසුද්ධා දෙසනා හොති** තණ්හාය සංකිලිට්ඨත්තා. ලොකාමිසං චීවරාදයො පච්චයා තත්ථ අගධිතචිත්තතාය **ලොකාමිසනිරපෙක්ඛො. හිතඵරණෙනාති** හිතූපසංහාරෙන. **මෙත්තාභාවනාය** කරණභූතාය **මුදුහදයො. උල්ලුම්පනසභාවසණ්ඨිතෙනාති** සකලසංකිලෙසතො, වට්ටදුක්ඛතො ච උද්ධරණාකාරාවට්ඨිතෙන චිත්තෙන, කාරුණාධිප්පායෙනාති අත්ථො.

‘‘ඉතො පට්ඨාය දස්සාමෙව, එවඤ්ච දස්සාමී’’ති සමාදාතබ්බට්ඨෙන **වතං. පණ්ඩිතපඤ්ඤත්තතාය** සෙට්ඨට්ඨෙන බ්‍රහ්මං බ්‍රහ්මානං වා චරියන්ති **බ්‍රහ්මචරියං** දානං. මච්ඡරියලොභාදිනිග්ගණ්හනෙන **සුචිණ්ණස්ස. ඉද්ධීති** දෙවිද්ධි. **ජුතීති** පභා, ආනුභාවො වා. **බලවීරියූපපත්තීති** එවං මහතා බලෙන ච වීරියෙන ච සමන්නාගමො. **පුඤ්ඤන්ති** පුඤ්ඤඵලං. **වෙය්‍යාවච්චං බ්‍රහ්මචරියං** සෙට්ඨා චරියාති කත්වා. එස නයො සෙසෙසුපි.

තස්මාති යස්මා සික්ඛත්තයසඞ්ගහං සකලං සාසනං ඉධ ‘‘බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති අධිප්පෙතං තස්මා. ‘‘බ්‍රහ්මචරිය’’න්ති ඉමිනා සමානාධිකරණානි සබ්බපදානි යොජෙත්වා අත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘සො ධම්මං දෙසෙති…පෙ…. පකාසෙතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො’’**ති ආහ.

191. **වුත්තප්පකාරසම්පදන්ති** යථාවුත්තං ආදිකල්‍යාණතාදිගුණසම්පදං, දූරසමුස්සාරිතමානස්සෙව සාසනෙ සම්මාපටිපත්ති සම්භවති, න මානජාතිකස්සාති ආහ **‘‘නිහතමානත්තා’’**ති. **උස්සන්නත්තාති** බහුලභාවතො. භොගාරොග්‍යාදිවත්ථුකා මදා සුප්පහෙය්‍යා හොන්ති නිමිත්තස්ස අනවත්ථානතො, න තථා කුලවිජ්ජාමදා, තස්මා ඛත්තියබ්‍රාහ්මණකුලානං පබ්බජිතානම්පි ජාතිවිජ්ජා නිස්සාය මානජප්පනං දුප්පජහන්ති ආහ **‘‘යෙභුය්‍යෙන හි…පෙ…. මානං කරොන්තී’’**ති. **විජාතිතායාති** නිහීනජාතිතාය. **පතිට්ඨාතුං න සක්කොන්තීති** සුවිසුද්ධං කත්වා සීලං රක්ඛිතුං න සක්කොන්ති. සීලවසෙන හි සාසනෙ පතිට්ඨා, **පතිට්ඨාතුන්ති** වා සච්චපටිවෙධෙන ලොකුත්තරාය පතිට්ඨාය පතිට්ඨාතුං. සා හි නිප්පරියායතො සාසනෙ පතිට්ඨා නාම, යෙභුය්‍යෙන ච උපනිස්සයසම්පන්නා සුජාතා එව හොන්ති, න දුජ්ජාතා.

පරිසුද්ධන්ති රාගාදීනං අච්චන්තමෙව පහානදීපනතො නිරුපක්කිලෙසතාය සබ්බසො පරිසුද්ධං. **සද්ධං පටිලභතීති** පොථුජ්ජනිකසද්ධාවසෙන සද්දහති. විඤ්ඤුජාතිකානඤ්හි ධම්මසම්පත්තිග්ගහණපුබ්බිකා සද්ධා සිද්ධි ධම්මප්පමාණධම්මප්පසන්නභාවතො. ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා, යො එවං ස්වාක්ඛාතධම්මො’’ති සද්ධං පටිලභති. **ජායම්පතිකාති** සරණීපතිකා. කාමං ‘‘ජායම්පතිකා’’ති වුත්තෙ සරසාමිකසරසාමිනීවසෙන ද්වින්නංයෙව ගහණං විඤ්ඤායති. යස්ස පන පුරිසස්ස අනෙකා පජාපතියො, තත්ථ කිං වත්තබ්බං, එකායාපි සංවාසො සම්බාධොති දස්සනත්ථං **‘‘ද්වෙ’’**ති වුත්තං. රාගාදිනා සකිඤ්චනට්ඨෙන, ඛෙත්තවත්ථු ආදිනා සපලිබොධට්ඨෙන රාගරජාදීනං ආගමනපථතාපි උට්ඨානට්ඨානතා එවාති ද්වෙපි වණ්ණනා එකත්ථා, බ්‍යඤ්ජනමෙව නානං. **අලග්ගනට්ඨෙනාති** අස්සජ්ජනට්ඨෙන අප්පටිබද්ධභාවෙන. එවං අකුසලකුසලප්පවත්තීනං ඨානභාවෙන ඝරාවාසපබ්බජ්ජානං සම්බාධබ්භොකාසතං දස්සෙත්වා ඉදානි කුසලප්පවත්තියා එව අට්ඨානට්ඨානභාවෙන තෙසං තං දස්සෙතුං **‘‘අපිචා’’**තිආදි වුත්තං.

සඞ්ඛෙපකථාති විසුං විසුං පදුද්ධාරං අකත්වා සමාසතො අත්ථවණ්ණනා. **එකම්පි දිවසන්ති** එකදිවසමත්තම්පි. **අඛණ්ඩං කත්වාති** දුක්කටමත්තස්සපි අනාපජ්ජනෙන අඛණ්ඩිතං කත්වා. **කිලෙසමලෙන අමලීනන්ති** තණ්හාසංකිලෙසාදිනා අසංකිලිට්ඨං කත්වා. පරියොදාතට්ඨෙන නිම්මලභාවෙන සඞ්ඛං විය ලිඛිතං ධොතන්ති **සඞ්ඛලිඛිතන්ති** ආහ **‘‘ධොතසඞ්ඛසප්පටිභාග’’**න්ති. ‘‘අජ්ඣාවසතා’’ති පදප්පයොගෙන ‘‘අගාර’’න්ති භුම්මත්ථෙ උපයොගවචනන්ති ආහ **‘‘අගාරමජ්ඣෙ’’**ති. කසායෙන රත්තානි වත්ථානි **කාසායානීති** ආහ **‘‘කසායරසපීතතාය’’**ති. **පරිදහිත්වාති** නිවාසෙත්වා චෙව පාරුපිත්වා ච. අගාරවාසො අගාරං උත්තරපදලොපෙන, තස්ස වඩ්ඪිආවහං **අගාරස්ස හිතං.**

192. **භොගක්ඛන්ධොති** භොගසමුදායො. **ආබන්ධනට්ඨෙනාති** ‘‘පුත්තො නත්තා’’තිආදිනා පෙමවසෙන සපරිච්ඡෙදං බන්ධනට්ඨෙන. ‘‘අම්හාකමෙතෙ’’ති ඤායන්තීති **ඤාතී.** පිතාමහපිතුපුත්තාදිවසෙන පරිවත්තනට්ඨෙන **පරිවට්ටො.**

193. **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතොති** පාතිමොක්ඛසංවරෙන පිහිතකායවචීද්වාරො, තථාභූතො ච යස්මා තෙන සංවරෙන උපෙතො නාම හොති , තස්මා වුත්තං **‘‘පාතිමොක්ඛසංවරෙන සමන්නාගතො’’**ති. **‘‘ආචාරගොචරසම්පන්නො’’**තිආදි තස්සෙව පාතිමොක්ඛසංවරසමන්නාගමස්ස පච්චයදස්සනං. **අප්පමත්තකෙසූති** අසඤ්චිච්ච ආපන්නඅනුබුද්දකෙසු චෙව සහසා උප්පන්නඅකුසලචිත්තුප්පාදෙසු ච. **භයදස්සාවීති** භයදස්සනසීලො. **සම්මා ආදියිත්වාති** සක්කච්චං යාවජීවං අවීතික්කමවසෙන ආදියිත්වා. **තං තං සික්ඛාපදන්ති** තං තං සික්ඛාකොට්ඨාසං. **එත්ථාති** එතස්මිං ‘‘පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො’’ති පාඨෙ. **සඞ්ඛෙපොති** සඞ්ඛෙපවණ්ණනා. **විත්ථාරො විසුද්ධිමග්ගෙ** (විසුද්ධි. 1.14) **වුත්තො,** තස්මා සො තත්ථ, තංසංවණ්ණනාය (විසුද්ධි. ටී. 1.14) ච වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො.

ආචාරගොචරග්ගහණෙනෙවාති ''ආචාරගොචරසම්පන්නො''ති වචනෙනෙව. තෙනාහ **''කුසලෙ කායකම්මවචීකම්මෙ ගහිතෙපී''**ති. අධිකවචනං අඤ්ඤමත්ථං බොධෙතීති කත්වා **තස්ස** ආජීවපාරිසුද්ධිසීලස්ස **උප්පත්තිද්වාරදස්සනත්ථං...පෙ.... කුසලෙනාති වුත්තං,** සබ්බසො අනෙසනප්පහානෙන අනවජ්ජෙනාති අත්ථො. යස්මා ''කතමෙ ච ථපති කුසලා සීලා කුසලං කායකම්මං කුසලං වචීකම්ම''න්ති (ම. නි. 2.265) සීලස්ස කුසලකායවචීභාවං දස්සෙත්වා ''ආජීවපරිසුද්ධම්පි ඛො අහං ථපති සීලස්මිං වදාමී''ති (ම. නි. 2.265) එවං පවත්තාය මුණ්ඩිකසුත්තදෙසනාය ''කායකම්මවචීකම්මෙන සමන්නාගතො කුසලෙන, පරිසුද්ධාජීවො''ති අයං දෙසනා එකසඞ්ගහා අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති සමෙතීති දස්සෙන්තො ආහ **''මුණ්ඩිකසුත්තවසෙන වා එවං වුත්ත''**න්ති. **සීලස්මිං වදාමීති** ''සීල''න්ති වදාමි, ''සීලස්මිං අන්තොගධං පරියාපන්න''න්ති වදාමීති වා අත්ථො. **පරියාදානත්ථ**න්ති පරිග්ගහත්ථං.

තිවිධෙන සීලෙනාති චූළසීලං මජ්ඣිමසීලං මහාසීලන්ති එවං තිවිධෙන සීලෙන. **මනච්ඡට්ඨෙසු ඉන්ද්‍රියෙසු,** න කායපඤ්චමෙසු. යථාලාභයථාබලයථාසාරුප්පප්පකාරවසෙන **තිවිධෙන සන්තොසෙන.**

චූළමජ්ඣිමමහාසීලවණ්ණනා

194-211. ''සීලස්මි''න්ති ඉදං නිද්ධාරණෙ භුම්මන්ති ආහ **''එකං සීලං හොතීති අත්ථො''**ති. **අයමෙව අත්ථොති** පච්චත්තවචනත්ථො එව. **බ්‍රහ්මජාලෙති** බ්‍රහ්මජාලවණ්ණනායං (දී. නි. අට්ඨ. 1.7).

212. අත්තානුවාදපරානුවාදදණ්ඩභයාදීනි **අසංවරමූලකානි. සීලස්සාසංවරතොති** සීලස්ස අසංවරණතො, සීලසංවරාභාවතොති අත්ථො. **භවෙය්‍යාති** උප්පජ්ජෙය්‍ය. **යථාවිධානවිහිතෙනාති** යථාවිධානසම්පාදිතෙන. අවිප්පටිසාරාදිනිමිත්තං උප්පන්නචෙතසිකසුඛසමුට්ඨානෙහි පණීතරූපෙහි ඵුට්ඨසරීරස්ස උළාරං කායිකං සුඛං භවතීති ආහ **''අවිප්පටිසාර...පෙ.... පටිසංවෙදෙතී''**ති.

ඉන්ද්‍රියසංවරකථාවණ්ණනා

213. විසෙසො කම්මත්ථාපෙක්ඛතාය සාමඤ්ඤස්ස න තෙහි පරිවත්තොති ආහ **''චක්ඛු-සද්දො කත්ථචි බුද්ධචක්ඛුම්හි වත්තතී''**ති. විජ්ජමානමෙව හි අභිධෙය්‍යො විසෙසත්ථං විසෙසන්තරනිවත්තනවසෙන විසෙසසද්දො විභාවෙති, න අවිජ්ජමානං. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං බුද්ධානංයෙව චක්ඛුදස්සනන්ති **බුද්ධචක්ඛු,** ආසයානුසයඤාණං, ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණඤ්ච. සමන්තතො සබ්බසො දස්සනට්ඨෙන **සමන්තචක්ඛු,** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං. **අරියමග්ගත්තයපඤ්ඤාති** හෙට්ඨිමෙ අරියමග්ගත්තයෙ පඤ්ඤා. **ඉධාති** ''චක්ඛුනා රූප''න්ති ඉමස්මිං පාඨෙ. **අයං** චක්ඛු-සද්දො **පසාද...පෙ.... වත්තති** නිස්සයවොහාරෙ නිස්සිතස්ස වත්තබ්බතො යථා. ''මඤ්චා උක්කුට්ඨිං කරොන්තී''ති. **අසම්මිස්සන්ති** කිලෙසදුක්ඛෙන අවොමිස්සං. තෙනාහ **''පරිසුද්ධ''**න්ති . සති හි සුවිසුද්ධෙ ඉන්ද්‍රියසංවරෙ, පධානභූතපාපධම්මවිගමෙන අධිචිත්තානුයොගො හත්ථගතො එවං හොතීති ආහ **''අධිචිත්තසුඛං පටිසංවෙදෙතී''**ති.

සතිසම්පජඤ්ඤකථාවණ්ණනා

214. සමන්තතො, පකට්ඨං වා සවිසෙසං ජානාතීති සම්පජානො, සම්පජානස්ස භාවො සම්පජඤ්ඤං, තථාපවත්තඤාණං. තස්ස විභජනං සම්පජඤ්ඤභාජනීයං, තස්මිං **සම්පජඤ්ඤභාජනීයම්හි.** අභික්කමනං **අභික්කන්තන්ති** ආහ **''අභික්කන්තං වුච්චති ගමන''**න්ති. තථා පටික්කමනං **පටික්කන්තන්ති** ආහ **''පටික්කන්තං නිවත්තන''**න්ති. **නිවත්තනන්ති** ච නිවත්තිමත්තං. නිවත්තිත්වා පන ගමනං ගමනමෙව. **අභිහරන්තොති** ගමනවසෙන කායං උපනෙන්තො. ඨානනිසජ්ජාසයනෙසු යො ගමනවිධුරො කායස්ස පුරතො අභිහාරො, සො **අභික්කමො,** පච්ඡතො අපහරණං **පටික්කමොති** දස්සෙන්තො **''ඨානෙපී''**තිආදිමාහ. **ආසනස්සාති** පීඨකාදිආසනස්ස. **පුරිමඅඞ්ගාභිමුඛොති** අටනිකාදිපුරිමාවයවාභිමුඛො. **සංසරන්තොති** සංසප්පන්තො. **පච්චාසංසරන්තොති** පටිආසප්පන්තො. **''එසෙව නයො''**ති ඉමිනා නිපන්නස්සෙව අභිමුඛසංසප්පනපටිආසප්පනානි නිදස්සෙති.

සම්මා පජානනං සම්පජානං, තෙන අත්තනා කාතබ්බකිච්චස්ස කරණසීලො **සම්පජානකාරීති** ආහ **''සම්පජඤ්ඤෙන සබ්බකිච්චකාරී''**ති. සම්පජානසද්දස්ස සම්පජඤ්ඤපරියායතා පුබ්බෙ වුත්තා එව. **සම්පජඤ්ඤං කරොතෙවාති** අභික්කන්තාදීසු අසම්මොහං උප්පාදෙති එව. සම්පජඤ්ඤස්ස වා කාරො එතස්ස අත්ථීති **සම්පජානකාරී.** ධම්මතො වඩ්ඪිසඞ්ඛාතෙන සහ අත්ථෙන වත්තතීති සාත්ථකං, අභික්කන්තාදි. සාත්ථකස්ස සම්පජානනං **සාත්ථකසම්පජඤ්ඤං.** සප්පායස්ස අත්තනො හිතස්ස සම්පජානනං **සප්පායසම්පජඤ්ඤං.** අභික්කමාදීසු භික්ඛාචාරගොචරෙ, අඤ්ඤත්ථාපි ච පවත්තෙසු අවිජහිතෙ කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතෙ ගොචරෙ සම්පජඤ්ඤං **ගොචරසම්පජඤ්ඤං.** අභික්කමාදීසු අසම්මුය්හනමෙව සම්පජඤ්ඤං **අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං. පරිග්ගහෙත්වාති** තුලෙත්වා තීරෙත්වා පටිසඞ්ඛායාති, අත්ථො. සඞ්ඝදස්සනෙනෙව උපොසථපවාරණාදිඅත්ථං ගමනං සඞ්ගහිතං. **අසුභදස්සනාදීති** ආදි-සද්දෙන කසිණපරිකම්මාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො . සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං

‘‘චෙතියං වා බොධිං වා දිස්වාපි හී’’තිආදි වුත්තං. **අරහත්තං පාපුණාතීති** උක්කට්ඨනිද්දෙසො එසො. සමථවිපස්සනුප්පාදනම්පි හි භික්ඛුනො වඩ්ඪියෙව. **කෙචීති** අභයගිරිවාසිනො.

තස්මිං පනාති සාත්ථකසම්පජඤ්ඤවසෙන පරිග්ගහිතඅත්ථෙ. ‘‘අත්ථොති ධම්මතො වඩ්ඪී’’ති යං සාත්ථකන්ති අධිප්පෙතං, තං සප්පායං එවාති සියා කස්සචි ආසඞ්කාති තන්නිවත්තනත්ථං **‘‘චෙතියදස්සනං තාවා’’**තිආදි ආරද්ධං. **චිත්තකම්මරූපකානි වියාති** චිත්තකම්මකතා පටිමායො විය, යන්තපයොගෙන වා විචිත්තකම්මා පටිමායො විය. **අසමපෙක්ඛනං** ගෙහස්සිත අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාවසෙන ආරම්මණස්ස අයොනිසො ගහණං. යං සන්ධාය වුත්තං. ‘‘චක්ඛුනා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා බාලස්ස මූළ්හස්ස පුථුජ්ජනස්සා’’තිආදි (ම. නි. 3.308). හත්ථිආදිසම්මද්දෙන **ජීවිතන්තරායො.** විසභාගරූපදස්සනාදිනා **බ්‍රහ්මචරියන්තරායො.**

පබ්බජිතදිවසතො පට්ඨාය භික්ඛූනං අනුවත්තනකථා ආචිණ්ණා, අනනුවත්තනකථා පන තස්සා දුතියා නාම හොතීති ආහ **‘‘ද්වෙ කථා නාම න කථිතපුබ්බා’’**ති. එවන්ති ‘‘සචෙ පනා’’තිආදිකං සබ්බම්පි වුත්තාකාරං පච්චාමසති, න ‘‘පුරිසස්ස මාතුගාමාසුභ’’න්තිආදිකං වුච්චමානං.

යොගකම්මස්ස පවත්තිට්ඨානතාය භාවනාය ආරම්මණං ‘‘කම්මට්ඨාන’’න්ති වුච්චතීති ආහ **‘‘කම්මට්ඨානසඞ්ඛාතං ගොචර’’**න්ති. **උග්ගහෙත්වාති** යථා උග්ගහනිමිත්තං උප්පජ්ජති, එවං උග්ගහකොසල්ලස්ස සම්පාදනවසෙන උග්ගහෙත්වා .

හරතීති කම්මට්ඨානං පවත්තෙති, යාව පිණ්ඩපාතපටික්කමා අනුයුඤ්ජතීති අත්ථො. **න පච්චාහරතීති** ආහාරූපයොගතො යාව දිවාට්ඨානුපසඞ්කමනා කම්මට්ඨානං න පටිනෙති. **සරීරපරිකම්මන්ති** මුඛධොවනාදිසරීරපටිජග්ගනං. **ද්වෙ තයො පල්ලඞ්කෙති** ද්වෙ තයො නිසජ්ජාවාරෙ ද්වෙ තීණි උණ්හාසනානි. තෙනාහ **‘‘උසුමං ගාහාපෙන්තො’’**ති. **කම්මට්ඨානසීසෙනෙවාති** කම්මට්ඨානමුඛෙනෙව කම්මට්ඨානං අවිජහන්තො එව, තෙන ‘‘පත්තොපි අචෙතනො’’තිආදිනා (දී. නි. අට්ඨ. 1.214) වක්ඛමානං කම්මට්ඨානං, යථාපරිහරියමානං වා අවිජහිත්වාති දස්සෙති. **තථෙවාති** තික්ඛත්තුමෙව. පරිභොගචෙතියතො සාරීරිකචෙතියං ගරුතරන්ති කත්වා **‘‘චෙතියං වන්දිත්වා’’**ති පුබ්බකාලකිරියාය වසෙන වුත්තං. තථා හි අට්ඨකථායං ‘‘චෙතියං බාධයමානා බොධිසාඛා හරිතබ්බා’’ති වුත්තා. බුද්ධගුණානුස්සරණවසෙනෙව බොධියං පණිපාතකරණන්ති ආහ **‘‘බුද්ධස්ස භගවතො සම්මුඛා විය නිපච්චකාරං දස්සෙත්වා’’**ති. **ගාමසමීපෙති** ගාමස්ස උපචාරට්ඨානෙ. **ජනසඞ්ගහත්ථන්ති** ‘‘මයි අකථෙන්තෙ එතෙසං කො කථෙස්සතී’’ති ධම්මානුග්ගහෙන ජනසඞ්ගහත්ථං. **තස්මාති** යස්මා ‘‘ධම්මකථා නාම කථෙතබ්බා එවා’’ති අට්ඨකථාචරියා වදන්ති, යස්මා ච ධම්මකථා කම්මට්ඨානවිනිමුත්තා නාම නත්ථි, තස්මා. **කම්මට්ඨානසීසෙනෙවාති** අත්තනා පරිහරියමානං කම්මට්ඨානං අවිජහන්තො තදනුගුණංයෙව ධම්මකථං කථෙත්වා. **අනුමොදනං වත්වාති** එත්ථාපි ‘‘කම්මට්ඨානසීසෙනෙවා’’ති ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං.

සම්පත්තපරිච්ඡෙදෙනෙවාති ‘‘පරිචිතො අපරිචිතො’’තිආදි විභාගං අකත්වා සම්පත්තකොටියා එව, සමාගමමත්තෙනෙවාති අත්ථො. **භයෙති** පරචක්කාදිභයෙ.

‘‘කම්මජතෙජො’’ති ගහණිං සන්ධායාහ. **කම්මට්ඨානං වීථිං නාරොහති** ඛුදාපරිස්සමෙන කිලන්තකායත්තා සමාධානාභාවතො. **අවසෙසට්ඨානෙති** යාගුයා අග්ගහිතට්ඨානෙ. **පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛන්ති** කම්මට්ඨානුපට්ඨානස්ස අවිච්ඡෙදදස්සනමෙතං, යථා පොඞ්ඛානුපොඞ්ඛං පවත්තාය සරපටිපාතියා අනවිච්ඡෙදො, එවමෙතස්සපීති.

නික්ඛිත්තධුරො භාවනානුයොගෙ. වත්තපටිපත්තියා අපූරණෙන **සබ්බවත්තානි භින්දිත්වා.** ‘‘කාමෙසු අවීතරාගො හොති, කායෙ අවීතරාගො, රූපෙ අවීතරාගො, යාවදත්ථං උදරාවදෙහකං භුඤ්ජිත්වා සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුයුත්තො විහරති, අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණිධාය බ්‍රහ්මචරියං චරතී’’ති (දී. නි. 3.320; ම. නි. 1.186) එවං වුත්ත**පඤ්චවිධචෙතොඛිලවිනිබන්ධචිත්තො. චරිත්වාති** පවත්තිත්වා.

ගතපච්චාගතිකවත්තවසෙනාති භාවනාසහිතංයෙව භික්ඛාය ගතපච්චාගතං ගමනපච්චාගමනං එතස්ස අත්ථීති ගතපච්චාගතිකං, තදෙව වත්තං, තස්ස වසෙන. **අත්තකාමාති** අත්තනො හිතසුඛං ඉච්ඡන්තා, ධම්මච්ඡන්දවන්තොති අත්ථො. ධම්මො හි හිතං තන්නිමිත්තකඤ්ච සුඛන්ති. අථ වා විඤ්ඤූනං නිබ්බිසෙසත්තා, අත්තභාවපරියාපන්නත්තා ච අත්තා නාම ධම්මො, තං කාමෙන්ති ඉච්ඡන්තීති **අත්තකාමා.**

උසභං නාම වීසති යට්ඨියො. **තාය සඤ්ඤායාති** තාය පාසාණසඤ්ඤාය, එත්තකං ඨානං ආගතාති ජානන්තාති අධිප්පායො. **සොයෙව නයොති** ‘‘අයං භික්ඛූ’’තිආදිකො යො ඨානෙ වුත්තො, සො එව නිසජ්ජායපි නයො. පච්ඡතො ආගච්ඡන්තානං ඡින්නභත්තභාවභයෙනපි යොනිසොමනසිකාරං පරිබ්‍රූහෙති. **මද්දන්තාති** ධඤ්ඤකරණට්ඨානෙ සාලිසීසානි මද්දන්තා.

මහාපධානං පූජෙස්සාමීති අම්හාකං අත්ථාය ලොකනාථෙන ඡබ්බස්සානි කතං දුක්කරචරියමෙවාහං යථාසත්ති පූජෙස්සාමීති. පටිපත්තිපූජා හි සත්ථුපූජා, න ආමිසපූජාති. **"ඨානචඞ්කමමෙවා"**ති අධිට්ඨාතබ්බඉරියාපථවසෙන වුත්තං, න භොජනාදිකාලෙසු අවස්සං කත්තබ්බනිසජ්ජාය පටික්ඛෙපවසෙන.

වීරිං ඔතරිත්වා ඉතො චිතො ච අනොලොකෙත්වා පඨමමෙව වීරියො සල්ලක්ඛෙතබ්බොති ආහ **"වීරියො සල්ලක්ඛෙත්වා"**ති. යං සන්ධාය වුච්චති ''පාසාදිකෙන අභික්කන්තෙනා''ති, තං දස්සෙතුං ''තත්ථ වා''තිආදි වුත්තං. **"ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤං උපට්ඨපෙත්වා"**තිආදීසු යං වත්තබ්බං, තං පරතො ආගමිස්සති. **අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතන්ති** ''යාවදෙව ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා''තිආදිනා (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58; මහානි. 206) වුත්තෙහි අට්ඨහි අඞ්ගෙහි සමන්නාගතං කත්වා. **"නෙව දවායා"**තිආදි පටික්ඛෙපදස්සනං.

පච්චෙකබොධිං සච්ඡිකරොති, යදි උපනිස්සයසම්පන්නො හොතීති සම්බන්ධො. එවං සබ්බත්ථ ඉතො පරෙසුපි. තත්ථ පච්චෙකබොධියා උපනිස්සයසම්පදා කප්පානං ද්වෙ අසඞ්ඛෙය්‍යානි, සතසහස්සඤ්ච තජ්ජාපුඤ්ඤඤාණසම්භරණං. සාවකබොධියා අග්ගසාවකානං අසඞ්ඛෙය්‍යං, කප්පසතසහස්සඤ්ච, මහාසාවකානං (ථෙරගා. අට්ඨ. 2.1288) සතසහස්සමෙව තජ්ජාපුඤ්ඤඤාණසම්භරණං. ඉතරෙසං අතීතාසු ජාතීසු විවට්ටසන්නිස්සයවසෙන නිබ්බත්තිතං නිබ්බෙධභාගියං කුසලං. **බාහියො දාරුචීරියොති** බාහියවිසයෙ සඤ්ජාතසංවඩ්ඪතාය බාහියො, දාරුචීරපරිහරණෙන දාරුචීරියොති ච සමඤ්ඤාතො. සො හි ආයස්මා ''තස්මාතිහ තෙ, බාහිය, එවං සික්ඛිතබ්බං 'දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සති, සුතෙ, මුතෙ, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං භවිස්සතී'ති, එවඤ්හි තෙ බාහිය සික්ඛිතබ්බං. යතො ඛො තෙ බාහිය දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තං භවිස්සති, සුතෙ, මුතෙ, විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමත්තං භවිස්සති, තතො ත්වං, බාහිය, න තෙන. යතො ත්වං, බාහිය, න තෙන, තතො ත්වං, බාහිය, න තත්ථ. යතො ත්වං, බාහිය, න තත්ථ, තතො ත්වං, බාහිය, නෙවිධ න හුරං න උභයමන්තරෙන. එසෙවන්තො දුක්ඛස්සා''ති (උදා. 10) එත්තකාය දෙසනාය අරහත්තං සච්ඡාකාසි. එවං සාරිපුත්තත්ථෙරාදීනං මහාපඤ්ඤතාදිදීපනානි සුත්තපදානි විත්ථාරතො වෙදිතබ්බානි.

තන්ති අසම්මුය්හනං **එවන්ති** ඉදානි වුච්චමානමාකාරෙනෙව වෙදිතබ්බං. **"අත්තා අභික්කමතී"**ති ඉමිනා අන්ධපුථුජ්ජනස්ස දිට්ඨිගාහවසෙන අභික්කමෙ සම්මුය්හනං දස්සෙති, **"අහං අභික්කමාමී"**ති පන ඉමිනා මානගාහවසෙන. තදුභයං පන තණ්හාය විනා න හොතීති තණ්හාගාහවසෙනපි සම්මුය්හනං දස්සිතමෙව හොති. ''තථා අසම්මුය්හන්තො''ති වත්වා තං අසම්මුය්හනං යෙන සනිබ්බොගෙන හොති, තං දස්සෙන්තො **"අභික්කමාමී"**තිආදිමාහ. තත්ථ යස්මා වායොධාතුයා අනුගතා තෙජොධාතු උද්ධරණස්ස පච්චයො. උද්ධරණගතිකා හි තෙජොධාතූති. උද්ධරණෙ වායොධාතුයා තස්සා අනුගතභාවො, තස්මා ඉමාසං ද්වින්නමෙත්ථ සාමත්ථියතො අධිමත්තතා, ඉතරාසඤ්ච ඔමත්තතාති දස්සෙන්තො **"එකෙකපාදුද්ධරණෙ...පෙ.... බලවතියොති** ආහ. යස්මා පන තෙජොධාතුයා අනුගතා වායොධාතු අතිහරණවීතිහරණානං පච්චයො. තිරියගතිකාය හි වායොධාතුයා අතිහරණවීතිහරණෙසු සාතිසයො බ්‍යාපාරොති. තෙජොධාතුයා තස්සා අනුගතභාවො, තස්මා ඉමාසං ද්වින්නමෙත්ථ සාමත්ථියතො අධිමත්තතා, ඉතරාසඤ්ච ඔමත්තතාති දස්සෙන්තො **"තථා අතිහරණවීතිහරණෙසූ"**ති ආහ. සතිපි අනුගමකඅනුගන්තබ්බතාවිසෙසෙ තෙජොධාතුවායොධාතුභාවමත්තං සන්ධාය **තථා**-සද්දග්ගහණං,. තත්ථ අක්කන්තට්ඨානතො පාදස්ස උක්ඛිපනං **උද්ධරණං.** ඨිතට්ඨානං අතික්කමිත්වා පුරතො හරණං **අතිහරණං,** ඛාණුආදිපරිහරණත්ථං, පතිට්ඨිතපාදඝට්ටනපරිහරණත්ථං වා පස්සෙන හරණං **වීතිහරණං.** යාව පතිට්ඨිතපාදො, තාව ආහරණං **අතිහරණං,** තතො පරං හරණං **වීතිහරණන්ති** අයං වා එතෙසං විසෙසො.

යස්මා පථවීධාතුයා අනුගතා ආපොධාතු වොස්සජ්ජනස්ස පච්චයො. ගරුතරසභාවා හි ආපොධාතූති. වොස්සජ්ජනෙ පථවීධාතුයා තස්සා අනුගතභාවො, තස්මා තාසං ද්වින්නමෙත්ථ සාමත්ථියතො අධිමත්තතා, ඉතරාසඤ්ච ඔමත්තතාති දස්සෙන්තො ආහ **"වොස්සජ්ජනෙ...පෙ.... බලවතියො"**ති. යස්මා පන ආපොධාතුයා අනුගතා පථවීධාතු සන්නික්ඛෙපනස්ස පච්චයො, පතිට්ඨාභාවෙ විය පතිට්ඨාපනෙපි තස්සා සාතිසයකිච්චත්තා ආපොධාතුයා තස්සා අනුගතභාවො, තථා ඝට්ටනකිරියාය පථවීධාතුයා වසෙන සන්නිරුජ්ඣනස්ස සිජ්ඣනතො තත්ථාපි පථවීධාතුයා ආපොධාතුඅනුගතභාවො, තස්මා වුත්තං **"තථා සන්නික්ඛෙපනසන්නිරුජ්ඣනෙසූ"**ති.

තත්ථාති තස්මිං අභික්කමනෙ, තෙසු වා වුත්තෙසු උද්දරණාදීසු කොට්ඨාසෙසු. **උද්ධරණෙති** උද්ධරණක්ඛණෙ. **රූපාරූපධම්මාති** උද්ධරණාකාරෙන පවත්තා රූපධම්මා, තංසමුට්ඨාපකා අරූපධම්මා ච. **අතිහරණං න පාපුණන්ති** ඛණමත්තාවට්ඨානතො. **තත්ථ තත්ථෙවාති** යත්ථ යත්ථ උප්පන්නා, තත්ථ තත්ථෙව. න හි ධම්මානං දෙසන්තරසඞ්කමනං අත්ථි. **"පබ්බං පබ්බ"**තිආදි උද්ධරණාදිකොට්ඨාසෙ සන්ධාය සභාගසන්තතිවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අතිඉත්තරො හි රූපධම්මානම්පි පවත්තික්ඛණො, ගමනස්සාදීනං, දෙවපුත්තානං හෙට්ඨුපරියෙන පටිමුඛං ධාවන්තානං සිරසි පාදෙ ච බන්ධඛුරධාරා සමාගමතොපි සීඝතරො. යථා තිලානං භජ්ජියමානානං පටපටායනෙන භෙදො ලක්ඛීයති, එවං සඞ්ඛතධම්මානං උප්පාදෙනාති දස්සනත්ථං **"පටපටායන්තා"**ති වුත්තං. උප්පන්නා හි එකන්තතො භිජ්ජන්තීති. **"සද්ධිං රූපෙනා"**ති ඉදං තස්ස තස්ස චිත්තස්ස නිරොධෙන සද්ධිං නිරුජ්ඣනකරූපධම්මානං වසෙන වුත්තං, යං තතො සත්තරසමචිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ උප්පන්නං. අඤ්ඤථා යදි රූපාරූපධම්මා සමානක්ඛණා සියුං, ''රූපං ගරුපරිණාමං දන්ධනිරොධ''න්තිආදිවචනෙහි විරොධො සියා, තථා ''නාහං භික්ඛවෙ අඤ්ඤං එකධම්මම්පි සමනුපස්සාමි, යං එවං ලහුපරිවත්තං, යථයිදං චිත්ත''න්ති (අ. නි. 1.48) එවං

ආදිපාළියා. චිත්තචෙතසිකා හි සාරම්මණසභාවා යථාබලං අත්තනො ආරම්මණපච්චයභූතමත්ථං විභාවෙන්තො එව උප්පජ්ජන්තීති තෙසං තංසභාවනිප්ඵත්තිඅනන්තරං නිරොධො. රූපධම්මා පන අනාරම්මණා පකාසෙතබ්බා, එවං තෙසං පකාසෙතබ්බභාවනිප්ඵත්ති සොළසහි චිත්තෙහි හොතීති තඞ්ඛණායුකතා තෙසං ඉච්ඡිතා, ලහුවිඤ්ඤාණවිසයසඞ්ගතිමත්තපච්චයතාය තිණ්ණං ඛන්ධානං, විසයසඞ්ගතිමත්තතාය ච විඤ්ඤාණස්ස ලහුපරිවත්තිතා, දන්ධමහාභූතපච්චයතාය රූපධම්මානං දන්ධපරිවත්තිතා. නානාධාතුයා යථාභූතඤාණං ඛො පන තථාගතස්සෙව, තෙන ච පුරෙජාතපච්චයො රූපධම්මොව වුත්තො, පච්ඡාජාතපච්චයො ච තථෙවාති රූපාරූපධම්මානං සමානක්ඛණතා න යුජ්ජතෙව. තස්මා වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අඤ්ඤං උප්පජ්ජතෙ චිත්තං, අඤ්ඤං චිත්තං නිරුජ්ඣතීති යං පුරිමුප්පන්නං චිත්තං, තං අඤ්ඤං, තං පන නිරුජ්ඣන්තං අපරස්ස අනන්තරාදිපච්චයභාවෙනෙව නිරුජ්ඣතීති තථාලද්ධපච්චයං අඤ්ඤං උප්පජ්ජතෙ චිත්තං. යදි එවං තෙසං අන්තරො ලබ්භෙයායාති? නොති ආහ **"අවීචි මනුප්පබන්ධො"**ති, යථා වීචි අන්තරො න ලබ්භති, "තදෙවෙත"න්ති අවිසෙසවිදූ මඤ්ඤන්ති, එවං අනු අනු පබන්ධො චිත්තසන්තානො රූපසන්තානො ච **නදීසොතොව** නදියං උදකප්පවාහො විය **වත්තති.**

අභිමුඛං ලොකිතං ආලොකිතන්ති ආහ **"පුරතො පෙක්ඛන"**න්ති. යස්මා යංදිසාභිමුඛො ගච්ඡති, තිට්ඨති, නිසීදති වා තදභිමුඛං පෙක්ඛනං ආලොකිතං, තස්මා තදනුගතවිදිසාලොකනං විලොකිතන්ති ආහ **"විලොකිතං නාම අනුදිසාපෙක්ඛන"**න්ති. සම්මජ්ජනපරිභණ්ඩාදිකරණෙ ඔලොකිතස්ස, උල්ලොකහරණාදීසු උල්ලොකිතස්ස, පච්ඡතො ආගච්ඡන්තපරිස්සයස්ස පරිවජ්ජනාදීසු අපලොකිතස්ස සියා සම්භවොති ආහ **"ඉමිනා වා මුඛෙන සබ්බානිපි තානි ගහිතානෙවා"**ති.

කායසක්ඛින්ති කායෙන සච්ඡිකතවන්තං, පච්චක්ඛකාරිනන්ති අත්ථො. සො හි ආයස්මා විපස්සනාකාලෙ "යමෙවාහං ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතං නිස්සාය සාසනෙ අනභිරතිආදිවිප්පකාරං පත්තො, තමෙව සුට්ඨු නිග්ගහෙස්සාමී"ති උස්සාහජාතො බලවහිරොත්තප්පො, තත්ථ ච කතාධිකාරත්තා ඉන්ද්‍රියසංවරෙ උක්කංසපාරමිප්පත්තො, තෙනෙව නං සත්ථා "එතදග්ගං භික්ඛවෙ මම සාවකානං භික්ඛූනං ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං, යදිදං නන්දො"ති (අ. නි. 1.235) එතදග්ගෙ ඨපෙසි.

සාත්ථකතා ච සප්පායතා ච වෙදිතබ්බා ආලොකිතවිලොකිතස්සාති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **තස්මාති** කම්මට්ඨානාවිජහනස්සෙව ගොචරසම්පජඤ්ඤභාවතොති වුත්තමෙවත්ථං හෙතුභාවෙන පච්චාමසති. **අත්තනො කම්මට්ඨානවසෙනෙව ආලොකනවිලොකනං කාතබ්බං,** ඛන්ධාදිකම්මට්ඨානා අඤ්ඤො උපායො න ගවෙසිතබ්බොති අධිප්පායො. ආලොකිතාදිසමඤ්ඤාපි යස්මා ධම්මමත්තස්සෙව පවත්තිවිසෙසො, තස්මා තස්ස යාථාවතො පජානනං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤන්ති දස්සෙතුං **"අබ්භන්තරෙ"**තිආදි වුත්තං. **චිත්තකිරියවායොධාතුවිප්ඵාරවසෙනාති** කිරියමයචිත්තසමුට්ඨානාය වායොධාතුයා චලනාකාරප්පවත්තිවසෙන. **අධො සීදතීති** අධො ගච්ඡති. **උද්ධං ලඞ්ඝෙතීති** ලඞ්ඝං විය උපරි ගච්ඡති.

අඞ්ගකිච්චං සාධයමානන්ති පධානභූතඅඞ්ගකිච්චං නිප්ඵාදෙන්තං හුත්වාති අත්ථො. **"පඨමජවනෙපි...පෙ.... න හොති"**ති ඉදං පඤ්චද්වාරවීථියං "ඉත්ථී පුරිසො"ති රජ්ජනාදීනං අභාවං සන්ධාය වුත්තං. තත්ථ හි ආවජ්ජන වොට්ඨබ්බපනානං අයොනිසො ආවජ්ජනවොට්ඨබ්බනවසෙන ඉට්ඨෙ ඉත්ථිරූපාදිම්හි ලොභමත්තං, අනිට්ඨෙ ච පටිඝමත්තං උප්පජ්ජති, මනොද්වාරෙ පන "ඉත්ථී පුරිසො"ති රජ්ජනාදි හොති. තස්ස පඤ්චද්වාරජවනං මූලං, යථාවුත්තං වා සබ්බං භවඞ්ගාදි. එවං මනොද්වාරජවනස්ස මූලවසෙන මූලපරිඤ්ඤා වුත්තා. ආගන්තුකතාවකාලිකතා පන පඤ්චද්වාරජවනස්සෙව අපුබ්බභාවවසෙන, ඉත්තරභාවවසෙන ච වුත්තා. **"හෙට්ඨුපරියවසෙන භිජ්ජිත්වා පතිතෙසූ"**ති හෙට්ඨිමස්ස උපරිමස්ස ච අපරාපරං භඞ්ගප්පත්තිමාහ.

තන්ති ජවනං, තස්ස අයුත්තන්ති සම්බන්ධො. **ආගන්තුකො** අබ්භාගතො.

උදයබ්බයපරිච්ඡින්නො තාවතකො කාලො එතෙසන්ති **තාවකාලිකානි.**

එතං අසම්මොහසම්පජඤ්ඤං. **සමවායෙති** සාමග්ගියං . **තත්ථාති** පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන ආලොකනවිලොකනෙ පඤ්ඤායමානෙ තබ්බිනිමුත්තො **කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙති.**

"උපනිස්සයපච්චයො"ති ඉදං සුත්තන්තනයෙන පරියායතො වුත්තං. **සහජාතපච්චයොති** නිදස්සනමත්තමෙතං අඤ්ඤමඤ්ඤසම්පයුත්තඅත්ථිඅවිගතාදිපච්චයානම්පි ලබ්භනතො.

කාලෙ සමඤ්ජිතුං යුත්තකාලෙ **සමඤ්ජන්තස්ස.** තථා **පසාරෙන්තස්සාති** එත්ථාපි. **මණිසප්පො** නාම එකා සප්පජාතීති වදන්ති. **ලළනන්ති** කම්පනං, ලීළාකරණං වා.

උණ්හපකතිකො පරිළාහබහුලකායො. සීලවිද්දසනෙන අහිතාවහත්තා **මිච්ඡාජීවවසෙන උප්පන්නං අසප්පායං. "චීවරම්පි අචෙතන"**න්තිආදිනා චීවරස්ස විය කායොපි අචෙතනොති කායස්ස අත්තසුඤ්ඤතාවිභාවනෙන "අබ්භන්තරෙ"තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං පරිදීපෙන්තො ඉතරීතරසන්තොසස්ස කාරණං දස්සෙති, තෙනාහ **"තස්මා"**තිආදි.

චතුපඤ්චගණ්ඨිකාහතොති ආහතචතුපඤ්චගණ්ඨිකො, චතුපඤ්චගණ්ඨිකාහි වා ආහතො තථා.

අට්ඨවිධොපි අත්ථොති අට්ඨවිධොපි පයොජනවිසෙසො මහාසිවත්ථෙරවාදවසෙන "ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා"තිආදිනා (ම. නි. 1.23, 422; ම. නි. 2.387; අ. නි. 2.341; 8.9; ධ. ස. 1355; විභ. 518; මහානි. 206) නයෙන වුත්තො දට්ඨබ්බො. ඉමස්මිං පක්ඛෙ **"නෙව දවායාතිආදිනා** (ම. නි. 1.23, 422; ම. නි. 2.387; අ. නි. 8.9; ධ. ස. 1355; විභ. 518; මහානි. 206) **නයෙනා"**ති පන පටික්ඛෙපඞ්ගදස්සනමුඛෙන දෙසනාය ආගතත්තා වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

පථවිසන්ධාරකජලස්ස තංසන්ධාරකවායුනා විය පරිභුත්තස්ස ආහාරස්ස වායොධාතුයාව ආසයෙ අවට්ඨානන්ති ආහ **"වායොධාතුවසෙනෙව තිට්ඨතී"**ති. **අතිහරතීති** යාව මුඛා අභිහරති. **වීතිහරතීති** තතො කුච්ඡියං වීමිස්සං කරොන්තො හරති. **අතිහරතීති** වා මුඛද්වාරං අතික්කාමෙන්තො හරති. **වීතිහරතීති** කුච්ඡිගතං පස්සතො හරති, **පරිවත්තෙතීති** අපරාපරං චාරෙති. එත්ථ ච ආහාරස්ස ධාරණපරිවත්තනසඤ්චුණ්ණනවිසොසනානි පථවීධාතුසහිතා එව වායොධාතු කරොති, න කෙවලාති තානි පථවීධාතුයාපි කිච්චභාවෙන වුත්තානි. **අල්ලත්තඤ්ච අනුපාලෙතීති** යථා වායොධාතු ආදීහි අඤ්ඤෙහි විසොසනං න හොති, තථා අල්ලත්තඤ්ච අනුපාලෙති. **තෙජොධාතූති** ගහණීසඞ්ඛාතා තෙජොධාතු. සා හි අන්තොපවිට්ඨං ආහාරං පරිපාචෙති. **අඤ්ජසො හොතීති** ආහාරස්ස පවෙසනාදීනං මග්ගො හොති. **ආභුජතීති** පරියෙසනවසෙන, අජ්ඣොහරණජිණ්ණාජිණ්ණතාදිපටිසංවෙදනවසෙන ච ආවජ්ජෙති, විජානාතීති අත්ථො. තංතංවිජානනස්ස පච්චයභූතොයෙව හි පයොගො "සම්මාපයොගො"ති වුත්තො. යෙන හි පයොගෙන පරියෙසනාදි නිප්ඵජ්ජති, සො තබ්බිසයවිජානනම්පි නිප්ඵාදෙති නාම තදවිනාභාවතො. අථ වා **සම්මාපයොගං** සම්මාපටිපත්ති **මන්වාය** ආගම්ම **ආභුජති** සමන්නාහරති. ආභොගපුබ්බකො හි සබ්බොපි විඤ්ඤාණබ්‍යාපාරොති තථා වුත්තං.

ගමනතොති භික්ඛාචාරවසෙන ගොචරගාමං උද්දිස්ස ගමනතො. **පරියෙසනතොති** ගොචරගාමෙ භික්ඛත්ථං ආහිණ්ඩනතො. **පරිභොගතොති** ආහාරස්ස පරිභුඤ්ජනතො. **ආසයතොති** පිත්තාදිආසයතො. ආසයති එත්ථ එකජ්ඣං පවත්තමානොපි කම්මඵලවවත්ථිතො හුත්වා මරියාදවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං අසඞ්කරතො සයති තිට්ඨති පවත්තතීති **ආසයො** , ආමාසයස්ස උපරි තිට්ඨනකො පිත්තාදිකො. මරියාදත්ථො හි අයමාකාරො. **නිධානන්ති** යථාභුත්තො ආහාරො නිචිතො හුත්වා තිට්ඨති එත්ථාති නිධානං, ආමාසයො. තතො **නිධානතො. අපරිපක්කතොති** ගහණීසඞ්ඛාතෙන කම්මජතෙජෙන අවිපක්කතො. **පරිපක්කතොති** යථාභුත්තස්ස ආහාරස විපක්කභාවතො. **ඵලතොති** නිප්ඵත්තිතො. **නිස්සන්දතොති** ඉතො චිතො ච නිස්සන්දනතො. **සම්මක්ඛනතොති** සබ්බසො මක්ඛනතො. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනාය (විසුද්ධි. ටී. 1.294) ගහෙතබ්බො.

සරීරතො සෙදා මුච්චන්තීති වෙගසංධාරණෙන උප්පන්නපරිළාහතො සරීරතො සෙදා මුච්චන්ති. **අඤ්ඤෙ ච රොගා** කණ්ණසූලභගන්දරාදයො. **අට්ඨානෙති** මනුස්සාමනුස්සපරිග්ගහිතෙ අයුත්තට්ඨානෙ ඛෙත්තදෙවායතනාදිකෙ. කුද්ධා හි අමනුස්සා, මනුස්සාපි වා ජීවිතක්ඛයං පාපෙන්ති. නිස්සට්ඨත්තා **නෙව අත්තනො,** කස්සචි අනිස්සජ්ජිතත්තා, ජිගුච්ඡනීයත්තා ච **න පරස්ස. උදකතුම්බතොති** වෙළුනාළිආදිඋදකභාජනතො. **තන්ති** ඡඩ්ඩිතඋදකං.

අද්ධානඉරියාපථා චිරතරප්පවත්තිකා දීඝකාලිකා ඉරියාපථා. **මජ්ඣිමා** භික්ඛාචරණාදිවසෙන පවත්තා. **චුණ්ණියඉරියාපථා** විහාරෙ, අඤ්ඤත්ථාපි ඉතො චිතො ච පරිවත්තනාදිවසෙන පවත්තාති වදන්ති. "ගතෙති ගමනෙ"ති පුබ්බෙ අභික්කමපටික්කමග්ගහණෙන ගමනෙනපි පුරතො පච්ඡතො ච කායස්ස අභිහරණං වුත්තන්ති ඉධ ගමනමෙව ගහිතන්ති කෙචි.

යස්මා මහාසිවත්ථෙරවාදෙ අනන්තරෙ අනන්තරෙ ඉරියාපථෙ පවත්තරූපාරූපධම්මානං තත්ථ තත්ථෙව නිරොධදස්සනවසෙන සම්පජානකාරිතා ගහිතාති තං සම්පජඤ්ඤවිපස්සනාචාරවසෙන වෙදිතබ්බං. තෙන වුත්තං **"තයිදං මහාසිවත්ථෙරෙන වුත්තං අසම්මොහධුරං මහාසතිපට්ඨානසුත්තෙ අධිප්පෙත"**න්ති. **ඉමස්මිං පන සාමඤ්ඤඵලෙ සබ්බම්පි චතුබ්බිධං සම්පජඤ්ඤං ලබ්භති** යාවදෙව සාමඤ්ඤඵලවිසෙසදස්සනපරත්තා ඉමිස්සා දෙසනාය. **"සතිසම්පයුත්තස්සෙවා"**ති ඉදං යථා සම්පජඤ්ඤස්ස කිච්චතො පධානතා ගහිතා, එවං සතියා පීති දස්සනත්ථං වුත්තං, න සතියා සබ්භාවමත්තදස්සනත්ථං. න හි කදාචි සතිරහිතා ඤාණප්පවත්ති අත්ථි. **"එතස්ස හි පදස්ස අයං විත්ථාරො"**ති ඉමිනා සතියා ඤාණෙන සමධුරතංයෙව විභාවෙති. **එතානි පදානීති** "අභික්කන්තෙ පටික්කන්තෙ සම්පජානකාරී හොති"තිආදීනි පදානි. **විභත්තානෙවාති** විසුං කත්වා විභත්තානියෙව, ඉමිනාපි සම්පජඤ්ඤස්ස විය සතියාපෙත්ථ පධානතමෙව විභාවෙති.

මජ්ඣිමභාණකා පන භණන්ති – එකො භික්ඛු ගච්ඡන්තො අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං විතක්කෙන්තො ගච්ඡති, එකො කම්මට්ඨානං අවිස්සජ්ජෙත්වාව ගච්ඡති. තථා එකො තිට්ඨන්තො…පෙ…. නිසීදන්තො…පෙ….

සයන්තො අඤ්ඤං චින්තෙන්තො අඤ්ඤං විතක්කෙන්තො සයති, එකො කම්මට්ඨානං අවිස්සජ්ජෙත්වාව සයති, එත්තකෙන පන න පාකටං හොතීති චඞ්කමනෙන දීපෙන්ති. යො හි භික්ඛු චඞ්කමං ඔතරිත්වා ච චඞ්කමනකොටියං ඨිතො පරිග්ගණ්හාති ‘‘පාචීනචඞ්කමනකොටියං පවත්තා රූපාරූපධම්මා පච්ඡිමචඞ්කමනකොටිං අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා, පච්ඡිමචඞ්කමනකොටියං පවත්තාපි පාචීනචඞ්කමනකොටිං අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා, චඞ්කමනමජ්ඣෙ පවත්තා උභො කොටියො අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා, චඞ්කමනෙ පවත්තා රූපාරූපධම්මා ඨානං අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා, ඨානෙ පවත්තා නිසජ්ජං අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා, නිසජ්ජාය පවත්තා සයනං අප්පත්වා එත්ථෙව නිරුද්ධා’’ති එවං පරිග්ගණ්හන්තො පරිග්ගණ්හන්තොයෙව භවඞ්ගං ඔතරති. උට්ඨහන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාව උට්ඨහති, අයං භික්ඛු ගතාදීසු සම්පජානකාරී නාම හොතීති . එවම්පි න සොත්තෙ කම්මට්ඨානං අවිභූතං හොති, තස්මා භික්ඛු යාව සක්කොති, තාව චඞ්කමිත්වා ඨත්වා නිසීදිත්වා සයමානො එවං පරිග්ගහෙත්වා සයති ‘‘කායො අචෙතනො, මඤ්චො අචෙතනො, කායො න ජානාති ‘අහං මඤ්චෙ සයිතො’ති, මඤ්චො න ජානාති ‘මයි කායො සයිතො’ති, අචෙතනො කායො අචෙතනෙ මඤ්චෙ සයිතො’’ති එවං පරිග්ගණ්හන්තො එව චිත්තං භවඞ්ගෙ ඔතාරෙති. පබුජ්ඣන්තො කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාව පබුජ්ඣති, අයං සොත්තෙ සම්පජානකාරී නාම හොති. කායාදිකිරියානිබ්බත්තනෙන තම්මයත්තා, ආවජ්ජනකිරියා සමුට්ඨිතත්තා ච ජවනං සබ්බම්පි වා ඡද්වාරප්පවත්තං කිරියමයපවත්තං නාම. තස්මිං සති ජාගරිතං නාම හොතීති පරිග්ගණ්හන්තො ජාගරිතෙ සම්පජානකාරී නාම. අපි ච රත්තින්දිවං ඡ කොට්ඨාසෙ කත්වා පඤ්ච කොට්ඨාසෙ ජග්ගන්තොපි ජාගරිතෙ සම්පජානකාරී නාම හොති. විමුත්තායතනසීසෙන ධම්මං දෙසෙන්තොපි බත්තිංසතිරච්ඡානකථං පහාය දසකථාවත්ථුනිස්සිතසප්පායකථං කථෙන්තොපි භාසිතෙ සම්පජානකාරී නාම. අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු චිත්තරුචියං මනසිකාරං පවත්තෙන්තොපි දුතියං ඣානං සමාපන්නොපි තුණ්හීභාවෙ සම්පජානකාරී නාම. දුතියඤ්හි ඣානං වචීසඞ්ඛාරවිරහතො විසෙසතො තුණ්හීභාවො නාමාති. එවන්ති වුත්තප්පකාරෙන, සත්තසුපි ඨානෙසු චතුධාති අත්ථො.

සන්තොසකථාවණ්ණනා

215. යස්ස සන්තොසස්ස අත්තනි අත්ථිතාය භික්ඛු ‘‘සන්තුට්ඨො’’ති වුච්චති, තං දස්සෙන්තො **‘‘ඉතරීතරපච්චයසන්තොසෙන සමන්නාගතො’’**ති ආහ. චීවරාදි යත්ථ කත්ථචි පච්චයෙ සන්තුස්සනෙන සමඞ්ගීභූතොති අත්ථො. අථ වා **ඉතරං** වුච්චති හීනං පණීතතො අඤ්ඤත්තා, තථා පණීතං **ඉතරං** හීනතො අඤ්ඤත්තා. අපෙක්ඛාසිද්ධා හි ඉතරතාති. ඉති යෙන ධම්මෙන හීනෙන වා පණීතෙන වා චීවරාදිපච්චයෙන සන්තුස්සති, සො තථා පවත්තො අලොභො **ඉතරීතරපච්චයසන්තොසො,** තෙන **සමන්නාගතො.** යථාලාභං අත්තනො ලාභානුරූපං සන්තොසො **යථාලාභසන්තොසො.** සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. ලබ්භතීති වා ලාභො, යො යො ලාභො යථාලාභං, තෙන සන්තොසො **යථාලාභසන්තොසො. බලන්ති** කායබලං. **සාරුප්පන්ති** පකතිදුබ්බලාදීනං අනුච්ඡවිකතා.

යථාලද්ධතො අඤ්ඤස්ස අපත්ථනා නාම සියා අප්පිච්ඡතායපි පවත්තිආකාරොති තතො විනිවත්තිතමෙව සන්තොසස්ස සරූපං දස්සෙන්තො **‘‘ලභන්තොපි න ගණ්හාතී’’**ති ආහ. **තං පරිවත්තෙත්වාති** පකතිදුබ්බලාදීනං ගරුචීවරං න ඵාසුභාවාවහං, සරීරඛෙදාවහඤ්ච හොතීති පයොජනවසෙන, න අත්රිච්ඡතාදිවසෙන තං පරිවත්තෙත්වා. ලහුකචීවරපරිභොගො න සන්තොසවිරොධීති ආහ **‘‘ලහුකෙන යාපෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොතී’’**ති. මහග්ඝං චීවරං බහූනි වා චීවරානි ලභිත්වාපි තානි විස්සජ්ජෙත්වා තදඤ්ඤස්ස ගහණං යථාසාරුප්පනයෙ ඨිතත්තා න සන්තොසවිරොධීති ආහ **‘‘තෙසං...පෙ.... ධාරෙන්තොපි සන්තුට්ඨොව හොතී’’**ති. එවං සෙසපච්චයෙපි යථාබලයථාසාරුප්පනිද්දෙසෙසු අපි-සද්දග්ගහණෙ අධිප්පායො වෙදිතබ්බො.

මුත්තහරීතකන්ති ගොමුත්තපරිභාවිතං, පූතිභාවෙන වා ඡඩ්ඩිතං හරීතකං. **බුද්ධාදීහි වණ්ණිතන්ති** ‘‘පූතිමුත්තභෙසජ්ජං නිස්සාය පබ්බජ්ජා’’තිආදිනා (මහාව. 73, 128) සම්මාසම්බුද්ධාදීහි පසත්ථං. අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨීසු භික්ඛූ නියොජෙන්තො **පරමසන්තුට්ඨොව හොති** පරමෙන උක්කංසගතෙන සන්තොසෙන සමන්නාගතත්තා.

කායං පරිහරන්ති පොසෙන්තීති **කායපරිහාරිකා.** තථා **කුච්ඡිපරිහාරිකා** වෙදිතබ්බා. කුච්ඡිපරිහාරිකතා ච අජ්ඣොහරණෙන සරීරස්ස ඨිතියා උපකාරකතාවසෙන ඉච්ඡිතාති බහිද්ධාව කායස්ස උපකාරකතාවසෙන කායපරිහාරිකතා දට්ඨබ්බා.

පරික්ඛාරමත්තාති පරික්ඛාරග්ගහණං. **තත්‍රට්ඨකපච්චත්ථරණන්ති** අත්තනා අනධිට්ඨහිත්වා තත්ථෙව තිට්ඨනකපච්චත්ථරණං . පච්චත්ථරණාදීනඤ්චෙත්ථ නවමාදිභාවො යථාවුත්තපටිපාටියා දට්ඨබ්බො, න තෙසං තථා පතිනියතභාවතො. කස්මා? තථා නධාරණතො. දුප්පොසභාවෙන මහාගජා වියාති **මහාගජා.** යදි ඉතරෙපි අප්පිච්ඡතාදිසභාවා, කිං තෙසම්පි වසෙන අයං දෙසනා ඉච්ඡිතාති? නොති ආහ **‘‘භගවා පනා’’**තිආදි. කායපරිහාරො පයොජනං එතෙනාති කායපරිහාරිකං. තෙනාහ **‘‘කායං පරිහරණමත්තකෙනා’’**ති.

චතූසු දිසාසු සුඛවිහාරතාය සුඛවිහාරට්ඨානභූතා චතස්සො දිසා එතස්සාති චතුද්දිසො චතුද්දිසො එව **චාතුද්දිසො.** තාසු එව කත්ථචි සත්තෙ වා සඞ්ඛාරෙ වා භයෙන න පටිහනති, සයං වා තෙන න පටිහඤ්ඤතීති **අප්පටිඝො. සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙනාති** උච්චාවචෙන පච්චයෙන සකෙන, සන්තෙන, සමමෙව ච තුස්සනකො. පරිච්ච

සයන්ති, කායචිත්තානි පරිසයන්ති අභිභවන්තීති **පරිස්සයා,** සීහබ්‍යග්ඝාදයො, කාමච්ඡන්දාදයො ච, තෙ පරිස්සයෙ අධිවාසනඛන්තියා විනයාදීහි ච **සහිතා** ඛන්තා, අභිභවිතා ච. ඵද්ධභාවකරභයාභාවෙන **අඡම්භී. එකො චරෙති** එකාකී හුත්වා චරිතුං සක්කුණෙය්‍ය. **ඛග්ගවිසාණකප්පොති** තාය එව එකවිහාරිතාය ඛග්ගමිගසිඞ්ගසමො.

අසඤ්ජාතවාතාභිඝාතෙහි සියා සකුණො අපක්ඛකොති **''පක්ඛී සකුණො''**ති විසෙසෙත්වා වුත්තො.

නීවරණප්පහානකථාවණ්ණනා

216. වත්තබ්බතං ආපජ්ජතීති ''අසුකස්ස භික්ඛුනො අරඤ්ඤෙ තිරච්ඡානගතානං විය, වනචරකානං විය ච නිවාසමත්තමෙව, න පන අරඤ්ඤවාසානුච්ඡවිකා කාචි සම්මාපටිපත්ති''ති අපවාදවසෙන වත්තබ්බතං, ආරඤ්ඤකෙහි වා තිරච්ඡානගතෙහි, වනචරවිසභාගජනෙහි වා සද්ධිං විප්පටිපත්තිවසෙන වත්තබ්බතං ආපජ්ජති. කාළකසදිසත්තා **කාළකං,** ථුල්ලවජ්ජං. තිලකසදිසත්තා **තිලකං,** අණුමත්තවජ්ජං.

විවිත්තන්ති ජනවිවිත්තං. තෙනාහ **''සුඤ්ඤ''**න්ති. තං පන ජනසද්දසොසාභාවෙනෙව වෙදිතබ්බං සද්දකණ්ටකත්තා ඣානස්සාති ආහ **''අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසන්ති අත්ථො''**ති. **එතදෙවාති** නිස්සද්දතංයෙව. **විහාරො** පාකාරපරිච්ඡින්නො සකලො ආවාසො. **අඩ්ඪයොගොති** දීඝපාසාදො, ''ගරුළසණ්ඨානපාසාදො''තිපි වදන්ති. **පාසාදොති** චතුරස්සපාසාදො. **හම්මියං** මුණ්ඩච්ඡදනපාසාදො . **අට්ටො** පටිරාජූනං පටිබාහනයොග්ගො චතුපඤ්චභූමකො පතිස්සයවිසෙසො. **මාළො** එකකූටසඞ්ගහිතො අනෙකකොණවන්තො පතිස්සයවිසෙසො. අපරො නයො **විහාරො** නාම දීඝමුඛපාසාදො. **අඩ්ඪයොගො** එකපස්සච්ඡදනකසෙනාසනං. තස්ස කිර එකපස්සෙ භිත්ති උච්චතරා හොති, ඉතරපස්සෙ නීචා, තෙන තං එකපස්සඡදනකං හොති. **පාසාදො** නාම ආයතචතුරස්සපාසාදො. **හම්මියං** මුණ්ඩච්ඡදනකං චන්දිකඞ්ගණයුත්තං. **ගුහා** නාම කෙවලා පබ්බතගුහා. **ලෙණං** ද්වාරබද්ධං පබ්භාරං. සෙසං වුත්තනයමෙව. **මණ්ඩපොති** සාඛාමණ්ඩපො.

විහාරසෙනාසනන්ති පතිස්සයභූතං සෙනාසනං. **මඤ්චපීඨසෙනාසනන්ති** මඤ්චපීඨඤ්චෙව මඤ්චපීඨසම්බන්ධසෙනාසනඤ්ච. චිමිලිකාදි සන්ථරිතබ්බතො **සන්ථතසෙනාසනං.** අභිසඞ්ඛරණාභාවතො සයනස්ස නිසජ්ජාය ච කෙවලං ඔකාසභූතං සෙනාසනං. ''විවිත්තං සෙනාසන''න්ති ඉමිනා **සෙනාසනග්ගහණෙන සඞ්ගහිතමෙව** සාමඤ්ඤජොතනාභාවතො.

යදි එවං කස්මා ''අරඤ්ඤ''න්තිආදි වුත්තන්ති ආහ **''ඉම පනා''**තිආදි. **''භික්ඛුනීනං වසෙන ආගත''**න්ති ඉදං විනයෙ තථා ආගතතං සන්ධාය වුත්තං, අභිධම්මෙපි පන ''අරඤ්ඤන්ති නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා, සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ''න්ති (විභ. 529) ආගතමෙව. තත්ථ හි යං න ගාමපදෙසන්තොගධං, තං ''අරඤ්ඤ''න්ති නිප්පරියායවසෙන තථා වුත්තං. ධුතඞ්ගනිද්දෙසෙ (විසුද්ධි. 1.31) යං වුත්තං, තං යුත්තං,තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බන්ති අධිප්පායො. **රුක්ඛමූලන්ති** රුක්ඛසමීපං. වුත්තඤ්හෙතං ''යාවතා මජ්ඣන්හිකෙ කාලෙ සමන්තා ඡායා ඵරති, නිවාතෙ පණ්ණානි නිපතන්ති, එත්තාවතා රුක්ඛමූල''න්ති. **සෙල-සද්දො** අවිසෙසතො පබ්බතපරියායොති කත්වා වුත්තං **''පබ්බතන්ති සෙල''**න්ති, න සිලාමයමෙව, පංසුමයාදිකො තිවිධොපි පබ්බතො එවාති. **විවරන්ති** ද්වින්නං පබ්බතානං මිථො ආසන්නතරෙ ඨිතානං ඔවරකාදිසදිසං විවරං, එකස්මිංයෙව වා පබ්බතෙ. **උමඞ්ගසදිසන්ති** සුදුඞ්ගාසදිසං. **මනුස්සානං අනුපචාරට්ඨානන්ති** පකතිසඤ්චාරවසෙන මනුස්සෙහි න සඤ්චරිතබ්බට්ඨානං. **ආදි-සද්දෙන** ''වනපත්ථන්ති වනසණ්ඨානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචනං, වනපත්ථන්ති භීසනකානමෙතං, වනපත්ථන්ති සලොමහංසානමෙතං, වනපත්ථන්ති පරියන්තානමෙතං, වනපත්ථන්ති න මනුස්සූපචාරානමෙතං, වනපත්ථන්ති දුරභිසම්භවානමෙතං සෙනාසනානං අධිවචන''න්ති (විභ. 531) ඉමං පාළිසෙසං සඞ්ගණ්හාති. **අච්ඡන්නන්ති** කෙනචි ඡදනෙන අන්තමසො රුක්ඛසාඛායපි න ඡාදිතං. **නික්කඩ්ඪිත්වාති** නීහරිත්වා. **පබ්භාරලෙණසදිසෙති** පබ්භාරසදිසෙ ලෙණසදිසෙ ච.

පිණ්ඩපාතපරියෙසනං පිණ්ඩපාතො උත්තරපදලොපෙනාති ආහ **''පිණ්ඩපාතපරියෙසනතො පටික්කන්තො''**ති . **පල්ලඞ්කන්ති** එත්ථ **පරිසද්දො** ''සමන්තතො''ති එතස්ස අත්ථෙ, තස්මා වාමොරුඤ්ච දක්ඛිණොරුඤ්ච සමං ඨපෙත්වා උභො පාදෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සම්බන්ධිත්වා නිසජ්ජා පල්ලඞ්කන්ති ආහ **''සමන්තතො ඌරුබද්ධාසන''**න්ති. ඌරූනං බන්ධනවසෙන නිසජ්ජා **පල්ලඞ්කං. ආභුජිත්වාති** ච යථා පල්ලඞ්කවසෙන නිසජ්ජා හොති, එවං උභො පාදෙ ආභුග්ගෙ භඤ්ජිතෙ කත්වා, තං පන උභින්නං පාදානං තථා සම්බන්ධතාකරණන්ති ආහ **''බන්ධිත්වා''**ති.

හෙට්ඨිමකායස්ස ච අනුජුකං ඨපනං නිසජ්ජාවචනෙනෙව බොධිතන්ති ''උජුං කාය''න්ති එත්ථ කාය-සද්දො උපරිමකායවිසයොති ආහ **''උපරිමං සරීරං උජුං ඨපෙත්වා''**ති. තං පන උජුකඨපනං සරූපතො, පයොජනතො ච දස්සෙතුං **''අට්ඨාරසා''**තිආදි වුත්තං. **න පණමන්තීති** න ඔනමන්ති. **න පරිපතතීති** න විගච්ඡති වීථිං න ලඞ්ඝෙති. තතො එව පුබ්බෙනාපරං විසෙසප්පත්තියා කම්මට්ඨානං **වුඩ්ඪිං ඵාතිං වෙපුල්ලං උපගච්ඡති. පරිමුඛන්ති** එත්ථ **පරිසද්දො** අභි-සද්දෙන සමානත්ථොති ආහ **''කම්මට්ඨානාභිමුඛ''**න්ති, බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණතො නිවාරෙත්වා කම්මට්ඨානංයෙව පුරක්ඛත්වාති අත්ථො. සමීපත්ථො වා **පරිසද්දොති** දස්සෙන්තො **''මුඛසමීපෙ වා කත්වා''**ති ආහ. එත්ථ ච යථා

‘‘විවිත්තං සෙනාසනං භජතී’’තිආදිනා භාවනානුරූපං සෙනාසනං දස්සිතං, එවං ‘‘නිසීදතී’’ති ඉමිනා අලීනානුද්ධච්චපක්ඛියො සන්තො ඉරියාපථො දස්සිතො. ‘‘පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා’’ති ඉමිනා නිසජ්ජාය දළ්හභාවො, ‘‘පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා’’ති ඉමිනා ආරම්මණපරිග්ගහූපායො. **පරීති පරිග්ගහට්ඨො** ‘‘පරිණායිකා’’තිආදීසු විය. **මුඛන්ති නිය්‍යානට්ඨො** ‘‘සුඤ්ඤතවිමොක්ඛමුඛ’’න්තිආදීසු විය. පටිපක්ඛතො නිග්ගමනට්ඨො හි නිය්‍යානට්ඨො, තස්මා පරිග්ගහිතනිය්‍යානන්ති සබ්බථා ගහිතාසම්මොසං පරිච්චත්තසම්මොසං **සතිං කත්වා,** පරමං සතිනෙපක්කං උපට්ඨපෙත්වාති අත්ථො.

217. අභිජ්ඣායති ගිජ්ඣති අභිකඞ්ඛති එතායාති **අභිජ්ඣා,** ලොභො. **ලුජ්ජනට්ඨෙනාති** භිජ්ජනට්ඨෙන, ඛණෙ ඛණෙ භිජ්ජනට්ඨෙනාති අත්ථො. **වික්ඛම්භනවසෙනාති** එත්ථ **වික්ඛම්භනං** අනුප්පාදනං අප්පවත්තනං, න පටිපක්ඛානං සුප්පහීනතා. **‘‘පහීනත්තා’’**ති ච පහීනසදිසතං සන්ධාය වුත්තං ඣානස්ස අනධිගතත්තා. තථාපි නයිදං චක්ඛුවිඤ්ඤාණං විය සභාවතො විගතාභිජ්ඣං, අථ ඛො භාවනාවසෙන, තෙනාහ **‘‘න චක්ඛුවිඤ්ඤාණසදිසෙනා’’**ති. **එසෙව නයොති** යථා ඉමස්ස චිත්තස්ස භාවනාය පරිභාවිතත්තා විගතාභිජ්ඣතා, එවං අබ්‍යාපන්නං විගතථිනමිද්ධං අනුද්ධතං නිබ්බිචිකිච්ඡඤ්චාති අත්ථො. **පුරිමපකතින්ති** පරිසුද්ධපණ්ඩරසභාවං. ‘‘යා චිත්තස්ස අකල්‍යතා’’ති’’ආදිනා (ධ. ස. 1162; විභ. 546) ථිනස්ස, ‘‘යා කායස්ස අකල්‍යතා’’තිආදිනා (ධ. ස. 1163; විභ. 546) ච මිද්ධස්ස අභිධම්මෙ නිද්දිට්ඨත්තා වුත්තං **‘‘ථිනං චිත්තගෙලඤ්ඤං, මිද්ධං චෙතසිකගෙලඤ්ඤ’’**න්ති. සතිපි අඤ්ඤමඤ්ඤං අවිප්පයොගෙ චිත්තකායලහුතාදීනං විය චිත්තචෙතසිකානං යථාකම්මං තං තං විසෙසස්ස යා තෙසං අකල්‍යතාදීනං විසෙසප්පච්චයතා, අයමෙතෙසං සභාවොති දට්ඨබ්බං. **ආලොකසඤ්ඤීති** එත්ථ අතිසයත්ථවිසිට්ඨඅත්ථි අත්ථාවබොධකො අයමීකාරොති දස්සෙන්තො ආහ **‘‘රත්තිම්පි…පෙ…. සමන්නාගතො’’**ති. **ඉදං උභයන්ති** සතිසම්පජඤ්ඤමාහ. **අතික්කමිත්වා** වික්ඛම්භනවසෙන පජහිත්වා. ‘‘කථමිද’’න්ති පවත්තියා කථඞ්කථා, විචිකිච්ඡා. සා එතස්ස අත්ථීති කථඞ්කථී, න කථඞ්කථීති **අකථංකථී,** නිබ්බිචිකිච්ඡො. **ලක්ඛණාදිභෙදතොති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන පච්චයපහානපහායකාදීනම්පි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තෙපි හි භෙදතො වත්තබ්බාති.

218. **තෙසන්ති** ඉණවසෙන ගහිතධනානං. **පරියන්තොති** දාතබ්බසෙසො. **සො බලවපාමොජ්ජං ලභති** ‘‘ඉණපලිබොධතො මුත්තොම්හී’’ති. **සොමනස්සං අධිගච්ඡති** ‘‘ජීවිකානිමිත්තං අත්ථී’’ති.

219. **විසභාගවෙදනුප්පත්තියාති** දුක්ඛවෙදනුප්පත්තියා. දුක්ඛවෙදනා හි සුඛවෙදනාය කුසලවිපාකසන්තානස්ස විරොධිතාය විසභාගා. **චතුඉරියාපථං ඡින්දන්තොති** චතුබ්බිධම්පි ඉරියාපථප්පවත්තිං පච්ඡින්දන්තො. බ්‍යාධිකො හි යථා ඨානගමනෙසු අසමත්ථො, එවං නිසජ්ජාදීසුපි අසමත්ථො හොති. **ආබාධෙතීති** පීළෙති. වාතාදීනං විකාරො විසමාවත්ථා බ්‍යාධීති ආහ **‘‘තංසමුට්ඨානෙන දුක්ඛෙන දුක්ඛිතො’’**ති. දුක්ඛවෙදනාය පන බ්‍යාධිභාවෙ මූලබ්‍යාධිනා **ආබාධිකො** ආදිතො බාධතීති කත්වා. අනුබන්ධබ්‍යාධිනා **දුක්ඛිතො** අපරාපරං සඤ්ජාතදුක්ඛොති කත්වා. **ගිලානොති** ධාතුසඞ්ඛයෙන පරික්ඛීණසරීරො. අප්පමත්තකං වා බලං **බලමත්තා. තදුභයන්ති** පාමොජ්ජං, සොමනස්සඤ්ච. තත්ථ **ලභෙථ පාමොජ්ජං** ‘‘රොගතො මුත්තොම්හී’’ති. **අධිගච්ඡෙය්‍ය සොමනස්සං** ‘‘අත්ථි මෙ කායෙ බල’’න්ති.

220. **සෙසන්ති** ‘‘තස්ස හි ‘බන්ධනා මුත්තොම්හී’ති ආවජ්ජයතො තදුභයං හොති. තෙන වුත්ත’’න්ති එවමාදි. **වුත්තනයෙනෙවාති** පඨමදුතියපදෙසු වුත්තනයෙනෙව. **සබ්බපදෙසූති** අවසිට්ඨපදෙසු තතියාදීසු කොට්ඨාසෙසු.

221-222. **න අත්තනි අධීනොති** න අත්තායත්තො. **පරාධීනොති** පරායත්තො. අපරාධීනතාය භුජො විය අත්තනො කිච්චෙ එසිතබ්බොති **භුජිස්සො.** සවසොති ආහ **‘‘අත්තනො සන්තකො’’**ති. අනුදකතාය කං පානීයං තාරෙන්ති එත්ථාති **කන්තාරොති** ආහ **‘‘නිරුදකං දීඝමග්ග’’**න්ති.

223. **තත්‍රාති** තස්මිං දස්සනෙ. **අයන්ති** ඉදානි වුච්චමානා **සදිසතා.** යෙන ඉණාදීනං උපමාභාවො, කාමච්ඡන්දාදීනඤ්ච උපමෙය්‍යභාවො හොති, සො නෙසං උපමොපමෙය්‍යසම්බන්ධො සදිසතාති දට්ඨබ්බං. **යො යම්හි කාමච්ඡන්දෙන රජ්ජතීති** යො පුග්ගලො යම්හි කාමරාගස්ස වත්ථුභූතෙ පුග්ගලෙ කාමච්ඡන්දවසෙන රත්තො හොති. **තං වත්ථුං ගණ්හාතීති** තං තණ්හාවත්ථුං ‘‘මමෙත’’න්ති ගණ්හාති.

උපද්දවෙථාති උපද්දවං කරොථ.

නක්ඛත්තස්සාති මහස්ස. **මුත්තොති** බන්ධනතො මුත්තො.

විනයෙ අපකතඤ්ඤුනාති විනයක්කමෙ අකුසලෙන. සො හි කප්පියාකප්පියං යාථාවතො න ජානාති. තෙනාහ **‘‘කිස්මිඤ්චිදෙවා’’**තිආදි.

ගච්ඡතිපීති ථොකං ථොකං ගච්ඡතිපි. ගච්ඡන්තො පන තාය එව උස්සඞ්කිතපරිසඞ්කිතතාය තත්ථ තත්ථ **තිට්ඨතිපි.** ඊදිසෙ කන්තාරෙ ගතො ‘‘කො ජානාති කිං භවිස්සතී’’ති **නිවත්තතිපි,** තස්මා **ගතට්ඨානතො අගතට්ඨානමෙව බහුතරං හොති. සද්ධාය ගණ්හිතුං** සද්ධෙය්‍යං වත්ථුං ‘‘ඉදමෙව’’න්ති සද්දහිතුං **න සක්කොති. අත්ථි නත්ථීති** ‘‘අත්ථි නු ඛො,

නත්ථී නු බො''ති. අරඤ්ඤං පවිට්ඨස්ස ආදිම්හි එව සප්පනං **ආසප්පනං.** පරි පරිතො, උපරූපරි වා සප්පනං **පරිසප්පනං.** උභයෙනපි තත්ථෙව පරිබ්භමනං වදති. තෙනාහ **"අපරියොගාහන"**න්ති. **ඡම්භිතත්ත**න්ති අරඤ්ඤසඤ්ඤාය උප්පන්නං ඡම්භිතභාවං, උත්‍රාසන්ති අත්ථො.

224. **තත්‍රායං සදිසතා**ති එත්ථාපි වුත්තනයානුසාරෙන සදිසතා වෙදිතබ්බා. යදග්ගෙන හි කාමච්ඡන්දාදයො ඉණාදිසදිසා, තදග්ගෙන තෙසං පහානං ආණණ්‍යාදිසදිසං අභාවොති කත්වා. **ඡ ධම්මෙ**ති අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො, අසුභභාවනානුයොගො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ. **භාවෙත්වා**ති බ්‍රූහෙත්වා. **මහාසතිපට්ඨානෙ** (දී. නි. 2.372-374) **වණ්ණයිස්සාම** තත්ථස්ස අනුප්පන්නානුප්පාදනඋප්පන්නපහානාදිවිභාවනවසෙන සවිසෙසං පාළියා ආගතත්තා. එස නයො බ්‍යාපාදාදිප්පහානකභාවෙපි. **පරවත්ථුම්හී**ති ආරම්මණභූතෙ පරස්මිං වත්ථුස්මිං.

අනත්ථකරොති අත්තනො පරස්ස ච අනත්ථාවහො. **ඡ ධම්මෙ**ති මෙත්තානිමිත්තස්ස උග්ගහො, මෙත්තාභාවනානුයොගො , කම්මස්සකතා, පටිසඞ්ඛානබහුලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ. **තත්ථෙවා**ති මහාසතිපට්ඨානෙයෙව (දී. නි. 2.372-374). චාරිත්තසීලං උද්දිස්ස පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදං **ආචාරපණ්ණත්ති.**

බන්ධනාගාරං පවෙසිතත්තා අලද්ධනක්ඛත්තානුභවො පුරිසො **"නක්ඛත්තදිවසෙ බන්ධනාගාරං පවෙසිතො පුරිසො"**ති වුත්තො, නක්ඛත්තදිවසෙ එව වා තදනනුභවනත්ථං තථා කතො. **මහාඅනත්ථකර**න්ති දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථහාපනමුඛෙන මහතො අනත්ථස්ස කාරකං. **ඡ ධම්මෙ**ති අතිභොජනෙ නිමිත්තග්ගාහො, ඉරියාපථසම්පරිවත්තනතා, ආලොකසඤ්ඤාමනසිකාරො, අබ්භොකාසවාසො, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ.

උද්ධච්චකුක්කුච්චෙ **මහාඅනත්ථකර**න්ති පරායත්තතාපාදනතො වුත්තනයෙන මහතො අනත්ථස්ස කාරකන්ති. අත්ථො **ඡ ධම්මෙ**ති බහුස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤුතා, වුඩ්ඪසෙවිතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ.

බලවාති පච්චත්ථිකවිධමනසමත්ථෙන බලෙන බලවා. **සජ්ජාවුධො**ති සන්නද්ධධනුආදිආවුධො. සූරවීරසෙවකජනවසෙන **සපරිවාරො. තන්ති** යථාවුත්තං පුරිසං. බලවන්තතාය, සජ්ජාවුධතාය, සපරිවාරතාය ච **චොරා දූරතොව දිස්වා පලායෙය්‍යුං. අනත්ථකාරිකා**ති සම්මාපටිපත්තියා විබන්ධකරණතො වුත්තනයෙන අනත්ථකාරිකා. **ඡ ධම්මෙ**ති බහුස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤුතා, අධිමොක්ඛබහුලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති ඉමෙ ඡ ධම්මෙ. යථා බාහුසච්චාදීනි උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය සංවත්තන්ති, එවං විචිකිච්ඡාය පීති ඉධාපි බහුස්සුතතාදයො ගහිතා. කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථා විය පඤ්චන්නං, තස්මා තස්ස තස්ස අනුච්ඡවිකසෙවනතා වෙදිතබ්බා. සම්මාපටිපත්තියා අප්පටිපත්තිනිමිත්තතාමුඛෙන විචිකිච්ඡා මිච්ඡාපටිපත්තිමෙව පරිබ්‍රූහෙතීති තස්සා පහානං දුච්චරිතවිධූනනූපායොති ආහ **"දුච්චරිතකන්තාරං නිත්ථරිත්වා"**තිආදි.

225. **පාමොජ්ජං** නාම තරුණපීති, සා කථඤ්චිපි තුට්ඨාවත්ථාති ආහ **"පාමොජ්ජං ජායතීති තුට්ඨාකාරො ජායතී"**ති. **තුට්ඨස්සා**ති ඔක්කන්තිකභාවප්පත්තාය පීතියා වසෙන තුට්ඨස්ස. අත්තනො සවිප්ඵාරිකතාය, අත්තසමුට්ඨානපණීතරූපුප්පත්තියා ච **සකලසරීරං බොභයමානා** ඵරණලක්ඛණා **පීති ජායති.** පීතිසහිතං පීති උත්තරපදලොපෙන, කිං පන තං ? මනො. පීති මනො එතස්සාති පීතිමනො, තස්ස **පීතිමනස්ස.** තයිදං අත්ථමත්තමෙව දස්සෙන්තො **"පීතිසම්පයුත්තචිත්තස්සා"**ති ආහ. **කායො**ති ඉධ අරූපකලාපො අධිප්පෙතො, න වෙදනාදික්ඛන්ධත්තයමෙවාති ආහ **"නාමකායො පස්සම්භතී"**ති, පස්සද්ධිද්වයස්ස පීතිවසෙනෙත්ථ පස්සම්භනං අධිප්පෙතං. **විගතදරථො**ති පහීනඋද්ධච්චාදිකිලෙසදරථො. වුත්තප්පකාරාය පුබ්බභාගභාවනාය වසෙන චෙතසිකසුඛං පටිසංවෙදෙන්තොයෙව තංසමුට්ඨානපණීතරූපඵුට්ඨසරීරතාය කායිකම්පි සුඛං වෙදෙතීති ආහ **"කායිකම්පි චෙතසිකම්පි සුඛං වෙදයතී"**ති. **ඉමිනා**ති ''සුඛං පටිසංවෙදෙතී''ති එවං වුත්තෙන. සංකිලෙසපක්ඛතො නික්ඛන්තත්තා, පඨමජ්ඣානපක්ඛිකත්තා ච **නෙක්ඛම්මසුඛෙන. සුඛිතස්සා**ති සුඛිනො.

පඨමජ්ඣානකථාවණ්ණනා

226. ''චිත්තං සමාධියතී''ති එතෙන උපචාරවසෙනපි අප්පනාවසෙනපි චිත්තස්ස සමාධානං කථිතං. එවං සන්තෙ ''සො විවිච්චෙව කාමෙහී''තිආදිකා දෙසනා කිමත්ථියාති ආහ **"සො විවිච්චෙව කාමෙහි...පෙ.... වුත්ත"**න්ති. තත්ථ **උපරිවිසෙසදස්සනත්ථ**න්ති පඨමජ්ඣානාදිඋපරිවත්තබ්බවිසෙසදස්සනත්ථං. න හි උපචාරසමාධිසමධිගමෙන විනා පඨමජ්ඣානාදිවිසෙසො සමධිගන්තුං සක්කා. පාමොජ්ජුප්පාදාදීහි කාරණපරම්පරා දුතියජ්ඣානාදිසමධිගමෙපි ඉච්ඡිතබ්බාව පටිපදාඤාණදස්සනවිසුද්ධි විය දුතියමග්ගාදිසමධිගමෙති දට්ඨබ්බං. **තස්ස සමාධිනො**ති ''සුඛිනො චිත්තං සමාධියතී''ති එවං සාධාරණවසෙන වුත්තො යො අප්පනාලක්ඛණො, තස්ස සමාධිනො. **පභෙදදස්සනත්ථ**න්ති දුතියජ්ඣානාදිවිභාගස්ස චෙව අභිඤ්ඤාදිවිභාගස්ස ච පභෙදදස්සනත්ථං. කරො වුච්චති පුප්ඵසම්භවං ගබ්භාසයෙ කරීයතීති කත්වා, කරතො ජාතො කායො කරජකායො, තදුපසනිස්සයො චතුසන්තතිරූපසමුදායො. කාමං

නාමකායොපි විවෙකජෙන පීතිසුඛෙන තථාලද්ධුපකාරො, ‘‘අභිසන්දෙතී’’තිආදිවචනතො පන රූපකායො ඉධාධිප්පෙතොති ආහ **‘‘ඉමං කරජකාය’’**න්ති. **අභිසන්දෙතීති** අභිසන්දනං කරොති. තං පන ඣානමයෙන පීතිසුඛෙන කරජකායස්ස තින්තභාවාපාදනං, සබ්බත්ථකමෙව ලූඛභාවාපනයනන්ති ආහ **‘‘තෙමෙති’’**තිආදි, තයිදං අභිසන්දනං අත්ථතො යථාවුත්තපීතිසුඛසමුට්ඨානෙහි පණීතරූපෙහි කායස්ස පරිප්ඵරණං දට්ඨබ්බං. **‘‘පරිසන්දෙති’’**තිආදීසුපි එසෙව නයො. සබ්බං එතස්ස අත්ථීති සබ්බවා, තස්ස **සබ්බාවතො.** අවයවාවයවිසම්බන්ධෙ අවයවිනි සාමිවචනන්ති අවයවිවිසයො **සබ්බ**-සද්දො, තස්මා වුත්තං **‘‘සබ්බකොට්ඨාසවතො’’**ති. **අඵුටං නාම න හොති** යත්ථ යත්ථ කම්මජරූපං, තත්ථ තත්ථ චිත්තජරූපස්ස අභිබ්‍යාපනතො. තෙනාහ **‘‘උපාදින්නකසන්තති’’**තිආදි.

227. **ඡෙකොති** කුසලො. තං පනස්ස කොසල්ලං න්හානියචුණ්ණානං සන්නනෙ පිණ්ඩිකරණෙ ච සමත්ථතාවසෙන වෙදිතබ්බන්ති ආහ **‘‘පටිබලො’’**තිආදි. **කංස**-සද්දො ‘‘මහතියා කංසපාතියා’’තිආදීසු සුවණ්ණෙ ආගතො.

‘‘කංසො උපහතො යථා’’තිආදීසු (ධ. ප. 134) කිත්තිමලොහෙ, කත්ථචි පණ්ණත්තිමත්තෙ ‘‘උපකංසො නාම රාජාපි මහාකංසස්ස අත්‍රජො’’තිආදි, [ජා. අට්ඨ. 4.10 සටපණ්ඩිතජාතකවණ්ණනායං (අත්ථතො සමානං)] ඉධ පන යත්ථ කත්ථචි ලොහෙති ආහ **‘‘යෙන කෙනචි ලොහෙන කතභාජනෙ’’**ති. **ස්නෙහානුගතාති උදකසිනෙහෙන** අනුපවිසනවසෙන ගතා උපගතා. **ස්නෙහපරෙතාති** උදකසිනෙහෙන පරිතො ගතා සමන්තතො ඵුට්ඨා, තතො එව **සන්තරබාහිරා** ඵුට්ඨා සිනෙහෙන, එතෙන සබ්බසො උදකෙන තෙමිතභාවමාහ. **‘‘න ච පග්ඝරණී’’**ති එතෙන තින්තස්සපි තස්ස ඝනථද්ධභාවං වදති. තෙනාහ **‘‘න ච බින්දුං බින්දූ’’**න්තිආදි.

දුතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

229. තාහි තාහි උදකසිරාහි උබ්භිජ්ජතීති උබ්භිදං, උබ්භිදං උදකං එතස්සාති **උබ්භිදොදකො. උබ්භින්නඋදකොති** නදීතීරෙ ඛතකූපකො විය උබ්භිජ්ජනකඋදකො. **උග්ගච්ඡනකඋදකොති** ධාරාවසෙන උට්ඨහනඋදකො. කස්මා පනෙත්ථ උබ්භිදොදකොව රහදො ගහිතො, න ඉතරොති ආහ **‘‘හෙට්ඨා උග්ගච්ඡනඋදකඤ්හි’’**තිආදි. **ධාරානිපාතපුබ්බුළකෙහීති** ධාරානිපාතෙහි උදකපුබ්බුළකෙහි ච, ‘‘ඵෙණපටලෙහි චා’’ති වත්තබ්බං. **සන්නිසින්නමෙවාති** අපරික්ඛොභතාය නිච්චලමෙව, සුප්පසන්නමෙවාති අධිප්පායො. **සෙසන්ති** ‘‘අභිසන්දෙති’’තිආදිකං.

තතියජ්ඣානකථාවණ්ණනා

231. **උප්පලානීති** උප්පලගච්ඡානි. **සෙතරත්තනීලෙසූති** උප්පලෙසු, සෙතුප්පලරත්තුප්පලනීලුප්පලෙසූති අත්ථො. **යං කිඤ්චි උප්පලං උප්පලමෙව** සාමඤ්ඤගහණතො . **සතපත්තන්ති** එත්ථ **සත**-සද්දො බහුපරියායො ‘‘සතග්ඝී’’තිආදීසු විය, තෙන අනෙකසතපත්තස්සපි සඞ්ගහො සිද්ධො හොති. ලොකෙ පන ‘‘රත්තං පදුමං, සෙතං පුණ්ඩරීක’’න්තිපි වුච්චති. යාව අග්ගා, යාව ච මූලා උදකෙන අභිසන්දනාදිසම්භවදස්සනත්ථං **උදකානුග්ගතග්ගහණං.** ඉධ උප්පලාදීනි විය කරජකායො, උදකං විය තතියජ්ඣානසුඛං.

චතුත්ථජ්ඣානකථාවණ්ණනා

233. යස්මා ‘‘පරිසුද්ධෙන චෙතසා’’ති චතුත්ථජ්ඣානචිත්තමාහ, තඤ්ච රාගාදිඋපක්කිලෙසාපගමනතො නිරුපක්කිලෙසං නිම්මලං, තස්මා ආහ **‘‘නිරුපක්කිලෙසට්ඨෙන පරිසුද්ධ’’**න්ති. යස්මා පන පාරිසුද්ධියා එව පච්චයවිසෙසෙන පවත්තිවිසෙසො පරියොදාතතා සුවණ්ණස්ස නිඝංසනෙන පභස්සරතා විය, තස්මා ආහ **‘‘පභස්සරට්ඨෙන පරියොදාතන්ති වෙදිතබ්බ’’**න්ති. **ඉදන්ති** ඔදාතවචනං. **උතුඵරණත්ථන්ති** උණ්හඋතුනො ඵරණදස්සනත්ථං. **උතුඵරණං න හොති** සවිසෙසන්ති අධිප්පායො, තෙනාහ **‘‘තඞ්ඛණ...පෙ.... බලවං හොතී’’**ති. **වත්ථං විය කරජකායොති** යොගිනො කරජකායො වත්ථං විය දට්ඨබ්බො උතුඵරණසදිසෙන චතුත්ථජ්ඣානසුඛෙන ඵරිතබ්බත්තා. පුරිසස්ස සරීරං විය චතුත්ථජ්ඣානං දට්ඨබ්බං උතුඵරණට්ඨානියස්ස සුඛස්ස නිස්සයභාවතො, තෙනාහ **‘‘තස්මා’’**තිආදි. එත්ථ ච ‘‘පරිසුද්ධෙන චෙතසා’’ති චෙතො ගහණෙන ඣානසුඛං වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං, තෙනාහ **‘‘උතුඵරණං විය චතුත්ථජ්ඣානසුඛ’’**න්ති. නනු ච චතුත්ථජ්ඣානෙ සුඛමෙව නත්ථීති? සච්චං නත්ථි සාතලක්ඛණසන්තසභාවත්තා පනෙත්ථ උපෙක්ඛා ‘‘සුඛ’’න්ති අධිප්පෙතා. තෙන වුත්තං **සම්මොහවිනොදනියං** ‘‘උපෙක්ඛා පන සන්තත්තා, සුඛමිච්චෙව භාසිතා’’ති. (විභ. අට්ඨ. 232; විසුද්ධි. 2.644; පටි. ම. 105, මහානි. අට්ඨ. 27)

න අරූපජ්ඣානලාභීති න වෙදිතබ්බො අවිනාභාවතො, තෙනාහ **‘‘න හී’’**තිආදි. **තත්ථ චුද්දසහාකාරෙහීති** කසිණානුලොමතො, කසිණපටිලොමතො, කසිණානුලොමපටිලොමතො, ඣානානුලොමතො, ඣානපටිලොමතො, ඣානානුලොමපටිලොමතො, ඣානුක්කන්තිකතො, කසිණුක්කන්තිකතො, ඣානකසිණුක්කන්තිකතො, අඞ්ගසඞ්කන්තිතො, ආරම්මණසඞ්කන්තිතො, අඞ්ගාරම්මණසඞ්කන්තිතො, අඞ්ගවවත්ථානතො , ආරම්මණවවත්ථානතොති ඉමෙහි චුද්දසහාකාරෙහි. සතිපි ඣානෙසු ආවජ්ජනාදිවසීභාවෙ අයං වසීභාවො

අභිඤ්ඤානිබ්බත්තනෙ එකන්තෙන ඉච්ඡිතබ්බොති දස්සෙන්තො ආහ **“න හි…පෙ…. හොතී”**ති. ස්වායං නයො අරූපසමාපත්තීහි විනා න ඉජ්ඣතීති තායපෙත්ථ අවිනාභාවො වෙදිතබ්බො. යදි එවං කස්මා පාළියං න ආරුප්පජ්ඣානානි ආගතානීති? විසෙසතො ච රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානපාදකත්තා සබ්බාභිඤ්ඤානං තදන්තොගධා කත්වා තාය දෙසිතා, න අරූපාවචරජ්ඣානානං ඉධ අනුපයොගතො, තෙනාහ **“අරූපජ්ඣානානි ආහරිත්වා කථෙතබ්බානී”**ති.

විපස්සනාඤාණකථාවණ්ණනා

234. **සෙසන්ති** ‘‘එවං සමාහිතෙ චිත්තෙ’’තිආදීසු වත්තබ්බං. ඤෙය්‍යං ජානාතීති ඤාණං, තං පන ඤෙය්‍යං පච්චක්ඛං කත්වා පස්සතීති දස්සනං, ඤාණමෙව දස්සනන්ති ඤාණදස්සනං. තයිදං ඤාණදස්සනපදං සාසනෙ අඤ්ඤත්ථ ඤාණවිසෙසෙ නිරුළ්හං, තං සබ්බං අත්ථුද්ධාරවසෙන දස්සෙන්තො **“ඤාණදස්සනන්ති මග්ගඤාණම්පි වුච්චතී”**තිආදිමාහ. යස්මා විපස්සනාඤාණං තෙභූමකසඞ්ඛාරෙ අනිච්චාදිතො ජානාති, භඞ්ගානුපස්සනතො පට්ඨාය පච්චක්ඛතො ච තෙ පස්සති තස්මා ආහ **“ඉධ පන…පෙ…. ඤාණදස්සනන්ති වුත්ත”**න්ති.

අභිනීහරතීති වුත්තනයෙන අට්ඨඞ්ගසමන්නාගතෙ තස්මිං චිත්තෙ විපස්සනාක්කමෙන ජාතෙ විපස්සනාභිමුඛං පෙසෙති, තෙනාහ **“විපස්සනා…පෙ…. කරොතී”**ති. තදභිමුඛභාවො එව හිස්ස තන්නින්නතාදිකරතා. **වුත්තොයෙව** බ්‍රහ්මජාලෙ. ඔදනකුම්මාසෙහි උපචීයතීති **ඔදනකුම්මාසූපචයො. අනිච්චධම්මොති** පභඞ්ගුතාය අද්ධුවසභාවො. **දුග්ගන්ධවිඝාතත්ථායාති** සරීරෙ දුග්ගන්ධස්ස විගමාය. **උච්ඡාදනධම්මොති** උච්ඡාදෙතබ්බතාසභාවො. උච්ඡාදනෙන හි සරීරෙ සෙදගූථපිත්තසෙම්හාදිධාතුක්ඛොභගරුභාවදුග්ගන්ධානං අපගමො හොති. මහාසම්බාහනං මල්ලාදීනං බාහුවඩ්ඪනාදිඅත්ථං හොතීති **“ඛුද්දකසම්බාහනෙනා”**ති වුත්තං. **පරිමද්දනධම්මොති** පරිමද්දිතබ්බතාසභාවො. **භිජ්ජති චෙව විකිරති චාති** අනිච්චතාවසෙන භිජ්ජති ච භින්නඤ්ච කිඤ්චි පයොජනං අසාධෙන්තං විප්පකිණ්ණඤ්ච හොති. **රූපීති** අත්තනො පච්චයභූතෙන උතුආහාරලක්ඛණෙන රූපවාති අයමෙත්ථ අත්ථො ඉච්ඡිතොති ආහ **“ඡහි පදෙහි සමුදයො කථිතො”**ති. සංසග්ගෙ හි අයමීකාරො. **සණ්ඨානසම්පාදනම්පි** තථාරූපරූපුප්පාදනෙනෙව හොතීති උච්ඡාදනපරිමද්දනපදෙහිපි සමුදයො කථිතොති වුත්තං. එවං නවහි යථාරහං කායෙ සමුදයවයධම්මානුපස්සිතා දස්සිතා. **නිස්සිතඤ්ච** ඡට්ඨවත්ථුනිස්සිතත්තා විපස්සනාඤාණස්ස. **පටිබද්ධඤ්ච** තෙන විනා අප්පවත්තනතො, කායසඤ්ඤිතානං රූපධම්මානං ආරම්මණකරණතො ච.

235. සුට්ඨු භාති ඔභාසතීති **සුභො,** පභාසම්පත්තියාපි මණිනො භද්දතාති ආහ **“සුභොති සුන්දරො”**ති. කුරුවින්දජාති ආදිජාතිවිසෙසොපි මණිනො ආකරපරිසුද්ධිමූලකො එවාති ආහ **“පරිසුද්ධාකරසමුට්ඨිතො”**ති දොසනීහරණවසෙන පරිකම්මනිප්ඵත්තීති ආහ **“සුට්ඨු කතපරිකම්මො අපනීතපාසාණසක්ඛරො”**ති. ඡවියා සණ්හභාවෙනස්ස අච්ඡතා, න සඞ්ඝාතස්සාති ආහ **“අච්ඡොති තනුච්ඡවී”**ති, තෙනාහ **“විප්පසන්නො”**ති. **ධොවනවෙධනාදීහීති** චතූසු පාසාණෙසු ධොවනෙන චෙව කාළකාදිඅපහරණත්ථාය සුත්තෙන ආවුනනත්ථාය ච විජ්ඣනෙන. තාපසණ්හකරණාදීනං සඞ්ගහො **ආදි**-සද්දෙන. **වණ්ණසම්පත්තින්ති** සුත්තස්ස වණ්ණසම්පත්තිං. **මණි විය කරජකායො** පච්චවෙක්ඛිතබ්බතො. **ආවුතසුත්තං විය විපස්සනාඤාණං** අනුපවිසිත්වා ඨිතත්තා. **චක්ඛුමා පුරිසො විය විපස්සනාලාභී භික්ඛු** සම්මදෙව දස්සනතො. **තදාරම්මණානන්ති** රූපධම්මාරම්මණානං. ඵස්සපඤ්චමකචිත්තචෙතසිකග්ගහණෙන ගහිතධම්මාපි විපස්සනාචිත්තුප්පාදපරියාපන්නා එවාති වෙදිතබ්බං. එවඤ්හි තෙසං විපස්සනාඤාණගතිකත්තා ‘‘ආවුතසුත්තං විය විපස්සනාඤාණ’’න්ති වචනං අවිරොධිතං හොති. කිං පනෙතෙ ඤාණස්ස ආවි භවන්ති, උදාහු පුග්ගලස්සාති? ඤාණස්ස. තස්ස පන ආවිභාවත්තා පුග්ගලස්ස ආවිභූතා නාම හොන්ති. **ඤාණස්සාති** ච පච්චවෙක්ඛණාඤාණස්ස.

මග්ගඤාණස්ස අනන්තරං, තස්මා ලොකියාභිඤ්ඤානං පරතො ඡට්ඨාභිඤ්ඤාය පුරතො වත්තබ්බං විපස්සනාඤාණං. **එවං සන්තෙපීති** යදිපායං ඤාණානුපුබ්බී, එවං සන්තෙපි. **එතස්ස අන්තරාවාරො නත්ථීති** පඤ්චසු ලොකියාභිඤ්ඤාසු කථිතාසු ආකඞ්ඛෙය්‍යසුත්තාදීසු (ම. නි. 1.65) විය ඡට්ඨාභිඤ්ඤා කථෙතබ්බාති එතස්ස අනභිඤ්ඤාලක්ඛණස්ස විපස්සනාඤාණස්ස තාසං අන්තරාවාරො න හොති. **තස්මා** තත්ථ අවසරාභාවතො **ඉධෙව** රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානානන්තරමෙව **දස්සිතං** විපස්සනාඤාණං. **යස්මා චාති** ච-සද්දො සමුච්චයත්ථො, තෙන න කෙවලං තදෙව, අථ ඛො ඉදම්පි කාරණං විපස්සනාඤාණස්ස ඉධෙව දස්සනෙති ඉමමත්ථං දීපෙති. **දිබ්බෙන චක්ඛුනා භෙරවම්පි රූපං පස්සතොති** එත්ථ ‘‘ඉද්ධිවිධඤාණෙන භෙරවං රූපං නිම්මිනිත්වා චක්ඛුනා පස්සතො’’තිපි වත්තබ්බං, එවම්පි අභිඤ්ඤාලාභිනො අපරිඤ්ඤාතවත්ථුකස්ස භයං සන්තාසො උප්පජ්ජති. උච්චාවාලිකවාසි මහානාගත්ථෙරස්ස විය. **පාටියෙක්කං සන්දිට්ඨිකං සාමඤ්ඤඵලං.** තෙනාහ භගවා –

‘‘යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත’’න්තිආදි. (ධ. ප. 374);

මනොමයිද්ධිඤාණකථාවණ්ණනා

236-7. **මනෙන නිබ්බත්තිතන්ති** අභිඤ්ඤාමනෙන නිබ්බත්තිතං. හත්ථපාදාදි **අඞ්ගෙහි ච** කප්පරජණ්ණුආදි **පච්චඞ්ගෙහි ච. සණ්ඨානවසෙනාති** කමලදලාදිසදිසසණ්ඨානමත්තවසෙන, න රූපාභිඝාතාරහභූතප්පසාදිඉන්ද්‍රියවසෙන. **සබ්බාකාරෙහීති** වණ්ණසණ්ඨානඅවයවවිසෙසාදිසබ්බාකාරෙහි. **තෙන** ඉද්ධිමතා. **සදිසභාවදස්සනත්ථමෙවාති** සණ්ඨානතොපි වණ්ණතොපි අවයවවිසෙසතොපි සදිසභාවදස්සනත්ථමෙව. **සජාතියං ඨිතො,** න නාගිද්ධියා අඤ්ඤජාතිරූපො.

ඉද්ධිවිධඤාණාදිකකථාවණ්ණනා

239. **සුපරිකම්මකතමත්තිකාදයො විය ඉද්ධිවිධඤාණං** විකුබ්බනකිරියාය නිස්සයභාවතො.

241. **සුඛන්ති** අකිච්ඡෙන, අකසිරෙනාති අත්ථො.

243. මන්දො උත්තානසෙය්‍යකදාරකොපි ''දහරො''ති වුච්චතීති තතො විසෙසනත්ථං **''යුවා''**ති වුත්තං. යුවාපි කොචි අනිච්ඡනකො අමණ්ඩනජාතිකො හොතීති තතො විසෙසනත්ථං **''මණ්ඩනකජාතිකො''**තිආදි වුත්තං, තෙනාහ **''යුවාපීති''**ආදි. කාළතිලප්පමාණා බින්දවො **කාළතිලකානි කාළා** වා කම්මාසා, තිලප්පමාණා බින්දවො **තිලකානි. වඞ්ගං** නාම වියඞ්ගං. යොබ්බනපීළකාදයො **මුඛදූසිපීළකා.** මුඛගතො දොසො **මුඛදොසො,** ලක්ඛණවචනඤ්චෙතං මුඛෙ අදොසස්සාපි පාකටභාවස්ස අධිප්පෙතත්තා. යථා වා මුඛෙ දොසො, එවං මුඛෙ අදොසොපි මුඛදොසො සරලොපෙන. මුඛදොසො ච මුඛදොසො ච **මුඛදොසොති** එකසෙසනයෙනපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවඤ්හි ''පරෙසං සොළසවිධං චිත්තං පාකටං හොතී''ති වචනං සමත්ථිතං හොති.

245. **පුබ්බෙනිවාසඤාණූපමායන්ති** පුබ්බෙනිවාසඤාණස්ස දස්සිතඋපමාය. තං දිවසං කතකිරියා නාම පාකතිකසත්තස්සපි යෙභුය්‍යෙන පාකටා හොතීති දස්සනත්ථං **තංදිවස**-ග්ගහණං කතං. **තංදිවසගතගාමත්තය**-ග්ගහණෙනෙව මහාභිනීහාරෙහි අඤ්ඤෙසම්පි පුබ්බෙනිවාසඤාණලාභීනං තීසු භවෙසු කතකිරියා යෙභුය්‍යෙන පාකටා හොතීති දීපිතන්ති දට්ඨබ්බං.

247. **අපරාපරං සඤ්චරන්තෙති** තංතංකිච්චවසෙන ඉතො චිතො ච සඤ්චරන්තෙ. යථාවුත්ත**පාසාදො විය භික්ඛුනො කරජකායො දට්ඨබ්බො** තත්ථ පතිට්ඨිතස්ස දට්ඨබ්බදස්සනසිද්ධිතො. චක්ඛුමතො හි දිබ්බචක්ඛුසමධිගමො. යථාහ ''මංසචක්ඛුස්ස උප්පාදො, මග්ගො දිබ්බස්ස චක්ඛුනො''ති (ඉතිවු. 61). **චක්ඛුමා පුරිසො විය අයමෙව දිබ්බචක්ඛුං පත්වා ඨිතො භික්ඛු** දට්ඨබ්බස්ස දස්සනතො. **ගෙහං පවිසන්තා විය** එතං අත්තභාවගෙහං ඔක්කමන්තා, උපපජ්ජන්තාති අත්ථො. **ගෙහා නික්ඛමන්තා විය** එතස්මා අත්තභාවගෙහතො පක්කන්තා, චවන්තාති අත්ථො. එවං වා එත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. **අපරාපරං සඤ්චරණකසත්තාති** පන පුනප්පුනං සංසාරෙ පරිබ්භමන්තා සත්තා. **''තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තසත්තා''**ති පන ඉමිනා තස්මිං භවෙ ජාතසංවද්ධෙ සත්තෙ වදති. නනු චායං දිබ්බචක්ඛුඤාණකථා, එත්ථ කස්මා ''තීසු භවෙසූ''ති චතුවොකාරභවස්සාපි සඞ්ගහො කතොති ආහ **''ඉදඤ්ච''**තිආදි. තත්ථ **ඉදන්ති** ''තීසු භවෙසු නිබ්බත්තසත්තාන''න්ති ඉදං වචනං. **දෙසනාසුඛත්ථමෙවාති** කෙවලං දෙසනාසුඛත්ථං, න චතුවොකාරභවෙ නිබ්බත්තසත්තානං දිබ්බචක්ඛුනො ආපාථභාවසබ්භාවතො. න හි ''ඨපෙත්වා අරූපභව''න්ති වා ''ද්වීසු භවෙසූ''ති වා වුච්චමානෙ දෙසනා සුඛාවබොධා ච හොතීති.

ආසවක්ඛයඤාණකථාවණ්ණනා

248. **විපස්සනාපාදකන්ති** විපස්සනාය පදට්ඨානභූතං. විපස්සනා ච තිවිධා විපස්සකපුග්ගලභෙදෙන. මහාබොධිසත්තානඤ්හි පච්චෙකබොධිසත්තානඤ්ච විපස්සනා චින්තාමයඤාණසංවද්ධිතා සයම්භුඤාණභූතා, ඉතරෙසං සුතමයඤාණසංවද්ධිතා පරොපදෙසසම්භූතා නාම. සා ''ඨපෙත්වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං අවසෙසරූපාරූපජ්ඣානානං අඤ්ඤතරතො වුට්ඨාය''තිආදිනා අනෙකධා, අරූපමුඛවසෙන චතුධාතුවවත්ථානෙ වුත්තානං තෙසං තෙසං ධාතුපරිග්ගහමුඛානඤ්ච අඤ්ඤතරමුඛවසෙන අනෙකධා ච විසුද්ධිමග්ගෙ නානානයතො විභාවිතා. මහාබොධිසත්තානං පන චතුවීසතිකොටිසතසහස්සමුඛෙන පභෙදගමනතො නානානයං සබ්බඤ්ඤුතඤාණසන්නිස්සයස්ස අරියමග්ගඤාණස්ස අධිට්ඨානභූතං පුබ්බභාගඤාණගබ්භං ගණ්හාපෙන්තං පරිණතං ගච්ඡන්තං පරමගම්භීරං සණ්හසුඛුමතරං අනඤ්ඤසාධාරණං විපස්සනාඤාණං හොති, යං අට්ඨකථාසු ''මහාවජිරඤාණ''න්ති වුච්චති. යස්ස ච පවත්තිවිභාගෙන චතුවීසතිකොටිසතසහස්සප්පභෙදස්ස පාදකභාවෙන සමාපජ්ජියමානා චතුවීසතිකොටිසතසහස්සසඞ්ඛ්‍යා දෙවසිකං සත්ථු වළඤ්ජනකසමාපත්තියො වුච්චන්ති, ස්වායං බුද්ධානං විපස්සනාචාරො **පරමත්ථමඤ්ජූසායං** විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං (විසුද්ධි. ටී. 1.216) උද්දෙසතො දස්සිතො. අත්ථිකෙහි තතො ගහෙතබ්බො, ඉධ පන සාවකානං විපස්සනා අධිප්පෙතා.

ආසවානං ඛයඤාණායාති ආසවානං ඛෙපනතො සමුච්ඡින්දනතො ආසවක්ඛයො, අරියමග්ගො, තත්ථ ඤාණං ආසවානං ඛයඤාණං, තදත්ථං තෙනාහ **''ආසවානං ඛයඤාණනිබ්බත්තනත්ථායා''**ති. ආසවා එත්ථ ඛීයන්තීති **ආසවානං ඛයො** නිබ්බානං. ඛෙපෙති පාපධම්මෙති **ඛයො,** මග්ගො. සො පන පාපක්ඛයො ආසවක්ඛයෙන විනා

නත්ථීති ‘‘ඛයෙ ඤාණ’’න්ති එත්ථ ඛයග්ගහණෙන ආසවක්ඛයො වුත්තොති ආහ **‘‘ඛයෙ ඤාණ’’**න්තිආදි. සමිතපාපො සමණොති කත්වා ආසවානං ඛීණත්තා සමණො නාම හොතීති ආහ **‘‘ආසවානං ඛයා සමණො හොතීති එත්ථ ඵල’’**න්ති. ආසවවඞ්ඪියා සඞ්ඛාරෙ වඩ්ඪෙන්තො විසඞ්ඛාරතො සුවිදූරවිදූරොති ‘‘ආරා සො ආසවක්ඛයා’’ති එත්ථ ආසවක්ඛයපදං විසඞ්ඛාරාධිවචනන්ති ආහ **‘‘ආසවක්ඛයාති එත්ථ නිබ්බානං වුත්ත’’**න්ති. **භඞ්ගොති** ආසවානං ඛණනිරොධො ‘‘ආසවානං ඛයො’’ති වුත්තොති යොජනා.

‘‘ඉදං දුක්ඛ’’න්ති දුක්ඛස්ස අරියසච්චස්ස තදා භික්ඛුනො පච්චක්ඛතො ගහිතභාවදස්සනං. **‘‘එත්තකං දුක්ඛ’’**න්ති තස්ස පරිච්ඡිජ්ජ ගහිතභාවදස්සනං. **‘‘න ඉතො භියොයා’’**ති තස්ස අනවසෙසෙත්වා ගහිතභාවදස්සනං. තෙනාහ **‘‘සබ්බම්පි දුක්ඛසච්ච’’**න්තිආදි. **සරසලක්ඛණපටිවෙධෙනාති** සභාවසඞ්ඛාතස්ස ලක්ඛණස්ස අසම්මොහතො පටිවිජ්ඣනෙන, අසම්මොහපටිවෙධොති ච. යථා තස්මිං ඤාණෙ පවත්තෙ පච්ඡා දුක්ඛසච්චස්ස සරූපාදිපරිච්ඡෙදෙ සම්මොහො න හොති, තථා පවත්ති, තෙනාහ **‘‘යථාභූතං පජානාතී’’**ති. දුක්ඛං සමුදෙති එතස්මාති දුක්ඛසමුදයො, තණ්හාති ආහ **‘‘තස්ස චා’’**තිආදි. **යං ඨානං පත්වාති** යං නිබ්බානං මග්ගස්ස ආරම්මණපච්චයට්ඨෙන කාරණභූතං ආගම්ම, ‘‘පත්වා’’ති ච තදුභයවතො පුග්ගලස්ස පත්ති තදුභයස්ස පත්ති වියාති කත්වා වුත්තං. **පත්වාති** වා පාපුණනහෙතු. **අප්පවත්තීති** අප්පවත්තිනිමිත්තං, තෙ වා නප්පවත්තන්ති එත්ථාති **අප්පවත්ති,** නිබ්බානං. **තස්සාති** දුක්ඛනිරොධස්ස. **සම්පාපකන්ති** සච්ඡිකරණවසෙන සම්මදෙව පාපකං.

කිලෙසවසෙනාති ආසවසඞ්ඛාතකිලෙසවසෙන. යස්මා ආසවානං දුක්ඛසච්චපරියායො තප්පරියාපන්නත්තා, සෙසසච්චානඤ්ච තංසමුදයාදිපරියායො අත්ථි, තස්මා වුත්තං **‘‘පරියායතො’’**ති. දස්සෙන්තො සච්චානීති යොජනා. ආසවානංයෙව චෙත්ථ ගහණං ‘‘ආසවානං ඛයඤාණායා’’ති ආරද්ධත්තා. තථා හි ‘‘කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චතී’’තිආදිනා (දී. නි. 1.248; ම. නි. 1.433; ම. නි. 3.19) ආසවවිමුත්තිසීසෙනෙව සබ්බකිලෙසවිමුත්ති වුත්තා. ‘‘ඉදං දුක්ඛන්ති යථාභූතං පජානාතී’’තිආදිනා මිස්සකමග්ගො ඉධ කථිතොති **‘‘සහ විපස්සනාය කොටිප්පත්තං මග්ගං කථෙසී’’**ති වුත්තං. **‘‘ජානතො පස්සතො’’**ති ඉමිනා පරිඤ්ඤාසච්ඡිකිරියාභාවනාභිසමයා වුත්තා. ‘‘විමුච්චතී’’ති ඉමිනා පහානාභිසමයො වුත්තොති ආහ **‘‘ඉමිනා මග්ගක්ඛණං දස්සෙතී’’**ති. **‘‘ජානතො පස්සතො’’**ති වා හෙතුනිද්දෙසොයං. ජානනහෙතු දස්සනහෙතු කාමාසවාපි චිත්තං විමුච්චතීති යොජනා. ධම්මානඤ්හි සමානකාලිකානම්පි පච්චයප්පච්චයුප්පන්නතා සහජාතකොටියා ලබ්භතීති. භවාසවග්ගහණෙන චෙත්ථ භවරාගස්ස විය භවදිට්ඨියාපි සමවරොධොති දිට්ඨාසවස්සාපි සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **ඛීණා ජාතීතිආදීහි** පදෙහි. **තස්සාති** පච්චවෙක්ඛණාඤාණස්ස. **භූමින්ති** පවත්තිට්ඨානං.

යෙනාධිප්පායෙන ‘‘කතමා පනස්සා’’තිආදිනා චොදනා කතා, තං විවරන්තො **‘‘න තාවස්සා’’**තිආදිමාහ . තත්ථ **න තාවස්ස අතීතා ජාති ඛීණා** මග්ගභාවනායාති අධිප්පායො. තත්ථ කාරණමාහ **‘‘පුබ්බෙව ඛීණත්තා’’**ති. න අනාගතා අස්ස ජාති ඛීණාති යොජනා. **න අනාගතාති** ච අනාගතභාවසාමඤ්ඤං ගහෙත්වා ලෙසෙන චොදෙති, තෙනාහ **‘‘අනාගතෙ වායාමාභාවතො’’**ති. අනාගතවිසෙසො පනෙත්ථ අධිප්පෙතො, තස්ස ච ඛෙපනෙ වායාමොපි ලබ්භතෙව, තෙනාහ **‘‘යා පන මග්ගස්සා’’**තිආදි. **එකචතුපඤ්චවොකාරභවෙසූති** භවත්තයග්ගහණං වුත්තනයෙන අනවසෙසතො ජාතියා ඛීණභාවදස්සනත්ථං. **තන්ති** යථාවුත්තං ජාතිං. **සොති** ඛීණාසවො භික්ඛු.

බ්‍රහ්මචරියවාසො නාම උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස නිබ්බත්තනං එවාති ආහ **‘‘පරිවුත්ථ’’**න්ති. සම්මාදිට්ඨියා චතූසු සච්චෙසු පරිඤ්ඤාදිකිච්චසාධනවසෙන පවත්තමානාය සම්මාසඞ්කප්පාදීනම්පි දුක්ඛසච්චෙ පරිඤ්ඤාභිසමයානුගුණා පවත්ති, ඉතරසච්චෙසු ච නෙසං පහානාභිසමයාදිපවත්ති පාකටා එව, තෙන වුත්තං **‘‘චතූසු සච්චෙසු චතූහි මග්ගෙහි පරිඤ්ඤාපහානසච්ඡිකිරියාභාවනාවසෙනා’’**ති. දුක්ඛනිරොධමග්ගෙසු පරිඤ්ඤාසච්ඡිකිරියාභාවනා යාවදෙව සමුදයප්පහානත්ථායාති ආහ **‘‘තෙන තෙන මග්ගෙන පහාතබ්බකිලෙසා පහීනා’’**ති. **ඉත්ථත්තායාති** ඉමෙ පකාරා ඉත්ථං, තබ්භාවො ඉත්ථත්තං, තදත්ථන්ති වුත්තං හොති. තෙ පන පකාරා අරියමග්ගබ්‍යාපාරභූතා පරිඤ්ඤාදයො ඉධාධිප්පෙතාති ආහ **‘‘එවං සොළසකිච්චභාවායා’’**ති. තෙ හි මග්ගං පච්චවෙක්ඛතො මග්ගානුභාවෙන පාකටා හුත්වා උපට්ඨහන්ති, පරිඤ්ඤාදීසු ච පහානමෙව පධානං තදත්ථත්තා ඉතරෙසන්ති ආහ **‘‘කිලෙසක්ඛයභාවාය වා’’**ති. පහීනකිලෙසපච්චවෙක්ඛණවසෙන වා එවං වුත්තං. දුතියවිකප්පෙ **ඉත්ථත්තායාති** නිස්සක්කෙ සම්පදානවචනන්ති ආහ **‘‘ඉත්ථභාවතො’’**ති. **අපරන්ති** අනාගතං. **ඉමෙ පන** චරිමකත්තභාවසඞ්ඛාතා **පඤ්චක්ඛන්ධා පරිඤ්ඤාතා තිට්ඨන්ති,** එතෙන තෙසං අප්පතිට්ඨතං දස්සෙති. අපරිඤ්ඤාමූලිකා හි පතිට්ඨා. යථාහ ‘‘කබළීකාරෙ චෙ භික්ඛවෙ ආහාරෙ අත්ථි රාගො අත්ථි නන්දී අත්ථි තණ්හා, පතිට්ඨිතං තත්ථ විඤ්ඤාණං විරූළ්හ’’න්තිආදි. (සං. නි. 2.64; කථා. 296; මහානි. 7) තෙනෙවාහ **‘‘ඡින්නමූලකා රුක්ඛා වියා’’**තිආදි.

249. **පබ්බතමත්ථකෙති** පබ්බතසිඛරෙ. තඤ්හි යෙභුය්‍යෙන සඞ්ඛිත්තං සඞ්කුචිතං හොතීති පාළියං ‘‘පබ්බතසඞ්ඛෙපෙ’’ති වුත්තං. පබ්බතපරියාපන්නො වා පදෙසො **පබ්බතසඞ්ඛෙපො** . **අනාවිලොති** අකාලුසියො, සා චස්ස අනාවිලතා කද්දමාභාවෙන හොතීති ආහ **‘‘නික්කද්දමො’’**ති. **සිප්පියොති** සුත්තියො. **සම්බුකාති** සඞ්ඛලිකා. **ඨිතාසුපි නිසින්නාසුපි** ගාවීසු. **විජ්ජමානාසූති** ලබ්භමානාසු, ඉතරා ඨිතාපි නිසින්නාපි ‘‘චරන්තී’’ති වුච්චන්ති සහචරණනයෙන. **තිට්ඨන්තමෙව,** න පන කදාචිපි චරන්තං. **ද්වයන්ති** සිප්පිසම්බුකං, මච්ඡගුම්බන්ති ඉදං උභයං.

තිට්ඨන්තන්ති වුත්තං චරන්තං පීති අධිප්පායො. **''ඉතරඤ්ච ද්වය''**න්ති ච යථාවුත්තමෙව සිප්පිසම්බුකාදිද්වයං වදති. තඤ්හි චරතීති. කිං වා ඉමාය සහචරියාය, යථාලාභග්ගහණං පනෙත්ථ දට්ඨබ්බං. සක්ඛරකථලස්ස හි වසෙන තිට්ඨන්තන්ති. සිප්පිසම්බුකස්ස මච්ඡගුම්බස්ස ච වසෙන තිට්ඨන්තම්පි චරන්තං පීති යොජනා කාතබ්බා.

තෙසං දසන්නං ඤාණානං. **තත්ථාති** තස්මිං ආරම්මණවිභාගෙ, තෙසු වා ඤාණෙසු. භූමිභෙදතො, කාලභෙදතො, සන්තානභෙදතො චාති **සත්තවිධාරම්මණං විපස්සනාඤාණං. ''රූපායතනමත්තමෙවා''**ති ඉදං තස්ස ඤාණස්ස අභිනිම්මියමානෙ මනොමයෙ කායෙ රූපායතනමෙවාරබ්භ පවත්තනතො වුත්තං, න තත්ථ ගන්ධායතං ආදීනං අභාවතො. න හි රූපකලාපො ගන්ධායතං ආදිරහිතො අත්ථි. පරිනිප්ඵන්නමෙව නිම්මිතරූපං, තෙනාහ **''පරිත්තපච්චුප්පන්නබහිද්ධාරම්මණ''**න්ති. ආසවක්ඛයඤාණං නිබ්බානාරම්මණමෙව සමානං පරිත්තත්තිකවසෙන අප්පමාණාරම්මණං, අජ්ඣත්තත්තිකවසෙන බහිද්ධාරම්මණං, අතීතත්තිකවසෙන නවත්තබ්බාරම්මණඤ්ච හොතීති ආහ **''අප්පමාණබහිද්ධානවත්තබ්බාරම්මණ''**න්ති. කූටො විය කූටාගාරස්ස භගවතො දෙසනාය අරහත්තං උත්තමඞ්ගභූතන්ති ආහ **''අරහත්තනිකූටෙනා''**ති. **දෙසනං නිට්ඨාපෙසීති** තිත්ථකරමතහරවිභාවිනිං නානාවිධකුහනලපනාදිමිච්ඡාජීවවිද්ධංසිනිං තිවිධසීලාලඞ්කතං පරමසල්ලෙඛපටිපත්තිදීපනිං ඣානාභිඤ්ඤාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මවිභූසිතං චුද්දසවිධමහාසාමඤ්ඤඵලපටිමණ්ඩිතං අනඤ්ඤසාධාරණං දෙසනං නිට්ඨාපෙසි.

අජාතසත්තුඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා

250. **ආදිමජ්ඣපරියොසානන්ති** ආදිඤ්ච මජ්ඣඤ්ච පරියොසානඤ්ච. **සක්කච්චං** සගාරවං. **ආරද්ධං** ධම්මසඞ්ගාහකෙහි.

අභික්කන්තා විගතාති අත්ථොති ආහ **''ඛයෙ දිස්සතී''**ති. තථා හි ''නික්ඛන්තො පඨමො යාමො''ති උපරි වුත්තං. **අභික්කන්තතරොති** අතිවිය කන්තතරො මනොරමො, තාදිසො ච සුන්දරො භද්දකො නාම හොතීති ආහ **''සුන්දරෙ දිස්සතී''**ති. **කොති** දෙවනාගයක්ඛගන්ධබ්බාදීසු කො කතමො. **මෙති** මම. **පාදානීති** පාදෙ. **ඉද්ධියාති** ඉමාය එවරූපාය දෙවිද්ධියා. **යසසාති** ඉමිනා එදිසෙන පරිවාරෙන, පරිජනෙන ච. **ජලන්ති** විජ්ජොතමානො. **අභික්කන්තෙනාති** අතිවිය කන්තෙන කමනීයෙන අභිරූපෙන. **වණ්ණෙනාති** ඡවිවණ්ණෙන සරීරවණ්ණනිභාය . **සබ්බා ඔභාසයං දිසාති** දසපි දිසා පභාසෙන්තො චන්දො විය, සූරියො විය ච එකොභාසං එකාලොකං කරොන්තොති ගාථාය අත්ථො. **අභිරූපෙති** උළාරරූපෙ සම්පන්නරූපෙ.

''චොරො චොරො, සප්පො සප්පො''තිආදීසු **භයෙ ආමෙඩිතං,** ''විජ්ඣ විජ්ඣ, පහර පහරා''තිආදීසු **කොධෙ,** ''සාධු සාධූතිආදීසු (ම. නි. 1.327; සං. නි. 2.127; 3.35; 5.1005) **පසංසායං,** ''ගච්ඡ ගච්ඡ, ලුනාහි ලුනාහී''තිආදීසු **තුරිතෙ,** ''ආගච්ඡ ආගච්ඡා''තිආදීසු **කොතූහලෙ,** ''බුද්ධො බුද්ධොති චින්තෙන්තො''තිආදීසු (බු. වං. 44) **අච්ඡරෙ** , ''අභික්කමථායස්මන්තො අභික්කමථායස්මන්තො''තිආදීසු (දී. නි. 3.20; අ. නි. 9.11) **හාසෙ,** ''කහං එකපුත්තක කහං එකපුත්තකා''තිආදීසු (සං. නි. 2.63) **සොකෙ,** ''අහො සුඛං අහො සුඛ''න්තිආදීසු (උදා. 20; දී. නි. 3.305; චූළව. 332) **පසාදෙ. ච**-සද්දො අවුත්තසමුච්චයත්ථො, තෙන ගරහාඅසම්මානාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. තත්ථ ''පාපො පාපො''තිආදීසු **ගරහායං,** ''අභිරූපක අභිරූපකා''තිආදීසු **අසම්මානෙ** දට්ඨබ්බං.

නයිදං ආමෙඩිතවසෙන ද්වික්ඛත්තුං වුත්තං, අථ ඛො අත්ථද්වයවසෙනාති දස්සෙන්තො **''අථ වා''**තිආදිමාහ ''අභික්කන්ත''න්ති වචනං අපෙක්ඛිත්වා නපුංසකලිඞ්ගවසෙන වුත්තං. තං පන භගවතො වචනං ධම්මස්ස දෙසනාති කත්වා තථා වුත්තං. අත්ථමත්තදස්සනං වා එතං, තස්මා අත්ථවසෙනෙත්ථ ලිඞ්ගවිභත්තිපරිණාමො වෙදිතබ්බො. දුතියපදෙපි එසෙව නයො. **දොසනාසනතොති** රාගාදිකිලෙසවිධමනතො. **ගුණාධිගමනතොති** සීලාදිගුණානං සම්පාදනතො. යෙ ගුණෙ දෙසනා අධිගමෙති, තෙසු පධානභූතා දස්සෙතබ්බාති තෙ පධානභූතෙ තාව දස්සෙතුං **''සද්ධාජනනතො පඤ්ඤාජනනතො''**ති වුත්තං. සද්ධාපමුඛා හි ලොකියා ගුණා පඤ්ඤාපමුඛා ලොකුත්තරා. සීලාදිඅත්ථසම්පත්තියා **සාත්ථතො.** සභාවනිරුත්තිසම්පත්තියා **සබ්‍යඤ්ජනතො. සුවිඤ්ඤෙය්‍යසද්දපයොගතාය උත්තානපදතො.** සණ්හසුඛුමභාවෙන දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යත්ථතාය **ගම්භීරත්ථතො.** සිනිද්ධමුදුමධුරසද්දපයොගතාය **කණ්ණසුඛතො.** විපුලවිසුද්ධපෙමනීයත්ථතාය **හදයඞ්ගමතො.** මානාතිමානවිධමනෙන **අනත්තුක්කංසනතො.** ථම්භසාරම්භනිම්මද්දනෙන **අපරවම්භනතො.** හිතාධිප්පායප්පවත්තියා, පරෙසං රාගපරිළාහාදිවූපසමනෙන ච **කරුණාසීතලතො.** කිලෙසන්ධකාරවිධමනෙන **පඤ්ඤාවදාතතො.** කරවීකරුතමඤ්ජුතාය **ආපාථරමණීයතො.** පුබ්බාපරාවිරුද්ධසුවිසුද්ධතාය **විමද්දක්ඛමතො.** ආපාථරමණීයතාය එව **සුය්‍යමානසුඛතො.** විමද්දක්ඛමතාය, හිතජ්ඣාසයප්පවත්තිතාය ච **වීමංසියමානහිතතො. එවමාදීහීති ආදි**-සද්දෙන සංසාරචක්කනිවත්තනතො සද්ධම්මචක්කප්පවත්තනතො, මිච්ඡාවාදවිද්ධංසනතො සම්මාවාදපතිට්ඨාපනතො, අකුසලමූලසමුද්ධරණතො කුසලමූලසංරොපනතො, අපායද්වාරපිධානතො සග්ගමග්ගද්වාරවිවරණතො, පරියුට්ඨානවූපසමනතො අනුසයසමුග්ඝාටනතොති එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

අධොමුඛට්ඨපිතන්ති කෙනචි අධොමුඛං ඨපිතං. **හෙට්ඨාමුඛජාතන්ති** සභාවෙනෙව හෙට්ඨාමුඛං ජාතං. **උග්ඝාටෙය්‍යාති** විවටං කරෙය්‍ය. **හත්ථෙ ගහෙත්වා** “පුරත්ථාභිමුඛො, උත්තරාභිමුඛො වා ගච්ඡා”තිආදීනි අවත්වා හත්ථෙ ගහෙත්වා නිස්සන්දෙහං කත්වා. “එස මග්ගො, එවං ගච්ඡා”ති දස්සෙය්‍ය. **කාළපක්ඛචාතුද්දසීති** කාළපක්ඛෙ චාතුද්දසී. **නික්කුජ්ජිතං** ආධෙය්‍යස්ස අනාධාරභූතං භාජනං ආධාරභාවාපාදනවසෙන **උක්කුජ්ජෙය්‍ය.** අඤ්ඤාණස්ස අභිමුඛත්තා හෙට්ඨාමුඛජාතතාය **සද්ධම්මවිමුඛං** අධොමුඛට්ඨපිතතාය **අසද්ධම්මෙ පතිතන්ති** එවං පදද්වයං යථාරහං යොජෙතබ්බං, න යථාසඞ්ඛ්‍යං. කාමං කාමච්ඡන්දාදයො පටිච්ඡාදකා නීවරණභාවතො, මිච්ඡාදිට්ඨි පන සවිසෙසං පටිච්ඡාදිකා සත්තෙ මිච්ඡාභිනිවෙසනවසෙනාති ආහ **“මිච්ඡාදිට්ඨිගහනපටිච්ඡන්න”**න්ති. තෙනාහ භගවා “මිච්ඡාදිට්ඨිපරමාහං භික්ඛවෙ වජ්ජං වදාමී”ති. සබ්බො අපායගාමිමග්ගො **කුම්මග්ගො** කුච්ඡිතො මග්ගොති කත්වා. සම්මාදිට්ඨිආදීනං උජුපටිපක්ඛතාය මිච්ඡාදිට්ඨිආදයො අට්ඨ මිච්ඡත්තධම්මා මිච්ඡාමග්ගා. තෙනෙව හි තදුභයපටිපක්ඛතං සන්ධාය **“සග්ගමොක්ඛමග්ගං ආවිකරොන්තෙනා”**ති වුත්තං. සප්පිආදිසන්නිස්සයො පදීපො න තථා උජ්ජලො, යථා තෙලසන්නිස්සයොති **තෙලපජ්ජොත**-ග්ගහණං. **එතෙහි පරියායෙහීති** එතෙහි නික්කුජ්ජිතුක්කුජ්ජනපටිච්ඡන්නවිවරණාදිඋපමොපමිතබ්බප්පකාරෙහි, එතෙහි වා යථාවුත්තෙහි නානාවිධකුහනලපනාදිමිච්ඡාජීවවිවිධමනාදිවිභාවනපරියායෙහි. තෙනාහ **“අනෙකපරියායෙන ධම්මො පකාසිතො”**ති.

පසන්නකාරන්ති පසන්නෙහි කාතබ්බං සක්කාරං. **සරණන්ති** පටිසරණං, තෙනාහ **“පරායණ”**න්ති. පරායණභාවො ච අනත්ථනිසෙධනෙන, අත්ථසම්පටිපාදනෙන ච හොතීති ආහ **“අසස්ස තාතා, හිතස්ස ච විධාතා”**ති. **අසස්සාති** දුක්ඛතොති වදන්ති, පාපතොති පන අත්ථො යුත්තො, නිස්සක්කෙ චෙතං සාමිවචනං. එත්ථ ච නායං **ගමු**-සද්දො නී-සද්දාදයො විය ද්විකම්මකො, තස්මා යථා “අජං ගාමං නෙතී”ති වුච්චති, එවං “භගවන්තං සරණං ගච්ඡාමී”ති වත්තුං න සක්කා, “සරණන්ති ගච්ඡාමී”ති පන වත්තබ්බං. ඉති-සද්දො චෙත්ථ ලුත්තනිද්දිට්ඨො. තස්ස චායමත්ථො. ගමනඤ්ච තදධිප්පායෙන භජනං ජානනං වාති දස්සෙන්තො **“ඉමිනා අධිප්පායෙනා”**තිආදිමාහ. තත්ථ **“භජාමී”**තිආදීසු පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමං පච්ඡිමං අත්ථවචනං, **භජනං** වා සරණාධිප්පායෙන උපසඞ්කමනං, **සෙවනං** සන්තිකාවචරතා, **පයිරුපාසනං** වත්තපටිවත්තකරණෙන උපට්ඨානන්ති එවං සබ්බථාපි අනඤ්ඤසරණතංයෙව දීපෙති. **“ගච්ඡාමී”**ති පදස්ස බුජ්ඣාමීති අයමත්ථො කථං ලබ්භතීති ආහ **“යෙසඤ්හී”**තිආදි.

“අධිගතමග්ගෙ සච්ඡිකතනිරොධෙ”ති පදද්වයෙනාපි ඵලට්ඨා එව දස්සිතා, න මග්ගට්ඨාති තෙ දස්සෙන්තො **“යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජමානෙ චා”**තිආදිමාහ. නනු ච කල්‍යාණපුථුජ්ජනොපි “යථානුසිට්ඨං පටිපජ්ජතී”ති වුච්චතීති? කිඤ්චාපි වුච්චති, නිප්පරියායෙන පන මග්ගට්ඨා එව තථා වත්තබ්බා, න ඉතරො නියාමොක්කමනාභාවතො. තථා හි තෙ එව වුත්තා **“අපායෙසු අපතමානෙ ධාරෙතී”**ති. සම්මත්තනියාමොක්කමනෙන හි අපායවිනිමුත්තසම්භවො . **අක්ඛායතීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා, තෙන “යාවතා භික්ඛවෙ ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගං අක්ඛායතී”ති (ඉතිවු. 90; අ. නි. 4.34) සුත්තපදං සඞ්ගණ්හාති, **“විත්ථාරො”**ති වා ඉමිනා. එත්ථ ච **අරියමග්ගො** නිය්‍යානිකතාය, **නිබ්බානං** තස්ස තදත්ථසිද්ධිහෙතුතායාති උභයමෙව නිප්පරියායෙන “ධම්මො”ති වුත්තො. නිබ්බානඤ්හි ආරම්මණපච්චයභූතං ලභිත්වා අරියමග්ගස්ස තදත්ථසිද්ධි. තථාපි යස්මා අරියඵලානං “තාය සද්ධාය අවූපසන්තායා”තිආදි වචනතො මග්ගෙන සමුච්ඡින්නානං කිලෙසානං පටිපස්සද්ධිප්පහානකිච්චතාය, නිය්‍යානානුගුණතාය, නිය්‍යානපරියොසානතාය ච, පරියත්තිධම්මස්ස පන “නිය්‍යානධම්මස්ස සමධිගමනහෙතුතායා”ති ඉමිනා පරියායෙන වුත්තනයෙන ධම්මභාවො ලබ්භති එව. ස්වායමත්ථො පාඨාරුළ්හො එවාති දස්සෙන්තො **“න කෙවල”**න්තිආදිමාහ.

“කාමරාගො භවරාගො”ති එවමාදි භෙදො සබ්බොපි රාගො විරජ්ජති එතෙනාති **රාගවිරාගොති මග්ගො කථිතො.** එජාසඞ්ඛාතාය තණ්හාය, අන්තොනිජ්ඣානලක්ඛණස්ස සොකස්ස ච තදුප්පත්තියං සබ්බසො පරික්ඛීණත්තා **අනෙජං අසොකන්ති ඵලං කථිතං. අප්පටිකූලන්ති** අවිරොධදීපනතො කෙනචි අවිරුද්ධං, ඉට්ඨං පණීතන්ති වා අත්ථො. පගුණරූපෙන පවත්තිතත්තා, පකට්ඨගුණවිභාවනතො වා **පගුණං.** යථාහ “විහිංසසඤ්ඤී පගුණං න භාසිං, ධම්මං පණීතං මනුජෙසු බ්‍රහ්මෙ”ති. (ම. නි. 1.283; ම. නි. 2.339; මහාව. 9) සබ්බධම්මක්ඛන්ධා කථිතාති යොජනා.

දිට්ඨිසීලසඞ්ඝාතෙනාති “යායං දිට්ඨි අරියා නිය්‍යානිකා නිය්‍යාති තක්කරස්ස සම්මා දුක්ඛක්ඛයාය, තථාරූපාය දිට්ඨියා දිට්ඨිසාමඤ්ඤගතො විහරතී”ති (දී. නි. 3.324; ම. නි. 4.92; 3.54) එවං වුත්තාය දිට්ඨියා, “යානි තානි සීලානි අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි භුජිස්සානි විඤ්ඤුප්පසත්ථානි අපරාමට්ඨානි සමාධිසංවත්තනිකානි , තථාරූපෙහි සීලෙහි සීලසාමඤ්ඤගතො විහරතී”ති (දී. නි. 3.323; ම. නි. 1.492; 3.54; අ. නි. 6.11; පරි. 274) එවං වුත්තානං සීලානඤ්ච සංහතභාවෙන, දිට්ඨිසීලසාමඤ්ඤෙනාති අත්ථො. **සංහතොති** ඝටිතො, සමෙතොති අත්ථො. අරියපුග්ගලා හි යත්ථ කත්ථචි දූරෙ ඨිතාපි අත්තනො ගුණසාමග්ගියා සංහතා එව . **අට්ඨ ච පුග්ගලධම්මදසා තෙති** තෙ පුරිසයුගවසෙන චත්තාරොපි පුග්ගලවසෙන අට්ඨෙව අරියධම්මස්ස පච්චක්ඛදස්සාවිතාය ධම්මදසා. තීණි වත්ථූනි “සරණ”න්ති ගමනෙන, තික්ඛත්තුං ගමනෙන ච **තීණි සරණගමනානි. පටිවෙදෙසීති** අත්තනො හදයගතං වාචාය පවෙදෙසි.

සරණගමනකථාවණ්ණනා

සරණගමනස්ස විසයප්පභෙදඵලසංකිලෙසභෙදානං විය කත්තු ච විභාවනා තත්ථ කොසල්ලාය හොතීති **''සරණගමනෙසු කොසල්ලත්ථං සරණං...පෙ.... වෙදිතබ්බො''**ති වුත්තං තෙන විනා සරණගමනස්සෙව අසම්භවතො. කස්මා පනෙත්ථ වොදානං න ගහිතං, නනු වොදානවිභාවනාපි තත්ථ කොසල්ලාවහාති? සච්චමෙතං, තං පන සංකිලෙසග්ගහණෙනෙව අත්ථතො දීපිතං හොතීති න ගහිතං. යානි හි නෙසං සංකිලෙසකාරණානි අඤ්ඤාණාදීනි, තෙසං සබ්බෙන සබ්බං අනුප්පන්නානං අනුප්පාදනෙන, උප්පන්නානඤ්ච පහානෙන වොදානං හොතීති. හිංසත්ථස්ස සර-සද්දස්ස වසෙනෙතං පදං දට්ඨබ්බන්ති ''හිංසතීති සරණ''න්ති වත්වා තං පන හිංසනං කෙසං කථං කස්ස වාති චොදනං සොධෙන්තො **''සරණගතාන''**න්තිආදිමාහ. තත්ථ **භයන්ති** වට්ටභයං. **සන්තාසන්ති** චිත්තුත්‍රාසං තෙනෙව චෙතසිකදුක්ඛස්ස ගහිතත්තා. **දුක්ඛන්ති** කායිකදුක්ඛං. **දුග්ගතිපරිකිලෙසන්ති** දුග්ගතිපරියාපන්නං සබ්බම්පි දුක්ඛං, තයිදං සබ්බං පරතො ඵලකථායං ආවිභවිස්සති. **එතන්ති** ''සරණ''න්ති පදං.

එවං අවිසෙසතො සරණ-සද්දස්ස අත්ථං දස්සෙත්වා ඉදානි විසෙසතො දස්සෙතුං **''අථ වා''**තිආදි වුත්තං. **හිතෙ පවත්තනෙනාති** ''සම්පන්නසීලා භික්ඛවෙ විහරථා''තිආදිනා (ම. නි. 1.64, 69) අත්ථෙ නියොජනෙන. **අහිතා ච නිවත්තනෙනාති.** ''පාණාතිපාතස්ස ඛො පාපකො විපාකො, පාපකං අභිසම්පරාය''න්තිආදිනා ආදීනවදස්සනාදිමුඛෙන අනත්ථතො නිවත්තනෙන. **භයං හිංසතීති** හිතාහිතෙසු අප්පවත්තිපවත්තිහෙතුකං බ්‍යසනං අප්පවත්තිකරණෙන විනාසෙති. භවකන්තාරා උත්තාරණෙන මග්ගසඞ්ඛාතො ධම්මො, ඉතරො අස්සාසදානෙන සත්තානං භයං හිංසතීති යොජනා. **කාරානන්ති** දානවසෙන පූජාවසෙන ච උපනීතානං සක්කාරානං. විපුලඵලපටිලාභකරණෙන සත්තානං භයං හිංසතීති යොජනා, අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යභාවතොති අධිප්පායො. **ඉමිනාපි පරියායෙනාති** ඉමිනාපි විභජිත්වා වුත්තෙන කාරණෙන.

''සම්මාසම්බුද්ධො භගවා, ස්වාක්ඛාතො ධම්මො, සුප්පටිපන්නො සඞ්ඝො''ති එවං පවත්තො තත්ථ රතනත්තයෙ පසාදො තප්පසාදො, තදෙව රතනත්තයං ගරු එතස්සාති තග්ගරු තබ්භාවො තග්ගරුතා, තප්පසාදො ච තග්ගරුතා ච තප්පසාදතග්ගරුතා, තාහි **තප්පසාදතග්ගරුතාහි.** විධූතදිට්ඨිවිචිකිච්ඡාසම්මොහඅස්සද්ධියාදිතාය **විහතකිලෙසො.** තදෙව රතනත්තයං පරායණං පරාගති තාණං ලෙණන්ති එවං පවත්තියා **තප්පරායණතාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො සරණගමනං** සරණං ගච්ඡති එතෙනාති. **තංසමඞ්ගීති** තෙන යථාවුත්තචිත්තුප්පාදෙන සමන්නාගතො. **එවං උපෙතීති** භජති සෙවති පයිරුපාසති, එවං වා ජානාති බුජ්ඣතීති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. එත්ථ ච **පසාද**-ග්ගහණෙන ලොකියසරණගමනමාහ. තඤ්හි පසාදප්පධානං. **ගරුතා**ගහණෙන ලොකුත්තරං. අරියා හි රතනත්තයං ගුණාභිඤ්ඤතාය පාසාණච්ඡත්තං විය ගරුං කත්වා පස්සන්ති. තස්මා තප්පසාදෙන වික්ඛම්භනවසෙන විගතකිලෙසො, තග්ගරුතාය සමුච්ඡෙදවසෙනාති යොජෙතබ්බං අගාරවකරණහෙතූනං සමුච්ඡින්දනතො. තප්පරායණතා පනෙත්ථ තග්ගතිකතාති තාය චතුබ්බිධම්පි වක්ඛමානං සරණගමනං ගහිතන්ති දට්ඨබ්බං. අවිසෙසෙන වා පසාදගරුතා ජොතිතාති **පසාද**ග්ගහණෙන අවෙච්චප්පසාදස්ස ඉතරස්ස ච ගහණං, තථා **ගරුතා**ගහණෙනාති උභයෙනාපි උභයං සරණගමනං යොජෙතබ්බං.

මග්ගක්ඛණෙ ඉජ්ඣතීති යොජනා. **''නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා''**ති එතෙන අත්ථතො චතුසච්චාධිගමො එව ලොකුත්තරසරණගමනන්ති දස්සෙති. තත්ථ හි නිබ්බානධම්මො සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන, මග්ගධම්මො භාවනාභිසමයවසෙන පටිවිජ්ඣියමානොයෙව සරණගමනත්ථං සාධෙති. බුද්ධගුණා පන සාවකගොචරභූතා පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන, තථා අරියසඞ්ඝගුණා, තෙනාහ **''කිච්චතො සකලෙපි රතනත්තයෙ ඉජ්ඣතී''**ති. ඉජ්ඣන්තඤ්ච සහෙව ඉජ්ඣති, න ලොකියං විය පතිපාටියා අසම්මොහපටිවෙධෙන පටිවිද්ධත්තාති අධිප්පායො. යෙ පන වදන්ති ''න සරණගමනං නිබ්බානාරම්මණං හුත්වා පවත්තති. මග්ගස්ස අධිගතත්තා පන අධිගතමෙව හොති එකච්චානං තෙවිජ්ජාදීනං ලොකියවිජ්ජාදයො විය''ති, තෙසං ලොකියමෙව සරණගමනං සියා, න ලොකුත්තරං, තඤ්ච අයුත්තං දුවිධස්සාපි ඉච්ඡිතබ්බත්තා.

තන්ති ලොකියං සරණගමනං. **සද්ධාපටිලාභො** ''සම්මාසම්බුද්ධො භගවා''තිආදිනා. **සද්ධාමූලිකාති** යථාවුත්තසද්ධාපුබ්බඞ්ගමා සම්මාදිට්ඨීති බුද්ධසුබුද්ධතං, ධම්මසුධම්මතං, සඞ්ඝසුප්පටිපත්තිඤ්ච ලොකියාවබොධවසෙනෙව සම්මා ඤායෙන දස්සනතො. **''සද්ධාමූලිකා සම්මාදිට්ඨී''**ති එතෙන සද්ධූපනිස්සයා යථාවුත්තලක්ඛණා පඤ්ඤා ලොකියසරණගමනන්ති දස්සෙති, තෙනාහ **''දිට්ඨිජුකම්මන්ති වුච්චතී''**ති. දිට්ඨි එව අත්තනො පච්චයෙහි උජු කරීයතීති කත්වා දිට්ඨි වා උජු කරීයති එතෙනාති **දිට්ඨිජුකම්මං,** තථා පවත්තො චිත්තුප්පාදො. එවඤ්ච කත්වා ''තප්පරායණතාකාරප්පවත්තො චිත්තුප්පාදො''ති ඉදං වචනං සමත්ථිතං හොති. සද්ධාපුබ්බඞ්ගමසම්මාදිට්ඨිග්ගහණං පන චිත්තුප්පාදස්ස තප්පධානතායාති දට්ඨබ්බං. **''සද්ධාපටිලාභො''**ති ඉමිනා මාතාදීහි උස්සාහිතදාරකාදීනං විය ඤාණවිප්පයුත්තං සරණගමනං දස්සෙති, **''සම්මාදිට්ඨී''**ති ඉමිනා ඤාණසම්පයුත්තං සරණගමනං. **තයිදං** ලොකියං සරණගමනං. අත්තා සන්නියාතීයති අප්පීයති පරිච්චජීයති එතෙනාති **අත්තසන්නියාතනං,** යථාවුත්තං දිට්ඨිජුකම්මං. තං රතනත්තයං පරායණං පටිසරණං එතස්සාති තප්පරායණො, පුග්ගලො, චිත්තුප්පාදො වා. තස්ස භාවො **තප්පරායණතා,** යථාවුත්තං දිට්ඨිජුකම්මමෙව. ''සරණ''න්ති අධිප්පායෙන සිස්සභාවං අන්තෙවාසිකභාවං උපගච්ඡති එතෙනාති **සිස්සභාවූපගමනං.** සරණගමනාධිප්පායෙනෙව පණිපතති එතෙනාති **පණිපාතො.** සබ්බත්ථ යථාවුත්තදිට්ඨිජුකම්මවසෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අත්තපරිච්චජනන්ති සංසාරදුක්ඛනිත්ථරණත්ථං අත්තනො අත්තභාවස්ස පරිච්චජනං. එසෙව නයො සෙසෙසුපි. **බුද්ධාදීනං යෙවාති** අවධාරණං අත්තසන්නියාතනාදීසුපි තත්ථ තත්ථ වත්තබ්බං. එවඤ්හි තදඤ්ඤනිවත්තනං කතං හොති.

එවං අත්තසන්නියාතනාදීනි එකෙන පකාරෙන දස්සෙත්වා ඉදානි අපරෙහිපි පකාරෙහි දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි ආරද්ධං, තෙන පරියායන්තරෙහිපි අත්තසන්නියාතනාදි කතමෙව හොති අත්ථස්ස අභින්නත්තාති දස්සෙති. **ආළවකාදීනන්ති ආදි**-සද්දෙන සාතාගිරහෙමවතාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. නනු චෙතෙ ආළවකාදයො මග්ගෙනෙව ආගතසරණගමනා, කථං තෙසං තප්පරායණතාසරණගමනං වුත්තන්ති? මග්ගෙනාගතසරණගමනෙහිපි. ''සො අහං විචරිස්සාමි…පෙ…. සුධම්මතං'' (සං. නි. 1.246; සු. නි. 194) ''තෙ මයං විචරිස්සාම , ගාමා ගාමං නගා නගං…පෙ…. සුධම්මත''න්ති, (සු. නි. 182) තෙහි තප්පරායණතාකාරස්ස පවෙදිතත්තා තථා වුත්තං.

සො පනෙස ඤාති…පෙ…. වසෙනාති එත්ථ ඤාතිවසෙන, භයවසෙන, ආචරියවසෙන, දක්ඛිණෙය්‍යවසෙනාති පච්චෙකං යොජෙතබ්බං. තත්ථ **ඤාතිවසෙනාති** ඤාතිභාවවසෙන. එවං සෙසෙසුපි. **දක්ඛිණෙය්‍යපණිපාතෙනාති** දක්ඛිණෙය්‍යතාහෙතුකෙන පණිපාතෙන. **ඉතරෙහීති** ඤාතිභාවාදිවසප්පවත්තෙහි තීහි පණිපාතෙහි. ''ඉතරෙහී''තිආදිනා සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විත්ථාරතො දස්සෙතුං **"තස්මා"**තිආදි වුත්තං. **වන්දතීති** පණිපාතස්ස ලක්ඛණවචනං. **එවරූපන්ති** දිට්ඨධම්මිකං සන්ධාය වදති. සම්පරායිකඤ්හි නිය්‍යානිකං වා අනුසාසනිං පච්චාසීසන්තො දක්ඛිණෙය්‍යපණිපාතමෙව කරොතීති අධිප්පායො.

සරණගමනප්පභෙදොති සරණගමනවිභාගො.

අරියමග්ගො එව ලොකුත්තරං සරණගමනන්ති **"චත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි විපාකඵල"**න්ති වුත්තං. **සබ්බදුක්ඛක්ඛයොති** සකලස්ස වට්ටදුක්ඛස්ස අනුප්පාදනිරොධො. **එතන්ති** ''චත්තාරි අරියසච්චානි, සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතී''ති එවං වුත්තං අරියසච්චස්ස දස්සනං.

නිච්චාදිතො අනුපගමනාදිවසෙනාති ''නිච්ච''න්ති අග්ගහණාදිවසෙන. **අට්ඨානන්ති** හෙතුපටික්ඛෙපො. **අනවකාසොති** පච්චයපටික්ඛෙපො. උභයෙනාපි කාරණමෙව පටික්ඛිපති. **යන්ති** යෙන කාරණෙන. **දිට්ඨිසම්පන්නොති** මග්ගදිට්ඨියා සමන්නාගතො සොතාපන්නො. **කඤ්චි සඞ්ඛාරන්ති** චතුභූමකෙසු සඞ්ඛතසඞ්ඛාරෙසු එකසඞ්ඛාරම්පි. **නිච්චතො උපගච්ඡෙය්‍යාති** ''නිච්චො''ති ගණ්හෙය්‍ය. **"සුඛතො උපගච්ඡෙය්‍යා"**ති. ''එකන්තසුඛී අත්තා හොති අරොගො පරං මරණා''ති (දී. නි. 1.76) එවං අත්තදිට්ඨිවසෙන සුඛතො ගාහං සන්ධායෙතං වුත්තං . දිට්ඨිවිප්පයුත්තචිත්තෙන පන අරියසාවකො පරිළාහවූපසමනත්ථං මත්තහත්ථිපරිත්තාසිතො විය චොක්ඛබ්‍රාහ්මණො උක්කාරභූමිං **කඤ්චි සඞ්ඛාරං සුඛතො උපගච්ඡති.** අත්තවාරෙ කසිණාදිපඤ්ඤත්තිසඞ්ගහත්ථං ''සඞ්ඛාර''න්ති අවත්වා **"කඤ්චි ධම්ම"**න්ති වුත්තං. ඉමෙසුපි වාරෙසු චතුභූමකවසෙනෙව පරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො, තෙභූමකවසෙනෙව වා. යං යඤ්හි පුථුජ්ජනො ගාහවසෙන ගණ්හාති, තතො තතො අරියසාවකො ගාහං විනිවෙඨෙති.

"මාතර"න්තිආදීසු ජනිකා **මාතා,** ජනකො **පිතා,** මනුස්සභූතො ඛීණාසවො **අරහාති** අධිප්පෙතො. කිං පන අරියසාවකො අඤ්ඤං ජීවිතා වොරොපෙය්‍යාති? එතම්පි අට්ඨානං, පුථුජ්ජනභාවස්ස පන මහාසාවජ්ජභාවදස්සනත්ථං, අරියසාවකස්ස ච ඵලදස්සනත්ථං එවං වුත්තං. **දුට්ඨචිත්තොති** වධකචිත්තෙන පදුට්ඨචිත්තො. **ලොහිතං උප්පාදෙය්‍යාති** ජීවමානකසරීරෙ ඛුද්දකමක්ඛිකාය පිවනමත්තම්පි ලොහිතං උප්පාදෙය්‍ය. **සඞ්ඝං භින්දෙය්‍යාති** සමානසංවාසකං සමානසීමායං ඨිතං සඞ්ඝං. ''කම්මෙන, උද්දෙසෙන, වොහරන්තො, අනුස්සාවනෙන, සලාකග්ගාහෙනා''ති (පරි. 458) එවං වුත්තෙහි පඤ්චහි කාරණෙහි භින්දෙය්‍ය. **අඤ්ඤං සත්ථාරන්ති** අඤ්ඤං තිත්ථකරං ''අයං මෙ සත්ථා''ති එවං ගණ්හෙය්‍ය, නෙතං ඨානං විජ්ජතීති අත්ථො. **න තෙ ගමිස්සන්ති අපායභූමින්ති** තෙ බුද්ධං සරණං ගතා තංනිමිත්තං අපායං න ගමිස්සන්ති, දෙවකායං පන පරිපූරෙස්සන්තීති අත්ථො.

දසහි ඨානෙහීති දසහි කාරණෙහි. **අධිගණ්හන්තීති** අභිභවන්ති. **වෙලාමසුත්තාදිවසෙනාපීති** එත්ථ කරීසස්ස චතුත්ථභාගප්පමාණානං චතුරාසීතිසහස්සසඞ්ඛ්‍යානං සුවණ්ණපාතිරූපියපාතිකංසපාතීනං යථාක්කමං රූපියසුවණ්ණහිරඤ්ඤපූරානං, සබ්බාලඞ්කාරපටිමණ්ඩිතානං චතුරාසීතියා හත්ථිසහස්සානං, චතුරාසීතියා අස්සසහස්සානං, චතුරාසීතියා රථසහස්සානං, චතුරාසීතියා ධෙනුසහස්සානං, චතුරාසීතියා කඤ්ඤාසහස්සානං, චතුරාසීතියා පල්ලඞ්කසහස්සානං, චතුරාසීතියා වත්ථකොටිසහස්සානං, අපරිමාණස්ස ච ඛජ්ජභොජ්ජාදිභෙදස්ස ආහාරස්ස පරිච්චජනවසෙන සත්තමාසාධිකානි සත්තසංවච්ඡරානි නිරන්තරං පවත්තවෙලාමමහාදානතො එකස්ස සොතාපන්නස්ස දින්නදානං මහප්ඵලතරං, තතො සතං සොතාපන්නානං දින්නදානතො එකස්ස සකදාගාමිනො, තතො එකස්ස අනාගාමිනො, තතො එකස්ස අරහතො, තතො එකස්ස පච්චෙකබුද්ධස්ස, තතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස, තතො බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස දින්නදානං මහප්ඵලතරං, තතො චාතුද්දිසසඞ්ඝං උද්දිස්ස විහාරකරණං, තතො සරණගමනං මහප්ඵලතරන්ති ඉමමත්ථං පකාසෙන්තස්ස වෙලාමසුත්තස්ස (අ. නි. 9.20) වසෙන. වුත්තඤ්හෙතං ''යං ගහපති වෙලාමො බ්‍රාහ්මණො දානං අදාසි මහාදානං, යො චෙකං දිට්ඨිසම්පන්නං භොජෙය්‍ය, ඉදං තතො මහප්ඵලතර''න්තිආදි (අ. නි. 9.20). **වෙලාමසුත්තාදීති ආදිසද්දෙන** අග්ගප්පසාදසුත්තාදීනං (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90) සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

අඤ්ඤාණං වත්ථුත්තයස්ස ගුණානං අජානනං, තත්ථ සම්මොහො. ''බුද්ධො නු ඛො, න නු ඛො''තිආදිනා විචිකිච්ඡා **සංසයො. මිච්ඡාඤාණං** තස්ස ගුණානං අගුණභාවපරිකප්පනෙන විපරීතග්ගාහො. **ආදි**-සද්දෙන අනාදරාගාරවාදීනං සඞ්ගහො. **න මහාජුතිකන්ති** න උජ්ජලං, අපරිසුද්ධං අපරියොදාතන්ති අත්ථො. **න මහාවිප්ඵාරන්ති** අනුළාරං. **සාවජ්ජොති** තණ්හාදිට්ඨාදිවසෙන සදොසො, ලොකියසරණගමනං සික්ඛාසමාදානං විය අග්ගහිතකාලපරිච්ඡෙදං ජීවිතපරියන්තමෙව හොති, තස්මා තස්ස ඛන්ධභෙදෙන භෙදොති ආහ **''අනවජ්ජො කාලකිරියායා''**ති. සොති අනවජ්ජො සරණගමනභෙදො. සතිපි අනවජ්ජත්තෙ ඉට්ඨඵලොපි න හොතීති ආහ **''අඵලො''**ති. කස්මා? **අවිපාකත්තා.** න හි තං අකුසලන්ති.

කො උපාසකොති සරූපපුච්ඡා, කිංලක්ඛණො උපාසකොති වුත්තං හොති. **කස්මාති** හෙතුපුච්ඡා, තෙන කෙන පවත්තිනිමිත්තෙන උපාසක-සද්දො තස්මිං පුග්ගලෙ නිරුළ්හොති දස්සෙති, තෙනාහ **''කස්මා උපාසකොති වුච්චතී''**ති. සද්දස්ස අභිධෙය්‍යො පවත්තිනිමිත්තං තදත්ථස්ස තබ්භාවකාරණං. **කිමස්ස සීලන්ති** කීදිසං අස්ස උපාසකස්ස සීලං, කිත්තකෙන සීලෙනායං සීලසම්පන්නො නාම හොතීති අත්ථො. **කො ආජීවොති** කො අස්ස සම්මාආජීවො, සො පන මිච්ඡාජීවස්ස පරිවජ්ජනෙන හොතීති සොපි විභජීයති. **කා විපත්තීති** කා අස්ස සීලස්ස, ආජීවස්ස වා විපත්ති. අනන්තරස්ස හි විධි වා පටිසෙධො වා. **සම්පත්තීති** එත්ථාපි එසෙව නයො.

යො කොචීති ඛත්තියාදීසු යො කොචි, තෙන සරණගමනං එවං කාරණං, න ජාති ආදිවිසෙසොති දස්සෙති.

උපාසනතොති තෙනෙව සරණගමනෙන, තත්ථ ච සක්කච්චකිරියාය ආදර ගාරවබහුමානාදියොගෙන පයිරුපාසනතො.

වෙරමණියොති වෙරං වුච්චති පාණාතිපාතාදිදුස්සීල්‍යං, තස්ස මණනතො හනනතො විනාසනතො වෙරමණියො, පඤ්ච විරතියො විරතිපධානත්තා තස්ස සීලස්ස, තෙනෙවාහ **''පටිවිරතො හොතී''**ති.

මිච්ඡාවණිජ්ජාති න සම්මාවණිජ්ජා අයුත්තවණිජ්ජා අසාරුප්පවණිජ්ජා. **පහායාති** අකරණෙනෙව පජහිත්වා. **ධම්මෙනාති** ධම්මතො අනපෙතෙන, තෙන අඤ්ඤම්පි අධම්මිකං ජීවිකං පටික්ඛිපති. **සමෙනාති** අවිසමෙන, තෙන කායවිසං ආදිදුච්චරිතං වජ්ජෙත්වා කායසමාදිනා සුචරිතෙන ජීවිකං දස්සෙති. **සත්ථවණිජ්ජාති** ආවුධභණ්ඩං කත්වා වා කාරෙත්වා වා යථාකතං වා පටිලභිත්වා තස්ස වික්කයො. **සත්තවණිජ්ජාති** මනුස්සවික්කයො. **මංසවණිජ්ජාති** සූනකාරාදයො විය මිගසූකරාදිකෙ පොසෙත්වා මංසං සම්පාදෙත්වා වික්කයො. **මජ්ජවණිජ්ජාති** යං කිඤ්චි මජ්ජං යොජෙත්වා තස්ස වික්කයො. **විසවණිජ්ජාති** විසං යොජෙත්වා වා විසං ගහෙත්වා වා තස්ස වික්කයො. තත්ථ සත්ථවණිජ්ජා පරොපරොධනිමිත්තතාය අකරණීයා වුත්තා සත්තවණිජ්ජා අභුජිස්සභාවකරණතො, මංසවණිජ්ජා වධහෙතුතො, මජ්ජවණිජ්ජා පමාදට්ඨානතො.

තස්සෙවාති පඤ්චවෙරමණිලක්ඛණස්ස **සීලස්ස චෙව** පඤ්චමිච්ඡාවණිජ්ජාලක්ඛණස්ස **ආජීවස්ස ච. විපත්තීති** භෙදො, පකොපො ච. **යායාති** යාය පටිපත්තියා. **චණ්ඩාලොති** උපාසකචණ්ඩාලො. **මලන්ති** උපාසකමලං. **පටිකිට්ඨොති** උපාසකනිහීනො. බුද්ධාදීසු කම්මකම්මඵලෙසු ච සද්ධාවිපරියායො අස්සද්ධියං මිච්ඡාධිමොක්ඛො, යථාවුත්තෙන අස්සද්ධියෙන සමන්නාගතො **අස්සද්ධො.** යථාවුත්තසීලවිපත්තිආජීවවිපත්තිවසෙන **දුස්සීලො.** ''ඉමිනා දිට්ඨාදිනා ඉදං නාම මඞ්ගලං හොතී''ති එවං බාලජනපරිකප්පිතකොතූහලසඞ්ඛාතෙන දිට්ඨසුතමුතමඞ්ගලෙන සමන්නාගතො **කොතූහලමඞ්ගලිකො. මඞ්ගලං පච්චෙතීති** දිට්ඨමඞ්ගලාදිභෙදං මඞ්ගලමෙව පත්තියායති. **නො කම්මන්ති** කම්මස්සකතං නො පත්තියායති. **ඉතො ච බහිද්ධාති** ඉතො සබ්බඤ්ඤුබුද්ධසාසනතො බහිද්ධා බාහිරකසමයෙ. **දක්ඛිණෙය්‍යං පරියෙසතීති** දුප්පටිපන්නං දක්ඛිණාරහසඤ්ඤී ගවෙසති. **පුබ්බකාරං කරොතීති** දානමානං ආදිකං කුසලකිරියං පඨමතරං කරොති. එත්ථ ච දක්ඛිණෙය්‍යපරියෙසනපුබ්බකාරෙ එකං කත්වා පඤ්ච ධම්මා වෙදිතබ්බා.

විපත්තියං වුත්තවිපරියායෙන **සම්පත්ති** වෙදිතබ්බා. අයං පන විසෙසො – චතුන්නම්පි පරිසානං රතිජනනට්ඨෙන උපාසකොව රතනං **උපාසකරතනං.** ගුණසොභාකිත්තිසද්දසුගන්ධතාය උපාසකොව පදුමං **උපාසකපදුමං.** තථා **උපාසකපුණ්ඩරීකං.**

ආදිම්හීතිආදිඅත්ථෙ. කොටියන්ති පරියන්තකොටියං. **විහාරග්ගෙනාති** ඔවරකකොට්ඨාසෙන, ''ඉමස්මිං ගබ්භෙ වසන්තානමිදං නාම පනසඵලං පාපුණාති''තිආදිනා තං තංවසනට්ඨානකොට්ඨාසෙනාති අත්ථො. අජ්ජතග්ගන්ති වා අජ්ජදග්ගන්ති වා අජ්ජ ඉච්චෙව අත්ථො.

''පාණෙහි උපෙත''න්ති ඉමිනා තස්ස සරණගමනස්ස ආපාණකොටිකතං දස්සෙන්තො ''යාව මෙ ජීවිතං පවත්තති''තිආදීනි වත්වා පුන ජීවිතෙනාපි තං වත්ථුත්තයං පටිපූජෙන්තො ''සරණගමනං රක්ඛාමී''ති උප්පන්නං තස්ස රඤ්ඤො අධිප්පායං විභාවෙන්තො **''අහඤ්හී''**තිආදිමාහ. **පාණෙහි උපෙතන්ති** හි යාව මෙ පාණා ධරන්ති, තාව සරණං

උපෙතං, උපෙන්තො ච න වාචාමත්තෙන, න එකවාරං චිත්තුප්පාදමත්තෙන, අථ ඛො පාණානං පරිච්චජනවසෙන යාවජීවං උපෙතන්ති එවමෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

අච්චයනං සාධුමරියාදං මද්දිත්වා වීතික්කමනං **අච්චයොති** ආහ **“අපරාධො”**ති. අච්චෙති අතික්කමති එතෙනාති වා **අච්චයො,** වීතික්කමස්ස පවත්තනකො අකුසලධම්මො. සො එව අපරජ්ඣති එතෙනාති **අපරාධො.** සො හි අපරජ්ඣන්තං පුරිසං අභිභවිත්වා පවත්තති, තෙනාහ **“අතික්කම්ම අභිභවිත්වා පවත්තො”**ති. **චරතීති** ආචරති කරොති. **ධම්මෙනෙවාති** ධම්මතො අනපෙතෙන පයොගෙන. **පටිග්ගණ්හාතූති** අධිවාසනවසෙන සම්පටිච්ඡතූති අත්ථොති ආහ **“ඛමතූ”**ති.

251. සදෙවකෙන ලොකෙන ‘‘සරණ’’න්ති අරණීයතො **අරියො,** තථාගතොති ආහ **“අරියස්ස විනයෙ බුද්ධස්ස භගවතො සාසනෙ”**ති. **පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තොති** කාමං ‘‘වුද්ධි හෙසා’’ති ධම්මාධිට්ඨානවසෙන වාක්‍යං ආරද්ධං, තථාපි දෙසනං පන පුග්ගලාධිට්ඨානං කරොන්තො සංවරං ආපජ්ජතීති ආහාති යොජනා.

253. ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ නිප්පජ්ජනකානං අත්තනො කුසලමූලානං ඛණනෙන **ඛතො,** තෙසංයෙව උපහනනෙන **උපහතො.** උභයෙනාපි තස්ස කම්මාපරාධමෙව වදති. පතිට්ඨාති සම්මත්තනියාමොක්කමනං එතායාති පතිට්ඨා, තස්ස උපනිස්සයසම්පදා. සා කිරියාපරාධෙන භින්නා විනාසිතා එතෙනාති **භින්නපතිට්ඨො,** තෙනාහ **“තථා”**තිආදි. **ධම්මෙසු චක්ඛුන්ති** චතුසච්චධම්මෙසු තෙසං දස්සනට්ඨෙන චක්ඛු. **අඤ්ඤෙසු ඨානෙසූති** අඤ්ඤෙසු සුත්තපදෙසු. **මුච්චිස්සතීති** සට්ඨි වස්සසහස්සානි පච්චිත්වා ලොහකුම්භී නරකතො මුච්චිස්සති.

යදි අනන්තරෙ අත්තභාවෙ නරකෙ පච්චති, ඉමං පන සුත්තං සුත්වා රඤ්ඤො කො ආනිසංසො ලද්ධොති ආහ **“මහානිසංසො”**තිආදි. සො පන ආනිසංසො නිද්දාලාභසීසෙන වුත්තො තදා කායිකචෙතසිකදුක්ඛාපගමො, තිණ්ණං රතනානං මහාසක්කාරකිරියා, සාතිසයො පොථුජ්ජනිකසද්ධාපටිලාභොති එවංපකාරො දිට්ඨධම්මිකො, සම්පරායිකො පන අපරාපරෙසුපි භවෙසු අපරිමාණො යෙවාති වෙදිතබ්බො.

එත්ථාහ – යදි රඤ්ඤො කම්මන්තරායාභාවෙ තස්මිංයෙව ආසනෙ ධම්මචක්ඛු උප්පජ්ජිස්සති, කථං අනාගතෙ පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සති. අථ පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සති, කථං තදා ධම්මචක්ඛුං උප්පජ්ජිස්සති, නනු ඉමෙ සාවකබොධිපච්චෙකබොධිඋපනිස්සයා භින්නනිස්සයාති? නායං විරොධො ඉතො පරතො එවස්ස පච්චෙකබොධිසම්භාරානං සම්භරණීයතො. සාවකබොධියා බුජ්ඣනකසත්තාපි හි අසති තස්සා සමවායෙ කාලන්තරෙ පච්චෙකබොධියා බුජ්ඣිස්සන්ති කතාභිනීහාරසම්භවතො. අපරෙ පන භණන්ති ‘‘පච්චෙකබොධියා යෙවායං කතාභිනීහාරො. කතාභිනීහාරාපි හි තත්ථ නියතිං අප්පත්තා තස්ස ඤාණස්ස පරිපාකං අනුපගතත්තා සත්ථු සම්මුඛීභාවෙ සාවකබොධිං පාපුණිස්සන්තීති භගවා ‘සචායං භික්ඛවෙ රාජා’තිආදිමාහ. මහාබොධිසත්තානමෙව ච ආනන්තරියපරිමුත්ති, න ඉතරබොධිසත්තානං. තථා හි පච්චෙකබොධියං නියතො සමානො දෙවදත්තො චිරකාලසම්භූතෙන ලොකනාථෙ ආඝාතෙන ගරුතරානි ආනන්තරියානි පසවි, තස්මා කම්මන්තරායෙනායං ඉදානි අසමවෙතදස්සනාභිසමයො රාජා පච්චෙකබොධිනියාමෙන අනාගතෙ පච්චෙකබුද්ධො හුත්වා පරිනිබ්බායිස්සතී’’ති දට්ඨබ්බං.

සාමඤ්ඤඵලසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

3. අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනා

අද්ධානගමනවණ්ණනා

254. **අපුබ්බපදවණ්ණනාති** අත්ථසංවණ්ණනාවසෙන හෙට්ඨා අග්ගහිතතාය අපුබ්බස්ස පදස්ස වණ්ණනා අත්ථවිභජනා. ‘‘හිත්වා පුනප්පුනාගතමත්ථ’’න්ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.ගන්ථාරම්භකථා) හි වුත්තං. **ජනපදිනොති** ජනපදවන්තො, ජනපදස්ස වා ඉස්සරා **රාජකුමාරා ගොත්තවසෙන කොසලා නාම.** යදි එකො ජනපදො, කථං බහුවචනන්ති ආහ **‘‘රුළ්හිසද්දෙනා’’**ති. අක්ඛරචින්තකා හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු යුත්තෙ විය ඊදිසලිඞ්ගවචනානි ඉච්ඡන්ති, අයමෙත්ථ රුළ්හි යථා අඤ්ඤත්ථපි ‘‘කුරූසු විහරති, අඞ්ගෙසු විහරතී’’ති ච. තබ්බිසෙසනෙපි **ජනපද**-සද්දෙ ජාති-සද්දෙ එකවචනමෙව. **පොරාණා පනාති පන**-සද්දො විසෙසත්ථජොතනො, තෙන පුථුඅත්ථවිසයතාය එවඤ්චෙතං පුථුවචනන්ති වක්ඛමානවිසෙසං ජොතෙති. බහුප්පභෙදො හි සො පදෙසො තියොජනසතපරිමාණතාය. **නඞ්ගලානිපි ඡඩ්ඩෙත්වාති** කම්මප්පහානවසෙන නඞ්ගලානිපි පහාය, නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං. න කෙවලං කස්සකා එව, අථ ඛො අඤ්ඤෙපි මනුස්සා අත්තනො අත්තනො කිච්චං පහාය තත්ථ සන්නිපතිංසු. **‘‘සො පදෙසො’’**ති පදෙසසාමඤ්ඤතො වුත්තං, වචනවිපල්ලාසෙන වා, තෙ පදෙසාති අත්ථො. **කොසලාති වුච්චති** කුසලා එව කොසලාති කත්වා.

චාරිකන්ති චරණං, චරණං වා චාරො, සො එව චාරිකා. තයිදං මග්ගගමනං ඉධාධිප්පෙතං, න චුණ්ණිකගමනමත්තන්ති ආහ **‘‘අද්ධානගමනං ගච්ඡන්තො’’**ති. තං විභාගෙන දස්සෙතුං **‘‘චාරිකා ච නාමෙසා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **දූරෙපීති** නාතිදූරෙපි. **සහසා ගමනන්ති** සීඝගමනං. මහාකස්සපපච්චුග්ගමනාදිං එකදෙසෙන වත්වා වනවාසීතිස්සසාමණෙරස්ස වත්ථුං විත්ථාරෙත්වා ජනපදචාරිකං කථෙතුං **‘‘භගවා හී’’**තිආදි ආරද්ධං. ආකාසගාමීහි එව සද්ධිං ගන්තුකාමො **‘‘ඡළභිඤ්ඤානං ආරොචෙහී’’**ති ආහ.

සඞ්ඝකම්මවසෙන සික්ඛමානාපි උපසම්පදා සත්ථු ආණාවසෙනෙව සික්ඛනතො **‘‘බුද්ධදායජ්ජං තෙ දස්සාමී’’**ති වුත්තන්ති වදන්ති. අපරෙ පන අපරිපුණ්ණවීසතිවස්සස්සෙව තස්ස උපසම්පදං අනුජානන්තො **‘‘දස්සාමී’’**ති අවොචාති වදන්ති. **උපසම්පාදෙත්වාති** ධම්මසෙනාපතිනා උපජ්ඣායෙන උපසම්පාදෙත්වා.

නවයොජනසතිකම්පි ඨානං මජ්ඣිමදෙසපරියාපන්නමෙව, තතො පරං නාධිප්පෙතං තුරිතචාරිකාවසෙන අගමනතො. **සමන්තාති** ගතගතට්ඨානස්ස චතූසු පස්සෙසු සමන්තතො. **අඤ්ඤෙනපි කාරණෙනාති** භික්ඛූනං සමථවිපස්සනාතරුණභාවතො අඤ්ඤෙනපි **මජ්ඣිමමණ්ඩලෙ** වෙනෙය්‍යානං ඤාණපරිපාකාදිකාරණෙන මජ්ඣිමමණ්ඩලං **ඔසරති. ‘‘සත්තහි වා’’**තිආදි ‘‘එකමාසං වා’’තිආදිනා වුත්තානුක්කමෙන යොජෙතබ්බං.

සරීරඵාසුකත්ථායාති එකස්මිංයෙව ඨානෙ නිබද්ධවාසවසෙන උස්සන්නධාතුකස්ස සරීරස්ස විචරණෙන ඵාසුකත්ථාය. **අට්ඨුප්පත්තිකාලාභිකඞ්ඛනත්ථායාති අග්ගික්ඛන්ධොපමසුත්ත** (අ. නි. 7.72) **මඝදෙවජාතකාදි** (ජා. 1.1.9) දෙසනානං විය ධම්මදෙසනාය අට්ඨුප්පත්තිකාලං ආකඞ්ඛමානෙන. සුරාපානසික්ඛාපදපඤ්ඤාපනෙ (පාචි. 328) විය **සික්ඛාපදපඤ්ඤාපනත්ථාය.** බොධනෙය්‍යසත්තෙ අඞ්ගුලිමාලාදිකෙ (ම. නි. 2.347) **බොධනත්ථාය.** කඤ්චි, කතිපයෙ වා පුග්ගලෙ උද්දිස්ස චාරිකා **නිබද්ධචාරිකා.** තදඤ්ඤා **අනිබද්ධචාරිකා.**

දසසහස්සි ලොකධාතුයාති ජාතිඛෙත්තභූතෙ දසසහස්සචක්කවාළෙ. තත්ථ හි සත්තෙ පරිපක්කින්ද්‍රියෙ පස්සිතුං බුද්ධඤාණං අභිනීහරිත්වා යීතො භගවා ඤාණජාලං පත්ථරතීති වුච්චති. **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණජාලස්ස අන්තො පවිට්ඨොති** තස්ස ඤාණස්ස ගොචරභාවං උපගතො. භගවා කිර මහාකරුණාසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා තතො වුට්ඨාය ‘‘යෙ සත්තා භබ්බා පරිපාකඤාණා අජ්ජ මයා විනෙතබ්බා, තෙ මය්හං ඤාණස්ස උපට්ඨහන්තූ’’ති චිත්තං අධිට්ඨාය සමන්නාහරති. තස්ස සහ සමන්නාහාරා එකො වා ද්වෙ වා බහූ වා තදා විනයූපගා වෙනෙය්‍යා ඤාණස්ස ආපාථමාගච්ඡන්ති අයමෙත්ථ බුද්ධානුභාවො. එවම්පි ආපාථමාගතානං පන නෙසං උපනිස්සයං පුබ්බචරියං පුබ්බහෙතුං සම්පති වත්තමානඤ්ච පටිපත්තිං ඔලොකෙති, තෙනාහ **‘‘අථ භගවා’’**තිආදි. **වාදපටිවාදං කත්වාති** ‘‘එවං නු තෙ අම්බට්ඨා’’තිආදිනා මයා වුත්තවචනස්ස ‘‘යෙ ච ඛො තෙ භො ගොතම මුණ්ඩකා සමණකා’’තිආදිනා පටිවචනං කත්වා තික්ඛත්තුං ඉබ්භවාදනිපාතනවසෙන **නානප්පකාරං අසබ්භිවාක්‍යං** සාධුසභාවාය වාචාය වත්තුං අයුත්තවචනං **වක්ඛති. නිබ්බිසෙවනන්ති** විගතතුදනං, මානදබ්බවසෙන අපගතපරිප්ඵන්දනන්ති අත්ථො.

අවසරිතබ්බන්ති උපගන්තබ්බං. **ඉච්ඡානඞ්ගලෙති** ඉදං තදා භගවතො ගොචරගාමනිදස්සනං සමීපත්ථෙ භුම්මන්ති කත්වා. **‘‘ඉච්ඡානඞ්ගලවනසණ්ඩෙ’’**ති නිවාසනට්ඨානදස්සනං අධිකරණෙ භුම්මන්ති. තදුභයං විවරන්තො **‘‘ඉච්ඡානඞ්ගලං උපනිස්සායා’’**තිආදිමාහ. ධම්මරාජස්ස භගවතො සබ්බසො අධම්මනිග්ගණ්හනපරා පටිපත්ති, සා ච සීලසමාධිපඤ්ඤාවසෙනාති තං දස්සෙතුං **‘‘සීලඛන්ධාවාර’’**න්තිආදි වුත්තං. **යථාභිරුචිතෙනාති** දිබ්බවිහාරාදීසු යෙන යෙන අත්තනො අභිරුචිතෙන විහාරෙන.

පොක්ඛරසාතිවත්ථුවණ්ණනා

255. මන්තෙති ඉරුබ්බෙදාදිමන්තසත්ථෙ. පොක්ඛරෙ කමලෙ සයමානො නිසීදීති **පොක්ඛරසාතී.** සාති වුච්චති සමසණ්ඨානං, පොක්ඛරෙ සණ්ඨානාවයවෙ ජාතොති **"පොක්ඛරසාතී"**තිපි වුච්චති. **සෙතපොක්ඛරසදිසොති** සෙතපදුමවණ්ණො. **සුවට්ටිතාති** වට්ටභාවස්ස යුත්තට්ඨානෙ සුට්ඨු වට්ටුලා. කාළවඞ්ගතිලකාදීනං අභාවෙන **සුපරිසුද්ධා.**

ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කීදිසො පුබ්බයොගො, යෙන නං භගවා අනුග්ගණ්හිතුං තං ඨානං උපගතොති ආහ **"අයං පනා"**තිආදි. **පදුමගබ්භෙ නිබ්බත්ති** තෙනායං සංසෙදජො ජාතො. **න පුප්ඵතීති** න විකසති. **රජතබිම්බකන්ති** රූපියමයං රූපකං.

අජ්ඣාවසතීති එත්ථ අධි-සද්දො ඉස්සරියත්ථදීපනො, ආසද්දො මරියාදත්ථොති දස්සෙන්තො **"අභිභවිත්වා"**තිආදිමාහ. තෙහි යුත්තත්තා හි **උක්කට්ඨන්ති** උපයොගවචනං, තෙනාහ **"උපසග්ගවසෙනා"**තිආදි. **යාය මරියාදායාති යාය අවත්ථාය. නගරස්ස වත්ථුන්ති** "අයං ඛණො, සුමුහුත්තං මා අතික්කමී"ති රත්තිවිභායනං අනුරක්ඛන්තා රත්තියං උක්කා ඨපෙත්වා උක්කාසු ජලමානාසු නගරස්ස වත්ථුං අග්ගහෙසුං, තස්මා උක්කාසු ඨිතාති **උක්කට්ඨා,** උක්කාසු විජ්ජොතයන්තීසු ඨිතා පතිට්ඨිතාති මූලවිභුජාදිපක්ඛෙපෙන සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා, නිරුත්තිනයෙන වා උක්කාසු ඨිතාසු ඨිතා ආසීති **උක්කට්ඨා.** අපරෙ පන භණන්ති "භූමිභාගසම්පත්තියා, උපකරණසම්පත්තියා, මනුස්සසම්පත්තියා ච තං නගරං උක්කට්ඨගුණයොගතො **උක්කට්ඨාති** නාමං ලභී"ති . **තස්සාති** "උක්කට්ඨ"න්ති උපයොගවසෙන වුත්තපදස්ස. **අනුපයොගත්තාති** විසෙසනභාවෙන අනුපයුත්තත්තා. **සෙසපදෙසූති** "සත්තුස්සද"න්තිආදිපදෙසු. යථාවිධි හි අනුපයොගො පුරිමස්මිං. **තත්ථාති** "උපසග්ගවසෙනා"තිආදිනා වුත්තවිධානෙ. **"සද්දසත්ථතො පරියෙසිතබ්බ"**න්ති එතෙන සද්දලක්ඛණානුගතො වායං සද්දප්පයොගොති දස්සෙති. උපඅනුඅධිආඉතිඑවංපුබ්බකෙ වසනකිරියාඨානෙ උපයොගවචනමෙව පාපුණාතීති සද්දවිදූ ඉච්ඡන්ති.

උස්සදතා නාමෙත්ථ බහුලතාති, තං බහුලතං දස්සෙතුං **"බහුජන"**න්තිආදි වුත්තං. ගහෙත්වා පොසෙතබ්බං **පොසාවනියං. ආවිජ්ඣිත්වාති** පරික්ඛිපිත්වා.

රඤ්ඤා විය භුඤ්ජිතබ්බන්ති වා **රාජභොග්ගං. රඤ්ඤො දායභූතන්ති** කුලපරම්පරාය යොග්‍යභාවෙන රාජතො ලද්ධදායභූතං. තෙනාහ **"දායජ්ජන්ති අත්ථො"**ති. රාජනීහාරෙන පරිභුඤ්ජිතබ්බතො උද්ධං පරිභොගලාභස්ස සෙට්ඨදෙය්‍යතා නාම නත්ථීති ආහ **"ඡත්තං උස්සාපෙත්වා රාජසඞ්ඛෙපෙන භුඤ්ජිතබ්බ"**න්ති. **"සබ්බං ඡෙජ්ජභෙජ්ජ"**න්ති සරීරදණ්ඩධනදණ්ඩාදි භෙදං සබ්බං දණ්ඩමාහ. **නදීතිත්ථපබ්බතාදීසූති** නදීතිත්ථපබ්බතපාදගාමද්වාරඅටවිමුඛාදීසු. "රාජදාය"න්ති ඉමිනාව රඤ්ඤො දින්නභාවෙ සිද්ධෙ **"රඤ්ඤා පසෙනදිනා කොසලෙන දින්න"**න්ති වචනං කිමත්ථියන්ති ආහ **"දායකරාජදීපනත්ථ"**න්තිආදි . **නිස්සට්ඨපරිච්චත්තන්ති** මුත්තචාගවසෙන පරිච්චත්තං කත්වා. එවඤ්හි තං සෙට්ඨදෙය්‍යං උත්තමදෙය්‍යං ජාතං.

උපලභීති සවනවසෙන උපලභීති ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **"සොතද්වාර...පෙ.... අඤ්ඤාසී"**ති ආහ. අවධාරණඵලත්තා සබ්බම්පි වාක්‍යං අන්තොගධාවධාරණන්ති ආහ **"පදපූරණමත්තෙ නිපාතො"**ති. **"අවධාරණත්ථෙ"**ති පන ඉමිනා ඉට්ඨතොවධාරණත්ථං **ඛො**-සද්දග්ගහණන්ති දස්සෙති . **"අස්සොසී"**ති පදං ඛො-සද්දෙ ගහිතෙ තෙන වුල්ලිතමණ්ඩිතං විය හොන්තං පූරිතං නාම හොති, තෙන ච පුරිමපච්ඡිමපදානි සිලිට්ඨානි හොන්ති, න තස්මිං අග්ගහිතෙති ආහ **"පදපූරණෙන බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාමත්තමෙවා"**ති. **මත්ත**-සද්දො විසෙසනිවත්තිඅත්ථො, තෙනස්ස අනත්ථන්තරදීපනතා දස්සිතා හොති, **එව**-සද්දෙන පන බ්‍යඤ්ජනසිලිට්ඨතාය එකන්තිකතා.

සමිතපාපත්තාති අච්චන්තං අනවසෙසතො සවාසනං සමිතපාපත්තා. එවඤ්හි බාහිරකවීතරාගසෙක්ඛාසෙක්ඛපාපසමනතො භගවතො පාපසමනං විසෙසිතං හොති, තෙනාහ **වුත්තඤ්හෙතන්තිආදි.** අනෙකත්ථත්තා නිපාතානං ඉධ අනුස්සවත්ථො අධිප්පෙතොති ආහ **"ඛලූති අනුස්සවත්ථෙ නිපාතො"**ති. **ආලපනමත්තන්ති** පියාලාපවචනමත්තං. පියසමුදාහාරො හෙතෙ "භො"ති වා "ආවුසො"ති වා "දෙවානං පියා"ති වා. **ගොත්තවසෙනාති** එත්ථ ගං තායතීති ගොත්තං. ගොතමොති හි පවත්තමානං වචනං, බුද්ධිඤ්ච තායති එකංසිකවිසයතාය රක්ඛතීති ගොත්තං. යථා හි බුද්ධි ආරම්මණභූතෙන අත්ථෙන විනා න වත්තති, එවං අභිධානං අභිධෙය්‍යභූතෙන, තස්මා සො ගොත්තසඞ්ඛාතො අත්ථො තානි තායති රක්ඛතීති වුච්චති. කො පන සොති? අඤ්ඤකුලපරම්පරාසාධාරණං තස්ස කුලස්ස ආදිපුරිසසමුදාගතං තංකුලපරියාපන්නසාධාරණං සාමඤ්ඤරූපන්ති දට්ඨබ්බං. එත්ථ ච **"සමණො"**ති ඉමිනා සරික්ඛකජනෙහි භගවතො බහුමතභාවො දස්සිතො සමිතපාපතාකිත්තනතො. **"ගොතමො"**ති ඉමිනා ලොකියජනෙහි උළාරකුලසම්භූතතාදීපනතො.

උච්චාකුලපරිදීපනං උදිතොදිතවිපුලඛත්තියකුලවිභාවනතො. සබ්බඛත්තියානඤ්හි ආදිභූතමහාසම්මතමහාරාජතො පට්ඨාය අසම්භින්නං උළාරතමං සක්‍යරාජකුලං. **කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙනාති** ඤාතිපාරිජුඤ්ඤභොගපාරිජුඤ්ඤාදිනා කෙනචි පාරිජුඤ්ඤෙන පාරිහානියා. **අනභිභූතො** අනජ්ඣොත්ථතො. තථා හි තස්ස කුලස්ස න කිඤ්චි පාරිජුඤ්ඤං ලොකනාථස්ස අභිජාතියං, අථ ඛො වඩ්ඪියෙව. අභිනික්ඛමනෙ ච තතොපි

සමිද්ධතමභාවො ලොකෙ පාකටො පඤ්ඤාතො. ඉති **“සක්‍යකුලා පබ්බජිතො”**ති ඉදං වචනං භගවතො සද්ධාපබ්බජිතභාවදීපනං වුත්තං මහන්තං ඤාතිපරිවට්ටං, මහන්තඤ්ච භොගක්ඛන්ධං පහාය පබ්බජිතභාවසිද්ධිතො. **සුන්දරන්ති** භද්දකං. භද්දකතා ච පස්සන්තස්ස හිතසුඛාවහභාවෙන වෙදිතබ්බාති ආහ **අත්ථාවහං සුඛාවහන්ති.** තත්ථ **අත්ථාවහන්ති** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථසංහිතහිතාවහං. **සුඛාවහන්ති** යථාවුත්තතිවිධසුඛාවහං. **තථාරූපානන්ති** තාදිසානං. යාදිසෙහි පන ගුණෙහි භගවා සමන්නාගතො, තෙහි චතුප්පමාණිකස්ස ලොකස්ස සබ්බථාපි අච්චන්තාය සද්ධාය පසාදනීයො තෙසං යථාභූතසභාවත්තාති දස්සෙන්තො **යථාරූපො**තිආදිමාහ. තත්ථ **යථාභූතං...පෙ.... අරහතන්ති** ඉමිනා ධම්මප්පමාණානං, ලූඛප්පමාණානඤ්ච සත්තානං භගවතො පසාදාවහතං දස්සෙති. තං දස්සනෙනෙව ච ඉතරෙසම්පි අත්ථතො පසාදාවහතා දස්සිතා හොතීති දට්ඨබ්බං තදවිනාභාවතො. **දස්සනමත්තම්පි සාධු හොතීති** එත්ථ කොසියසකුණවත්ථුං (ම. නි. අට්ඨ. 1.144; ඛු. පා. අට්ඨ. 10) කථෙතබ්බං.

අම්බට්ඨමාණවකථාවණ්ණනා

256. **මන්තෙ පරිවත්තෙතීති** වෙදෙ සජ්ඣායති, පරියාපුණාතීති අත්ථො. **මන්තෙ ධාරෙතීති** යථාඅධීතෙ මන්තෙ අසම්මුට්ඨෙ කත්වා හදයෙ ඨපෙති ඔට්ඨපහතකරණවසෙන, න අත්ථවිභාවනවසෙන.

සනිඝණ්ඩුකෙටුභානන්ති එත්ථ වචනීයවාචකභාවෙන අත්ථං සද්දඤ්ච නිඛණ්ඩති භින්දති විභජ්ජ දස්සෙතීති නිඛණ්ඩු, සා එව ඉධ ඛ-කාරස්ස ඝ-කාරං කත්වා “නිඝණ්ඩූ”ති වුත්තො. කිටයති ගමෙති ඤාපෙති කිරියාදිවිභාගං, තං වා අනවසෙසපරියාදානතො ගමෙන්තො පූරෙතීති කෙටුභං. **වෙවචනප්පකාසකන්ති** පරියායසද්දදීපකං, එකෙකස්ස අත්ථස්ස අනෙකපරියායවචනවිභාවකන්ති අත්ථො. නිදස්සනමත්තඤ්චෙතං අනෙකෙසම්පි අත්ථානං එකසද්දවචනීයතාවිභාවනවසෙනපි තස්ස ගන්ථස්ස පවත්තත්තා. වචීභෙදාදිලක්ඛණා කිරියා කප්පීයති එතෙනාති **කිරියාකප්පො,** සො පන වණ්ණපදසම්බන්ධපදත්ථාදිවිභාගතො බහුවිකප්පොති ආහ **“කිරියාකප්පවිකප්පො”**ති. ඉදඤ්ච මූලකිරියාකප්පගන්ථං සන්ධාය වුත්තං. සො හි සතසහස්සපරිමාණො නයචරියාදිපකරණං. ඨානකරණාදිවිභාගතො , නිබ්බචනවිභාගතො ච අක්ඛරා පභෙදීයන්ති එතෙහීති **අක්ඛරප්පභෙදා,** සික්ඛානිරුත්තියො. **එතෙසන්ති** වෙදානං.

තෙ එව වෙදෙ පදසො කායතීති **පදකො.** තං තං සද්දං තදත්ථඤ්ච බ්‍යාකරොති බ්‍යාචික්ඛති එතෙනාති **බ්‍යාකරණං,** සද්දසත්ථං. ආයතිං හිතං තෙන ලොකො න යතති න ඊහතීති **ලොකායතං.** තඤ්හි ගන්ථං නිස්සාය සත්තා පුඤ්ඤකිරියාය චිත්තම්පි න උප්පාදෙන්ති.

වයතීති **වයො,** ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු කත්ථචි අපරිකිලමන්තො අවිත්ථායන්තො තෙ ගන්ථෙ සන්ධාරෙති පූරෙතීති අත්ථො. ද්වෙ පටිසෙධා පකතිං ගමෙන්තීති දස්සෙන්තො “අවයො න හොතී”ති වත්වා තත්ථ අවයං දස්සෙතුං **“අවයො නාම...පෙ.... න සක්කොතී”**ති වුත්තං. **“අනුඤ්ඤාතො”**ති පදස්ස කම්මසාධනවසෙන, “පටිඤ්ඤාතො”ති පන පදස්ස කත්තුසාධනවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බොති දස්සෙන්තො **“ආචරියෙනා”**තිආදිමාහ. ආචරියපරම්පරාභතං **ආචරියකං. ගරූ**ති භාරියං අත්තානං තතො මොචෙත්වා ගමනං දුක්කරං හොති. **අනත්ථොපි උප්පජ්ජති** නින්දාබ්‍යාරොසඋපාරම්භාදි.

257. “අබ්භුග්ගතො”ති එත්ථ අභිසද්දයොගෙන **ඉත්ථම්භූතාඛ්‍යානත්ථවසෙනෙව උපයොගවචනං.**

258. **ලක්ඛණානීති** ලක්ඛණදීපනානි මන්තපදානි. **අන්තරධායන්තීති** න කෙවලං ලක්ඛණමන්තානියෙව, අථ ඛො අඤ්ඤානිපි බ්‍රාහ්මණානං ඤාණබලාභාවෙන අනුක්කමෙන අන්තරධායන්ති. තථා හි වදන්ති “එකසතං අද්ධරියං සාඛා සහස්සවත්තකො සාමා”තිආදි. **පණිධි ...පෙ.... මහතොති** එත්ථ පණිධිමහතො සමාදානමහතොති ආදිනා පච්චෙකං මහන්ත-සද්දො යොජෙතබ්බො. පණිධිමහන්තතාදි චස්ස බුද්ධවංසචරියාපිටකවණ්ණනාදිවසෙන වෙදිතබ්බො. **නිට්ඨාති** නිප්ඵත්තියො. **භවභෙදෙති** භවවිසෙසෙ. ඉතො ච එත්තො ච බ්‍යාපෙත්වා ඨිතතා **විසටභාවො.**

ජාතිසාමඤ්ඤතොති ලක්ඛණජාතියා ලක්ඛණභාවමත්තෙන සමානභාවතො. යථා හි බුද්ධානං ලක්ඛණානි සුවිසදානි, සුපරිබ්‍යත්තානි, පරිපුණ්ණානි ච හොන්ති, න එවං චක්කවත්තීනං, තෙනාහ **“න තෙහෙව බුද්ධො හොතී”**ති. අභිරූපතා, දීඝායුකතා, අප්පාතඞ්කතා, බ්‍රාහ්මණාදීනං පියමනාපතාති ඉමෙහි **චතූහි** අච්ඡරියසභාවෙහි. දානං, පියවචනං, අත්ථචරියා, සමානත්තතාති ඉමෙහි **චතූහි සඞ්ගහවත්ථූහි. රඤ්ජනතොති** පීතිජනනතො. චක්කං චක්කරතනං වත්තෙති පවත්තෙතීති **චක්කවත්තී.** සම්පත්තිචක්කෙහි සයං වත්තති, තෙහි ච පරං සත්තනිකායං වත්තෙති පවත්තෙතීති **චක්කවත්තී.** පරහිතාවහො ඉරියාපථචක්කානං වත්තො වත්තනං එතස්ස, එත්ථාති වා **චක්කවත්තී.** අප්පටිහතං වා ආණාසඞ්ඛාතං චක්කං වත්තෙතීති **චක්කවත්තී.** ඛත්තියමණ්ඩලාදිසඤ්ඤිතං චක්කං සමූහං අත්තනො වසෙ වත්තෙතීති **චක්කවත්තී** චක්කවත්තිවත්තසඞ්ඛාතං ධම්මං චරති, චක්කවත්තිවත්තසඞ්ඛාතො ධම්මො එතස්මිං අත්ථීති වා **ධම්මිකො.** ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මො රඤ්ජනට්ඨෙන රාජාති **ධම්මරාජා.** “රාජා හොති චක්කවත්තී”ති වුත්තත්තා **“චාතුරන්තො”**ති පදං චතුදීපිස්සරතං විභාවෙතීති ආහ **“චතුසමුද්දඅන්තායා”**තිආදි. තත්ථ “චතුද්දීපවිභූසිතායා”ති අවත්වා “චතුබ්බිධා”ති **විධග්ගහණං** තංතංපරිත්තදීපානම්පි සඞ්ගහත්ථන්ති දට්ඨබ්බං.

කොපාදීති ආදි-සද්දෙන කාමමොහමානමදාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති. **විජිතාවීති** විජිතවා. කෙනචි අකම්පියට්ඨෙන ජනපදෙ ථාවරියප්පත්තො, දළ්හභත්තිභාවතො වා, ජනපදො ථාවරියං පත්තො එත්ථාති **ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො.**

චිත්තීකතභාවාදිනාපි (ඛු. පා. අට්ඨ. 3; දී. නි. අට්ඨ. 2.33; සු. නි. අට්ඨ. 1.226; මහානි. අට්ඨ. 50) චක්කස්ස රතනට්ඨො වෙදිතබ්බො. එස නයො සෙසෙසුපි. රතිනිමිත්තතාය වා චිත්තීකතාදිභාවස්ස රතිජනනට්ඨෙන එකසඞ්ගහතාය විසුං අග්ගහණං. ඉමෙහි පන රතනෙහි රාජා චක්කවත්තී යං යමත්ථං පච්චනුභොති, තං තං දස්සෙතුං **"ඉමෙසු පනා"**තිආදි වුත්තං. **අජිතං ජිනාති** මහෙසක්ඛතාසංවත්තනියකම්මනිස්සන්දභාවතො. **විජිතෙ යථාසුඛං අනුවිචරති** හත්ථිරතනං අස්සරතනඤ්ච අභිරුහිත්වා තෙසං ආනුභාවෙන අන්තොපාතරාසෙයෙව සමුද්දපරියන්තං පථවිං අනුසංයායිත්වා රාජධානිමෙව පච්චාගමනතො. **පරිණායකරතනෙන විජිතමනුරක්ඛති** තෙන තත්ථ තත්ථ කාතබ්බකිච්චස්ස සංවිධානතො. **අවසෙසෙහීති** මණිරතනඉත්ථිරතනගහපතිරතනෙහි. තත්ථ මණිරතනෙන යොජනප්පමාණෙ පදෙසෙ අන්ධකාරං විධමිත්වා ආලොකදස්සනාදිනා සුඛමනුභවති, ඉත්ථිරතනෙන අතික්කන්තමානුසකරූපසම්පත්තිදස්සනාදිවසෙන, ගහපතිරතනෙන ඉච්ඡිතිච්ඡිතමණිකනකරජතාදිධනපටිලාභවසෙන.

උස්සාහසත්තියොගො තෙන කෙනචි අප්පටිහතාණාචක්කභාවසිද්ධිතො **පච්ඡිමෙනාති** පරිණායකරතනෙන. තඤ්හි සබ්බරාජකිච්චෙසු කුසලං අවිරජ්ඣනයොගං, තෙනාහ **"මන්තසත්තියොගො"**ති . හත්ථිඅස්සරතනානං මහානුභාවතාය කොසසම්පත්තියාපි පභාවසම්පත්තිසිද්ධිතො **"හත්ථි…පෙ…. යොගො"**ති වුත්තං. (කොසො හි නාම සති උස්සාහසම්පත්තියං දුග්ගං තෙජං කුසුමොරං පරක්කමං පබ්බතොමුඛං අමොසපහරණං) තිවිධසත්තියොගඵලං පරිපුණ්ණං හොතීති සම්බන්ධො. **සෙසෙහීති** සෙසෙහි පඤ්චහි රතනෙහි.

අදොසකුසලමූලජනිතකම්මානුභාවෙනාති අදොසසඞ්ඛාතෙන කුසලමූලෙන සහජාතාදිපච්චයවසෙන උප්පාදිතකම්මස්ස ආනුභාවෙන **සම්පජ්ජන්ති** සොම්මතරරතනජාතිකත්තා. **මජ්ඣිමානි** මණිඉත්ථිගහපතිරතනානි. **අලොභ…පෙ…. කම්මානුභාවෙන** සම්පජ්ජන්ති **උළාරස්ස ධනස්ස,** උළාරධනපටිලාභකාරණස්ස ච පරිච්චාගසම්පදාහෙතුකත්තා. **පච්ඡිමන්ති** පරිණායකරතනං. තඤ්හි **අමොහ…පෙ…. කම්මානුභාවෙන සම්පජ්ජති** මහාපඤ්ඤෙනෙව චක්කවත්තිරාජකිච්චස්ස පරිණෙතබ්බත්තා. **උපදෙසො** නාම සවිසෙසං සත්තන්නං රතනානං විචාරණවසෙන පවත්තො කථාබන්ධො.

සරණතො පටිපක්ඛවිධමනතො **සූරා,** තෙනාහ **"අභීරුකජාතිකා"**ති. අසුරෙ විජිනිත්වා ඨිතත්තා වීරො, සක්කො දෙවානං ඉන්දො. තස්ස අඞ්ගං දෙවපුත්තො සෙනඞ්ගභාවතොති වුත්තං **"වීරඞ්ගරූපාති දෙවපුත්තසදිසකායා"**ති. **"එකෙ"**ති සාරසමාසාචරියමාහ. **සභාවොති** සභාවභූතො අත්ථො. **වීරකාරණන්ති** වීරභාවකාරණං. **වීරියමයසරීරා වියාති** සවිග්ගහවීරියසදිසා, සවිග්ගහං චෙ වීරියං සියා තංසදිසාති අත්ථො. නනු රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස පටිසෙනා නාම නත්ථි, ය'මස්ස පුත්තා පමද්දෙය්‍යුං, අථ කස්මා පරසෙනප්පමද්දනාති වුත්තන්ති චොදනං සන්ධායාහ **සචෙතිආදි,** තෙන පරසෙනා හොතු වා මා වා තෙ පන එවං මහානුභාවාති දස්සෙති. **ධම්මෙනාති** කතුපචිතෙන අත්තනො පුඤ්ඤධම්මෙන. තෙන හි සඤ්චොදිතා පථවියං සබ්බරාජානො පච්චුග්ගන්ත්වා ''ස්වාගතං තෙ මහාරාජා''ති ආදිං වත්වා අත්තනො රජ්ජං රඤ්ඤො චක්කවත්තිස්ස නියාාතෙන්ති, තෙන වුත්තං ''සො ඉමං…පෙ…. අජ්ඣාවසතී''ති. අට්ඨකථායං පන තස්ස යථාවුත්තස්ස ධම්මස්ස චිරතරං විපච්චිතුං පච්චයභූතං චක්කවත්තිවත්තසමුදාගතං පයොගසම්පත්තිසඞ්ඛාතං ධම්මං දස්සෙතුං **"පාණො න හන්තබ්බොතිආදිනා පඤ්චසීලධම්මෙනා"**ති වුත්තං. එවඤ්හි ''අදණ්ඩෙන අසත්ථෙනා''ති ඉදං වචනං සුට්ඨුතරං සමත්ථිතං හොතීති. යස්මා රාගාදයො පාපධම්මා උප්පජ්ජමානා සත්තසන්තානං ඡාදෙත්වා පරියොනන්ධිත්වා තිට්ඨන්ති කුසලප්පවත්තිං නිවාරෙන්ති, තස්මා තෙ ''ඡදනා, ඡදා''ති ච වුත්තා. **විවටෙත්වාති** විගමෙත්වා. **පූජාරහතා වුත්තා** ''අරහතීති අරහ''න්ති. **තස්සා** පූජාරහතාය. **යස්මා සම්මාසම්බුද්ධො,** තස්මා අරහන්ති. **බුද්ධත්තහෙතුභූතා විවට්ටච්ඡදතා වුත්තා** සවාසනසබ්බකිලෙසප්පහානපුබ්බකත්තා බුද්ධභාවස්ස.

අරහං වට්ටාභාවෙනාති ඵලෙන හෙතුඅනුමානදස්සනං. **සම්මාසම්බුද්ධො ඡදනාභාවෙනාති** හෙතුනා ඵලානුමානදස්සනං. **හෙතුද්වයං වුත්තං** ''විවට්ටො විච්ඡදො වා''ති. **දුතියෙන වෙසාරජ්ජෙනාති** ''ඛීණාසවස්ස තෙ පටිජානතො''තිආදිනා වුත්තෙන වෙසාරජ්ජෙන. **පුරිමසිද්ධීති** පුරිමස්ස පදස්ස අත්ථසිද්ධීති අත්ථො. **පඨමෙනාති** ''සම්මාසම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො''තිආදිනා (ම. නි. 1.150; අ. නි. 4.8) වුත්තෙන වෙසාරජ්ජෙන. **දුතියසිද්ධීති** දුතියස්ස පදස්ස අත්ථසිද්ධි, බුද්ධත්ථසිද්ධීති අත්ථො. **තතියචතුත්ථෙහීති** ''යෙ ඛො පන තෙ අන්තරායිකා ධම්මා''තිආදිනා, (ම. නි. 1.150; අ. නි. 4.8) ''යස්ස ඛො පන තෙ අත්ථාය''තිආදිනා (ම. නි. 1.150; අ. නි. 4.8) ච වුත්තෙහි තතියචතුත්ථෙහි වෙසාරජ්ජෙහි. **තතියසිද්ධීති** විවට්ටච්ඡදනතාසිද්ධි යථාවතො අන්තරායිකනියායානිකධම්මාපදෙසෙන හි සත්ථු විවට්ටච්ඡදනභාවො ලොකෙ පාකටො අහොසි. **පුරිමං ධම්මචක්ඛුන්ති** පුරිමපදං භගවතො ධම්මචක්ඛුං **සාධෙති** කිලෙසාරීනං, සංසාරචක්කස්ස ච අරානං හතභාවදීපනතො. **දුතියං පදං බුද්ධචක්ඛුං සාධෙති** සම්මාසම්බුද්ධස්සෙව තංසබ්භාවතො. **තතියං පදං සමන්තචක්ඛුං සාධෙති** සවාසනසබ්බකිලෙසප්පහානදීපනතො. ''සම්මාසම්බුද්ධො''ති හි වත්වා ''විවට්ටච්ඡදො''ති වචනං බුද්ධභාවාවහමෙව සබ්බකිලෙසප්පහානං විභාවෙති. **"සූරභාව"**න්ති ලක්ඛණවිභාවනෙ විසදඤාණතං.

259. **එවං හොති** එත්ථ **එව**න්ති වචනසම්පටිච්ඡනෙ නිපාතො. වචනසම්පටිච්ඡනඤ්චෙත්ථ ''තථා මයං තං භවන්තං ගොතමං වෙදිස්සාම, ත්වං මන්තානං පටිග්ගහෙතා''ති ච එවං පවත්තස්ස පොක්ඛරසාතිනො වචනස්ස සම්පටිග්ගහොති ආහ. **''සොපි තායා''**තිආදි. තත්ථ **තායා**ති තාය යථාවුත්තාය සමුත්තෙජනාය. **අයානභූමි**න්ති යානස්ස අභූමිං. **දිවාපධානිකා**ති දිවාපධානානුයුඤ්ජනකා.

260. යදිපි පුබ්බෙ අම්බට්ඨකුලං අප්පඤ්ඤාතං, තදා පන පඤ්ඤායතීති ආහ **''තදා කිරා''**තිආදි. **අතුරිතො**ති අවෙගායන්තො.

261. **යථා ඛමනීයාදීනි පුච්ඡන්තො**ති යථා භගවා ''කච්චි වො මාණවා ඛමනීයං, කච්චි යාපනීය''න්තිආදිනා ඛමනීයාදීනි පුච්ඡන්තො තෙහි මාණවෙහි සද්ධිං පඨමං පවත්තමොදො අහොසි පුබ්බභාසිතාය තදනුකරණෙන එවං තෙපි මාණවා භගවතා සද්ධිං සමප්පවත්තමොදා අහෙසුන්ති යොජනා. තං පන සමප්පවත්තමොදතං උපමාය දස්සෙතුං **''සීතොදකං විය''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සම්මොදිත**න්ති සංසන්දිතං. **එකීභාව**න්ති සම්මොදනකිරියාය සමානතං . **ඛමනීය**න්ති ''ඉදං චතුචක්කං නවද්වාරං සරීරයන්තං දුක්ඛබහුලතාය සභාවතො දුස්සහං කච්චි ඛමිතුං සක්කුණෙය්‍යා''න්ති පුච්ඡන්ති, **යාපනීය**න්ති ආහාරාදිපච්චයපටිබද්ධවුත්තිකං චිරප්පබන්ධසඞ්ඛාතාය යාපනාය කච්චි යාපෙතුං සක්කුණෙය්‍යං. සීසරොගාදිආබාධාභාවෙන **කච්චි අප්පාබාධං,** දුක්ඛජීවිකාභාවෙන **කච්චි අප්පාතඞ්කං,** තංතංකිච්චකරණෙ උට්ඨානසුඛතාය **කච්චි ලහුට්ඨානං,** තදනුරූපබලයොගතො **කච්චි බලං,** සුඛවිහාරසබ්භාවෙන **කච්චි ඵාසුවිහාරො** අත්ථීති සබ්බත්ථ කච්චි-සද්දං යොජෙත්වා අත්ථො වෙදිතබ්බො. බලප්පත්තා පීති **පීති**යෙව. තරුණපීති **පාමොජ්ජං.** සම්මොදනං ජනෙති කරොතීති සම්මොදනිකං තදෙව **සම්මොදනීයං.** සම්මොදිතබ්බතො **සම්මොදනීය**න්ති ඉදං පන අත්ථං දස්සෙතුං වුත්තං **''සම්මොදිතුං යුත්තභාවතො''**ති. සරිතබ්බභාවතො අනුස්සරිතබ්බභාවතො ''සරණීය''න්ති වත්තබ්බෙ **''සාරණීය''**න්ති දීඝං කත්වා වුත්තං. **''සුය්‍යමානසුඛතො''**ති ආපාථමධුරතමාහ, **''අනුස්සරියමානසුඛතො''**ති විමද්දරමණීයතං. **''බ්‍යඤ්ජනපරිසුද්ධතාය''**ති සභාවනිරුත්තිභාවෙන තස්සා කථාය වචනචාතුරියමාහ, **''අත්ථපරිසුද්ධතාය''**ති අත්ථස්ස නිරුපක්කිලෙසතං. **අනෙකෙහි පරියායෙහී**ති අනෙකෙහි කාරණෙහි.

අපසාදෙස්සාමීති මඞ්කුං කරිස්සාමි. **කණ්ඨෙ ඔලම්බෙත්වා**ති උභොසු ඛන්ධෙසු සාටකං ආසජ්ජෙත්වා කණ්ඨෙ ඔලම්බිත්වා. **දුස්සකණ්ණං ගහෙත්වා**ති නිවත්ථසාටකස්ස දසාකොටිං එකෙන හත්ථෙන ගහෙත්වා. **චඞ්කමං අභිරුහිත්වා**ති චඞ්කමිතුං ආරභිත්වා. **ධාතුසමතා**ති රසාදිධාතූනං සමාවත්ථතා, අරොගතාති අත්ථො. **අනාචාරභාවසාරණීය**න්ති අනාචාරභාවෙන සරණීයං. ''අනාචාරො වතාය''න්ති සරිතබ්බකං.

262. **''භවග්ගං ගහෙතුකාමො විය''**තිආදි අසක්කුණෙය්‍යත්තා දුක්කරං කිච්චං ආරභතීති දස්සෙතුං වුත්තං. අසක්කුණෙය්‍යඤ්හෙතං සදෙවකෙනාපි ලොකෙන, යදිදං භගවතො අපසාදනං, තෙනාහ **''අට්ඨානෙ වායමතී''**ති. අයං බාලො ''මයි කිඤ්චි අකථෙන්තෙ මයා සද්ධිං කථෙතුම්පි න විසහතී''ති මානමෙව පග්ගණ්හිස්සති, කථෙන්තෙ පන කථාපසඞ්ගෙනස්ස ජාතිගොත්තෙ විභාවිතෙ මානනිග්ගහො භවිස්සතීති භගවා ''එවං නු තෙ''තිආදිමාහ. තෙන වුත්තං ''අථ ඛො භගවා''තිආදි. ආචාරසමාචාරසික්ඛාපනෙන ආචරියා, තෙසං පන ආචරියානං පකට්ඨා ආචරියාති පාචරියා යථා පපිතාමහොති, තෙනාහ **''ආචරියෙහි ච තෙසං පාචරියෙහි චා''**ති.

පඨමඉබ්භවාදවණ්ණනා

263. **තීසු ඉරියාපථෙසූ**ති ඨානගමනනිසජ්ජාසු. **කථාපළාස**න්ති කථාවසෙන යුගග්ගාහං. සයානෙන ආචරියෙන සද්ධිං සයානස්ස කථා නාම ආචාරො න හොති, තං ඉතරෙහි සදිසං කත්වා කථනං ඉධ කථාපළාසො.

තස්ස පන යං අනාචාරභාවවිභාවනං සත්ථාරා අම්බට්ඨෙන සද්ධිං කථෙන්තෙන කතං, තං සඞ්ගීතිඅනාරුළ්හං පරම්පරාභතන්ති උපරි පාළියා සම්බන්ධභාවෙන දස්සෙන්තො **''තතො කිරා''**තිආදිමාහ. **මුණ්ඩකා සමණකා**ති ච ගරහායං **ක**-සද්දො, තෙනාහ **''හීළෙන්තො''**ති. ඉභස්ස පයොගො ඉභො උත්තරපදලොපෙන, තං ඉභං අරහන්තීති **ඉබ්භා.** කිං වුත්තං හොති? යථා ඉභො හත්ථිවාහනභූතො පරස්ස වසෙන වත්තති, න අත්තනො, එවං එතෙපි බ්‍රාහ්මණානං සුස්සූසකා සුද්දා පරස්ස වසෙන වත්තන්ති, න අත්තනො, තස්මා ඉභසදිසපයොගතාය ඉබ්භාති. තෙ පන කුටුම්බිකතාය ඝරවාසිනො ඝරස්සාමිකා හොන්තීති ආහ **''ගහපතිකා''**ති. **කණ්හා**ති කණ්හජාතිකා. දිජා එව හි සුද්ධජාතිකා, න ඉතරෙති තස්ස අධිප්පායො, තෙනාහ **''කාළකා''**ති. **මුඛතො නික්ඛන්තා**ති බ්‍රාහ්මණානං පුබ්බපුරිසා බ්‍රහ්මුනො මුඛතො නික්ඛන්තා, අයං තෙසං පඨමුප්පත්තීති අධිප්පායො. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. **''සමණා පිට්ඨිපාදතො''**ති ඉදං පනස්ස ''මුඛතො නික්ඛන්තා''තිආදිවචනතොපි අතිවිය අසමවෙක්ඛිතවචනං චතුවණ්ණපරියාපන්නස්සෙව සමණභාවසම්භවතො. **අනියමෙත්වා**ති අවිසෙසෙත්වා, අනුද්දෙසිකභාවෙනාති අත්ථො.

මානුස්සයවසෙන කථෙතීති මානුස්සයං අවස්සාය අත්තානං උක්කංසෙන්තො, පරෙ ච වම්භෙන්තො ''මුණ්ඩකා''ති ආදිං කථෙති. **ජානාපෙමී**ති ජාතිගොත්තස්ස පමාණං යාථාවතො විභාවනෙන පමාණං ජානාපෙමීති. **අත්ථො එතස්ස අත්ථී**ති **අත්ථිකං** දණ්ඩිකඤායෙන.

"යායෙව ඛො පනත්ථායා"ති ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන වුත්තන්ති වදන්ති, තං පරතො "පුරිසලිඞ්ගවසෙනෙවා"ති වක්ඛමානත්තා යුත්තං. **යාය අත්ථායාති** වා පුල්ලිඞ්ගවසෙනෙව තදත්ථෙ සම්පදානවචනං, යස්ස අත්ථස්ස අත්ථායාති අත්ථො. **අස්සාති** අම්බට්ඨස්ස දස්සෙත්වාති සම්බන්ධො. **අඤ්ඤෙසන්ති** අඤ්ඤෙසං සාධුරූපානං. **සන්තිකං ආගතානන්ති** ගුරුට්ඨානියානං සන්තිකං උපගතානං. **වත්තන්ති** තෙහි චරිතබ්බආචාරං. **අසික්ඛිතොති** ආචාරං අසික්ඛිතො. තතො එව **අප්පස්සුතො.** බාහුසච්චඤ්හි නාම යාවදෙව උපසමත්ථං ඉච්ඡිතබ්බං, තදභාවතො අම්බට්ඨො අප්පස්සුතො අසික්ඛිතො "අවුසිතො"ති විඤ්ඤායති, තෙනාහ **"එතස්ස හී"**තිආදි.

264. කොධවසචිත්තතාය **අසකමනො. මානනිම්මදනත්ථන්ති** මානස්ස නිම්මදනත්ථං. **උග්ගිලෙත්වාති** සිනෙහපානෙන කිලින්නං උබ්බමනං කත්වා. **ගොත්තෙන ගොත්තන්ති** තෙන වුත්තෙන පුරාතනගොත්තෙන ඉදානි තං තං අනවජ්ජසඤ්ඤිතං ගොත්තං සාවජ්ජතො උට්ඨාපෙත්වා උද්ධරිත්වා. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො. තත්ථ **ගොත්තං** ආදිපුරිසවසෙන, **කුලාපදෙසො,** තදන්වයෙ උප්පන්නඅභිඤ්ඤාතපුරිසවසෙන වෙදිතබ්බො යථා "ආදිච්චො, මසදෙවො"ති. ගොත්තමූලස්ස ගාරය්හතාය අමානවත්ථුභාවපවෙදනතො **"මානද්ධජං මූලෙ ඡෙත්වා"**ති වුත්තං. **සට්ටෙන්තොති** ඔමසන්තො.

යස්මිං මානුස්සයකොධුස්සයා අඤ්ඤමඤ්ඤූපත්ථද්ධා, සො "චණ්ඩො"ති වුච්චතීති ආහ **"චණ්ඩාති මානනිස්සිතකොධයුත්තා"**ති. **ඛරාති** චිත්තෙන, වාචාය ච කක්ඛළා. **ලහුකාති** තරුණා. **හස්සාති** "සාහසිකා"ති කෙචි වදන්ති, "සාරම්භකා"ති අපරෙ. **සමානාති** හොන්තා, භවමානාති අත්ථොති ආහ **"සන්තාති පුරිමපදස්සෙව වෙවචන"**න්ති. **න සක්කරොන්තීති** සක්කාරං න කරොන්ති. **අපචිතිකම්මන්ති** පණිපාතකම්ම **නානුලොමන්ති** අත්තනො ජාතියා න අනුච්ඡවිකන්ති අත්ථො.

දුතියඉබ්භවාදවණ්ණනා

265. කාමං සක්‍යරාජකුලෙ යො සබ්බෙසං බුද්ධතරො සමත්ථො ච, සො එව අභිසෙකං ලභති, එකච්චො පන අභිසිත්තො සමානො "ඉදං රජ්ජං නාම බහුකිච්චං බහුබ්‍යාපාර"න්ති තතො නිබ්බිජ්ජ රජ්ජං වයසා අනන්තරස්ස නියාතෙති, කදාචි සොපි අඤ්ඤස්සාති තාදිසෙ සන්ධායාහ **"සක්‍යාති අභිසිත්තරාජානො"**ති. **කුලවංසං ජානන්තීති** කණ්හායනතො පට්ඨාය පරම්පරාගතං අනුස්සවවසෙන ජානන්ති. කුලාභිමානිනො හි යෙභුය්‍යෙන පරෙසං උච්චාවචං කුලං තථා තථා උදාහරන්ති, අත්තනො ච කුලවංසං ජානන්ති, එවං අම්බට්ඨොපි. තථා හි සො පරතො භගවතා පුච්ඡිතො වජිරපාණිභයෙන යාථාවතො කථෙසි.

තතියඉබ්භවාදවණ්ණනා

266. **ඛෙත්තලෙඩ්ඩුනන්ති** ඛෙත්තෙ කසනවසෙන නඞ්ගලෙන උට්ඨාපිතලෙඩ්ඩුනං. "ලටුකිකා" ඉච්චෙව පඤ්ඤාතා **ඛුද්දකසකුණිකා ලටුකිකොපමවණ්ණනායං** "වාතකසකුණිකා"ති (ම. නි. අට්ඨ. 3.150) වුත්තා. **කොධවසෙන ලග්ගිතුන්ති** උපනය්හිතුං, ආඝාතං බන්ධිතුන්ති අත්ථො. **"අම්හෙ හංසකොඤ්චමොරසමෙ කරොතී"**ති ඉමිනා "න තං කොචි හංසො වා"තිආදිවචනං සඞ්ගීතිං අනාරුළ්හං තදා භගවතා වුත්තමෙවාති දස්සෙති. "එවං නු තෙ"තිආදිවචනං, "අවුසිතවායෙවා"තිආදිවචනඤ්ච මානවසෙන සමණෙන ගොතමෙන වුත්තන්ති මඤ්ඤතීති අධිප්පායෙනාහ **"නිම්මානො දානි ජාතොති මඤ්ඤමානො"**ති.

දාසිපුත්තවාදවණ්ණනා

267. **නිම්මාදෙතීති** අ-කාරස්ස ආ-කාරං කත්වා නිද්දෙසොති ආහ **"නිම්මදෙති"**ති. කාමං ගොත්තං නාමෙතං පිතිතො ලද්ධබ්බං, න මාතිතො න හි බ්‍රාහ්මණානං සගොත්තාය ආවාහවිවාහො ඉච්ඡිතො, ගොත්තනාමං පන යස්මා ජාතිසිද්ධං, න කිත්තිමං, ජාති ච උභයසම්බන්ධිනී, තස්මා **"මාතාපෙත්තිකන්ති මාතාපිතූනං සන්තක"**න්ති වුත්තං. **නාමගොත්තන්ති** ගොත්තනාමං, න කිත්තිමනාමං, න ගුණනාමං වා. තත්ථ "කණ්හායනො"ති නිරුළ්හා යා නාමපණ්ණත්ති, තං සන්ධායාහ **"පණ්ණත්තිවසෙන නාමන්"**ති. තං පන කණ්හඉසිතො පට්ඨාය තස්මිං කුලපරම්පරාවසෙන ආගතං, න එතස්මිංයෙව නිරුළ්හං, තෙන වුත්තං **"පවෙණිවසෙන ගොත්ත"**න්ති. **ගොත්ත**-පදස්ස පන අත්ථො හෙට්ඨා වුත්තොයෙව. **අනුස්සරතොති** එත්ථ න කෙවලං අනුස්සරණං අධිප්පෙතං, අථ ඛො කුලසුද්ධිවීමංසනවසෙනාති ආහ **"කුලකොටිං සොධෙන්තස්සා"**ති. **අය්‍යපුත්තාති** අය්‍යිකපුත්තාති ආහ **"සාමිනො පුත්තා"**ති. දිසා ඔක්කාකරඤ්ඤො අන්තොජාතා දාසීති ආහ **"සරදාසියා පුත්තො"**ති. එත්ථ ච යස්මා අම්බට්ඨො ජාතිං නිස්සාය මානත්ථද්ධො, න චස්ස යාථාවතො ජාතියා අවිභාවිතාය මානනිග්ගහො හොති, මානනිග්ගහෙ ච කතෙ අපරභාගෙ රතනත්තයෙ පසීදිස්සති , න "දාසී"ති වාචා එරුසවාචා නාම හොති චිත්තස්ස සණ්හභාවතො. **අභයසුත්තඤ්චෙත්ථ** (ම. නි. 2.83; අ. නි. 4.184) නිදස්සනං. කෙචි ච සත්තා අග්ගිනා විය ලොහාදයො කක්ඛළාය වාචාය මුදුභාවං ගච්ඡන්ති, තස්මා භගවා අම්බට්ඨං නිබ්බිසෙවනං කාතුකාමො "අය්‍යපුත්තා සක්‍යා භවන්ති, දාසිපුත්තො ත්වමසි සක්‍යාන"න්ති අවොච.

ឋපෙන්තීති පඤ්ඤපෙන්ති, තෙනාහ **''ඔක්කාකො''**තිආදි. **පහා නිච්ඡරති** දන්තානං අතිවිය පභස්සරභාවතො.

පඨමකප්පිකානන්ති පඨමකප්පස්ස ආදිකාලෙ නිබ්බත්තානං. **කිර**-සද්දො අනුස්සවත්ථෙ, තෙන යො වුච්චමානාය රාජපරම්පරාය කෙසඤ්චි මතිභෙදො, තං උල්ලිඞ්ගෙති. **මහාසම්මතස්සාති** ''අයං නො රාජා''ති මහාජනෙන සම්මන්නිත්වා ඨපිතත්තා ''මහාසම්මතො''ති එවං සම්මතස්ස. යං සන්ධාය වදන්ති –

''ආදිච්චකුලසම්භූතො , සුවිසුද්ධගුණාකරො;
මහානුභාවො රාජාසි, මහාසම්මතනාමකො.

යො චක්ඛුභූතො ලොකස්ස, ගුණරංසිසමුජ්ජලො;
තමොනුදො විරොචිත්ථ, දුතියො විය භාණුමා.

ඨපිතා යෙන මරියාදා, ලොකෙ ලොකහිතෙසිනා;
වවත්ථිතා සක්කුණන්ති, න විලඞ්ඝයිතුං ජනා.

යසස්සිනං තෙජස්සිනං, ලොකසීමානුරක්ඛකං;
ආදිභූතං මහාවීරං, කථයන්ති 'මනූ'ති ය''න්ති.

තස්ස ච පුත්තපපුත්තපරම්පරං සන්ධාය –

''තස්ස පුත්තො මහාතෙජො, රොජො නාම මහීපති;
තස්ස පුත්තො වරරොජො, පවරො රාජමණ්ඩලෙ.

තස්සාසි කල්‍යාණගුණො, කල්‍යාණො නාම අත්‍රජො;
රාජා තස්සාසි තනයො, වරකල්‍යාණනාමකො.

තස්ස පුත්තො මහාවීරො, මන්ධාතා කාමභොගිනං;
අග්ගභූතො මහින්දෙන, අඩ්ඪරජ්ජෙන පූජිතො.

තස්ස සූනු මහාතෙජො, වරමන්ධාතුනාමකො;
'උපොසථො'ති නාමෙන, තස්ස පුත්තො මහායසො.

වරො නාම මහාතෙජො, තස්ස පුත්තො මහාවරො;
තස්සාසි උපවරොති, පුත්තො රාජා මහාබලො.

තස්ස පුත්තො මඝදෙවො, දෙවතුල්‍යො මහීපති;
චතුරාසීතිසහස්සානි, තස්ස පුත්තපරම්පරා.

තෙසං පච්ඡිමකො රාජා, 'ඔක්කාකො' ඉති විස්සුතො;
මහායසො මහාතෙජො, අබුද්දො රාජමණ්ඩලෙ''ති.

ආදි **තෙසං පච්ඡතොති** තෙසං මඝදෙව පරම්පරභූතානං කළාරජනකපරියොසානානං අනෙකසතසහස්සානං රාජූනං අපරභාගෙ ඔක්කාකො නාම රාජා අහොසි, තස්ස පරම්පරාභූතානං අනෙකසතසහස්සානං රාජූනං අපරභාගෙ අපරො ඔක්කාකො නාම රාජා අහොසි, තස්ස පරම්පරභූතානං අනෙකසතසහස්සානං රාජූනං අපරභාගෙ පුනාපරො ඔක්කාකො නාම රාජා අහොසි, තං සන්ධායාහ **''තයො ඔක්කාකවංසා අහෙසුං. තෙසු තතියඔක්කාකස්සා''**තිආදි.

සහසා වරං අදාසින්ති පුත්තදස්සනෙන සොමනස්සප්පත්තො සහසා අවීමංසිත්වා තුට්ඨියා වසෙන වරං අදාසිං, ''යං ඉච්ඡසි, තං ගණ්හා''ති. **රජ්ජං පරිණාමෙතුං ඉච්ඡතීති** සා ජන්තුකුමාරස්ස මාතා මම තං වරදානං අන්තරං කත්වා ඉමං රජ්ජං පරිණාමෙතුං ඉච්ඡතීති.

නප්පසහෙය්‍යාති න පරියත්තො භවෙය්‍ය.

නික්ඛම්මාති සරාවාසතො, කාමෙහි ච නික්ඛමිත්වා. **හෙට්ඨා චාති** ච-සද්දෙන ''අසීතිහත්ථෙ''ති ඉදං අනුකඩ්ඪති. **තෙහීති** මිගසූකරෙහි, මණ්ඩූකමූසිකෙහි ච. **තෙති** සීහබ්‍යග්ඝාදයො, සප්පබිළාරා ච.

අවසෙසාහි අත්තනො අත්තනො කනිට්ඨාහි.

වඩ්ඪමානානන්ති අනාදරෙ සාමිවචනං. **කුට්ඨරොගො** නාම සාසමසූරිරොගා විය යෙභුයොන සඞ්කමනසභාවොති වුත්තං **“අයං රොගො සඞ්කමතීති චින්තෙත්වා”**ති.

මිගසූකරාදීනන්ති ආදි-සද්දෙන වනචරසොණාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති.

තස්මිං නිසින්නෙති සම්බන්ධො. ඛත්තියමායාරොචනෙන **අත්තනො ඛත්තියභාවං ජානාපෙත්වා.**

නගරං මාපෙහීති සාහාරං නගරං මාපෙහීති අධිප්පායො.

කෙසග්ගහණන්ති කෙසවෙණිබන්ධනං. **දුස්සග්ගහණන්ති** වත්ථස්ස නිවාසනාකාරො.

268. **අත්තනො උපාරම්භමොචනත්ථායාති** ආචරියෙන අම්බට්ඨෙන ච අත්තනො අත්තනො උපරි පාපෙතබ්බඋපවාදස්ස අපනයනත්ථං. **අස්මිං වචනෙති** ‘‘චත්තාරොමෙ භො ගොතම වණ්ණා’’තිආදිනා අත්තනා වුත්තෙ, භොතා ච ගොතමෙන වුත්තෙ ‘‘ජාතිවාදෙ’’ති ඉමස්මිං යථාධිකතෙ වචනෙ. තත්ථ පන යස්මා වෙදෙ වුත්තවිධිනාව තෙන පටිමන්තෙතබ්බං හොති , තස්මා වුත්තං **“වෙදත්තයවචනෙ”**ති, **“එතස්මිං වා දාසිපුත්තවචනෙ”**ති ච.

270. ධම්මො නාම කාරණං ‘‘ධම්මපටිසම්භිදා’’තිආදීසු (විභ. 718) විය, සහ ධම්මෙනාති සහධම්මො, සහධම්මො එව **සහධම්මිකොති** ආහ **“සහෙතුකො”**ති.

271. **තස්මා** තදා පටිඤ්ඤාතත්තා. **තාසෙත්වා පඤ්හං විස්සජ්ජාපෙස්සාමීති ආගතො** යථා තං සච්චකසමාගමෙ. ‘‘භගවා චෙව පස්සති අම්බට්ඨො චා’’ති එත්ථ ඉතරෙසං අදස්සනෙ කාරණං දස්සෙතුං **“යදි හි”**තිආදි වුත්තං. **ආවාහෙත්වාති** මන්තබලෙන ආනෙත්වා. **තස්සාති** අම්බට්ඨස්ස. **වාදසඞ්ඝට්ටෙති** වාචාසඞ්ඝට්ටෙ.

272. **තාණන්ති ගවෙසමානොති**, ‘‘අයමෙව සමණො ගොතමො ඉතො භයතො මම තායකො’’ති භගවන්තංයෙව ‘‘තාණ’’න්ති පරියෙසන්තො උපගච්ඡන්තො. සෙසපදද්වයෙපි එසෙව නයො. **තායතීති** යථාඋපට්ඨිතභයතො පාලෙති, තෙනාහ **“රක්ඛතී”**ති, එතෙන තාණ-සද්දස්ස කත්තුසාධනතමාහ. යථුපට්ඨිතෙන භයෙන උපද්දුතො නිලීයති එත්ථාති **ලෙණං,** උපලයනං, එතෙන ලෙණ-සද්දස්ස අධිකරණසාධනතමාහ. **“සරතී”**ති එතෙන සරණ-සද්දස්ස කත්තුසාධනතමාහ.

අම්බට්ඨවංසකථාවණ්ණනා

274. **ගඞ්ගාය දක්ඛිණතොති** ගඞ්ගාය නදියා දක්ඛිණදිසාය. **ආවුධං න පරිවත්තතීති** සරං වාසත්තිආදිං වා පරස්ස උපරි ඛිපිතුකාමස්ස හත්ථං න පරිවත්තති, හත්ථෙ පන අපරිවත්තෙන්තෙ කුතො ආවුධපරිවත්තනන්ති ආහ **“ආවුධං න පරිවත්තතී”**ති. සො කිර ‘‘කථං නාමාහං දිසාය දාසියා කුච්ඡිම්හි නිබ්බත්තො’’ති තං හීනං ජාතිං ජිගුච්ඡන්තො ‘‘හන්දාහං යථා තථා ඉමං ජාතිං සොධෙස්සාමී’’ති නිග්ගතො, තෙනාහ **“ඉදානි මෙ මනොරථං පූරෙස්සාමී”**තිආදි. විජ්ජාබලෙන රාජානං තාසෙත්වා තස්ස ධීතුයා ලද්ධකාලතො පට්ඨාය මය්හං ජාතිසොධිතා භවිස්සතීති තස්ස අධිප්පායො. **අම්බට්ඨං නාම විජ්ජන්ති** සත්තානං සරීරෙ අබ්භඞ්ගං ඨපෙතීති අම්බට්ඨාති එවං ලද්ධනාමං විජ්ජං, මන්තන්ති අත්ථො. යතො අම්බට්ඨා එතස්මිං අත්ථීති අම්බට්ඨොති කණ්හො ඉසි පඤ්ඤායිත්ථ, තංබංසජාතතාය අයං මාණවො ‘‘අම්බට්ඨො’’ති වොහරීයති.

සෙට්ඨමන්තෙ වෙදමන්තෙති අධිප්පායො. මන්තානුභාවෙන රඤ්ඤො බාහුක්ඛම්භමත්තං ජාතං තෙන පනස්ස බාහුක්ඛම්භෙන රාජා, ‘‘කො ජානාති, කිං භවිස්සතී’’ති භීතො උස්සඞ්කී උත්‍රාසො අහොසි, තෙනාහ **“භයෙන වෙධමානො අට්ඨාසී”**ති. **සොත්ථි භද්දන්තෙති ආදිවචනං අවොචුං.** ‘‘අයං මහානුභාවො ඉසී’’ති මඤ්ඤමානා.

උන්ද්‍රියිස්සතීති විප්පකිරියිස්සති, තෙනාහ **“භිජ්ජිස්සතී”**ති. මන්තෙ පරිවත්තිතෙති බාහුක්ඛම්භකමන්තස්ස පටිප්පස්සම්භකවිජ්ජාසඞ්ඛාතෙ මන්තෙ **“සරො ඔතරතූ”**ති පරිවත්තිතෙ. එවරූපාසඤ්හි මන්තානං එකංසෙනෙව පටිප්පස්සම්භකවිජ්ජා හොන්තියෙව යථා තං කුසුමාරකවිජ්ජානං. අත්තනො ධීතු අපවාදමොචනත්ථං තස්ස භුජිස්සකරණං. තස්සානුරූපෙ ඉස්සරියෙ ඨපනත්ථං **උළාරෙ ච නං ඨානෙ ඨපෙසි.**

ඛත්තියසෙට්ඨභාවවණ්ණනා

275. සමස්සාසනත්ථමාහ කරුණායන්තො, න කුලීනභාවදස්සනත්ථං, තෙනාහ **“අථ ඛො භගවා”**තිආදි. **බ්‍රාහ්මණෙසූති** බ්‍රාහ්මණානං සමීපෙ, තතො බ්‍රාහ්මණෙහි ලද්ධබ්බං ආසනාදිං සන්ධාය **“බ්‍රාහ්මණානං අන්තරෙ”**ති වුත්තං. කෙවලං සද්ධාය කාතබ්බං **සද්ධං,** පරලොකගතෙ සන්ධාය න තතො කිඤ්චි අපත්ථෙන්තෙන කාතබ්බන්ති

අත්ථො, තෙනාහ **“මතකෙ උද්දිස්ස කතභත්තෙ”**ති. **මඞ්ගලාදිභත්තෙති** ආදි-සද්දෙන උස්සවදෙවතාරාධනාදිං සඞ්ගණ්හාති. **යඤ්ඤභත්තෙති** පාපසඤ්ඤමාදිවසෙන කතභත්තෙ. **පාහුනකානන්ති** අතිථීනං. **ඛත්තියභාවං අප්පත්තො** උභතො සුජාතතාභාවතො, තෙනාහ **“අපරිසුද්ධොති අත්ථො”**ති.

276. **ඉත්ථිං කරිත්වාති** එත්ථ කරණං කිරියාසාමඤ්ඤවිසයන්ති ආහ **“ඉත්ථිං පරියෙසිත්වා”**ති. බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤං ඉත්ථිං ඛත්තියකුමාරස්ස භරියාභූතං ගහෙත්වාපි ඛත්තියාව සෙට්ඨා, හීනා බ්‍රාහ්මණාති යොජනා. **පුරිසෙන වා පුරිසං කරිත්වාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. **පකරණෙති** රාගාදිවසෙන පදුට්ඨෙ පක්ඛලිතෙ කාරණෙ, තෙනාහ **“දොසෙ”**ති. හසති නිරත්ථකභාවෙන ඛිපීයතීති **හස්සං,** ඡාරිකා.

277. **ජනිතස්මින්ති** කම්මකිලෙසෙහි නිබ්බත්තෙ. ජනෙ එතස්මින්ති වා **ජනෙතස්මිං,** මනුස්සෙසූති අත්ථො, තෙනාහ **“ගොත්තපටිසාරිනො”**ති. **සංසන්දිත්වාති** සමෙත්වා, අවිරුද්ධං කත්වාති අත්ථො.

පඨමභාණවාරවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

විජ්ජාචරණකථාවණ්ණනා

278. **ඉදං වට්ටතීති** ඉදං අජ්ඣෙනාදි කත්තුං ලබ්භති. **ජාතිවාදවිනිබද්ධාති** ජාතිසන්නිස්සිතවාදෙ විනිබද්ධා. බ්‍රාහ්මණස්සෙව අජ්ඣෙනජ්ඣාපනයජනයාජනාදයොති එවං යෙ අත්තුක්කංසනපරවම්භනවසෙන පවත්තා, තතො එව තෙ **මානවාදපටිබද්ධා** ච හොන්ති. යෙ පන **ආවාහවිවාහවිනිබද්ධා,** තෙ එව සම්බන්ධත්තයවසෙන ‘‘අරහසි වා මං ත්වං, න වා මං ත්වං අරහසී’’ති එවං පවත්තනකා.

යත්ථාති යස්සං විජ්ජාචරණසම්පත්තියං. **ලග්ගිස්සාමාති** ඔලග්ගා අන්තොගධා භවිස්සාමාති **චින්තයිම්හ.** පරමත්ථතො අවිජ්ජාචරණානියෙව ‘‘විජ්ජාචරණානී’’ති ගහෙත්වා ඨිතො පරමත්ථතො විජ්ජාචරණෙසු විභජියමානෙසු සො තතො දූරතො අපනීතො නාම හොතීති ආහ **“දූරමෙව අවක්ඛිපී”**ති. **සමුදාගමතො පභුතීති**ආදිසමුට්ඨානතො පට්ඨාය.

279. **තිවිධං සීලන්ති** චූළසීලාදිභෙදං තිවිධං සීලං. **සීලවසෙනෙවාති** සීලපරියායෙනෙව. **කිඤ්චි කිඤ්චීති** අභිංසනාදියමනියමලක්ඛණං කිඤ්චි කිඤ්චි **සීලං අත්ථි. තත්ථ තත්ථෙව ලග්ගෙය්‍යාති** තස්මිං තස්මිංයෙව බ්‍රාහ්මණසමයසිද්ධෙ සීලමත්තෙ ‘‘චරණ’’න්ති ලග්ගෙය්‍ය. **අට්ඨපි සමාපත්තියො චරණන්ති නියාතිතා හොන්ති** රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානනිද්දෙසෙනෙව අරූපජ්ඣානානම්පි නිද්දිට්ඨභාවාපත්තිතො නියාතිතා නිදස්සිතා.

චතුඅපායමුඛකථාවණ්ණනා

280. **අසම්පාපුණන්තොති** ආරභිත්වා සම්පත්තුං අසක්කොන්තො. **අවිසහමානොති** ආරභිතුමෙව අසක්කොන්තො. **ඛාරින්ති** පරික්ඛාරං. තං පන විභජිත්වා දස්සෙතුං **“අරණී”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අරණීති** අග්ගිධමනකං අරණීද්වයං. **සුජාති** දබ්බි. **ආදි**-සද්දෙන තිදණ්ඩතිසටිකාදිං සඞ්ගණ්හාති **ඛාරිභරිතන්ති** ඛාරීහි පුණ්ණං. නනු උපසම්පන්නස්ස භික්ඛුනො සාසනිකොපි යො කොචි අනුපසම්පන්නො අත්ථතො පරිචාරකොව, කිං අඞ්ගං පන බාහිරකපබ්බජිතෙති තත්ථ විසෙසං දස්සෙතුං **“කාමඤ්චා”**තිආදි වුත්තං. **වුත්තනයෙනාති** ‘‘කප්පියකරණ…පෙ…. වත්තකරණවසෙනා’’ති එවං වුත්තෙන නයෙන. **පරිචාරකො හොති** උපසම්පන්නභාවස්ස විසිට්ඨභාවතො. ‘‘නවකොටිසහස්සානී’’තිආදිනා (විසුද්ධි. 1.20; පටි. ම. අට්ඨ. 37) වුත්තප්පභෙදානං අනෙකසහස්සානං සංවරවිනයානං සමාදියිත්වා වත්තනෙන උපරිභූතා අග්ගභූතා සම්පදාති හි ‘‘උපසම්පදා’’ති වුච්චතීති. **ගුණාධිකොපීති** ගුණෙහි උක්කට්ඨොපි. **අයං පනාති** වුත්තලක්ඛණො තාපසො.

තාපසා නාම කම්මවාදිකිරියාවාදිනො, න සාසනස්ස පටාණීභූතා, යතො නෙසං පබ්බජිතුං ආගතානං තිත්ථියපරිවාසෙන විනාව පබ්බජ්ජා අනුඤ්ඤාතාති කත්වා **“කස්මා පනා”**ති චොදනං සමුට්ඨපෙති චොදකො. ආචරියො **“යස්මා”**තිආදිනා චොදනං පරිහරති. ‘‘ඔසක්කිස්සතී’’ති සඞ්ඛෙපතො වුත්තමත්ථං විවරිතුං **“ඉමස්මිඤ්හී”**තිආදි වුත්තං. **ඛුරධාරූපමන්ති** ඛුරධාරානං මත්ථකෙනෙව අක්කමිත්වා ගමනූපමං. **අඤ්ඤෙති** අඤ්ඤෙ භික්ඛූ. **අග්ගිසාලන්ති** අග්ගිහුත්තසාලං. **නානාදාරූහීති** පලාසදණ්ඩාදිනානාවිධසමිධාදාරූහි.

ඉදන්ති ‘‘චතුද්වාරං ආගාරං කත්වා’’තිආදිනා වුත්තං. **අස්සාති** අස්ස චතුත්ථස්ස පුග්ගලස්ස. **පටිපත්තිමුඛන්ති** කොහඤ්ඤපටිපත්තියා මුඛමත්තං. සො හි නානාවිධෙන කොහඤ්ඤෙන ලොකං විම්හාපෙන්තො තත්ථ අච්ඡති, තෙනාහ **“ඉමිනා හි මුඛෙන සො එවං පටිපජ්ජතී”**ති.

ඛලාදීසු මනුස්සානං සන්තිකෙ උපතිට්ඨිත්වා වීහිමුග්ගතිලමාසාදීනි භික්ඛාචරියානියාමෙන සඞ්කඩ්ඪිත්වා උඤ්ඡනං උඤ්ඡා, සා එව චරියා වුත්ති එතෙසන්ති **උඤ්ඡාචරියා.** අග්ගිපක්කෙන ජීවන්තීති අග්ගිපක්කිකා, න

අග්ගිපක්කිකා **අනග්ගිපක්කිකා** . උඤ්ඡාචරියා හි බලෙසු ගන්ත්වා බලග්ගං නාම මනුස්සෙහි දියාමානං ධඤ්ඤං ගණ්හන්ති, තං ඉමෙ න ගණ්හන්තීති අනග්ගිපක්කිකා නාම ජාතා. **අසාමපාකාති** අසයංපාචකා. අස්මමුට්ඨිනා මුට්ඨිපාසාණෙන වත්තන්තීති **අස්මමුට්ඨිකා.** දන්තෙන උප්පාටිතං වක්කලං රුක්ඛත්තචො දන්තවක්කලං, තෙන වත්තන්තීති **දන්තවක්කලිකා.** පවත්තං රුක්ඛාදිතො පාතිතං ඵලං භුඤ්ජන්තීති **පවත්තඵලභොජිනො.** ජිණ්ණපක්කතාය පණ්ඩුභූතං පලාසං, තංසදිසඤ්ච පණ්ඩුපලාසං, තෙන වත්තන්තීති **පණ්ඩුපලාසිකා,** සයංපතිතපුප්ඵඵලපත්තභොජිනො.

ඉදානි තෙ අට්ඨවිධෙපි සරූපතො දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **සඞ්කඩ්ඪිත්වාති** භික්ඛාචරියාවසෙන ලද්ධධඤ්ඤං එකජ්ඣං කත්වා.

පරියෙට්ඨි නාම දුක්ඛාති පරෙසං ගෙහතො ගෙහං ගන්ත්වා පරියෙට්ඨි නාම දීනවුත්තිභාවෙන දුක්ඛා. පාසාණස්ස පරිග්ගහො දුක්ඛො පබ්බජිතස්සාති වා දන්තෙහෙව උප්පාටෙත්වා ඛාදන්ති.

ඉමාහි චතූහියෙවාති ''ඛාරිවිධං ආදායා''තිආදිනා වුත්තාහි චතූහි එව තාපසපබ්බජ්ජාහීති.

282. අපායෙ විනාසෙ නියුත්තො **ආපායිකො.** තබ්භාවං පරිපූරෙතුං අසක්කොන්තො තෙන අපරිපුණ්ණො **අපරිපූරමානො** , කරණෙ චෙතං පච්චත්තවචනං, තෙනාහ **"ආපායිකෙනාපි අපරිපූරමානෙනා"**ති.

පුබ්බකඉසිභාවානුයොගවණ්ණනා

283. දීයතීති දත්ති, දත්තියෙව **දත්තිකන්ති** ආහ **"දින්නක"**න්ති. යදි බ්‍රාහ්මණස්ස සම්මුඛීභාවො රඤ්ඤො න දාතබ්බො, කස්මාස්ස උපසඞ්කමනං න පටික්ඛිත්තන්ති ආහ **"යස්මා පනා"**තිආදි. **ඛෙත්තවිජ්ජායාති** නීතිසත්ථෙ. **පයාතන්ති** සද්ධං, සස්සතිකං වා, තෙනාහ **"අභිහරිත්වා දින්න"**න්ති. කස්මා භගවා ''රඤ්ඤො පසෙනදිස්ස කොසලස්ස දත්තිකං භුඤ්ජති''තිආදිනා බ්‍රාහ්මණස්ස මම්මවචනං අවොචාති තත්ථ කාරණං දස්සෙතුං **"ඉදං පන කාරණ"**න්තිආදි වුත්තං.

284. **රථූපත්ථරෙති** රථස්ස උපරි අත්ථරිතපදෙසෙ. **පාකටමන්තනන්ති** පකාසභූතං මන්තනං. තඤ්හි සුද්දාදීහි ඤායතීති න රහස්සමන්තනං. **භණතීති** අපි නු භණති.

285. **පවත්තාරොති** පාවචනභාවෙන වත්තාරො, යස්මා තෙ තෙසං මන්තානං පවත්තකා, තස්මා ආහ **"පවත්තයිතාරො"**ති. සුද්දෙ බහි කත්වා රහො භාසිතබ්බට්ඨෙන මන්තා එව, තංතංඅත්ථපටිපත්තිහෙතුතාය පදන්ති **මන්තපදං,** අනුපනීතාසාධාරණතාය වා රහස්සභාවෙන වත්තබ්බං හිතකිරියාය අධිගමූපායං. **සජ්ඣායිතන්ති** ගායනවසෙන සජ්ඣායිතං, තං පන උදත්තානුදත්තාදීනං සරානං සම්පාදනවසෙනෙව ඉච්ඡිතන්ති ආහ **"සරසම්පත්තිවසෙනා"**ති. **අඤ්ඤෙසං වුත්තන්ති** පාවචනභාවෙන අඤ්ඤෙසං වුත්තං. **සමුපබ්‍යූළ්හන්ති** සඞ්ගහෙත්වා උපරූපරි සඤ්ඤූළ්හං. **රාසිකතන්ති** ඉරුවෙදයජුවෙදසාමවෙදාදිවසෙන , තත්ථාපි පච්චෙකං මන්තබ්‍රහ්මාදිවසෙන, අජ්ඣායානුවාකාදිවසෙන ච රාසිකතං.

තෙසන්ති මන්තානං කත්තූනං. **දිබ්බෙන චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වාති** දිබ්බචක්ඛුපරිභණ්ඩෙන යථාකම්මූපගඤාණෙන සත්තානං කම්මස්සකතාදිං පච්චක්ඛතො දස්සනට්ඨෙන දිබ්බචක්ඛුසදිසෙන පුබ්බෙනිවාසඤාණෙන අතීතකප්පෙ බ්‍රාහ්මණානං මන්තජ්ඣෙනවිධිඤ්ච ඔලොකෙත්වා. **පාවචනෙන සහ සංසන්දිත්වාති** කස්සපසම්මාසම්බුද්ධස්ස යං වචනං වට්ටසන්නිස්සිතං, තෙන සහ අවිරුද්ධං කත්වා. න හි තෙසං විවට්ටසන්නිස්සිතො අත්ථො පච්චක්ඛො හොති. **අපරාපරෙ පනාති** අට්ඨකාදීහි අපරා පරෙ පච්ඡිමා ඔක්කාකරාජකාලාදීසු උප්පන්නා. **පක්ඛිපිත්වාති** අට්ඨකාදීහි ගන්ථිතමන්තපදෙසු කිලෙසසන්නිස්සිතපදානං තත්ථ තත්ථ පදෙ පක්ඛිපනං කත්වා. **විරුද්ධෙ අකංසූති** බ්‍රාහ්මණධම්මිකසුත්තාදීසු ආගතනයෙන සංකිලෙසිකත්ථදීපනතො පච්චනීකභූතෙ අකංසු. **ඉධාති** ''ත්‍යාහං මන්තෙ අධියාමී''ති එතස්මිං ඨානෙ. **පටිඤ්ඤං අග්ගහෙත්වාති** ''තං කිං මඤ්ඤසී''ති එවං පටිඤ්ඤං අග්ගහෙත්වාව.

286. **නිරාමගන්ධාති** කිලෙසාසුචිවසෙන විස්සගන්ධරහිතා. **අනිත්ථිගන්ධාති** ඉත්ථීනං ගන්ධමත්තස්සපි අවිසහනෙන ඉත්ථිගන්ධරහිතා. එත්ථ ච **"නිරාමගන්ධා"**ති එතෙන තෙසං පොරාණානං බ්‍රාහ්මණානං වික්ඛම්භිතකිලෙසතං දස්සෙති, **"අනිත්ථිගන්ධා බ්‍රහ්මචාරිනො"**ති එතෙන එකවිහාරිතං, **"රජොජල්ලධරා"**ති එතෙන මණ්ඩනවිභූසනානුයොගාභාවං, **"අරඤ්ඤායතනෙ පබ්බතපාදෙසු වසිංසූ"**ති එතෙන මනුස්සූපචාරං පහාය විවිත්තවාසං, **"වනමූලඵලාහාරා වසිංසූ"**ති එතෙන සාලිමංසොදනාදිපණීතාහාරපටික්ඛෙපං, **"යදා"**තිආදිනා යානවාහනපටික්ඛෙපං, **"සබ්බදිසාසූ"**තිආදිනා රක්ඛාවරණපටික්ඛෙපං, එවඤ්ච වදන්තො මිච්ඡාපටිපදාපක්ඛිකං සාචරියස්ස අම්බට්ඨස්ස වුත්තිං උපාදාය සම්මාපටිපදාපක්ඛිකාපි තෙසං බ්‍රාහ්මණානං වුත්ති අරියවිනයෙ

සම්මාපටිපත්තිං උපාදාය මිච්ඡාපටිපදායෙව. කුතස්ස සල්ලෙඛපටිපත්තියුත්තතාති. ‘‘එවං සුතෙ’’තිආදිනා භගවා අම්බට්ඨං සන්තජ්ජෙන්තො නිග්ගණ්හාතීති දස්සෙති.

වෙය්‍යකෙහීති වෙය්‍යකපට්ටකාහි. **සමන්තානගරන්ති** නගරස්ස සමන්තතො. **කතසුධාකම්මං** පාකාරස්ස අධොභාගෙ ඨානං වුච්චතීති අධිප්පායො.

ද්වෙලක්ඛණදස්සනවණ්ණනා

287. **න සක්කොතීති**සඞ්කුචිතෙ ඉරියාපථෙ අනවසෙසතො තෙසං දුබ්බිභාවනතො. **ගවෙසීති** ඤාණෙන පරියෙසනමකාසි. **සමානයීති** ඤාණෙන සඞ්කලෙන්තො සම්මා ආනයි සමාහරි. **‘‘කඞ්ඛතී’’**ති පදස්ස ආකඞ්ඛතීති අයමත්ථොති ආහ **‘‘අහො වත පස්සෙය්‍යාන්ති පත්ථනං උප්පාදෙතී’’**ති. **කිච්ඡතීති** කිලමති. **‘‘කඞ්ඛතී’’**ති පදස්ස පුබ්බෙ ආසිසනත්ථතං වත්වා ඉදානිස්ස සංසයත්ථතමෙව විකප්පන්තරවසෙන දස්සෙන්තො **‘‘කඞ්ඛාය වා දුබ්බලා විමති වුත්තා’’**ති ආහ. **තීහි ධම්මෙහීති** තිප්පකාරෙහි සංසයධම්මෙහි. **කාලුසියභාවොති** අප්පසන්නතාය හෙතුභූතො ආවිලභාවො.

යස්මා භගවතො කොසොහිතං සබ්බබුද්ධානං ආවෙණිකං අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං වත්ථගුය්හං සුවිසුද්ධකඤ්චනමණ්ඩලසන්නිකාසං, අත්තනො සණ්ඨානසන්නිවෙසසුන්දරතාය ආජානෙය්‍යගන්ධහත්ථීනො වරඞ්ගපරමචාරුභාවං, විකසමානතපනියාරවින්දසමුජ්ජලකෙසරාවත්තවිලාසං, සඤ්ඣාපභානුරඤ්ජිතජලවනන්තරාභිලක්ඛිතසම්පුණ්ණචන්දමණ්ඩලසොභඤ්ච අත්තනො සිරියා අභිභුය්‍ය විරාජති, යං බාහිරබ්භන්තරමලෙහි අනුපක්කිලිට්ඨතාය, චිරකාලං සුපරිචිතබ්‍රහ්මචරියාධිකාරතාය, සුසණ්ඨිතසණ්ඨානසම්පත්තියා ච , කොපීනම්පි සන්තං අකොපීනමෙව, තස්මා වුත්තං **‘‘භගවතො හී’’**තිආදි. **පහූතභාවන්ති** පුථුලභාවං. එත්ථෙව හි තස්ස සංසයො, තනුමුදුසුකුමාරතාදීසු පනස්ස ගුණෙසු විචාරණා එව නාහොසි.

288. **හිරිකරණොකාසන්ති** හිරියිතබ්බට්ඨානං. **ඡායන්ති** පටිබිම්බං. කථං කීදිසන්ති ආහ **‘‘ඉද්ධියා’’**තිආදි. **ඡායාරූපකමත්තන්ති** භගවතො පටිබිම්බරූපං. තඤ්ච ඛො බුද්ධසන්තානතො විනිමුත්තත්තා රූපකමත්තං භගවතො සරීරවණ්ණසණ්ඨානාවයවං ඉද්ධිමයං බිම්බකමත්තං. තං පන රූපකමත්තං දස්සෙන්තො භගවා යථා අත්තනො බුද්ධරූපං න දිස්සති, තථා කත්වා දස්සෙති. **නින්නෙත්වාති** නීහරිත්වා. **කල්ලොසීති** පුච්ඡාවිස්සජ්ජනෙ කුසලො ඡෙකො අසි. **තථාකරණෙනාති** කඨිනසූචිං විය කරණෙන. **එත්ථාති** පහූතජිව්හාය. **මුදුභාවො පකාසිතො** අමුදුනො ඝනසුඛුමභාවාපාදනත්ථං අසක්කුණෙය්‍යත්තා **දීඝභාවො, තනුභාවො** චාති දට්ඨබ්බං.

291. **‘‘අත්ථචරකෙනා’’**ති ඉමිනා බ්‍යතිරෙකමුඛෙන අනත්ථචරකතංයෙව විභාවෙති. **න අඤ්ඤත්‍රාති** න අඤ්ඤස්මිං සුගතියන්ති අත්ථො. **උපනෙත්වා උපනෙත්වාති** තං තං දොසං උපනෙත්වා උපනෙත්වා, තෙනාහ **‘‘සුට්ඨුදාසාදිභාවං ආරොපෙත්වා’’**ති. **පාතෙසීති** පවට්ටනවසෙන පාතෙසි.

පොක්ඛරසාතිබුද්ධූපසඞ්කමනවණ්ණනා

293-6. **ආගමා නූති** ආගතො නු. **ඛොති** නිපාතමත්තං. **ඉධාති** එත්ථ, තුම්හාකං සන්තිකන්ති අත්ථො. **අධිවාසෙතූති** සාදියතු, තං පන සාදියනං මනසා සම්පටිග්ගහො හොතීති ආහ **‘‘සම්පටිච්ඡතූ’’**ති.

297. **යාවදත්ථන්ති** යාව අත්ථො, තාව භොජනෙන තදා කතන්ති අත්ථො. **ඔණීතන්ති** ආමිසාපනයනෙන සුචිකතං, තෙනාහ **‘‘හත්ථෙ ච පත්තඤ්ච ධොවිත්වා’’**ති.

298. **අනුපුබ්බිං කථන්ති** අනුපුබ්බං කථෙතබ්බකථං, තෙනාහ **‘‘අනුපටිපාටිකථ’’**න්ති. කා පන සා? දානාදිකථාති ආහ **‘‘දානානන්තරං සීල’’**න්තිආදි. තෙන දානකථා තාව පචුරජනෙසුපි පවත්තියා සබ්බසාධාරණත්තා, සුකරත්තා, සීලෙ පතිට්ඨානස්ස උපායභාවතො ච ආදිතො කථෙතබ්බා. පරිච්චාගසීලො හි පුග්ගලො පරිග්ගහිතවත්ථූසු නිස්සඞ්ගභාවතො සුඛෙනෙව සීලානි සමාදියති, තත්ථ ච සුප්පතිට්ඨිතො හොති. සීලෙන දායකපටිග්ගාහකසුද්ධිතො පරානුග්ගහං වත්වා පරපීළානිවත්තිවචනතො, කිරියධම්මං වත්වා අකිරියධම්මවචනතො, භොගසම්පත්තිහෙතුං වත්වා භවසම්පත්තිහෙතුවචනතො ච **දානකථානන්තරං සීලකථා** කථෙතබ්බා, තඤ්චෙ දානසීලං වට්ටනිස්සිතං, අයං භවසම්පත්ති තස්ස ඵලන්ති දස්සනත්ථං ඉමෙහි ච දානසීලමයෙහි පණීතපණීතතරාදිභෙදභින්නෙහි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූහි එතා චාතුමහාරාජිකාදීසු පණීතපණීතතරාදිභෙදභින්නා අපරිමෙය්‍යා දිබ්බභොගසම්පත්තියො ලද්ධබ්බාති දස්සනත්ථං තදනන්තරං සග්ගකථා. ස්වායං සග්ගො රාගාදීහි උපක්කිලිට්ඨො, සබ්බථානුපක්කිලිට්ඨො අරියමග්ගොති දස්සනත්ථං **සග්ගානන්තරං මග්ගො** කථෙතබ්බො. මග්ගඤ්ච කථෙන්තෙන තදධිගමූපායසන්දස්සනත්ථං සග්ගපරියාපන්නාපි, පගෙව ඉතරෙ සබ්බෙපි කාමා නාම බහ්වාදීනවා අනිච්චා අද්ධුවා විපරිණාමධම්මාති **කාමානං ආදීනවො,** හීනා ගම්මා පොථුජ්ජනිකා අනරියා අනත්ථසඤ්හිතාති තෙසං **ඔකාරො** ලාමකභාවො, සබ්බෙපි භවා කිලෙසානං වත්ථුභූතාති **තත්ථ සංකිලෙසො,** සබ්බසංකිලෙසවිප්පමුත්තං නිබ්බානන්ති **නෙක්ඛම්මෙ ආනිසංසො** ච කථෙතබ්බොති අයමත්ථො

බොධිතොති වෙදිතබ්බො. **මග්ගොති** චෙත්ථ **ඉති**-සද්දෙන ආදිඅත්ථදීපනතො ''කාමානං ආදීනවො''ති එවමාදීනං සඞ්ගහොති එවමයං අත්ථවණ්ණනා කතාති වෙදිතබ්බා. ''තස්ස උප්පත්තිආකාරදස්සනත්ථ''න්ති කස්මා වුත්තං, නනු මග්ගඤාණං අසඞ්ඛතධම්මාරම්මණං, න සඞ්ඛතධම්මාරම්මණන්ති චොදනං සන්ධායාහ **''තඤ්හී''**තිආදි. තත්ථ **පටිවිජ්ඣන්ත**න්ති අසම්මොහපටිවෙධවසෙන පටිවිජ්ඣන්තං, තෙනාහ **''කිච්චවසෙනා''**ති.

පොක්ඛරසාතිඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා

299. එත්ථ ච **''දිට්ඨධම්මො''**තිආදි පාළියං දස්සනං නාම ඤාණදස්සනතො අඤ්ඤම්පි අත්ථි, තන්නිවත්තනත්ථං ''පත්තධම්මො''ති වුත්තං. පත්ති ච ඤාණසම්පත්තිතො අඤ්ඤම්පි විජ්ජතීති තතො විසෙසදස්සනත්ථං ''විදිතධම්මො''ති වුත්තං. සා පනෙසා විදිතධම්මතා එකදෙසතොපි හොතීති නිප්පදෙසතො විදිතභාවං දස්සෙතුං ''පරියොගාළ්හධම්මො''ති වුත්තං. තෙනස්ස සච්චාභිසම්බොධංයෙව දීපෙති. මග්ගඤාණඤ්හි එකාභිසමයවසෙන පරිඤ්ඤාදිකිච්චං සාධෙන්තං නිප්පදෙසෙන චතුසච්චධම්මං සමන්තතො ඔගාළ්හං නාම හොති, තෙනාහ **''දිට්ඨො අරියසච්චධම්මො එතෙනාති දිට්ඨධම්මො''**ති. **තිණ්ණා විචිකිච්ඡා**ති සප්පටිභයකන්තාරසදිසා සොළසවත්ථුකා, අට්ඨවත්ථුකා ච තිණ්ණා විතිණ්ණා විචිකිච්ඡා. **විගතා කථංකථා**ති පවත්තිආදීසු. ''එවං නු ඛො, න නු ඛො''ති එවං පවත්තිකා විගතා සමුච්ඡින්නා කථංකථා. **වෙසාරජ්ජප්පත්තොති** සාරජ්ජකරානං පාපධම්මානං පහීනත්තා, තප්පටිපක්ඛෙසු ච සීලාදිගුණෙසු සුප්පතිට්ඨිතත්තා වෙසාරජ්ජං විසාරදභාවං වෙයාත්තියං පත්තො අධිගතො. සායං වෙසාරජ්ජප්පත්ති සුප්පතිට්ඨිතභාවොති කත්වා ආහ **''සත්ථුසාසනෙ''**ති. අත්තනා පච්චක්ඛතො දිට්ඨත්තා අධිගතත්තා න පරං පච්චෙති, න තස්ස පරො පච්චෙතබ්බො අත්ථීති **අපරප්පච්චයො.** යං පනෙත්ථ වත්තබ්බං අවුත්තං, තං පරතො ආගමිස්සති. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව.

අම්බට්ඨසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

4. සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනා

300. සුන්දරභාවෙන සාතිසයානි අඞ්ගානි එතෙසං අත්ථීති අඞ්ගා, රාජකුමාරාති ආහ **''අඞ්ගා නාම අඞ්ගපාසාදිකතාය''**තිආදි. **ඉධාපි අධිප්පෙතා,** න අම්බට්ඨසුත්තෙ එව. **ආගන්තුං න දස්සන්තීති** ආගමනෙ ආදීනවං දස්සෙත්වා පටික්ඛිපනවසෙන ආගන්තුං න දස්සන්ති, නානුජානිස්සන්තීති අධිප්පායො. නීලාසොකකණිකාරකොවිළාරකුන්දරාජරුක්ඛෙහි සම්මිස්සතාය තං චම්පකවනං **''නීලාදිපඤ්චවණ්ණකුසුමපටිමණ්ඩිත''**න්ති දට්ඨබ්බං. න චම්පකරුක්ඛානංයෙව නීලාදිපඤ්චකුසුමතායාති වදන්ති. **''භගවා කුසුමගන්ධසුගන්ධෙ චම්පකවනෙ විහරතී''**ති ඉමිනා න මාපනකාලෙ එව තස්මිං නගරෙ චම්පකරුක්ඛා උස්සන්නා, අථ ඛො අපරභාගෙ පීති දස්සෙති. මාපනකාලෙ හි චම්පකානං උස්සන්නතාය සා නගරී ''චම්පා''ති නාමං ලභි. **ඉස්සරත්තාති** අධිපතිභාවතො. සෙනා එතස්ස අත්ථීති සෙනිකො, සෙනිකො එව **සෙනියො,** අත්ථීතා චෙත්ථ බහුභාවවිසිට්ඨායාති වුත්තං **''මහතියා සෙනාය සමන්නාගතත්තා''**ති.

301-2. **සංහතාති** සන්නිපතිතා, ''සඞ්ඝිනො''ති වත්තබ්බෙ **''සඞ්ඝී''**ති පුථුත්ථෙ එකවචනං බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං අධිප්පෙතත්තා, තෙනාහ **''එතෙස''**න්ති. රාජරාජඤ්ඤාදීනං භණ්ඩධරා පුරිසා ඛතා, නෙසං නායනතො **ඛත්තා.** සො හි යෙහි යත්ථ පෙසිතො, තත්ථ තෙසං දොසං පරිහරන්තො යුත්තපත්තවසෙන පුච්ඡිතමත්ථං කථෙති, තෙනාහ **''පුච්ඡිතපඤ්හෙ බ්‍යාකරණසමත්ථො''**ති. කුලාපදෙසාදිනා මහතී මත්තා එතස්සාති **මහාමත්තො.**

සොණදණ්ඩගුණකථාවණ්ණනා

303. විසිට්ඨං රජ්ජං විරජ්ජං, විරජ්ජමෙව වෙරජ්ජං යථා ''වෙකතං වෙසය''න්ති, නානාවිධං වෙරජ්ජං **නානාවෙරජ්ජං,** තත්ථ ජාතාතිආදිනා සබ්බං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **උත්තමබ්‍රාහ්මණොති** අභිජනසම්පත්තියා චිත්තසම්පත්තියා විජ්ජාසම්පත්තියා උග්ගතතරො, උළාරො වා බ්‍රාහ්මණො. **අසන්නිපාතොති** ලාභමච්ඡරෙන නිප්පීළිතතාය අසන්නිපාතො විය භවිස්සති.

''අඞ්ගෙති ගමෙති ඤාපෙතීති **අඞ්ගං,** හෙතූති ආහ **''ඉමිනාපි කාරණෙනා''**ති. ''උභතො සුජාතො''ති එත්තකෙ වුත්තෙ යෙහි කෙහිචි ද්වීහි භාගෙහි සුජාතතා විඤ්ඤායෙය්‍ය. සුජාත-සද්දො ච ''සුජාතො චාරුදස්සනො''තිආදීසු (ථෙරගා. 818) ආරොහසම්පත්තිපරියායොති ජාතිවසෙනෙව සුජාතතං විභාවෙතුං **''මාතිතො ච පිතිතො චා''**ති වුත්තං. අනොරසපුත්තවසෙනාපි ලොකෙ මාතුපිතුසමඤ්ඤා දිස්සති, ඉධ පනස්ස ඔරසපුත්තවසෙනෙව ඉච්ඡිතාති දස්සෙතුං **''සංසුද්ධගහණිකො''**ති වුත්තං. ගබ්භං ගණ්හාති ධාරෙතීති **ගහණී,** ගබ්භාසයසඤ්ඤිතො මාතුකුච්ඡිප්පදෙසො. යථාභුත්තස්ස ආහාරස්ස විපාචනවසෙන ගණ්හනතො අඡඩ්ඩනතො **ගහණී,** කම්මජතෙජොධාතු.

පිතා ච මාතා ච පිතරො, පිතූනං පිතරො පිතාමහා, තෙසං යුගො ද්වන්දො **පිතාමහයුගො,** තස්මා, යාව සත්තමා පිතාමහයුගා පිතාමහද්වන්දාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එවඤ්හි පිතාමහග්ගහණෙනෙව මාතාමහොපි ගහිතොති. සො අට්ඨකථායං විසුං න උද්ධටො. යුග-සද්දො චෙත්ථ එකසෙසනයෙන දට්ඨබ්බො ''යුගො ච යුගො ච යුගා''ති. එවඤ්හි තත්ථ තත්ථ ද්වන්දං ගහිතමෙව හොති, තෙනාහ **''තතො උද්ධං සබ්බෙපි පුබ්බපුරිසා පිතාමහග්ගහණෙනෙව ගහිතා''**ති. පුරිසග්ගහණඤ්චෙත්ථ උක්කට්ඨනිද්දෙසවසෙන කතන්ති දට්ඨබ්බං. එවඤ්හි ''මාතිතො''ති පාළිවචනං සමත්ථිතං හොති. **අක්ඛිත්තොති** අප්පත්තඛෙපො. **අනවක්ඛිත්තොති** සද්ධථාලිපාකාදීසු න අවක්ඛිත්තො න ඡඩ්ඩිතො. **ජාතිවාදෙනාති** හෙතුම්හි කරණවචනන්ති දස්සෙතුං **''කෙන කාරණෙනා''**තිආදි වුත්තං. එත්ථ ච **''උභතො...පෙ.... පිතාමහයුගා''**ති එතෙන බ්‍රාහ්මණස්ස යොනිදොසාභාවො දස්සිතො සංසුද්ධගහණිකභාවකිත්තනතො, **''අක්ඛිත්තො''**ති ඉමිනා කිරියාපරාධාභාවො. කිරියාපරාධෙන හි සත්තා ඛෙපං පාපුණන්ති. **''අනුපක්කුට්ඨො''**ති ඉමිනා අයුත්තසංසග්ගාභාවො. අයුත්තසංසග්ගම්පි හි පටිච්ච සත්තා අක්කොසං ලභන්ති.

ඉස්සරොති ආධිපතෙය්‍යසංවත්තනියකම්මබලෙන ඊසනසීලො, සා පනස්ස ඉස්සරතා විභවසම්පත්තිපච්චයා පාකටා ජාතාති අඩ්ඪතාපරියායභාවෙනෙව වදන්තො **''අඩ්ඪොති ඉස්සරො''**ති ආහ. මහන්තං ධනං අස්ස භූමිගතඤ්චෙව වෙහාසට්ඨඤ්චාති **මහද්ධනො. තස්සාති** තස්ස තස්ස . **වදන්ති** ''අන්වයතො, බ්‍යතිරෙකතො ච අනුපසඞ්කමනකාරණං කිත්තෙමා''ති.

අධිකරූපොති විසිට්ඨරූපො උත්තමසරීරො. දස්සනං අරහතීති **දස්සනීයො,** තෙනාහ **''දස්සනයොග්ගො''**ති. පසාදං ආවහතීති **පාසාදිකො,** තෙනාහ **''චිත්තප්පසාදජනනතො''**ති. **වණ්ණස්සාති** වණ්ණධාතුයා. **සරීරන්ති** සන්නිවෙසවිසිට්ඨං කරචරණගීවාසීසාදිඅවයවසමුදායං, සො ච සණ්ඨානමුඛෙන ගය්හතීති **''පරමාය වණ්ණපොක්ඛරතායාති...පෙ.... සම්පත්තියා චා''**ති වුත්තං. සබ්බවණ්ණෙසු සුවණ්ණවණ්ණොව උත්තමොති වුත්තං **''සෙට්ඨෙන සුවණ්ණවණ්ණෙන සමන්නාගතො''**ති. තථා හි බුද්ධා, චක්කවත්තිනො ච සුවණ්ණවණ්ණාව හොන්ති. **බ්‍රහ්මවච්ඡසීති** උත්තමසරීරාභො, සුවණ්ණාභො ඉච්චෙව අත්ථො. ඉමමෙව හි අත්ථං සන්ධාය **''මහාබ්‍රහ්මුනො**

සරීරසදිසෙනෙව සරීරෙන සමන්නාගතො''ති වුත්තං, න බ්‍රහ්මුජුගත්තතං. **අබුද්දාවකාසො දස්සනායාති** ආරොහපරිණාහසම්පත්තියා, අවයවපාරිපූරියා ච දස්සනාය ඔකාසො න ඛුද්දකො, තෙනාහ **''සබ්බානෙවා''**තිආදි.

යමනියමලක්ඛණං **සීලමස්ස අත්ථීති සීලවා.** තං පනස්ස රත්තඤ්ඤුතාය වුද්ධං වඩ්ඪිතං **අත්ථීති වුද්ධසීලී.** තෙන ච සබ්බදා සම්මායොගතො **වුද්ධසීලෙන සමන්නාගතො. සබ්බමෙතං පඤ්චසීලමත්තමෙව සන්ධාය වදන්ති** තතො පරං සීලස්ස තත්ථ අභාවතො, තෙසඤ්ච අජානනතො.

ඨානකරණසම්පත්තියා, සික්ඛාසම්පත්තියා ච කත්ථචිපි අනූනතාය පරිමණ්ඩලපදානි බ්‍යඤ්ජනානි අක්ඛරානි එතිස්සාති **පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා.** අථ වා පජ්ජති අත්ථො එතෙනාති පදං, නාමාදි. යථාධිප්පෙතමත්ථං බ්‍යඤ්ජෙතීති බ්‍යඤ්ජනං, වාක්‍යං. තෙසං පරිපුණ්ණතාය **පරිමණ්ඩලපදබ්‍යඤ්ජනා.** අත්ථඤාපනෙ සාධනතාය වාචාව කරණන්ති **වාක්කරණං,** උදාහාරඝොසො. **ගුණපරිපුණ්ණභාවෙන** තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස, තෙන වා භාසිතබ්බඅත්ථස්ස. **පූරෙ** පුණ්ණභාවෙ. **පූරෙති** ච පුරිමස්මිං අත්ථෙ ආධාරෙ භුම්මං, දුතියස්මිං විසයෙ. **''සුඛුමාලත්තනෙනා''**ති ඉමිනා තස්සා වාචාය මුදුසණ්හභාවමාහ. **අපලිබුද්ධාය** පිත්තසෙම්හාදීහි. **සන්දිට්ඨං** සබ්බං දස්සෙත්වා විය එකදෙසං කථනං. **විලම්බිතං** සණිකං චිරායිත්වා කථනං. ''සන්දිද්ධවිලම්බිතාදී''ති වා පාඨො. තත්ථ **සන්දිද්ධං** සන්දෙහජනකං. **ආදි-** සද්දෙන දුක්ඛලිතානුකඩ්ඪිතාදිං සඞ්ගණ්හාති. **''ආදිමජ්ඣපරියොසානං පාකටං කත්වා''**ති ඉමිනා තස්සා වාචාය අත්ථපාරිපූරිං වදන්ති.

''ජිණ්ණො''තිආදීනි පදානි සුවිඤ්ඤෙය්‍යානි, හෙට්ඨා වුත්තත්ථානි ච. දුතියනයෙ පන **ජිණ්ණොති** නායං ජිණ්ණතා වයොමත්තෙන, අථ ඛො කුලපරිවට්ටෙන පුරාණතාති ආහ **''ජිණ්ණොති පොරාණො''**තිආදි, තෙන තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස කුලවසෙන උදිතොදිතභාවමාහ. ජාතිවුද්ධියා ''වයොඅනුප්පත්තො''ති වක්ඛමානත්තා, ගුණවුද්ධියා තතො සාතිසයත්තා ච **''වුද්ධොති සීලාචාරාදිගුණවුද්ධියා යුත්තො''**ති ආහ. තථා ජාතිමහල්ලකතාය වක්ඛමානත්තා **''මහල්ලකො''**ති පදෙන විභවමහත්තතා යොජිතා. **මග්ගපටිපන්නොති** බ්‍රාහ්මණානං පටිපත්තිවීථිං උපගතො තං අවොක්කම්ම චරණතො. **අන්තිමවයන්ති** පච්ඡිමවයං.

බුද්ධගුණකථාවණ්ණනා

304. තාදිසෙහි මහානුභාවෙහි සද්ධිං යුගග්ගාහවසෙනපි දහනං න මාදිසානං අනුච්ඡවිකං, කුතො පන උක්කංසනන්ති ඉදං බ්‍රාහ්මණස්ස න යුත්තරූපන්ති දස්සෙන්තො ආහ **''න ඛො පන මෙතං යුත්ත''**න්තිආදි. **සදිසාති** එකදෙසෙන සදිසා. න හි බුද්ධානං ගුණෙහි සබ්බථා සදිසා කෙචිපි ගුණා අඤ්ඤෙසු ලබ්භන්ති. **ඉතරෙති** අත්තනො ගුණෙහි අසදිසගුණෙ. **ඉදන්ති** ඉදං අත්ථජාතං. **ගොපදකන්ති** ගාවියා පදෙ ඨිතඋදකං.

සට්ඨිකුලසතසහස්සන්ති සට්ඨිසහස්සාධිකං කුලසතසහස්සං **කුලපරියායෙනාති** සුද්ධොදනමහාරාජස්ස කුලානුක්කමෙන **ආගතං. තෙසුපීති** තෙසුපි චතූසු නිධීසු. **ගහිතගහිතන්ති** ගහිතං ගහිතං ඨානං පූරතියෙව ධනෙන පටිපාකතිකමෙව හොති. **අපරිමාණොයෙවාති** ''එත්තකො එසො''ති කෙනචි පරිච්ඡින්දිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය අපරිච්ඡින්නො එව.

තත්ථාති මඤ්චකෙ. **සීහසෙය්‍යං කප්පෙසීති** යථා රාහු අසුරින්දො ආයාමතො, විත්ථාරතො උබ්බෙධතො ච භගවතො රූපකායස්ස පරිච්ඡෙදං ගහෙතුං න සක්කොති, තථා රූපං ඉද්ධාභිසඞ්ඛාරං අභිසඞ්ඛරොන්තො සීහසෙය්‍යං කප්පෙසි.

කිලෙසෙහි ආරකත්තා පරිසුද්ධට්ඨෙන **අරියන්ති** ආහ **''අරියං උත්තමං පරිසුද්ධ''**න්ති. **අනවජ්ජට්ඨෙන කුසලං,** න සුඛවිපාකට්ඨෙන. කත්ථචි **චතුරාසීතිපාණසහස්සානි,** කත්ථචි **අපරිමාණාපි දෙවමනුස්සා** යස්මා චතුවීසතියා ඨානෙසු අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යා අපරිමෙය්‍යා දෙවමනුස්සා **මග්ගඵලාමතං** පිවිංසු, කොටිසතසහස්සාදිපරිමාණෙනපි බහූ එව, **තස්මා** අනුත්තරාචාරසික්ඛාපනවසෙන භගවා **බහූනං ආචරියො. තෙති** කාමරාගතො අඤ්ඤෙ භගවතො පහීනකිලෙසෙ. **කෙළනාති** කෙළායනා ධනායනා.

අපාපපුරෙක්ඛාරොති අපාපෙ පුරෙ කරොති, න වා පාපං පුරතො කරොතීතිපි අපාපපුරෙක්ඛාරොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **''අපාපෙ නවලොකුත්තරධම්මෙ''**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **අපාපෙති** පාපපටිපක්ඛෙ, පාපරහිතෙ ච. බ්‍රහ්මනි සෙට්ඨෙ බුද්ධෙ භගවති භවා තස්ස ධම්මදෙසනාවසෙන අරියාය ජාතියා ජාතත්තා, බ්‍රහ්මුනො වා භගවතො හිතා ගරුකරණාදිනා, යථානුසිට්ඨපටිපත්තියා ච, බ්‍රහ්මං වා සෙට්ඨං අරියමග්ගං ජානාතීති **බ්‍රහ්මඤ්ඤා,** අරියසාවකසඞ්ඛාතා පජා, තෙනාහ **''සාරිපුත්තා''**තිආදි. පකතිබ්‍රාහ්මණජාතිවසෙනාපි ''බ්‍රහ්මඤ්ඤාය පජාය''ති පදස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බොති දස්සෙතුං **''අපිචා''**තිආදි වුත්තං.

තිරොරට්ඨා තිරොජනපදාති එත්ථ රජ්ජං **රට්ඨං,** රාජන්ති රාජානො එතෙනාති, තදෙකදෙසභූතා පදෙසා පන **ජනපදො,**ජනා පජ්ජන්ති එත්ථ සුඛජීවිකං පාපුණන්තීති. පුච්ඡාය වා දොසං සල්ලක්ඛෙත්වාති සම්බන්ධො.

අසමත්ථතන්ති අත්තනො අසමත්ථතං. **හගවා විස්සජ්ජෙති** තෙසං උපනිස්සයසම්පත්තිං, ඤාණපරිපාකං, චිත්තාචාරඤ්ච ඤත්වාති අධිප්පායො.

"එහි ස්වාගතවාදී"ති ඉමිනා සුඛසම්භාසපුබ්බකං පියවාදිතං දස්සෙති, **"සඛිලො"**ති ඉමිනා සණ්හවාචතං, **"සම්මොදකො"**ති ඉමිනා පටිසන්ධාරකුසලතං, **"අභාකුටිකො"**ති ඉමිනා සබ්බත්ථෙව විප්පසන්නමුඛතං, **"උත්තානමුඛො"**ති ඉමිනා සුඛාලාපතං, **"පුබ්බභාසී"**ති ඉමිනා ධම්මානුග්ගහස්ස ඔකාසකරණතො හිතජ්ඣාසයතං භගවතො විභාවෙති.

යත්ථ කිරාති කිර-සද්දො අරුචිසූචනත්ථො, තෙන භගවතා අධිවුත්ථපදෙසෙ න දෙවතානුභාවෙන මනුස්සානං අනුපද්දවතා, අථ ඛො බුද්ධානුභාවෙනාති දස්සෙති. තෙනාහ ''අපිචා''තිආදි.

අනුසාසිතබ්බොති විනෙය්‍යජනසමූහො ගය්හතීති නිබ්බත්තිතං අරියසඞ්ඝමෙව දස්සෙතුං **"සයං වා"**තිආදි වුත්තං, අනන්තරස්ස විධි පටිසෙධො වාති කත්වා. **"තාදිසොවා"**ති ඉමිනා ''සයං වා''තිආදිනා වුත්තවිකප්පො එව පච්චාමට්ඨොති. ''පුරිමපදස්සෙව වා''ති විකප්පන්තරග්ගහණං. **බහූනං තිත්ථකරානන්ති** පූරණාදීනං අනෙකෙසං තිත්ථකරානං, නිද්ධාරණෙ චෙතං සාමිවචනං. **කාරණෙනාති** අප්පිච්ඡසන්තුට්ඨතාදිසමාරොපනලක්ඛණෙන කාරණෙන. **ආගන්තුකා නවකාති** අභිනවා ආගන්තුකා අබ්භාගතා. **පරියාපුණාමීති** පරිච්ඡින්දිතුං ජානාමි සක්කොමි, තෙනාහ **"ජානාමී"**ති. **"කප්පම්පි චෙ අඤ්ඤමභාසමානො"**ති අභූතපරිකප්පනවචනමෙතං තථා භාසමානස්ස අභාවතො.

305. අලං-සද්දො අරහත්තොපි හොති ''අලමෙව නිබ්බින්දිතු''න්තිආදීසු (සං. නි. 1.124) වියාති ආහ **"අලමෙවාති යුත්තමෙවා"**ති. පුටෙන නෙත්වා අසිතබ්බතො පරිභුඤ්ජිතබ්බතො **පුටොසං වුච්චති පාථෙය්‍යං. පුටංසෙන** පුරිසෙන.

සොණදණ්ඩපරිවිතක්කවණ්ණනා

307. **උභතොපක්ඛිකාති** මිච්ඡාදිට්ඨිසම්මාදිට්ඨීනං වසෙන උභයපක්ඛිකා. **කෙරාටිකාති** සඨා.

බ්‍රාහ්මණපඤ්ඤත්තිවණ්ණනා

309. **විඝාතන්ති** චිත්තදුක්ඛං.

311-3. **සුජන්ති** හොමදබ්බිං **පග්ගණ්හන්තෙසූති** ජුහනත්ථං ගණ්හනකෙසු, ඉරුබ්බිජ්ජෙසූති අත්ථො. **පඨමො වාති** තත්ථ සන්නිපතිතෙසු යජනකිරියායං සබ්බපධානො වා. **දුතියො වාති** තදනන්තරො වා. **"සුජ"**න්ති කරණෙ එතං උපයොගවචනන්ති ආහ **"සුජාය"**ති. අග්ගිහුත්තපමුඛතාය යඤ්ඤස්ස යඤ්ඤෙ දියමානං සුජාමුඛෙන දීයතීති ආහ **"සුජාය දියමාන"**න්ති. **පොරාණාති** අට්ඨකථාචරියා. **විසෙසතොති** විජ්ජාචරණවිසෙසතො, න බ්‍රාහ්මණෙහි ඉච්ඡිතවිජ්ජාචරණමත්තතො. **උත්තමබ්‍රාහ්මණස්සාති** අනුත්තරදක්ඛිණෙය්‍යතාය උක්කට්ඨබ්‍රාහ්මණස්ස. **බ්‍රාහ්මණසමයන්ති** බ්‍රාහ්මණසිද්ධන්තං. **මා හින්දි** මා විනාසෙසි.

316. **සමසමොති** සමොයෙව හුත්වා සමො. හීනොපමවසෙනපි සමතා වුච්චතීති තං නිවත්තෙන්තො **"යෙපෙත්වා එකදෙසසමත්ත"**න්තිආදිමාහ. **කුලකොටිපරිදීපනන්ති** කුලආදිපරිදීපනං **අථාපි සියාති** අථාපි තුම්හාකං එවං පරිවිතක්කො සියා. **බ්‍රාහ්මණභාවං සාධෙති වණ්ණො. මන්තජාතීසුපි** එසෙව නයො. **සීලමෙව සාධෙස්සති** බ්‍රාහ්මණභාවං. කස්මාති චෙ? ආහ **"තස්මිඤ්හිස්සා"**තිආදි. **සම්මොහමත්තං වණ්ණාදයොති** වණ්ණමන්තජාතියො හි බ්‍රාහ්මණභාවස්ස අඞ්ගන්ති සම්මොහමත්තමෙතං අසමවෙක්ඛිතාභිමානභාවතො.

සීලපඤ්ඤාකථාවණ්ණනා

317. **කථිතො බ්‍රාහ්මණෙන පඤ්හොති** ''සීලවා ච හොතී''තිආදිනා ද්වින්නමෙව අඞ්ගානං වසෙන යථාපුච්ඡිතො පඤ්හො යාථාවතො විස්සජ්ජිතො **එත්ථාති** එතස්මිං යථාවිස්සජ්ජිතෙ අත්ථෙ. **තස්සාති** සොණදණ්ඩස්ස. **සීලපරිසුද්ධාති** සීලසම්පත්තියා සබ්බසො සුද්ධා අනුපක්කිලිට්ඨා. **කුතො දුස්සීලෙ පඤ්ඤා** අසමාහිතත්තා තස්ස. **ජළෙ එළමූගෙ කුතො සීලන්ති** ජළෙ එළමූගෙ දුප්පඤ්ඤෙ කුතො සීලං සීලවිභාගස්ස, සීලපරිසොධනුපායස්ස ච අජානනතො. පකට්ඨං උක්කට්ඨං ඤාණං පඤ්ඤාණන්ති, පාකතිකං ඤාණං නිවත්තෙතුං ''පඤ්ඤාණ''න්ති වුත්තන්ති තයිදං පකාරෙහි ජානනතො **පඤ්ඤාවාති** ආහ **"පඤ්ඤාණන්ති පඤ්ඤා යෙවා"**ති.

සීලෙනධොතාති සමාධිපදට්ඨානෙන සීලෙන සකලසංකිලෙසමලවිසුද්ධියා ධොතා විසුද්ධා, තෙනාහ **"කථං පනා"**තිආදි. තත්ථ **ධොවතීති** සුජ්ඣති. **මහාසට්ඨිවස්සත්ථෙරො වියාති** සට්ඨිවස්සමහාථෙරො විය.

වෙදනාපරිග්ගහමත්තම්පීති එත්ථ **වෙදනාපරිග්ගහො** නාම යථාඋප්පන්නං වෙදනං සභාවරසතො උපධාරෙත්වා ‘‘අයං වෙදනා ඵස්සං පටිච්ච, සො ඵස්සො අනිච්චො දුක්ඛො විපරිණාමධම්මො’’ති ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා පවත්තිතවිපස්සනා. එවං විපස්සන්තෙන ‘‘සුඛෙන සක්කා සා වෙදනා අධිවාසෙතුං ‘‘වෙදනා එව වෙදියතී’’ති. **වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වාති** යථාඋප්පන්නං දුක්ඛං වෙදනං අනනුවත්තිත්වා විපස්සනං ආරභිත්වා වීරියං පටිපන්නාය විපස්සනාය තං විනොදෙත්වා. **සංසුමාරපතිතෙනාති** කුම්භීලෙන විය භූමියං උරෙන නිපජ්ජනෙන. **පඤ්ඤාය සීලං ධොවිත්වාති** අඛණ්ඩාදිභාවාපාදනෙන සීලං ආදිමජ්ඣපරියොසානෙසු පඤ්ඤාය සුවිසොධිතං කත්වා.

318. **‘‘කස්මා ආහා’’**ති උපරිදෙසනාය කාරණං පුච්ඡති. **ලජ්ජා** නාම ‘‘සීලස්ස ජාතියා ච ගුණදොසපකාසනෙන සමණෙන ගොතමෙන පුච්ඡිතපඤ්හං විස්සජ්ජෙසී’’ති පරිසාය පඤ්ඤාතතා. **එත්තකපරමාති** එත්තකඋක්කංසකොටිකා පඤ්ච සීලානි, වෙදත්තයවිභාවනං පඤ්ඤඤ්ච ලක්ඛණාදිතො නිද්ධාරෙත්වා ජානනං නත්ථි, කෙවලං තත්ථ වචීපරමා මයන්ති දස්සෙතීති ආහ **‘‘සීලපඤ්ඤාණන්ති වචනමෙව පරමං අම්හාක’’**න්ති. **‘‘අයං පන විසෙසො’’**ති ඉදං නියාතනාපෙක්ඛං සීලනිද්දෙසෙ, තෙනාහ **‘‘සීලම්ච්චෙව නියාතිත’’**න්ති. සාමඤ්ඤඵලෙ පන ‘‘සාමඤ්ඤඵල’’ මිච්චෙව නියාතිතං, පඤ්ඤානිද්දෙසෙ පන ඣානපඤ්ඤං අධිට්ඨානං කත්වා විපස්සනාපඤ්ඤාවසෙනෙව පඤ්ඤානියාතනං කතං, තෙනාහ **‘‘පඨමජ්ඣානාදීනී’’**ති.

සොණදණ්ඩඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා

321-2. **නත්තාති** පුත්තපුත්තො. අගාරවං නාම නත්ථි, න වායං භගවති අගාරවෙන ‘‘අහඤ්චෙව ඛො පනා’’තිආදිමාහ, අථ ඛො අත්තලාභපරිහානිභයෙන. අයඤ්හි යථා තථා අත්තනො මහාජනස්ස සම්භාවනං උප්පාදෙත්වා කොහඤ්ඤෙන පරෙ විම්හාපෙත්වා ලාභුප්පාදං නිජිගිසන්තො විචරති, තස්මා තථා අවොච, තෙනාහ **‘‘ඉමිනා කිරා’’**තිආදි.

තඞ්ඛණානුරූපායාති යාදිසී තදා තස්ස අජ්ඣාසයප්පවත්ති, තදනුරූපායාති අත්ථො. තස්ස තදා තාදිසස්ස විවට්ටසන්නිස්සිතස්ස ඤාණස්ස පරිපාකස්ස අභාවතො කෙවලං අබ්භුදයනිස්සිතො එව අත්ථො දස්සිතොති ආහ **‘‘දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකමත්ථං සන්දස්සෙත්වා’’**ති, පච්චක්ඛතො විභාවෙත්වාති අත්ථො. **කුසලෙ ධම්මෙති** තෙභූමකෙ කුසලෙ ධම්මෙ, ‘‘චතුභූමකෙ’’තිපි වත්තුං වට්ටතියෙව, තෙනෙවාහ ‘‘ආයතිං නිබ්බානත්ථාය වාසනාභාගියා වා’’ති. **තත්ථාති** කුසලධම්මෙ යථා සමාදපිතෙ. **නන්ති** බ්‍රාහ්මණං **සමුත්තෙජෙත්වාති** සම්මදෙව උපරූපරි නිසානෙත්වා පුඤ්ඤකිරියාය තික්ඛවිසදභාවං ආපාදෙත්වා. තං පන අත්ථතො තත්ථ උස්සාහජනනං හොතීති ආහ **‘‘සඋස්සාහං කත්වා’’**ති . එවං පුඤ්ඤකිරියාය සඋස්සාහතා, එවරූපං ගුණසමඞ්ගිතා ච නියමතො දිට්ඨධම්මිකා අත්ථසම්පාදනීති එවං **සඋස්සාහතාය, අඤ්ඤෙහි ච** තස්මිං **විජ්ජමානගුණෙහි සම්පහංසෙත්වා** සම්මදෙව හට්ඨතුට්ඨභාවං ආපාදෙත්වා.

යදි භගවා ධම්මරතනවස්සං වස්සි, අථ කස්මා සො විසෙසං නාධිගච්ඡතීති ආහ **‘‘බ්‍රාහ්මණො පනා’’**තිආදි. යදි එවං කස්මා භගවා තස්ස තථා ධම්මරතනවස්සං වස්සීති ආහ **‘‘කෙවලමස්සා’’**තිආදි. න හි භගවතො නිරත්ථකා දෙසනා හොතීති.

සොණදණ්ඩසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

5. කූටදන්තසුත්තවණ්ණනා

323. **පුරිමසුත්තද්වයෙති** අම්බට්ඨසොණදණ්ඩසුත්තද්වයෙ. **වුත්තනයමෙවාති** යං තත්ථ ආගතසදිසං ඉධාගතං තං අත්ථවණ්ණනතො වුත්තනයමෙව, තත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති අත්ථො. ‘‘තරුණො අම්බරුක්ඛො අම්බලට්ඨිකා’’ති (දී. නි. අට්ඨ. 1.2) බ්‍රහ්මජාලසුත්තවණ්ණනායං වුත්තන්ති ආහ **‘‘අම්බලට්ඨිකා බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තසදිසාවා’’**ති.

යඤ්ඤාවාටං සම්පාදෙත්වා මහායඤ්ඤං උද්දිස්ස සවිඤ්ඤාණකානි, අවිඤ්ඤාණකානි ච යඤ්ඤූපකරණානි උපට්ඨපිතානීති වුත්තං පාළියං ‘‘මහායඤ්ඤො උපක්ඛටො’’ති, තං උපක්ඛරණං තෙසං තථාසජ්ජනන්ති ආහ **‘‘උපක්ඛටොති සජ්ජිතො’’**ති. **වච්ඡතරසතානීති** යුවභාවප්පත්තානි බලවවච්ඡසතානි, තෙ පන වච්ඡා එව හොන්ති, න දම්මා බලිබද්දා වාති ආහ **‘‘වච්ඡසතානී’’**ති. **එතෙති** උසභාදයො උරබ්භපරියොසානා. **අනෙකෙසන්ති** අනෙකජාතිකානං. සඞ්ඛ්‍යාවසෙන අනෙකතා සත්තසතග්ගහණෙනෙව පරිච්ඡින්නා. **මිගපක්ඛීනන්ති** මහිංසරුරුපසදකුරුඞ්ගගොකණ්ණමිගානඤ්චෙව මොරකපිඤ්ජරතිත්තිරකපොතාදිපක්ඛීනඤ්ච.

328. යඤ්ඤසඞ්ඛාතස්ස පුඤ්ඤස්ස යො සංකිලෙසො, තස්ස නිවාරණතො නිසෙධනතො **විධා** වුච්චන්ති විප්පටිසාරවිනොදනා. තතො එව තා තං පුඤ්ඤාභිසන්දං අවිච්ඡින්දිත්වා ඨපෙන්තීති **‘‘ඨපනා’’**ති වුත්තා. තාසං පන යඤ්ඤස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන තීසු කාලෙසු පවත්තියා යඤ්ඤො තිට්ඨපනොති ආහ **‘‘තිට්ඨපනන්ති අත්ථො’’**ති. පරික්ඛරොන්ති අභිසඞ්ඛරොන්තීති **පරික්ඛාරා,** පරිවාරාති වුත්තං. **‘‘සොළසපරික්ඛාරන්ති සොළසපරිවාර’’**න්ති.

මහාවිජිතරාජයඤ්ඤකථාවණ්ණනා

336. **පුබ්බචරිතන්ති** අත්තනො පුරිමජාතිසම්භූතං බොධිසම්භාරභූතං පුඤ්ඤචරියං. තථා හිස්ස අනුගාමිනොව නිධිස්ස ථාවරො නිධි නිදස්සිතො. අඩ්ඪතා නාම විභවසම්පන්නතා, සා තං තං උපාදායුපාදාය වුච්චතීති ආහ **‘‘යො කොචි අත්තනො සන්තකෙන විභවෙන අඩ්ඪො හොතී’’**ති . තථා මහද්ධනතාපීති තං උක්කංසගතං දස්සෙතුං **‘‘මහතා අපරිමාණසඞ්ඛ්‍යෙන ධනෙන සමන්නාගතො’’**ති වුත්තං. භුඤ්ජිතබ්බතො පරිභුඤ්ජිතබ්බතො විසෙසතො කාමා **භොගො** නාමාති ආහ **‘‘පඤ්චකාමගුණවසෙනා’’**ති. **පිණ්ඩපිණ්ඩවසෙනාති** භාජනාලඞ්කාරාදිවිභාගං අහුත්වා කෙවලං ඛණ්ඩඛණ්ඩවසෙන.

මාසකාදීති ආදි-සද්දෙන ථාලකාදිං සඞ්ගණ්හාති. **භාජනාදීති ආදි**-සද්දෙන වත්ථසෙය්‍යාවසථාදිං සඞ්ගණ්හාති. සුවණ්ණරජතමණිමුත්තාවෙළුරියවජිරපවාළානි **‘‘සත්තරතනානී’’**ති වදන්ති. සාලිවීහිආදි **පුබ්බණ්ණං** පුරක්ඛතංසස්සඵලන්ති කත්වා. තබ්බිපරියායතො මුග්ගමාසාදි **අපරණ්ණං. දෙවසිකං...පෙ.... වසෙනාති** දිවසෙ දිවසෙ පරිභුඤ්ජිතබ්බදාතබ්බවඩ්ඪෙතබ්බාදිවිධිනා පරිවත්තනකධනධඤ්ඤවසෙන.

කොට්ඨං වුච්චති ධඤ්ඤස්ස ආඨපනට්ඨානං, කොට්ඨභූතං අගාරං **කොට්ඨාගාරං** තෙනාහ **‘‘ධඤ්ඤෙන...පෙ.... ගාරො වා’’**ති. එවං සාරගබ්භං ‘‘කොසො’’ති, ධඤ්ඤස්ස ආඨපනට්ඨානඤ්ච ‘‘කොට්ඨාගාර’’න්ති දස්සෙත්වා ඉදානි තතො අඤ්ඤථා තං දස්සෙතුං **‘‘අථ වා’’**තිආදි වුත්තං. තත්ථ යථා අසිනො තික්ඛභාවපරිහාරතො පරිච්ඡදො ‘‘කොසො’’ති වුච්චති, එවං රඤ්ඤො තික්ඛභාවපරිහරණත්තා චතුරඞ්ගිනී සෙනා ‘‘කොසො’’ති ආහ **‘‘චතුබ්බිධො කොසො හත්ථී අස්සා රථා පත්තී’’**ති. **‘‘වත්ථකොට්ඨාගාරග්ගහණෙනෙව** සබ්බස්සාපි භණ්ඩට්ඨපනට්ඨානස්ස ගහිතත්තා තිවිධං කොට්ඨාගාරන්ති වුත්තං. **‘‘ඉදං එවං බහු’’**න්තිආදි රාජා තමත්ථං ජානන්තොව භණ්ඩාගාරිකෙන කථාපෙත්වා පරිසාය නිස්සද්දභාවාපාදනත්ථඤ්ච ආහ එවං මෙ පකතික්ඛොභො න භවිස්සතීති.

337-8. **බ්‍රාහ්මණො චින්තෙසි** ජනපදස්ස අනුපද්දවත්ථඤ්චෙව යඤ්ඤස්ස ච චිරානුපවත්තනත්ථඤ්ච, තෙනාහ **‘‘අයං රාජා’’**තිආදි.

සත්තානං හිතස්ස සුඛස්ස ච විද්ධසනතො අහිතස්ස දුක්ඛස්ස ච ආවහනතො චොරා එව කණ්ටකා, තෙහි **චොරකණ්ටකෙහි.** යථා ගාමවාසීනං ඝාතා ගාමඝාතා, එවං පන්ථිකානං දූහනා විබාධනා **පන්ථදූහනා. අධම්මකාරීති** ධම්මතො අපෙතස්ස අයුත්තස්ස කරණසීලො, අත්තනො විජිතෙ ජනපදාදීනං තතො අනත්ථතො තායනෙන ඛත්තියො යො ඛත්තධම්මො, තස්ස වා අකරණසීලොති අත්ථො. දස්සවො එව ඛීලසදිසත්තා **දස්සුඛීලං.** යථා හි ඛෙත්තෙ ඛීලං කසනාදීනං සුඛප්පවත්තිං , මූලසන්තානෙන සස්සස්ස බුද්ධිඤ්ච විබන්ධති, එවං දස්සවො රජ්ජෙ රාජාණාය සුඛප්පවත්තිං, මූලවිරුළ්හියා ජනපදානං පරිබුද්ධිඤ්ච විබන්ධන්ති. තෙන වුත්තං ‘‘දස්සවො එව ඛීලසදිසත්තා දස්සුඛීල’’න්ති. **වධ**-සද්දො හිංසනත්ථොපි හොතීති වුත්තං **‘‘මාරණෙන වා කොට්ටනෙන වා’’**ති. **අද්දුබන්ධනාදිනාති ආදි**-සද්දෙන රජ්ජුබන්ධනසඞ්ඛලිකබන්ධනාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ජානියාති** ධනජානියා, තෙනාහ **‘‘සතං ගණ්හථා’’**තිආදි. **පඤ්චසිඛමුණ්ඩකරණන්ති** කාකපක්ඛකරණං. **ගොමයසිඤ්චනන්ති** සීසෙ ඡකණොදකාවසෙචනං.

කුදණ්ඩකබන්ධනන්ති ගද්දූලබන්ධනං. **එවමාදීනීති** ආදි-සද්දෙන බුරමුණ්ඩං කරිත්වා හස්මපුටපොථනාදිං සඞ්ගණ්හාති. **ඌහනිස්සාමීති** උද්ධරිස්සාමි, අපනෙස්සාමීති අත්ථො. **උස්සහන්තීති** පුබ්බෙ තත්ථ කතපරිචයතාය උස්සාහං කාතුං සක්කොන්ති. **අනුප්පදෙතූති** අනු අනු පදෙතු, තෙනාහ **"දින්නෙ අප්පහොන්තෙ"**තිආදි. සක්ඛිකරණපණ්ණාරොපනානි වඩ්ඪියා සහ වා විනා වා පුන ගහෙතුකාමස්ස, ඉධ පන තං නත්ථීති ආහ **"සක්ඛිං අකත්වා"**තිආදි, තෙනාහ **"මූලච්ඡෙජ්ජවසෙනා"**ති. පකාරතො හණ්ඩානි ආහරති සම්හරති පරිවයති එතෙනාති **පාහතං,** හණ්ඩමූලං.

දිවසෙ දිවසෙ දාතබ්බභත්තං **දෙවසිකභත්තං.** ''අනුමාසං, අනුපොසථ''න්තිආදිනා දාතබ්බං වෙතනං **මාසිකාදිපරිබ්බයං.** තස්ස තස්ස කුලානුරූපෙන කම්මානුරූපෙන සූරභාවානුරූපෙනාති පච්චෙකං අනුරූප-සද්දො යොජෙතබ්බො. සෙනාපච්චාදි **ඨානන්තරං.** සකකම්මපසුතත්තා , අනුපද්දවත්තා ච **ධනධඤ්ඤානං රාසිකො** රාසිකාරභූතො. **ඛෙමෙන ඨිතාති** අනුපද්දවෙන පවත්තා, තෙනාහ **"අභයා"**ති, කුතොචිපි භයරහිතාති අත්ථො.

චතුපරික්ඛාරවණ්ණනා

339. තස්මිං තස්මිං කිච්චෙ අනුයන්ති අනුවත්තන්තීති අනුයන්තා, අනුයන්තා එව **ආනුයන්තා** යථා ''අනුභාවො එව ආනුභාවො''ති. **අස්සාති** රඤ්ඤො. **තෙති** ආනුයන්තඛත්තියාදයො. **අත්තමනා න භවිස්සන්ති** ''අම්හෙ එත්ථ බහි කරොතී''ති. නිබන්ධවිපුලාගමො ගාමො **නිගමො,** විවඩ්ඪිතමහාආයො මහාගාමොති අත්ථො. **ජනපද**-සද්දො හෙට්ඨා වුත්තත්ථො එව. ජන්නං පකතීනං වසෙන රඤ්ඤො හිතසුඛාභිබුද්ධි, තදෙකදෙසා ච ආනුයන්තාදයොති වුත්තං **"යං තුම්හාකං අනුජානනං මම භවෙය්‍ය දීඝරත්තං හිතාය සුඛායා"**ති.

අමා සහ භවන්ති කිච්චෙසූති **අමච්චා,** රජ්ජකිච්චවොසාසනකා. තෙ පන රඤ්ඤො පියා, සහපවත්තනකා ච හොන්තීති ආහ **"පියසහායකා"**ති. රඤ්ඤො පරිසති භවාති **පාරිසජ්ජා** , තෙ පන කෙති ආහ **"සෙසා ආණත්තිකරා"**ති, යථාවුත්තආනුයන්තඛත්තියාදී හි අවසෙසා රඤ්ඤො ආණාකරාති අත්ථො. සතිපි දෙය්‍යධම්මෙ ආනුභාවසම්පත්තියා, පරිවාරසම්පත්තියා ච අභාවෙ තාදිසං දාතුං න සක්කා, වුඩ්ඪකාලෙ ච තාදිසානම්පි රාජූනං තදුභයං හායතෙවාති ආහ **"මහල්ලකකාලෙ…පෙ…. න සක්කා"**ති. **අනුමතියාති** අනුජානනෙන, **පක්ඛාති** සපක්ඛා යඤ්ඤස්ස අඞ්ගභූතා. පරික්ඛරොන්තීති **පරික්ඛාරා,** සම්භාරා. ඉමෙ තස්ස යඤ්ඤස්ස අඞ්ගභූතා පරිවාරා විය හොන්තීති ආහ **"පරිවාරා භවන්ති"**ති.

අට්ඨපරික්ඛාරවණ්ණනා

340. **යසසාති** ආනුභාවෙන, තෙනාහ **"ආණාඨපනසමත්ථතායා"**ති. **සද්දහතීති** ''දාතා දානස්ස ඵලං පච්චනුභොති''ති පත්තියායති. දානෙ සූරොති **දානසූරො** දෙය්‍යධම්මෙ ඊසකම්පි සඞ්ගං අකත්වා මුත්තචාගො. ස්වායමත්ථො කම්මස්සකතඤ්ඤාණස්ස තික්ඛවිසදභාවෙන වෙදිතබ්බො, තෙනාහ **"න සද්ධාමත්තකෙනෙවා"**තිආදි. යස්ස හි කම්මස්සකතා පච්චක්ඛතො විය උපට්ඨාති, සො එවං වුත්තො. **යං දානං දෙතීති** යං දෙය්‍යධම්මං පරස්ස දෙති. **තස්ස පති හුත්වාති** තබ්බිසයං ලොභං සුට්ඨු අභිභවන්තො තස්ස අධිපති හුත්වා දෙති අනධිභවනීයත්තා. ''න දාසො, න සහායො''ති වත්වා තදුභයං අන්වයතො, බ්‍යතිරෙකතො ච දස්සෙතුං **"යො හී"**තිආදි වුත්තං. **දාසො හුත්වා දෙති** තණ්හාය දානස්ස දාසබ්‍යතං උපගතත්තා. **සහායො හුත්වා දෙති** තස්ස පියභාවානිස්සජ්ජනතො. **සාමී හුත්වා දෙති** තත්ථ තණ්හාදාසබ්‍යතො අත්තානං මොචෙත්වා අභිභුය්‍ය පවත්තනතො. සාමිපරිභොගසදිසා හෙතස්සායං පවත්තතීති.

සමිතපාපා සමණා, බාහිතපාපා බ්‍රාහ්මණා උක්කට්ඨනිද්දෙසෙන, පබ්බජ්ජාමත්තසමණා ජාතිමත්තබ්‍රාහ්මණා පන **කපණාදිග්ගහණෙනෙවෙත්ථ ගහිතාති** අධිප්පායො. **දුග්ගතාති** දුක්කරජීවිකං උපගතා කසිරවුත්තිකා, තෙනාහ **"දලිද්දමනුස්සා"**ති. **අද්ධිකාති** අද්ධානමග්ගගාමිනො. **වණිබ්බකාති** දායකානං ගුණකිත්තනවසෙන, කම්මඵලකිත්තනමුඛෙන ච යාචනකා සෙය්‍යථාපි නග්ගචරියාදයො, තෙනාහ **"ඉට්ඨං දින්න"**න්තිආදි. **"පසතමත්ත"**න්ති වීහිතණ්ඩුලාදිවසෙන වුත්තං, **"සරාවමත්ත"**න්ති යාගුභත්තාදිවසෙන. ඔපානං වුච්චති ඔගාහෙත්වා පාතබ්බතො නදිතළාකාදීනං සබ්බසාධාරණතිත්ථං ඔපානං විය භූතොති **ඔපානභූතො,** තෙනාහ **"උදපානභූතො"**තිආදි. **සුතමෙව සුතජාතන්ති** ජාත-සද්දස්ස අනත්ථන්තරවාචකතමාහ යථා ''කොසජාත''න්ති.

අතීතාදිඅත්ථචින්තනසමත්ථතා නාමස්ස රඤ්ඤො අනුමානවසෙන, ඉතිකත්තබ්බතාවසෙන ච වෙදිතබ්බා , න බුද්ධානං විය තත්ථ පච්චක්ඛදස්සිතායාති දස්සෙතුං **"අතීතෙ"**තිආදි වුත්තං. අඩ්ඪතාදයො තාව යඤ්ඤස්ස පරික්ඛාරා හොන්තු තෙහි විනා තස්ස අසිජ්ඣනතො, සුජාතතා සුරූපතා පන කථන්ති ආහ **"එතෙහි කිරා"**තිආදි. එත්ථ ච කෙචි ''යථා අඩ්ඪතාදයො යඤ්ඤස්ස එකංසතො අඞ්ගානි, න එවමභිජාතතා, අභිරූපතා චාති දස්සෙතුං **කිරසද්දග්ගහණ**''න්ති වදන්ති ''අයං දුජ්ජාතො''තිආදි වචනස්ස අනෙකන්තිකතං මඤ්ඤමානා, තයිදං අසාරං, සබ්බසාධාරණවසෙන හෙස යඤ්ඤාරම්භො තත්ථ සියා කෙසඤ්චි තථාපරිවිතක්කොති තස්සාපි අවකාසාභාවාදස්සනත්ථං තථා වුත්තත්තා. **කිර**-සද්දො පන තදා බ්‍රාහ්මණෙන චින්තිතාකාරසූචනත්ථො දට්ඨබ්බො.

එවමාදීනීති ආදි-සද්දෙන ''අයං විරූපො දලිද්දො අප්පෙසක්ඛො අස්සද්ධො අප්පස්සුතො අනත්ථඤ්ඤූ න මෙධාවී''ති එතෙසං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො.

චතුපරික්ඛාරාදිවණ්ණනා

341. **''සුජං පග්ගණ්හන්තාන''**න්ති පුරොහිතස්ස සයමෙව කටච්ඡුග්ගහණජොතනෙන එවං සහත්ථා, සක්කච්චඤ්ච දානෙ යුත්තතා ඉච්ඡිතබ්බාති දස්සෙති . **එවං දුජ්ජාතස්සාති** එත්ථාපි හෙට්ඨා වුත්තනයෙනෙව අත්ථො වෙදිතබ්බො.

342. **තිණ්ණං ඨානානන්ති** දානස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානභූතාසු තීසු භූමීසු, අවත්ථාසූති අත්ථො. **චලන්තීති** කම්පන්ති පුරිමාකාරෙන න තිට්ඨන්ති. **කරණත්ථෙති** තතියාවිභත්තිඅත්ථෙ. කත්තරි හෙතං සාමිවචනං කරණීයසද්දාපෙක්ඛාය. ''පච්ඡානුතාපො න කත්තබ්බො''ති වත්වා තස්ස අකරණූපායං දස්සෙතුං **''පුබ්බචෙතනා පන අචලා පතිට්ඨපෙතබ්බා''**ති වුත්තං. තත්ථ **අචලාති** දළ්හා කෙනචි අසංහීරා. **පතිට්ඨපෙතබ්බාති** සුපතිට්ඨිතා කාතබ්බා. එවං කරණෙන හි යථා තං දානං සම්පති යථාධිප්පායං නිප්පජ්ජති, එවං ආයතිම්පි විපුලඵලතායාති ආහ **''එවඤ්හි දානං මහප්ඵලං හොතීති දස්සෙති''**ති, විප්පටිසාරෙන අනුපක්කිලිට්ඨභාවතො. **මුඤ්චචෙතනාති** පරිච්චාගචෙතනා. තස්සා නිච්චලභාවො නාම මුත්තචාගතා පුබ්බාභිසඞ්ඛාරවසෙන උළාරභාවො, සමනුස්සරණචෙතනාය පන නිච්චලභාවො ''අහො මයා දානං දින්නං සාධු සුට්ඨූ''ති තස්ස සක්කච්චං පච්චවෙක්ඛණාවසෙන වෙදිතබ්බො. **තථා අකරොන්තස්සාති** මුඤ්චචෙතනං, තත්ථ පච්චාසමනුස්සරණචෙතනඤ්ච වුත්තනයෙන නිච්චලං අකරොන්තස්ස විප්පටිසාරං උප්පාදෙන්තස්ස. ඛෙත්තවිසෙසෙ පරිච්චාගස්ස කතත්තා ලද්ධෙසුපි **උළාරෙසු භොගෙසු චිත්තං නාපි නමති.** යථා කථන්ති ආහ **''මහාරොරුවං උපපන්නස්ස සෙට්ඨිගහපතිනො විය''**ති.

සො කිර තගරසිඛිං පච්චෙකබුද්ධං අත්තනො ගෙහද්වාරෙ පිණ්ඩාය ඨිතං දිස්වා ''ඉමස්ස සමණස්ස පිණ්ඩපාතං දෙහී''ති භරියං ආණාපෙත්වා රාජුපට්ඨානත්ථං පක්කාමි. සෙට්ඨිභරියා සප්පඤ්ඤජාතිකා, සා චින්තෙසි ''මයා එත්තකෙන කාලෙන 'ඉමස්ස දෙථා'ති වචනමත්තං පිස්ස න සුතපුබ්බං, අයඤ්ච මඤ්ඤෙ අහොසි පච්චෙකසම්බුද්ධො, යථා තථා අදත්වා පණීතං පිණ්ඩපාතං දස්සාමී''ති උපගන්ත්වා පච්චෙකසම්බුද්ධං පඤ්චපතිට්ඨිතෙන වන්දිත්වා පත්තං ආදාය අන්තොනිවෙසනෙ පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා පරිසුද්ධෙහි සාලිතණ්ඩුලෙහි භත්තං සම්පාදෙත්වා තදනුරූපං ඛාදනීයං, බ්‍යඤ්ජනං, සූපෙය්‍යඤ්ච අභිසඞ්ඛරිත්වා බහි ගන්ධෙහි අලඞ්කරිත්වා පච්චෙකසම්බුද්ධස්ස හත්ථෙසු පතිට්ඨපෙත්වා වන්දි. පච්චෙකබුද්ධො ''අඤ්ඤෙසම්පි පච්චෙකබුද්ධානං සඞ්ගහං කරිස්සාමී''ති අපරිභුඤ්ජිත්වාව අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සොපි ඛො සෙට්ඨී රාජුපට්ඨානං කත්වා ආගච්ඡන්තො පච්චෙකබුද්ධං දිස්වා අහං ''තුම්හාකං පිණ්ඩපාතං දෙථා''ති වත්වා පක්කන්තො, අපි වො ලද්ධො පිණ්ඩපාතොති. ආම සෙට්ඨි ලද්ධොති. ''පස්සාමා''ති ගීවං උක්ඛිපිත්වා ඔලොකෙසි. අථස්ස පිණ්ඩපාතගන්ධො උට්ඨහිත්වා නාසපුටං පූරෙසි. සො ''මහා වත මෙ ධනබ්‍යයො ජාතො''ති චිත්තං සන්ධාරෙතුං අසක්කොන්තො පච්ඡා විප්පටිසාරී අහොසි. විප්පටිසාරස්ස පන උප්පන්නාකාරො ''වරමෙත''න්තිආදිනා (සං. නි. 1.131) පාළියං ආගතොයෙව. භාතු පනායං එකං පුත්තකං සාපතෙය්‍යකාරණා ජීවිතා වොරොපෙසි, තෙන මහාරොරුවං උපපන්නො. පිණ්ඩපාතදානෙන පනෙස සත්තක්ඛත්තුං සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නො, සත්තක්ඛත්තුමෙව ච සෙට්ඨිකුලෙ නිබ්බත්තො, න චාස්ස උළාරෙසු භොගෙසු චිත්තං නමි, තෙන වුත්තං ''නාපි උළාරෙසු භොගෙසු චිත්තං නමතී''ති.

343. ආකරොති අත්තනො අනුරූපතාය සමරියාදං සපරිච්ඡෙදං ඵලං නිබ්බත්තෙතීති **ආකාරො,** කාරණන්ති ආහ **''දසහි ආකාරෙහීති දසහි කාරණෙහී''**ති. **පටිග්ගාහකතො වාති** බලවතරො හුත්වා උප්පජ්ජමානො පටිග්ගාහකතොව උප්පජ්ජති, ඉතරො පන දෙය්‍යධම්මතො, පරිවාරජනතොපි උප්පජ්ජෙය්‍යොව. **උප්පජ්ජිතුං යුත්තන්ති** උප්පජ්ජනාරහං. **තෙසංයෙව** පාණාතිපාතීනං. යජනං නාමෙත්ථ දානං අධිප්පෙතං, න අග්ගිජුහනන්ති ආහ **''යජතං භවන්ති දෙතු භව''**න්ති. **විස්සජ්ජතූති** මුත්තචාගවසෙන විස්සජ්ජතු. **අබ්භන්තරන්ති** අජ්ඣත්තං, සකසන්තානෙති අත්ථො.

344. හෙට්ඨා සොළස පරික්ඛාරා වුත්තා යඤ්ඤස්ස තෙ වත්ථුං කත්වා, ඉධ පන සන්දස්සනාදිවසෙන අනුමොදනාය ආරද්ධත්තා වුත්තං **''සොළසහි ආකාරෙහී''**ති. **දස්සෙත්වා** අත්තනො දෙසනානුභාවෙන පච්චක්ඛතො විය ඵලං දස්සෙත්වා, අනෙකවාරං පන කථනතො ච ආමෙඩිතවචනං. **තමත්ථන්ති** යථාවුත්තං දානඵලවසෙන කම්මඵලසම්බන්ධං. **සමාදපෙත්වාති** සුතමත්තමෙව අකත්වා යථා රාජා තමත්ථං සම්මදෙව ආදියති චිත්තෙ කරොන්තො සුග්ගහිතං කත්වා ගණ්හාති, තථා සක්කච්චං ආදාපෙත්වා. ආමෙඩිතකාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව.

''විප්පටිසාරවිනොදනෙනා''ති ඉදං නිදස්සනමත්තං ලොභදොසමොහඉස්සාමච්ඡරියමානාදයොපි හි දානචිත්තස්ස උපක්කිලෙසා, තෙසං විනොදනෙනපි තං සමුත්තෙජිතං නාම හොති තික්ඛවිසදභාවප්පත්තිතො. ආසන්නතරභාවතො වා විප්පටිසාරස්ස තබ්බිනොදනමෙව ගහිතං, පවත්තිතෙපි හි දානෙ තස්ස සම්භවතො. යථාවතො විජ්ජමානෙහි ගුණෙහි තුට්ඨපහට්ඨභාවාපාදනං සම්පහංසනන්ති ආහ **''සුන්දරං තෙ...පෙ.... ථුතිං කත්වා කථෙසී''**ති. **ධම්මතොති** සච්චතො. සච්චඤ්හි ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මං, උපසමචරියාභාවතො සමං, යුත්තභාවෙන කාරණන්ති ච වුච්චතීති.

345. තස්මිං යඤ්ඤෙ රුක්ඛතිණච්ඡෙදොපි නාම නාහොසි, කුතො පාණවධොති පාණවධාභාවස්සෙව දළ්හීකරණත්ථං සබ්බසො විපරීතගාහාවිදූසිතඤ්චස්ස දස්සෙතුං පාළියං ''නෙව ගාවො හඤ්ඤිංසූ''ති ආදිං වත්වාපි ''න රුක්ඛා ඡිජ්ජිංසූ''තිආදි වුත්තං, තෙනාහ **''කිං පන ගාවො''**තිආදි. **බරිහිසත්ථායාති** පරිච්ඡෙදනත්ථාය. **වනමාලාසඞ්ඛෙපෙනාති** වනපුප්ඵෙහි ගන්ථිතමාලානියාමෙන. **භූමියං වා පත්ථරන්තීති** වෙදිභූමිං පරික්ඛිපන්තා තත්ථ පත්ථරන්ති. **අන්තොගෙහදාසාදයොති** අන්තොජාතධනක්කීතකරමරානීතසයංදාසා. **පුබ්බමෙවාති** හතිකරණතො පගෙව. **ගහෙත්වා කරොන්තීති** දිවසෙ දිවසෙ ගහෙත්වා කරොන්ති. **තජ්ජිතාති** ගජ්ජිතා. **පියසමුදාචාරෙනෙවාති** ඉට්ඨවචනෙනෙව. **පණීතෙන චෙවාති** එත්ථ ච-සද්දො අවුත්තසමුච්චයත්ථො, තෙන පණීතපණීතානං නානප්පකාරානං ඛාදනීයභොජනීයාදීනඤ්චෙව වත්ථමාලාගන්ධවිලෙපනයානසෙය්‍යාදීනඤ්ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො, තෙනාහ **''පණීතෙහි සප්පිතෙලාදිසම්මිස්සෙහෙවා''**තිආදි.

346. සං නාම ධනං, තස්ස පතීති සපති, ධනවා. දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකහිතාවහත්තා තස්ස හිතන්ති **සාපතෙය්‍යං,** තදෙව ධනං. තෙනාහ **''පහූතං සාපතෙය්‍යං ආදායාති බහුං ධනං ගහෙත්වා''**ති. **ගාමභාගෙනාති** සඞ්කිත්තනවසෙන ගාමෙ වා ගහෙතබ්බභාගෙන.

347. **''යාගුං පිවිත්වා''**ති යාගුසීසෙන පාතරාසභොජනමාහ. **පුරත්ථිමෙන යඤ්ඤවාටස්සාති** රඤ්ඤො දානසාලාය නාතිදූරෙ පුරත්ථිමදිසාභාගෙති අත්ථො, යතො තත්ථ පාතරාසං භුඤ්ජිත්වා අකිලන්තරූපායෙව සායන්හෙ සාලං පාපුණන්ති **''දක්ඛිණෙන යඤ්ඤවාටස්සා''**ති ආදීසුපි එසෙව නයො.

348. **පරිහාරෙනාති** භගවන්තං ගරුං කත්වා අගාරවපරිහාරෙන.

නිච්චදානඅනුකුලයඤ්ඤවණ්ණනා

349. **උට්ඨාය සමුට්ඨායාති** දානෙ උට්ඨානවීරියං සක්කච්චං කත්වා. **අප්පසම්භාරතරොති** අතිවිය පරිත්තසම්භාරො. සමාරභීයති යඤ්ඤො එතෙහීති සමාරම්භා, සම්භාරසම්භරණවසෙන පවත්තසත්තපීළා. **අප්පට්ඨතරොති** පන අතිවිය අප්පකිච්චොති අත්ථො. විපාකසඤ්ඤිතං අතිසයෙන මහන්තං සදිසඵලං එතස්සාති **මහප්ඵලතරො.** උදයසඤ්ඤිතං අතිසයෙන මහන්තං නිස්සන්දාදිඵලං එතස්සාති **මහානිසංසතරො. ධුවදානානීති** ධුවානි ථිරානි අච්ඡින්නානි කත්වා දාතබ්බදානානි. **අනුකුලයඤ්ඤානීති** අනුකුලං කුලානුක්කමං උපාදාය දාතබ්බදානානි, තෙනාහ **''අම්හාක''**න්තිආදි. **නිබද්ධදානානීති** නිබන්ධෙත්වා නියමෙත්වා පවෙණිවසෙන පවත්තිතදානානි.

හත්ථිදන්තෙන පවත්තිතා **දන්තමයසලාකා,** යත්ථ දායකානං නාමං අඞ්කන්ති. **රඤ්ඤොති** සෙතවාහනරඤ්ඤො.

ආදීනීති ආදි-සද්දෙන ''සෙනො විය මංසපෙසිං කස්මා ඔක්ඛන්දිත්වා ගණ්හාසී''ති එවමාදීනං සඞ්ගහො. පුබ්බචෙතනාමුඤ්චචෙතනාඅපරචෙතනාසම්පත්තියා දායකස්ස වසෙන තීණි අඞ්ගානි, වීතරාගතාවීතදොසතාවීතමොහතාපටිපත්තියා දක්ඛිණෙය්‍යස්ස වසෙන තීණීති එවං **ඡළඞ්ගසමන්නාගතාය දක්ඛිණාය.** අපරාපරං උප්පජ්ජනකචෙතනාවසෙන මහානදී විය, මහොඝො විය ච ඉතො චිතො ච අභිසන්දිත්වා ඔක්ඛන්දිත්වා පවත්තියා පුඤ්ඤමෙව **පුඤ්ඤාභිසන්දො.**

350. **කිච්චපරියොසානං නත්ථි** දිවසෙ දිවසෙ දායකස්ස බ්‍යාපාරාපජ්ජනතො, තෙනාහ **''එකෙනා''**තිආදි. **කිච්චපරියොසානං අත්ථි** යථාරද්ධස්ස ආවාසස්ස කතිපයෙනාපි කාලෙන පරිසමාපෙතබ්බතො, තෙනාහ **''පණ්ණසාල''**න්තිආදි. **සුත්තන්තපරියායෙනාති** සුත්තන්තපාළිනයෙන. (ම. නි. 1.12, 13; අ. නි. 2.58) **නව ආනිසංසාති** සීතපටිඝාතාදයො පටිසල්ලානාරාමපරියොසානා නව උදයා. අප්පමත්තතාය චෙතෙ වුත්තා.

යස්මා ආවාසං දෙන්තෙන නාම සබ්බම්පි පච්චයජාතං දින්නමෙව හොති. ද්වෙ තයො ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා කිඤ්චි අලද්ධා ආගතස්සපි ඡායූදකසම්පන්නං ආරාමං පවිසිත්වා න්හායිත්වා පතිස්සයෙ මුහුත්තං නිපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය නිසින්නස්ස කායෙ බලං ආහරිත්වා පක්ඛිත්තං විය හොති . බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ වණ්ණධාතු වාතාතපෙහි කිලමති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය මුහුත්තං නිපන්නස්ස විසභාගසන්තති වූපසම්මති, සභාගසන්තති පතිට්ඨාති, වණ්ණධාතු ආහරිත්වා පක්ඛිත්තා විය හොති. බහි විචරන්තස්ස ච පාදෙ කණ්ටකො විජ්ඣති, ඛාණු පහරති, සරීසපාදිපරිස්සයා චෙව චොරභයඤ්ච උප්පජ්ජති, පතිස්සයං පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිපන්නස්ස සබ්බෙ තෙ පරිස්සයා න හොන්ති, සජ්ඣායන්තස්ස ධම්මපීතිසුඛං, කම්මට්ඨානං මනසි කරොන්තස්ස උපසමසුඛඤ්ච උප්පජ්ජති බහිද්ධා වික්ඛෙපාභාවතො. බහි විචරන්තස්ස ච කායෙ සෙදා මුච්චන්ති, අක්ඛීනි ඵන්දන්ති, සෙනාසනං පවිසනක්ඛණෙ මඤ්චපීඨාදීනි න පඤ්ඤායන්ති, මුහුත්තං නිසින්නස්ස පන අක්ඛීනං පසාදො ආහරිත්වා පක්ඛිත්තො විය හොති, ද්වාරවාතපානමඤ්චපීඨාදීනි පඤ්ඤායන්ති. එතස්මිඤ්ච ආවාසෙ වසන්තං දිස්වා මනුස්සා චතූහි පච්චයෙහි සක්කච්චං උපට්ඨහන්ති. තෙන වුත්තං ''ආවාසං දෙන්තෙන නාම සබ්බම්පි පච්චයජාතං දින්නමෙව හොතී''ති, තස්මා එතෙ යථාවුත්තා සබ්බෙපි ආනිසංසා වෙදිතබ්බා. තෙන වුත්තං ''අප්පමත්තතාය චෙතෙ වුත්තා''ති.

සීතන්ති අජ්ඣත්තං ධාතුක්ඛොභවසෙන වා බහිද්ධා උතුවිපරිණාමවසෙන වා උප්පජ්ජනකසීතං. **උණ්හන්ති** අග්ගිසන්තාපං, තස්ස වනඩාහාදීසු (වනදාහාදීසු වා සාරත්ථ. ටී. චූළවග්ග 3.295) සම්භවො වෙදිතබ්බො. **පටිහන්තීති** පටිබාහති, යථා තදුභයවසෙන කායචිත්තානං බාධනං න හොති, එවං කරොති. සීතුණ්හබ්භාහතෙ හි සරීරෙ වික්ඛිත්තචිත්තො භික්ඛු යොනිසො පදහිතුං න සක්කොති. **වාළමිගානීති** සීහබ්‍යග්ඝාදිචණ්ඩමිගෙ. ගුත්තසෙනාසනඤ්හි ආරඤ්ඤකම්පි පවිසිත්වා ද්වාරං පිධාය නිසින්නස්ස තෙ පරිස්සයා න හොන්තීති. **සරීසපෙති** යෙ කෙචි සරන්තෙ ගච්ඡන්තෙ දීඝජාතිකෙ සප්පාදිකෙ. **මකසෙති** නිදස්සනමත්තමෙතං, ඩංසාදීනම්පි එතෙස්වෙව (එතනෙව සාරත්ථ. ටී. චූළවග්ග 3.295) සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **සිසිරෙති** සිසිරකාලවසෙන, සත්තාහවද්දලිකාදිවසෙන ච උප්පන්නෙ සිසිරසම්ඵස්සෙ. **වුට්ඨියොති** යදා තදා උප්පන්නා වස්සවුට්ඨියො පටිහනතීති යොජනා.

වාතාතපො ඝොරොති රුක්ඛගච්ඡාදීනං උම්මූලභඤ්ජනාදිවසෙන පවත්තියා ඝොරො සරජඅරජාදිභෙදො වාතො චෙව ගිම්හපරිළාහසමයෙසු උප්පත්තියා ඝොරො සූරියාතපො ච. **පටිහඤ්ඤතීති** පටිබාහියති. **ලෙණත්ථන්ති** නානාරම්මණතො චිත්තං නිවත්තෙත්වා පටිසල්ලානාරාමත්ථං. **සුඛත්ථන්ති** වුත්තපරිස්සයාභාවෙන ඵාසුවිහාරත්ථං. **ඣායිතුන්ති** අට්ඨතිංසාය ආරම්මණෙසු යත්ථ කත්ථචි චිත්තං උපනිබන්ධිත්වා උපනිජ්ඣායිතුං. **විපස්සිතුන්ති** අනිච්චාදිතො සඞ්ඛාරෙ සම්මසිතුං.

විහාරෙති පතිස්සයෙ. **කාරයෙති** කාරාපෙය්‍ය. **රම්මෙති** මනොරමෙ නිවාසසුඛෙ. **වාසයෙත්ථ බහුස්සුතෙති** කාරෙත්වා පන එත්ථ විහාරෙසු බහුස්සුතෙ සීලවන්තෙ කල්‍යාණධම්මෙ නිවාසෙය්‍ය, තෙ නිවාසෙන්තො පන තෙසං බහුස්සුතානං යථා පච්චයෙහි කිලමථො න හොති, එවං **අන්නඤ්ච පානඤ්ච වත්ථසෙනාසනානි ච දදෙය්‍ය උජුභූතෙසු** අජ්ඣාසයසම්පන්නෙසු කම්මකම්මඵලානං, රතනත්තයගුණානඤ්ච සද්දහනෙන **විප්පසන්නෙන චෙතසා.**

ඉදානි ගහට්ඨපබ්බජිතානං අඤ්ඤමඤ්ඤූපකාරිතං දස්සෙතුං **"තෙ තස්සා"**ති ගාථමාහ. තත්ථ **තෙති** බහුස්සුතා. **තස්සාති** උපාසකස්ස. **ධම්මං දෙසෙන්තීති** සකලවට්ටදුක්ඛපනූදනං සද්ධම්මං දෙසෙන්ති. **යං සො ධම්මං ඉධඤ්ඤායාති** සො උපාසකො යං සද්ධම්මං ඉමස්මිං සාසනෙ සම්මාපටිපජ්ජනෙන ජානිත්වා අග්ගමග්ගාධිගමෙන **අනාසවො** හුත්වා **පරිනිබ්බාති** එකාදසග්ගිවූපසමෙන සීති භවති.

සීතපටිඝාතාදයො විපස්සනාවසානා තෙරස, අන්නාදිලාභො, ධම්මස්සවනං, ධම්මාවබොධො, පරිනිබ්බානන්ති එවං **සත්තරස.**

351. **අත්තනො සන්තකාති** අත්තනියා. **දුප්පරිච්චජනං** ලොභං නිග්ගණ්හිතුං අසක්කොන්තස්ස. සඞ්ඝස්ස වා ගණස්ස වා සන්තිකෙති යොජනා. **තත්ථාති** යථාගහිතෙ සරණෙ. **නත්ථි පුනප්පුනං කත්තබ්බතා** විඤ්ඤූජාතිකස්සාති අධිප්පායො. **"ජීවිතපරිච්චාගමයං පුඤ්ඤ"**න්ති "සචෙ ත්වං න යථාගහිතං සරණං භින්දිස්සති, එවාහං තං මාරෙමී"ති යදිපි කොචි තිණ්හෙන සත්ථෙන ජීවිතා වොරොපෙය්‍ය, තථාපි "නෙවාහං බුද්ධං න බුද්ධොති, ධම්මං න ධම්මොති, සඞ්ඝං න සඞ්ඝොති වදාමී"ති දළ්හතරං කත්වා ගහිතසරණස්ස වසෙන වුත්තං.

352. සරණං උපගතෙන කායවාචාචිත්තෙහි සක්කච්චං වත්ථුත්තයපූජා කාතබ්බා, තත්ථ ච සංකිලෙසො පරිහනිතබ්බො, සික්ඛාපදානි පන සමාදානමත්තං, සම්පත්තවත්ථුතො විරමණමත්තඤ්චාති සරණගමනතො සීලස්ස අප්පට්ඨතරතා, අප්පසමාරම්භතරතා ච වෙදිතබ්බා. සබ්බෙසං සත්තානං ජීවිතදානාදිනා දණ්ඩනිධානතො, සකලලොකියලොකුත්තරගුණාධිට්ඨානතො චස්ස මහප්ඵලමහානිසංසතරතා දට්ඨබ්බා.

වක්ඛමානනයෙන ච වෙරහෙතුතාය වෙරං වුච්චති පාණාතිපාතාදිපාපධම්මො, තං මණති "මයි ඉධ ඨිතාය කථං ආගච්ඡසී"ති තජ්ජෙන්තී විය නීහරතීති **වෙරමණී,** තතො වා පාපධම්මතො විරමති එතායාති "විරමණී"ති වත්තබ්බෙ නිරුත්තිනයෙන ඉකාරස්ස එකාරං කත්වා **"වෙරමණී"**ති වුත්තා. අසමාදින්නසීලස්ස සම්පත්තතො යථාඋපට්ඨිතවීතික්කමිතබ්බවත්ථුතො විරති **සම්පත්තවිරති.** සමාදානවසෙන උප්පන්නා විරති **සමාදානවිරති.** සෙතු වුච්චති අරියමග්ගො, තප්පරියාපන්නා හුත්වා පාපධම්මානං සමුච්ඡෙදවසෙන ඝාතනවිරති **සෙතුඝාතවිරති.** ඉදානි තිස්සො විරතියො සරූපතො දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **පරිහරතීති** අවීතික්කමවසෙන පරිවජ්ජෙති. **න හනාමීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, තෙන "අදින්නං නාදියාමී"ති එවං ආදීනං සඞ්ගහො, **වා**-සද්දෙන වා, තෙනාහ **"සික්ඛාපදානි ගණ්හන්තස්සා"**ති.

මග්ගසම්පයුත්තාති සම්මාදිට්ඨියාදිමග්ගසම්පයුත්තා. ඉදානි තාසං විරතීනං ආරම්මණතො විභාගං දස්සෙතුං **"තත්ථා"**තිආදි වුත්තං. **පුරිමා ද්වෙති** සම්පත්තසමාදානවිරතියො. **පච්ඡිමාති** සෙතුඝාතවිරති. **සබ්බානිපි භින්නානි හොන්ති** එකජ්ඣං සමාදින්නත්තා. **තදෙව භිජ්ජති** විසුං විසුං සමාදින්නත්තා . ගහට්ඨවසෙන චෙතං වුත්තං. **භෙදො නාම නත්ථි** පටිපක්ඛසමුච්ඡින්දනෙන අකුප්පසභාවත්තා, තෙනාහ **"භවන්තරෙපී"**ති. **යොනිසිද්ධන්ති** මනුස්සතිරච්ඡානානං උද්ධං තිරියමෙව දීඝතා විය ජාතිසිද්ධන්ති අත්ථො. බොධිසත්තෙ කුච්ඡිගතෙ බොධිසත්තමාතුසීලං විය ධම්මතාය සභාවෙනෙව සිද්ධං **ධම්මතාසිද්ධං,** මග්ගධම්මතාය වා අරියමග්ගානුභාවෙන සිද්ධං **ධම්මතාසිද්ධං. දිට්ඨිඋජුකරණං නාම භාරියං** දුක්කං, තස්මා සරණගමනං සික්ඛාපදසමාදානතො මහට්ඨතරමෙව,

න අප්පටියතරන්ති අධිප්පායො. **යථා තථා වා ගණ්හන්තස්සාපීති** ආදරගාරවං අකත්වා සමාදියන්තස්සාපි. **සාධුකං ගණ්හන්තස්සාපීති** සක්කච්චං සීලානි සමාදියන්තස්සාපි, න දිගුණං, තිගුණං වා උස්සාහො කරණීයො.

අභයදානතාය සීලස්ස දානභාවො, අනවසෙසං වා සත්තනිකායං දයති තෙන රක්ඛතීති **දානං,** සීලං. ''අග්ගානී''ති ඤාතත්තා **අග්ගඤ්ඤානි.** චිරරත්තතාය ඤාතත්තා **රත්තඤ්ඤානි.** ''අරියානං සාධූනං වංසානී''ති ඤාතත්තා **වංසඤ්ඤානි. ''පොරාණානී''**තිආදීසු පුරිමානං එතානි **පොරාණානි.** සබ්බසො කෙනචිපි පකාරෙන සාධූහි න කිණ්ණානි න ඛිත්තානි න ඡඩ්ඩිතානීති **අසඞ්කිණ්ණානි.** අයඤ්ච නයො නෙසං යථා අතීතෙ, එවං එතරහි, අනාගතෙ චාති ආහ **''අසඞ්කිණ්ණපුබ්බානි න සඞ්කියන්ති න සඞ්කියිස්සන්ති''**ති. තතො එව **අප්පටිකුට්ඨානි** න පටික්ඛිත්තානි. න හි කදාචිපි විඤ්ඤූ සමණබ්‍රාහ්මණා හිංසාදිපාපධම්මං අනුජානන්ති. **අපරිමාණානං සත්තානං අභයං දෙතීති** සබ්බෙසු භූතෙසු නිහිතදණ්ඩත්තා සකලස්සපි සත්තනිකායස්ස භයාභාවං දෙති. න හි අරියසාවකතො කස්සචි භයං හොති. **අවෙරන්ති** වෙරාභාවං. **අබ්‍යාපජ්ඣන්ති** නිද්දුක්ඛතං.

නනු ච පඤ්චසීලං සබ්බකාලිකං, න ච එකන්තතො විමුත්තායතනං, සරණගමනං පන බුද්ධුප්පාදහෙතුකං, එකන්තවිමුත්තායතනඤ්ච, තත්ථ කථං සරණාගමනතො පඤ්චසීලස්ස මහප්ඵලතාති ආහ **''කිඤ්චාපී''**තිආදි. **ජෙට්ඨකන්ති** උත්තමං. **''සරණගමනෙයෙව පතිට්ඨායා''**ති ඉමිනා තස්ස සීලස්ස සරණගමනෙන අභිසඞ්ඛතතමාහ.

353. **ඊදිසමෙවාති** එවං සංකිලෙසං පටිපක්ඛමෙව හුත්වා. **හෙට්ඨා වුත්තෙහි ගුණෙහීති** එත්ථ හෙට්ඨා වුත්තගුණා නාම සරණගමනං, සීලසම්පදා, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාති එවං ආදයො. පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙන්තො න කිලමතීති යොජනා. **තානීති** පඨමජ්ඣානාදීනි. **''පඨමජ්ඣාන''**න්ති උක්කට්ඨනිද්දෙසො අයන්ති ආහ **''එකං කප්ප''**න්ති, එකං මහාකප්පන්ති අත්ථො. හීනං පන පඨමජ්ඣානං, මජ්ඣිමඤ්ච අසඞ්ඛෙය්‍යකප්පස්ස තතියං භාගං, උපඩ්ඪකප්පඤ්ච **ආයුං දෙති. ''දුතියං අට්ඨකප්පෙ''**ති ආදීසුපි ඉමිනා නයෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො, මහාකප්පවසෙනෙව ච ගහෙතබ්බං. යස්මා වා පණීතානියෙවෙත්ථ ඣානානි අධිප්පෙතානි මහප්ඵලතරභාවදස්සනපරත්තා දෙසනාය, තස්මා **''පඨමජ්ඣානං එකං කප්ප''**න්තිආදි වුත්තං. **තදෙවාති** චතුත්ථජ්ඣානමෙව. යදි එවං කථං ආරුප්පතාති ආහ **''ආකාසානඤ්චායතනාදී''**තිආදි.

සම්මදෙව නිච්චසඤ්ඤාදිපටිපක්ඛවිධමනවසෙන පවත්තමානා පුබ්බභාගියෙ එව බොධිපක්ඛියධම්මෙ සම්මානෙන්තී විපස්සනා විපස්සකස්ස අනප්පකං පීතිසොමනස්සං සමාවහතීති ආහ **''විපස්සනා…පෙ…. අභාවා''**ති. තෙනාහ භගවා –

> ''යතො යතො සම්මසති, ඛන්ධානං උදයබ්බයං;
> ලභතී පීතිපාමොජ්ජං, අමතං තං විජානත''න්ති. (ධ. ප. 374);

යස්මා අයං දෙසනා ඉමිනා අනුක්කමෙන ඉමානි ඤාණානි නිබ්බත්තෙන්තස්ස වසෙන පවත්තිතා, තස්මා **''විපස්සනාඤාණෙ පතිට්ඨාය නිබ්බත්තෙන්තො''**ති හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමං උපරිමස්ස උපරිමස්ස පතිට්ඨාභූතං කත්වා වුත්තං. සමානරූපනිම්මානං නාම මනොමයිද්ධියා අඤ්ඤෙහි අසාධාරණකිච්චන්ති ආහ **''අත්තනො…පෙ…. මහප්ඵලා''**ති. **විකුබ්බනදස්සනසමත්ථතායාති** හත්ථිඅස්සාදිවිවිධරූපකරණං විකුබ්බනං, තස්ස දස්සනසමත්ථභාවෙන. **ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානං** නාම පුරිමජාතීසු ඉච්ඡිතිච්ඡිතො ඛන්ධප්පදෙසො. **සමාපෙන්තොති** පරියොසාපෙන්තො.

කූටදන්තඋපාසකත්තපටිවෙදනාකථාවණ්ණනා

354-8. **සබ්බෙ තෙ පාණයොති** ''සත්ත ච උසභසතානී''තිආදිනා වුත්තෙ සබ්බෙ පාණිනො. **ආකුලභාවොති** භගවතො සන්තිකෙ ධම්මස්ස සුතත්තා පාණීසු අනුද්දයං උපට්ඨපෙත්වා ඨිතස්ස ''කථඤ්හි නාම මයා තාව බහූ පාණිනො මාරණත්ථාය බන්ධාපිතා''ති චිත්තෙ පරිබ්‍යාකුලභාවො **උදපාදි. සුත්වාති** ''බන්ධනතො මොචිතා''ති සුත්වා. කාමච්ඡන්දවිගමෙන කල්ලචිත්තතා අරොගචිත්තතා, බ්‍යාපාදවිගමෙන මෙත්තාවසෙන මුදුචිත්තතා අකඨිනචිත්තතා, උද්ධච්චකුක්කුච්චප්පහානෙන වික්ඛෙපවිගමනතො විනීවරණචිත්තතා තෙහි න පිහිතචිත්තතා, ථිනමිද්ධවිගමෙන උදග්ගචිත්තතා සංපග්ගණ්හනවසෙන අලීනචිත්තතා, විචිකිච්ඡාවිගමෙන සම්මාපටිපත්තියා අධිමුත්තතාය පසන්නචිත්තතා ච හොතීති ආහ **''කල්ලචිත්තන්තිආදි අනුපුබ්බිකථානුභාවෙන වික්ඛම්භිතනීවරණතං සන්ධාය වුත්ත''**න්ති. යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කූටදන්තසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

6. මහාලිසුත්තවණ්ණනා

බ්‍රාහ්මණදූතවත්ථුවණ්ණනා

359. **පුනප්පුනං විසාලීභාවූපගමනතොති** පුබ්බෙ කිර පුත්තධීතුවසෙන ද්වෙ ද්වෙ හුත්වා සොළසක්ඛත්තුං ජාතානං ලිච්ඡවීරාජකුමාරානං සපරිවාරානං අනුක්කමෙනෙව වඩ්ඪන්තානං නිවාසනට්ඨානාරාමුය්‍යානපොක්ඛරණීආදීනං පතිට්ඨානස්ස අප්පහොනකතාය නගරං තික්ඛත්තුං ගාවුතන්තරෙන ගාවුතන්තරෙන පරික්ඛිපිංසු, තෙනස්ස පුනප්පුනං විසාලීභාවං ගතත්තා ''වෙසාලී'' ත්වෙව නාමං ජාතං, තෙන වුත්තං **''පුනප්පුනං විසාලීභාවූපගමනතො වෙසාලීති ලද්ධනාමකෙ නගරෙ''**ති. **සයංජාතන්ති** සයමෙව ජාතං අරොපිමං. **මහන්තභාවෙනෙවාති** රුක්ඛගච්ඡානං, ඨිතොකාසස්ස ච මහන්තභාවෙන, තෙනාහ **''හිමවන්තෙන සද්ධිං එකාබද්ධං හුත්වා''**ති. **කූටාගාරසාලාසඞ්ඛෙපෙනාති** හංසවට්ටකච්ඡන්නෙන කූටාගාරසාලානියාමෙන. කොසලෙසු ජාතා, භවා වා, තං වා රට්ඨං නිවාසො එතෙසන්ති **කොසලකා.** එවං **මාගධකා** වෙදිතබ්බා. යස්ස අකරණෙ පුග්ගලො මහාජානියො හොති, තං කරණං අරහතීති කරණීයං තෙන **කරණීයෙන,** තෙනාහ **''අවස්සං කත්තබ්බකම්මෙනා''**ති. **තං කිච්චන්ති වුච්චති** සති සමවායෙ කාතබ්බතො.

360. යා බුද්ධානං උප්පජ්ජනාරහා නානත්තසඤ්ඤා, තාසං වසෙන **නානාරම්මණාචාරතො.** සම්භවන්තස්සෙව පටිසෙධො. **පටික්කම්මාති** නිවත්තිත්වා තථා චිත්තං අනුප්පාදෙත්වා. **සල්ලීනොති** ඣානසමාපත්තියා එකත්තාරම්මණං අල්ලීනො.

ඔට්ඨද්ධලිච්ඡවිවත්ථුවණ්ණනා

361. **අද්ධොට්ඨතායාති** තස්ස කිර උත්තරොට්ඨං අප්පකතාය තිරියං ඵාලෙත්වා අපනීතද්ධං විය ඛායති චත්තාරො දන්තෙ, ද්වෙ ච දාඨා න ඡාදෙති, තෙන නං **''ඔට්ඨද්ධො''**ති වොහරන්ති. අයං කිර උපාසකො සද්ධො පසන්නො දායකො දානපති බුද්ධමාමකො ධම්මමාමකො සඞ්ඝමාමකො, තෙනාහ **පුරෙභත්තන්**තිආදි.

362. **සාසනෙ යුත්තපයුත්තොති** භාවනං අනුයුත්තො. සබ්බත්ථ සීහසමානවුත්තිනොපි භගවතො පරිසාය මහන්තෙ සති තදජ්ඣාසයානුරූපං පවත්තියමානාය ධම්මදෙසනාය විසෙසො හොතීති ආහ **''මහන්තෙන උස්සාහෙන ධම්මං දෙසෙස්සතී''**ති.

''විස්සාසිකො''ති වත්වා තමස්ස විස්සාසිකභාවං විභාවෙතුං **''අයඤ්හී''**තිආදි වුත්තං. ථෙරස්ස ඛීණා සවස්සසතො ආලසියභාවො ''අප්පහීනො''ති න වත්තබ්බො, වාසනාලෙසං පන උපාදායාහ **''ඊසකං අප්පහීනො විය හොතී''**ති. න හි සාවකානං සවාසනා කිලෙසා පහීයන්ති.

363. විනෙය්‍යජනානුරොධෙන බුද්ධානං පාටිහාරියවිජම්භනං හොතීති වුත්තං **''අථ ඛො භගවා''**තිආදි, තෙනෙවාහ **''සංසූචිතනික්ඛමනො''**ති. ගන්ධකුටිතො නික්ඛමනවෙලායඤ්හි ඡබ්බණ්ණා බුද්ධරස්මියො ආවෙළාවෙළායමලායමලා හුත්වා සවිසෙසා පභස්සරා විනිච්ඡරිංසු.

364. **තතො පරන්ති** ''හියොා''ති වුත්තදිවසතො අනන්තරං පරං **පුරිමතරං** අතිසයෙන පුරිමත්තා. ඉති ඉමෙසු ද්වීසු වචත්ථීතො යථාක්කමං පුරිමපුරිමතරභාවො. එවං සන්තෙපි යදෙත්ථ ''පුරිමතර''න්ති වුත්තං, තතො පභුති යං යං ඔරං, තං තං පුරිමං, යං යං පරං, තං තං පුරිමතරං, ඔරපාරභාවස්ස විය පුරිමපුරිමතරභාවස්ස ච අපෙක්ඛාසිද්ධිතො, තෙනාහ **''තතො පට්ඨායා''**තිආදි. **මූලදිවසතො පට්ඨායාති**ආදිදිවසතො පට්ඨාය. **අග්ගන්ති** පඨමං. තං පනෙත්ථ පරා අතීතා කොටි හොතීති ආහ **''පරකොටිං කත්වා''**ති. **යං**-සද්දයොගෙන චායං ''විහරාමී''ති වත්තමානප්පයොගො, අත්ථො පන අතීතකාලවසෙනෙව වෙදිතබ්බො, තෙනාහ **''විහාසින්ති වුත්තං හොතී''**ති. පඨමවිකප්පෙ ''විහරාමී''ති පදස්ස ''යදග්ගෙ''ති ඉමිනා උජුකං සම්බන්ධො දස්සිතො, දුතියවිකප්පෙ පන ''තීණි වස්සානී''ති ඉමිනාපි.

පියජාතිකානීති ඉට්ඨසභාවානි. **සාතජාතිකානීති** මධුරසභාවානි. මධුරං වියාති හි ''මධුර''න්ති වුච්චති මනොරමං යං කිඤ්චි. **කාමූපසඤ්හිතානීති** ආරම්මණං කරොන්තෙන කාමෙන උපසංහිතානි, කාමනීයානීති අත්ථො, තෙනාහ **''කාමස්සාදයුත්තානී''**ති, කාමස්සාදස්ස යුත්තානි යොග්‍යානීති අත්ථො. **සරීරසණ්ඨානෙති** සරීරබිම්බෙ, ආධාරෙ චෙතං භුම්මං. තස්මා **සද්දෙනාති** තං නිස්සාය තතො උප්පන්නෙන සද්දෙනාති අත්ථො. **මධුරෙනාති** ඉට්ඨෙන. **එත්තාවතාති** දිබ්බසොතඤාණස්ස පරිකම්මාකථනමත්තෙන. ''අත්තනා ඤාතම්පි න කථෙති, කිමස්ස සාසනෙ අධිට්ඨානෙනා''ති කුජ්ඣන්තො **ආඝාතං බන්ධිත්වා** සහ කුජ්ඣනෙනෙව ඣානාභිඤ්ඤාහි පරිහායි. **චින්තෙසීති** ''කස්මා නු ඛො මය්හං තං පරිකම්මං න කථෙසී''ති පරිවිතක්කෙන්තො අයොනිසො උම්මුජ්ජනවසෙන චින්තෙසි. **අනුක්කමෙනාති** පාථිකසුත්තෙ ආගතනයෙන තං තං අයුත්තමෙව චින්තෙන්තො, භාසන්තො, කරොන්තො ච අනුක්කමෙන. භගවති බද්ධාඝාතතාය සාසනෙ පතිට්ඨං අලභන්තො **ගිහිභාවං පත්වා.**

එකංසභාවිතසමාධිවණ්ණනා

366-371. **එකංසායා**ති තදත්ථෙයෙව චතුත්ථී, තස්මා එකංසත්ථන්ති අත්ථො. **අංස**-සද්දො චෙත්ථ කොට්ඨාසපරියායො, සො ච අධිකාරතො දිබ්බරූපදස්සනදිබ්බසද්දස්සවනවසෙන වෙදිතබ්බොති ආහ **"එකකොට්ඨාසායා"**තිආදි. **අනුදිසායා**ති පුරත්ථිමදක්ඛිණාදිභෙදාය චතුබ්බිධාය අනුදිසාය. **උභයකොට්ඨාසායා**ති දිබ්බරූපදස්සනත්ථාය, දිබ්බසද්දස්සවනත්ථාය ච. **භාවිතො**ති යථා දිබ්බචක්ඛුඤාණං, දිබ්බසොතඤාණඤ්ච සමධිගතං හොති, එවං භාවිතො. තයිදං විසුං විසුං පරිකම්මකරණෙන ඉජ්ඣන්තීසු වත්තබ්බං නත්ථි, එකජ්ඣං ඉජ්ඣන්තීසුපි කමෙනෙව කිච්චසිද්ධි එකජ්ඣං කිච්චසිද්ධියා අසම්භවතො. පාළියම්පි එකස්ස උභයසමත්ථතාසන්දස්සනත්ථමෙව ''දිබ්බානඤ්ච රූපානං දස්සනාය, දිබ්බානඤ්ච සද්දානං සවනායා''ති වුත්තං, න එකජ්ඣං කිච්චසිද්ධිසම්භවතො. **"එකංසභාවිතො සමාධිහෙතූ"**ති ඉමිනා සුනක්ඛත්තො දිබ්බචක්ඛුඤාණාය එව පරිකම්මස්ස කතත්තා විජ්ජමානම්පි දිබ්බසද්දං නාස්සොස්සීති දස්සෙති. **අපණ්ණක**න්ති අවිරජ්ඣනකං, අනවජ්ජන්ති වා අත්ථො.

372. ''සමාධි එව'' භාවෙතබ්බට්ඨෙන **සමාධිභාවනා.** ''දිබ්බසොතඤාණං සෙට්ඨ''න්ති මඤ්ඤමානෙනාපි මහාලිනා දිබ්බචක්ඛුඤාණම්පි තෙන සහ ගහෙත්වා ''එතාසං නූන හන්තෙ''තිආදිනා පුච්ඡිතන්ති **"උභයංසභාවිතානං සමාධීනන්ති අත්ථො"**ති වුත්තං. **බාහිරා එතා සමාධිභාවනා** අනියානිකත්තා. තා හි ඉතො බාහිරකානම්පි ඉජ්ඣන්ති. **න අජ්ඣත්තිකා** භගවතො සාමුක්කංසිකභාවෙන අප්පවෙදිතත්තා. **යදත්ථ**න්ති යෙසං අත්ථාය. **තෙ**ති තෙ අරියඵලධම්මෙ. තෙ හි සච්ඡිකාතබ්බාති.

චතුඅරියඵලවණ්ණනා

373. **තස්මා**ති වට්ටදුක්ඛෙ සංයොජනතො. **"මග්ගසොතං ආපන්නො"**ති ඵලට්ඨස්ස වසෙන වුත්තං. මග්ගට්ඨො හි මග්ගසොතං ආපජ්ජති. තෙනෙවාහ ''සොතාපන්නො''ති, ''සොතාපත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය පටිපන්නො''ති (ම. නි. 3.379) ච. **අපතනධම්මො**ති අනුප්පජ්ජන- (ම. නි. 3.379) සභාවො. **ධම්මනියාමෙනා**ති මග්ගධම්මනියාමෙන. හෙට්ඨිමන්තතො සත්තමභවතො උපරි අනුප්පජ්ජනධම්මතාය වා නියතො. **පරං අයනං** පරාගති.

තනුත්තං නාම පවත්තියා මන්දතා, විරළතා වාති ආහ **"තනුත්තා"**තිආදි. **හෙට්ඨාභාගියාන**න්ති හෙට්ඨාභාගස්ස කාමභවස්සපච්චයභාවෙන හිතානං. **ඔපපාතිකො**ති උපපාතිකො උපපතනෙ සාධුකාරීති කත්වා. විමුච්චතීති විමුත්ති, චිත්තමෙව විමුත්ති **චෙතොවිමුත්තී**ති ආහ **"සබ්බකිලෙස...පෙ.... අධිවචන"**න්ති. චිත්තසීසෙන චෙත්ථ සමාධි ගහිතො ''චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවය''න්ති. ආදීසු (සං. නි. 1.23; පෙටකො. 22; මි. ප. 2.9) විය. **පඤ්ඤාවිමුත්තී**ති එත්ථාපි එසෙව නයො, තෙනාහ **"පඤ්ඤාව පඤ්ඤාවිමුත්තී"**ති. **සාම**න්ති අත්තනාව, අපරප්පච්චයෙනාති අත්ථො. **අභිඤ්ඤා**ති ය-කාරලොපෙන නිද්දෙසොති ආහ **"අභිජානිත්වා"**ති.

අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගවණ්ණනා

374-5. අරියසාවකො නිබ්බානං, අරියඵලඤ්ච පටිපජ්ජති එතායාති පටිපදා, සා ච තස්ස පුබ්බභාගො එවාති ඉධ **"පුබ්බභාගපටිපදායා"**ති අරියමග්ගමාහ. ''අට්ඨ අඞ්ගානි අස්සා''ති අඤ්ඤපදත්ථසමාසං අකත්වා අට්ඨඞ්ගානි අස්ස සන්තීති **අට්ඨඞ්ගිකො**ති පදසිද්ධි දට්ඨබ්බා.

සම්මා අවිපරීතං යාථාවතො චතුන්නං අරියසච්චානං පච්චක්ඛතො දස්සනසභාවා **සම්මා දස්සනලක්ඛණා.** සම්මදෙව නිබ්බානාරම්මණෙ චිත්තස්ස අභිනිරොපනසභාවො **සම්මා අභිනිරොපනලක්ඛණො.** චතුරඞ්ගසමන්නාගතා වාචා ජනං සඞ්ගණ්හාතීති තබ්බිපක්ඛවිරතිසභාවා සම්මාවාචා භෙදකරමිච්ඡාවාචාපහානෙන ජනෙ සම්පයුත්තෙ ච පරිග්ගණ්හනකිච්චවතී හොතීති **සම්මා පරිග්ගහණලක්ඛණා.** යථා චීවරකම්මාදිකො කම්මන්තො එකං කාතබ්බං සමුට්ඨාපෙති, තං තං කිරියානිප්ඵාදකො වා චෙතනාසඞ්ඛාතො කම්මන්තො හත්ථපාදචලනාදිකං කිරියං සමුට්ඨාපෙති, එවං සාවජ්ජකත්තබ්බකිරියාසමුට්ඨාපකමිච්ඡාකම්මන්තප්පහානෙන සම්මාකම්මන්තො නිරවජ්ජසමුට්ඨාපනකිච්චවා හොති, සම්පයුත්තෙ ච සමුට්ඨාපෙන්තො එව පවත්තතීති **සම්මා සමුට්ඨාපනලක්ඛණො සම්මාකම්මන්තො.** කායවාචානං, ඛන්ධසන්තානස්ස ච සංකිලෙසභූතමිච්ඡාජීවප්පහානෙන **සම්මා වොදාපනලක්ඛණො සම්මාආජීවො.** කොසජ්ජපක්ඛතො පතිතුං අදත්වා සම්පයුත්තධම්මානං පග්ගණ්හනසභාවොති **සම්මා පග්ගාහලක්ඛණො සම්මාවායාමො.** සම්මදෙව උපට්ඨානසභාවාති **සම්මා උපට්ඨානලක්ඛණා සම්මාසති.** වික්ඛෙපවිද්ධංසනෙන සම්මදෙව චිත්තස්ස සමාදහනසභාවොති **සම්මා සමාධානලක්ඛණො සම්මාසමාධි.**

අත්තනො පච්චනීකකිලෙසා දිට්ඨෙකට්ඨා අවිජ්ජාදයො. **පස්සතී**ති පකාසෙති කිච්චපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති, තෙනාහ **"තප්පටිච්ඡාදක...පෙ.... අසම්මොහතො"**ති. තෙනෙව හි සම්මාදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන අඞ්ගෙන තත්ථ පච්චවෙක්ඛණා පවත්තතීති **තථෙවා**ති අත්තනො පච්චනීකකිලෙසෙහි සද්ධින්ති අත්ථො.

කිච්චතොති පුබ්බභාගෙහි දුක්ඛාදිඤාණෙහි කාතබ්බස්ස කිච්චස්ස ඉධ සාතිසයං නිප්ඵත්තිතො ඉමස්සෙව වා ඤාණස්ස දුක්ඛාදිප්පකාසනකිච්චතො. **චත්තාරි නාමානි ලභති** චතූසු සච්චෙසු කාතබ්බකිච්චනිප්ඵත්තිතො. **තීණි නාමානි ලභති** කාමසඞ්කප්පාදිප්පහානකිච්චනිප්ඵත්තිතො. **සික්ඛාපදවිභඞ්ගෙ** (විභ. 703) ''විරතිචෙතනා, සබ්බෙ සම්පයුත්තධම්මා ච සික්ඛාපදානී''ති වුච්චන්තීති තත්ථ පධානානං විරතිචෙතනානං වසෙන **''විරතියොපි හොන්ති චෙතනායොපී''**ති ආහ. මුසාවාදාදීහි විරමණකාලෙ වා විරතියො, සුභාසිතාදිවාචාභාසනාදිකාලෙ ච චෙතනායො යොජෙතබ්බා. **මග්ගක්ඛණෙ විරතියොව** චෙතනානං අමග්ගඞ්ගත්තා එකස්ස ඤාණස්ස දුක්ඛාදිඤාණතා විය, එකාය විරතියා මුසාවාදාදිවිරතිභාවො විය ච එකාය චෙතනාය සම්මාවාචාදිකිච්චත්තයසාධනසභාවාභාවා සම්මාවාචාදිභාවාසිද්ධිතො, තංසිද්ධියඤ්ච අඞ්ගත්තයත්තාසිද්ධිතො ච. **සම්මප්පධානසතිපට්ඨානවසෙනාති** චතුසම්මප්පධානචතුසතිපට්ඨානභාවවසෙන.

පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි සම්මාසමාධියෙවාති. යදිපි සමාධිඋපකාරකානං අභිනිරොපනානුමජ්ජනසම්පියායනබ්‍රූහනසන්තසුඛානං විතක්කාදීනං වසෙන චතූහි ඣානෙහි සම්මාසමාධි විභත්තො, තථාපි වායාමො විය අනුප්පන්නාකුසලානුප්පාදනාදිචතුවායාමකිච්චං, සති විය ච අසුභාසුඛානිච්චානත්තෙසු කායාදීසු සුභාදිසඤ්ඤාපහානචතුසතිකිච්චං එකො සමාධි චතුක්කජ්ඣානසමාධිකිච්චං න සාධෙතීති පුබ්බභාගෙපි පඨමජ්ඣානසමාධි පඨමජ්ඣානසමාධි එව මග්ගක්ඛණෙපි, තථා පුබ්බභාගෙපි චතුත්ථජ්ඣානසමාධි චතුත්ථජ්ඣානසමාධි එව මග්ගක්ඛණෙපීති අත්ථො.

තස්මාති පඤ්ඤාපජ්ජොතත්තා **අවිජ්ජන්ධකාරං විධමිත්වා** පඤ්ඤාසත්ථත්තා **කිලෙසචොරෙ ඝාතෙන්තො. බහුකාරත්තාති** ය්වායං අනාදිමති සංසාරෙ ඉමිනා කදාචිපි අසමුග්ඝාටිතපුබ්බො කිලෙසගණො තස්ස සමුග්ඝාටකො අරියමග්ගො . තත්ථ චායං සම්මාදිට්ඨි පරිඤ්ඤාභිසමයාදිවසෙන පවත්තියා පුබ්බඞ්ගමා හොතීති බහුකාරා, තස්මා බහුකාරත්තා.

තස්සාති සම්මාදිට්ඨියා. ''බහුකාරො''ති වත්වා තං බහුකාරතං උපමාය විභාවෙතුං ''යථා හී''තිආදි වුත්තං. ''අයං'' තම්බකංසාදිමයත්තා **කූටො.** අයං සමසාරතාය මහාසාරතාය **ඡෙකො. එවන්ති** යථා හෙරඤ්ඤිකස්ස චක්ඛුනා දිස්වා කහාපණවිභාගජානනෙ කරණන්තරං බහුකාරං යදිදං හත්ථො, එවං යොගාවචරස්ස පඤ්ඤාය ඕලොකෙත්වා ධම්මවිභාගජානනෙ ධම්මන්තරං බහුකාරං යදිදං විතක්කො විතක්කෙත්වා තදවබොධතො, තස්මා සම්මාසඞ්කප්පො සම්මාදිට්ඨියා බහුකාරොති අධිප්පායො. දුතියඋපමායං **එවන්ති** යථා තච්ඡකො පරෙන පරිවත්තෙත්වා පරිවත්තෙත්වා දින්නං දබ්බසම්භාරං වාසියා තච්ඡෙත්වා ගෙහකරණකම්මෙ උපනෙති, එවං යොගාවචරො විතක්කෙන ලක්ඛණාදිතො විතක්කෙත්වා දින්නධම්මෙ යථාවතො පරිච්ඡින්දිත්වා පරිඤ්ඤාභිසමයාදිකම්මෙ උපනෙතීති යොජනා. වචීභෙදස්ස උපකාරකො විතක්කො සාවජ්ජානවජ්ජවචීභෙදනිවත්තනපවත්තනකරාය සම්මාවාචායපි උපකාරකො එවාති **''ස්වාය''**න්තිආදි වුත්තං.

වචීභෙදස්ස නියාමිකා **වාචා** කායිකකිරියානියාමකස්ස **කම්මන්තස්ස උපකාරිකා. තදුභයානන්තරන්ති** දුච්චරිතද්වයපහායකස්ස සුචරිතද්වයපාරිපූරිහෙතුභූතස්ස සම්මාවාචාසම්මාකම්මන්තද්වයස්ස අනන්තරං. **ඉදං වීරියන්ති** චතුබ්බිධං සම්මප්පධානවීරියං. ඉන්ද්‍රියසමතාදයො සමාධිස්ස උපකාරධම්මා. තබ්බිපරියායතො අපකාරධම්මා වෙදිතබ්බා. **ගතියොති** නිප්ඵත්තියො, කිච්චාදිසභාවෙ වා. **සමන්නෙසිත්වාති** උපධාරෙත්වා.

ද්වෙපබ්බජිතවත්ථුවණ්ණනා

376-7. ''කස්මා ආරද්ධ''න්ති අනුසන්ධිකාරණං පුච්ඡිත්වා තං විභාවෙතුං **''අයං කිරා''**තිආදි වුත්තං, තෙන අජ්ඣාසයානුසන්ධිවසෙන උපරි දෙසනා පවත්තාති දස්සෙති. **තෙනාති** තථාලද්ධිකත්තා. **අස්සාති** ලිච්ඡවිරඤ්ඤො. **දෙසනායාති** සණ්හසුඛුමාය සුඤ්ඤතපටිසංයුත්තාය යථාදෙසිතදෙසනාය. **නාධිමුච්චතීති** න සද්දහති න පසීදති. **තන්තිධම්මං නාම කථෙන්තොති** යෙසං අත්ථාය ධම්මො කථීයති, තස්මිං තෙසං අසතිපි මග්ගපටිවෙධෙ කෙවලං සාසනෙ තන්තිධම්මං කත්වා කථෙන්තො. **එවරූපස්සාති** සම්මාසම්බුද්ධත්තා අවිපරීතධම්මදෙසනතාය එවංපාකටධම්මකායස්ස **සත්ථු. යුත්තං නු ඛො එතං අස්සාති** අස්ස පඨමජ්ඣානාදිසමධිගමෙන සමාහිතචිත්තස්ස කුලපුත්තස්ස එතං ''තං ජීව''න්තිආදිනා උච්ඡෙදාදිගාහගහණං අපි නු යුත්තන්ති පුච්ඡති. ලද්ධියා පන ඣානාධිගමමත්තෙන න තාව විවෙචිතත්තා **''තෙහි යුත්ත''**න්ති වුත්තං. **තං වාදං පටික්ඛිපිත්වාති** ඣානලාභිනොපි තං ගහණං ''අයුත්තමෙවා''ති තං උච්ඡෙදවාදං සස්සතවාදං වා පටික්ඛිපිත්වා. **අත්තමනා අහෙසුන්ති** යස්මා ඛීණාසවො විගතසම්මොහො තිණ්ණවිචිකිච්ඡො, ''තස්මා තස්ස තථා වත්තුං න යුත්ත''න්ති උප්පන්නනිච්ඡයතාය තං **මම වචනං සුත්වා** අත්තමනා අහෙසුන්ති අත්ථො. **සොපි** ලිච්ඡවී රාජා තෙ විය සඤ්ජාතනිච්ඡයත්තා **අත්තමනො අහොසි.** යං පනෙත්ථ අත්ථතො අවිභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

මහාලිසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

7. ජාලියසුත්තවණ්ණනා

ද්වෙපබ්බජිතවත්ථුවණ්ණනා

378. ‘‘සොසිතෙන සෙට්ඨිනා කතෙ ආරාමෙ’’ති වත්වා තත්ථ කොයං සොසිතසෙට්ඨි නාම, කථඤ්චානෙන ආරාමො කාරිතො, කථං වා තත්ථ භගවා විහාසීති තං සබ්බං සමුදාගමතො පට්ඨාය සඞ්ඛෙපතොව දස්සෙතුං **‘‘පුබ්බෙ කිරා’’**තිආදි වුත්තං. **තතොති** අල්ලකප්පරට්ඨතො. **තදාති** තෙසං තං ගාමං පවිට්ඨදිවසෙ. **බලවපායාසන්ති** ගරුතරං බහුපායාසං. **අසන්නිහිතෙති** ගෙහතො බහි ගතෙ. **භුස්සතීති** රවති. **සොසකදෙවපුත්තොත්වෙව නාමං අහොසි** සරසොසසම්පත්තියා. **වෙයත්තියෙනාති** පඤ්ඤාවෙයාත්තියෙන. **සොසිතසෙට්ඨි නාම ජාතො** තාය එව වස්ස සරසම්පත්තියා සොසිතනාමතා.

සරීරසන්තප්පනත්ථන්ති හිමවන්තෙ ඵලමූලාහාරතාය කිලන්තසරීරා ලොණම්බිලසෙවනෙන තස්ස සන්තප්පනත්ථං පීනනත්ථං. **තසිතාති** පිපාසිතා. **කිලන්තාති** පරිස්සන්තකායා. තෙ කිර තං වටරුක්ඛං පත්වා තස්ස සොභාසම්පත්තිං දිස්වා මහානුභාවා මඤ්ඤෙ එත්ථ අධිවත්ථා දෙවතා, ‘‘සාධු වතායං දෙවතා අම්හාකං අද්ධානපරිස්සමං විනොදෙය්‍යා’’ති චින්තෙසුං, තෙන වුත්තං **‘‘තත්ථ අධිවත්ථා...පෙ.... නිසීදිංසූ’’**ති. **සොති** අනාථපිණ්ඩිකො ගහපති. **භතකානන්ති** භතියා වෙය්‍යාවච්චං කරොන්තානං දාසපෙසකම්මකරානං. **පකතිභත්තවෙතනන්ති** පකතියා දාතබ්බභත්තවෙතනං, තදා උපොසථිකත්තා කම්මං අකරොන්තානම්පි කම්මකරණදිවසෙන දාතබ්බභත්තවෙතනමෙවාති අත්ථො. **කඤ්චීති** කඤ්චිපි භතකං.

උපෙච්ච පරස්ස වාචාය ආරම්භනං බාධනං **උපාරම්භො,** දොසදස්සනවසෙන ඝට්ටනන්ති අත්ථො, තෙනාහ **‘‘උපාරම්භාධිප්පායෙන වාදං ආරොපෙතුකාමා හුත්වා’’**ති. වදන්ති නින්දනවසෙන කථෙන්ති එතෙනාති හි වාදො, දොසො. තං ආරොපෙතුකාමා, පතිට්ඨාපෙතුකාමා හුත්වාති අත්ථො. **‘‘තං ජීවං තං සරීර’’**න්ති, ඉධ යං වත්ථුං ජීවසඤ්ඤිතං, තදෙව සරීරසඤ්ඤිතන්ති ‘‘රූපං අත්තතො සමනුපස්සතී’’ති වාදං ගහෙත්වා වදන්ති. රූපඤ්ච අත්තානඤ්ච අද්වයං කත්වා සමනුපස්සනවසෙන ‘‘සත්තො’’ති වා බාහිරකපරිකප්පිතං අත්තානං සන්ධාය වදන්ති. **භිජ්ජතීති** නිරුදයවිනාසවසෙන විනස්සති. **තෙන** ජීවසරීරානං අනඤ්ඤත්තානුජානනතො, සරීරස්ස ච භෙදදස්සනතො. න හෙත්ථ යථා භෙදවතා සරීරතො අනඤ්ඤත්තා අදිට්ඨොපි ජීවස්ස භෙදො වුත්තො, එවං අදිට්ඨභෙදතො අනඤ්ඤත්තා සරීරස්සාපි අභෙදොති සක්කා විඤ්ඤාතුං තස්ස භෙදස්ස පච්චක්ඛසිද්ධත්තා, භූතුපාදායරූපවිනිමුත්තස්ස ච සරීරස්ස අභාවතොති ආහ **‘‘උච්ඡෙදවාදො හොතී’’**ති.

‘‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’’න්ති අඤ්ඤදෙව වත්ථුං ජීවසඤ්ඤිතං, අඤ්ඤං වත්ථුං සරීරසඤ්ඤිතන්ති ‘‘රූපවන්තං අත්තානං සමනුපස්සතී’’තිආදිනයප්පවත්තං වාදං ගහෙත්වා වදන්ති. රූපෙ භෙදස්ස දිට්ඨත්තා, අත්තනි ච තදභාවතො අත්තා නිච්චොති ආපන්නමෙවාති ආහ **‘‘තුම්හාකං...පෙ.... ආපජ්ජතී’’**ති.

379-380. තයිදං නෙසං වඤ්ඣාසුතස්ස දීඝරස්සතාපරිකප්පනසදිසන්ති කත්වා ඨපනීයොයං පඤ්හොති තත්ථ රාජනිමීලනං කත්වා සත්ථා උපරි නෙසං ‘‘තෙන හාවුසො සුණාථා’’තිආදිනා ධම්මදෙසනං ආරභීති ආහ **‘‘අථ භගවා’’**තිආදි. **තස්සා යෙවාති** මජ්ඣිමාය පටිපදාය.

සද්ධාපබ්බජිතස්සාති සද්ධාය පබ්බජිතස්ස ‘‘එවමහං ඉතො වට්ටදුක්ඛතො නිස්සරිස්සාමී’’ති එවං පබ්බජ්ජං උපගතස්ස තදනුරූපඤ්ච සීලං පූරෙත්වා පඨමජ්ඣානෙන සමාහිතචිත්තස්ස. **එතං වත්තුන්ති** එතං කිලෙසවට්ටපරිබුද්ධිදීපනං ‘‘තං ජීවං තං සරීර’’න්තිආදිකං දිට්ඨිසංකිලෙසනිස්සිතං වචනං වත්තුන්ති අත්ථො. **නිබ්බිචිකිච්ඡො න හොතීති** ධම්මෙසු තිණ්ණවිචිකිච්ඡො න හොති, තත්ථ තත්ථ ආසප්පනපරිසප්පනවසෙන පවත්තතීති අත්ථො.

එතමෙවං ජානාමීති යෙන සො භික්ඛු පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, එතං සසම්පයුත්තධම්මං චිත්තන්ති එවං ජානාමි. **නො ච එවං වදාමීති** යථා දිට්ඨිගතිකා තං ධම්මජාතං සනිස්සයං අභෙදතො ගණ්හන්තා ‘‘තං ජීවං තං සරීර’’න්ති වා තදුභයං භෙදතො ගණ්හන්තා ‘‘අඤ්ඤං ජීවං අඤ්ඤං සරීර’’න්ති වා අත්තනො මිච්ඡාගාහං පවෙදෙන්ති, අහං පන න එවං වදාමි තස්ස ධම්මස්ස සුපරිඤ්ඤාතත්තා, තෙනාහ **‘‘අථ ඛො’’**තිආදි . බාහිරකා යෙභුය්‍යෙන කසිණජ්ඣානානි එව නිබ්බත්තෙන්තීති ආහ **‘‘කසිණපරිකම්මං භාවන්තෙස්සා’’**ති. යස්මා භාවනානුභාවෙන ඣානාධිගමො, භාවනා ච පථවීකසිණාදිසඤ්ජානනමුඛෙන හොතීති සඤ්ඤාසීසෙන නිද්දිසීයති, තස්මා ආහ **‘‘සඤ්ඤාබලෙන උප්පන්න’’**න්ති. තෙනාහ – ‘‘පථවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාතී’’තිආදි. **‘‘න කල්ලං තස්සෙත’’**න්ති ඉදං යස්මා භගවතා තත්ථ තත්ථ ‘‘අථ ච පනාහං න වදාමී’’ති වුත්තං, තස්මා න වත්තබ්බං කිරෙතං කෙවලිනා උත්තමපුරිසෙනාති අධිප්පායෙනාහ, තෙන වුත්තං **‘‘මඤ්ඤමානා වදන්තී’’**ති. සෙසං සබ්බත්ථ සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ජාලියසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

8. මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනා

අචෙලකස්සපවත්ථුවණ්ණනා

381. යස්මිං රට්ඨෙ තං නගරං, තස්ස රට්ඨස්සපි යස්මිං නගරෙ තදා භගවා විහාසි, තස්ස නගරස්සපි එතදෙව නාමං, තස්මා **උරුඤ්ඤායන්**ති උරුඤ්ඤාජනපදෙ උරුඤ්ඤාසඞ්ඛාතෙ නගරෙති අත්ථො. **රමණීයොති** මනොහරභූමිභාගතාය ඡායූදකසම්පත්තියා, ජනවිවිත්තතාය ච මනොරමො. **නාමන්ති** ගොත්තනාමං. තපනං සන්තපනං කායස්ස ඛෙදනං තපො, සො එතස්ස අත්ථීති තපස්සී, තං **තපස්සිං.** යස්මා තථාභූතො තපං නිස්සිතො, තපො වා තං නිස්සිතො, තස්මා ආහ **"තපනිස්සිතක"**න්ති. ලූඛං වා ඵරුසං සාධුසම්මතාචාරවිරහතො නපසාදනීයං ආජීවති වත්තතීති ලූඛාජීවී, තං **ලූඛාජීවිං. මුත්තාචාරාදීති ආදි**-සද්දෙන පරතො පාළියං (දී. නි. 1.397) ආගතා හත්ථාපලෙඛනාදයො සඞ්ගහිතා. **උප්පණ්ඩෙතීති** උහසනවසෙන පරිභාසති. **උපවදතීති** අවඤ්ඤාපුබ්බකං අපවදති, තෙනාහ **"හීළෙති වම්භෙතී"**ති. **ධම්මස්ස ච අනුධම්මං**ති එත්ථ **ධම්මො** නාම හෙතු ''හෙතුම්හි ඤාණං ධම්මපටිසම්භිදා''තිආදීසු (විභ. 720) වියාති ආහ **"කාරණස්ස අනුකාරණ"**න්ති. **කාරණ**න්ති චෙත්ථ තථාපවත්තස්ස සද්දස්ස අත්ථො අධිප්පෙතො තස්ස පවත්තිහෙතුභාවතො. අත්ථප්පයුත්තො හි සද්දප්පයොගො. අනුකාරණන්ති ච සො එව පරෙහි තථා වුච්චමානො. **පරෙහීති** ''යෙ තෙ''ති වුත්තසත්තෙහි පරෙහි. **වුත්තකාරණෙනාති** යථා තෙහි වුත්තං, තථා චෙ තුම්හෙහි න වුත්තං, එවං සති තෙහි වුත්තකාරණෙන සකාරණො හුත්වා තුම්හාකං වාදො වා තතො පරං තස්ස අනුවාදො කොචි අප්පමත්තකොපි විඤ්ඤූහි ගරහිතබ්බං ඨානං කාරණං නාගච්ඡෙය්‍ය, කිමෙවං නාගච්ඡතීති යොජනා. **"ඉදං වුත්තං හොතී"**තිආදිනා තමෙවත්ථං සඞ්ඛෙපතො දස්සෙති.

382. ඉදානි යං විභජ්ජවාදං සන්ධාය භගවතා ''න මෙ තෙ වුත්තවාදිනො''ති සඞ්ඛෙපතො වත්වා තං විභජිත්වා දස්සෙතුං ''ඉධාහං කස්සපා''තිආදි වුත්තං, තං විභාගෙන දස්සෙන්තො **"ඉධෙකච්චො"**තිආදිමාහ . භගවා හි නිරත්ථකං අනුපසමසංවත්තනිකං කායකිලමථං ''අත්තකිලමථානුයොගො දුක්ඛො අනරියො අනත්ථසංහිතො''තිආදිනා (සං. නි. 3.1081; මහාව. 13; පටි. ම. 2.30) ගරහති. සාත්ථකං පන උපසමසංවත්තනිකං ''ආරඤ්ඤිකො හොති, පංසුකූලිකො හොති''තිආදිනා වණ්ණෙති. **අප්පපුඤ්ඤතායාති** අපුඤ්ඤතාය. **තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වාති** මිච්ඡාදිට්ඨිභාවතො කම්මඵලං පටික්ඛිපන්තො ''නත්ථි දින්න''න්තිආදිනා (දී. නි. 1.171; ම. නි. 1.445; 2.94, 95, 225; 3.91, 115; සං. නි. 3.210; ධ. ස. 1221; විභ. 938) මිච්ඡාදිට්ඨිං පුරක්ඛත්වා තථා තථා තීණි දුච්චරිතානි පූරෙත්වා. **අනෙසනවසෙනාති** කොහඤ්ඤෙ ඨත්වා අසන්තගුණසම්භාවනිච්ඡාය මිච්ඡාජීවවසෙන. **ඉමෙ ද්වෙති** ''අප්පපුඤ්ඤො පුඤ්ඤවා''ති ච වුත්තෙ දුච්චරිතකාරිනො ද්වෙ පුග්ගලෙ සන්ධාය.

"ඉමෙ ද්වෙ සන්ධායා"ති එත්ථ පන දුතියනයෙ ''අප්පපුඤ්ඤො, පුඤ්ඤවා''ති ච වුත්තෙ සුචරිතකාරිනොති ආදිනා යොජෙතබ්බං. කම්මකිරියවාදිනො හි ඉමෙ ද්වෙ පුග්ගලා. ඉති පඨමදුතියනයෙසු වුත්තනයෙනෙව තතියචතුත්ථනයෙසු යොජනා වෙදිතබ්බා.

බාහිරකාචාරයුත්තො තිත්ථියාචාරයුත්තො, න විමුත්තාචාරො. **අත්තානං සුඛෙත්වාති** අධම්මිකෙන සුඛෙන අත්තානං සුඛෙත්වා, තෙනාහ **"දුච්චරිතානි පූරෙත්වා"**ති. **"න දානි මයා සදිසො අත්ථී"**තිආදිනා තිස්සන්නං මඤ්ඤනානං වසෙන දුච්චරිතපූරණමාහ. **මිච්ඡාදිට්ඨිවසෙනාති** ''නත්ථි කාමෙසු දොසො''ති එවං පවත්තමිච්ඡාදිට්ඨිවසෙන. **පරිබ්බාජිකායාති** පබ්බජ්ජං උපගතාය තාපසදාරිකාය. **දහරායාති** තරුණාය. **මුදුකායාති** සුඛුමාලාය. **ලොමසායාති** තනුතම්බලොමතාය අප්පලොමාය. **කාමෙසූති** වත්ථුකාමෙසු. **පාතබ්‍යතන්ති** පරිභුඤ්ජිතබ්බං, **පාතබ්‍යතන්ති** වා පරිභුඤ්ජනකතං. **ආපජ්ජන්තොති** උපගච්ඡන්තො. පරිභොගත්ථො හි අයං **පා**-සද්දො, කත්තුසාධනො ච **තබ්බ**-සද්දො, යථාරුචි පරිභුඤ්ජන්තොති අත්ථො. කිලෙසකාමොපි හි අස්සාදියමානො වත්ථුකාමන්තොගධොයෙව.

ඉදන්ති යථාවුත්තං අත්ථප්පභෙදං විභජ්ජනං. **තිත්ථියවසෙන ආගතං** අට්ඨකථායං තථා විභත්තත්තා. **සාසනෙපීති** ඉමස්මිං සාසනෙපි.

අරහත්තං වා අත්තනි අසන්තං ''අත්ථී''ති විප්පටිජානිත්වා. සාමන්තජප්පනං, පච්චයපටිසෙවනං, ඉරියාපථනිස්සිතන්ති ඉමානි **තීණි වා කුහනවත්ථූනි. තාදිසො වාති** ධුතඞ්ග- (මි. ප. 4.2; විසුද්ධි. 1.22) සමාදානවසෙන ලූඛාජීවී එව. **දුල්ලභසුඛො භවිස්සාමි** දුග්ගතීසු උපපත්තියාති අධිප්පායො.

383. **අසුකට්ඨානතොති** අසුකභවතො. **ආගතාති** නිබ්බත්තනවසෙන ඉධාගතා. **ඉදානි ගන්තබ්බට්ඨානන්ති** ආයතිං නිබ්බත්තනට්ඨානං. **පුන උපපත්තින්ති** ආයතිං අනන්තරභවතො තතියං උපපත්තිං, **පුන උපපත්තීති** පුනප්පුනං නිබ්බත්ති. **කෙන කාරණෙනාති** යථාභූතං අජානන්තො හි ඉච්ඡාදොසවසෙන යං කිඤ්චි ගරහෙය්‍ය, අහං පන යථාභූතං ජානන්තො සබ්බං තං කෙන කාරණෙන ගරහිස්සාමි, තං කාරණං නත්ථීති අධිප්පායො, තෙනාහ **"ගරහිතබ්බමෙවා"**තිආදි. **තමත්ථන්ති** ගරහිතබ්බස්සෙව ගරහණං, පසංසිතබ්බස්ස ච පසංසනං.

න කොචි "න සාධූ"ති වදති දිට්ඨධම්මිකස්ස, සම්පරායිකස්ස ච අත්ථස්ස සාධනවසෙනෙව පවත්තියා භද්දකත්තා. **පඤ්චවිධං වෙරන්ති** පාණාතිපාතාදිපඤ්චවිධං වෙරං. තඤ්හි පඤ්චවිධස්ස සීලස්ස පටිසත්තුභාවතො, සත්තානං වෙරහෙතුතාය ච "වෙර"න්ති වුච්චති. තතො එව **තං න කොචි "සාධූ"ති වදති,** තථා දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථානං අසාධනතො, සත්තානං සාධුභාවස්ස ච දූසනතො. **න නිරුන්ධිතබ්බ**න්ති රූපග්ගහණෙ න නිවාරෙතබ්බං. දස්සනීයදස්සනත්ථො හි චක්ඛුපටිලාභොති තෙසං අධිප්පායො. යදග්ගෙන තෙසං පඤ්චද්වාරෙ අසංවරො සාධු , තදග්ගෙන තත්ථ සංවරො න සාධූති ආහ **"පුන යං තෙ එකච්චන්ති පඤ්චද්වාරෙ සංවර"**න්ති.

අථ වා **යං තෙ එකච්චං වදන්ති "සාධූ"ති** තෙ "එකෙ සමණබ්‍රාහ්මණා"ති වුත්තා තිත්ථියා යං අත්තකිලමථානුයොගාදිං "සාධූ"ති වදන්ති, මයං තං න "සාධූ"ති වදාම. **යං තෙ එකච්චං වදන්ති "න සාධූ"ති** යං පන තෙ අනවජ්ජපච්චයපරිභොගං, සුනිවත්ථසුපාරුපනාදිසම්මාපටිපත්තිඤ්ච "න සාධූ"ති වදන්ති, තං මයං "සාධූ"ති වදාමාති එවං පෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො.

එවං යං පරවාදමූලකං චතුක්කං දස්සිතං, තදෙව පුන සකවාදමූලකං කත්වා දස්සිතන්ති පකාසෙන්තො **"එව"**න්තිආදිමාහ. යඤ්හි කිඤ්චි කෙනචි සමානං, තෙනපි තං සමානමෙව, තථා අසමානං පීති. **සමානාසමානතන්ති** සමානාසමානතාමත්තං. අනවසෙසතො හි පහාතබ්බානං ධම්මානං පහානං සකවාදෙ දිස්සති, න පරවාදෙ. තථා පරිපුණ්ණමෙව ච උපසම්පාදෙතබ්බධම්මානං උපසම්පාදනං සකවාදෙ, න පරවාදෙ. තෙන වුත්තං "තයාහ"න්තිආදි.

සමනුයුඤ්ජාපනකථාවණ්ණනා

385. **ලද්ධිං පුච්ඡන්තොති** "කිං සමණො ගොතමො සංකිලෙසධම්මෙ අනවසෙසං පහාය වත්තති, උදාහු පරෙ ගණාචරියා. එත්ථ තාව අත්තනො ලද්ධිං වදා"ති ලද්ධිං පුච්ඡන්තො. **කාරණං පුච්ඡන්තොති** "සමණො ගොතමො සංකිලෙසධම්මෙ අනවසෙසං පහාය වත්තතී"ති වුත්තෙ "කෙන කාරණෙන එවමත්ථං ගාහයා"ති කාරණං පුච්ඡන්තො. **උභයං පුච්ඡන්තොති** "ඉදං නාමෙත්ථ කාරණ"න්ති කාරණං වත්වා පටිඤ්ඤාතෙ අත්ථෙ සාධියමානෙ අන්වයතො, බ්‍යතිරෙකතො ච කාරණං සමත්ථෙතුං සදිසාසදිසභෙදං උපමොදාහරණද්වයං පුච්ඡන්තො, **උභයං පුච්ඡන්තො** කාරණස්ස ච තිලක්ඛණසම්පත්තියා යථාපටිඤ්ඤාතෙ අත්ථෙ සාධිතෙ සම්මදෙව අනුපච්ඡා භාසන්තො නිගමෙන්තො **සමනුභාසති නාම. උපසංහරිත්වාති** උපනෙත්වා. **"කිං තෙ"**තිආදි උපසංහරණාකාරදස්සනං. **දුතියපදෙති** "සඞ්ඝෙන වා සඞ්ඝ"න්ති ඉමස්මිං පදෙ.

තමත්ථන්ති තං පහාතබ්බධම්මානං අනවසෙසං පහාය වත්තනසඞ්ඛාතඤ්ච සමාදාතබ්බධම්මානං අනවසෙසං සමාදාය වත්තනසඞ්ඛාතඤ්ච අත්ථං. **යොජෙත්වාති** අකුසලාදිපදෙහි යොජෙත්වා. අකොසල්ලසම්භූතට්ඨෙන **අකුසලා චෙව** තතොයෙව **අකුසලාති ච** සඞ්ඛං ගතාති **සඞ්ඛාතා** තත්ථ පුරිමපදෙන එකන්තාකුසලෙ වදති, දුතියපදෙන තංසභගතෙ, තංපක්ඛියෙ ච, තෙනාහ **"කොට්ඨාසං වා කත්වා ඨපිතා"**ති, අකුසලපක්ඛියභාවෙන ववत्थापिताति අත්ථො. අවජ්ජට්ඨො දොසට්ඨො ගාරය්හපරියායත්තාති ආහ **"සාවජ්ජාති සදොසා"**ති. **අරියා** නාම නිද්දොසා, ඉමෙ පන කත්ථචිපි නිද්දොසා න හොන්තීති **නිද්දොසට්ඨෙන අරියා භවිතුං නාලං අසමත්ථා.**

386-392. **යන්ති** කාරණෙ එතං පච්චත්තවචනන්ති ආහ **"යෙන විඤ්ඤූ"**ති. **යං වා පනාති** "යං පන කිඤ්චී"ති අසම්භාවනවචනමෙතන්ති ආහ **"යං වා තං වා අප්පමත්තක"**න්ති. **ගණාචරියා** පූරණාදයො. සත්ථුප්පභවත්තා සඞ්ඝස්ස සඞ්ඝසම්පත්තියාපි සත්ථුසම්පත්ති විභාවීයතීති ආහ **"සඞ්ඝපසංසායපි සත්ථුයෙව පසංසාසිද්ධිතො"**ති. සා පන පසංසා පසාදහෙතුකාති පසාදමුඛෙන තං දස්සෙතුං **"පසීදමානාපි හී"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ පි-සද්දෙන යථා අන්වයතො පසංසා සමුච්චීයති, එවං සත්ථුවිප්පටිපත්තියා සාවකෙසු, සාවකවිප්පටිපත්තියා ච සත්ථරි අප්පසාදො සමුච්චීයතීති දට්ඨබ්බං. **සරීරසම්පත්තින්ති** රූපසම්පත්තිං, රූපකායපාරිපූරින්ති අත්ථො. **භවන්ති වත්තාරො** රූපප්පමාණා , ඝොසධම්මප්පමාණා ච. පුන **භවන්ති වත්තාරොති** ධම්මප්පමාණවසෙනෙව යොජෙතබ්බං. යා සඞ්ඝස්ස පසංසාති ආනෙත්වා සම්බන්ධො.

තත්ථ යා බුද්ධානං, බුද්ධසාවකානංයෙව ච පාසංසතා, අඤ්ඤෙසඤ්ච තදභාවො ජොතිතො, තං විරතිප්පහානසංවරුද්දෙසවසෙන නීහරිත්වා දස්සෙතුං **"අයමධිප්පායො"**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සෙතුඝාතවිරති** නාම අරියමග්ගවිරති. **විපස්සනාමත්තවසෙනාති** "අනිච්ච"න්ති වා "දුක්ඛ"න්ති වා විවිධං දස්සනමත්තවසෙන, න පන නාමරූපවවත්ථානපච්චයපරිග්ගණ්හනපුබ්බකං ලක්ඛණත්තයං ආරොපෙත්වා සඞ්ඛාරානං සම්මසනවසෙන. **ඉතරානීති** සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණප්පහානානි. **"සෙස"**න්ති පඤ්චසීලතො අඤ්ඤො සබ්බො සීලසංවරො, "ඛමො හොතී"තිආදිනා (ම. නි. 1.24; 3.159; අ. නි. 4.114) වුත්තො සුපරිසුද්ධො ඛන්තිසංවරො, "පඤ්ඤායෙතෙ පිධිය්‍යරෙ"ති (සු. නි. 1041; චූළනි. 60) එවං වුත්තො කිලෙසානං සමුච්ඡෙදකො මග්ගඤාණසඞ්ඛාතො ඤාණසංවරො, මනච්ඡට්ඨානං ඉන්ද්‍රියානං පිදහනවසෙන පවත්තො පරිසුද්ධො ඉන්ද්‍රියසංවරො, "අනුප්පන්නානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං අනුප්පාදායා"තිආදිනා (දී. නි. 2.402; ම. නි. 1.135; සං. නි. 5.8; විභ. 205) වුත්තො සම්මප්පධානසඞ්ඛාතො වීරියසංවරොති ඉමං සංවරපඤ්චකං සන්ධායාහ. **පඤ්ච ඛො පනිමෙ පාතිමොක්ඛුද්දෙසාතිආදි** සාසනෙ සීලස්ස බහුභාවං දස්සෙත්වා තදෙකදෙසෙ එව පරෙසං අවට්ඨානදස්සනත්ථං යථාවුත්තසීලසංවරස්සෙව පුන ගහණං.

අරියඅට්ඨඞ්ගිකමග්ගවණ්ණනා

393. **සීහනාදන්ති** සෙට්ඨනාදං, අභීතනාදං කෙනචි අප්පටිවත්තියනාදන්ති අත්ථො. ‘‘අයං යථාවුත්තො මම වාදො අවිපරීතො, තස්ස අවිපරීතභාවො ඉමං මග්ගං පටිපජ්ජිත්වා අපරප්පච්චයතො ජානිතබ්බො’’ති එවං **අවිපරීතභාවාවබොධනත්ථං. ‘‘අත්ථි කස්සපා’’**තිආදීසු යං මග්ගං පටිපන්නො සමණො ගොතමො වදන්තො යුත්තපත්තකාලෙ, තථභාවතො භූතං, එකංසතො හිතාවිහභාවෙන අත්ථං, ධම්මතො අනපෙතත්තා ධම්මං, විනයයොගතො පරෙසං විනයනතො ච විනයං වදතීති සාමංයෙව අත්තපච්චක්ඛතොව ජානිස්සති, සො මයා සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පවෙදිතො සකලවට්ටදුක්ඛනිස්සරණභූතො අත්ථි කස්සප මග්ගො, තස්ස ච අධිගමූපායභූතා පුබ්බභාගපටිපදාති අයමෙත්ථ යොජනා. තෙන ‘‘සමණො ගොතමො ඉමෙ ධම්මෙ’’තිආදිනයප්පවත්තො වාදො කෙනචි අසංකම්පියො යථාභූතසීහනාදොති දස්සෙති.

‘‘එවමෙතං යථාභූතං සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සතී’’තිආදීසු (අ. නි. 3.134) විය **මග්ගඤ්ච පටිපදඤ්ච එකතො කත්වා දස්සෙන්තො. ‘‘අයමෙවා’’**ති වචනං මග්ගස්ස පුථුභාවපටික්ඛෙපනත්ථං, සබ්බඅරියසාධාරණභාවදස්සනත්ථං, සාසනෙ පාකටභාවදස්සනත්ථඤ්ච. තෙනාහ ‘‘එකායනො අයං භික්ඛවෙ මග්ගො’’ති, (දී. නි. 2.373; ම. නි. 1.106; සං. නි. 5.367, 384, 409)‘‘එසෙව මග්ගො නත්ථඤ්ඤො දස්සනස්ස විසුද්ධියා’’ති (ධ. ප. 274),

> ‘‘එකායනං ජාතිඛයන්තදස්සී,
> මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පී;
> එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බෙ,
> තරිස්සන්ති යෙ ච තරන්ති ඔඝ’’න්ති. (සං. නි. 5.384, 409; මහානි. 191; චූළනි. 107, 121; නෙත්ති. 170);

සබ්බෙසු සුත්තපදෙසෙසු අභිධම්මපදෙසෙසු ච එකොවායං මග්ගො පාකටො පඤ්ඤාතො ආගතො වාති.

තපොපක්කමකථාවණ්ණනා

394. තපොයෙව උපක්කමිතබ්බතො ආරභිතබ්බතො තපොපක්කමොති ආහ **‘‘තපාරම්භා’’**ති. ආරම්භනඤ්චෙත්ථ කරණමෙවාති ආහ **‘‘තපොකම්මානීති අත්ථො’’**ති. **සමණකම්මසඞ්ඛාතාති** සමණෙහි කත්තබ්බකම්මසඤ්ඤිතා. **නිච්චොලොති** නිස්සට්ඨචෙලො සබ්බෙන සබ්බං පටික්ඛිත්තචෙලො. නග්ගියවතසමාදානෙන **නග්ගො. ‘‘ඨිතකොව උච්චාරං කරොතී’’**තිආදි නිදස්සනමත්තං, වමිත්වා මුඛවික්ඛාලනාදිආචාරස්සපි තෙන විස්සට්ඨත්තා. **ජිව්හාය හත්ථං අපලිඛති** අපලිහති උදකෙන අධොවනතො. දුතියවිකප්පෙපි එසෙව නයො. ‘‘එහි භද්දන්තෙ’’ති වුත්තෙ උපගමනසඞ්ඛාතො විධි එහිභද්දන්තො, තං චරතීති එහිභද්දන්තිකො, තප්පටික්ඛෙපෙන **න එහිභද්දන්තිකො. න කරොති** සමණෙන නාම පරස්ස වචනකරෙන න භවිතබ්බන්ති අධිප්පායෙන. **පුරෙතරන්ති** තං ඨානං අත්තනො උපගමනතො පුරෙතරං. තං කිර සො ‘‘භික්ඛුනා නාම යාදිච්ඡකී එව භික්ඛා ගහෙතබ්බා’’ති අධිප්පායෙන න ගණ්හාති. **උද්දිස්සකතං** ‘‘මම නිමිත්තභාවෙන බහූ ඛුද්දකා පාණා සඞ්ඝාතං ආපාදිතා’’ති න ගණ්හාති. **නිමන්තනං න සාදියති** ‘‘එවං තෙසං වචනං කතං භවිස්සතී’’ති. කුම්භීආදීසුපි සො සත්තසඤ්ඤීති ආහ **‘‘කුම්භීකළොපියො’’**තිආදි.

කබළන්තරායොති කබළස්ස අන්තරායො **හොතීති.** ගාමසභාගාදිවසෙන සඞ්ගම්ම කිත්තෙන්ති එතිස්සාති **සඞ්කිත්ති,** තථා සංහටතණ්ඩුලාදිසඤ්චයො. **මනුස්සාති** වෙය්‍යාවච්චකරමනුස්සා.

සුරාපානමෙවාති මජ්ජලක්ඛණප්පත්තාය සුරාය පානමෙව සුරාග්ගහණෙන චෙත්ථ මෙරයම්පි සඞ්ගහිතං. එකාගාරමෙව උඤ්ඡතීති **එකාගාරිකො.** එකාලොපෙනෙව වත්තතීති **එකාලොපිකො.** දීයති එතායාති **දත්ති,** ද්වත්තිආලොපමත්තගාහි ඛුද්දකං භික්ඛාදානභාජනං, තෙනාහ **‘‘ඛුද්දකපාතී’’**ති. අභුඤ්ජනවසෙන එකො අහො එතස්ස අත්ථීති එකාහිකො, ආහාරො. තං **එකාහිකං,** සො පන අත්ථතො එකදිවසලඞ්ඝකොති ආහ **‘‘එකදිවසන්තරික’’**න්ති. **‘‘ද්වීහික’’**න්තිආදීසුපි එසෙව නයො. එකාහං අභුඤ්ජිත්වා එකාහං භුඤ්ජනං **එකාහවාරො,** තං එකාහිකමෙව අත්ථතො. ද්වීහං අභුඤ්ජිත්වා ද්වීහං භුඤ්ජනං **ද්වීහවාරො.** සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො. උක්කට්ඨො පන පරියායභත්තභොජනිකො ද්වීහං අභුඤ්ජිත්වා එකාහමෙව භුඤ්ජති. සෙසද්වයෙපි එසෙව නයො.

395. **කුණ්ඩකන්ති** තනුතරං තණ්ඩුලසකලං.

396. සණෙහි සණවාකෙහි නිබ්බත්තවත්ථානි **සාණානි.** මිස්සසාණානි **මසාණානි,** න භඞ්ගානි. **එරකතිණාදීනීති** ආදි-සද්දෙන අක්කමකචිකදලිවාකාදීනං සඞ්ගහො. එරකාදීහි කතානි හි ඡවානි ලාමකානි දුස්සානීති වත්තබ්බතං ලභන්ති.

මිච්ඡාවායාමවසෙනෙව උක්කුටිකවතානුයොගොති ආහ **"උක්කුටිකවීරියං අනුයුත්තො"**ති. ථණ්ඩිලන්ති වා සමා පකතිභූමි වුච්චති ''පත්ථණ්ඩිලෙ පාතුරහොසී''තිආදීසු (ම. නි. 4.10) විය, තස්මා **ථණ්ඩිලසෙය්‍යන්ති** අනන්තරහිතාය පකතිභූමියං සෙය්‍යන්ති වුත්තං හොති. **ලද්ධං ආසනන්ති** නිසීදිතුං යථාලද්ධං ආසනං. **අකොපෙත්වාති** අඤ්ඤත්ථ අනුපගන්ත්වා, තෙනාහ **"තත්ථෙව නිසීදනසීලො"**ති. සො හි තං අඡඩ්ඩෙන්තො අපරිච්චජන්තො අකොපෙන්තො නාම හොති. **විකටන්ති ගූථං වුච්චති** ආසයවසෙන විරූපං ජාතන්ති කත්වා.

එත්ථ ච ''අචෙලකො හොතී''තිආදීනි වතපදානි යාව ''න ථුසොදකං පිවතී''ති එතානි එකවාරානි. ''එකාගාරිකො වා''තිආදීනි නානාවාරානි, නානාකාලිකානි වා. තථා ''සාකභක්ඛො වා''තිආදීනි, ''සාණානිපි ධාරෙතී''තිආදීනි ච. තථා හෙත්ථ වා-සද්දග්ගහණං, පි-සද්දග්ගහණඤ්ච කතං. පි-සද්දොපි විකප්පත්ථො එව දට්ඨබ්බො. පුරිමෙසු පන න කතං. එවඤ්ච කත්වා ''අචෙලකො හොතී''ති වත්වා ''සාණානිපි ධාරෙතී''තිආදි වචනස්ස, ''රජොජල්ලධරො හොතී''ති වත්වා ''උදකොරොහනානුයොගං අනුයුත්තො''ති වචනස්ස ච අවිරොධො සිද්ධො හොති. අථ වා කිමෙත්ථ අවිරොධචින්තාය. උම්මත්තකපච්ඡිසදිසො හි තිත්ථියවාදො. අථ වා ''අචෙලකො හොතී''ති ආරභිත්වා තප්පසඞ්ගෙන සබ්බම්පි අත්තකිලමථානුයොගං දස්සෙන්තෙන ''සාණානිපි ධාරෙතී''තිආදි වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං.

තපොපක්කමනිරත්ථකථාවණ්ණනා

397. **සීලසම්පදාදීහි විනාති** සීලසම්පදා, සමාධිසම්පදා, පඤ්ඤාසම්පදාති ඉමාහි ලොකුත්තරාහි සම්පදාහි විනා න කදාචි සාමඤ්ඤං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤං වා සම්භවති, යස්මා ච තදෙවං, තස්මා තෙසං තපොපක්කමානං නිරත්ථකතං දස්සෙන්තොති යොජනා. **"දොසවෙරවිරහිත"**න්ති ඉදං දොසස්ස මෙත්තාය උජුපටිපක්ඛතාය වුත්තං. **දොස-**ග්ගහණෙන වා සබ්බෙපි ඣානපටිපක්ඛා සංකිලෙසධම්මා ගහිතා, **වෙර-**ග්ගහණෙන පච්චත්ථිකභූතා සත්තා. යදග්ගෙන හි දොසරහිතං, තදග්ගෙන වෙරරහිතන්ති.

398. පාකටභාවෙන කායති ගමෙතීති **පකති,** ලොකසිද්ධවාදො, තෙනාහ **"පකති ඛො එසාති පකතිකථා එසා"**ති. **මත්තායාති මත්තා-**සද්දො ''මත්තා සුඛපරිච්චාගා''තිආදීසු (ධ. ප. 290) විය අප්පත්ථං අන්තොනීතං කත්වා පමාණවාචකොති ආහ **"ඉමිනා පමාණෙන එවං පරිත්තකෙනා"**ති. තෙන පන පමාණෙන පභාතබ්බො පකරණප්පත්තො පටිපත්තික්කමොති ආහ **"පටිපත්තික්කමෙනා"**ති. **සබ්බත්ථාති** සබ්බවාරෙසු.

399. **අඤ්ඤථා වදථාති** යදි අචෙලකභාවාදිනා සාමඤ්ඤං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤං වා අභවිස්ස, සුවිජානොව සමණො සුවිජානො බ්‍රාහ්මණො. යස්මා පන තුම්හෙ ඉතො අඤ්ඤථාව සාමඤ්ඤං බ්‍රහ්මඤ්ඤඤ්ච වදථ, තස්මා දුජ්ජානොව සමණො දුජ්ජානො බ්‍රාහ්මණො, තෙනාහ **"ඉදං සන්ධායාහා"**ති. **තං පකතිවාදං පටික්ඛිපිත්වාති** පුබ්බෙ යං පාකතිකං සාමඤ්ඤං බ්‍රහ්මඤ්ඤඤ්ච හදයෙ ඨපෙත්වා තෙන ''දුක්කර''න්තිආදි වුත්තං, තමෙව සන්ධාය භගවතාපි ''පකති ඛො එසා''තිආදි වුත්තං. ඉධ පන **තං පකතිවාදං** පාකතිකසමණබ්‍රාහ්මණවිසයං කථං පටික්ඛිපිත්වා පටිසංහරිත්වා **සභාවතොව** පරමත්ථතොව සමණස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ච **දුජ්ජානභාවං ආවිකරොන්තො** පකාසෙන්තො. **තත්‍රාපීති** සමණබ්‍රාහ්මණවාදෙපි **වුත්තනයෙනෙව.**

සීලසමාධිපඤ්ඤාසම්පදාවණ්ණනා

400-1. **පණ්ඩිතොති** හෙතුසම්පත්තිසිද්ධෙන පණ්ඩිච්චෙන සමන්නාගතො, **කථං උග්ගහෙසි** පරිපක්කඤාණත්තා ඝටෙ පදීපෙන විය අබ්භන්තරෙ සමුජ්ජලන්තෙන පඤ්ඤාවෙය්‍යත්තියෙන තත්ථ තත්ථ භගවතා දෙසිතමත්ථං පරිග්ගණ්හන්තො තම්පි දෙසනං උපධාරෙසි. **තස්ස චාති** යො අචෙලකො හොති යාව උදකොරොහනානුයොගං අනුයුත්තො විහරති, තස්ස ච. **තා සම්පත්තියො පුච්ඡාමි,** යාහි සමණො ච හොතීති අධිප්පායො. **සීලසම්පදායාති ඉති-**සද්දො ආදිඅත්ථො, තෙන ''චිත්තසම්පදාය පඤ්ඤාසම්පදායා''ති පදද්වයං සඞ්ගණ්හාති අසෙක්ඛසීලාදිඛන්ධත්තයසඞ්ගහිතඤ්හි අරහත්තං, තෙනාහ **"අරහත්තඵලමෙව සන්ධාය වුත්ත"**න්තිආදි. තත්ථ **ඉදන්ති** ඉදං වචනං.

සීහනාදකථාවණ්ණනා

402. අනඤ්ඤසාධාරණතාය , අනඤ්ඤසාධාරණත්ථවිසයතාය ච **අනුත්තරං බුද්ධසීහනාදං නදන්තො.** අතිවිය අච්චන්තවිසුද්ධතාය **පරමවිසුද්ධං. පරමන්ති** උක්කට්ඨං, තෙනාහ **"උත්තම"**න්ති. **සීලමෙව** ලොකියසීලත්තා. යථා අනඤ්ඤසාධාරණං භගවතො ලොකුත්තරසීලං සවාසනං පටිපක්ඛවිද්ධංසනතො, එවං ලොකියසීලම්පි තස්ස අනුච්ඡවිකභාවෙන සම්භූතත්තා, සමෙන සමන්ති **සමසමන්ති** අයමෙත්ථ අත්ථොති ආහ **"මම සීලසමෙන සීලෙන මයා සම"**න්ති. **"යදිදං අධිසීල"**න්ති ලොකියං, ලොකුත්තරඤ්චාති දුවිධම්පි බුද්ධසීලං එකජ්ඣං කත්වා වුත්තං. තෙනාහ ''සීලෙපී''ති. **ඉති ඉමන්ති** එවං ඉමං සීලවිසයං. පඨමං පවත්තත්තා **පඨමං.**

තපතීති සන්තප්පති, විධමතීති අත්ථො. **ජිගුච්ඡතීති** හීළෙති ලාමකතො ඨපෙති. **නිද්දොසත්තා අරියා** ආරකා කිලෙසෙහීති. මග්ගඵලසම්පයුත්තා වීරියසඞ්ඛාතා තපොජිගුච්ඡාති ආනෙත්වා සම්බන්ධො. **පරමා නාම** සබ්බුක්කට්ඨභාවතො. යථා යුවිනො භාවො යොබ්බනං, එවං ජිගුච්ඡිනො භාවො **ජෙගුච්ඡං.** කිලෙසානං සමුච්ඡින්දනපටිප්පස්සම්භනානි **සමුච්ඡෙදපටිපස්සද්ධිවිමුත්තියො. නිස්සරණවිමුත්ති** නිබ්බානං. අථ වා සම්මාවාචාදීනං අධිසීලග්ගහණෙන, සම්මාවායාමස්ස අධිජෙගුච්ඡග්ගහණෙන, සම්මාදිට්ඨියා අධිපඤ්ඤාග්ගහණෙන ගහිතත්තා අග්ගහිතග්ගහණෙන සම්මාසඞ්කප්පසතිසමාධයො මග්ගඵලපරියාපන්නා **සමුච්ඡෙදපටිපස්සද්ධිවිමුත්තියො** දට්ඨබ්බා. **නිස්සරණවිමුත්ති** පන නිබ්බානමෙව.

403. යං කිඤ්චි ජනවිවිත්තං ඨානං ඉධ **"සුඤ්ඤාගාර"**න්ති අධිප්පෙතං. තත්ථ නදන්තෙන විනා නාදො නත්ථීති ආහ **"එකතොව නිසීදිත්වා"**ති. **අට්ඨසු පරිසාසූ**ති ඛත්තියපරිසා, බ්‍රාහ්මණපරිසා, ගහපතිපරිසා, සමණපරිසා, චාතුමහාරාජිකපරිසා, තාවතිංසපරිසා, මාරපරිසා, බ්‍රහ්මපරිසාති ඉමාසු අට්ඨසු පරිසාසු.

වෙසාරජ්ජානීති විසාරදභාවා ඤාණප්පහානසම්පදානිමිත්තං කුතොචි අසන්තස්සනභාවා නිබ්භයභාවාති අත්ථො. **ආසභං ඨානන්ති** සෙට්ඨං ඨානං, උත්තමං ඨානන්ති අත්ථො. **ආසභා** වා පුබ්බබුද්ධා, තෙසං ඨානන්ති අත්ථො.

අපිච උසභස්ස ඉදන්ති ආසභං, ආසභං වියාති ආසභං. යථා හි නිසභසඞ්ඛාතො උසභො අත්තනො උසභබලෙන චතූහි පාදෙහි පථවිං උප්පීළෙත්වා අචලට්ඨානෙන තිට්ඨති, එවං තථාගතොපි දසහි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො චතූහි වෙසාරජ්ජපාදෙහි අට්ඨපරිසාපථවිං උප්පීළෙත්වා සදෙවකෙ ලොකෙ කෙනචි පච්චත්ථිකෙන අකම්පියො අචලෙන ඨානෙන තිට්ඨති. එවං තිට්ඨමානොව තං ආසභං ඨානං පටිජානාති උපගච්ඡති න පච්චක්ඛාති අත්තනි ආරොපෙති. තෙන වුත්තං ''ආසභං ඨානං පටිජානාතී''ති.

සීහනාදං නදතීති යථා මිගරාජා පරිස්සයානං සහනතො, වනමහිංසමත්තවාරණාදීනං හනනතො ච ''සීහො''ති වුච්චති, එවං තථාගතො ලොකධම්මානං සහනතො, පරප්පවාදානං හනනතො ච ''සීහො''ති වුච්චති. එවං වුත්තස්ස සීහස්ස නාදං සීහනාදං. තත්ථ යථා සීහො සීහබලෙන සමන්නාගතො සබ්බත්ථ විසාරදො විගතලොමහංසො සීහනාදං නදති, එවං තථාගතසීහොපි දසහි තථාගතබලෙහි සමන්නාගතො අට්ඨසු පරිසාසු විසාරදො විගතලොමහංසො ''ඉති රූප''න්තිආදිනා (සං. නි. 3.78; අ. නි. 8.2) නයෙන නානාවිලාසසම්පන්නං සීහනාදං නදති.

පඤ්හං අභිසඞ්ඛරිත්වාති ඤාතුං ඉච්ඡිතමත්ථං අත්තනො ඤාණබලානුරූපං අභිරචිත්වා **තඞ්ඛණංයෙවාති** පුච්ඡිතක්ඛණෙයෙව ඨානුප්පත්තිකපටිභානෙන **විස්සජ්ජෙති. චිත්තං පරිතොසෙතියෙව** අජ්ඣාසයානුරූපං විස්සජ්ජනතො. **සොතබ්බඤ්චස්ස මඤ්ඤන්ති** අට්ඨක්ඛණවජ්ජිතෙන නවමෙන ඛණෙන ලබ්භමානත්තා. ''යං නො සත්ථා භාසති, තං නො සොස්සාමා''ති ආදරගාරවජාතා **මහන්තෙන උස්සාහෙන සොතබ්බං** සම්පටිච්ඡිතබ්බං **මඤ්ඤන්ති. සුප්පසන්නා** පසාදාභිවුද්ධියා විගතුපක්කිලෙසතාය **කල්ලචිත්තා මුදුචිත්තා හොන්ති. පසන්නකාරන්ති** පසන්නෙහි කාතබ්බසක්කාරං, ධම්මාමිසපූජන්ති අත්ථො. තත්ථ ආමිසපූජං දස්සෙන්තො **"පණීතානී"**තිආදිමාහ. ධම්මපූජා පන **"තථත්තායා"**ති ඉමිනා දස්සිතා. **තථාභාවායාති** යථත්තාය යස්ස වට්ටදුක්ඛනිස්සරණත්ථාය ධම්මො දෙසිතො, තථාභාවාය, තෙනාහ **"ධම්මානුධම්මපටිපත්තිපූරණත්ථායා"**ති. සා ච ධම්මානුධම්මපටිපත්ති යාය අනුපුබ්බියා පටිපජ්ජිතබ්බා, පටිපජ්ජන්තානඤ්ච සති අජ්ඣත්තිකඞ්ගසමවායෙ එකංසිකා තස්සා පාරිපූරීති තං අනුපුබ්බිං දස්සෙතුං **"කෙචි සරණෙසූ"**තිආදි වුත්තං.

ඉමස්මිං පනොකාසෙ ඨත්වාති ''පටිපන්නා ච ආරාධෙන්තී''ති එතස්මිං සීහනාදකිච්චපාරිපූරිදීපනෙ පාළිපදෙසෙ ඨත්වා. **සමොධානෙතබ්බාති** සඞ්කලිතබ්බා. **එකො සීහනාදො** අසාධාරණො අඤ්ඤෙහි අප්පටිවත්තියො සෙට්ඨනාදො අභීතනාදොති කත්වා. එස නයො සෙසෙසුපි. **පුරිමානං දසන්නන්තිආදිතො** පට්ඨාය යාව ''විමුත්තියා මය්හං සදිසො නත්ථී''ති එතෙසං පුරිමානං දසන්නං සීහනාදානං, නිද්ධාරණෙ චෙත්ථ සාමිවචනං, තෙනාහ **"එකෙකස්සා"**ති. **"පරිසාසු ච නදතී"**ති ආදයො **පරිවාරා** ''එකච්චං තපස්සිං නිරයෙ නිබ්බත්තං පස්සාමී''ති සීහනාදං නදන්තො භගවා පරිසායං නදති විසාරදො නදති යාව ''පටිපන්නා ආරාධෙන්තී''ති අත්ථයොජනාය සම්භවතො . තථා සෙසෙසුපි නවසු.

"එව"න්තිආදි යථාවුත්තානං තෙසං සඞ්කලෙත්වා දස්සනං. **තෙ දසාති** තෙ ''පරිසාසු ච නදතී''ති ආදයො සීහනාදා. **පුරිමානං දසන්නන්ති** යථාවුත්තානං පුරිමානං දසන්නං. **පරිවාරවසෙනාති** පච්චෙකං පරිවාරවසෙන යොජියමානා **සතං සීහනාදා. පුරිමා ච දසාති** තථා අයොජියමානා පුරිමා ච දසාති එවං **දසාධිකං සීහනාදසතං හොති. එවං වාදීනං වාදන්ති** එවං පවත්තවාදානං තිත්ථියානං වාදං. **පටිසෙධෙත්වාති** තථාභාවාභාවදස්සනෙන පටික්ඛිපිත්වා. යං භගවා **උදුම්බරිකසුත්තෙ** ''ඉධ නිග්‍රොධ තපස්සී''තිආදිනා (දී. නි. 3.33) උපක්කිලෙසවිභාගං, පාරිසුද්ධිවිභාගඤ්ච දස්සෙන්තො සපරිසස්ස නිග්‍රොධස්ස පරිබ්බාජකස්ස පුරතො සීහනාදං නදි, තං දස්සෙතුං **"ඉදානි පරිසති නදිතපුබ්බං සීහනාදං දස්සෙන්තො"**තිආදි වුත්තං.

තිත්ථියපරිවාසකථාවණ්ණනා

404. **ඉදන්ති** ''රාජගහෙ ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරන්තං මං…පෙ…. පඤ්හං පුච්ඡී''ති ඉදං වචනං. කාමං යදා නිග්‍රොධො පඤ්හං පුච්ඡි, භගවා වස්ස විස්සජ්ජෙසි, න තදා ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරති, රාජගහසමීපෙ පන විහරතීති කත්වා **''රාජගහෙ ගිජ්ඣකූටෙ පබ්බතෙ විහරන්තං ම''**න්ති වුත්තං, ගිජ්ඣකූටෙ විහරණස්ස්වස්ස තදා අවිච්ඡින්නන්ති, තෙනාහ **''යං තං භගවා''**තිආදි. **යොගෙති** නයෙ, දුක්ඛනිස්සරණූපායෙති අත්ථො.

405. යං පරිවාසං සාමණෙරභූමියං ඨිතො පරිවසතීති යොජනා. යස්මා සාමණෙරභූමියං ඨිතෙන පරිවසිතබ්බං, න ගිහිභූතෙන, තස්මා **අපරිවසිත්වායෙව පබ්බජ්ජං ලභති. ආකඞ්ඛති පබ්බජ්ජං, ආකඞ්ඛති උපසම්පද**න්ති එත්ථ පන **පබ්බජ්ජා**-ග්ගහණං වචනසිලිට්ඨතාවසෙනෙව ''දිරත්තතිරත්තං සහසෙය්‍යා''න්ති (පාචි. 50) එත්ථ දිරත්තග්ගහණං විය. **ගාමප්පවෙසනාදීනීති ආදි**-සද්දෙන වෙසියාවිධවාථුල්ලකුමාරිපණ්ඩකභික්ඛුනිගොචරතා, සබ්‍රහ්මචාරීනං උච්චාවචෙසු කිංකරණීයෙසු දක්ඛානලසාදිතා, උද්දෙසපරිපුච්ඡාදීසු තිබ්බඡන්දතා, යස්ස තිත්ථායතනතො ඉධාගතො, තස්ස අවණ්ණෙ, රතනත්තයස්ස ච වණ්ණෙ අනත්තමනතා, තදුභයං යථාක්කමං වණ්ණෙ ච අවණ්ණෙ ච අත්තමනතාති ඉමෙසං සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො, තෙනාහ **''අට්ඨ වත්තානි පූරෙන්තෙනා''**ති. **සංසිත්වා කොට්ටෙත්වාති** අජ්ඣාසයස්ස වීමංසනවසෙන සුවණ්ණං විය සංසිත්වා කොට්ටෙත්වා.

ගණමජ්ඣෙ නිසීදිත්වාති උපසම්පදාකම්මස්ස ගණප්පහොනකානං භික්ඛූනං මජ්ඣෙ සඞ්ඝත්ථෙරො විය තස්ස අනුග්ගහත්ථං නිසීදිත්වා. **වූපකට්ඨොති** විවිත්තො. තාදිසස්ස සීලවිසොධනෙ අප්පමාදො අවුත්තසිද්ධොති ආහ **''කම්මට්ඨානෙ සතිං අවිජහන්තො''**ති. **පෙසිතචිත්තොති** නිබ්බානං පති පෙසිතචිත්තො තංනින්නො තප්පොණො තප්පබ්භාරො. ජාතිකුලපුත්තාපි ආචාරසම්පන්නා එව අරහත්තාධිගමාය පබ්බජ්ජාපෙක්ඛා හොන්තීති තෙපි තෙහි එකසඞ්ගහෙ කරොන්තො ආහ **''කුලපුත්තාති ආචාරකුලපුත්තා''**ති, තෙනාහ **''සම්මදෙවාති හෙතුනාව කාරණෙනෙවා''**ති. ''ඔතිණ්ණොම්හි ජාතියා''තිආදිනා නයෙන හි සංවෙගපුබ්බිකං යථානුසිට්ඨං පබ්බජ්ජං සන්ධාය ඉධ ''සම්මදෙවා''ති වුත්තං. **හෙතුනාති** ඤායෙන. **පාපුණිත්වාති** පත්වා අධිගන්ත්වා. **සම්පාදෙත්වාති** අසෙක්ඛා සීලසමාධිපඤ්ඤා නිප්ඵාදෙත්වා, පරිපූරෙත්වා වාති අත්ථො.

නිට්ඨාපෙතුන්ති නිගමනවසෙන පරියොසාපෙතුං. ''බ්‍රහ්මචරියපරියොසානං…පෙ…. විහාසී''ති ඉමිනා එව හි අරහත්තනිකූටෙන දෙසනා පරියොසාපිතා. තං පන නිගමෙන්තො **''අඤ්ඤතරො ඛො පනා…පෙ…. අහොසී''**ති වුත්තං ධම්මසඞ්ගාහකෙහි. යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යාමෙව.

මහාසීහනාදසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

9. පොට්ඨපාදසුත්තවණ්ණනා

පොට්ඨපාදපරිබ්බාජකවත්ථුවණ්ණනා

406. **සාවත්ථියන්ති** සමීපත්ථෙ භුම්මන්ති ආහ **''සාවත්ථිං උපනිස්සාය''**ති. **ජෙතස්ස කුමාරස්ස වනෙති** ජෙතෙන නාම රාජකුමාරෙන රොපිතෙ උපවනෙ. නිවාසඵාසුතාදිනා පබ්බජිතා ආරමන්ති එත්ථාති **ආරාමො,** විහාරො. පොට්ඨො පාදෙසු ජාතොති **පොට්ඨපාදො.** වත්ථච්ඡායාඡාදනපබ්බජ්ජුපගතත්තා **ඡන්නපරිබ්බාජකො. බ්‍රාහ්මණමහාසාලොති** මහාවිභවතාය මහාසාරතාපත්තො බ්‍රාහ්මණො. **සමයන්ති** සාමඤ්ඤනිද්දෙසො, තං තං සමයන්ති අත්ථො. **පවදන්තීති** පකාරතො වදන්ති, අත්තනා අත්තනා උග්ගහිතනියාමෙන යථා තථා සමයං වදන්තීති අත්ථො. **''පභූතයො''**ති ඉමිනා තොදෙය්‍යජාණුසොණිසොණදණ්ඩාදිකෙ සඞ්ගණ්හාති, **පරිබ්බාජකාදයොති ආදි**-සද්දෙන ඡන්නපරිබ්බාජකාදිකෙ. තින්දුකාචීරමෙත්ථ අත්ථීති තින්දුකාචීරො, ආරාමො. තථා එකා සාලා එත්ථාති එකසාලකො, තස්මිං **තින්දුකාචීරෙ එකසාලකෙ.**

අනෙකාකාරානවසෙසඤෙය්‍යත්ථවිභාවනතො, අපරාපරුප්පත්තිතො ච භගවතො ඤාණං තත්ථ පත්ථටං විය හොතීති වුත්තං **''සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං පත්ථරිත්වා''**ති, යතො තස්ස ඤාණජාලතා වුච්චති, වෙනෙය්‍යානං තදන්තොගධතා හෙට්ඨා වුත්තායෙව. වෙනෙය්‍යසත්තපරිග්ගණ්හනත්ථං සමන්නාහාරෙ කතෙ පඨමං නෙසං වෙනෙය්‍යභාවෙනෙව උපට්ඨානං හොති, අථ සරණගමනාදිවසෙන කිච්චනිප්ඵත්ති වීමංසීයතීති ආහ **''කිං නු ඛො භවිස්සතීති උපපරික්ඛන්තො''**ති . **නිරොධන්ති** සඤ්ඤානිරොධං. **නිරොධා වුට්ඨානන්ති** තතො නිරොධතො වුට්ඨානං සඤ්ඤුප්පත්තිං. **සබ්බබුද්ධානං ඤාණෙන සංසන්දිත්වාති** යථා තෙ නිරොධං, නිරොධතො වුට්ඨානඤ්ච බ්‍යාකරිංසු, බ්‍යාකරිස්සන්ති ච, තථා බ්‍යාකරණවසෙන සංසන්දිත්වා. **හත්ථිසාරිපුත්තොති** හත්ථිසාරිනො පුත්තො. **''යුගන්ධරපබ්බතං පරික්ඛිපිත්වා''**ති ඉදං පරිකප්පවචනං ''තාදිසං අත්ථි චෙ, තං විය''ති. **මෙඝවණ්ණන්ති** රත්තමෙඝවණ්ණං, සඤ්ඣාප්පභානුරඤ්ජිතමෙඝසඞ්කාසන්ති අත්ථො. **පච්චග්ඝන්ති** අභිනවං ආදිතො තථාලද්ධවොහාරෙන , අනඤ්ඤපරිභොගතාය , තථා වා සත්ථු අධිට්ඨානෙන සො පත්තො සබ්බකාලං **''පච්චග්ඝං''** ත්වෙව වුච්චති, සිලාදිවුත්තරතනලක්ඛණූපපත්තියා වා සො පත්තො **''පච්චග්ඝ''**න්ති වුච්චති.

407. **අත්තනො රුචිවසෙන** සද්ධම්මට්ඨිතිජ්ඣාසයවසෙන, න පරෙන උස්සාහිතොති අධිප්පායො. **''අතිප්පගභාවමෙව දිස්වා''**ති ඉදං භූතකථනං න තාව භික්ඛාචාරවෙලා සම්පත්තාති දස්සනත්ථං. භගවා හි තදා කාලස්සෙව විහාරතො නික්ඛන්තො ''වාසනාභාගියාය ධම්මදෙසනාය පොට්ඨපාදං අනුග්ගණ්හිස්සාමී''ති. **යන්නූනාහන්ති** අඤ්ඤත්ථ සංසයපරිදීපනො, ඉධ පන සංසයපරිදීපනො විය. කස්මාති ආහ **''බුද්ධාන''**න්තිආදි. **සංසයො නාම නත්ථි** බොධිමූලෙ එව සමුග්ඝාටිතත්තා. **පරිවිතක්කපුබ්බභාගොති** අධිප්පෙතකිච්චස්ස පුබ්බභාගපරිවිතක්කො එව. **බුද්ධානං ලබ්භතීති** ''කරිස්සාම, න කරිස්සාමා''තිආදිකො එස චිත්තචාරො බුද්ධානං ලබ්භති සම්භවති විචාරණවසෙන පවත්තනතො, න පන සංසයවසෙන. **තෙනාහාති** යෙන බුද්ධානම්පි ලබ්භති, තෙනෙවාහ භගවා **''යන්නූනාහ''**න්ති. පරිකප්පනෙ වායං නිපාතො. ''උපසඞ්කමෙය්‍ය''න්ති කිරියාපදෙන වුච්චමානො එව හි අත්ථො ''යන්නූනා''ති නිපාතපදෙන ජොතීයති. අහං යන්නූන උපසඞ්කමෙය්‍යන්ති යොජනා. **යදි පනාති** ඉදම්පි තෙන සමානත්ථන්ති ආහ **''යදි පනාහන්ති අත්ථො''**ති.

408. යථා උන්නතප්පායො සද්දො උන්නාදො, එවං විපුලභාවෙන උපරූපරි පවත්තොපි උන්නාදොති තදුභයං එකජ්ඣං කත්වා **පාළියං** ''උන්නාදිනියා''ති වත්වා පුන විභාගෙන දස්සෙතුං ''උච්චාසද්දමහාසද්දාය''ති වුත්තන්ති තමත්ථං විවරන්තො **''උච්චං නදමානාය''**තිආදිමාහ. **අස්සාති** පරිසාය. **උද්ධංගමනවසෙනාති** උන්නතබහුලතාය උග්ගන්ත්වා උග්ගන්ත්වා පවත්තනවසෙන. **දිසාසු පත්ථටවසෙනාති** විපුලභාවෙන භූතපරම්පරාය සබ්බදිසාසු පත්ථරණවසෙන. ඉදානි පරිබ්බාජකපරිසාය උච්චාසද්දමහාසද්දතාය කාරණං, තස්ස ච පවත්තිආකාරං දස්සෙන්තො **''තෙසඤ්හී''**තිආදිමාහ. **කාමස්සාදො** නාම කාමගුණස්සාදො. කාමභවාදිගතො අස්සාදො **භවස්සාදො.**

409. **සණ්ඨපෙසීති** සංයමනවසෙන සම්මදෙව ඨපෙසි, සණ්ඨපනඤ්චෙත්ථ තිරච්ඡානකථාය අඤ්ඤමඤ්ඤස්මිං අගාරවස්ස ජහාපනවසෙන ආචාරස්ස සික්ඛාපනං, යථාවුත්තදොසස්ස නිගූහනඤ්ච හොතීති ආහ **''සික්ඛාපෙසී''**තිආදි. **අප්පසද්දන්ති** නිස්සද්දං, උච්චාසද්දමහාසද්දාභාවන්ති අධිප්පායො. **නප්පමජ්ජන්තීති** න අගාරවං කරොන්ති.

410. **නො ආගතෙ ආනන්දොති** භගවති ආගතෙ නො අම්හාකං ආනන්දො පීති **හොති. පියසමුදාචාරාති** පියාලාපා. ''පච්චුග්ගමනං අකාසී''ති වත්වා න කෙවලමයමෙව, අථ ඛො අඤ්ඤෙපි පබ්බජිතා යෙභුය්‍යෙන භගවතො අපචිතිං කරොන්තෙවාති දස්සෙතුං ''භගවන්තඤ්හී''තිආදිං වත්වා, තත්ථ කාරණමාහ **''උච්චාකුලීනතාය''**ති, තෙන සාසනෙ අප්පසන්නාපි කුලගාරවෙන භගවති අපචිතිං කරොන්තෙ වාති දස්සෙති. **එතස්මිං අන්තරෙ කා නාම කථාති** එතස්මිං යථාවුත්තපරිච්ඡෙදබ්භන්තරෙ කථා කා නාම. **විප්පකතා** ආරද්ධා හුත්වා අපරියොසිතා. ''කා කථා විප්පකතා''ති වදන්තො අත්ථතො තස්සා පරියොසාපනං පටිජානාති නාම. ''කා කථා''ති ච අවිසෙසවොදනාති යස්සා තස්සා

සබ්බස්සාපි කථාය පරියොසාපනං පටිඤ්ඤාතඤ්ච හොති, තඤ්ච පරෙසං අසබ්බඤ්ඤූනං අවිසයන්ති ආහ **"පරියන්තං නෙත්වා දෙමීති සබ්බඤ්ඤුපවාරණං පවාරෙසී"**ති.

අභිසඤ්ඤානිරොධකථාවණ්ණනා

411. **සුකාරණ**න්ති සුන්දරං අත්ථාවහං හිතාවහං කාරණං. නානාතිත්ථෙසු නානාලද්ධීසු නියුත්තාති නානාතිත්ථිකා, තෙ එව **නානාතිත්ථියා** ක-කාරස්ස ය-කාරං කත්වා. කුතූහලමෙත්ථ අත්ථීති කොතූහලා, සා එව සාලාති **කොතූහලසාලා,** තෙනාහ **"කොතූහලුප්පත්තිට්ඨානතො"**ති. **සඤ්ඤානිරොධෙ**ති සඤ්ඤාසීසෙනායං දෙසනා, තස්මා සඤ්ඤාසහගතා සබ්බෙපි ධම්මා සඞ්ගය්හන්ති, තත්ථ පන චිත්තං පධානන්ති ආහ **"චිත්තනිරොධෙ"**ති. අච්චන්තනිරොධස්ස පන තෙහි අනධිප්පෙතත්තා, අවිසයත්තා ච **"ඛණිකනිරොධෙ"**ති ආහ. කාමං සොපි තෙසං අවිසයොව, අත්ථතො පන නිරොධකථා වුච්චමානා තත්ථෙව තිට්ඨතීති තථා වුත්තං. **කිත්තිසොසො**ති "අහො බුද්ධානුභාවො භවන්තරපටිච්ඡන්නං කාරණං එවං හත්ථාමලකං විය පච්චක්ඛතො දස්සෙති, සාවකෙ ච එදිසෙ සංවරසමාදානෙ පතිට්ඨාපෙතී"ති ථුතිඝොසො යාව භවග්ගා පත්ථරති. **පටිභාගකිරිය**න්ති පළාසවසෙන පටිභාගභූතං පයොගං කරොන්තො. **භවන්තරසමය**න්ති තත්‍ර තත්‍ර වුට්ඨානසමයං අභූතපරිකප්පිතං කිඤ්චි උප්පාදියං වත්ථුං අත්තනො සමයං කත්වා. **කිඤ්චිදෙව සික්ඛාපද**න්ති "එළමූගෙන භවිතබ්බං , එත්තකං, වෙලං එකස්මිංයෙව ඨානෙ නිසීදිතබ්බ"න්ති එවමාදිකං කිඤ්චිදෙව කාරණං සික්ඛාකොට්ඨාසං කත්වා **පඤ්ඤපෙන්ති. නිරොධකථ**න්ති නිරොධසමාපත්තිකථං.

තෙසූති කොතූහලසාලායං සන්නිපතිතෙසු තිත්ථියසමණබ්‍රාහ්මණෙසු. **එකච්චෙ**ති එකෙ. **පුරිමො**ති "අහෙතූ අප්පච්චයා"ති එවංවාදී. ය්වායං ඉධ උප්පජ්ජතීති යොජනා. **සමාපත්ති**න්ති අසඤ්ඤභාවාවහං සමාපත්තිං. **නිරොධෙ**ති සඤ්ඤානිරොධෙ. **හෙතුං අපස්සන්තො**ති යෙන හෙතුනා අසඤ්ඤභවෙ සඤ්ඤාය නිරොධො සබ්බසො අනුප්පාදො, යෙන ච තතො චුතස්ස ඉධ පඤ්චවොකාරභවෙ තස්සා උප්පාදො, තං අවිසයතාය අපස්සන්තො.

නන්ති පඨමවාදිං. **නිසෙධෙත්වා**ති "න ඛො නාමෙතං භො එවං භවිස්සතී"ති එවං පටික්ඛිපිත්වා. **අසඤ්ඤිකභාව**න්ති මුඤ්ඡාපත්තියා කිරියමයසඤ්ඤාවසෙන විගතසඤ්ඤිභාවං. වක්ඛති හි "විසඤ්ඤී හුත්වා"ති. වික්ඛම්භනවසෙන කිලෙසානං සන්තාපනෙන **අත්තන්තපො. සොරතපො**ති දුක්කරතාය භීමතපො. **පරිමාරිතින්ද්‍රියො**ති නිබ්බිසෙවනභාවාපාදනෙන සබ්බසො මිලාපිතචක්ඛාදින්ද්‍රියො. **භග්ගො**ති භඤ්ජිතකුසලජ්ඣාසයො. **එවමාහා**ති "එවං සඤ්ඤා හි භො පුරිසස්ස අත්තා"තිආදිආකාරෙන සඤ්ඤානිරොධමාහ. ඉමිනා නයෙන ඉතො පරෙසු ද්වීසු ඨානෙසු යථාරහං යොජනා වෙදිතබ්බා.

ආථබ්බණපයොගන්ති ආථබ්බණවෙදවිහිතං ආථබ්බණිකානං විසඤ්ඤිභාවාපාදනපයොගං. **ආථබ්බණං පයොජෙත්වා**ති ආථබ්බණවෙදෙ ආගතඅග්ගිජුහනපුබ්බකං මන්තජප්පනං පයොජෙත්වා සීසච්ඡින්නතාදිදස්සනෙන සඤ්ඤානිරොධමාහ. **තස්සා**ති යස්ස සීසච්ඡින්නතාදි දස්සිතං, තස්ස.

යක්ඛදාසීනන්ති දෙවදාසීනං, යා "දෙවතාභතියොතිපි" වුච්චන්ති. **මදනිද්ද**න්ති සුරාමදනිමිත්තකං සුපනං **දෙවතූපහාර**න්ති නච්චනගායනාදිනා දෙවතානං පූජං. **සුරාපාති**න්ති පාතිපුණ්ණං සුරං. **දිවා**ති අතිදිවා උස්සූරෙ.

එළමූගකථා වියාති ඉමෙසං පණ්ඩිතමානීනං කථා අන්ධබාලකථාසදිසී. **චත්තාරො නිරොධෙ**ති අඤ්ඤමඤ්ඤවිධුරෙ චත්තාරො නිරොධෙ **එතෙ පඤ්ඤපෙන්ති.** න ච අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධනානාසභාවෙන තෙන භවිතබ්බං, අථ ඛො එකසභාවෙන, තෙනාහ **"ඉමිනා චා"**තිආදි. **අඤ්ඤෙනෙවා**ති ඉමෙහි වුත්තාකාරතො අඤ්ඤාකාරෙනෙව **භවිතබ්බං. "අයං නිරොධො, අයං නිරොධො"**ති ආමෙඩිතවචනං සත්ථා අත්තනො දෙසනාවිලාසෙන අනෙකාකාරවොකාරං නිරොධං විභාවෙස්සතීති දස්සනත්ථං කතං **අහො නූනා**ති එත්ථ **අහො**ති අච්ඡරියෙ, **නූනා**ති අනුස්සරණෙ නිපාතො. තස්මා අහො නූන භගවා අනඤ්ඤසාධාරණදෙසනත්තා නිරොධම්පි අහො අච්ඡරියං කත්වා කථෙය්‍යා මඤ්ඤෙති අධිප්පායො. **"අහො නූන සුගතො"**ති එත්ථාපි එසෙව නයො. අච්ඡරියවිභාවනතො එව චෙත්ථ ද්වික්ඛත්තුං වචනං, අච්ඡරියත්ථොපි චෙත්ථ **අහො-**සද්දො. සො යස්මා අනුස්සරණමුඛෙනෙව තෙන ගහිතො, තස්මා වුත්තං **"අහො නූනාති අනුස්සරණත්ථෙ"**ති. කාලපුග්ගලාදිවිභාගෙන බහුභෙදත්තා **ඉමෙසං නිරොධධම්මාන**න්ති බහුවචනං, කුසල-සද්දයොගෙන සාමිවචනං භුම්මත්ථෙ දට්ඨබ්බං. **චිණ්ණවසිතායා**ති නිරොධසමාපත්තියං වසීභාවස්ස චිණ්ණත්තා. **සභාවං ජානාතී**ති නිරොධස්ස සභාවං යාථාවතො ජානාති.

අහෙතුකසඤ්ඤුප්පාදනිරොධකථාවණ්ණනා

412. **සරමජ්ඣෙයෙව පක්ඛලිතා**ති සරතො බහි ගන්තුකාමා පුරිසා මග්ගං අනොතරිත්වා සරාජිරෙන සමතලෙ විචටඞ්ගණෙ එව පක්ඛලනං පත්තා, එවං සම්පදමිදන්ති අත්ථො. අසාධාරණො **හෙතු,** සාධාරණො **පච්චයො**ති එවමාදි

විභාගෙන ඉධ පයොජනං නත්ථි සඤ්ඤාය අකාරණභාවපටික්ඛෙපත්තා චොදනායාති වුත්තං **"කාරණස්සෙව නාම"**න්ති.

පාළියං ''උප්පජ්ජන්තිපි නිරුජ්ඣන්තිපී''ති වුත්තං, තත්ථ ''සහෙතූ සප්පච්චයා සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති, උප්පන්නා පන නිරුජ්ඣන්තියෙව, න තිට්ඨන්තී''ති දස්සනත්ථං ''නිරුජ්ඣන්තී''ති වචනං, න නිරොධස්ස සහෙතුසප්පච්චයභාවදස්සනත්ථං. උප්පාදො හි සහෙතුකො , න නිරොධො. යදි හි නිරොධොපි සහෙතුකො සියා, තස්ස නිරොධෙනාපි භවිතබ්බං අඞ්කුරාදීනං විය, න ච තස්ස නිරොධො අත්ථි. තස්මා වුත්තනයෙනෙව පාළියා අත්ථො වෙදිතබ්බො. අයඤ්ච නයො ඛණනිරොධවසෙන වුත්තො. යො පන යථාපරිච්ඡින්නකාලවසෙන සබ්බසොව අනුප්පාදනිරොධො, සො ''සහෙතුකො''ති වෙදිතබ්බො තථාරූපාය පටිපත්තියා විනා අභාවතො. තෙනාහ භගවා ''සික්ඛා එකා සඤ්ඤා නිරුජ්ඣතී''ති. (දී. නි. 1.412) තතො එව ච ඉධාපි වුත්තං ''සඤ්ඤාය සහෙතුකං උප්පාදනිරොධං දීපෙතු''න්ති.

සික්ඛා එකාති එත්ථ **සික්ඛාති** කරණෙ පච්චත්තවචනං, එක-සද්දො අඤ්ඤපරියායො ''ඉත්ථෙකෙ අභිවදන්ති සතො වා පන සත්තස්සා''තිආදීසු (දී. නි. 1.85 ආදයො; ම. නි. 3.21) විය, න සඞ්ඛ්‍යාවාචීති ආහ **"සික්ඛා එකා සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්තීති සික්ඛාය එකච්චා සඤ්ඤා ජායන්තී"**ති. සෙසපදෙසුපි එසෙව නයො.

413. **තත්ථාති** තස්සං උපරිදෙසනායං. **සම්මාදිට්ඨිසම්මාසඞ්කප්පවසෙන පරියාපන්නත්තා ආගතාති** සභාවතො උපකාරතො ච පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ පරියාපන්නත්තා සඞ්ගහිතත්තා **තතියා** අධිපඤ්ඤාසික්ඛා සම්මාදිට්ඨිසම්මාසඞ්කප්පවසෙන ආගතා. තථා හි වුත්තං ''යා චාවුසො විසාඛ සම්මාදිට්ඨි, යො ච සම්මාසඞ්කප්පො, ඉමෙ ධම්මා පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙ සඞ්ගහිතා''ති (ම. නි. 1.462) කාමඤ්චෙත්ථ වුත්තනයෙන තිස්සොපි සික්ඛා ආගතා එව, තථාපි අධිචිත්තසික්ඛාය එව අභිසඤ්ඤානිරොධො දස්සිතො, ඉතරා තස්ස සම්භාරභාවෙන ආනීතා.

පඤ්චකාමගුණිකරාගොති පඤ්චකාමකොට්ඨාසෙ ආරබ්භ උප්පජ්ජනකරාගො. **අසමුප්පන්නකාමචාරොති** වත්තමානුප්පන්නතාවසෙන අසමුප්පන්නො යො කොචි කාමචාරො යා කාචි ලොභුප්පත්ති. පුරිමො විසයවසෙන නියමිතත්තා කාමගුණාරම්මණොව ලොභො දට්ඨබ්බො, ඉතරො පන ඣානනිකන්තිභවරාගාදිප්පභෙදො සබ්බොපි ලොභචාරො කාමනට්ඨෙන කාමෙසු පවත්තනතො. සබ්බෙපි හි තෙභූමකා ධම්මා කාමනීයට්ඨෙන කාමාති. උභයෙසම්පි කාමසඤ්ඤාතිනාමතා සහවරණඤායෙනාති ''කාමසඤ්ඤා''ති පදුද්ධාරං කත්වා තදුභයං නිද්දිට්ඨං.

"තත්ථා"තිආදි අසමුප්පන්නකාමචාරතො පඤ්චකාමගුණිකරාගස්ස විසෙසදස්සනං. කාමං පඤ්චකාමගුණිකරාගොපි අසමුප්පන්නො එව මග්ගෙන සමුග්ඝාටීයති, තස්මිං පන සමුග්ඝාටිතෙපි න සබ්බො රාගො සමුග්ඝාටං ගච්ඡති, තස්මා පඤ්චකාමගුණිකරාගග්ගහණෙන න ඉතරස්ස සබ්බස්ස රාගස්ස ගහණං හොතීති උභයසාධාරණෙන පරියායෙන උභයං සඞ්ගහෙත්වා දස්සෙතුං පාළියං කාමසඤ්ඤාග්ගහණං කතන්ති තදුභයං සරූපතො විසෙසතො ච දස්සෙත්වා සබ්බසඞ්ගාහිකභාවතො **"අසමුප්පන්නකාමචාරො පන ඉමස්මිං ඨානෙ වට්ටතී"**ති වුත්තං.

සදිසත්තාති කාමසඤ්ඤාදිභාවෙන සමානත්තා, එතෙන පාළියං ''පුරිමා''ති සදිසකප්පනාවසෙන වුත්තන්ති දස්සෙති. අනාගතා හි ඉධ ''නිරුජ්ඣතී''ති වුත්තා අනුප්පාදස්ස අධිප්පෙතත්තා, තෙනාහ **"අනුප්පන්නාව නුප්පජ්ජතී"**ති.

නීවරණවිවෙකතො ජාතත්තා විවෙකජෙහි පඨමජ්ඣානපීතිසුඛෙහි සහ අක්ඛාතබ්බා, තංකොට්ඨාසිකා වාති **විවෙකජං පීතිසුඛසඞ්ඛාතා.** නානත්තසඤ්ඤාපටිසඤ්ඤාහි නිපුණතාය සුඛුමභූතතාය **සුඛුමසඤ්ඤා භූතා** සුඛුමභාවෙන, පරමත්ථභාවෙන අවිපරීතසභාවා. ඣානං තංසම්පයුත්තධම්මානං භාවනාසිද්ධා සණ්හසුඛුමතා නීවරණවික්ඛම්භනවසෙන විඤ්ඤායතීති ආහ **"කාමච්ඡන්දාදිඔළාරිකඞ්ගප්පහානවසෙන සුඛුමා"**ති. **භූතතායාති** විජ්ජමානතාය. **සබ්බත්ථාති** සබ්බවාරෙසු.

සමාපජ්ජනාධිට්ඨානානි විය වුට්ඨානං ඣානෙ පරියාපන්නම්පි හොති යථා තං ධම්මානං භඞ්ගක්ඛණො ධම්මෙසු, න ආවජ්ජනපච්චවෙක්ඛණානීති **"පඨමජ්ඣානං සමාපජ්ජන්තො අධිට්ඨහන්තො වුට්ඨහන්තො ච සික්ඛතී"**ති වුත්තං, න ''ආවජ්ජන්තො පච්චවෙක්ඛන්තො''ති. **තන්ති** පඨමජ්ඣානං. **තෙනාති** හෙතුම්හි කරණවචනං, තස්මා පඨමජ්ඣානෙන හෙතුභූතෙනාති අත්ථො. හෙතුභාවො චෙත්ථ ඣානස්ස යථාවුත්තසඤ්ඤාය උප්පත්තියා සහජාතාදිපච්චයභාවො කාමසඤ්ඤාය නිරොධස්ස උපනිස්සයතාව, තඤ්ච ඛො සුත්තන්තපරියායෙන. තථා චෙව සංවණ්ණිතං ''තථාරූපාය පටිපත්තියා විනා අභාවතො''ති. **එතෙනුපායෙනාති** ය්වායං පඨමජ්ඣානතප්පටිපක්ඛසඤ්ඤාවසෙන ''සික්ඛා එකා සඤ්ඤා උප්පජ්ජති, සික්ඛා එකා සඤ්ඤා නිරුජ්ඣතී''ති එත්ථ අත්ථො වුත්තො, එතෙන නයෙන. **සබ්බත්ථාති** සබ්බවාරෙසු.

414. යස්මා පනෙත්ථ සමාපත්තිවසෙන තංතංසඤ්ඤානං උප්පාදනිරොධෙ වුච්චමානෙ අඞ්ගවසෙන සො වුත්තොති ආහ **"යස්මා පනා"**තිආදි. **"අඞ්ගතො සම්මසන"**න්ති අනුපදධම්මවිපස්සනාය ලක්ඛණවචනං.

අනුපදධම්මවිපස්සනඤ්හි කරොන්තො සමාපත්තිං පත්වා අඞ්ගතො සම්මසනං කරොති, න ච සඤ්ඤා සමාපත්තියා කිඤ්චි අඞ්ගං හොති. වුත්තඤ්ච **“ඉදඤ්ච සඤ්ඤා සඤ්ඤාති එවං අඞ්ගතො සම්මසනං උද්ධට”**න්ති. **අඞ්ගතොති** වා අවයවතොති අත්ථො, අනුපදධම්මතොති වුත්තං හොති. **තදෙවාති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනමෙව.

යතො ඛොති පච්චත්තෙ නිස්සක්කවචනන්ති ආහ **“යො නාමා”**ති යථා “ආදිම්හී”ති එතස්මිං අත්ථෙ “ආදිතො”ති වුච්චති ඉතරවිභත්තිතොපි තො-සද්දස්ස ලබ්භනතො. සකස්මිං අත්තනා අධිගතෙ සඤ්ඤා සකසඤ්ඤා, සා එතස්ස අත්ථීති **සකසඤ්ඤී,** තෙනාහ **“අත්තනො පඨමජ්ඣානසඤ්ඤාය සඤ්ඤවා”**ති. **සකසඤ්ඤීති** චෙත්ථ උපරි වුච්චමානනිරොධපාදකතාය සාතිසයාය ඣානසඤ්ඤාය අත්ථිභාවජොතකො **ඊ**-කාරො දට්ඨබ්බො, තෙනෙවාහ **“අනුපුබ්බෙන සඤ්ඤග්ගං ඵුසතී”**තිආදි. තස්මා තත්ථ තත්ථ සකසඤ්ඤිතාග්ගහණෙන තස්මිං තස්මිං ඣානෙ සබ්බසො සුචිණ්ණවසීභාවො දීපිතොති වෙදිතබ්බං.

ලොකියානන්ති නිද්ධාරණෙ සාමිවචනං, සාමිඅත්ථෙ එව වා. යදග්ගෙන හි තං තෙසු සෙට්ඨං, තදග්ගෙන තෙසම්පි සෙට්ඨන්ති. “ලොකියාන”න්ති විසෙසනං ලොකුත්තරසමාපත්තීහි තස්ස අසෙට්ඨභාවතො. **“කිච්චකාරකසමාපත්තීන”**න්ති විසෙසනං අකිච්චකාරකසමාපත්තිතො තස්ස අසෙට්ඨභාවතො. අකිච්චකාරකතා චස්සා පටුසඤ්ඤාකිච්චාභාවවචනතො විඤ්ඤායති. යථෙව හි තත්ථ සඤ්ඤා, එවං ඵස්සාදයො පීති. යදග්ගෙන හි තත්ථ සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවප්පත්තියා පකතිවිපස්සකානං සම්මසිතුං අසක්කුණෙය්‍යරූපෙන ඨිතා, තදග්ගෙන හෙට්ඨිමසමාපත්තිධම්මා විය පටුකිච්චකරණසමත්ථාපි න හොන්තීති. ස්වායමත්ථො පරමත්ථමඤ්ජූසායං **විසුද්ධිමග්ගසංවණ්ණනායං** ආරුප්පකථායං (විසුද්ධි. ටී. 1.286) සවිසෙසං වුත්තො, තස්මා තත්ථ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. කෙචි පන “යථා හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා සමාපත්තියො උපරිමානං උපරිමානං අධිට්ඨානකිච්චං සාධෙන්ති, න එවං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති කස්සචිපි අධිට්ඨානකිච්චං සාධෙති, තස්මා සා අකිච්චකාරිකා, ඉතරා කිච්චකාරිකා වුත්තා”ති වදන්ති, තදයුත්තං තස්සාපි විපස්සනාචිත්තපරිදමනාදීනං අධිට්ඨානකිච්චසාධනතො. තස්මා පුරිමොයෙව අත්ථො යුත්තො.

පකප්පෙතීති සංවිදහති. ඣානං සමාපජ්ජන්තො හි ඣානසුඛං අත්තනි සංවිදහති නාම. **අභිසඞ්ඛරොතීති** ආයූහති, සම්පිණ්ඩෙතීති අත්ථො. සම්පිණ්ඩනත්ථො හි සමුදයට්ඨො. යස්මා නිකන්තිවසෙන චෙතනාකිච්චස්ස මත්ථකප්පත්ති, තස්මා ඵලූපචාරෙන කාරණං දස්සෙන්තො **“නිකන්තිං කුරුමානො අභිසඞ්ඛරොති නාමා”**ති වුත්තං. **ඉමා** ඉදානි මෙ ලබ්භමානා **ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤා නිරුජ්ඣෙය්‍යුං** තංසමතික්කමෙනෙව උපරිඣානත්ථාය චෙතනාභිසඞ්ඛරණසම්භවතො. **අඤ්ඤාති** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාහි අඤ්ඤා. තතො ථූලතරභාවතො **ඔළාරිකා.** කා පන තාති ආහ **“භවඞ්ගසඤ්ඤා”**ති. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතො වුට්ඨාය එව හි උපරිඣානත්ථාය චෙතනාභිසඞ්ඛරණානි භවෙය්‍යුං, වුට්ඨානඤ්ච භවඞ්ගවසෙන හොති. යාව ච උපරි ඣානසමාපජ්ජනං, තාව අන්තරන්තරා භවඞ්ගප්පවත්තීති ආහ **“භවඞ්ගසඤ්ඤා උප්පජ්ජෙය්‍යු”**න්ති.

චෙතෙන්තොවාති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනජ්ඣානං එකං ද්වෙ චිත්තවාරෙ සමාපජ්ජන්තො එව. **න චෙතෙති** තථා හෙට්ඨිමජ්ඣානෙසු විය වා පුබ්බාභොගාභාවතො පුබ්බාභොගවසෙන හි ඣානං පකප්පෙන්තො ඉධ “චෙතෙතී”ති වුත්තො. යස්මා “අහමෙතං ඣානං නිබ්බත්තෙමි උපසම්පාදෙමි සමාපජ්ජාමී”ති එවං අභිසඞ්ඛරණං තත්ථ සාලයස්සෙව හොති, න අනාලයස්ස, තස්මා එකං චිත්තක්ඛණිකම්පි ඣානං පවත්තෙන්තො තත්ථ අප්පහීනනිකන්තිකතාය **අභිසඞ්ඛරොන්තො එවාති** අත්ථො. යස්මා පනස්ස තථා හෙට්ඨිමජ්ඣානෙසු විය වා තත්ථ පුබ්බාභොගො නත්ථි, තස්මා **“න අභිසඞ්ඛරොතී”**ති වුත්තං. **“ඉමස්ස භික්ඛුනො”**තිආදි වුත්තස්සෙවත්ථස්ස විවරණං. **“ස්වායමත්ථො”**තිආදිනා තමෙවත්ථං උපමාය පටිපාදෙති.

පච්ඡාභාගෙති පිතුසරස්ස පච්ඡාභාගෙ. **තතො** පුත්තසරතො. **ලද්ධසරමෙවාති** යතො අනෙන භික්ඛා ලද්ධා, තමෙව සරං පුත්තගෙහමෙව. **ආසනසාලා විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති** තතො පිතුසරපුත්තසරට්ඨානියානං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනනිරොධසමාපත්තීනං උපගන්තබ්බතො. **පිතුසරං අමනසිකරිත්වාති** පවිසිත්වා සමතික්කන්තම්පි පිතුසරං න මනසි කත්වා. පුත්තසරස්සෙව ආචික්ඛනං විය එකං ද්වෙ චිත්තවාරෙ සමාපජ්ජිතබ්බම්පි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං න මනසි කත්වා පරතො නිරොධසමාපත්තිඅත්ථාය එව මනසිකාරො. එවං අමනසිකාරසාමඤ්ඤෙන, මනසිකාරසාමඤ්ඤෙන ච උපමූපමෙය්‍යතා වෙදිතබ්බා ආචික්ඛනෙනපි මනසිකාරස්සෙව ජොතිතත්තා. න හි මනසිකාරෙන විනා ආචික්ඛනං සම්භවති.

තා ඣානසඤ්ඤාති තා එකං ද්වෙ චිත්තවාරෙ පවත්තා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසඤ්ඤා. **නිරුජ්ඣන්තීති** පදෙසෙනෙව නිරුජ්ඣන්ති, පුබ්බාභිසඞ්ඛාරවසෙන පන උපරි අනුප්පාදො. යථා ච ඣානසඤ්ඤානං, එවං ඉතරසඤ්ඤානං පීති ආහ **“අඤ්ඤා ච ඔළාරිකා භවඞ්ගසඤ්ඤා නුප්පජ්ජන්තී”**ති, යථාපරිච්ඡින්නකාලන්ති අධිප්පායො. **සො එවං පටිපන්නො භික්ඛූති** සො එවං යථාවුත්තෙ සඤ්ඤාග්ගෙ ඨිතො අරහත්තෙ, අනාගාමිඵලෙ වා පතිට්ඨිතො භික්ඛු ද්වීහි ඵලෙහි සමන්නාගමො, තිණ්ණං සඞ්ඛාරානං පටිප්පස්සද්ධි, සොළසවිධා ඤාණචරියා, නවවිධා සමාධිචරියාති ඉමෙසං වසෙන නිරොධපටිපාදනපටිපත්තිං පටිපන්නො. **ඵුසතීති** එත්ථ **ඵුසනං** නාම වින්දනං පටිලද්ධීති ආහ **“වින්දති පටිලභතී”**ති. අත්ථතො පන යථාපරිච්ඡින්නකාලං චිත්තචෙතසිකානං සබ්බසො අප්පවත්ති එව.

අභීති උපසග්ගමත්තං නිරත්ථකං, තස්මා ''සඤ්ඤා'' ඉච්චෙව අත්ථො. නිරොධපදෙන අනන්තරිකං කත්වා සමාපත්තිපදෙ වත්තබ්බෙ තෙසං ද්වින්නං අන්තරෙ සම්පජානපදං ඨපිතන්ති ආහ **''නිරොධපදෙන අනන්තරිකං කත්වා වුත්ත''**න්ති, තෙනාහ **''අනුපටි...පෙ.... අත්ථො''**ති. **තත්‍රාපීති** තස්මිම්පි තථා පදානුපුබ්බිඨපනෙපි අයං විසෙසත්ථොති යොජනා. **සම්පජානන්තස්සාති** තං තං සමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය තත්ථ තත්ථ සඞ්ඛාරානං සම්මසනවසෙන පජානන්තස්ස. **අන්තෙති** යථාවුත්තාය නිරොධපටිපත්තියා පරියොසානෙ. දුතියවිකප්පෙ **සම්පජානන්තස්සාති** සම්පජානකාරිනොති අත්ථො, තෙන නිරොධසමාපජ්ජනකස්ස භික්ඛුනො ආදිතො පට්ඨාය සබ්බපාටිහාරිකපඤ්ඤාය සද්ධිං අත්ථසාධිකා පඤ්ඤා කිච්චතො දස්සිතා හොති, තෙනාහ **''පණ්ඩිතස්ස භික්ඛුනො''**ති.

සබ්බාකාරෙනාති ''සමාපත්තියා සරූපවිසෙසො, සමාපජ්ජනකො, සමාපජ්ජනස්ස ඨානං, කාරණං, සමාපජ්ජනාකාරො''ති එවමාදි සබ්බප්පකාරෙන. **තත්ථාති** විසුද්ධිමග්ගෙ. (විසුද්ධි. 2.867) **කථිතතොවාති** කථිතට්ඨානතො එව **ගහෙතබ්බා,** න ඉධ තං වදාම පුනරුත්තිභාවතොති අධිප්පායො.

එවං ඛො අහන්ති එත්ථ ආකාරත්ථො **එවං**-සද්දො උග්ගහිතාකාරදස්සනන්ති කත්වා. **එවං පොට්ඨපාදාති** එත්ථ පන සම්පටිච්ඡනත්ථො, තෙනාහ **''සුඋග්ගහිතං තයාති අනුජානන්තො''**ති.

415. සඤ්ඤා අග්ගා එත්ථාති **සඤ්ඤග්ගං,** ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං. **අට්ඨසු** සමාපත්තීසුපි **සඤ්ඤග්ගං අත්ථීති උපලබ්භතීති චින්තෙත්වා**. ''පුථූ''ති පාළියං ලිඞ්ගවිපල්ලාසං දස්සෙන්තො ආහ ''බහූනිපී''ති. **''යථා''**ති ඉමිනා පකාරවිසෙසො කරණප්පකාරො ගහිතො, න පකාරසාමඤ්ඤන්ති ආහ **''යෙන යෙන කසිණෙනා''**ති, **පථවීකසිණෙන කරණභූතෙනා''**ති ච. ඣානං තාව යුත්තො කරණභාවො සඤ්ඤානිරොධඵුසනස්ස සාධකතමභාවතො, කථං කසිණානන්ති? තෙසම්පි සො යුත්තො එව. යදග්ගෙන හි ඣානානං නිරොධඵුසනස්ස සාධකතං අභාවො, තදග්ගෙන කසිණානම්පි තදවිනාභාවතො. අනෙකකරණාපි කිරියා හොතියෙව යථා ''අස්සෙන යානෙන දීපිකාය ගච්ඡතී''ති.

එකවාරන්ති සකිං. **පුරිමසඤ්ඤානිරොධන්ති** කාමසඤ්ඤාදිපුරිමසඤ්ඤාය නිරොධං, න නිරොධසමාපත්තිසඤ්ඤිතං සඤ්ඤානිරොධං. **එකං සඤ්ඤග්ගන්ති** එකං සඤ්ඤාභූතං අග්ගං සෙට්ඨන්ති අත්ථො හෙට්ඨිමසඤ්ඤාය උක්කට්ඨභාවතො. සඤ්ඤා ච සා අග්ගඤ්චාති සඤ්ඤග්ගං, න සඤ්ඤාසු අග්ගන්ති. **ද්වෙ වාරෙති** ද්වික්ඛත්තුං. **සෙසකසිණෙසූති** කසිණානංයෙව ගහණං නිරොධකථාය අධිකතත්තා. තතො එව චෙත්ථ ඣානග්ගහණෙන කසිණජ්ඣානානි එව ගහිතානීති වෙදිතබ්බං. **''පඨමජ්ඣානෙන කරණභූතෙනා''**ති ආරම්මණං අනාමසිත්වා වදති යථා ''යෙන යෙන කසිණෙනා''ති එත්ථ ඣානං අනාමසිත්වා වුත්තං. **''ඉතී''**තිආදිනා වුත්තමෙවත්ථං සඞ්ගහෙත්වා නිගමනවසෙන වදති. **සබ්බම්පීති** සබ්බං එකවාරං සමාපන්නඣානං. **සඞ්ගහෙත්වාති** සඤ්ජානනලක්ඛණෙන තංසභාවාවිසෙසතො එකජ්ඣං සඞ්ගහෙත්වා. **අපරාපරන්ති** පුනප්පුනං.

416. ඣානපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තස්ස පුග්ගලස්ස වසෙන සඤ්ඤාඤාණානි දස්සිතානි පඨමනයෙ . දුතියනයෙ පන යස්මා විපස්සනං උස්සුක්කාපෙත්වා මග්ගෙන ඝටෙන්තස්ස මග්ගඤාණං උප්පජ්ජති, තස්මා විපස්සනාමග්ගවසෙන සඤ්ඤාඤාණානි දස්සිතානි. යස්මා පන පඨමනයො ලොකියත්තා ඔළාරිකො, දුතියනයො මිස්සකො තස්මා තදුභයං අසම්භාවෙත්වා අච්චන්තසුඛුමං සුභං ථිරං නිබ්බත්තිතලොකුත්තරමෙව දස්සෙතුං මග්ගඵලවසෙන සඤ්ඤාඤාණානි දස්සිතානි තතියනයෙ. තයොපෙතෙ නයා මග්ගසොධනවසෙන දස්සිතා.

''අයං පනෙත්ථ සාරො''ති විභාවෙතුං තිපිටකමහාසිවත්ථෙරවාදො ආභතො. නිරොධං පුච්ඡිත්වා තස්මිං කථිතෙ තදනන්තරං සඤ්ඤාඤාණුප්පත්තිං පුච්ඡන්තො අත්ථතො නිරොධතො වුට්ඨානං පුච්ඡති නාම, නිරොධතො ච වුට්ඨානං අරහත්තඵලුප්පත්තියා වා සියා අනාගාමිඵලුප්පත්තියා වා, තත්ථ සඤ්ඤා පධානා, තදනන්තරඤ්ච පච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති තදුභයං නිද්ධාරෙන්තො ථෙරො **''කිං ඉමෙ භික්ඛූ භණන්තී''**තිආදිමාහ . තත්ථ **''කිං ඉමෙ භික්ඛූ භණන්තී''**ති තදා දීඝනිකායතන්තිං පරිවත්තන්තෙ ඉමං ඨානං පත්වා යථාවුත්තෙන පටිපාටියා තයො නයෙ කථෙන්තෙ භික්ඛූ සන්ධාය වදති.

යස්ස යථා මග්ගවීථියං මග්ගඵලඤාණෙසු උප්පන්නෙසු නියමතො මග්ගඵලපච්චවෙක්ඛණඤාණානි හොන්ති, එවං ඵලසමාපත්තියං ඵලපච්චවෙක්ඛණඤාණන්ති ආහ **''පච්ඡා පච්චවෙක්ඛණඤාණ''**න්ති. **''ඉදං අරහත්තඵල''**න්ති ඉදං පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස පවත්තිආකාරදස්සනං. **ඵලසමාධිසඤ්ඤාපච්චයාති** ඵලසමාධිසහගතසඤ්ඤාපච්චයා. **කිර**-සද්දො අනුස්සරණත්ථො. යථාධිගතධම්මානුස්සරණපක්ඛියා හි පච්චවෙක්ඛණා. සමාධිසීසෙන චෙත්ථ සබ්බං අරහත්තඵලං ගහිතං සහචරණඤායෙන, තස්මිං අසති පච්චවෙක්ඛණාය අසම්භවො එවාති ආහ **''ඉදප්පච්චයා''**ති.

සඤ්ඤාඅත්තකථාවණ්ණනා

417. දෙසනාය සණ්හභාවෙන සාරම්භමක්ඛිස්සාදිමලවිසොධනතො සුතමයඤාණං න්හාපිතං විය, සුඛුමභාවෙන තනුලෙපනවිලිත්තං විය, තිලක්ඛණබ්භාහතතාය කුණ්ඩලාදිඅලඞ්කාරවිභූසිතං විය ච හොති, තදනුපසෙවතො ඤාණස්ස ච තථාභාවො තංසමඞ්ගිනො පුග්ගලස්ස තථාභාවාපත්ති, නිරොධකථාය නිවෙසනඤ්චස්ස

සිරිසයනප්පවෙසනසදිසන්ති ආහ **“සණ්හසුඛුම...පෙ.... ආරොපිතොපී”**ති. **තත්ථා**ති තස්සං නිරොධකථායං. **සුඛං අවින්දන්තො** මන්දබුද්ධිතාය අලභන්තො. මලවිදූසිතතාය **ගූථට්ඨානසදිසං. අත්තනො ලද්ධිං** අත්තදිට්ඨිං. **අනුමතිං ගහෙත්වා**ති අනුඤ්ඤං ගහෙත්වා ‘‘එදිසො මෙ අත්තා’’ති අනුජානාපෙත්වා, අත්තනො ලද්ධියං පතිට්ඨපෙත්වාති අත්ථො. **කං පනා**ති ඔළාරිකො, මනොමයො, අරූපීති තිණ්ණං අත්තවාදානං වසෙන තිවිධෙසු කතමන්ති අත්ථො. **පරිහරන්තො**ති විද්ධංසනතො පරිහරන්තො, නිගූහන්තොති අධිප්පායො. යස්මා චතුසන්තතිරූපප්පබන්ධං එකත්තවසෙන ගහෙත්වා රූපීභාවතො ‘‘ඔළාරිකො අත්තා’’ති පච්චෙති අත්තවාදී, අන්නපානොපධානතඤ්චස්ස පරිකප්පෙත්වා ‘‘සස්සතො’’ති මඤ්ඤති, රූපීභාවතො එව ච සඤ්ඤාය අඤ්ඤත්තං ඤායාගතමෙව, යං වෙදවාදිනො ‘‘අන්නමයො, පානමයො’’ති ච ද්විධා වොහරන්ති, තස්මා පරිබ්බාජකො තං සන්ධාය **“ඔළාරිකං ඛො”**ති ආහ.

තත්ථ යදි අත්තා රූපී, න සඤ්ඤී, සඤ්ඤාය අරූපභාවත්තා, රූපධම්මානඤ්ච අසඤ්ජානනසභාවත්තා, රූපී ච සමානො යදි තව මතෙන නිච්චො, සඤ්ඤා අපරාපරං පවත්තනතො තත්ථ තත්ථ භිජ්ජතීති භෙදසබ්භාවතො අනිච්චා, එවම්පි ‘‘අඤ්ඤා සඤ්ඤා, අඤ්ඤො අත්තා’’ති සඤ්ඤාය අභාවතො අචෙතනොති න කම්මස්ස කාරකො, ඵලස්ස ච න උපභුඤ්ජකොති ආපන්නමෙව, තෙනාහ **“ඔළාරිකො ච හි තෙ”**තිආදි. **පච්චාගච්ඡතො**ති පච්චාගච්ඡන්තස්ස , ජානතොති අත්ථො. ‘‘අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා උප්පජ්ජන්ති, අඤ්ඤා ච සඤ්ඤා නිරුජ්ඣන්තී’’ති කස්මා වුත්තං, නනු උප්පාදපුබ්බකො නිරොධො, න ච උප්පන්නං අනිරුජ්ඣකං නාම අත්ථීති චොදනං සන්ධායාහ **“චතුන්නඤ්ච ඛන්ධාන”**න්තිආදි.

418-420. **මනොමය**න්ති ඣානමනසො වසෙන මනොමයං. යො හි බාහිරපච්චයනිරපෙක්ඛො, සො මනසාව නිබ්බත්තොති මනොමයො. රූපලොකෙ නිබ්බත්තසරීරං සන්ධාය වදති, යං වෙදවාදිනො ආනන්දමයො, විඤ්ඤාණමයොති ච ද්විධා වොහරන්ති. **තත්‍රාපී**ති ‘‘මනොමයො අත්තා’’ති ඉමස්මිම්පි පක්ඛෙ. **දොසෙ දින්නෙ**ති ‘‘අඤ්ඤාව සඤ්ඤා භවිස්සතී’’තිආදිනා දොසෙ දින්නෙ. ඉධාපි පුරිමවාදෙ වුත්තනයෙනෙව දොසදස්සනං වෙදිතබ්බං. අයං පන විසෙසො – යදි අත්තා මනොමයො, සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගී, අහීනින්ද්‍රියො ච භවෙය්‍ය, එවං සති ‘‘රූපං අත්තා සියා, න ච සඤ්ඤී’’ති පුබ්බෙ විය වත්තබ්බං. තෙනාහ – ‘‘මනොමයො ච හි තෙ’’තිආදි. කස්මා පනායං පරිබ්බාජකො පඨමං ඔළාරිකං අත්තානං පටිජානිත්වා තං ලද්ධිං විස්සජ්ජෙත්වා පුන මනොමයං අත්තානං පටිජානාති, තඤ්ච විස්සජ්ජෙත්වා අරූපිං අත්තානං පටිජානාතීති? කාමඤ්චෙත්ථ කාරණං හෙට්ඨා වුත්තමෙව, තථාපි ඉමෙ තිත්ථියා නාම අනවට්ඨිතචිත්තා ථුසරාසිම්හි නිඛාතඛාණුකො විය චඤ්චලාති දස්සෙතුං **“යථා නාම උම්මත්තකො”**තිආදි වුත්තං. තත්ථ **සඤ්ඤායා**ති පකතිසඤ්ඤාය. **උප්පාදනිරොධං ඉච්ඡති** අපරාපරං පවත්තාය සඤ්ඤාය උදයවයදස්සනතො. තථාපි ‘‘සඤ්ඤා සඤ්ඤා’’ති පවත්තසමඤ්ඤං ‘‘අත්තා’’ති ගහෙත්වා තස්ස ච අවිච්ඡෙදං පරිකප්පෙන්තො සස්සතං මඤ්ඤති, තෙනාහ **“අත්තානං පන සස්සතං මඤ්ඤතී”**ති.

තථෙවාති යථා ‘‘රූපී අත්තා’’ති, ‘‘මනොමයො අත්තා’’ති ච වාදද්වයෙ සඤ්ඤාය අත්තතො අඤ්ඤතා, තථා චස්ස අචෙතනතාදිදොසප්පසඞ්ගො දුන්නිවාරො , තථෙව ඉමස්මිං වාදෙ දොසො. තෙනාහ **“තථෙවස්ස දොසං දස්සෙන්තො”**ති. **මිච්ඡාදස්සනෙනා**ති අත්තදිට්ඨිසඞ්ඛාතෙන මිච්ඡාභිනිවෙසෙන. **අභිභූතත්තා**ති අනාදිකාලභාවිතභාවෙන අජ්ඣොත්ථටත්තා නිවාරිතඤාණචාරත්තා. **තං නානත්තං අජානන්තො**ති යෙන සන්තතිඝනෙන, සමූහඝනෙන ච වඤ්චිතො බාලො පබන්ධවසෙන පවත්තමානං ධම්මසමූහං මිච්ඡාගාහවසෙන ‘‘අත්තා’’ති, ‘‘නිච්චො’’ති ච අභිනිවිස්ස වොහරති, තං එකත්තසඤ්ඤිතං ඝනග්ගහණං විනිභුජ්ජ යාථාවතො ජානනං ඝනවිනිබ්භොගො, සබ්බෙන සබ්බං තිත්ථියානං සො නත්ථීති අයම්පි පරිබ්බාජකො තාදිසස්ස ඤාණස්ස පරිපාකස්ස අභාවතො වුච්චමානම්පි නාඤ්ඤාසි. තෙන වුත්තං **“භගවතා වුච්චමානම්පි තං නානත්තං අජානන්තො”**ති. සඤ්ඤා නාමායං නානාරම්මණා නානාක්ඛණෙ උප්පජ්ජති, වෙති චාති **සඤ්ඤාය උප්පාදනිරොධං පස්සන්තොපි සඤ්ඤාමයං** සඤ්ඤාභූතං **අත්තානං** පරිකප්පෙත්වා යථාවුත්තඝනවිනිබ්භොගාභාවතො **නිච්චමෙව** කත්වා **මඤ්ඤති** දිට්ඨිමඤ්ඤනාය. තථාභූතස්ස ච තස්ස සණ්හසුඛුමපරමගම්භීරධම්මතා න ඤායතෙවාති වුත්තං **“දුජ්ජානං ඛො”**තිආදි.

දිට්ඨිආදීසු ‘‘එවමෙත’’න්ති දස්සනං අභිනිවිසනං **දිට්ඨි.** තස්සා එව පුබ්බභාගභූතං ‘‘එවමෙත’’න්ති නිජ්ඣානවසෙන ඛමනං **ඛන්ති**. තථා රොචනං **රුචි. “අඤ්ඤථා”**තිආදි තෙසං දිට්ඨිආදීනං විභජිත්වා දස්සනං. තත්ථ **අඤ්ඤථා**ති යථා අරියවිනයෙ අන්තද්වයං අනුපගම්ම මජ්ඣිමා පටිපදාවසෙන දස්සනං හොති, තතො අඤ්ඤථායෙව. **අඤ්ඤදෙවා**ති යං පරමත්ථතො විජ්ජති ඛන්ධායතනාදි, තස්ස ච අනිච්චතාදි, තතො අඤ්ඤදෙව පරමත්ථතො අවිජ්ජමානං අත්තානං සස්සතාදි **තෙ ඛමති චෙව රුච්චති ච.** ආයුඤ්ජනං අනුයුඤ්ජනං **ආයොගො,** තෙනාහ **“යුත්තපයුත්තතා”**ති. **පටිපත්තියා**ති පරමත්තචින්තනාදිපරිබ්බාජකපටිපත්තියා . **දුජ්ජානමෙතං** ධම්මතං ත්වං ‘‘අයං පරමත්ථො, අයං සම්මුති’’ති ඉමස්ස විභාගස්ස දුබ්බිභාගත්තා. ‘‘යදි එතං දුජ්ජානං, තං තාව තිට්ඨතු, ඉමං පනත්ථං භගවන්තං පුච්ඡිස්සාමී’’ති චින්තෙත්වා යථා පටිපජ්ජි, තං දස්සෙතුං **“අථ පරිබ්බාජකො”**තිආදි වුත්තං. **අඤ්ඤො වා සඤ්ඤතො**ති සඤ්ඤාසභාවතො අඤ්ඤො සභාවො වා අත්තා හොතූති අත්ථො. **අස්සා**ති අත්තනො.

ලොකීයති දිස්සති එත්ථ පුඤ්ඤපාපං, තබ්බිපාකො චාති **ලොකො,** අත්තා. සො හිස්ස කාරකො, වෙදකො චාති ඉච්ඡිතො. **දිට්ඨිගත**න්ති ‘‘සස්සතො අත්තා ච ලොකො චා’’තිආදි (දී. නි. 1.31; උදා. 55) නයප්පවත්තං දිට්ඨිගතං. න හෙස දිට්ඨාභිනිවෙසො දිට්ඨධම්මිකාදිඅත්ථනිස්සිතො තදසංවත්තනතො. යො හි තදාවහො, සො තංනිස්සිතොති වත්තබ්බතං ලභෙය්‍ය යථා තං පුඤ්ඤඤාණසම්භාරො. එතෙනෙව තස්ස න ධම්මනිස්සිතතාපි සංවණ්ණිතා දට්ඨබ්බා.

ආදිබ්‍රහ්මචරියස්සාති ආදිබ්‍රහ්මචරියං, තදෙව **ආදිබ්‍රහ්මචරියකං** යථා ‘‘විනයො එව වෙනයිකො’’ති, (පාරා. අට්ඨ. 21) තෙනාහ **‘‘සික්ඛත්තයසඞ්ඛාතස්සා’’**තිආදි. දිට්ඨාභිනිවෙසස්ස සංසාරවට්ටෙ නිබ්බිදාවිරාගනිරොධුපසමාසංවත්තනං වට්ටන්තොගධත්තා, තස්ස වට්ටසම්බන්ධනතො ච. තථා අභිඤ්ඤාසම්බොධනිබ්බානාසංවත්තනඤ්ච දට්ඨබ්බං. **අභිජානනායාති** ඤාතපරිඤ්ඤාවසෙන අභිජානනත්ථාය. **සම්බුජ්ඣනත්ථායාති** තීරණපහානපරිඤ්ඤාවසෙන සම්බොධනත්ථායාති වදන්ති. **අභිජානනායාති** අභිඤ්ඤාපඤ්ඤාවසෙන ජානනාය, තං පන වට්ටස්ස පච්චක්ඛකරණමෙව හොතීති ආහ **‘‘පච්චක්ඛකිරියායා’’**ති. **සම්බුජ්ඣනත්ථායාති** පරිඤ්ඤාභිසමයවසෙන පටිවෙධාය.

කාමං තණ්හාපි දුක්ඛසභාවා, තස්සා පන සමුදයභාවෙන විසුං ගහිතත්තා **‘‘තණ්හං ඨපෙත්වා’’**ති වුත්තං. **පභාවනතො** උප්පාදනතො. දුක්ඛං පභාවෙන්තීපි තණ්හා අවිජ්ජාදිපච්චයන්තරසහිතා එව පභාවෙති, න කෙවලාති ආහ **‘‘සප්පච්චයා’’**ති. **උභින්නං අප්පවත්තීති** උභින්නං අප්පවත්තිනිමිත්තං, නප්පවත්තන්ති එත්ථ දුක්ඛසමුදයා එතස්මිං වා අධිගතෙති අප්පවත්ති. දුක්ඛනිරොධං නිබ්බානං ගච්ඡති අධිගච්ඡති, තදත්ථං පටිපදා චාති **දුක්ඛනිරොධගාමිනීපටිපදා. මග්ගපාතුභාවොති** අග්ගමග්ගසමුප්පාදො. **ඵලසච්ඡිකිරියාති** අසෙක්ඛඵලාධිගමො. **ආකාරන්ති** තං ගමනලිඞ්ගං.

421. සමන්තතො නිග්ගණ්හනවසෙන තොදනං විජ්ඣනං **සන්නිතොදකං, වාචායාති** ච පච්චත්තෙ කරණවචනන්ති ආහ **‘‘වචනපතොදෙනා’’**ති. **සජ්ඣබ්භරිතන්ති** සමන්තතො භුසං අරිතං **අකංසූති** සතමත්තෙහි තුත්තකෙහි විය තිංසසතමත්තා පරිබ්බාජකා වාචාපතොදනෙහි තුදිංසු **සභාවතො විජ්ජමානන්ති** පරමත්ථසභාවතො උපලබ්භමානං, නපකතිආදි විය අනුපලබ්භමානං. **තච්ඡන්ති** සච්චං. **තථන්ති** අවිපරීතං **ලොකුත්තරධම්මෙසූති** විසයෙ භුම්මං තෙ ධම්මෙ විසයං කත්වා. **ඨිතසභාවන්ති** අවට්ඨිතසභාවං, තදුප්පාදකන්ති අත්ථො. **ලොකුත්තරධම්මනියාමතන්ති** ලොකුත්තරධම්මසම්පාපනනියාමෙන නියතං, තෙනාහ **‘‘බුද්ධානඤ්හී’’**තිආදි. **එදිසාති** ‘‘ධම්මට්ඨිතත’’න්තිආදිනා වුත්තප්පකාරා.

චිත්තහත්ථිසාරිපුත්තපොට්ඨපාදවත්ථුවණ්ණනා

422. **සුඛුමෙසු අත්ථන්තරෙසූති** ඛන්ධායතනාදීසු සුඛුමඤාණගොචරෙසු ධම්මෙසු. **කුසලොති** පුබ්බෙ බුද්ධසාසනෙ කතපරිචයතාය ඡෙකො **අහොසි. ගිහිභාවෙ ආනිසංසකථාය කථිතත්තා** සීලවන්තස්ස භික්ඛුනො තථා කථනෙන විබ්භමනෙ නියොජිතත්තා ඉදානි සයම්පි සීලවා එව හුත්වා ඡ වාරෙ (ධ. ප. අට්ඨ. 37; ජා. අට්ඨ. 1.1.69) විබ්භමි. කම්මසරික්ඛකෙන හි ඵලෙන භවිතබ්බං. **මහාසාවකස්ස කථිතෙති** මහාසාවකස්ස මහාකොට්ඨිකත්ථෙරස්ස අපසාදනකථිතනිමිත්තං. **පතිට්ඨාතුං අසක්කොන්තොති** සාසනෙ පතිට්ඨං ලද්ධුං අසක්කොන්තො.

423. **පඤ්ඤාචක්ඛුනො නත්ථිතායාති** සුවුත්තදුරුත්තසමවිසමදස්සනසමත්ථපඤ්ඤාචක්ඛුනො අභාවෙන . **චක්ඛුමාති** එත්ථ යාදිසෙන චක්ඛුනා පුරිසො ‘‘චක්ඛුමා’’ති වුත්තො, තං දස්සෙතුං **‘‘සුභාසිතා’’**තිආදි වුත්තං. **එකකොට්ඨාසාති** එකන්තිකා, නිබ්බානාවහභාවෙන නිච්ඡිතාති අධිප්පායො. **ඨපිතාති** වවත්ථාපිතා. **න එකකොට්ඨාසා** න එකන්තිකා, න නිබ්බානාවහභාවෙන නිච්ඡිතා වට්ටන්තොගධභාවතොති අධිප්පායො.

එකංසිකධම්මවණ්ණනා

425. ‘‘කස්මා ආරභී’’ති කාරණං පුච්ඡිත්වා **‘‘අනියාානිකභාවදස්සනත්ථ’’**න්ති පයොජනං විස්සජ්ජිතං. සති හි ඵලසිද්ධියං හෙතුසිද්ධොයෙව හොතීති. **පඤ්ඤාපිතනිට්ඨායාති** පවෙදිතවිමුත්තිමග්ගස්ස, වට්ටදුක්ඛපරියොසානං ගච්ඡති එතායාති ‘‘නිට්ඨා’’ති විමුත්ති වුත්තා. නිට්ඨාමග්ගො හි ඉධ උත්තරපදලොපෙන ‘‘නිට්ඨා’’ති වුත්තො. තස්ස හි අනියාානිකතා, නියාානිකතා ච වුච්චති, න නිට්ඨාය. නියාානං වා නිග්ගමනං නිස්සරණං, වට්ටදුක්ඛස්ස වූපසමොති අත්ථො. නියාානමෙව නියාානිකං, න නියාානිකං අනියාානිකං, සො එව භාවො අනියාානිකභාවො, තස්ස දස්සනත්ථන්ති යොජෙතබ්බං. **‘‘එව’’**න්ති ‘‘නිබ්බානං නිබ්බාන’’න්ති වචනමත්තසාමඤ්ඤං ගහෙත්වා වදති, න පන පරමත්ථතො තෙසං සමයෙ නිබ්බානපඤ්ඤාපනස්ස ලබ්භනතො, තෙන වුත්තං **‘‘සා ච න නියාානිකා’’**තිආදි. **ලොකථූපිකාදිවසෙනාති** එත්ථ ආදි-සද්දෙන ‘‘අඤ්ඤො පුරිසො, අඤ්ඤා පකතී’’ති පකතිපුරිසන්තරාවබොධො මොක්ඛො, බුද්ධිආදිගුණවිනිමුත්තස්ස අත්තනො සකත්තනි අවට්ඨානං මොක්ඛො, කායපවත්තිගතිජාතිබන්ධානං අප්පමජ්ජනවසෙන අප්පවත්තො මොක්ඛො, යඤ්ඤෙහි ජුතෙන පරෙන පුරිසෙන සලොකතා මොක්ඛො, සමීපතා මොක්ඛො, සහයොගො මොක්ඛොති එවමාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **යථාපඤ්ඤත්තාති** පඤ්ඤත්තප්පකාරා **හුත්වා න නියාාති,** යෙනාකාරෙන ‘‘නිට්ඨා පාපුණීයතී’’ති තෙහි පවෙදිතා, තෙනාකාරෙන තස්සා අප්පත්තබ්බතො න නියාාති. **පණ්ඩිතෙහි පටික්ඛිත්තාති** ‘‘නායං නිට්ඨා පටිපදා වට්ටස්ස අනතික්කමනතො’’ති බුද්ධාදීහි පණ්ඩිතෙහි පටික්ඛිත්තා. **නිවත්තතීති** පටික්ඛෙපස්ස කාරණවචනං, තස්මා තෙහි පඤ්ඤත්තා නිට්ඨා පටිපදා න නියාාති, අඤ්ඤදත්ථු තංසමඞ්ගිනං පුග්ගලං සංසාරෙ එව පරිබ්භමාපෙන්තී නිවත්තති.

පධානං ජානනං නාම පච්චක්ඛතො ජානනං තස්ස පමාණජෙට්ඨභාවතො, ඉතරස්ස සංසයානුබද්ධත්තාති වුත්තං **‘‘ජානං පස්ස’’**න්ති. තෙනෙත්ථ දස්සනෙන ජානනං විසෙසෙති. ඉදං වුත්තං හොති – තුම්හාකං එකන්තසුඛෙ ලොකෙ

පච්චක්ඛතො ඤාණදස්සනං අත්ථීති. **ජානන්ති** වා තස්ස ලොකස්ස අනුමානවිසයතං පුච්ඡති, **පස්සන්ති** පච්චක්ඛතො ගොචරතං. අයඤ්හෙත්ථ අත්ථො – අපි තුම්හාකං ලොකො පච්චක්ඛතො ඤාතො, උදාහු අනුමානතොති.

යස්මා ලොකෙ පච්චක්ඛභූතො අත්ථො ඉන්ද්‍රියගොචරභාවෙන පාකටො, තස්මා වුත්තං **"දිට්ඨපුබ්බානී"**තිආදි. **දිට්ඨපුබ්බානීති** දිට්ඨවා, දස්සනභූතෙන, තදනුගතෙන ච ඤාණෙන ගහිතපුබ්බානීති අත්ථො. එවඤ්ච කත්වා **"සරීරසණ්ඨානාදීනී"**ති වචනං සමත්ථිතං හොති. **"අප්පාටිහීරක ත"**න්ති අනුනාසිකලොපං කත්වා නිද්දෙසොති ආහ **"අප්පාටිහීරකං ත"**න්ති "අප්පාටිහීරං කත"න්ති එවමෙත්ථ වණ්ණෙන්ති. පටිපක්ඛහරණතො පටිහාරියං, තදෙව පාටිහාරියං, උත්තරවිරහිතං වචනං. පාටිහාරියමෙවෙත්ථ "පාටිහීරක"න්ති වා වුත්තං. න පාටිහීරකං අප්පාටිහීරකං පරෙහි වුච්චමානඋත්තරෙහි සඋත්තරත්තා, තෙනාහ **"පටිහරණවිරහිත"**න්ති. සඋත්තරඤ්හි වචනං තෙන උත්තරෙන පටිහාරියති අතිවිපරිවත්තීයති. තතො එව නියානස්ස පටිහරණමග්ගස්ස අභාවතො **"අනියානික"**න්ති වත්තබ්බතං ලභති.

426. **විලාසො** ලීළා. **ආකප්පො** කෙසබන්ධවත්ථග්ගහණං ආදිආකාරවිසෙසො, වෙසසංවිධානං වා. **ආදි**-සද්දෙන භාවාදීනං සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. **"භාවො"**ති ච චාතුරියං වෙදිතබ්බං.

තයොඅත්තපටිලාභවණ්ණනා

428. ආහිතො අහං මානො එත්ථාති **අත්තා,** අත්තභාවොති ආහ **"අත්තපටිලාභොති අත්තභාවපටිලාභො"**ති. **කාමභවං දස්සෙති** තස්ස ඉතරද්වයත්තභාවතො ඔළාරිකත්තා. **රූපභවං දස්සෙති** ඣානමනෙන නිබ්බත්තං හුත්වා රූපීභාවෙන උපලබ්භනතො. **සංකිලෙසිකා ධම්මා නාම ද්වාදස අකුසලචිත්තුප්පාදා** තදභාවෙ කස්සචි සංකිලෙසස්සාපි අසම්භවතො. **වොදානියා ධම්මා නාම සමථවිපස්සනා** තාසං වසෙන සබ්බසො චිත්තවොදානස්ස සිජ්ඣනතො.

429. පටිපක්ඛධම්මානං අසමුච්ඡෙදෙ පන න කදාචිපි අනවජ්ජධම්මානං පාරිපූරී, වෙපුල්ලං වා සම්භවති, සමුච්ඡෙදෙ පන සති එව සම්භවතීති **මග්ගපඤ්ඤාඵලපඤ්ඤා**-ග්ගහණං. තා හි සකිං පරිපුණ්ණා පරිපුණ්ණා එව අපරිහානධම්මත්තා. **තරුණපීතීති** උප්පන්නමත්තා අලද්ධාසෙවනා දුබ්බලා පීති. **බලවතුට්ඨීති** පුනප්පුනං උප්පත්තියා ලද්ධාසෙවනා උපරිවිසෙසාධිගමස්ස පච්චයභූතා පීතතරා පීති. **"යං අවොචුම්හා"**තිආදීසු අයං සඞ්ඛෙපත්ථො – යං වොහාරං "සංකිලෙසිකවොදානියධම්මානං පහානාභිවුද්ධිනිට්ඨං පඤ්ඤාය පාරිපූරිවෙපුල්ලභූතං ඉමස්මිංයෙව අත්තභාවෙ අපරප්පච්චයෙන ඤාණෙන පච්චක්ඛතො සම්පාදෙත්වා විහරිස්සතී"ති කථයිම්හ. **තත්ථ** තස්මිං විහාරෙ **තස්ස** මම ඔවාදකරස්ස භික්ඛුනො **එවං** වුත්තප්පකාරෙන විහරණනිමිත්තං පමොදප්පභාවිතා **පීති ච භවිස්සති,** තස්සා ච පච්චයභූතං පස්සද්ධිද්වයං සම්මදෙව උපට්ඨිතා **සති ච** උක්කංසගතං ඤාණඤ්ච තථාභූතො ච සො විහාරො. සන්තපණීතතාය අතප්පකො අනඤ්ඤසාධාරණො සුඛවිහාරොති වත්තබ්බතං අරහතීති.

පඨමජ්ඣානෙ පටිලද්ධමත්තෙ හීනභාවතො පීති දුබ්බලා පාමොජ්ජපක්ඛිකා, සුභාවිතෙ පන තස්මිං පගුණෙ සා පණීතා බලවභාවතො පරිපුණ්ණකිච්චා පීතීති වුත්තං **"පඨමජ්ඣානෙ පාමොජ්ජාදයො ඡපි ධම්මා ලබ්භන්තී"**ති. **"සුඛො විහාරො"**ති ඉමිනා සමාධි ගහිතො. සුඛං ගහිතන්ති අපරෙ, තෙසං මතෙන සන්තසුඛතාය උපෙක්ඛා චතුත්ථජ්ඣානෙ "සුඛ"න්ති ඉච්ඡිතා, තෙනාහ **"තථා චතුත්ථෙ"**තිආදි. **පාමොජ්ජං නිවත්තතීති** දුබ්බලපීතිසඞ්ඛාතං පාමොජ්ජං ඡසු ධම්මෙසු නිවත්තති හායති. විතක්කවිචාරක්ඛොභවිරහෙන දුතියජ්ඣානෙ සබ්බදා පීති බලවතී එව හොති, න පඨමජ්ඣානෙ විය කදාචි දුබ්බලා. **සුද්ධවිපස්සනා පාදකජ්ඣානමෙවාති** උපරි මග්ගං අකථෙත්වා කෙවලං විපස්සනාපාදකජ්ඣානං **කථිතං. චතූහි මග්ගෙහි සද්ධිං විපස්සනා කථිතාති** විපස්සනාය පාදකභාවෙන ඣානානි කථෙත්වා තතො පරං විපස්සනාපුබ්බකා චත්තාරොපි මග්ගා කථිතාති අත්ථො. **චතුත්ථජ්ඣානිකඵලසමාපත්ති කථිතාති** පඨමජ්ඣානිකාදිකා ඵලසමාපත්තියො අකථෙත්වා චතුත්ථජ්ඣානිකා එව ඵලසමාපත්ති කථිතා. **පීතිවෙවචනමෙව කත්වාති** ද්වින්නං පීතීනං එකස්මිං චිත්තුප්පාදෙ අනුප්පජ්ජනතො පාමොජ්ජං පීතිවෙවචනමෙව කත්වා. පීතිසුඛානං අපරිච්චත්තත්තා, **"සුඛො ච විහාරො"**ති සාතිසයස්ස සුඛවිහාරස්ස ගහිතත්තා ච **දුතියජ්ඣානිකඵලසමාපත්ති නාම කථිතා.** කාමං පඨමජ්ඣානෙපි පීතිසුඛානි ලබ්භන්ති, තානි පන විතක්කවිචාරක්ඛොභෙන න සන්තපණීතානි, සන්තපණීතානි ච ඉධාධිප්පෙතානි.

432-437. **විභාවනත්ථොති** පකාසනත්ථො සරූපතො නිරූපනත්ථො, තෙනාහ **"අයං සො"**තිආදි. නන්ති ඔළාරිකං අත්තපටිලාභං. **සප්පටිහරණන්ති** පරෙන චොදිතවචනෙන සපරිහාරං සඋත්තරං. **තුච්ඡොති** මුසා අභූතො. **ස්වෙවාති** සො එව අත්තපටිලාභො. **තස්මිං සමයෙ හොතීති** තස්මිං පච්චුප්පන්නසමයෙ විජ්ජමානො හොති. **අත්තපටිලාභොත්වෙව නියාතෙසි,** න නං සරූපතො නීහරිත්වා දස්සෙසි. **රූපාදයො චෙත්ථ ධම්මාති** රූපවෙදනාදයො එව එත්ථ ලොකෙ සභාවධම්මා. **අත්තපටිලාභොති** පන තෙ රූපාදිකෙ පඤ්චක්ඛන්ධෙ උපාදාය පඤ්ඤත්ති, තෙනාහ **"නාමමත්තමෙත"**න්ති. **නාමපණ්ණත්තිවසෙනාති** නාමභූතපඤ්ඤත්තිමත්තතාවසෙන.

438. **එවඤ්ච පන වත්වාති** "අත්තපටිලාභොති රූපාදිකෙ උපාදාය පඤ්ඤත්තිමත්ත"න්ති ඉමමත්ථං "යස්මිං චිත්ත සමයෙ"තිආදිනා වත්වා. **පටිපුච්ඡිත්වා විනයනත්ථන්ති** යථා පරෙ පුච්ඡෙය්‍යුං, තෙනාකාරෙන කාලවිභාගතො

පටිපදානි පුච්ඡිත්වා තස්ස අත්ථස්ස ඤාපනවසෙන විනයනත්ථං. **තස්මිං සමයෙ සච්චො අහොසීති** තස්මිං අතීතසමයෙ උපාදානස්ස විජ්ජමානතාය සච්චභූතො විජ්ජමානො විය වත්තබ්බො අහොසි, න පන **අනාගතො** ඉදානි **පච්චුප්පන්නො** වා **අත්තපටිලාභො** තදුපාදානස්ස තදා අවිජ්ජමානත්තා. **යෙ තෙ අතීතා ධම්මා** අතීතසමයෙ අතීතත්තපටිලාභස්ස උපාදානභූතා රූපාදයො. **තෙ එතරහි නත්ථී** නිරුද්ධත්තා. තතො එව **අහෙසුන්ති සඞ්ඛ්‍යං ගතා. තස්මාති** තස්මිංයෙව සමයෙ ලබ්භනතො. **සොපි** තදුපාදානො **මෙ අත්තපටිලාභො තස්මිංයෙව** අතීතසමයෙ **සච්චො** භූතො විජ්ජමානො විය **අහොසි. අනාගතපච්චුප්පන්නානන්ති** අනාගතානඤ්චෙව පච්චුප්පන්නානඤ්ච රූපධම්මානං උපාදානභූතානං **තදා** තස්මිං අතීතසමයෙ **අභාවා** තදුපාදානො **අනාගතො පච්චුප්පන්නො** ච අත්තපටිලාභො **තස්මිං අතීතසමයෙ මොඝො** තුච්ඡො මුසා නත්ථීති අත්ථො. **නාමමත්තමෙවාති** සමඤ්ඤාමත්තමෙව. **අත්තපටිලාභං පටිජානාති** පරමත්ථතො අනුපලබ්භමානත්තා.

"එසෙව නයො"ති ඉමිනා යෙ තෙ අනාගතා ධම්මා, තෙ එතරහි නත්ථී, ''භවිස්සන්ති''ති පන සඞ්ඛ්‍යං ගමිස්සන්ති, තස්මා සොපි මෙ අත්තපටිලාභො තස්මිංයෙව සමයෙ සච්චො භවිස්සති. අතීතපච්චුප්පන්නානං පන ධම්මානං තදා අභාවා තස්මිං සමයෙ මොඝො අතීතො මොඝො පච්චුප්පන්නො. යෙ ඉමෙ පච්චුප්පන්නා ධම්මා, තෙ එතරහි අත්ථී, තස්මා යොයං මෙ අත්තපටිලාභො, සො ඉදානි සච්චො. අතීතානාගතානං පන ධම්මානං ඉදානි අභාවා තස්මිං සමයෙ මොඝො අතීතො මොඝො අනාගතොති එවං අත්ථතො නාමමත්තමෙව අත්තපටිලාභං පටිජානාතීති ඉමමත්ථං අතිදිසති.

439-443. සංසන්දිතුන්ති සමානෙතුං. **යස්මිං සමයෙ ඛීරං හොතීති** යස්මිං කාලෙ භූතුපාදායසඞ්ඝාතං උපාදානවිසෙසං උපාදාය ඛීරපඤ්ඤත්ති හොති. **න තස්මිං...පෙ.... ගච්ඡති** ඛීරපඤ්ඤත්තිඋපාදානස්ස දධිආදිපඤ්ඤත්තියා අනුපාදානතො. පටිනියතවත්ථුකා හි එකා ලොකසමඤ්ඤා, තෙනාහ **"යෙ ධම්මෙ උපාදායා"**තිආදි. තත්ථ සඞ්ඛායති එතායාති **සඞ්ඛා,** පඤ්ඤත්ති. නිද්ධාරෙත්වා වචන්ති වදන්ති එතායාති **නිරුත්ති.** නමන්ති එතෙනාති **නාමං.** වොහරන්ති එතෙනාති **වොහාරො,** පඤ්ඤත්තියෙව. **එස නයො සබ්බත්ථාති** ''යස්මිං සමයෙ''තිආදිනා ඛීරෙ වුත්තනයං දධිආදීසු අතිදිසති.

සමනුජානනමත්තකානීති ''ඉදං ඛීරං, ඉදං දධි''තිආදිනා තාදිසෙ භූතුපාදායරූපවිසෙසෙ ලොකෙ පරම්පරාභතං පඤ්ඤත්තිං අප්පටික්ඛිපිත්වා සමනුජානනං විය පච්චයවිසෙසවිසිට්ඨං රූපාදිඛන්ධසමූහං උපාදාය ''ඔළාරිකො අත්තපටිලාභො''ති ච ''මනොමයො අත්තපටිලාභො''ති ච ''අරූපො අත්තපටිලාභො''ති ච තථා තථා සමනුජානනමත්තකානි, න ච තබ්බිනිමුත්තො උපාදානතො අඤ්ඤො කොචි අත්ථො අත්ථීති අත්ථො. **නිරුත්තිමත්තකානීති** සද්දනිරුත්තියා ගහණූපායමත්තකානි. ''සත්තො එස්සොති හි සද්දග්ගහණුත්තරකාලං තදනුවිද්ධපණ්ණත්තිග්ගහණමුඛෙනෙව තදත්ථාවබොධො. **වචනපථමත්තකානීති** තස්සෙව වෙවචනං. **වොහාරමත්තකානීති** තථා තථා වොහාරමත්තකානි. **නාමපණ්ණත්තිමත්තකානීති** තස්සෙව වෙවචනං, තංතංනාමපඤ්ඤාපනමත්තකානි. **සබ්බමෙතන්ති** ''අත්තපටිලාභො''ති වා ''සත්තො''ති වා ''පොසො''ති වා සබ්බමෙතං **වොහාරමත්තකං** පරමත්ථතො අනුපලබ්භනතො, තෙනාහ **"යස්මා පරමත්ථතො සත්තො නාම නත්ථී"**තිආදි.

යදි එවං කස්මා තං බුද්ධෙහිපි වුච්චතීති ආහ **"බුද්ධානං පන ද්වෙ කථා"**තිආදි. සම්මුතියා වොහාරස්ස කථනං **සම්මුතිකථා.** පරමත්ථස්ස සභාවධම්මස්ස කථනං **පරමත්ථකථා.** අනිච්චාදිකථාපි පරමත්ථසන්නිස්සිතකථා පරමත්ථකථාති කත්වා **පරමත්ථකථා.** පරමත්ථධම්මො හි ''අනිච්චො, දුක්ඛො, අනත්තා''ති ච වුච්චති , න සම්මුතිධම්මො. කස්මා පනෙවං දුවිධා බුද්ධානං කථාපවත්තීති තත්ථ කාරණමාහ **"තත්ථ යො"**තිආදිනා. යස්මා පරමත්ථකථාය සච්චසම්පටිවෙධො, අරියසච්චකථා ච සිඛාප්පත්තා දෙසනා, තස්මා විනෙය්‍යපුග්ගලවසෙන සම්මුතිකථං කථෙන්තොපි භගවා පරමත්ථකථංයෙව කථෙතීති ආහ **"තස්ස භගවා ආදිතොව...පෙ.... කථෙතී"**ති, තෙනාහ **"තථා"**තිආදි, තෙනස්ස කත්ථචි සම්මුතිකථාපුබ්බිකා පරමත්ථකථා හොති පුග්ගලජ්ඣාසයවසෙන, කත්ථචි පරමත්ථකථාපුබ්බිකා සම්මුතිකථා. ඉති විනෙය්‍යදමනකුසලස්ස සත්ථු විනෙය්‍යජ්ඣාසයවසෙන තථා තථා දෙසනාපවත්තීති දස්සෙති. සබ්බත්ථ පන භගවා ධම්මතං අවිජහන්තො එව සම්මුතිං අනුවත්තති, සම්මුතිං අපරිච්චජන්තොයෙව ධම්මතං විභාවෙති, න තත්ථ අභිනිවෙසාතිධාවනානි. වුත්තඤ්හෙතං ''ජනපදනිරුත්තිං නාභිනිවිසෙය්‍ය, සමඤ්ඤං නාතිධාවෙය්‍යා''ති.

පඨමං සම්මුතිං කත්වා කථනං පන වෙනෙය්‍යවසෙන යෙභුය්‍යෙන බුද්ධානං ආචිණ්ණන්ති තං කාරණෙන සද්ධිං දස්සෙන්තො **"පකතියා පනා"**තිආදිමාහ. නනු ච සම්මුති නාම පරමත්ථතො අවිජ්ජමානත්තා අභූතා, තං කථං බුද්ධා කථෙන්තීති ආහ **"සම්මුතිකථං කථෙන්තාපී"**තිආදි. **සච්චමෙවාති** තථමෙව. **සභාවමෙවාති** සම්මුතිභාවෙන තංසභාවමෙව, තෙනාහ **"අමුසාවා"**ති. පරමත්ථස්ස පන සච්චාදිභාවෙ වත්තබ්බමෙව නත්ථි.

ඉමෙසං පන සම්මුතිපරමත්ථානං කො විසෙසො? යස්මිං භින්නෙ, බුද්ධියා වා අවයවවිනිබ්භොගෙ කතෙ න තංසඤ්ඤා, සො ඝටපටාදිප්පභෙදො සම්මුති, තබ්බිපරියායතො පරමත්ථො. න හි කක්ඛළඵුසනාදිසභාවෙ අයං නයො ලබ්භති. එවං සන්තෙපි වුත්තනයෙන සම්මුතිපි සච්චසභාවා එවාති ආහ **"දුවෙ සච්චානි අක්ඛාසී"**තිආදි.

ඉදානි නෙසං සච්චසභාවං කාරණෙන දස්සෙන්තො **''සඞ්කෙතවචනං සච්චන්**'ති ගාථමාහ. තත්ථ **සඞ්කෙතවචනං සච්චං** විසංවාදනාභාවතො. තත්ථ හෙතුමාහ **''ලොකසම්මුතිකාරණ''**න්ති. ලොකසිද්ධා හි සම්මුති සඞ්කෙතවචනස්ස අවිසංවාදනතාය කාරණං. පරමො උත්තමො අත්ථො **පරමත්ථො,** ධම්මානං යථාභූතසභාවො. තස්ස **වචනං සච්චං** යාථාවතො අවිසංවාදනවසෙන ච පවත්තනතො. තත්ථ කාරණමාහ **''ධම්මානං භූතලක්ඛණ''**න්ති, සභාවධම්මානං යො භූතො අවිපරීතො සභාවො, තස්ස ලක්ඛණං අඞ්ගනං ඤාපනන්ති කත්වා.

යදි තථාගතො පරමත්ථසච්චං සම්මදෙව අභිසම්බුජ්ඣිත්වා ඨිතොපි ලොකසමඤ්ඤං ගහෙත්වාව වදති, කො එත්ථ ලොකියමහාජනෙහි විසෙසොති ආහ. **''යාහි තථාගතො වොහරති අපරාමාස''**න්තිආදි. ලොකියමහාජනො අප්පහීනපරාමාසත්තා ''එතං මම''තිආදිනා පරාමසන්තො වොහරති, තථාගතො පන සබ්බසො පහීනපරාමාසත්තා අපරාමසන්තො යස්මා ලොකසමඤ්ඤාහි විනා ලොකියො අත්ථො ලොකෙ කෙනචි දුවිඤ්ඤෙය්‍යො, තස්මා තාහි තං වොහරති. තථා වොහරන්තො එව ච අත්තනො දෙසනාවිලාසෙන වෙනෙය්‍යසත්තෙ පරමත්ථසච්චෙ පතිට්ඨපෙති. **දෙසනං විනිවට්ටෙත්වා**ති හෙට්ඨා පවත්තිතකථාය විනිවට්ටෙත්වා විවෙචෙත්වා දෙසනං ''අපරාමාස''න්ති තණ්හාමානපරාමාසප්පහානකිත්තනෙන **අරහත්තනිකූටෙන නිට්ඨාපෙසි**. යං යං පනෙත්ථ අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

පොට්ඨපාදසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

10. සුභසුත්තවණ්ණනා

සුභමාණවකවත්ථුවණ්ණනා

444. **“අචිරපරිනිබ්බුතෙ”**ති සත්ථු පරිනිබ්බුතභාවස්ස චිරකාලතාපටික්ඛෙපෙන ආසන්නතා දස්සිතා, කාලපරිච්ඡෙදො න දස්සිතොති තං පරිච්ඡෙදතො දස්සෙතුං **“පරිනිබ්බානතො උද්ධං මාසමත්තෙ කාලෙ”**ති වුත්තං. තත්ථ **මත්ත**-ග්ගහණෙන කාලස්ස අසම්පුණ්ණතං ජොතෙති. තුදිසඤ්ඤිතො ගාමො නිවාසො එතස්සාති **තොදෙය්‍යො.** තං පනෙස යස්මා සොණදණ්ඩො විය චම්පං, කූටදන්තො විය ච ඛාණුමතං අජ්ඣාවසති, තස්මා වුත්තං **“තස්ස අධිපතිත්තා”**ති ඉස්සරභාවතොති අත්ථො. **සමාහාරන්ති** සන්නිචයං. **පණ්ඩිතො ඝරමාවසෙති** යස්මා අප්පතරප්පතරෙපි වයමානෙ භොගා ඛියන්ති, අප්පතරප්පතරෙපි සඤ්චියමානෙ වඩ්ඪන්ති, තස්මා විඤ්ඤුජාතිකො කිඤ්චි වයං අකත්වා ආයමෙව උප්පාදෙන්තො ඝරාවාසං අනුතිට්ඨෙය්‍යාති ලොභාදෙසිතං පටිපත්තිං උපදිසති.

අදානමෙව **සික්ඛාපෙත්වා** ලොභාභිභූතතාය **තස්මිංයෙව ඝරෙ සුනඛො හුත්වා** නිබ්බත්ති. ලොභවසිකස්ස හි දුග්ගති පාටිකඞ්ඛා. **අතිවිය පියායති** පුබ්බපරිචයෙන. **පිණ්ඩාය පාවිසි** සුභං මාණවං අනුග්ගණ්හිතුකාමො. **නිරයෙ නිබ්බත්තිස්සසි** කතොකාසස්ස කම්මස්ස පටිබාහිතුං අසක්කුණෙය්‍යභාවතො.

බ්‍රාහ්මණචාරිත්තස්ස භාවිතතං සන්ධාය, තථා පිතරං උක්කංසෙන්තො ච **“බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තො”**ති ආහ. **තං පවත්තිං පුච්ඡීති** සුතමෙතං මයා ‘‘මය්හං පිතා සුනඛො හුත්වා නිබ්බත්තො’’ති තුම්හෙහි වුත්තං, කිමිදං සච්චන්ති පුච්ඡි. **තථෙව වත්වාති** යථා පුබ්බෙ සුනඛස්ස වුත්තං, තථෙව වත්වා. **අවිසංවාදනත්ථන්ති** සච්චාපනත්ථං ‘‘තොදෙය්‍යබ්‍රාහ්මණො සුනඛො හුත්වා නිබ්බත්තො’’ති අත්තනො වචනස්ස අවිසංවාදනත්ථං අවිසංවාදභාවස්ස දස්සනත්ථන්ති අත්ථො. **සබ්බං දස්සෙසීති** බුද්ධානුභාවෙන සො සුනඛො තං සබ්බං නෙත්වා දස්සෙසි, න ජාතිස්සරතාය. භගවන්තං දිස්වා භුක්කරණං පන පුරිමජාතිසිද්ධවාසනාවසෙන. **චුද්දස පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වාති** ‘‘දිස්සන්ති හි භො ගොතම මනුස්සා අප්පායුකා, දිස්සන්ති දීඝායුකා. දිස්සන්ති බව්හාබාධා, දිස්සන්ති අප්පාබාධා. දිස්සන්ති දුබ්බණ්ණා, දිස්සන්ති වණ්ණවන්තො. දිස්සන්ති අප්පෙසක්ඛා, දිස්සන්ති මහෙසක්ඛා. දිස්සන්ති අප්පභොගා, දිස්සන්ති මහාභොගා. දිස්සන්ති නීචකුලීනා, දිස්සන්ති උච්චාකුලීනා. දිස්සන්ති දුප්පඤ්ඤා, දිස්සන්ති පඤ්ඤාවන්තො’’ති (ම. නි. 3.289). ඉමෙ චුද්දස පඤ්හෙ පුච්ඡිත්වා, අඞ්ගසුභතාය කිරෙස **“සුභො”**ති නාමං ලභි.

445. **“එකා ච මෙ කඞ්ඛා අත්ථී”**ති ඉමිනා උපරි පුච්ඡියමානස්ස පඤ්හස්ස පගෙව තෙන අභිසඞ්ඛතභාවං දස්සෙති. **විසභාගවෙදනාති** දුක්ඛවෙදනා. සා හි කුසලකම්මනිබ්බත්තෙ අත්තභාවෙ උප්පජ්ජනකසුඛවෙදනාපටිපක්ඛභාවතො ‘‘විසභාගවෙදනා’’ති. කායං ගාළ්හා හුත්වා බාධති පීළෙතීති ‘‘ආබාධො’’ති ච වුච්චති. **එකදෙසෙ උප්පජ්ජිත්වාති** සරීරස්ස එකදෙසෙ උට්ඨීතාපි **අයපට්ටෙන ආබන්ධිත්වා විය ගණ්හාති** අපරිවත්තභාවකරණතො, එතෙන බලවරොගො ආබාධො නාමාති දස්සෙති. **කිච්ඡජීවිතකරොති** අසුඛජීවිතාවහො, එතෙන දුබ්බලො අප්පමත්තකො රොගො ආතඞ්කොති දස්සෙති. **උට්ඨානන්ති** සයනනිසජ්ජාදිතො උට්ඨහනං, තෙන යථා තථා අපරාපරං සරීරස්ස පරිවත්තනං වදති. **ගරුකන්ති** භාරියං කිච්ඡසිද්ධිකං . **කායෙ බලං න හොතීති** එත්ථාපි ‘‘ගිලානස්සෙවා’’ති පදං ආනෙත්වා සම්බන්ධිතබ්බං. හෙට්ඨා චතූහි පදෙහි අඵාසුවිහාරාභාවං පුච්ඡිත්වා ඉදානි ඵාසුවිහාරසබ්භාවං පුච්ඡති, තෙන සවිසෙසො ඵාසුවිහාරො පුච්ඡිතොති දට්ඨබ්බො, අසතිපි අතිසයත්ථජොතනෙ සද්දෙ අතිසයත්ථස්ස ලබ්භනතො යථා ‘‘අභිරූපාය දෙය්‍යං දාතබ්බ’’න්ති.

447. **කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදායාති**. එත්ථ **කාලො** නාම උපසඞ්කමනස්ස යුත්තපත්තකාලො. **සමයො** නාම තස්සෙව පච්චයසාමග්ගී, අත්ථතො තජ්ජං සරීරබලඤ්චෙව තප්පච්චයපරිස්සයාභාවො ච. **උපාදානං** නාම ඤාණෙන තෙසං ගහණං සල්ලක්ඛණන්ති දස්සෙතුං **“කාලඤ්ච”**තිආදි වුත්තං. **එරිස්සතීති** වඩ්ඪිස්සති.

448. **චෙතියරට්ඨෙති** චෙතිරට්ඨෙ. ය-කාරෙන හි පදං වඩ්ඪෙත්වා වුත්තං. චෙතිරට්ඨතො අඤ්ඤං විසුංයෙවෙකං රට්ඨන්ති ච වදන්ති. **මරණපටිසංයුත්තන්ති** මරණං නාම තාදිසානං රොග වසෙනෙව හොතීති යෙන රොගෙන තං ජාතං, තස්ස සරූපපුච්ඡා, කාරණපුච්ඡා, මරණහෙතුකචිත්තසන්තාපපුච්ඡා, තස්ස ච සන්තාපස්ස සබ්බලොකසාධාරණතා, තථා මරණස්ස ච අප්පතිකාරතාති එවං ආදිනා මරණපටිසංයුත්තං සම්මොදනීයං කථං කථෙසීති දස්සෙතුං **“භො ආනන්දා”**තිආදි වුත්තං. **න රන්ධගවෙසී** මාරො විය, **න වීමංසනාධිප්පායො** උත්තරමාණවො වියාති අධිප්පායො. **යෙසු ධම්මෙසූති** විමොක්ඛුපායෙසු නිය්‍යානධම්මෙසු. **ධරන්තීති** තිට්ඨන්ති, පවත්තන්තීති අත්ථො.

449. අත්ථප්පයුත්තතාය සද්දපයොගස්ස සද්දප්පබන්ධලක්ඛණානි තීණි පිටකානි තදත්ථභූතෙහි සීලාදීහි ධම්මක්ඛන්ධෙහි සඞ්ගය්හන්තීති වුත්තං **“තීණි පිටකානි තීහි ඛන්ධෙහි සඞ්ගහෙත්වා”**ති. **සඞ්ඛිත්තෙන කථිතන්ති** ‘‘තිණ්ණං ඛන්ධාන’’න්ති එවං ගහණතො සාමඤ්ඤතො චාති සඞ්ඛෙපෙනෙව කථිතං. **“කතමෙසං තිණ්ණ”**න්ති අයං අදිට්ඨජොතනා පුච්ඡා, න කථෙතුකම්‍යතා පුච්ඡාති වුත්තං **“විත්ථාරතො පුච්ඡිස්සාමී ‘ති චින්තෙත්වා ‘කතමෙසං තිණ්ණ’න්ති ආහා”**ති. කථෙතුකම්‍යතාභාවෙ පනස්ස ථෙරස්ස වචනතා සියා.

සීලක්ඛන්ධවණ්ණනා

450-453. **සීලක්ඛන්ධස්සාති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො ආදිඅත්ථො, පකාරත්ථො වා, තෙන ''අරියස්ස සමාධික්ඛන්ධස්ස…පෙ…. පතිට්ඨාපෙසී''ති අයං එත්තකො පාඨො දස්සිතොති දට්ඨබ්බං තෙනාහ **''තෙසු දස්සිතෙසූ''**ති, උද්දෙසවසෙනාති අධිප්පායො. **භගවතා වුත්තනයෙනෙවාති** සාමඤ්ඤඵලදෙසනාදීසු භගවතා දෙසිතනයෙනෙව, තෙනස්ස සුත්තස්ස සත්ථුභාසිතභාවං ජිනවචනභාවං දස්සෙති. **සාසනෙ න සීලමෙව සාරොති** අරියමග්ගසාරෙ භගවතො සාසනෙ යථා දස්සිතං සීලං සාරො එව න හොති සාරවතො මහතො රුක්ඛස්ස පපටිකට්ඨානියත්තා. යදි එවං කස්මා ඉධ ගහිතන්ති ආහ **''කෙවලඤ්හෙතං පතිට්ඨාමත්තකමෙවා''**ති. ඣානාදිඋත්තරිමනුස්සධම්මෙ අධිගන්තුකාමස්ස අධිට්ඨානමත්තං තත්ථ අප්පතිට්ඨිතස්ස තෙසං අසම්භවතො. අථ වා **න සීලමෙව සාරොති** කාමඤ්චෙත්ථ සාසනෙ ''මග්ගසීලං, ඵලසීල''න්ති ඉදං ලොකුත්තරසීලම්පි සාරමෙව, තථාපි න සීලක්ඛන්ධො එව සාරො අථ ඛො සමාධික්ඛන්ධොපි පඤ්ඤාක්ඛන්ධොපි සාරො එවාති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. පුරිමො එව සාරො, තෙනාහ **''ඉතො උත්තරී''**තිආදි.

සමාධික්ඛන්ධවණ්ණනා

454. කස්මා පනෙත්ථ ථෙරො සමාධික්ඛන්ධං පුට්ඨො ඉන්ද්‍රියසංවරාදිකෙ විස්සජ්ජෙසි, නනු එවං සන්තෙ අඤ්ඤං පුට්ඨො අඤ්ඤං බ්‍යාකරොන්තො අම්බං පුට්ඨො ලබුජං බ්‍යාකරොන්තො විය හොතීති ඊදිසී චොදනා ඉධ අනොකාසාති දස්සෙන්තො **''කථඤ්ච මාණව භික්ඛු…පෙ…. සමාධික්ඛන්ධං දස්සෙතුකාමො ආරභී''**ති ආහ, තෙනෙත්ථ ඉන්ද්‍රියසංවරාදයොපි සමාධිඋපකාරතං උපාදාය සමාධික්ඛන්ධපක්ඛිකානි උද්දිට්ඨානීති දස්සෙති **රූපජ්ඣානානෙව ආගතානි, න අරූපජ්ඣානානි** රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානදෙසනානන්තරං අභිඤ්ඤාදෙසනාය අවසරොති කත්වා. රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානපාදිකා හි සපරිභණ්ඩා ඡපි අභිඤ්ඤායො. ලොකියා අභිඤ්ඤා පන සිජ්ඣමානා යස්මා අට්ඨසු සමාපත්තීසු චුද්දසවිධෙන චිත්තපරිදමනෙන විනා න ඉජ්ඣන්ති, තස්මා අභිඤ්ඤාසු දෙසියමානාසු අරූපජ්ඣානානිපි දෙසිතානෙව හොන්ති නානන්තරියභාවතො, තෙනාහ **''ආනෙත්වා පන දීපෙතබ්බානී''**ති. වුත්තනයෙන දෙසිතානෙව කත්වා සංවණ්ණකෙහි පකාසෙතබ්බානීති අත්ථො. අට්ඨකථායං පන ''චතුත්ථජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති ඉමිනාව අරූපජ්ඣානම්පි සඞ්ගහිතන්ති දස්සෙතුං **''චතුත්ථජ්ඣානෙන හී''**තිආදි වුත්තං. චතුත්ථජ්ඣානඤ්හි රූපවිරාගභාවනාවසෙන පවත්තං ''අරූපජ්ඣාන''න්ති වුච්චතීති.

471-480. **න චිත්තෙකග්ගතාමත්තකෙනෙවාති** එත්ථ හෙට්ඨා වුත්තනයානුසාරෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. ලොකියස්ස සමාධික්ඛන්ධස්ස අධිප්පෙතත්තා **''න චිත්තෙ…පෙ…. අත්ථී''**ති වුත්තං. අරිය-සද්දො චෙත්ථ සුද්ධපරියායො, න ලොකුත්තරපරියායො. තථා හෙට්ඨාපි ලොකියාභිඤ්ඤාපටිසම්භිදාහි විනාව අරහත්තෙ අධිගතෙ නත්ථෙව උත්තරිංකරණීයන්ති සක්කා වත්තුං යදත්ථං භගවති බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති, තස්ස සිද්ධත්තා. ඉධ පන ලොකියාභිඤ්ඤාපි ආගතා එව. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

සුභසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

11. කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනා

කෙවට්ටගහපතිපුත්තවත්ථුවණ්ණනා

481. **පාවාරිකම්බවනෙති** පාවාරිකසෙට්ඨිනො අම්බබහුලෙ උපවනෙ. තං කිර සො සෙට්ඨී භගවතො අනුච්ඡවිකං ගන්ධකුටිං, භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානකුටිමණ්ඩපාදීනි සම්පාදෙත්වා පාකාරපරික්ඛිත්තං ද්වාරකොට්ඨකසම්පන්නං කත්වා බුද්ධප්පමුඛස්ස සඞ්ඝස්ස නියාතෙසි, පුරිමවොහාරෙන පන ‘‘පාවාරිකම්බවන’’න්ති වුච්චති, තස්මිං පාවාරිකම්බවනෙ. **කෙවට්ටොති ඉදං තස්ස නාමං** කෙවට්ටෙහි සංරක්ඛිතත්තා, තෙසං වා සන්තිකෙ සංවඩ්ඪිතත්තාති කෙචි. ‘‘ගහපතිපුත්තස්සා’’ති එත්ථ කාමං තදා සො ගහපතිට්ඨානෙ ඨිතො, පිතු පනස්ස අචිරකාලංකතතාය පුරිමසමඤ්ඤාය ‘‘ගහපතිපුත්තො’’ ත්වෙව වොහරීයති, තෙනාහ **‘‘ගහපති මහාසාලො’’**ති. මහාවිභවතාය මහාසාරො, ගහපතීති අත්ථො ර-කාරස්ස ල-කාරං කත්වා ‘‘මහාසාලො සුඛුමාලො අහ’’න්තිආදීසු (අ. නි. 3.39) විය. **සද්ධාසම්පන්නොති** පොථුජ්ජනිකාය සද්ධාය වසෙන සද්ධා සමන්නාගතො.

සමිද්ධාති සම්මදෙව ඉද්ධා, ඉද්ධියා විභවසම්පත්තියා වෙපුල්ලප්පත්තාති අත්ථො. ‘‘එහි ත්වං භික්ඛු අන්වද්ධමාසං, අනුමාසං, අනුසංවච්ඡරං වා මනුස්සානං පසාදාය ඉද්ධිපාටිහාරියං කරොහී’’ති එකස්ස භික්ඛුනො ආණාපනං තස්මිං ඨානෙ තස්ස ඨපනං නාම හොතීති ආහ **‘‘ඨානන්තරෙ ඨපෙතූ’’**ති. **උත්තරිමනුස්සානං ධම්මතොති** උත්තරිමනුස්සානං බුද්ධාදීනං අධිගමධම්මතො. නිද්ධාරණෙ චෙතං නිස්සක්කං. ඉද්ධිපාටිහාරියඤ්හි තතො නිද්ධාරෙති. **මනුස්සධම්මතො උත්තරීති** පකතිමනුස්සධම්මතො උපරි. **පජ්ජලිතපදීපොති** පජ්ජලන්තො පදීපො.

482. න **ධංසෙමීති** ගුණසම්පත්තිතො න චාවෙමි, තෙනාහ **‘‘සීලභෙද’’**න්තිආදි. **විස්සාසං වඩ්ඪෙත්වා** භගවති අත්තනො විස්සත්ථභාවං බ්‍රූහෙත්වා විභූතං පාකටං කත්වා.

ඉද්ධිපාටිහාරියවණ්ණනා

483-4. **ආදීනවන්ති** දොසං. **ගන්ධාරීති චූළගන්ධාරී,** මහාගන්ධාරීති ද්වෙ ගන්ධාරීවිජ්ජා. තත්ථ **චූළගන්ධාරී** නාම තිවස්සතො ඔරං මතානං සත්තානං උපපන්නට්ඨානජානනවිජ්ජා. **මහාගන්ධාරී** තම්පි ජානාති තතො උත්තරිපි ඉද්ධිවිධඤාණකප්පං යෙභුය්‍යෙන ඉද්ධිවිධකිච්චං සාධෙති. තස්සා කිර විජ්ජාය සාධකො පුග්ගලො තාදිසෙ දෙසකාලෙ මන්තං පරිජප්පිත්වා බහුධාපි අත්තානං දස්සෙති, හත්ථිආදීනිපි දස්සෙති, දස්සනීයොපි හොති, අග්ගිථම්භම්පි කරොති, ජලථම්භම්පි කරොති, ආකාසෙපි අත්තානං දස්සෙති. සබ්බං ඉන්දජාලසදිසං දට්ඨබ්බං. **අට්ටොති** දුක්ඛිතො බාධිතො, තෙනාහ **‘‘පීළිතො’’**ති.

ආදෙසනාපාටිහාරියවණ්ණනා

485. කාමං **‘‘චෙතසික’’**න්ති පදං යෙ චෙතසි නියුත්තා චිත්තෙන සම්පයුත්තා, තෙසං සාධාරණවචනං, සාධාරණෙ පන ගහිතෙ චිත්තවිසෙසො ගහිතොව හොති, සාමඤ්ඤජොතනා ච විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති චෙතසිකග්ගහණස්ස අධිප්පායං විවරන්තො **‘‘සොමනස්සදොමනස්සං අධිප්පෙත’’**න්ති ආහ. සොමනස්සග්ගහණෙන චෙත්ථ තදෙකට්ඨා රාගාදයො, සද්ධාදයො ච දස්සිතා හොන්ති, දොමනස්සග්ගහණෙන දොසාදයො. විතක්කවිචාරා පන සරූපෙනෙව දස්සිතා. **එවං තව මනොති** ඉමිනා ආකාරෙන තව මනො පවත්තොති අත්ථො . කෙන පකාරෙන පවත්තොති ආහ **‘‘සොමනස්සිතො වා’’**තිආදි. **‘‘එවං තව මනො’’**ති ඉදං පන සොමනස්සිතතාදිමත්තදස්සනං, න පන යෙන යෙන සොමනස්සිතො වා දොමනස්සිතො වා, තං තං දස්සනං. **දුතියන්ති** ‘‘ඉත්ථම්පි තෙ මනො’’ති ඉදං. **ඉතිපීති** එත්ථ **ඉති**-සද්දො නිදස්සනත්ථො ‘‘අත්ථීති ඛො, කච්චාන, අයමෙකො අන්තො’’තිආදීසු (සං. නි. 2.15; 3.90) විය, තෙනාහ **‘‘ඉමඤ්ච ඉමඤ්ච අත්ථං චින්තයමාන’’**න්ති පි-සද්දො වුත්තත්ථසම්පිණ්ඩනත්ථො. පරස්ස චින්තං මනති ජානාති එතෙනාති **චින්තාමණි.** තස්සා කිර විජ්ජාය සාධකො පුග්ගලො තාදිසෙ දෙසකාලෙ මන්තං පරිජප්පිත්වා යස්ස චිත්තං ජානිතුකාමො, තස්ස දිට්ඨසුතාදිවිසෙසසඤ්ජානනමුඛෙන චිත්තාචාරං අනුමිනන්තො කථෙතීති කෙචි. අපරෙ ‘‘වාචං නිච්ඡරාපෙත්වා තත්ථ අක්ඛරසල්ලක්ඛණවසෙනා’’ති වදන්ති.

අනුසාසනීපාටිහාරියවණ්ණනා

486. **පවත්තෙන්තාති** පවත්තනකා හුත්වා, පවත්තනවසෙනාති අත්ථො. **‘‘එව’’**න්ති හි පදං යථානුසිට්ඨාය අනුසාසනියා විධිවසෙන, පටිසෙධවසෙන ච පවත්තිආකාරපරාමසනං, සා ච සම්මාවිතක්කානං මිච්ඡාවිතක්කානඤ්ච පවත්තිආකාරදස්සනවසෙන පවත්තති තත්ථ ආනිසංසස්ස ආදීනවස්ස ච විභාවනත්ථං. **අනිච්චසඤ්ඤමෙව** න නිච්චසඤ්ඤන්ති අත්ථො. පටියොගීනිවත්තනත්ථඤ්හි **එව**-කාරග්ගහණං. ඉධාපි **එවං** සද්දග්ගහණස්ස අත්ථො, පයොජනඤ්ච වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. **ඉදං**ගහණෙපි එසෙව නයො. **පඤ්චකාමගුණිකරාගන්ති** නිදස්සනමත්තං දට්ඨබ්බං, තදඤ්ඤරාගස්ස, දොසාදීනඤ්ච පහානස්ස ඉච්ඡිතත්තා, තප්පහානස්ස ච තදඤ්ඤරාගාදිඛෙපනස්ස උපායභාවතො තථා වුත්තං දුට්ඨලොහිතවිමොචනස්ස පුබ්බදුට්ඨමංසඛෙපනූපායතා විය. **ලොකුත්තරධම්මමෙවාති**

අවධාරණං පටිපක්ඛභාවතො සාවජ්ජධම්මනිවත්තනපරං දට්ඨබ්බං තස්සාධිගමූපායානිසංසභූතානං තදඤ්ඤෙසං අනවජ්ජධම්මානං නානන්තරියභාවතො. **ඉද්ධිවිධං ඉද්ධිපාටිහාරියන්ති දස්සෙති** ඉද්ධිදස්සනෙන පරසන්තානෙ පසාදාදීනං පටිපක්ඛස්ස හරණතො. ඉමිනා නයෙන සෙසපදද්වයෙපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **සතතං ධම්මදෙසනාති** සබ්බකාලං දෙසෙතබ්බධම්මදෙසනා.

ඉද්ධිපාටිහාරියෙනාති සහයොගෙ කරණවචනං, ඉද්ධිපාටිහාරියෙන සද්ධින්ති අත්ථො. **ආදෙසනාපාටිහාරියෙනාති** එත්ථාපි එසෙව නයො. ධම්මසෙනාපතිස්ස ආචික්ඛණන්ති යොජනා. **"චිත්තාචාරං ඤත්වා"**ති ඉමිනා ආදෙසනාපාටිහාරියං දස්සෙති. **"ධම්මං දෙසෙසී"**ති ඉමිනා අනුසාසනීපාටිහාරියං **"බුද්ධානං සතතං ධම්මදෙසනා"**ති අනුසාසනීපාටිහාරියස්ස තත්ථ සාතිසයතාය වුත්තං. **සඋපාරම්භානි** පතිරූපෙන උපාරම්භිතබ්බතො. **සදොසානි** දොසසමුච්ඡින්දනස්ස අනුපායභාවතො. සදොසත්තා එව **අද්ධානං න තිට්ඨන්ති** චිරකාලට්ඨායීනි න හොන්ති. **අද්ධානං අතිට්ඨනතො න නියන්තීති** එලෙන හෙතුනො අනුමානං. අනියානිකතාය හි තානි අනද්ධනියානි. **අනුසාසනීපාටිහාරියං අනුපාරම්භං** විසුද්ධිප්පභවතො, විසුද්ධිනිස්සයතො ච. තතො එව **නිද්දොසං.** න හි තත්ථ පුබ්බාපරවිරොධාදිදොසසම්භවො. නිද්දොසත්තා එව **අද්ධානං තිට්ඨති** පරවාදවාතෙහි, කිලෙසවාතෙහි ච අනුපහන්තබ්බතො. **තස්මාති** යථාවුත්තකාරණතො, තෙන සඋපාරම්භාදිං, අනුපාරම්භාදිං චාති උභයං උභයත්ථ යථාක්කමං ගාරය්හපාසංසභාවානං හෙතුභාවෙන පච්චාමසති.

භූතනිරොධෙසකවත්ථුවණ්ණනා

487. **අනියානිකභාවදස්සනත්ථන්ති** යස්මා මහාභූතපරියෙසකො භික්ඛු පුරිමෙසු ද්වීසු පාටිහාරියෙසු වසිප්පත්තො කුසලොපි සමානො මහාභූතානං අපරිසෙසනිරොධසඞ්ඛාතං නිබ්බානං නාවබුජ්ඣි , තස්මා තානි නියානාවහතාභාවතො අනියානිකානීති තෙසං අනියානිකභාවදස්සනත්ථං. තතියං පන තක්කරස්ස එකන්තතො නියානාවහන්ති තස්සෙව **නියානිකභාවදස්සනත්ථං.**

එවමෙතිස්සා දෙසනාය මුඛ්‍යපයොජනං දස්සෙත්වා ඉදානි අනුසඞ්ගිකම්පි දස්සෙතුං **"අපිචා"**තිආදි ආරද්ධං. **මහාභූතෙ පරියෙසන්තොති** අපරිසෙසං නිරුජ්ඣනවසෙන මහාභූතෙ ගවෙසන්තො, තෙසං අනවසෙසනිරොධං වීමංසන්තොති අත්ථො. **විචරිත්වාති** ධම්මතාය චොදියමානො විචරිත්වා. ධම්මතාසිද්ධං කිරෙතං, යදිදං තස්ස භික්ඛුනො තථා විචරණං, යථා අභිජාතියං මහාපථවිකම්පාදි. **මහන්තභාවප්පකාසනත්ථන්ති** සදෙවකෙ ලොකෙ අනඤ්ඤසාධාරණස්ස බුද්ධානං මහන්තභාවස්ස මහානුභාවතාය දීපනත්ථං. **ඉදඤ්ච කාරණන්ති** සබ්බෙසම්පි බුද්ධානං සාසනෙ ඊදිසො එකො භික්ඛු තදානුභාවප්පකාසනො හොතීති ඉදම්පි කාරණං දස්සෙන්තො.

කත්ථාති නිමිත්තෙ භුම්මං, තස්මා **කත්ථාති** කිස්මිං ඨානෙ කාරණභූතෙ. **කිං ආගම්මාති** කිං ආරම්මණං පච්චයභූතං අධිගන්ත්වා, තෙනාහ **"කිං පත්තස්සා"**ති. **තෙති** මහාභූතා. **අප්පවත්තිවසෙනාති** අනුප්පජ්ජනවසෙන. **සබ්බාකාරෙනාති** වචනත්ථලක්ඛණාදිසමුට්ඨානකලාපචුණ්ණනානත්තෙකත්තවිනිබ්භොගාවිනිබ්භොග-සභාගවිසභාගඅජ්ඣත්තිකබාහිරසඞ්ගහපච්චයසමන්නාහාරපච්චයවිභාගාකාරතො, සසම්භාරසඞ්ඛෙපසසම්භාරවිභත්තිසලක්ඛණසඞ්ඛෙපසලක්ඛණවිභත්තිආකාරතො චාති සබ්බෙන ආකාරෙන.

488. දිබ්බන්ති එත්ථ පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමඞ්ගීභූතා හුත්වා විචරන්ති, කීළන්ති, ජොතන්ති චාති දෙවො, දෙවලොකො. තං යන්ති උපගච්ඡන්ති එතෙනාති **දෙවයානියො. වසං වත්තෙන්තොති** එත්ථ **වසවත්තනං** නාම යථිච්ඡිතට්ඨානගමනං. චත්තාරො මහාරාජානො එතෙසං ඉස්සරාති **චාතුමහාරාජිකා** යා දෙවතා මග්ගඵලලාභිනො තා තමත්ථං එකදෙසෙන ජානෙය්‍යුං බුද්ධවිසයො පනායං පඤ්හොති චින්තෙත්වා ''න ජානාමා''ති ආහංසු, තෙනාහ **"බුද්ධවිසයෙ"**තිආදි. අජ්ඣොත්ථරණං නාමෙත්ථ නිප්පීළනන්ති ආහ **"පුනප්පුනං පුච්ඡතී"**ති. **අභික්කන්තතරාති** රූපසම්පත්තියා චෙව පඤ්ඤාපටිභානාදිගුණෙහි ච අම්හෙ අභිභුය්‍යා පරෙසං කාමනීයතරා. **පණීතතරාති** උළාරතරා, තෙනාහ **"උත්තමතරා"**ති.

491-3. දෙවයානියසදිසො ඉද්ධිවිධඤාණස්සෙව අධිප්පෙතත්තා. **"දෙවයානියමග්ගොති වා ...පෙ.... සබ්බමෙතං ඉද්ධිවිධඤාණස්සෙව නාම"**න්ති ඉදං පාළියං අට්ඨකථාසු ච තත්ථ තත්ථ ආගතරුළ්හිවසෙන වුත්තං.

494. **ආගමනපුබ්බභාගෙ නිමිත්තන්ති** බ්‍රහ්මුනො ආගමනස්ස පුබ්බභාගෙ උප්පජ්ජනනිමිත්තං. **පාතුරහොසීති** ආවි හවි. **පාකටො අහොසීති** පකාසො අහොසි.

497. **පදෙසෙනාති** එකදෙසෙන, උපාදින්නකවසෙන, සත්තසන්තානපරියාපන්නෙනාති අත්ථො. **අනුපාදින්නකෙපීති** අනින්ද්‍රියබද්ධෙපි. **නිප්පදෙසතො** අනවසෙසතො. **පුච්ඡාමූළ්හස්සාති** පුච්ඡිතුං අජානන්තස්ස. **පුච්ඡාය දොසං දස්සෙත්වාති** තෙන කතපුච්ඡාය පුච්ඡිතාකාරෙ දොසං විභාවෙත්වා. යස්මා විස්සජ්ජනං නාම පුච්ඡානුරූපං පුච්ඡාසභාගෙන විස්සජ්ජෙතබ්බතො, න ච තථාගතා විරජ්ඣිත්වා කතපුච්ඡානුරූපං විස්සජ්ජෙන්ති,

අත්ථසභාගතාය ච විස්සජ්ජනස්ස පුච්ඡකා තදත්ථං අනවබුජ්ඣන්තා සම්මුය්හන්ති, තස්මා පුච්ඡාය සික්ඛාපනං බුද්ධාචිණ්ණං, තෙනාහ **"පුච්ඡං සික්ඛාපෙත්වා"**තිආදි.

498. **අප්පතිට්ඨාති** අප්පච්චයා, සබ්බසො සමුච්ඡින්නකාරණාති අත්ථො. **උපාදින්නං යෙවාති** ඉන්ද්‍රියබද්ධමෙව. යස්මා එකදිසාභිමුඛං සන්තානවසෙන සණ්ඨිතෙ රූපප්පබන්ධෙ දීඝසමඤ්ඤා තං උපාදාය තතො අප්පකෙ රස්සසමඤ්ඤා තදුභයඤ්ච විසෙසතො රූපග්ගහණමුඛෙන ගය්හති, තස්මා ආහ **"දීඝඤ්ච රස්සඤ්චාති සණ්ඨානවසෙන උපාදාරූපං වුත්ත"**න්ති. අප්පපරිමාණෙ රූපසඞ්ඝාතෙ අණුසමඤ්ඤා, තං උපාදාය තතො මහති ථූලසමඤ්ඤා. ඉදම්පි ද්වයං විසෙසතො රූපග්ගහණමුඛෙන ගය්හති, තෙනාහ **"ඉමිනාපී"**තිආදි. **පි**-සද්දෙන චෙත්ථ ''සණ්ඨානවසෙන උපාදාරූපං වුත්ත''න්ති එත්ථාපි වණ්ණමත්තමෙව කථිතන්ති ඉමමත්ථං සමුච්චිනාතීති වදන්ති. **සුභන්ති** සුන්දරං, ඉට්ඨන්ති අත්ථො. **අසුභන්ති** අසුන්දරං, අනිට්ඨන්ති වුත්තං හොති. තෙනෙවාහ **"ඉට්ඨානිට්ඨාරම්මණං පනෙවං කථිත"**න්ති. දීඝං රස්සං, අණුං ථූලං, සුභාසුභන්ති තීසු ඨානෙසු උපාදාරූපස්සෙව ගහණං, භූතරූපානං විසුං ගහිතත්තා. **නාමන්ති** වෙදනාදික්ඛන්ධචතුක්කං තඤ්හි ආරම්මණාභිමුඛං නමනතො, නාමකරණතො ච ''නාම''න්ති වුච්චති. හෙට්ඨා ''දීඝං රස්ස''න්තිආදිනා වුත්තමෙව ඉධ රුප්පනට්ඨෙන ''රූප''න්ති ගහිතන්ති ආහ **"දීඝාදිභෙදං රූපඤ්චා"**ති. **දීඝාදීති** ච **ආදි**-සද්දෙන ආපාදීනඤ්ච සඞ්ගහො දට්ඨබ්බො. යස්මා වා දීඝාදිසමඤ්ඤා න රූපායතනවත්ථුකාව, අථ ඛො භූතරූපවත්ථුකාපි. තථා හි සණ්ඨානං ඵුසනමුඛෙනපි ගය්හති, තස්මා දීඝරස්සාදිග්ගහණෙන භූතරූපම්පි ගය්හතෙවාති ''දීඝාදිභෙදං රූප''මිච්චෙව වුත්තං. **කිං ආගම්මාති** කිං අධිගන්ත්වා කිස්ස අධිගමහෙතු. **"උපරුජ්ඣතී"**ති ඉදං අනුප්පාදනිරොධං සන්ධාය වුත්තං, න ඛණනිරොධන්ති ආහ **"අසෙසමෙතං නප්පවත්තතී"**ති.

499. **විඤ්ඤාතබ්බන්ති** විසිට්ඨෙන ඤාතබ්බං, ඤාණුත්තමෙන අරියමග්ගඤාණෙන පච්චක්ඛතො ජානිතබ්බන්ති අත්ථො, තෙනාහ **"නිබ්බානස්සෙතං නාම"**න්ති. නිදිස්සතීති නිදස්සනං, චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං. න නිදස්සනං **අනිදස්සනං,** අචක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යන්ති එතමත්ථං වදන්ති. නිදස්සනං වා උපමා, තං එතස්ස නත්ථීති **අනිදස්සනං.** න හි නිබ්බානස්ස නිච්චස්ස එකස්ස අච්චන්තසන්තපණීතසභාවස්ස සදිසං නිදස්සනං කුතොචි ලබ්භතීති. යං අහුත්වා සම්භොති, හුත්වා පටිවෙති තං සඞ්ඛතං උදයවයන්තෙහි සඅන්තං, අසඞ්ඛතස්ස පන නිබ්බානස්ස නිච්චස්ස තෙ උභොපි අන්තා න සන්ති, තතො එව නවභාවාපගමසඞ්ඛාතො ජරන්තොපි තස්ස නත්ථීති ආහ **"උප්පාදන්තො...පෙ.... අනන්ත"**න්ති. ''තිත්ථස්ස නාම''න්ති වත්වා තත්ථ නිබ්බචනං දස්සෙතුං **"පපන්ති එත්ථාති පප"**න්ති වුත්තං. එත්ථ හි පපන්ති පානතිත්ථං. **භ-කාරො කතො** නිරුත්තිනයෙන. විසුද්ධට්ඨෙන වා **සබ්බතොපභං,** කෙනචි අනුපක්කිලිට්ඨතාය සමන්තතො පභස්සරන්ති අත්ථො . යෙන නිබ්බානං අධිගතං, තං සන්තතිපරියාපන්නානංයෙව ඉධ අනුප්පාදනිරොධො අධිප්පෙතොති වුත්තං **"උපාදින්නකධම්මජාතං නිරුජ්ඣති අප්පවත්තං හොතී"**ති.

තත්ථාති ''විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙනා''ති යං පදං වුත්තං, තස්මිං. **"විඤ්ඤාණ"**න්ති විඤ්ඤාණං උද්ධරති විභත්තබ්බත්තා **එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතීති** එතස්මිං නිබ්බානෙ එතං නාමරූපං චරිමකවිඤ්ඤාණනිරොධෙන අනුප්පාදවසෙන නිරුජ්ඣති අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා, තෙනාහ **"විජ්ඣාතදීපසිඛා විය අපණ්ණත්තිකභාවං යාතී"**ති. ''චරිමකවිඤ්ඤාණ''න්ති හි අරහතො චුතිචිත්තං අධිප්පෙතං. **"අභිසඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණස්සාපී"**තිආදිනාපි සඋපාදිසෙසනිබ්බානමුඛෙන අනුපාදිසෙසනිබ්බානමෙව වදති නාමරූපස්ස අනවසෙසතො උපරුජ්ඣනස්ස අධිප්පෙතත්තා, තෙනාහ **"අනුප්පාදවසෙන උපරුජ්ඣතී"**ති. **සොතාපත්තිමග්ගඤාණෙනාති** කත්තරි, කරණෙ වා කරණවචනං. **නිරොධෙනාති** පන හෙතුම්හි. **එත්ථාති** එතස්මිං නිබ්බානෙ. සෙසමෙත්ථ යං අත්ථතො න විභත්තං, තං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

කෙවට්ටසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

12. ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනා

ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණවත්ථුවණ්ණනා

501. **සාලවතිකාති** ඉත්ථිලිඞ්ගවසෙන **තස්ස ගාමස්ස නාමං.** ගාමණිකාභාවෙනාති කෙචි. ලොහිතො නාම තස්ස කුලෙ පුබ්බපුරිසො, තස්ස වසෙන **ලොහිච්චොති තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස** ගොත්තතො ආගතං **නාමං.**

502. ''දිට්ඨිගත''න්ති ලද්ධිමත්තං අධිප්පෙතන්ති ආහ **''න පන උච්ඡෙදසස්සතානං අඤ්ඤතර''**න්ති. න හි උච්ඡෙදසස්සතගාහවිනිමුත්තො කොචි දිට්ඨිගාහො අත්ථි. **''භාසති යෙවා''**ති තස්සා ලද්ධියා ලොකෙ පාකටභාවං දස්සෙති. අත්තතො අඤ්ඤො පරොති යථා අනුසාසකතො අනුසාසිතබ්බො පරො, එවං අනුසාසිතබ්බතොපි අනුසාසකො පරොති වුත්තං **''පරො පරස්සාති පරො යො''**තිආදි. **කිං**-සද්දාපෙක්ඛාය චෙත්ථ **''කරිස්සතී''**ති අනාගතකාලවචනං, අනාගතෙපි වා තෙන තස්ස කාතබ්බං නත්ථීති දස්සනත්ථං. **කුසලං ධම්මන්ති** අනවජ්ජධම්මං නික්කිලෙසධම්මං විමොක්ඛධම්මන්ති අත්ථො. ''පරෙසං ධම්මං කථෙස්සාමී''ති තෙහි අත්තානං පරිවාරාපෙත්වා විචරණං කිං අත්ථියං ආසයබුද්ධස්සාපි අනුරොධෙන විනා තං න හොතීති තස්මා **අත්තනා පටිලද්ධං...පෙ.... විහාතබ්බන්ති වදති.** තෙනාහ ''එවං සම්පදමිදං පාපකං ලොභධම්මං වදාමී''ති.

504. **සොති** ලොහිච්චො බ්‍රාහ්මණො.

508. **කථාඵාසුකත්ථ**න්ති කථාසුඛත්ථං, සුඛෙන කථං කථෙතුඤ්චෙව සොතුඤ්චාති අත්ථො. **අප්පෙව නාම සියාති** එත්ථ පීතිවසෙන ආමෙඩිතං දට්ඨබ්බං. තථා හි තං ''බුද්ධගජ්ජිත''න්ති වුච්චති . භගවා හි ඊදිසෙසු ඨානෙසු විසෙසතො පීතිසොමනස්සජාතො හොති. තෙනාහ **''අයං කිරෙත්ථ අධිප්පායො''**තිආදි.

ලොහිච්චබ්‍රාහ්මණානුයොගවණ්ණනා

509. **සමුදයසඤ්ජාතීති** ආයුප්පාදො. අනුපුබ්බො කම්පි-සද්දො ආකඩ්ඪනත්ථො හොතීති **''ඉච්ඡතීති අත්ථො''**ති වුත්තං. සාතිසයෙන වා හිතෙන අනුකම්පකො අනුග්ගණ්හනකො **හිතානුකම්පී. සම්පජ්ජතීති** ආසෙවනලාභෙන නිප්පජ්ජති බලවතී හොති, අවග්ගහාති අත්ථො, තෙනාහ **''නියතා හොතී''**ති. **නිරයෙ නිබ්බත්තති** මිච්ඡාදිට්ඨිකො.

510-11. **දුතියං උපපත්තින්ති** ''නනු රාජා පසෙනදී කොසලො''තිආදිනා දුතියං උපපත්තිං සාධනයුත්තිං. කාරණඤ්හි භගවා උපමාමුඛෙන දස්සෙති. **යෙ චිමෙති** යෙ ච ඉමෙ කුලපුත්තා දිබ්බා ගබ්භා පරිපාචෙන්තීති යොජනා. **අසක්කුණන්තා** උපනිස්සයසම්පත්තියා, ඤාණපරිපාකස්ස වා අභාවෙන. යෙ පන ''පරිපච්චන්තී''ති පඨන්ති, තෙසං ''දිබ්බෙ ගබ්භෙ''ති වචනවිපල්ලාසෙන පයොජනං නත්ථි. අත්ථො ච දුතියවිකප්පෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බො. අභිතානුකම්පිතා ච තංසමඞ්ගිසත්තවසෙන. දිවි භවාති **දිබ්බා.** ගබ්භෙන්ති පරිපච්චනවසෙන සන්තානං පබන්ධෙන්තීති **ගබ්භා. ''ඡන්නං දෙවලොකාන''**න්ති නිදස්සනවචනමෙතං. බ්‍රහ්මලොකස්සාපි හි දිබ්බගබ්භභාවො ලබ්භතෙව දිබ්බවිහාරහෙතුකත්තා. එවඤ්ච කත්වා ''භාවනං භාවයමානා''ති ඉදම්පි වචනං සමත්ථිතං හොති. භවන්ති එත්ථ යථාරුචි සුඛසමප්පිතාති භවා, විමානානි. දෙවභාවාවහත්තා **දිබ්බා.** වුත්තනයෙනෙව **ගබ්භා. දානාදයො** දෙවලොකසංවත්තනියපු**ඤ්ඤවිසෙසා. දිබ්බා භවාති** දෙවලොකපරියාපන්නා උපපත්තිභවා. තදාවහො හි කම්මභවො පුබ්බෙ ගහිතො.

තයොචොදනාරහවණ්ණනා

513. **අනියමිතෙනෙවාති** අනියමෙනෙව ''ත්වං එවංදිට්ඨිකො එවං සත්තානං අනත්ථස්ස කාරකො''ති එවං අනුද්දෙසිකෙනෙව . **මානන්ති** ''අහමෙතං ජානාමි, අහමෙතං පස්සාමී''ති එවං පණ්ඩිතමානං. **භින්දිත්වාති** විධමෙත්වා, ජහාපෙත්වාති අත්ථො. **තයො සත්ථාරෙති** අසම්පාදිතඅත්තහිතො අනොවාදකරසාවකො, අසම්පාදිතඅත්තහිතො ඔවාදකරසාවකො, සම්පාදිතඅත්තහිතො අනොවාදකරසාවකොති ඉමෙ තයො සත්ථාරෙ. චතුත්ථො පන සම්මාසම්බුද්ධො න චොදනාරහො හොතීති ''තෙන පුච්ඡිතෙ එව කථෙස්සාමී''ති චොදනාරහෙ තයො සත්ථාරෙ පඨමං දස්සෙසි , පච්ඡා චතුත්ථංසත්ථාරං. කාමඤ්චෙත්ථ චතුත්ථො සත්ථා එකො අදුතියො අනඤ්ඤසාධාරණො, තථාපි සො යෙසං උත්තරිමනුස්සධම්මානං වසෙන ''ධම්මමයො කායො''ති වුච්චති, තෙසං සමුදායභූතොපි තෙ ගුණාවයවෙ සත්ථුට්ඨානියෙ කත්වා දස්සෙන්තො භගවා ''අයම්පි ඛො, ලොහිච්ච, සත්ථා''ති අභාසි.

අඤ්ඤාති ය-කාරලොපෙන නිද්දෙසො ''සයං අභිඤ්ඤා''ති ආදීසු (දී. නි. 1.28, 37, 52; ම. නි. 1.284; 2.341; අ. නි. 2.5; 10.11; මහාව. 11; ධ. ප. 353; කථා. 405) විය. **අඤ්ඤායාති** ච තදත්ථියෙ සම්පදානවචනන්ති ආහ **''ආජානනත්ථායා''**ති. සාවකත්තං පටිජානිත්වා ඨිතත්තා එකදෙසෙනස්ස සාසනං කරොන්තීති ආහ **''නිරන්තරං තස්ස සාසනං අකත්වා''**ති. **උක්කමිත්වා වත්තන්තීති** යථිච්ඡිතං කරොන්තීති අත්ථො. **පටික්කමන්තියාති** අනභිරතියා

අගාරවෙන අපගච්ඡන්තියා, තෙනාහ **‘‘අනිච්ඡන්තියා’’**තිආදි. **එකායාති** එකාය ඉත්ථියා. **එකො ඉච්ඡෙය්‍යාති** එකො පුරිසො තාය අනිච්ඡන්තියා සම්පයොගං කාමෙය්‍ය. ඔසක්කනාදිමුඛෙන ඉත්ථිපුරිසසම්බන්ධනිදස්සනං ගෙහසිතඅපෙක්ඛාවසෙන තස්ස සත්ථුනො සාවකෙසු පටිපත්තීති දස්සෙති. අතිවිය විරත්තභාවතො **දට්ඨුම්පි අනිච්ඡමානං. ලොභෙනාති** පරිවාරවසෙන උප්පජ්ජනකලාභසක්කාරලොභෙන. **තත්ථ සම්පාදෙහීති** තස්මිං පටිපත්තිධම්මෙ පතිට්ඨිතං කත්වා සම්පාදෙහි. **උජුං කරොහි** කායවඞ්කාදිවිගමෙන.

515. **එවං චොදනං අරහතීති** එවං වුත්තනයෙන සාවකෙසු අප්පොස්සුක්කභාවාපාදනෙ නියොජනවසෙන චොදනං අරහති, න පඨමො විය ‘‘එවරූපො තව ලොභධම්මො’’තිආදිනා, න ච දුතියො විය ‘‘අත්තානමෙව තාව තත්ථ සම්පාදෙහී’’තිආදිනා. කස්මා? සම්පාදිතඅත්තහිතතාය තතියස්ස.

නචොදනාරහසත්ථුවණ්ණනා

516. ‘‘න චොදනාරහො’’ති එත්ථ යස්මා චොදනාරහතා නාම සත්ථුවිප්පටිපත්තියා වා සාවකවිප්පටිපත්තියා වා උභයවිප්පටිපත්තියා වා, තයිදං සබ්බම්පි ඉමස්මිං සත්ථරි නත්ථි, තස්මා න චොදනාරහොති ඉමමත්ථං දස්සෙතුං **‘‘අයඤ්හී’’**තිආදි වුත්තං.

517. **මයා ගහිතාය දිට්ඨියාති** සබ්බසො අනවජ්ජෙ සම්මාපටිපන්නෙ පරෙසං සම්මදෙව සම්මාපටිපත්තිං දෙස්සෙන්තෙ සත්ථරි අභූතදොසාරොපනවසෙන මිච්ඡාගහිතාය නිරයගාමිනියා පාපදිට්ඨියා . **නරකපපාතන්ති** නරකසඞ්ඛාතං මහාපපාතං. පපතන්ති තත්ථාති හි පපාතො. **සග්ගමග්ගථලෙති** සග්ගගාමිමග්ගභූතෙ පුඤ්ඤධම්මථලෙ. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

ලොහිච්චසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

13. තෙවිජ්ජසුත්තවණ්ණනා

518. **උත්තරෙනාති** එත්ථ එන-සද්දො දිසාවාචීසද්දතො පඤ්චමීඅන්තතො අදූරත්ථො ඉච්ඡිතො, තස්මා උත්තරෙන-සද්දෙන අදූරත්ථජොතනං දස්සෙන්තො **"අදූරෙ උත්තරපස්සෙ"**ති ආහ. අක්ඛරචින්තකා පන එන-සද්දයොගෙ අවධිවාචිනි පදෙ උපයොගවචනං ඉච්ඡන්ති. අත්ථො පන සාමිවසෙනෙව ඉච්ඡිතොති ඉධ සාමිවචනවසෙනෙව වුත්තං.

519. **කුලචාරිත්තාදීති ආදි**-සද්දෙන මන්තජ්ඣෙනාභිරූපතාදිසම්පත්තිං සඞ්ගණ්හාති. **මන්තසජ්ඣායකරණත්ථ**න්ති ආථබ්බණමන්තානං සජ්ඣායකරණත්ථං, තෙනාහ **"අඤ්ඤෙසං බහූනං පවෙසනං නිවාරෙත්වා"**ති.

මග්ගාමග්ගකථාවණ්ණනා

520. **"ජඞ්ඝවිහාර"**න්ති චඞ්කමතො ඉතො චිතො ච වරණමාහ. සො හි ජඞ්ඝාසු කිලමථවිනොදනත්ථො චාරොති තථා වුත්තො. තෙනාහ "අනුචඞ්කමන්තානං අනුවිචරන්තාන"න්ති. **තෙනාති** උභොසුපි අනුචඞ්කමනානුවිචාරණානං ලබ්භනතො. සහායා හි තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං සභාගවුත්තිකා. "මග්ගො"ති ඉච්ඡිතට්ඨානං උජුකං මග්ගති උපගච්ඡති එතෙනාති මග්ගො, උජුමග්ගො. තදඤ්ඤො අමග්ගො, තස්මිං **මග්ගෙ ච අමග්ගෙ ච. පටිපදන්ති** බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගස්ස පුබ්බභාගපටිපදං.

නියාතීති නියානීයො, සො එව **"නියානිකො"**ති වුත්තොති ආහ **"නියායන්තො"**ති. යස්මා නියාතපුග්ගලවසෙනස්ස නියානිකභාවො , තස්මා "නියායන්තො"ති පුග්ගලස්ස යොනිසො පටිපජ්ජනවසෙන නියායන්තො මග්ගො **"නියාති"**ති වුත්තො. **කරොතීති** අත්තනො සන්තානෙ උප්පාදෙති. උප්පාදෙන්තොයෙව හි තත්ථ **පටිපජ්ජති** නාම. සහ බ්‍යොති වත්තතීති සහබ්‍යො, සහවත්තනකො . තස්ස භාවො **සහබ්‍යතාති** ආහ **"සහභාවාය"**තිආදි. සහභාවොති ච සලොකතා, සමීපතා වා වෙදිතබ්බා, තෙනාහ **"එකට්ඨානෙ පාතුභාවාය"**ති. **සකමෙව ආචරියවාදන්ති** අත්තනො ආචරියෙන පොක්ඛරසාතිනා කථිතමෙව ආචරියවාදං. **ථොමෙත්වා පග්ගණ්හිත්වා** "අයමෙව උජුමග්ගො අයමඤ්ජසායනො"ති පසංසිත්වා උක්කංසිත්වා. **භාරද්වාජොපි සකමෙවාති** භාරද්වාජොපි මාණවො අත්තනො ආචරියෙන තාරුක්ඛෙන කථිතමෙව ආචරියවාදං ථොමෙත්වා පග්ගණ්හිත්වා විචරතීති යොජනා. **තෙන වුත්තන්ති** තෙන යථා තථා වා අභිනිවිට්ඨභාවෙන වුත්තං පාළියං.

521-2. **අනියානිකා වාති** අප්පාටිහාරියාව අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වාදෙ දොසං දස්සෙත්වා අවිපරීතත්ථදස්සනත්ථං උත්තරරහිතා එව. අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස වාදස්ස ආදිතො විරුද්ධග්ගහණං **විග්ගහො,** ස්වෙව විවදනවසෙන අපරාපරං උප්පන්නො **විවාදොති** ආහ **"පුබ්බුප්පත්තිකො විග්ගහො අපරභාගෙ විවාදො"**ති. **දුවිධොපි එසො** විග්ගහො, විවාදොති ද්විධා වුත්තොපි විරොධො. **නානාආචරියානං වාදතොති** නානාරුචිකානං ආචරියානං වාදභාවතො. **නානාවාදො** නානාවිධො වාදොති කත්වා.

523. **එකස්සාපීති** තුම්හෙසු ද්වීසු එකස්සාපි. **එකස්මින්ති** සකවාදපරවාදෙසු එකස්මිම්පි. **සංසයො නත්ථීති** "මග්ගො නු ඛො, න මග්ගො නු ඛො"ති සංසයො විචිකිච්ඡා නත්ථි. අඤ්ජසායනභාවෙ පන සංසයො. තෙනාහ "එස කිරා"තිආදි. භගවා පන යදි සබ්බත්ථ මග්ගසඤ්ඤිනො, **එවං සති "කිස්මිං වො විග්ගහො"ති පුච්ඡති.**

524. "ඉච්ඡිතට්ඨානං උජුකං මග්ගති උපගච්ඡති එතෙනාති මග්ගො, උජුමග්ගො. තදඤ්ඤො අමග්ගො"ති වුත්තො වායමත්ථො. **සබ්බෙ තෙති** සබ්බෙපි තෙ නානාආචරියෙහි වුත්තමග්ගා.

යෙ පාළියං "අද්ධරියා බ්‍රාහ්මණා"තිආදිනා වුත්තා. අද්ධරො නාම යඤ්ඤවිසෙසො, තදුපයොගිභාවතො "අද්ධරියා" ත්වෙව වුච්චන්ති යජූනි, තානි සජ්ඣායන්තීති **අද්ධරියා,** යජුබ්බෙදිනො. යෙ ච තිත්තිරිඉසිනා කතෙ මන්තෙ සජ්ඣායන්ති, තෙ **තිත්තිරියා,** යජුබ්බෙදිනො එව. යජුබ්බෙදසාඛා හෙසා, යදිදං තිත්තිරං. ඡන්දො වුච්චති විසෙසතො සාමවෙදො, තං සරෙන කායන්තීති **ඡන්දොකා,** සාමවෙදිනො. **"ඡන්දොගා"**තිපි පඨන්ති, සො එවත්ථො. බහවො ඉරයො එත්ථාති බව්හාරි, ඉරුබ්බෙදො. තං අධීයන්තීති **බව්හාරිජ්ඣා.**

"බහූනී"ති එත්ථායං උපමාසංසන්දනා – යථා තෙ නානාමග්ගා එකංසතො තස්ස ගාමස්ස වා නිගමස්ස වා පවෙසාය හොන්ති, එවං බ්‍රාහ්මණෙහි පඤ්ඤාපියමානාපි නානාමග්ගා බ්‍රහ්මලොකූපගමනාය බ්‍රහ්මුනා සහබ්‍යතාය එකංසෙනෙව හොන්තීති.

527-529. **ච-කාරො ආගමසන්ධිමත්තන්ති** අනත්ථකො ච-කාරො, තෙන වණ්ණාගමෙන පදන්තරසන්ධිමත්තං කතන්ති අත්ථො. **අන්ධපවෙණීති** අන්ධපන්ති. **"පණ්ණාසසට්ඨී අන්ධා"**ති ඉදං තස්සා අන්ධපවෙණියා මහතො

ගච්ඡගුම්බස්ස අනුපරිගමනයොග්‍යතාදස්සනං. එවඤ්හි තෙ ‘‘සුචිරං වෙලං මග්ගං ගච්ඡාමා’’ති එවං සඤ්ඤිනො හොන්ති. **නාමකංයෙවාති** අත්ථාභාවතො නාමමත්තංයෙව, තං පන භාසිතං තෙහි සාරසඤ්ඤිතම්පි නාමමත්තතාය අසාරභාවතො නිහීනමෙවාති ආහ **‘‘ලාමකංයෙවා’’**ති.

530. **යතොති** භුම්මත්ථෙ නිස්සක්කවචනං, සාමඤ්ඤජොතනා ච විසෙසෙ අවතිට්ඨතීති ආහ **‘‘යස්මිං කාලෙ’’**ති. **ආයාචන්තීති** පත්ථෙන්ති. උග්ගමනං ලොකස්ස බහුකාරභාවතො තථා ථොමනාති. අයං කිර බ්‍රාහ්මණානං ලද්ධි ‘‘බ්‍රාහ්මණානං ආයාචනාය චන්දිමසූරියා ගන්ත්වා ලොකෙ ඔභාසං කරොන්තී’’ති.

532. **ඉධ පන කිං වත්තබ්බන්ති** ඉමස්මිං පන අප්පච්චක්ඛභූතස්ස බ්‍රහ්මුනො සහබ්‍යතාය මග්ගදෙසනෙ තෙවිජ්ජානං කිං වත්තබ්බං අත්ථි, යෙ පච්චක්ඛභූතානම්පි චන්දිමසූරියානං සහබ්‍යතාය මග්ගං දෙසෙතුං න සක්කොන්තීති අධිප්පායො. **‘‘යත්ථා’’**ති ‘‘ඉධ පනා’’ති වුත්තමෙවත්ථං පච්චාමසති.

අචිරවතීනදීඋපමාකථාවණ්ණනා

542. **සමතිත්තිකාති** සම්පුණ්ණා. තතො එව **කාකපෙය්‍යා. පාරාති** පරතීරං. **අපාරන්ති** ඔරිමතීරං. **එහීති** ආගච්ඡ.

544. **පඤ්චසීල...පෙ.... වෙදිතබ්බා** යමනියමාදිබ්‍රාහ්මණධම්මානං තදන්තොගධභාවතො. **තබ්බිපරීතාති** පඤ්චසීලාදිවිපරීතා පඤ්ච වෙරාදයො. ‘‘පුනපි’’ති වත්වා **‘‘අපරම්පී’’**ති වචනං ඉතරායපි නදි උපමාය සඞ්ගණ්හනත්ථං.

546. **කාමයිතබ්බට්ඨෙනාති** කාමනීයභාවෙන. **බන්ධනට්ඨෙනාති** තෙනෙව කාමෙතබ්බභාවෙන සත්තානං චිත්තස්ස ආබන්ධනභාවෙන. කාමඤ්චායං **ගුණ**-සද්දො අත්ථන්තරෙසුපි දිට්ඨප්පයොගො, තෙසං පනෙත්ථ අසම්භවතො පාරිසෙසඤායෙන බන්ධනට්ඨෙයෙව යුත්තොති දස්සෙතුං **‘‘අනුජානාමී’’**තිආදිනා අත්ථුද්ධාරො ආරද්ධො, **එසෙවාති** බන්ධනට්ඨො එව. න හි රූපාදීනං කාමෙතබ්බභාවෙ වුච්චමානෙ පටලට්ඨො යුජ්ජති තථා කාමෙතබ්බතාය අනධිප්පෙතත්තා. රාසට්ඨආනිසංසට්ඨෙසුපි එසෙව නයො තථාපි කාමෙතබ්බතාය අනධිප්පෙතත්තා. පාරිසෙසතො පන බන්ධනට්ඨො ගහිතො. යදග්ගෙන හි නෙසං කාමෙතබ්බතා, තදග්ගෙන බන්ධනභාවො චාති.

කොට්ඨාසට්ඨොපි තෙසු යුජ්ජතෙව චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාදිකොට්ඨාසභාවෙන නෙසං කාමෙතබ්බතො. කොට්ඨාසෙ ච ගුණ-සද්දො දිස්සති ‘‘දිගුණං වඩ්ඪෙතබ්බ’’න්තිආදීසු, සම්පදාට්ඨොපි –

> ‘‘අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි නාමානි, සගුණෙන මහෙසිනො;
> ගුණෙන නාමමුද්ධෙය්‍යං, අපි නාමසහස්සතො’’ති. (ධ. ස. අට්ඨ. 1313; උදා. අට්ඨ. 53; පටි. ම. අට්ඨ. 76);

ආදීසු සොපි ඉධ න යුජ්ජතීති අනුද්ධටො.

චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාති චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන විජානිතබ්බා, තෙන පන විජානනං දස්සනමෙවාති ආහ **‘‘පස්සිතබ්බා’’**ති. ‘‘සොතවිඤ්ඤාණෙන සොතබ්බා’’ති එවමාදි **එතෙනුපායෙනාති** අතිදිසති. ගවෙසිතම්පි ‘‘ඉට්ඨ’’න්ති වුච්චති, තං ඉධ නාධිප්පෙතන්ති ආහ **‘‘පරියිට්ඨා වා හොන්තු මා වා’’**ති. **ඉට්ඨාරම්මණභූතාති** සුඛාරම්මණභූතා. **කාමනීයාති** කාමෙතබ්බා. ඉට්ඨභාවෙන මනං අප්පායන්තීති **මනාපා. පියජාතිකාති** පියසභාවා.

ගෙධෙනාති ලොභෙන අභිභූතා හුත්වා පඤ්චකාමගුණෙ පරිභුඤ්ජන්තීති යොජනා. **මුච්ඡාකාරන්ති** මොහනාකාරං. **අධිඔසන්නාති** අධිග්ගය්හ අජ්ඣොසාය අවසන්නා, තෙනාහ **‘‘ඔගාළ්හා’’**ති. **පරිනිට්ඨානප්පත්තාති** ගිලිත්වා පරිනිට්ඨාපනවසෙන පරිනිට්ඨානං උපගතා. **ආදීනවන්ති** කාමපරිභොගෙ සම්පති, ආයතිඤ්ච දොසං **අපස්සන්තා.** සාසච්ඡාදනාදිසම්භොගනිමිත්තසංකිලෙසතො නිස්සරන්ති අපගච්ඡන්ති එතෙනාති නිස්සරණං, යොනිසො පච්චවෙක්ඛිත්වා තෙසං පරිභොගපඤ්ඤා. තදභාවතො **අනිස්සරණපඤ්ඤාති** ඉමමත්ථං දස්සෙන්තො **‘‘ඉදමෙත්ථා’’**තිආදිමාහ.

548-9. **ආවරන්තීති** කුසලප්පවත්තිං ආදිතොව නිවාරෙන්ති. **නිවාරෙන්තීති** නිරවසෙසතො වාරයන්ති. **ඔනන්ධන්තීති** ඔගාහන්තා විය ඡාදෙන්ති. **පරියොනන්ධන්තීති** සබ්බසො ඡාදෙන්ති. **ආවරණාදීනං වසෙනාති** ආවරණාදිඅත්ථානං වසෙන. තෙ හි ආසෙවනබලවතාය පුරිමපුරිමෙහි පච්ඡිමපච්ඡිමා දළ්හතරතමාදිභාවප්පත්තා වුත්තා.

සංසන්දනකථාවණ්ණනා

550. ඉත්ථිපරිග්ගහෙ සති පුරිසස්ස පඤ්චකාමගුණපරිග්ගහො පරිපුණ්ණො එව හොතීති වුත්තං **‘‘සපරිග්ගහොති ඉත්ථිපරිග්ගහෙන සපරිග්ගහො’’**ති. **‘‘ඉත්ථිපරිග්ගහෙන අපරිග්ගහො’’**ති ච ඉදං තෙවිජ්ජබ්‍රාහ්මණෙසු

දිස්සමානපරිග්ගහානං දුට්ඨුල්ලතමපරිග්ගහාභාවදස්සනං. එවංභූතානං තෙවිජ්ජානං බ්‍රාහ්මණානං කා බ්‍රහ්මුනා සංසන්දනා, බ්‍රහ්මා පන සබ්බෙන සබ්බං අපරිග්ගහොති. **වෙරචිත්තෙන අවෙරො,** කුතො එතස්ස වෙරප්පයොගොති අධිප්පායො. **චිත්තගෙලඤ්ඤසඞ්ඛාතෙනාති** චිත්තුප්පාදගෙලඤ්ඤසඤ්ඤිතෙන, තෙනස්ස සබ්බරූපකායගෙලඤ්ඤභාවො වුත්තො හොති. **බ්‍යාපජ්ඣෙනාති** දුක්ඛෙන. **උද්ධච්චකුක්කුච්චාදීහීති ආදි**-සද්දෙන තදෙකට්ඨා සංකිලෙසධම්මා සඞ්ගය්හන්ති. අප්පටිපත්තිහෙතුභූතාය විචිකිච්ඡාය සති න කදාචි චිත්තං පුරිසස්ස වසෙ වත්තති, පහීනාය පන සියා වසවත්තනන්ති ආහ **"විචිකිච්ඡාය අභාවතො චිත්තං වසෙ වත්තෙතී"**ති. **චිත්තගතිකාති** චිත්තවසිකා, තෙනාහ **චිත්තස්ස වසෙ වත්තන්ති"**ති. **න තාදිසොති** බ්‍රාහ්මණා විය චිත්තවසිකො න හොති, අථ ඛො වසීභූතජ්ඣානාභිඤ්ඤතාය චිත්තං අත්තනො වසෙ වත්තෙතීති **වසවත්තී.**

552. **බ්‍රහ්මලොකමග්ගෙති** බ්‍රහ්මලොකගාමිමග්ගෙ පටිපජ්ජිතබ්බෙ, පඤ්ඤපෙතබ්බෙ වා, තං පඤ්ඤපෙන්තාති අධිප්පායො. **උපගන්ත්වාති** අමග්ගමෙව ''මග්ගො''ති මිච්ඡාපටිපජ්ජනෙන උපගන්ත්වා, පටිජානිත්වා වා. **පඞ්කං ඔතිණ්ණා වියාති** මත්ථකෙ එකඞ්ගුලං වා උපඩ්ඪඞ්ගුලං වා සුක්ඛතාය ''සමතල''න්ති සඤ්ඤාය අනෙකපොරිසං මහාපඞ්කං ඔතිණ්ණා විය. **අනුප්පවිසන්තීති** අපායමග්ගං බ්‍රහ්මලොකමග්ගසඤ්ඤාය ඔගාහයන්ති. තතො එව **සංසීදිත්වා විසාදං පාපුණන්ති. එවන්ති** ''සමතල''න්තිආදිනා වුත්තනයෙන. **සංසීදිත්වාති** නිම්මුජ්ජිත්වා. **සුක්ඛතරණං මඤ්ඤෙ තරන්තීති** සුක්ඛනදිතරණං තරන්ති මඤ්ඤෙ. **තස්මාති** යස්මා තෙවිජ්ජා අමග්ගමෙව ''මග්ගො''ති උපගන්ත්වා සංසීදන්ති, තස්මා. **යථා තෙති** යථා තෙ ''සමතල''න්ති සඤ්ඤාය පඞ්කං ඔතිණ්ණා. **ඉධෙව චාති** ඉමස්මිඤ්ච අත්තභාවෙ. **සුඛං වා සාතං වා න ලභන්තීති** ඣානසුඛං වා විපස්සනාසාතං වා න ලභන්ති, කුතො මග්ගසුඛං වා නිබ්බානසාතං වාති අධිප්පායො. **මග්ගදීපකන්ති** මග්ගදීපකාභිමතං. **"ඉරිණ"**න්ති අරඤ්ඤානියා ඉදං අධිවචනන්ති ආහ **"අගාමකං මහාරඤ්ඤ"**න්ති . මිගරුරුආදීනම්පි **අනුපභොගරුක්ඛෙහි. පරිවත්තිතුම්පි න සක්කා හොන්ති** මහාකණ්ටකතාය. ඤාතීනං බ්‍යසනං විනාසො **ඤාතිබ්‍යසනං.** එවං **භොගසීලබ්‍යසනානි** වෙදිතබ්බානි. රොගො එව බ්‍යසති විබාධතීති **රොගබ්‍යසනං.** එවං **දිට්ඨිබ්‍යසනම්පි** දට්ඨබ්බං.

554. **ජාතසංවඩ්ඪොති** ජාතො හුත්වා සංවඩ්ඪිතො. **න සබ්බසො පච්චක්ඛා හොන්ති** පරිචයාභාවතො. **චිරනික්ඛන්තොති** නික්ඛන්තො හුත්වා චිරකාලො. **දන්ධායිතත්තන්ති** විස්සජ්ජනෙ මන්දත්තං සණිකවුත්ති, තං පන සංසයවසෙන චිරායනං නාම හොතීති ආහ **"කඞ්ඛාවසෙන චිරායිතත්ත"**න්ති. **විත්ථායිතත්තන්ති** සාරජ්ජිතත්තං. අට්ඨකථායං පන විත්ථායිතත්තං නාම ඡම්භිතත්තන්ති අධිප්පායෙන **"ථද්ධභාවග්ගහණ"**න්ති වුත්තං.

555. උ-ඉති උපසග්ගයොගෙ **ලුම්ප**-සද්දො උද්ධරණත්ථො හොතීති **"උල්ලුම්පතූ"**ති පදස්ස උද්ධරතූති අත්ථමාහ. උපසග්ගවසෙන හි ධාතු-සද්දා අත්ථවිසෙසවුත්තිනො හොන්ති යථා ''උද්ධරතූ''ති.

බ්‍රහ්මලොකමග්ගදෙසනාවණ්ණනා

556. යස්ස අතිසයෙන බලං අත්ථි, සො **"බලවා"**ති වුත්තොති ආහ **"බලසම්පන්නො"**ති. සඞ්ඛං ධමයතීති **සඞ්ඛධමකො,** තං ධමයිත්වා තතො සද්දපවත්තකො. **අප්පනාව වට්ටති** පටිපක්ඛතො සම්මදෙව චෙතසො විමුත්තිභාවතො.

පමාණකතං කම්මං නාම කාමාවචරං පමාණකරානං සංකිලෙසධම්මානං අවික්ඛම්භනතො. තථා හි තං බ්‍රහ්මවිහාරපුබ්බභාගභූතං පමාණං අතික්කමිත්වා ඔදිස්සකඅනොදිස්සකදිසාඵරණවසෙන වඩ්ඪෙතුං න සක්කා. වුත්තවිපරියායතො පන **අප්පමාණකතං කම්මං නාම රූපාරූපාවචරං,** තෙනාහ **"තඤ්හි"**තිආදි. තත්ථ අරූපාවචරෙ ඔදිස්සකානොදිස්සකවසෙන ඵරණං න ලබ්භති, තථා දිසාඵරණං.

කෙචි පන තං ආගමනවසෙන ලබ්භතීති වදන්ති, තදයුත්තං. න හි බ්‍රහ්මවිහාරනිස්සන්දො ආරුප්පං, අථ ඛො කසිණනිස්සන්දො, තස්මා යං සුවිභාවිතං වසීභාවං පාපිතං ආරුප්පං, තං **"අප්පමාණකත"**න්ති වුත්තන්ති දට්ඨබ්බං. යං වා සාතිසයං බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාය අභිසඞ්ඛතෙන සන්තානෙන නිබ්බත්තිතං, යඤ්ච බ්‍රහ්මවිහාරසමාපත්තිතො වුට්ඨාය සමාපන්නං අරූපාවචරජ්ඣානං, තං ඉමිනා පරියායෙන ඵරණප්පමාණවසෙන **අප්පමාණකතන්ති** වත්තුං වට්ටතීති අපරෙ. වීමංසිත්වා ගහෙතබ්බං.

රූපාවචරාරූපාවචරකම්මෙති රූපාවචරකම්මෙ, අරූපාවචරකම්මෙ ච සති. **න ඔහීයති න තිට්ඨතීති** කතූපචිතම්පි කාමාවචරකම්මං යථාධිගතෙ මහග්ගතජ්ඣානෙ අපරිහීනෙ තං අභිභවිත්වා පටිබාහිත්වා සයං ඔහීයකං හුත්වා පටිසන්ධිං දාතුං සමත්ථභාවෙ න තිට්ඨති. **ලග්ගිතුන්ති** ආවරිතුං නිසෙධෙතුං. **ඨාතුන්ති** පටිබලො හුත්වා ඨාතුං. **ඵරිත්වාති** පටිප්ඵරිත්වා. **පරියාදියිත්වාති** තස්ස සාමත්ථියං ඛෙපෙත්වා. කම්මස්ස පරියාදියනං නාම තස්ස විපාකුප්පාදනං නිසෙධෙත්වා අත්තනො විපාකුප්පාදනන්ති ආහ **"තස්ස විපාකං පටිබාහිත්වා"**තිආදි. **එවං මෙත්තාදිවිහාරීති** එවං වුත්තානං මෙත්තාදීනං බ්‍රහ්මවිහාරානං වසෙන මෙත්තාදිවිහාරී.

559. **අග්ගඤ්ඤසුත්තෙ…පෙ.… අලත්ථුන්ති** අග්ගඤ්ඤසුත්තෙ ආගතනයෙන උපසම්පදඤ්චෙව අරහත්තඤ්ච අලත්ථුං පටිලභිංසු. සෙසං සුවිඤ්ඤෙය්‍යමෙව.

තෙවිජ්ජසුත්තවණ්ණනාය ලීනත්ථප්පකාසනා.

නිට්ඨිතා ච තෙරසසුත්තපටිමණ්ඩිතස්ස සීලක්ඛන්ධවග්ගස්ස අත්ථවණ්ණනාය

ලීනත්ථප්පකාසනාති.

සීලක්ඛන්ධවග්ගටීකා නිට්ඨිතා.